

Päiväys
20.3.2025

1 (2)

Diaarinumerot
1072/03.04.04.04.20/2024 ym.

JULKINEN KUULUTUS

Valitukset vesilain mukaisesta päätöksestä

Vesilain 15 luvun 3 §:n mukaan Vaasan hallinto-oikeuden on annettava lupaviranomaisen, valtion valvontaviranomaisen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen vesilain nojalla antaman päätöksen sekä ojitustoimituksessa annetun päätöksen johdosta jätetty valitus tiedoksi julkisella kuulutuksella noudattaen, mitä hallintolain 62 a §:ssä säädetään. Tieto kuulutuksesta on julkaistava hankkeen vaikutusalueen kunnissa noudattaen, mitä kuntalain 108 §:ssä säädetään.

Kuulutuksen julkaisupäivä Vaasan hallinto-oikeuden verkkosivuilla

20.3.2025

Valitusten tiedoksisaantipäivä

Hallintolain 62 a §:n 3 momentin mukaan tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä kuulutuksen julkaisemisajankohdasta.

Valitusten tiedoksisaantipäivä on 27.3.2025.

Asia

Vaasan hallinto-oikeuteen on jätetty 13 valitusta Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä 29.7.2024 nro 97/2024. Päätös koskee Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi. Hakijana Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus / Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut.

Valitusasiakirjojen nähtävilläpito

Tämä kuulutus ja valitukset pidetään nähtävillä 20.3. – 17.4.2025 Vaasan hallinto-oikeuden verkkosivuilla (<https://oikeus.fi/hallintooikeudet/vaasanhallinto-oikeus/fi/index/hallintooikeudenkuulutukset/valituskuulutukset.html>). Hallinto-oikeuden verkkosivuilla valitukset ovat ilman liitteitä. Tieto kuulutuksesta on julkaistava Kemin kaupungissa, Keminmaan kunnassa, Tervolan kunnassa, Rovaniemen kaupungissa, Kemijärven kaupungissa, Pelkosenniemen kunnassa,

Savukosken kunnassa, Sallan kunnassa, Sodankylän kunnassa, Kittilän kunnassa sekä Enontekiön kunnassa.

Hallintolain 62 b §:n mukaan julkisen kuulutuksen ja kuulutettavan asiakirjan tiedot julkaistaan, jollei salassapitoa koskevista säännöksistä muuta johdu. Henkilötiedoista julkaistaan kuitenkin ainoastaan tiedonsaannin kannalta välttämättömät henkilötiedot.

Mahdollisuus vastineen antamiseen

Vaasan hallinto-oikeus varaa asianosaisille, joita asia erityisesti koskee, tilaisuuden vastineen antamiseen. Mahdollinen vastine tulee toimittaa hallinto-oikeuteen **viimeistään 17.4.2025**. Hakijalle, luvan haltijoille ja viranomaisille varataan erikseen tilaisuus vastineen antamiseen.

Vastineeseen on merkittävä sen tekijän nimi, postiosoite, puhelinnumero ja mahdollinen sähköpostiosoite. Vastineessa on ilmoitettava asian ensimmäinen diaarinumero 1072/2024.

Kiinteistön osaomistajaa pyydetään antamaan tieto kuulutuksesta myös kiinteistön mahdollisille muille omistajille ja haltijoille.

Tiedoksianto järjestäytymättömien osakaskuntien osakkaille

Hakemuksessa tarkoitettulla kalatalousvelvoitteiden muuttamisella saattaa olla vaikutuksia päätöksen mukaisen vaikutusalueen järjestäytymättömien osakaskuntien vesialueisiin.

VAASAN HALLINTO-OIKEUS
Kuulemiskanslia 029 56 42729

Tuomioistuimen yhteystiedot

Vaasan hallinto-oikeus
Korsholmanpuistikko 43, 4 krs (PL 204), 65101 Vaasa
Sähköposti: vaasa.hao@oikeus.fi
Puh: 029 56 42780

Hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelu:
<https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet#/>

Henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojaan liittyvät tiedot ovat saatavilla:
<https://oikeus.fi/hallintooikeudet/vaasanhallinto-oikeus/fi/>

Valitus 1

Itä-Lapin kuntayhtymä
Kuumaniementie 2 A
98100 Kemijärvi
Puh: 040 593 2835
Kirjaamo: info@italappi.fi

Valitus 16.8.2024

Vaasan hallinto-oikeus
PL 204
65101 Vaasa
vaasa.hao@oikeus.fi

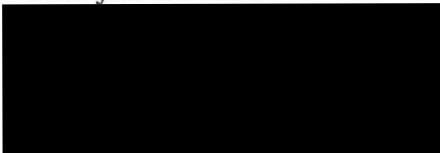
**ITÄ-LAPIN KUNTAYHTYMÄN VALITUS KOSKIEN POHJOIS-SUOMEN ALUEHAL-
LINTOVIRASTON PÄÄTÖSTÄ 29.7.2024 KEMIJOEN KALATALOUSVELVOITTEEN
MUUTTAMISEKSI**

Asia: Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Ke-
minmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi (Nro 97/2024. Dnro PSAVI/932/2017).

Itä-Lapin kuntayhtymä (Kemijärven kaupunki, Pelkosenniemen kunta, Savukosken kunta, Sallan
kunta, Posion kunta) on tyytymätön Pohjois-Suomen aluehallintoviraston otsikossa mainittuun pää-
tökseen. Itä-Lapin kuntayhtymä on edellä mainittujen kuntien kuntayhtymä, jonka tehtävänä on
mm. kuntien edunvalvonta.

Kuntayhtymä vaatii aluehallintoviraston päätöksen kumoamista siltä osin, kun se koskee Rovanie-
men yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen jättämistä muutetun kalatalousvelvoitteen ulkopuolelle.
Kuntayhtymä vaatii, että kyseinen vesistöalue (Keski-Kemijoki voimalaitoksineen ja Ylä-Kemijoki)
sisällytetään kalatalousvelvoitteen piiriin. Rovaniemen yläpuolisen vesistöalueen jättämiselle pois
muutetun kalatalousvelvoitteen piiristä ei ole laillisia perusteita ja päätös on epätäydellinen ja siten
osittain lainvastainen. Valituksen yksityiskohtaiset perustelut esitetään valituksen liitteessä valituk-
sen perustelut.

Kemijärvellä 16.8.2024

Liitteet:
Pöytäkirjaote, yhtymähallitus 16.8.2024, 48 §

Valituksen perustelut

ITÄ-LAPIN KUNTAYHTYMÄN VALITUS KOSKIEN KEMIJOEN KALATALOUSVELVOITTEEN MUUTTAMISTA

Ky 48 § Lapin Ely-keskus jätti 17.3.2017 Pohjos-Suomen aluehallintovirastoon hakemuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on tehnyt 29.7.2024 päätöksen Lapin Ely-keskuksen hakemusta koskevan päätökseen (Nro 97/2024. Dnro PSAVI/932/2017). Päätöksen tiedoksiantokuulutus on **esityslistan liitteenä 2**. Kuulutus ja päätös pidetään nähtävillä 29.7.–4.9.2024 aluehallintovirastojen verkkosivuilla osoitteessa <https://ylupa.avi.fi>.

Aluehallintoviraston päätös tarkoitti Itä-Lapin osalta, että Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistöalue (Keski-Kemijoki, Ylä-Kemijoki) jäi kalatalousvelvoitetta koskevan muutoksen ulkopuolelle.

Ely-keskuksen hakemuksessa todetaan: ”Kalatalousviranomainen katsoo, että Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten lupaehtojen muuttaminen on välttämätöntä menetetyin vaelluspoikastuotannon korvaamiseksi, luontaisen lisääntymisen palauttamiseksi osaksi kannan hoitoa sekä perinnöllisen monimuotoisuuden ja kalastusmahdollisuuksien turvaamiseksi. Kalatalousviranomainen vaatii edellä selostetuilla perusteluilla, että Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten omistajille on määrättävä kalatalousvelvoite.”

Ely-keskus toteaa: ”Luvanhaltijoiden velvollisuutena on suunnitella ja toteuttaa kustannuksellaan Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukainen ja toimiva kalatie sekä alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Isohaaran nykyisiä kalateitä sekä Lapin ELY-keskuksen toimeksiannosta laadittuja Kemijoen alaosan kalateiden yleissuunnitelmia voidaan hyödyntää soveltuvin osin.”

Keski-Kemijoen osalta Ely-keskus toteaa: ”Kalatievelvoite. Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.”

Ely-keskuksen hakemus perustuu vesilain 3 luvun 22.1 §:ään, jonka mukaan: ”Lupa-
viranomaisen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.”

Aluehallintovirasto toteaa päätöksessään: ”Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 3 ”Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9

vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.”

Aluehallintovirasto toteaa: ”Tämän päätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjaskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämisiksi tarvittavat määräykset.”

Päätökseen saa hakea valittamalla muutosta Vaasan hallinto-oikeudelta. Valituskirjelmä liitteineen on toimitettava Vaasan hallinto-oikeuden kirjaamoon. Tarkemmat ohjeet muutoksenhausta ovat päätöksen liitteenä olevassa valitusosoituksessa. Valitusaika päättyy 4.9.2024.

Lisätiedot: Ely-keskuksen hakemus 17.3.2017, aluehallintoviraston tiedote 29.7.2024 ja asiaan liittyvä aluehallintoviraston aineistokokonaisuus.

<https://www.elykeskus.fi/documents/10191/22142746/esitys+kalatalousvelvoitteiksi.pdf/413ca225-fc1d-485b-8c15-7fb9578ccb83>
<https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/70391100>
<https://ylupa.avi.fi/fi-FI/asia/1376705>

Valitusaika asiaan päättyy 4.9.2024. Kuntayhtymässä on valmisteltu Kemijoen kalatausvelvoitteiden muuttamisesta valitus, joka on perusteluineen **liitteenä 3**.

Kuntayhtymän johtajan esitys: Yhtymähallitus toteaa, että Pohjois-Suomen aluehallintoviraston Kemijoen kalatalousvelvoitetta koskeva muutos jättää Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen (Keski-Kemijoki, Ylä-Kemijoki) vesistöalue muutoksen ulkopuolelle on lainvastainen. Kuntayhtymä toteaa, että vesilain 3 luvun 22.1 §:n mukainen olosuhteiden olennainen muutos koskee kyseistä vesistöaluetta, jolloin alue tulee sisällyttää velvoitemuutoksen piiriin.

Itä-Lapin kuntayhtymä valittaa Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä edellä mainitulta osin.

Päätös: Yhtymähallitus hyväksyi päätösesityksen mukaisen valituksen, johon lisättiin kappaleet vesipuitedirektiivistä sekä kulttuuriperinteen merkityksestä.

Pöytäkirjaotteen oikeaksi todistaa

Liite: Valituksen perustelut

SISÄLLYS

1. VALITUKSEN PERUSTELUT	2
1.1 Keski-Kemijoki ja Yli-Kemi velvoitteen ulkopuolelle.....	2
1.2 Lapin Ely-keskuksen hakemus ja aluehallintoviraston päätös	2
1.3 Olosuhteiden olennainen muutos.....	5
1.4 Poikastuotantoalue.....	6
1.5 Istutusvelvoite.....	7
1.6 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	8
1.7 Vaikutukset ympäristöön	9
1.8 Hyödyt ja haitat	10
1.9 Lainsäädäntö.....	10
1.10 Yhteiskunnallisten arvojen ja olosuhteiden muutos	14
2. AVIN PÄÄTÖKSEEN LIITTYVIÄ HUOMIOITA	14
2.1 Kalateiden toiminnan tavoitteen asettaminen.....	14
2.2 Vireillä olevat hakemukset	15
2.3 Raakku, jokihelmisimpukka	15
2.4 Toiminnan tarkkailu.....	16
3. YHTEENVETO, VAATIMUS JA PERUSTELUT	16
3.1 Yhteenveto.....	16
3.2 Vaatimus	17
3.3 Perustelut	17

1. VALITUKSEN PERUSTELUT

1.1 Keski-Kemijoki ja Yli-Kemi velvoitteen ulkopuolelle

Valituksessa on kysymys Rovaniemen kaupungin yläpuolisista Kemijoen voimalaitoksista; Vanttauskoski, Pirttikoski, Seitakorva, sekä Raudanjoen Permantokoski.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto (jäljempänä avi) jätti Rovaniemen Kemijoen yläpuolisen (Keski-Kemijoki, Ylä-Kemijoki) vesistöalueen kalatalousvelvoitemuutoksen ulkopuolelle. Kyseistä vesistöaluetta arvioidaan vasta sen jälkeen, kun avin mukaan on saatu kokemuksia Ala-Kemijoelle suunnitelluista ja rakennetuista kalateistä/ohitusuomista.

Valituksessa päähuomio kiinnitetään miltä osin avin olisi tullut soveltaa voimassa olevaa lainsäädäntöä ja onko avin päätös lainsäädännön mukainen Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen osalta?

Käsitteet:

Ala-Kemijoki -käsitteellä tarkoitetaan tässä yhteydessä Rovaniemen kaupunkia ja kaupungin alapuolista Kemijoen vesistöaluetta.

Keski-Kemijoki -käsitteellä tarkoitetaan tässä yhteydessä Rovaniemen kaupungin yläpuolista ja Kemijärven kaupungin välistä vesistöaluetta, jolle myös edellä mainitut voimalaitokset sijoittuvat.

Yli-Kemi -käsitteellä tarkoitetaan tässä yhteydessä Kemijärven yläpuolista vesistöaluetta. Kemijoen haarautuessa Savukosken kunnan alueella Tenniöjoeksi Sallan kunnan puolelle tässä yhteydessä joen Sallan kunnan puolella oleva vesistö sisällytetään käsitteellisesti Yli-Kemi -käsitteen piiriin.

1.2 Lapin Ely-keskuksen hakemus ja aluehallintoviraston päätös

Lapin Ely-keskus toteaa hakemuksessaan: ”voimalaitosten lupaehtojen muuttaminen on välttämätöntä menetetyä vaelluspoikastuotannon korvaamiseksi, luontaisen lisääntymisen palauttamiseksi osaksi kannan hoitoa sekä perinnöllisen monimuotoisuuden ja kalastusmahdollisuuksien turvaamiseksi. Kalatalousviranomaisen vaatii edellä selostetuin perusteluin, että Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten omistajille on määrättävä kalatalousvelvoite.”

Vesilain 3 luvun 22.1 §:n mukaan: ”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.”

Avi jätti Rovaniemen yläpuolisen alueen kokonaan pois kalatalousvelvoitteen piiristä toteamalla: ”4. Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 3 ”Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea

rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.”

Avi toteaa: ”Tämän päätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehdojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämisiksi tarvittavat määräykset.”

Avi perusteli Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen jättämistä velvoitteen ulkopuolelle sillä perusteella, että ensin tulee arvioida millä tavoin Ala-Kemijoen kalatiet/ohitusuomat ovat toimineet. Avin päätös on vesilain 3 luvun 22.1 §:n vastainen ottaen huomioon, että avi perusteli velvoitemuutosta nimenomaisesti vesilain 3 luvun 22.1 §:n mukaisella olosuhteen olennaisella muutoksella koko Kemijoen vesistöalueella.

Olosuhteen muutos koskee myös Rovaniemen yläpuolista Kemijoen vesistöaluetta.

Käytännössä velvoitteen *kaksivaiheistaminen* tarkoittaa, että Keski-Kemijoen kalatiet/ohitusuomat tulevat rakennetuiksi vasta n. 15 vuoden kuluttua (ensimmäisen vaiheen *odotusaika* 10 vuotta ja rakentamiseen kuluva aika n. 4-6 vuotta). *Kuntayhtymä pitää avin päätöstä epätäydellisenä ja siten osittain lainvastaisena*, sillä päätöksessä ei ole millään tavalla huomioitu vaelluskalojen luontaiseen elinkiertoon ja lisääntymiseen liittyviä näkökulmia, eikä olosuhteiden olennaista muutosta, johon velvoitteen muuttaminen nimenomaisesti perustuu.

Mäenpää toteaa: ”Hallintopäätöksen sisältö määräytyy periaatteessa soveltamalla oikeussäännöstä yksittäistapaukseen, joskin päätöksenteon oikeudelliset puitteet ja päätösten oikeusvaikutukset vaihtelevat verraten laajasti. Päätösvallan on joka tapauksessa perustuttava asianmukaisen toimivallan määrittelevään oikeusnormiin. Toimivallan määrittelyä ja käyttöä ohjaa yleisesti hallinnon lainalaisuusperiaate: julkisen vallan käyttöä sisältäviä päätöksiä voidaan tehdä vain lainsäädännön perustalla ja puitteissa.”¹

Perustuslain 2.3 §:n mukaan: ”Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.” Kyseessä olevassa tapauksessa avin olisi tullut soveltaa vesilain 3 luvun 22.1 §:ssä mainittua olosuhteiden olennaista muutosta välittömästi myös Rovaniemen yläpuolisen vesistöalueen osalta avin todettua, että ko. säännöksen mukaiset ehdot täyttyvät. Avi on näin ollen ylittänyt toimivaltansa jättämällä Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen velvoitteen ulkopuolelle.

Edellä mainittuun vesilain 3 luvun 22.1 §:n soveltamisen laiminlyöntiin viitaten kuntayhtymä vaatii aluehallintoviraston päätöksen kumoamista siltä osin kun päätös koskee Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen jättämistä velvoitteen ulkopuolelle.

¹ Olli Mäenpää, Hallinto-oikeus 2023.

Mäenpää toteaa: ”Perustuslailla on etusija suhteessa lakiin ja alemmanasteisiin normeihin (PL 106 §). Hallintotoiminnassa etusijan toteuttaminen edellyttää ensisijaisesti perustuslain mukaista tulkintaa. Päätöksenteossa sovellettavan lain säännöksiä on siten tulkittava niin, että päätös sopeutuu myös perustuslain määrittelemiін sisällöllisiin vaatimuksiin.”² Perustuslain 20.1 §:n mukaan; ”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.” Mäenpää toteaa: ”Perustuslain säännökset ohjaavat näin viranomaisen harkintavallan käyttöä myös yksittäistapauksessa. Sisällöllisesti merkitystä on erityisesti perustuslailla määritellyillä perusoikeuksilla. Käytännön päätöksenteossa on otettava huomioon myös perustuslain säännökset, jotka määrittelevät muun muassa hallinnon lainalaisuutta (PL 2.3 §) - - - .”

Vesilain (587/2011) 19 luvun 10 §:n mukaan: ”Lupaviranomainen voi 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä. **Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.** Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat.”

Vesilain 6 §:n mukaan: ”Joessa on syvimmällä kohdalla väylä veden vapaata juoksua, kulkemista, puutavaran uittoa ja **kalan kulkua varten** (valtaväylä). Mitä tässä laissa säädetään valtaväylästä, koskee myös sellaista vesistöissä olevaa salmea tai kapeikkoa, jossa säännöllisesti harjoitetaan liikennettä tai **jossa kala yleensä kulkee**. Valtaväylä on kolmannes keskivedenkorkeuden mukaisesta joen leveydestä. Kun vesistöissä säännöllisesti harjoitetaan liikennettä tai uittoa, valtaväylän leveys on kuitenkin vähintään seitsemän metriä. Lupaviranomainen voi hakemuksesta vahvistaa valtaväylän leveyden ja sijainnin. Jos tärkeät syyt sitä vaativat, valtaväylä voidaan määrätä leveämmäksi tai kapeammaksi tai sen sijainti muualle kuin 1 ja 2 momentissa säädetään.” Vesilain 6 §:stä huolimatta vesivoimalaitokset ovat vuosikymmeniä sulkeneet lohen ja vaelluskalojen vapaan kulun Kemijoella. Kalateiden/ohitusuomien rakentamisen tulee olla vesivoimayhtiölle vähimmäis-vaatimus Kemijoen ja muiden voimakkaasti rakennettujen vesistöjen osalta.

Kuntayhtymä vaatii, että Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistöalue tulee sisällyttää nyt käsiteltävänä olevaan kalatalousvelvoitteen muutokseen ilman em. *kaksivaiheistamista*.

Kuntayhtymä toteaa, että lupanhaltijoiden on selvitettävä Rovaniemen kaupungin yläpuolisten, kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestäminen voimalaitosten patojen ohi ja että on suunniteltava kyseisten selvitysten perusteella voimalaitosten patojen ohi pääsyn mahdollistavat ylösnohurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen. Edellä mainitut selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina kahden vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja

² Mäenpää, emt.

niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä. Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi. Kalatiet tai muut mahdolliset vastaavat ylösvaellusrakenteet on suunniteltava siten, että niissä voidaan johtaa vettä riittävästi lohen ja meritaimenen nousun varmistamiseksi, kuitenkin vähintään 2 m³/s. Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa. Kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava niin, että ne ovat käytettävissä koko lohen ja meritaimenen nousujan tai niiden smolttien alasvaellusajan.

Kuntayhtymä yhtyy avin toteamukseen: ”Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmien, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalous-viranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.”

Korkein hallinto-oikeus on kiinnittänyt huomiota EU:n vesipuitedirektiiviin ja vaelluskalojen luontaiseen elinkierto, joka tulee ottaa huomioon myös kyseessä olevassa velvoitteen muutosta koskevassa asiassa.

1.3 Olosuhteiden olennainen muutos

Avin päätös kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi perustuu olennaiseen olosuhteiden muutokseen. Avi toteaa: ”Olosuhteiden muutos on kalatalousvelvoitemuutoshakemuksen keskeisin peruste. Jos olosuhteet muuttuvat olennaisesti, ratkaisun pysyvyys ei estä siihen puuttumista. Ratkaisu pysyy muuttumattomana vain niin kauan kuin ne olosuhteet, joihin ratkaisu perustuu, pysyvät muuttumattomina. Vesilain 3 luvun 22 § mukaan ”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet.”

Avi toteaa: ”**Kaikkien Kemijoen voimalaitosten osalta** (lihavointi kirjoittajan) voidaan todeta, että olosuhteet ovat kalatalouden näkökulmasta olennaisesti muuttuneet ajasta, jolloin päätökset kalatalousvelvoitteesta tehtiin alkaen katselmustoimituksesta ja vesioikeuden päätöksestä ja päättyen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun 30. toukokuuta vuonna 1980 (KHO 2860/80). Kalatalousvelvoitetta koskevia ratkaisuja tehtäessä käytettiin lähinnä 1960- ja 1970-luvuilla kerättyjä tietoja ja tuolloin käytettävissä olevaa luonnontieteellistä tietämystä, joka noista ajoista on ratkaisevasti lisääntynyt.”

Kuntayhtymä pitää avin päätöstä olosuhteiden olennaisesta muuttumisesta perusteltuna, mutta kuntayhtymä pitää avin päätöstä epätäydellisenä ja siten osittain lainvastaisena, sillä **olosuhteiden olennainen muutos koskee samalla tavalla Rovaniemen yläpuolista Kemijoen vesistöä kuin alimmaista Kemijokeakin**, jonka laitoksille kalatiet velvoitetaan suunniteltavaksi ja rakennettavaksi.

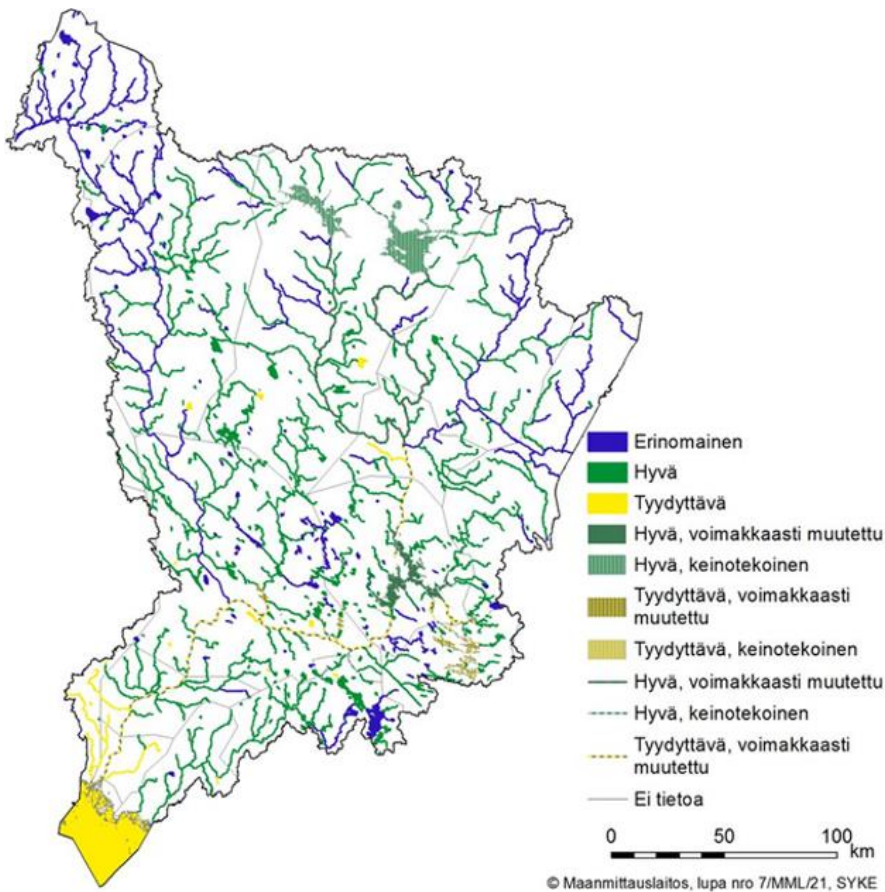
Koska olosuhteiden olennainen koskee myös Rovaniemen yläpuolista Kemijoen vesistöaluetta *kuntayhtymä vaatii, että vesistöalue sisällytetään velvoitteen piiriin.*

1.4 Poikastuotantoalue

Vaelluskalojen luontaisen elinkierron ja lisääntymisen osalta poikastuotantoalueilla on ratkaiseva merkitys. Yli-Kemillä Kemijärven yläpuolella ei ole voimallaitoksia ja Yli-Kemin vesistöalue on koskematonta, luonnontilaista ja vaelluskalojen luontaiselle lisääntymiselle **Kemijoen ja parasta poikastuotantoaluetta.**

Savukosken kunnan pohjoisosissa sijaitsevan UKK-kansallispuiston sisällä, joka alkaa Kemihaaran rajavartioston kohdalta ylöspäin on kalastukselta rauhoitettu poikastuotantoalue, jolla on turvattu Kemijoen taimenien ja raakkujen geeniperimä. Aluetta voidaan pitää Kemijoen taimenen ja raakun geenipankkina. Samoin Naruskajoki ja Naruskajärvi Sallan kunnan puolella ovat taimenen poikastuotantoalueena erittäin tuottoisia alueita. Yli-Kemin alueella on luontaiseen lisääntymiseen tarjottavissa 2500 kilometriä kutualuetta. Yli-Kemin poikastuotantoalueet ovat vastaanansomattoman erinomaisia. Kemijärvelle suunnitellut pumppuvoimalahankkeet mikäli ne toteutuvat tulevat todennäköisesti muuttamaan Kemijärven ja joen tilaa. Tätä kirjoitettaessa pumppuvoimallaitosten osalta ei ole vielä tiedossa voimallaiden vaikutuksia järvi- ja jokialueelle.

Avi toteaa: ”Myös Kemijärven yläpuolisilla alueilla on paljon lohikalojen luonnontuotantoon soveltuvia alueita.” Avi toteaa: ”Kemihaara ja Ounasjoki eivät ole voimakkaasti muutettuja ja niiden ekologinen tila on arvioitu erinomaiseksi.”

Kuva. Kokonaisarvio pintavesien ekologisesta tilasta Kemijoen vesienhoitoalueella. Kuvassa ovat mukana myös keinotekoisiksi ja voimakkaasti muutetut vesimuodostumat, joiden tila on esitetty suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan.³

Kuntayhtymä toteaa, että Kemijärven yläpuolinen Yli-Kemin alue on *erittäin potentiaalista poikastuotantoaluetta*. Avin olisi tullut päätöksessään ottaa poikastuotantoalueiden erittäin tärkeä merkitys **huomattavasti paremmin huomioon** Yli-Kemin osalta. Poikastuotantoalue palvelisi koko Kemijoen vaelluskalojen olosuhteita ja luontaista lisääntymistä merkittäväällä tavalla. **Avin päätöksen myötä erittäin potentiaaliset poikastuotantoalueet jätettäisiin hyödyntämättä.**

Vaelluskalojen nousumahdollisuuksien lisäksi tulee huomioida kalojen alusvaellus. Korkein hallinto-oikeus (KHO:2019:172) toteaa: ”Kalatietä koskevassa lupapäätöksessä on näin ollen ollut perusteltua kiinnittää huomiota vaelluspoikasten alusvaelluskuolleisuuden vähentämiseen ja sitä tukeviin toimenpiteisiin, kuten smolttiohjuren asentamiseen.”

1.5 Istutusvelvoite

Avin päätös tarkoittaa huomattavaa ja massiivista istutusten lisäämistä joen suualueelle. **Istutusten painopiste tulee kohdistaa joen suualueen sijaan varsinaiselle jokialueelle. Joen suualueelle**

³ Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022-2027.
<https://www.etpo.fi/fi/kemijoki/4/4-1/>

istutetut vaelluskalat eivät leimaudu jokeen, jonka tulee olla tärkein prioriteetti lohen- ja vaelluskalojen luontaisen elinkierron ja lisääntymisen näkökulmasta. Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle ei tule tehdä avin päätöksessä mainittuja erittäin massiivisia istutuksia, jotka tulevat omalta osaltaan sekoittamaan Perämeren ja Tornio-Muoniojoen lohipopulaation käyttäytymistä merialueella kilpailtavan ravinnon osalta.

1.6 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Avin päätöksessä todetaan: ”Hakemuksessa esitetyillä toimenpiteillä on merkittävä yhteiskunnallinen ja sosiaalinen vaikutus. Niiden avulla mahdollistetaan vesiluonnonvarojen aiempaa monipuolisempi ja laajempi hyödyntäminen Kemijoen vaikutusalueella. Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä kestävästä kalastuksesta järjestämiselle ja myös muiden vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle.”

Avi toteaa: ”Toimenpiteitä ja vastuunkantoa vaelluskalakantojen palauttamiseksi niiden luonnolliseen elinympäristöön tukevat yhteiskunnan arvostusten muutokset ja ekosysteemipalvelujen säilyttämisen periaatteet. Vaelluskalakantojen palauttaminen ja elinvoimaisuus ja niiden tuottamat ekosysteemipalvelut ovat jo itsessään arvokkaita. Vaelluskaloihin liittyviin ekosysteemipalveluihin kuuluvat ammattikalastuksen saaliin ohella myös virkistyskalastuksen tuottamat elämykset ja kokemukset. Vaelluskalojen merkitys ihmiselle ei ole ainoastaan taloudellinen. Etenkin lohi kuuluu tärkeänä osana rannikon, jokisuiden ja jokivarsien kulttuuriin sekä väestön identiteettiin ja hyvinvointiin.”

Lohen ja vaelluskalojen palauttamisella on vahva sosiaalinen tilaus. Lapin liiton Lappi-Sopimuksessa todetaan: ”Toimimme lohen ja muiden vaelluskalakantojen lisääntymisedellytysten turvaamiseksi. Esimerkiksi Kemijoen vesistöalueen ekosysteemin ennallistamiseksi edistetään vaelluskalojen palauttamista tukemalla luonnonmukaisten ohitusuomien rakentamista Kemijoen voimalaitoksilla sekä pienempien jokien ja purojen kunnostusta.”

Kemijokivarren kunnat näkevät lohen palauttamisen erittäin tärkeänä Kemijoen vesistöön. Lohen paluu tarkoittaa useita positiivisia heijastusvaikutuksia jokivarren elinvoimalle ja edelleen kehittämiselle.

Avi toteaa: ”Vapaa-ajankalastuksen merkityksen lisääntyminen on osaltaan vaikuttanut siihen, että vaelluskalakantojen käyttöön ja hoitoon liittyvissä tavoitteissa on viime vuosikymmeninä korostunut yhä enemmän luonnonkantojen virkistysarvo ja suojeleminen. Yhä useammalle virkistyskalastajalle on tärkeää luontaisesti lisääntyvien kalojen pyytäminen. Samalla paitsi olemassa olevien myös potentiaalisten vaelluskalajokien painoarvo Itämeren alueen vaelluskalakantojen käytössä ja hoidossa on kasvanut. Useissa selvityksissä on todettu, että vaelluskalojen palauttaminen rakennettuun jokeen lisääisi kalastajien ja muiden käyttäjäryhmien kiinnostusta kyseistä jokea kohtaan. Vaelluskalojen palauttaminen ja vesistöjen kunnostus nähdään tärkeänä keinona parantaa alueiden, kuntien ja matkailualan vetovoimaa. Näin ollen vaelluskalahankkeet näyttäytyvät laajemmin ympäristönhoitohankkeina, joilla osaltaan parannetaan luonnon monimuotoisuutta, asumisviihtyisyyttä sekä joen imagoa ja virkistyskäyttöraivoa.”

Virkistyskalastukseen liittyen Keski- ja Yli-Kemijoki ovat erittäin potentiaalisia alueita ja vaelluskalojen palauttaminen juuri kyseisille alueille mahdollistaa virkistyskalastuksen

toteuttamisen parhaalla mahdollisella tavalla. Avin päätös vaikeuttaa erittäin haitallisesti virkistyskalastuksen kehittämisen toteuttamista.

Avi toteaa: ”Vaelluskalojen palauttaminen Kemi-/Ounasjokeen esiselvityksessä havaittiin, että vaelluskalojen palauttamista edistävillä toimilla on erittäin laaja kannatus ja niihin kohdistuu suuria odotuksia. Vaelluskalajoen statuksen osittainkin palauttaminen voi vaikuttaa merkittävästi Kemijoen vesistöalueen luontoarvoihin ja ihmisten koettuun hyvinvointiin lähiympäristön tarjoamien viihtyisyys- ja virkistystekijöiden kautta. Kemijoen muutos voimalaitosrakentamisen myötä sekä sitä seurannut vaelluskalakantojen menetys ovat olleet paikallisille asukkaille ristiriitainen kokemus, johon liittyy hyvistä puolista huolimatta paljon pettymyksiä ja asiaa tutkittaessa se on nähty kulttuurisena traumana. Vaikka tällä hakemuksella tavoitellaan ensisijaisesti menetetyt vaelluskalatuotannon korvaamista, luontaisen lisääntymisen palauttamista ja perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamista, on tavoitteena pitkällä tähtäimellä mahdollistaa myös näiden lajien virkistysellinen ja taloudellinen hyödyntäminen kestävästi sekä joki- että merialueella.”

Outi Autti toteaa väitöskirjassaan: ”Taloudellisen merkityksen lisäksi vaelluslohella ja -siialla oli myös henkistä ja kulttuurista merkitystä. Niillä oli tärkeä osa jokivarsien paikalliskulttuurissa. Vaelluskalan vuosittainen nousu jokiin rytmitti asukkaiden elämää rakentaen osaltaan paikalliskulttuuria ja -identiteettiä. Samoin se rakensi jokivarren asukkaiden jaettuja, kollektiivisia ja henkilökohtaisia identiteettejä. Jokivarren asukkaat ovat kasvaneet lohikulttuurissa, ja sukupolvelta toiselle siirtyneet perinteet ovat muovanneet heidän kasvuaan ja kuulumisen tunnettaan: kuka minä olen ja minne kuulun. - - - Vaelluskala kuului vahvasti asuinympäristön historiaan ja oli osa useiden haastateltavien sukuhistoriaa. Lohenkalastukseen kuului myös vahva sosiaalinen aspekti.” (Outi Autti, Valtavirta muutoksessa. Vesivoima ja paikalliset asukkaat Kemijoella. Oulun yliopisto, 2013).

Kuntayhtymä toteaa, että lohen nousumahdollisuudelle on alueella vahva sosiaalinen tuki. Lohen ja vaelluskalojen palauttamisella Keski-Kemijoelle ja Yli-Kemille olisi merkittäviä positiivisia vaikutuksia, joiden merkitys olisi tullut kuntayhtymän mukaan ottaa avin päätöksessä suuremmalla painoarvolla huomioon.

1.7 Vaikutukset ympäristöön

Avi toteaa: ”Hakemuksessa esitetyt toimenpiteet eivät aiheuta vahinkoa ympäristölle. Hakemuksen mukainen kalatalousveloitteiden muutos vaikuttaa ympäristöön vain positiivisesti ja parantaa vesirakentamisen voimakkaasti muuttamaa Kemijoen ekologista tilaa. Palauttamalla luonnonkierto ja vaelluskalojen kulkuyhteys voimalaitosten yläpuolisille alueille saadaan käyttöön voimalaitosten yläpuoliset poikastuotantoalueet.”

Yli-Kemin vesistöalue (Kemijärven yläpuolinen osa, Pelkosenniemi, Savukoski ja Salla) on vesivoimarakentamiselta koskematon, joka avin olisi tullut ottaa päätöksessään huomattavasti painavammin huomioon.

”Eliöyhteisöllisten oikeuksien voitaisiin ajatella merkitsevän mm. sitä, että lähtökohtaisesti koskessa on käyttöön otettavaa vesivoimaa vain siihen määrään asti, että kalankulun jatkuminen voidaan myös turvata.”⁴

1.8 Hyödyt ja haitat

Avi toteaa: ”Vaelluskalakantojen ja jokiluonnon monimuotoisuus ja niiden tuottamat ekosysteemipalvelut ovat jo itsessään arvokkaita ja niiden huomioon ottaminen osoittaa vastuullisuutta ympäristöstä ja yhteiskunnasta. Mahdollistamalla vaelluskalojen täydellinen elinkierto turvataan vaelluskaloihin suoraan ja välillisesti liittyvien hyötyjen tuottaminen Kemijoen vesistössä ja sen vaikutusalueella.”

Yli-Kemin alueella asuu paljon luontaiselinkeinoista eläviä perheitä ja ihmisiä, jotka harjoittavat mm. porohoitoa ja marjojen jatkojalostusta. Lohi kuuluu olennaisena osana Yli-Kemin vesiluontoon. Lohi ja taimen ovat olleet ennen joen patoamista yksi keskeisimmistä asioista Yli-Kemin alueella. Vesivoimalaitokset tuhosivat kokonaisen lohikulttuurin, joka ei ole rahassa mitattavissa.

Avi toteaa: ”Hakemuksen mukainen kalatalousvelvoitteiden muutos parantaa Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi nimetyn Kemijoen ekologista tilaa. Hakemuksen mukaisella kalatalousvelvoitteiden muutoksella on positiivista vaikutusta myös voimalaitosten yläpuolisella alueella esiintyvään jokihelmisimpukkaan eli raakkuun.”

Avi toteaa: ”Toimenpiteet tukevat monitavoitteista Kemijoen vesistön ja kalakantojen hoitoa parantamalla edellytyksiä kestävästä kalastuksesta järjestämiselle ja myös muiden vaelluskaloihin liittyvien ekosysteemipalvelujen tuottamiselle. Muutoksesta koituu myös virkistyksestä ja taloudellista hyötyä sekä joki- että merialueella, kun velvoitehoidon vaikuttavuus ja saalistuotto paranevat.”

Edellä mainittuihin positiivisiin vaikutuksiin viitaten, eikö vaikutusten tule ulottua myös Keski-Kemijoelle ja Yli-Kemille? Avi ei ole päätöksessään ottanut huomioon erittäin tärkeää alueen ihmisten hyväksymää *sosiaalista toimilupaa* lohen ja vaelluskalojen palauttamiseksi.

Avi toteaa: ”Kemijoen voimalaitoksille määrätty voimassa oleva kalatalousvelvoite ei vastaa niiden kalakannoille ja kalastukselle aiheuttamaa haittaa.” Tästä huolimatta avi päätti jättää Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistön velvoitteen ulkopuolelle.

Kuntayhtymä toteaa, että lohen palauttamisessa Keski- ja Yli-Kemille on kyse **merkittävästä yleisestä edusta**, joka tulee ottaa huomioon. Merkittävällä yleisellä edulla tässä yhteydessä ei tarkoiteta pelkästään Rovaniemen Kemijoen yläpuolista aluetta vaan alueen merkittävän poikastuotanto- ja lisääntymisalueen **positiivisia vaikutuksia koko Kemijoen vesistön vaelluskalakannoille**.

1.9 Lainsäädäntö

⁴ Marja-Liisa Löyttyjärvi 2012. Kemijoenvesistön rakentaminen ja Vuotos – Oikeuden ajattelu. Lyhyempi kirjoitus, versio 1.0. Julkaistu 20.1.2012. www.edilex.fi/lakikirjasto/8557.

Perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaan: ”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.” Vastuu koskee myös vesivoimayhtiöitä.

Sekä lainsäätäjän, että lakeja toimeenpanevien viranomaisten on vallitsevan oikeuskäytännön mukaan otettava ratkaisuisaan huomioon *perusoikeusmyönteinen laintulkinta*.

Perustuslain 21.1 §:n mukaan: ”Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti - - -”.

”Vesipuitedirektiivin ympäristötavoitteina ovat, että vesimuodostumien tila ei huonone ja että niiden hyvä tila tai keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien hyvä ekologinen potentiaali ja hyvä kemiallinen tila saavutetaan vuoteen 2015 mennessä (VPD 4(1) art.). Unionin tuomioistuimen Weser-tuomion (C-461/13) perusteella on selvää, että VPD 4 artiklan mukaiset vesienhoidon ympäristötavoitteet sitovat uuden hankkeen lupaharkintaa. Tuomioistuin linjasi, että jäsenvaltion on evättävä lupa ympäristötavoitteita vaarantavalta hankkeelta, ellei tavoitteista poiketa direktiivin mukaisesti. Tapauksessa Protect (C-664/15) unionin tuomioistuin puolestaan totesi, että VPD 4 artiklan velvoitteita voidaan soveltaa suoraan kansallisissa tuomioistuimissa. Lupien muuttaminen ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi ei ole ollut unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön kohteena, mutta siitä säädetään direktiivissä selväpiirteisesti. EU-oikeus lähtee siitä, että kansallisen sääntelyn on mahdollistettava unionin oikeuden tehokas toimeenpano (effet utile).”⁵

”Suomen maakohtaisessa palautteessa komissio totesi muun muassa, että vesienhoitosuunnitelmaan tulisi sisällyttää toimenpide kaikkien olemassa olevien vesivoimalupien tarkistamiseksi erityisesti ekologisten virtaamien, kalateiden ja muiden haittojen lieventämistoimenpiteiden kannalta”⁶
 ”Jäsenvaltiot ovat komission mukaan pääosin toteuttaneet toimenpideohjelmat, joilla pyritään vedenoton, maatalouden, teollisuuden ja vesien rakenteellista muuttamista tarkoittavien hankkeiden ympäristövaikutusten vähentämiseen. Jäsenvaltioiden on kuitenkin edistytävä erityisesti jokien ekologisten virtaamien määrittelyssä sekä virtavesijatkumoiden turvaamisessa.”⁷

”Komissio toteaa lupien muutettavuuteen liittyen, että Suomen tulisi muun muassa vahvistaa ja monipuolistaa tilatekijöiden arviointimenetelmiä. Toiseksi Suomen tulisi arvioida läpinäkyvästi, voidaanko sellaisten hankkeiden (erityisesti vesivoima), joiden perusteella vesimuodostumia on luokiteltu voimakkaasti muutetuiksi, hyödyt saavuttaa vaihtoehtoisin keinoin. Kolmanneksi Suomen tulee perustella avoimemmin VPD 4 artiklan mukaisten poikkeusten käyttö. Neljänneksi Suomen tulee määrittää ja toimeenpanna ekologiset virtaamat virtavesimuodostumissa. Lopuksi komissio toteaa, ettei Suomi ole täyttänyt ensimmäisen kauden arvioinnissa edellytettyä olemassa olevien vesivoimalupien uudelleenarviointia. Komissio suosittaa, että Suomi selvittäisi vaihtoehtoisia tapoja tavoitella padotuksen turvaamia yhteiskunnallisia päämääriä”⁸

Lain vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (30.12.2004/1299) 1.2 §:n mukaan: ”Tämän lain tarkoituksena on, että vesienhoidon järjestämisessä otetaan huomioon vesien laadun lisäksi vesien riittävyys, vesien kestävä käyttö, vesipalvelut ja niiden taloudellinen selvitys, tulvariskien hallinta, vesien virkistyskäyttö, vesien välityksellä leviävät taudit sekä vesiekosysteemien suojeleminen ja

⁵ Suomen Ympäristökeskuksen raportteja 26/2019.

⁶ Suomen Ympäristökeskuksen raportteja 26/2019.

⁷ Suomen Ympäristökeskuksen raportteja 26/2019.

⁸ Suomen Ympäristökeskuksen raportteja 26/2019.

vesiekosysteemeihin suoraan yhteydessä olevien maaekosysteemien ja kosteikkojen suojele. (24.6.2010/623).”

KHO:2023:993, kohta 115:

”Vesipuidedirektiivin liitteen V kohdan 1.2.5 määritelmän mukaan parhaan saavutettavissa olevan ekologisen tilan määrittelyyn sisältyy paras toteutettavissa oleva ekologinen jatkumo, jolla tarkoitetaan muun muassa organismien liikkeitä vesiekosysteemeissä ja jolla varmistetaan, että pintavesityypille ominaisten vedessä elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertonsa itseään ylläpitävinä kantoina.”

Lisäksi on huomioitava vesienhoidon suunnitelmat ja toimenpideohjelmat, joissa Keski-Kemijoen vesimuodostuma on luokiteltu tilatavoitetta heikompaan luokkaan. KHO 993/2023 käsitteli luokituksen lainmukaisuutta ja totesi sen olevan lainmukainen. Päätöksestä selviää luokituksessa käytettyjä kriteerejä, joista yksi ekologista potentiaalia arvioiva sisältää ajatuksen, että padotun jokijakson tilaluokitusta heikentää yläpuolisten vesistöjen runsaat tai ennallistettavat kutu- ja pienpoikasalueet. Vaellusyhteyden avaaminen Ylä-Kemijoen vesimuodostumaan asti olisi siten tilaluokitusta parantava toimenpide.

Vesipuidedirektiivin mukaan Suomen on ryhdyttävä toimiin kaikkien vesimuodostumien saattamiseksi hyvään tilaan tai kevu-vesien osalta hyvään ekologiseen potentiaaliin viimeistään vuoteen 2027 mennessä. Nämä velvoitteet koskevat yhtä lailla ylemmän Kemijoen vesimuodostumia, joten viranomaisilla on velvollisuus ryhtyä toimiin niihin kohdistuvien lupien ajantasaistamiseksi. Avin päätös tarkoittaa, ettei näiden vesimuodostumien osalta toimenpiteisiin edes ryhdyttäisi ennen vuotta 2027.

Vesilaki

Vesilain 1 luvun 1 §:n mukaan: ”Tämän lain tavoitteena on: 1) edistää, järjestää ja sovittaa yhteen vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä 2) ehkäistä ja vähentää vedestä ja vesiympäristön käytöstä aiheutuvia haittoja; ja 3) parantaa vesivarojen ja vesiympäristön tilaa.” Vesilain soveltamisalasta säännellään lain 2 §:ssä.

Kuntayhtymä toteaa, että avi jätti Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen osalta vesilain 1 luvun 1 §:n soveltamatta.

Vesilain 3 luvun 22.1 §:n mukaan: ”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, **jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet.**”

Olosuhteet ovat muuttuneet myös Keski-Kemijoen ja Yli-Kemin osalta, eikä pelkästään Ala-Kemijoen osalta. Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistöalue tulee sisällyttää ja saattaa velvoitteen piiriin.

Vesilain 1 luvun 2 §:n mukaan: ”Tätä lakia sovelletaan vesitalousasioihin. Vesistön pilaantumisen vaaraa aiheuttavaan vesitalousasiaan, joka ei edellytä tämän lain mukaista lupaa, sovelletaan, mitä **ympäristönsuojelulaisissa** (527/2014) säädetään. (27.6.2014/531). Tätä lakia sovellettaessa ja muutoin tämän lain mukaan toimittaessa on noudatettava luonnonsuojelulakia (9/2023),

muinaismuistolakia (295/1963), alueidenkäyttölakia (132/1999) ja rakentamislakia (751/2023). (21.4.2023/774).”

Vesilain 14 luvun 6 §:n mukaan: ”Jos tämän lain säännösten vastainen patoamiseen taikka vedenottoon liittyvä toimenpide tai velvollisuuksien laiminlyönti aiheuttaa tai uhkaa välittömästi aiheuttaa huomattavan haitallisen muutoksen vesistössä tai pohjavedessä taikka luonnonsuojelulain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitetun luontovahingon, lupaviranomaisen on, sen lisäksi, mitä tämän luvun 4 §:ssä säädetään, määrättävä haitan aiheuttanut ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi tai rajoittamiseksi mahdollisimman vähäisiksi taikka ryhtymään eräiden ympäristölle aiheutuneiden vahinkojen korjaamisesta annetussa laissa (383/2009) tarkoitettuihin korjaaviin toimenpiteisiin.”

Luonnonsuojelulain 3 §:n 7 kohdan mukaan tässä laissa tarkoitetaan: ”7) luontovahingolla luontotyyppien ja eliölajien suotuisan suojelutason saavuttamisen tai säilyttämisen kannalta merkittävää, mitattavissa olevaa suoraa tai välillistä haitallista vaikutusta, jonka aiheuttamiseen ei ole myönnetty poikkeusta 39 §:n 2 momentin tai 83 §:n nojalla, ja joka aiheutuu.”

Ympäristösuojelulain 1 §:n 2 kohdan mukaan: ”lain tarkoituksena on: turvata terveellinen ja viihtyisä sekä **luonnontaloudellisesti kestävä ja monimuotoinen ympäristö.**” Lain 5 §:n mukaan: ”Tässä laissa tarkoitetaan - - - 2 b) haittaa luonnolle ja sen toiminnoille; - - - e) ympäristön yleiseen virkistyskäyttöön soveltuvuuden vähentymistä;” - - - 7) **parhaalla käyttökelpoisella tekniikalla a) mahdollisimman tehokkaita ja kehittyneitä, teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisia tuotanto- ja puhdistusmenetelmiä ja toiminnan suunnittelu-, rakentamis-, ylläpito-, käyttö- sekä lopettamistapoja, joilla voidaan ehkäistä toiminnan aiheuttama ympäristön pilaantuminen tai tehokkaimmin vähentää sitä ja jotka soveltuvat ympäristölupamääräysten perustaksi;** 9) vesistöllä vesilain (587/2011) 1 luvun 3 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaista vesistöä.” Lain 6 §:n mukaan ”**Toiminnanharjoittajan on oltava selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista, ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta sekä haitallisten vaikutusten vähentämismahdollisuuksista (selvillääolovelvollisuus).**”

Kalastuslain 2 §:n mukaan: ”Tätä lakia sovelletaan kalastukseen: 1) vesilain (587/2011) 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetulla vesialueella;”. Kalastuslain 67 §:n mukaan: ”Vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 4 kohdan tarkoittamassa joessa ja vesilain 1 luvun 6 §:n 1 momentin tarkoittamassa salmessa tai kapeikossa on **kalaväylä, joka on pidettävä vapaana pyydyksistä kalan kulun turvaamiseksi.** Kalaväylä on kolmannes keskivedenkorkeuden mukaisesta joen, salmen tai kapeikon leveydestä sen syvimmällä kohdalla. Missä joki yhtyy mereen tai järveen kalaväylä on kolmannes keskivedenkorkeuden mukaisesta vesialueen leveydestä sen syvimmällä kohdalla ja ulottuu niin kauaksi selkäveteen, että kalan kulku on turvattu. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi kuitenkin kalastusoikeuden haltijan tai kalatalousalueen hakemuksesta taikka omasta aloitteestaan määrätä kalaväylän leveyden tai sijainnin enintään kymmenen vuoden määräajaksi toisin, jos se kalan kulun turvaamiseksi on välttämätöntä.”

Kalastuslain 73 §:n mukaan: ”Kalojen ja rapujen istutukset, jotka ilmeisesti heikentävät luonnon monimuotoisuutta vaarantamalla luonnossa esiintyvän kala- tai rapulajin tai muun lajin tai näiden kannan säilymistä, ovat kiellettyjä. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin kiellettyjen istutusten perusteista.”

Kalastuslain 74 §:n 2 momentin mukaan: ”Uuden lajin tai kannan kotiutusistutukseen sekä kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa määrittämättömään istutukseen on saatava elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen lupa. Lupa voidaan myöntää, jos istutus ei vaikeuta kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman tavoitteiden toteuttamista eikä vaaranna kohdevesistön kala- tai rapukannan elinvoimaisena säilymistä taikka luonnon monimuotoisuutta.”

1.10 Yhteiskunnallisten arvojen ja olosuhteiden muutos

Hepola toteaa, että: ”Vaatimukset entistä luonnonmukaisemmasta tavasta hoitaa virtavesistöjen kalakantoja ja myös virtavesistöjen ekologiaa ovat nousseet uudella tavalla esille. Tähän ovat vaikuttaneet mm. tutkimukset, joilla aiempi lähinnä kalojen istuttamiseen perustuva tapa kompensoida vesirakentamisen haittoja, on todettu tuloksiltaan heikohkoksi. Ks. esim. Marttila ym. 2014 ja Salminen ym. 2013. Myös poliittisella tasolla – viimeksi Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa ja ns. kärkihankerahoituksessa – virtavesistöjen ekologinen kunnostaminen ja kalateiden rakentaminen ovat vahvasti esillä. Virtavesien luonnonympäristöjen ekologisella kunnostamisella ja kalakantojen luonnonmukaisella hoitamisella on siis tukea takanaan. Yhteiskunnan arvot ja olosuhteet ovat muuttuneet ja muutokset myös tulevaisuudessa ovat mielestäni todennäköisiä. Miten juridinen toimintaympäristö sitten vastaa haasteeseen? Lähtökohtaoletukseni mukaan lainsäädäntö sinänsä tarjoaa riittävät kehykset muuttuneiden olosuhteiden ja arvostusten huomioon ottamiselle.”⁹

Hepola, Belinskij ja Määttä toteavat, että: ”Pääsääntönä vesilaissa on, että lainvoimainen lupapäätös turvaa toiminnan jatkumisen ja lupaan puuttuminen on poikkeuksellista. Lupapäätös nauttii pysyvyyssuojaa, mutta sitä on lievennetty vähin erin. Nykyisen vesilain valmistelussa todettiin, että luvan pysyvyyden suojaamiseen ei ollut yhtä suurta tarvetta kuin vuoden 1961 vesilain valmistelun aikaan ja että vesistöjen ekologisen tilan parantamiseksi tulee olla riittävät oikeudelliset keinot. Lupien pysyvyyttä on siten pyritty suhteuttamaan muihin intresseihin.”¹⁰

2. AVIN PÄÄTÖKSEEN LIITTYVIÄ HUOMIOITA

2.1 Kalateiden toiminnan tavoitteen asettaminen

Lapin Ely-keskuksen hakemuksessa todettiin: ”Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoitteet tulee saavuttaa 5 vuoden kuluttua siitä, kun kalatiet ovat valmistuneet.”

⁹ Hepola 2017. Oikeuskäytännön tulkinnasta kalatalousvelvoitetta muutettaessa. Asiantuntija-artikkeli. Joulukuu 2017. Julkaistu Edilexissä 8.12.2017. www.edilex.fi/artikkelit/18357. Julkaistu aiemmin teoksessa Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2017, Toim. Tapio Määttä et al. Itä-Suomen yliopiston LYY-instituutti: Luonnonvarat, ympäristö, yhteiskunta Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos, Joensuu 2017.

¹⁰ OTT Matti Hepola – OTT Antti Belinskij – OTT Tapio Määttä. Ajat ovat muuttumassa – ympäristöperusoikeuden evoluutio vesivoimalupien pysyvyyden näkökulmasta. Ympäristöjuridiikka 1–2/2021 s. 7–42.

Kalatalousviranomainen on paras asiantuntija siinä mitä tavoitteita kalateiden toimivuudelta voi ja tulee edellyttää. Tästä huolimatta avi jätti päätöksessään Ely-keskuksen hakemuksen huomioimatta, jolloin konkreettinen tavoitteenasetanta jäi tekemättä.

Avin olisi tullut päätöksessään määrittää tavoitteet, kriteerit ja mittarit kalateiden toiminnan seuraamisen ja arvioinnin mahdollistamiseksi.

Avin päätöstä tulee täydentää siten, että se sisältää selkeän tavoitteenasetannan, jolloin toimenpiteiden tuloksia ja vaikuttavuutta voidaan jälkikäteen arvioida.

Hallinto-oikeuden on tarkoituksenmukaista kiinnittää erittäin merkittävään epäkohtaan huomiota.

2.2 Vireillä olevat hakemukset

Avin päätöksessä todetaan: ”Taivalkosken voimalaitoksen yhteyteen on suunniteltu rakennettavaksi kalatie. Kemijoki Oy on aluehallintovirastoon 20.1.2022 saapuneella hakemuksella hakenut kalatielle vesilain mukaista lupaa. Aluehallintovirasto ei ole ratkaissut Taivalkosken kalatietä koskevaa asiaa vielä tämän päätöksen antohetkellä.”

Kuntayhtymä toteaa, että kyseistä lupaa ei ole tarkoituksenmukaista myöntää ennen kuin avin päätös on lainvoimainen, jolloin tiedetään mikä velvoitteen lopullinen sisältö muutoksenhakuprosessin jälkeen on.

2.3 Raakku, jokihelmisimpukka

Avi toteaa: ”Kemijoen vesistöalueella erityisen merkittävä yhteys löytyy vaelluskalojen ja Kemijoen vesistöalueella esiintyvän raakun eli jokihelmisimpukan (*Margaritifera margaritifera*) väliltä. Raakku on erittäin uhanalainen (EN) ja luontodirektiivin liitteen II (Euroopan yhteisön tärkeinä pitämät lajit) priorisoitu ja liitteen V laji. Raakku tarvitsee taimen- tai lohikantaa toukkiensa väli-isännäksi. Kemijoen vesistössä alun perin esiintyneiden lohikalajien luonnontuotannon vahvistaminen on yksi keskeisimmistä raakkuesiintymien suojelutoimista.”

Kuntayhtymä toteaa, että Keski-Kemijoki ja Yli-Kemi ovat potentiaalisia raakkuvesistöjä, joka omalta osaltaan puoltaa kalateiden/ohitusuomien rakentamista kyseiselle vesistöalueelle. YLE uutisoi 21.9.2017: ”Sukupuuton partaalla oleva jokihelmisimpukka löydettiin alueelta johon Kemijoki Oy:n suunnittelema ja luvan saanut uusi Sierilän vesivoimala tulee toteutuessaan vaikuttamaan.” Yle uutisoi 30.11.2017: ”Kemijoesta on löydetty toinenkin jokihelmisimpukka eli raakku. - - - Raakku löytyi lokakuuisissa sukellustutkimuksissa. Sukellukset teki Alleco Oy, jolta Lapin ELY-keskus on tilannut selvityksen siitä, mitä simpukkalajeja alueella elää. - - - Sukelluksia tehtiin sen jälkeen, kun alueelta oli jo syyskuussa löydetty yksi raakku.”

Kuntayhtymä toteaa, että raakun elämä liittyy olennaisena osana lohen ja vaelluskalojen olemassaoloon. joka on tarkoituksenmukaista ottaa huomioon arvioidessa sitä, mikä välitön vaikutus vaelluskaloilla on erittäin uhanalaiselle raakulle.¹¹

¹¹ Wikipedia: Raakku on sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti erittäin uhanalainen laji. Suomessa se rauhoitettiin ensimmäisenä selkärangattomana vuonna 1955. Raakun elinkierto riippuu lohikalajien esiintymisestä, sillä sen toukkavaihe elää kalajen kiduksissa.

2.4 Toiminnan tarkkailu

Avin päätöksessä todetaan: ”Luvanhaltijoille tulee määrätä kalataloudellinen velvoitetarkkailu seuraavasti: a) Luvanhaltijoiden on tarkkailtava kustannuksellaan kalateiden ja alasvaellusreittien toimivuutta, ylisiirtojen ja istutusten tuloksellisuutta ja luonnonpoikastuotantoa sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymän ohjelman mukaisesti. Kalatalousviranomaisen voi tehdä ohjelmaan tarpeelliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi katsomansa muutokset. Tarvittaessa istutettavat kalat tulee merkitä kalatalousviranomaisen kanssa erikseen sovittavalla tavalla. b) Luvanhaltijoiden on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, ylisiirtoalueen toukkatuotanto sekä joesta mereen vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla. Tulosten luotettavuuden varmistamiseksi aineisto on kerättävä usealta eri vuodelta.”

Lainvoimaisessa päätöksessä tulee todeta, että velvoitteen piirissä olevien kalateiden/ohitusuomien toimivuuden tarkkailua tulee toteuttaa myös viranomaisen toimesta, eikä pelkästään vesivoimayhtiöiden (asianosaisten) itsensä toimesta. Mikäli tarkkailun suorittavat vesivoimayhtiöt itse *tarkkailutulosten objektiivisuus vaarantuu*. Ely-keskukselle tulee varata riittävät taloudelliset -ja henkilöresurssit tarkkailun tarkoituksenmukaiseen suorittamiseen.

3. YHTEENVETO, VAATIMUS JA PERUSTELUT

3.1 Yhteenveto

Kuntayhtymä vaatii, että Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistöalue tulee sisällyttää kalatalousvelvoitteen piiriin. Avi ei soveltanut päätöksessään asiaan liittyviä keskeisinä perustuslain ja vesilain säännöksiä.

Perustuslain 20.1 §:n mukaan: ”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.”

Vesilain 1 luvun 1 §:n mukaan: ”lain tavoitteena on: 1) edistää, järjestää ja sovittaa yhteen vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä; 2) ehkäistä ja vähentää vedestä ja vesiympäristön käytöstä aiheutuvia haittoja; ja 3) parantaa vesivarojen ja vesiympäristön tilaa.” ***Avi jätti päätöksessään Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen osalta vesilain 1 §:n soveltamatta.***

Vesilain 3 luvun 22.1 §:n mukaan: ”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet.” ***Olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet myös Keski-Kemijoen ja Yli-Kemin osalta.***

Poikastuotantoalueilla on erittäin tärkeä merkitys lohen ja vaelluskalojen palauttamisessa Kemijokeen. Yli-Kemillä Kemijärven yläpuolisella vesistöalueella koskemattomana, luonnontilaisena alueena on erittäin potentiaaliset poikastuotantoalueet. Poikastuotantoalueita on myös Keski-Kemijoella ja Sallassa Tenniöjoella ja Naruskajoella. Keski-Kemijoen ja Yli-Kemin vesistöalueiden sisällyttäminen velvoitteen piiriin on koko Kemijoen lohi- ja vaelluskalakannan elvyttämisessä

ratkaisevan tärkeää. Avi jätti huomioimatta erittäin merkittävät ja potentiaaliset poikastuotantoalueet.

Kemijoki Oy on yhtiö, jonka omistajina ovat mm. pörssi-yhtiöt Fortum ja UPM. *Yhtiöllä on haitan aiheuttajaperiaatteen johdosta velvollisuus toteuttaa kalateiden/ohitusuomien rakenta-minen.*

Istutusten painopisteen tulee kohdistua joen suualueen sijaan varsinaiselle jokialueelle ja sen yläpuolisiin osiin. *Joen suualueelle suunnitellut massiiviset istutukset eivät leimauta vaelluskaloja jokeen vaan Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle, jolloin luontaisen elinkierron ja lisääntymisen tavoitteita ei saavuteta.*

Yli-Kemin ja Keski-Kemjoen jääminen pois velvoitteen piiristä tarkoittaa huomattavaa haittaa alueiden ja kuntien edelleen kehittämiseksi ja elinvoimalle (kauppa, matkailu, majoitus, kalastusmatkailu jne.).

Lohen palauttaminen Keski-Kemijoelle ja Yli-Kemille mahdollistaa erittäin uhanalaisen raakku-populaation selviytymisen ja lisääntymisen.

Korkein hallinto-oikeus on kiinnittänyt huomiota EU:n vesipuitedirektiiviin ja vaelluskalojen luontaiseen elinkiertoon, joka tulee ottaa huomioon myös kyseessä olevassa velvoitteen muutosta koskevassa asiassa.

Avin päätöstä tulee täydentää siten, että se sisältää selkeän tavoitteenasetannan (kriteerit ja mittarit), jolloin toimenpiteiden vaikuttavuutta voidaan jälkikäteen arvioida. Kalateiden/ohitusuomien toiminnan tarkkailua tulee suorittaa myös Ely-keskuksen toimesta, eikä pelkästään asianosaisten toiminnanharjoittajien, jotka ovat jäävejä arvioimaan omaan toimintaa.

3.2 Vaatimus

Kuntayhtymä vaatii aluehallintoviraston päätöksen kumoamista siltä osin, kun se koskee Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen jättämistä muutetun kalatalousvelvoitteen ulkopuolelle. Kuntayhtymä vaatii, että Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistöalue tulee sisällyttää muutetun kalatalousvelvoitteen piiriin. Kuntayhtymä ei vaadi avin päätöksen kumoamista muulta osin.

3.3 Perustelut

Avi ei soveltanut päätöksessään Rovaniemen yläpuolista Kemijoen vesistöaluetta koskien perustuslain 2.3 §:ää, perustuslain 6.1 §:ää, perustuslain 20.1 §:ää, perustuslain 21.1 §:ää, hallintolain 6 §:ää, vesilain 1 luvun¹² 1 §:ää, vesilain 3 luvun 22.1 §:ää ja EU:n vesipuitedirektiiviä. *Avin päätös on lainvastainen.*

Mäenpää toteaa: ”Oikeusvaltion keskeisimpiin periaatteisiin kuuluu hallinnon lainalaisuus (rule of law). Lakisidonnaisuuden vaatimus merkitsee, että viranomaisten on noudatettava voimassa olevia oikeusnormeja. - - - Lainalaisuusperiaatteen mukaan viranomaiset eivät voi rajoittaa yksityisten

¹² Vesilain soveltamisala 2 §.

oikeuksia eivätkä asettaa heille velvollisuuksia, ellei tällainen toimivalta ole selvästi johdettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevista toimivaltasäännöksistä.”¹³

Mäenpää toteaa: ”Viranomaiset voivat perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan käyttää julkista valtaa vain lain nojalla ja nimenomaisen, vallan käyttöön oikeuttavan toimivaltasäännöksen rajoissa. Kaikessa muussakin julkisessa toiminnassa – siis muun muassa julkisia hallintotehtäviä hoidettaessa ja julkisia palveluja toteutettaessa – on saman säännöksen mukaan noudatettava tarkoin lakia.”¹⁴ Mäenpään toteamukseen viitaten *avin olisi tullut kyseessä olevassa tapauksessa noudattaa tarkoin lakia.*

Mäenpää toteaa: ”Oikeusharkinta on sidottu lain soveltamiseen, joten sitä kutsutaan myös laillisuusharkinnaksi. Oikeusharkinnalla on ainakin periaatteessa katsottu mahdolliseksi päätyä yhteen ainoaan lainmukaiseen ratkaisuun, jonka sisällön päätöksenteossa sovellettavat säännökset riittävän yksiselitteisesti osoittavat. Tarkoituksenmukaisuusharkinta puolestaan on vapaampaa, ja se sallii valinnan useiden vaihtoehtojen välillä. Sille on pidetty luonteenomaisena mahdollisuutta päätyä useampaankin oikeaan ja lainmukaiseen ratkaisuun. Oikeusharkinnan ja tarkoituksenmukaisuusharkinnan erottelulla on edelleen merkitystä yleisenä lähtökohtana ja ajattelumallina. Viranomaisen harkintavalta ei kuitenkaan oikeudellisesti arvioiden koskaan ole täysin vapaata, vaikka sovellettava normi olisikin väljä, kuten muotoiluissa ”etu voidaan myöntää” tai ”tiedon antaminen on viranomaisen harkinnassa. Harkintavaltaa rajoittavat sisällöllisesti etenkin hallinnon oikeusperiaatteet (HL 6 §).”¹⁵

Avi on päätöksessään todennut vesilain 3 luvun 22.1 §:ssä mainitun olosuhteiden olennaisen muutoksen **koko** Kemijoen vesistöalueella. Tästä huolimatta avi jätti Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen velvoitemuutoksen ulkopuolelle. **Olosuhteiden olennainen muutos koskee myös Rovaniemen yläpuolista Kemijoen vesistöaluetta.**

¹³ Mäenpää 2023.

¹⁴ Mäenpää 2023.

¹⁵ Mäenpää 2023.

Valitus 2

Kunnanhallitus

§ 146

26.08.2024

Valitus koskien Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamista

Khall 26.08.2024 § 146

83/00.04.02/2024

Valmistelija

Kunnanjohtaja [REDACTED]

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on tehnyt 29.7.2024 päätöksen Lapin Ely-keskuksen hakemusta koskevan päätökseen (Nro 97/2024. Dnro PSAVI/932/2017). Päätöksen tiedoksiantokuulutus on oheismateriaalina. Kuulutus ja päätös pidetään nähtävillä 29.7.–4.9.2024 aluehallintovirastojen verkkosivuilla osoitteessa <https://ylupa.avi.fi>.

Itä-Lapin kuntayhtymä on alla olevan mukaisesti käsitellyt asiaa yhtymähallituksen kokouksessa 16.8.2024 § 48 ja on päättänyt valittaa Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä.

Liitteenä on yhtymähallituksen hyväksymä valitus Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta.

Itä-Lapin kuntayhtymä, yhtymähallitus 16.8.2024 § 48

Lapin Ely-keskus jätti 17.3.2017 Pohjois-Suomen aluehallintovirastoon hakemuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on tehnyt 29.7.2024 päätöksen Lapin Ely-keskuksen hakemusta koskevan päätökseen (Nro 97/2024. Dnro PSAVI/932/2017). Päätöksen tiedoksiantokuulutus on esityslistan liitteenä 2. Kuulutus ja päätös pidetään nähtävillä 29.7.–4.9.2024 aluehallintovirastojen verkkosivuilla osoitteessa <https://ylupa.avi.fi>.

Aluehallintoviraston päätös tarkoitti Itä-Lapin osalta, että Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistöalue (Keski-Kemijoki, Ylä-Kemijoki) jäi kalatalousvelvoitetta koskevan muutoksen ulkopuolelle.

Ely-keskuksen hakemuksessa todetaan: ”Kalatalousviranomaisen katsoo, että Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten lupaehtojen muuttaminen on välttämätöntä menetetyin vaelluspoikastuotannon korvaamiseksi, luontaisen lisääntymisen palauttamiseksi osaksi kannan hoitoa sekä perinnöllisen monimuotoisuuden ja kalastusmahdollisuuksien turvaamiseksi. Kalatalousviranomaisen vaatii edellä selostetuin perusteluin, että Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten omistajille on määrättävä kalatalousvelvoite.”

Ely-keskus toteaa: ”Luvanhaltijoiden velvollisuutena on suunnitella ja

Kunnanhallitus

§ 146

26.08.2024

toteuttaa kustannuksellaan Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukainen ja toimiva kalatie sekä alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Isohaaran nykyisiä kalateitä sekä Lapin ELYkeskuksen toimeksiannosta laadittuja Kemijoen alaosan kalateiden yleissuunnitelmia voidaan hyödyntää soveltuvin osin.”

Keski-Kemijoen osalta Ely-keskus toteaa: ”Kalatievelvoite. Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.”

Ely-keskuksen hakemus perustuu vesilain 3 luvun 22.1 §:ään, jonka mukaan: ”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.”

Aluehallintovirasto toteaa päätöksessään: ”Aluehallintovirasto hylkää hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 3 ”Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.”

Aluehallintovirasto toteaa: ”Tämän päätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkis-tettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämiseksi tarvittavat määräykset.”

Päätökseen saa hakea valittamalla muutosta Vaasan hallinto-oikeudelta. Valituskirjelmä liitteineen on toimitettava Vaasan hallinto-oikeuden kirjaamoon. Tarkemmat ohjeet muutoksenhausta ovat päätöksen liitteenä olevassa valitusosoituksessa. Valitusaika päättyy 4.9.2024.

Lisätiedot: Ely-keskuksen hakemus 17.3.2017, aluehallintoviraston tiedote 29.7.2024 ja asiaan liittyvä aluehallintoviraston aineistokokonaisuus.

Kunnanhallitus

§ 146

26.08.2024

https://www.elykeskus.fi/documents/10191/22142746/esitys+kalatalousvelvoitteiksi.pdf/41_3ca225-fc1d-485b-8c15-7fb9578ccb83
<https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/70391100> <https://ylupa.avi.fi/fi-FI/asia/1376705>

Valitusaika asiaan päättyy 4.9.2024. Kuntayhtymässä on valmisteltu Kemijoen kalatausvelvoitteiden muuttamisesta valitus, joka on perusteluineen liitteenä 3.

Kuntayhtymän johtajan esitys: Yhtymähallitus toteaa, että Pohjois-Suomen aluehallintoviraston Kemijoen kalatalousvelvoitetta koskeva muutos jättää Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen (Keski-Kemijoki, Ylä-Kemijoki) vesistöalue muutoksen ulkopuolelle on lainvastainen. Kuntayhtymä toteaa, että vesilain 3 luvun 22.1 §:n mukainen olosuhteiden olennainen muutos koskee kyseistä vesistöaluetta, jolloin alue tulee sisällyttää veloitemuutoksen piiriin.

Itä-Lapin kuntayhtymä valittaa Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä edellä mainitulta osin.

Päätös: Yhtymähallitus hyväksyi päätösesityksen mukaisen valituksen, johon lisättiin kappaleet vesipuitedirektiivistä sekä kulttuuriperinteen merkityksestä.

Esittelijä

Kunnanjohtaja [REDACTED]

Päätösehdotus

Kunnanhallitus päättää yhtyä Itä-Lapin kuntayhtymän valitukseen Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä koskien Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamista.

Pöytäkirja tarkastetaan tämän pykälän osalta kokouksessa.

Päätös

Keskustelun jälkeen päätösehdotus hyväksyttiin.

Pöytäkirja tarkastettiin tämän pykälän osalta kokouksessa.

Jakelu

Itä-Lapin kuntayhtymä

Liitteet

- 1 Itä-Lapin kuntayhtymän valitus 16.8.2024 koskien Pohjois-Suomen AVI päätöstä Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi

Kunnanhallitus

§ 146

26.08.2024

Otteen oikeaksi todistaa

30.08.2024

Hallintokoordinaattori
pöytäkirjanpitäjä

Tiedoksi annettu sähköpostitse 30.8.2024

Kunnanhallitus

§ 146

26.08.2024

Muutoksenhakuohje koskee pykälää: § 146

Muutoksenhakukielto

Päätökseen, joka koskee vain asian valmistelua tai täytäntöönpanoa, ei saa kuntalain 136 §:n mukaan hakea muutosta.

Valitus 3

Vaasan hallinto-oikeudelle

3.9.2024

Valitus

Viite Valitus kohdistuu Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätökseen 29.7.2024, nro 97/2024 (dnro PSAVI/932/2017)

Asia Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi

Valittaja Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Prosessiosoite Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Itälahdenkatu 22 b A, 00210 Helsinki

oikeusneuvonta@sl.fi

Selvitys valitusoikeudesta

Suomen luonnonsuojeluliitto ry:llä on asiassa valitusoikeus vesilain 15 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan.

Vesilain 15 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan muutosta tämän lain nojalla annettuun päätökseen saa hakea; 2) rekisteröity yhdistys tai säätiö, jonka tarkoituksena on ympäristön-, terveyden- tai luonnonsuojelun taikka asuin ympäristön viihtyisyyden edistäminen ja jonka sääntöjen mukaisella toiminta-alueella kysymyksessä olevat ympäristövaikutukset ilmenevät.

Suomen luonnonsuojeluliitto on lainkohdassa tarkoitettu yhdistys. Tämän lisäksi tulee ottaa huomioon Århusin yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettuihin tavoin sopimuksen tavoitteena oleva laaja muutoksenhakuoikeus ja sen turvaaminen.

Tausta

Suomen luonnonsuojeluliitto ry (jäljempänä myös SLL) on valtakunnallisena luonnonsuojelujärjestönä seurannut kiinteästi Kemijoen ja Iijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemusten käsittelyä Pohjois-Suomen aluehallintovirastossa ja antanut hakemusten kuulemisvaiheessa niistä kannanottonsa.

Hakemusten käsittelyt ovat kestäneet aluehallintovirastossa poikkeuksellisen pitkään ja monien muiden seikkojen ohella siihen ovat vaikuttanut velvoitteiden muutoshakemusten kohteena olevien vesivoimalaitosten omistajayhtiöiden (Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy) perusteettomat prosessivaiheet muun muassa siitä, että hakemukset olisi jätettävä tutkimatta niiden epätasällisuuden ja puutteellisuuden vuoksi.

SLL katsoo, että aluehallintovirasto on näiden erittäin laajojen ja periaatteellisesti merkittävien hakemusten käsittelyssä pystynyt toimimaan riippumattomana lupaviranomaisena, jonka päätökset kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta perustuvat vesilakiin (587/2011) ja siinä velvoitteiden muuttamista koskevien säännösten (VL 3 luku 14 § 1–3 momentit ja 22 § 1 momentti sekä 19 luku 10 §) oikeudelliseen tulkintaan.

Erityisesti SLL kiinnittää huomiota siihen, että päätöksiä perusteluissa on otettu huomioon olosuhteiden olennaiseen muutokseen vaikuttavina tekijöinä myös vesipuidedirektiivin vaatimukset ja vesienhoitosuunnitelmissa asetetut tilatavoitteiden saavuttaminen. Aluehallintovirasto on perustellusti lausunut: *”Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan EU:n vesipuidedirektiiviä (2000/60/EY) ja siinä asetettuja velvoitteita sekä vesipuidedirektiivin toimeenpanemiseksi säädettyä lakia vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (272/2011) on pidettävä vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena siltä osin kuin niillä on suoraan vaikutusta kalatalousvelvoitteeseen ja sen määrittämiseen.”*

Suomen luonnonsuojeluliitto pitää aluehallintoviraston kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksista antamia päätöksiä monilta keskeisiltä perusteiltaan oikeina ja vaikuttavina. Kemijoen ja Iijoen vesivoimarakentamisen vaikutusten kompensointiin yli 40 vuotta sitten määrättyjen velvoitteiden muuttaminen olosuhteiden olennaisen muuttumisen (VL 3 luvun 22 §) perusteella on välttämätöntä.

SLL pitää tärkeänä, että käsittelyssä olevien Kemijoen ja Iijoen kalatalousvelvoitteiden uudet ja muutetut toteutustavat ovat tehokkaita, perustuvat parhaisiin käytettävissä oleviin ratkaisuihin ja velvoitteiden toteutuksen jatkuva kehittäminen turvataan muun muassa määräysten tarkistamisvelvoitteella.

Nyt on oleellista kaikin tavoin edistää aluehallintoviraston päätöksessä asetettujen velvoitteiden nopeaa toteuttamista. Siksi Luonnonsuojeluliitto rajaa jäljempänä valituksensa aluehallintoviraston päätöksistä keskeisesti velvoitteen toteutustapojen monipuolistamiseen ja täsmentämiseen sen pohjalta, mitä Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut on hakemuksissaan vuonna 2017 esittänyt.

Kemijoen osalta Luonnonsuojeluliitto ei näe perusteita jättää Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen voimalaitoksien kalatalousvelvoitteita nyt käsiteltävän velvoitteen muuttamiskokonaisuuden ulkopuolelle.

SLL korostaa, että aluehallintoviraston päätöksen palauttamiseen uudelleen käsiteltäväksi ei ole perusteita.

Vaatimukset

Suomen luonnonsuojeluliitto ry vaatii, että Vaasan hallinto-oikeus täsmentää eräitä aluehallintovirasto antamia määräyksiä, lisää valituksessa yksilöidyt määräykset ja antaa Kemijoen Vanntauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousveloitteiden muuttamista koskevat määräykset.

Täsmennettävät määräykset

1. *Määräykseen* lisätään neljänneksi, viidenneksi ja kuudenneksi kappaleiksi seuraavat uudet kappaleet:

Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin voimalaitoksen kalankulkuratkaisujen eri toteutusvaihtoehdoista hyvissä ajoin ennen hakemuksen jättämistä Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa.

Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä (Isohaaran yläpuolelle päässeistä) vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäsken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoite tulee saavuttaa viiden vuoden kuluessa kalateiden valmistumisesta

Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitit tulee toimia niin, että Valajaskosken padon yläpuolelle tulevista lohien ja taimenen vaelluspoikasista vähintään 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle.

Aluehallintoviraston päätöksen 1. määräyksen kappaleet 4–6 siirtyvät kappaleiksi 7–9.

2. *Määräykseen* lisätään uusi kolmas kappale ja täsmennetään kappaletta kolme:

Voimalaitosten luvanhaltijoiden on selvitettävä nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueet Kemijoen vesistöissä kolmen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi ja se on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

Nahkiaisien ylisiirtokustannuksista ja edellä määräytyistä nahkiaisien elinympäristöselvitysten kustannuksista ovat vastuussa Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajat, puoleksi kumpikin.

5. *Määräyksen* loppuun lisätään seuraavat uudet kappaleet

Luvanhaltijoiden on suunniteltava ja toteuttava kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohien ja meritaimenen ylisiirto Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueelle ja voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville Kemijoen sivu- ja latvavesille seuraavasti.

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle.

b) Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 2 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

c) Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 300 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.

d) Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 200 meritaimenta.

e) Lohen ja meritaimenen ylisiirrot tulee aloittaa viipymättä päätöksen tultua lainvoimaiseksi, ja niiden kestosta päätetään lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä. Ylisiirtojen toteutuksesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaavat kysymyksessä olevien voimalaitoksien luvanhaltijat samoilla osuuksilla kuin jäljempänä 9. määräyksessä on sanottu kustannusosuuksista istutustoimenpiteiden osalta.

Päätökseen lisättävät lupamääräykset

Uusiksi lupamääräyksiksi lisätään:

A. Vanhojen uomien vesittämisestä ja kunnostamista koskevat määräykset

Voimalaitosten luvanhaltijan on tehtävä Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma.

Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin edellä mainitun voimalaitoksen vanhan uoman vesittämisen eri toteutusvaihtoehdoista Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa. Vesittämismuutoksissa on selvitettävä vesimäärät 1–10 % kunkin voimalaitoksen keskivirtaamasta.

Uomakohtaiset selvitykset ja niiden perusteella tehtävät vesilain mukaiset hakemukset on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

B. Ylä-Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitoksia koskevat määräykset

Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan on selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestäminen kyseisten voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava näiden selvitysten perusteella kyseisten voimalaitosten patojen ohipääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alas-vaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen

Yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja

Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta neljän vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelu ja rakentaminen on toteutettava 1. määräyksessä asetettujen periaatteiden mukaisesti ja tässä valituksessa vaaditut täsmennykset 1. määräykseen huomioon ottaen.

C. Lupamääräysten tarkistamisvelvoite

Luvanhaltijan on jätettävä hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Tarkistamisen yhteydessä tulee arvioida ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus ja antaa tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen vähävetisten uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi tarvittavat määräykset ja muiden määräysten toimivuuden tehostamiseksi tarvittavat määräysten muutokset sekä erityisesti tarkastella istutusmäärien tarkistaminen vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen vaikutukset huomioon ottaviksi.

Perustelut

Olosuhteiden olennainen muutos

Suomen luonnonsuojeluliitto pitää Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksen perusteluja kattavina ja niissä on esitetty ne *olosuhteiden olennaiset muutokset*, joiden perusteella aluehallintovirasto on muuttanut voimassa olevia Kemijoen kalatalousvelvoitteita, jotka perustuvat Pohjois-Suomen vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin (PSVEO nro 78/79/II, 28.12.1979 ja KHO nro 8620/80, 30.5.1980). Valituksesta ilmenevästi Suomen luonnonsuojeluliitto kuitenkin katsoo, että olosuhteiden olennainen muuttuminen on selvää myös Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden osalta ja niitä koskevia velvoitteiden muutoshakemuksia ei voida hylätä ennenaikaisina. Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muutokset on käsiteltävä tässä prosessissa.

Jäljempänä SLL esittää ne perustelut, miksi myös uusi tieto raakkukantojen elinvoimaisuuden säilyttämisen edellytyksistä on lisättävä olosuhteiden olennaisiin muutoksiin.

Erityisen merkityksellistä on, että nyt aluehallintovirasto on uuteen tutkimustietoon perustuen pitänyt itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen mahdollistamisen keskeisenä kalatalousvelvoitteen toteutustapana.

Aluehallintovirasto on päätöksensä perusteluissa lausunut:

"Aluehallintovirasto arvioi Kemijoen olosuhteet huomioon ottaen, että vaellusyhteydet avaamalla Kemijoella on mahdollista saavuttaa luontaiseen poikastuotantoon perustuvat ainakin osittain itseään ylläpitävät lohi- ja meritaimenkannat." ja

"Myös osittain itseään ylläpitävät luontaisesti lisääntyvät lohi- ja meritaimenkannat ovat pitkällä aikavälillä istutuksia tuloksellisempi tapa hoitaa lohi- ja meritaimenkantoja. Pelkkiin istutuksiin perustuvaan kalatalousvelvoitteeseen liittyy nykytietämyksen mukaan merkittäviä

ongelmia kuten kalojen geneettisessä monimuotoisuudessa sekä istukaspoikasten elinvoimaisuudessa pitkällä aikavälillä tapahtuvaa heikkenemistä. Luontaisen lisääntymiskierron ja luonnonvalinnan palauttaminen edistää ja parantaa vaelluskalakantojen elinkykyä ja suojelee vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen ja äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen perimää yksipuolistumiselta.”

Luonnonsuojeluliitto pitää näytettynä, että lohikannan palautus-, elvytys- ja hoitotoimenpiteistä istuttamista pidetään nykyisin yleisesti viimeisenä vaihtoehtona tilanteessa, jossa alkuperäinen kanta on menetetty kokonaan, tai sen häviämisen vaara on kriittisen suuri, eikä syihin ja uhkatekijöihin (esim. vaellusesteet, elinympäristön laatu, veden laatu, kalastus...) voida riittävän tehokkaasti ja nopeasti vaikuttaa (Robert J Lennox et al. The quest for successful Atlantic salmon restoration: perspectives, priorities, and maxims, ICES Journal of Marine Science, Volume 78, Issue 10, December 2021).

Velvoitteen tavoitteena on kalakantojen luonnonmukaisempi hoito (Hepola, 2014, s. 5), jolloin istutuksilla ylläpidettävä kalakanta on toissijainen velvoitemuoto. Ensisijassa on pyrittävä ratkaisuihin, joilla kompensoidaan luvanhaltijan aiheuttama haitta kokonaisuudessaan, joka ei ole vain kalastukselle aiheutuva haitta. Myös Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan kalakantojen hoidon painopisteen tulee olla luonnonpoikastuotantoa tukevissa toimenpiteissä ja vaelluskalakantojen palauttamisessa (Marttila ja muut, 2014, s. 75–79).

Korkeimman hallinto-oikeuden uusimpien linjausten mukaan pyrkimys luonnonmukaisempaan velvoitehoitoon on merkittävä. Esimerkiksi sekä Kuurnan että Pamilon voimalaitoksia koskevin ratkaisujen perusteissa mainitaan sekä kansallinen järvilohi- että kalatiestratégia. Kemijoen tilanteessa on myös arvioitava sitä, mikä merkitys Ounasjoella tai Kemijoen yläjuoksulla on poikastuotantoalueena.

Luonnonsuojeluliitto katsoo, että yksi olennainen tekijä, joka on otettava mukaan tarkasteltaessa VL 3:22 §:ssä tarkoitettua olosuhteiden olennaista muuttumista, on uusi tutkimustieto jokihelmisimpukan (raakku) ja lohikalojen keskinäisestä riippuvuudesta raakkukantojen lisääntymiskierrossa. Sillä on merkitystä, kun tarkastellaan tavoitetta itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen palauttamista kalatieratkaisuilla sekä tuki-istutuksilla ja tässä valituksessa vaadituilla emokalajien siirroilla.

Aluehallintoviraston päätöksessä lausuttu peruste *”Näin ollen raakkuja koskevan tiedon lisääntymistä ei Kemijoen tapauksessa suoraan voida pitää vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamana olennaisena olosuhteen muutoksena.”* on syytä Vaasan hallinto-oikeuden kumota ja pitää raakkukannan turvaamista yhtenä osatekijänä arvioitaessa olosuhteiden olennaisia muutoksia.

Aluehallintovirasto on näkemyksensä lausunut, *”että raakkuja koskeva tieto on kalatalousvelvoitteen asettamisen jälkeen lisääntynyt. Nyt kyseessä on kuitenkin kalatalousvelvoitetta koskevan päätöksen muuttaminen hakemuksesta. Kalatalousvelvoitteesta määrätään vesilain (587/2011) 3 luvun 14 §:ssä, jonka mukaan ”Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu).”*

Luonnonsuojeluliitto katsoo, että VL 3:14 §:n sanamuoto ”*aiheutuu kalakannoille*” on käsitettävä laaja-alaisemmin kuin aluehallintovirasto on tulkinut. Kalakanta ei ole erillinen, muusta vesiympäristöstä irrallaan oleva tekijä vaan osa monimuotoista vesiekosysteemiä, jossa kalat ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa muun muassa ravintoverkkojen ja erilaisten lajien välisten vuorovaikutussuhteiden kautta kuten lohikalojen toimiminen raakun lisääntymiskierrossa väli-isäntänä raakun glokidiotoukille. Raakun glokidioiden isäntäkaloiksi sopivat Jyväskylän yliopiston Life Revives -nettietokannan mukaan parhaiten nuoret taimenet tai lohet. Myös lohet ja taimenet hyötyvät raakuista, ja viimeaikaisessa tutkimuksessa on havaittu, että raakut suodattavat vedestä kaloille haitallisia taudinaiheuttajia ja että raakun toukkia sisältävät taimenen poikaset pysyvät paremmin hengissä bakteeritautitilauksessa. Raakut suodattavat ravinnokseen partikkeleita jokivedestä, ja tässä prosessissa partikkeleita jalostuu lohien ja taimenen poikasille sopivaksi ravinnoksi.

Arvioitaessa kalatalousvelvoitteella kompensoitavaa vahinkoa, on siinä luonnonsuojeluliiton käsityksen mukaan siis otettava huomioon myös vahinko, joka aiheutuu lajien välittömän vuorovaikutussuhteen kautta, kuten raakun lisääntymisen riippuvuus vesistössä elävistä, sopivassa ikävaiheessa olevista lohi- ja meritaimenpopulaatioista. Raakku, lohi ja taimen elävät vuorovaikutussuhteessa keskenään, ja siksi raakulle aiheutettava vahinko on myös kalakannoille aiheutettava vahinkoa. Edellä kuvattu edustaa juuri sellaista ympäristöön ja ekologiaan liittyvän tiedon lisääntymistä, mihin olosuhteiden olennaisella muutoksella viitataan, ja mihin vesipuitedirektiivin ja vesipuitedirektiivin toimeenpanemiseksi säädetyn lain vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä lähtökohdat ja tavoitteet perustuvat. Tämän lisäksi myös vesilain tavoitepykälän sanamuodot saavat merkityksensä osaltaan tästä lisääntyneestä ymmärryksestä, ja sen aikaansaamasta olosuhteiden olennaisesta muuttumisesta.

Vesilain 1 §:n mukaan lain tavoitteena on (tummennukset tässä):

- 1) edistää, järjestää ja sovittaa yhteen vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja **ekologisesti kestävä**;
- 2) ehkäistä ja vähentää vedestä ja **vesiympäristön** käytöstä aiheutuvia haittoja; ja
- 3) parantaa vesivarojen ja **vesiympäristön** tilaa.

SLL korostaa, että vaikka niin sanotuilla tavoitepykälillä, kuten vesilain 1 §, ei ole suoraa sitovaa vaikutusta, niin ne on otettava huomioon tulkittaessa lain yksityiskohtaisten säännösten sisällöllistä merkitystä.

Edellä olevan perusteella Luonnonsuojeluliitto katsoo, että Kemijoen sivu- ja latvauomien raakkukantojen säilymisen riippuvuus elinvoimaisista lohi- ja meritaimenkannoista on otettava huomioon vesilain 3 luvun 14 §:n tarkoittamana kalatalousvelvoitteen määräämisperusteena.

Ylä-Kemijoella, Ounasjoen vesitössä ja Kemijoen latvahaaroissa on raakkukantoja, joiden lisääntyminen on rajoittunut sen vuoksi, että lohien ja meritaimenen nousu niiden elinalueille on vesistörakentamisen vuoksi estynyt. Luonnonsuojeluliitto katsoo, että erityisesti Ylä-Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden osalta on yhtenä merkittävänä olosuhteiden olennaisena muutoksena pidettävä sitä uutta tietoa, joka on 1980-luvun jälkeen saatu raakkukantojen lisääntymisen riippuvuudesta elinvoimaisista lohi- ja taimenkannoista ja toisaalta lohi- ja taimenkantojen hyötymisestä raakuista.

Vaatimusten perustelut

1. määräys (kalankulun toimivuuden sitovat vaatimukset)

Kalateiden erittäin hyvä toimivuus sekä kalojen nousun että smolttien alaslaskautumisen osalta ovat keskeisin vaatimus, joka on asetettava tässä päätöksessä, jotta myöhemmin vireille pantavat voimalaitoskohtaisilla hakemuksilla toteutettavat ratkaisut eivät epäonnistu.

Aluehallintovirasto on kuvannut toiminnalliset vaatimukset pelkästään verbaalisesti: *”Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelussa on pyrittävä kalankulun kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Näin ollen rakenteet on määrätty suunniteltavaksi siten, että ne ovat parhaan käytävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.”*

SLL:n vaatimat kalateiden toiminnallisen tehokkuuden sitovat vaatimukset perustuvat Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämään lupamääräykseen ja sen perusteluihin, joita SLL pitää toteuttamiskelpoisina. Niiden saavuttaminen edellyttää sekä suunnittelun ja rakentamisen erinomaista ammattitaitoa. Veloitteen on perustuttava vesilain säännösten mukaan aiheutettuun haittaan, eli se ei voi perustua esimerkiksi teknis-taloudellisesti luvanhaltijalle edullisiin ratkaisuihin. Esimerkiksi tapauksessa KHO 29.1.2013 T356 korkein hallinto-oikeus pysytti lupaviranomaisen päätöksen kalatalousmaksun nostamisesta vesilain 3:22 §:n nojalla. Maksun määrän oli KHO:n mukaan perustuttava voimalaitoksen aiheuttamaan kalataloudelliseen haittaan. Haitan ehkäisy voi edellyttää parhaan käyttökelpoisen tekniikan käyttöä, mutta luvanhaltijan on arvioitava sen käyttöönotto sen perusteella, millainen kalatalousvelvoite sille asetetaan.

Kalatalousvelvoiteessa tulee asettaa vaatimuksia sille, millainen *päämäärä* ylös- ja alasvaellusrakenteilla tulee saavuttaa, jotta päätös vastaa kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneeseen haittaan. Vastaavia tavoitteita tai vaatimuksia ei voida asettaa myöhemmin ylös- ja alasvaellusrakenteita rakentamista koskevissa vesiluvissa. Veloitteen toimivuusvaatimuksen asettaminen ei ole vesiluvan myöntämisen yleinen edellytys (Vesil. 3:4 §). Viranomaisella ei ole mahdollisuutta vaatia kalatien rakentamista koskevassa lupahakemuksessa esimerkiksi toimivuustehokkuutta mittavaa prosenttia. Se ei ole luvan myöntämisen yleinen edellytys. Velvoite määrätään tällä päätöksellä, jonka pohjalta kalatie rakennetaan sen ehdot täyttäväksi.

Lisäksi ilman konkreettista ilmausta siitä, mitä on paras käyttökelpoinen tekniikka, ei sellaista voida vaatia tai jälkikäteen tarkistaa. Parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan viitatessa olisi perusteltua soveltaa sitä, mitä Lapin ELY-keskus sekä Luonnonvarakeskus ovat asiantuntijoina esittäneet.

Vaatimus kalatalousviranomaisen ja luvanhaltijoiden (voimayhtiöiden) ennakkoneuvotteluista kalateitä koskevien hakemusten laadintavaiheessa nopeuttaa hakemusten käsittelyä ja varmentaa ennakolta yhteisymmärryksen saavuttamista siitä, mikä on parhaan käytävissä olevan tekniikan mukaista kunkin voimalaitoksen kalatieratkaisun toteutuksessa.

2. määräys (nahkiaisen ylisiirron tuloksellisuuden parantaminen)

lijoen ja Kemijoen nousevat nahkiaiskannat ja saalismäärät ovat pienentyneet erittäin paljon huolimatta kohtuullisen suurista ylisiirtomääristä. Kemijoella saalismäärien lasku on ollut erittäin dramaattista, ja sen vuoksi useina vuosina ei ole saatu riittävästi edes

ylisiirtovelvoitteeseen tarvittavia nahkiaisia. Tässä merkittävänä tekijänä voi olla se, että nahkiaisit siirretään niiden lisääntymis- ja elinympäristövaatimusten kannalta epäedullisiin olosuhteisiin.

Siksi vaatimuksessa nahkiaiselle soveltuvien talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittämisestä kolmen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta ei ole kyse tarkemmin yksilöimättömästä perustutkimuksesta, vaan se on välttämätöntä velvoitteen toteutuksen tuloksellisuuden parantamiseksi.

Nahkiaiskantojen ylläpitämiseksi on mm. Perhonjoella määrätty nahkiaistoukkien istutusvelvoite Perhonjoen keskiosan järviryhmän säännöstelyn velvoitteena. Koska nahkiaistoukkien tuottamiseen ei ollut 1980-luvulla käytössä mitään kasvatuserinettä, joutui järviryhmän säännöstelystä vastaava kehittämään nahkiaisten viljelymenetelmän (lypsy, haudonta ja toukkien kasvatusta), eikä sitä katsottu silloisessa vesioikeuskäsittelyssä ”perustutkimukseksi”, vaan se oli nahkiaiskannalle aiheutuvan menetyksen kompensointia.

Luonnonsuojeluliitto katsoo, että nahkiaisen ylisiirtojen tuloksellisuuden parantaminen edellyttää SLL:n vaatimuksessa ja ELY-keskuksen hakemuksessa esitettyjä selvityksiä.

4. määräys (emokalojen ylisiirto)

Luonnonsuojeluliiton vaatimus emokalojen ylisiirrosta perustuu ELY-keskuksen hakemukseen ja siinä esitettyihin perusteluihin.

Emokalojen ylisiirtovelvoite on tarpeen luontaisesti lisääntyvien lohi- ja meritaimenkantojen luomiseksi Kemijoen rakentamattomille, olosuhteiltaan erinomaisille lisääntymis- ja poikastuotantoalueille, erityisesti Ounasjoessa ja Kemijärven yläpuolisilla jokiosuuksilla.

Koska lohikalojen vaelluspoikasten elinkierto Pohjois-Suomen virta-alueilla kestää useita vuosia, on siirtoistutukset syytä aloittaa mahdollisimman nopeasti. Samalla saadaan arvokasta tietoa muun muassa smolttien vaelluskäyttäytymisestä ja niiden alaslaskeutumisen onnistumisesta voimalaitoskohtaisesti.

A määräys (vanhojen uomien vesittämisen ja kunnostamisen selvitys)

Kemijoella vesivoimalaitokset on rakennettu niin, että osalla niistä on kuivaksi jääneitä vanhoja uomia, joita käytetään vain tulvajuoksuksiin.

Kemijoen Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisen teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys on erityisen perusteltu. Vähävetiset uomat ovat pohjarakenteeltaan usein erittäin sopivia lisääntymis- ja poikashabitaatteja vaelluskaloille. Uomat voidaan suunnitella sellaisiksi, että tulvajuoksuusten aikana poikaset löytävät uoman reuna-alueilta riittävästi suojapaikkoja.

Luonnonsuojeluliitto pitää erittäin keskeisenä sitä, että osana muutetun kalatalousvelvoitteen toteutusta ensivaiheessa selvitetään vähävetisten uomien vesittämisen ja kunnostamisen mahdollisuuksia vaelluskalojen poikastuotantoon soveltuviksi. Selvitysten perusteella voidaan sitten asettaa toteutusvelvoitteet.

Aluehallintovirasto on SLL:n käsityksen mukaan ilman mitään asiallista tietopohjaa pitänyt kuivien uomien vesittämistä kustannuksiltaan kohtuuttomana: ”*Aluehallintovirasto arvioi, että vanhojen uomien vesittämisestä saatavat hyödyt saattavat jäädä vähäisiksi ja vaikutukset*

paikallisiksi. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vanhojen uomien vesittäminen ei takaa poikastuotannon onnistumista niissä.” ja

”Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että vesittämisestä ennalta arvioiden aiheutuu hankkeesta vastaavalle kohtuuttomat kustannukset niillä saavutettavaan kalataloudelliseen hyötyyn nähden. Näin ollen myös asian selvittämistä koskeva vaatimus on hylättävä.”

Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan *”Kalatalousveloitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.”*

Tämän veloitemuutoshakemuksen käsittelyn yhteydessä ei ole toiminnanharjoittajien subjektiivisten käsityksien lisäksi selvitetty vähävetisten uomien vesittämisestä saavutettavia hyötyjä eikä vesittämisestä aiheutuvien kustannusten suuruutta taikka kohtuuttomuutta.

Sen jälkeen, kun ELY-keskuksen hakemus noin seitsemän vuotta sitten jätettiin, on saatu paljon kokemuksia ja tutkimuksellista tietoa pienten uomien, purojen ja sivuväylien vesittämisestä ja niiden merkityksestä vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotannossa, esimerkkeinä muun muassa Oulujoen suiston Hupisaaren purouomat, Imatran Vuoksen kaupunkipuro ja lukuisat kalatalouskunnostuskohteet eri puolilla Suomea.

Kuivien uomien vesittäminen lisää merkittävästi vaelluskalojen lisääntymiseen soveltuvia virtavesialueita. Vaikka virtaus tulva-aikoina ohijuoksutusten vuoksi lisääntyy, voidaan kunnostukset toteuttaa niin, että uoman eri osiin muodostuu suojapaikkoja poikasille kaikissa virtausoloissa.

Aluehallintovirastolla ei ole ollut käytössään sellaista ennakkotietoa hyödyistä ja toteutuskustannuksista eikä sitä ole ainakaan liitetty kuulemisaineistoon, että vähävetisten uomien vesittämisen selvitysveloite on voitu kohtuuttomuusperusteella hylätä.

Tässä yhteydessä ei ole ennen SLL:n vaatimien selvitysten valmistumista tarpeen laajemmin käsitellä veloitteiden muuttamisen ”kohtuullisuutta”, mutta aihepiiriä on käsitelty laajasti esimerkiksi Matti Hepolan, Antti Belinskij’n ja Tapio Määtän artikkelissa ”Ajat ovat muuttuneet – ympäristöperusoikeuden evoluutio vesivoimalupien pysyvyyden näkökulmasta” (Ympäristöjuridiikka 1–2/2021).

B. Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen voimalaitoksia koskevat määräykset

Aluehallintovirasto on päätöksessään hylännyt Raudanjoen Permantokosken ja Ylä-Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan kalatalousveloitteiden muuttamista koskevat hakemukset ennenaikaisina.

Luonnonsuojeluliitto ei näe hakemusten ratkaisemista valituksessa esitetyllä tavalla miltään osin ”ennenaikaisena”, koska valituksessa esitetty hakemuksen vireillepanolle esitetty neljän vuoden määräaika on kohtuullinen ja samat olosuhteiden olennaiset muutokset, jotka aluehallintovirasto on katsonut perustelluiksi Kemijoen keski- ja alajuoksulla, pätevät myös Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen osalta.

Luonnonsuojeluliitto korostaa, että erityisesti Ylä-Kemijoella on tapahtunut kyseisen vesistön olosuhteissa erityisiä muutoksia, jotka lisäävät perusteita muuttaa veloitteita esitetyssä aikataulussa.

Uusista olosuhteiden muutoksista, jotka oleellisesti vaikuttavat Ylä-Kemijoen kalataloudellisiin olosuhteisiin, ovat merkittävimpiä Kemijärven veden laadun parantuminen ja Rovaniemen yläpuolisen virtavesialueen vapautuminen vesivoimarakentamisen uhalta.

Kemijärvellä järven suurin pistekuormittaja eli Stora Enson sellutehdas lopetti toimintansa vuonna 2008, jonka jälkeen Kemijärven veden laatu on parantunut. Se vaikuttaa myös järven alapuolisen Kemijoen veden laatuun.

Vanttauskosken alapuolelle suunniteltu Sierilän voimalaitos ei toteudu. Sen lainvoimainen vesitalouslupa ei ole enää voimassa ja siten merkittävä Kemijoen osuus Vanttauskosken alapuolella jää rakentamatta. Tällä jokiosuudella on virta- ja koskipaikkoja, joilla on merkitystä myös vaelluskalojen lisääntymisympäristönä.

Ylä-Kemijoen voimalaitosten kalankulun turvaaminen on näiden olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi aikaisempaakin perustellumpaa. Aluehallintovirastolla ei ole ollut perusteita rajata Ylä-Kemijokea pois velvoitemuutospäätöksestään.

C. Lupamääräysten tarkistamisvelvoite

Lupamääräysten määräaikainen tarkistaminen, tässä tapauksessa eri toimenpiteitä sisältävän Kemijoen kalatalousvelvoitteen tarkistaminen, tulee määrätä nyt käsiteltävässä lupaehtojen muuttamismenettelyssä, koska siten ohjataan toteuttamaan määrätty velvoitteet tehokkaasti. Lisäksi tarkkailutiedot tulevat hyödynnettäviksi, kun tarkistamisessa selvitetään uusille lupamääräyksille asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Vesilain (587/2022) 3 luvun 20 §:n 1 ja 2 momenteissa säädetään mahdollisuudesta määrätä lupamääräysten määräaikaisesta tarkistamisesta: *"Toistaiseksi voimassa olevaa lupaa koskevassa lupapäätöksessä voidaan määrätä hankkeen vesiympäristöä ja sen käyttöä koskevat lupamääräykset tarkistettaviksi määräajassa, jos tämä on tarpeen hankkeesta aiheutuvien merkittävien haittojen välttämiseksi. Lupapäätöksessä on tällöin määrättävä, mihin mennessä luvanhaltijan on saatettava yksilöityjen lupamääräysten ajanmukaisuus lupaviranomaisen tutkittavaksi ja mitä selvityksiä tuolloin on esitettävä."*

Nyt ei ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisessa lauseessa tarkoitettusta kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaisesti osoittautuneen velvoitteen tarkistamisesta, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on päätöksensä perusteluissa esitetyillä tulkinnallaan soveltanut vesilakia virheellisesti.

Kalatalousvelvoitteen toteutustapoihin ja erityisesti kalateiden toimivuuteen sisältyy aina epävarmuuksia, joita ei voida lupaa myönnettäessä tai tässä nyt käsillä olevassa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa hakemuksessa kaikilta osin ennakoita. Sen vuoksi tarkistamisvelvoitteen (VL 3 luvun 20 § 1 ja 2 momentti) asettaminen on tässä tapauksessa erityisen perusteltua. Tarkistamisessa voidaan hyödyntää kalataloustarkkailussa ja erillisselvityksissä saatavaa tietoa.

Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisussaan KHO:2018:23 (taltio 518), 8.2.2018 ottanut kantaa siihen, voidaanko kyseisessä tapauksessa (Voikosken vesivoimalaitoksen uuden voimalaitosyksikön ja kalatien rakentaminen) kalatalousvelvoitteeksi määrätyn kalatien rakentamisesta ja toimivuudesta annetut lupamääräykset määrätä tarkistettaviksi vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella. Korkein hallinto-oikeus totesi: *"Kalatien toimivuus oli epävarmaa, minkä vuoksi kalatien toimivuutta saattoi olla tarpeen parantaa myöhemmin."*

Tästä syystä asiassa oli voitu antaa vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella määräys kalatien rakentamista ja kalatien toimivuuden tarkkailua koskevien määräysten 3 ja 4 tarkistamisesta. Kun lupaharkinnan kannalta keskeisen kalatien toimivuus oli jäänyt epäselväksi, ei mainittujen määräysten 3 ja 4 tarkistamista koskevaa harkintaa ollut syytä jättää vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin varaan, vaan määräysten mahdollinen tarkistaminen oli tehtävä lupamääräyksessä 5 tarkoitetun erillisen selvityksen perusteella.”

Korkeimman hallinto-oikeus selkeytti tulkinnan siitä, että uuden kalatien rakentamista, toimintaa ja tarkkailua koskevat lupamääräykset voidaan määrätä tarkistettavaksi vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella.

Suomen luonnonsuojeluliiton käsityksen mukaan sama lupamääräysten tarkistamisvelvoite voidaan asettaa myös tapauksissa, joissa uusi velvoite on asetettu vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetyn olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella.

Varaamme itsellemme oikeuden täydentää valitustamme jatkossa.

Allekirjoitukset

SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO RY

Viitteet:

Robert J Lennox, Carlos M Alexandre, Pedro R Almeida, Kevin M Bailey, Bjørn T Barlaup, Kristin Bøe, André Breukelaar, Jaakko Erkinaro, Torbjørn Forseth, Sven-Erik Gabrielsen, Edmund Halfyard, Erlend M Hanssen, Sten Karlsson, Stephanie Koch, Anders Koed, Roy M Langåker, Håvard Lo, Martyn C Lucas, Shad Mahlum, Charles Perrier, Ulrich Pulg, Timothy Sheehan, Helge Skoglund, Martin Svenning, Eva B Thorstad, Gaute Velle, Frederick G Whoriskey, Knut Wiik Vollset, The quest for successful Atlantic salmon restoration: perspectives, priorities, and maxims, ICES Journal of Marine Science, Volume 78, Issue 10, December 2021, Pages 3479–3497

Maare Marttila, M., Orell, P., Erkinaro, J., Romakkaniemi, A., Huusko, A., Jokikokko, E., Vehanen, T., Piironen, J., Huhmarniemi, A., Sutela, T., Saura, A. & Mäki-Petäys, A. (2014). Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet. RKTL:n työraportteja 6/2014. RKTL.

Valitus 4

Yli-Kemin kalatalousalue

3.9.2024

Varastotie 2

96320 Rovaniemi

Vaasan hallinto-oikeus

Korsholmanpuistikko 43

PL 204, 65101 Vaasa

vaasa.hao@oikeus.fi

p. 029 56 42 611 (fax): 029 56 42 760

Yli-Kemin kalatalousalueen valitus koskien Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöstä 29.7.2024

Asia: Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Kemin maa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi (Nro 97/2024. Dnro PSAVI/932/ 2017).

Yli-Kemin kalatalousalue on tyytymätön Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätökseen jättää Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistö pois kalatalousvelvoitteen piiristä.

Kalatalousalue toteaa, että aluehallintovirasto on myös jättänyt huomiotta ja noudattamatta EU:n vesipuitedirektiivin keskeisintä sisältöä vesienhoitovelvoitteista ja niin ikään jättänyt huomiotta ja noudattamatta vesilain, luonnonsuojelulain, ympäristösuojelulain, kalastuslain ja perustuslain velvoitteita ja vaatimuksia vesistöjen ja kalakantojen tilan kohentamisesta sekä ihmisten ja alueiden tasapuolisesta kohtelusta.

Valituksessa Yli-Kemin kalatalousalue haluaa muutosta AVI:n päätökseen

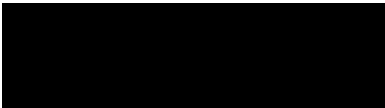
1. AVI hylkäsi kalateiden rakentamisen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksiin (Päätös kohtaan 4 sivu 812 ja 867). -> päätöksessä on jätetty huomioimatta kalatalousvelvoitteet Kemijärven yläpuolisilta jokiosuuksilta.
2. AVI hylkäsi lohen ja meritaimen ylisiirrot Ounasjokeen ja Kemijärven yläpuolelle, päätöstä tehdessä ei ole huomioitu Yli-Kemin kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmaa. (päätös kohta 5, sivu 812 ja 876)

3. AVI:n päätöksessä luvanhaltija veloitetaan rakentamaan kalatiet, mutta ei ole asetettu mitään määräyksiä kalateiden toimivuudelle (päätös sivu 813). Näin harkinta toimivuudesta jää luvanhaltijalle.
4. AVI on jättänyt huomioimatta ja noudattamatta EU:n vesipuitedirektiivin keskeisintä sisältöä vesienhoitovelvoitteista.

Liite: Valituksen perustelut

Rovaniemellä 3.9.2024

Yli-Kemin kalatalousalue

Rovaniemen yläpuolinen Kemijoen vesistöalue jätettiin kalatalousvelvoitteen ulkopuolelle

Lapin ELY-keskus ylimpänä kalatalousviranomaisena on osaltaan perustanut ja perustellut hakemustaan kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi, Suomen johtavien tukijoiden ja Riista- ja kalatalouden tutkimuskeskuksen vuonna 2014 julkaiseman työraportin tulosten pohjalle, Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet. Tutkimus on laaja, perinpohjainen ja tieteellisiin faktoihin ja näyttöihin pohjautuva.

Raportissa tarkastellaan rakennettujen jokien kalatalousvelvoitteita suhteessa viimeaikaiseen tutkimustietoon ja sen pohjalta tehtyihin arvioihin kalakannoille ja kalataloudelle aiheutuneista vahingoista. Selvitys tehtiin Maa- ja metsätalousministeriön tutkimuslaitokselle antamana tulostavoitteena.

Selvityksen mukaan olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet velvoitteiden määräämisen ajoista, mikä on perusteltavissa uudella, aiempaa huomattavasti laajemmalla ja muuttuneella tiedolla vaelluskalakantojen tuotannosta, istutus poikasten säilyvyydestä, istutusten kannattavuudesta sekä kalakantojen monimuotoisuudesta.

Olosuhteita ovat muuttaneet lisäksi rakennettujen jokivesistöjen laajamittaiset kunnostus- ja vesiensuojelutoimenpiteet.

Arviot Kemi- ja Iijoen lohen ja meritaimenen menetetyistä poikastuotannosta perustuvat jokien tuotantoalojen tarkasteluihin sekä uuteen tutkimustietoon Tornionjoen vaelluspoikastuotannosta ja sen tavoitetasosta.

Uudet arviot Kemi-, Ii- ja Oulujoen lohen ja meritaimenen kompensatiotasoista ovat moninkertaisia nykyvelvoitteisiin nähden.

Nykyvelvoitteeseen verrattuna arvio lohen kompensatiotarpeesta on 5-7 kertainen (voimassa oleva istutusvelvoite on 615 000 lohen vaelluspoikasta). Vastaavasti myös arvio istutettavien meritaimensmolttien määrästä on moninkertainen nykyvelvoitteeseen (90 000 vaelluspoikasta) nähden.

Lohen esiintymisalue luonnontilaisella Kemijoella ulottui vesistön latvoille saakka Kemihaaraan, Kitiselle, Luiroon ja Ounasjoelle sekä moniin näiden sivujokiin. Merestä vaeltavaa taimenta tavattiin kaikissa niissä joissa, missä lohta tavattiin ja lisäksi myös pienemmissä sivujoissa.

Vaellussiian levinneisyysalueen on ulottunut Kemijärveen, jopa Kemihaaraan, Luiroon ja Kitiseen.

Yli-Kemin kalatalousalue hoksauttaa RKT:n työraportin 2014 sisältävän perustellut arviot tapahtuneista olosuhteiden olennaisista muutoksista myös; kalastoa koskevan tiedon

lisääntymisessä, kalakantojen paremman hoidon tietämyksessä, vesistöjen tilan parantumisessa ja yhteiskunnallisten olosuhteiden muutoksessa.

Vesilain 3 luvun 22 § (vanhan VL:n 2:22,4) mukaan ”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet.

Vuonna 1987 toteutetussa vesilain uudistuksessa, joka toi muutoksia myös kalatalousvelvoitetta ja sen muuttamista koskeviin säännöksiin (VVL 2:22) voidaan luvan saaja velvoittaa kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kalakannan säilyttämistä koskeviin toimenpiteisiin niin, että **rakentajan velvollisuus ulotettiin vahingollisten toimenpiteiden vaikutusalueelle.**

KHO on ratkaisuissaan katsonut, ettei VVL 2:22.4:ssä ole määritelty vähimmäisaikaa olosuhteiden olennaiselle muuttumiselle **vaan kalatalousvelvoite ja -maksu voidaan muuttaa aina, kun tällainen muutos on tapahtunut** (esim. Hiitolanjoen ratkaisu kalatievelvoitteen asettamiseksi KHO 29.1.2013, taltio 358).

Vesilain perusteella (VL 3:22,1) lainvoimaisen luvan kalatalousvelvoitteisiin voidaan puuttua myös niin, että luvanhaltijalle aiheutuu uusia velvoitteita.

Yli-Kemin kalatalousalue toteaa; Kiistatonta on, että olennaiset olosuhteiden muutokset koskevat koko Kemi- ja Ounasjoen vesistöalueita. Poissulkevia olosuhteiden muutosrajauksia ei ole RKTL/Luken tutkimuksissa, eikä ELY-keskuksen taholta esitetty.

Näin ollen katsomme, ettei aluehallintoviranomaisella ole minkäänlaista oikeutusta, eikä laillista perustetta, poissulkea, rajata tai määrää aikaistaa Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen kalatalousvelvoiteasian pikaista ja yhtäaikaista täytäntöönpanoa Kemijoen muiden osien kanssa.

Vaadimme Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen sisällyttämistä velvoitteiden piiriin.

Huomautamme hallinto-oikeutta ottamaan tarkastelussa huomioon myös aluehallintoviranomaisen päätöspäätöseluissa olevan toteamuksen Kemihaaran ekologisen tilan olevan erinomainen ja Kemijärven yläpuolisen alueen soveltuvan hyvin lohikalojen luonnontuotantoon soveltuvaksi alueeksi.

Lisääntymisjoen poikastuotantoalueiden laajuus vaikuttaa keskeisesti siihen, millaisen absoluuttisen koon kukin lohikanta voi saavuttaa. Lisääntymisympäristön laatu puolestaan vaikuttaa erityisesti siihen, kuinka nopeasti kanta voi kasvaa vähäisillä kutulohimäärillä; esimerkiksi jos huono vedenlaatu aiheuttaa lisääntynyttä (kutukannan runsaudesta riippumatonta) kuolleisuutta mädille ja/tai poikasille, yhtä kutulohta kohden syntyy seuraavaan sukupolveen jatkuvasti vähemmän lohia kuin tilanteessa missä vedenlaatu on hyvä.

Yli-Kemin kalatalousalue pitää aluehallintoviraston tekemää päätöstä em. seikat huomioiden hyvin ristiriitaisena ja edesvastuuttomana, hylätä Kemijoen yläosan (Kemijärven yläpuoliset Kemijoen vesistöalueet) pois velvoitteista ja jättää vaelluskaloille elintärkeitä ja erittäin potentiaalisia Yli-Kemin, Kemihaaran, Tenniö- ja Naruskajokien sekä niiden sivuhaarojen poikastuotantoalueet hyödyntämättä.

Vesipuitedirektiivi ja ennallistamisasetus velvoittavat

Kalavesien hoidon keskeiseksi tavoitteeksi on noussut kalakantojen luontaisen lisääntymisen ja monimuotoisuuden turvaaminen, minkä vuoksi esille on nousut myös kysymys mahdollisuudesta suunnata velvoitehoitoa kalojen luontaista elinkiertoa tukevaksi.

Euroopan Unionin vesipolitiikan puitedirektiivi ja siihen liittyvä lakisääteinen vesienhoitotyö sisältävät velvoitteen parantaa vesistöjen ekologista tilaa. Vesistöjen tila ei huonone ja että niiden hyvä tila tai keinotekoisesti ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien hyvä ekologinen ja kemiallinen tila saavutetaan vuoteen 2015 mennessä (VPD 4 (1) art.).

VPD liite V 1.2.5 mukaan parhaan saavutettavissa olevan ekologisen tilan määrittelyyn sisältyy ekologinen jatkumo. Sillä tarkoitetaan pintavesityypeille ominaisten elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertonsa itseään ylläpitävinä kantoina.

Maa- ja metsätalousministeriön laatima kansallinen kalatiestrategia valmistui vuonna 2012 (MMM 2012). Strategian avulla halutaan edistää toimenpiteitä erityisesti uhanalaisten vaelluskalakantojen luonnonlisääntymisen vahvistamiseksi kalateiden ja muiden käytettävissä olevien keinojen avulla.

EU:n komission ehdotuksessa monivuotiseksi **lohikantojen hoito-ohjelmaksi** (Euroopan yhteisöjen komissio 2011) **esitettiin jopa kaikkien suoraan kalastusta tukevien lohi-istutusten lopettamista.** Jatkossa istutukset sallittaisiin vain elvytys- ja palautustarkoituksessa, ja niitä saisi siten tehdä vain luonnonkantajokiin tai jokiin, joissa on nousumahdollisuus lisääntymisalueille.

Myös Lohistrategiatyöryhmän (2013) laatiman **kansallisen lohi- ja meritaimenstrategian yhtenä visiona on, että ”elinvoimaiset lohi- ja meritaimenkannat lisääntyvät Suomenjoissa ja niitä palautetaan potentiaalsiin ja rakennettuihin jokiin ja puroihin siten, että kantojen geneettinen monimuotoisuus pitkällä aikavälillä vahvistuu.”**

Strategiassa sanotaan myös, että ”rakennetuille ja potentiaalisille luonnonlohi- ja taimenjoille asetetaan tuotanto- ja kutukalojen määrätavoitteet, joilla pyritään saamaan aikaan luonnontuotannon kasvua.

Ennallistamisasetus hyväksyttiin kesäkuussa järjestetyssä EU:n ympäristöneuvoston kokouksessa ja se astui voimaan 18.8.2024. Ennallistamisasetus on osa EU:n biodiversiteettistrategiaa, jonka tavoite on pysäyttää luontokato vuoteen 2030 mennessä. Asetuksen tavoite on, että vuoteen 2030 mennessä ennallistamistoimenpiteitä on tehty vähintään 20 prosentilla EU:n maa- ja merialueista. **Lisäksi tavoite on ulottaa toimet koskemaan kaikkia ennallistamisen tarpeessa olevia ekosysteemejä** vuoteen 2050 mennessä. **Käytännössä suurin osa vaadituista toimista liittyy Suomessa tavalla tai toisella soiden ja vesistöjen tilan parantamiseen.**

Yli-Kemin kalatalousalue katsoo, ettei aluehallintoviranomainen ole riittävästi huomionnut EU:n vesipuidedirektiivin velvoittavaa ja pakottavaa lainsäädäntöä Kemijoen vesistöalueen ekologisen tilan parantamiseksi, eikä ole päätöksessään velvoittanut ekologisen jatkumon aikaansaamista vesivoimalaitosten ohi Kemijärvelle saakka. Riittävät ympäristövirtaamat, läpi vuoden, ovat ekologisissa vesikäytävissä välttämättömiä, kalan ja muun eliöstön kulun mahdollistamiseksi. Sitä puoltavat myös ennallistamisasetuksen tavoitteet. Huomautamme myös, että ympäristövirtaama ei tarkoita vain vettä ”kalatiessä”, vaan myös riittävää virtamaa joessa - voimalaitosten katkokäytöt eivät sitä edusta!

Kalatalousalue huomauttaa myös sisävesikalojen, rapujen ja muiden eliöstön olevan ”vapaita kulkuyhteyksiä vailla jokivesissä” ja ne ovat tärkeitä vesiluonnon moniarvoisuudelle sekä jokivarren asukkaille. ELY-keskus on hakemuksessaan huomionnut vain merelliset vaelluskalat ja samaan virheeseen on sortunut aluehallintoviranomainen päätösperusteluissaan.

Yli-Kemin kalatalousalue pyytää hallinto-oikeutta ohjaamaan ja korjaamaan päätöstä vesipuidedirektiivin ja ennallistamisasetuksien hengen mukaisiksi niin, että riittävillä ympäristövirtaamilla varustetut ja mahdollisimman luonnonmukaiset ekologiset vesikäytävät rakennetaan Kemijärvelle saakka.

Kalatalousalue katsoo aluehallintoviraston linjaukset massiivisista lohi- ja meritaimen lisäämistutuksista Isohaaran voimalaitoksen alle, jokisuistoon ja merialueelle, olevan ainoastaan kalastusta tukevia, eikä lohi- ja meritaimenkantoja elvyttävä toimi, joka on ELY-keskuksen tekemän muutoshakemuksen keskeisintä sisältöä.

Yli-Kemin kalatalousalue tukee ELY-keskuksen määrällisiä lohi- ja meritaimenten siirtotavoitteita ja -velvoitteita Ounasjoen ja Kemijoen latvavesille.

Kalatalousalue pyytää hallinto-oikeutta korjaamaan ja oikaisemaan aluehallintoviraston päätöstä lohi- ja meritaimenten istutusmääristä Isohaaran alla olevaan jokisuistoon/merialueelle niin, että suurempi osa määrällistä istukaslisäyksestä tehdään Ounas- ja Kemijoen latvavesille. Se palvelee huomattavasti paremmin lohi- ja meritaimenkantojen elvytystoimia.

Ympäristö- ja luonnonsuojelulaki

Käsittelyn puutteet

AVI ei ole päätöstä tehdessään tarkastellut vanhoja vesilupia. Vuoden 1962 vesilaissa oli luvan hylkäämisperuste, mikäli se heikentää vesien tilaa. VL 2§5 oli ehdoton luvan myöntämiseste.

Lupaa rakentamiseen älköön myönnettäkö, jos rakentaminen vaarantaa yleistä terveydentilaa, aiheuttaa huomattavia ja laajalle ulottuvia vahingollisia muutoksia ympäristön luonnonsuhteissa taikka suuresti huonontaa paikkakunnan asutus- tai elinkeino-oloja. (264/1961)

sama VL 2L §5 muutettuna 1994 kun liityimme EU hun.

Rakentamiseen ei saa myöntää lupaa, jos rakentaminen vaarantaa yleistä terveydentilaa tai aiheuttaa huomattavia vahingollisia muutoksia ympäristön luonnonsuhteissa tai vesiluonnossa ja sen toiminnassa taikka jos se suuresti huonontaa paikkakunnan asutus- tai elinkeino-oloja. (1994/553)

Kiistatonta on Kemijoella se, että voimalat pilaavat sekä yläpuolista, että alapuolista virtaa. Todisteena on Lapin ELY:n vesienhoidon osalta KeVoMu vesien luokittelu, jossa kaikki voimalan yläpuoliset ja alapuoliset vedet ovat voimakkaasti muutettuja eli pilattuja. AVI on todennut tämän tutkiessaan Kemijoen vesienhoitosuunnitelmia, jotka ovat päätöksen liitteenä. Tämä osoittaa kiistatta, että vesilain 2§5:ttä ei ole lupaprosesseissa noudatettu. Se, että lakipykälä on ollut ns. ”kuollut kirjain” ns. Vuotos prosessiin saakka, jossa AVI:a edeltävä Pohjois-Suomen vesioikeus ei piitannut myöskään silloin ko. pykälästä.

Seitakorvan voimala ja Kemijärven säännöstely on käsitelty vuoden 1962 vesilain perusteella ja lupaprosessissa on kiistatta tultu siihen lopputulemaan, että vaikka säännöstely pilaa järven ja pitkän pätkän jokea etenkin ylävirtaan, ei luvanmyöntämisestettä 2§5 mukaan ollut olemassa. Kiistatonta on myös se, ettei päätöstä oltu perusteltu. AVI:n olisi tullut päätöstä tehdessään tutkia joen vesiluvat ja tulla siihen johtopäätökseen, että vuoden 1962 lain perusteella myönnettyt luvat olisi tullut käsitellä uudelleen ja kiirehtiä Kemijärven alapuolisten voimaloiden kalatievelvoitetta ja vesilupien uusimista merelle saakka.

Huomattavaa on, että EU oikeudessa Weser- ennakkopäätös (C-461/13) asettaa joen pilaamiselle yhtä osatekijää tiukemman pilaamiskiellon osatekijän osan osalta. Pilaamiskielto on ollut katkeamaton jo vuodesta 1962 ja pilaamista kuitenkin on tapahtunut.

AVI on viranomainen eikä tuomioistuinen. Viranomaisella on velvollisuus tutkia asia ja perehtyä siihen puolueettomasti. Päätöksessä tulee ottaa huomioon varovaisuusperiaate, jota AVI ei ole tehnyt.

Huomattavaa on, että AVI ei ole huomionnut EU:n lainsäädäntöön verrattavaa komission ohjeistusta, jolla selvennetään VPD tulkintaa. Biodiversiteetti-strategia julkaistiin 20.5.2020, jossa käsiteltiin myös virtavesiä.

Biodiversiteettistrategian osalta on mainittava, että kun se on sentään tullut voimaan 20.5.2020 olisi sen ollut olla keskeinen osa AVI:n päätösharkintaa. Viranomaisen päätösharkintaan kuuluu selvilläolovelvollisuus sekä varovaisuusperiaate, jota AVI ei ole käyttänyt. AVI toimii edelleen kuten oikeusistuon eikä viranomainen. Näyttövelvollisuus ja sen mahdolliset puutteet eivät rajoita päätöksentekovaltaa kuten oikeusasteissa, vaan viranomaisen tulee harkita kuinka esitetty ja esiin tullut asia vaikuttaa käsittelyssä olleeseen päätökseen.

Huomattavaa on, että Lapin Liitto hyväksyi aloitteen Kemijoen ottamisesta mukaan Biodiversiteettistrategian kärkikohteeksi Suomessa (11.12.2023).

Tässä muutoksenhaun kohteena olevassa päätöksessä AVI ei ole tutkinut Lapin Liiton asiakirjoja tai Euroopan komission keskeistä ohjeasiakirjaa 37 joka on hyväksytty kansallisesti käytettäväksi 26.11.2019. Ilmeisesti AVI ei ole saanut tai löytänyt ko. asiakirjaa, jossa on selvät ohjeet viranomaiselle, kuinka ohitusuomat patoihin tulee vaatia ja vesieliöiden tilaan parantaviin toimiin velvoittaa.

Tämä on erityisen huolestuttavaa sillä EU oikeuden ja yleisen kalatalousedun toteutumisen kannalta olisi ollut erityisen tärkeää huomioida ohjeen merkitys päätöksen kohteena oleville voimaloiden vaikutusalueille. Viranomainen on jättänyt virkavelvollisuutensa noudattamatta. Ohjeasiakirjassa on hyvä esimerkki joen padolle ja lieventämistoimille ohitusuoman ja oikaistujen uomien mutkittelun palauttamisella. AVI on jättänyt toimet ja niiden velvoitteen päättämättä.

Perustuslaki

”Perustuslain 2 luvun 6§ momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä” ja edelleen 20§ momentin mukaan ”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.”

*Sekä lainsäätäjän, että lakeja toimeenpanevien viranomaisten on vallitsevan käytännön mukaan otettava ratkaisuihissaan huomioon **perusoikeusmyönteinen laintulkinta.**”*

Lapin ELY-keskus on muutoshakemuksessaan todennut olosuhteiden oleellisen muutoksen, ja aluehallintovirasto on päätöspäätöseluissaan todennut ja vahvistanut saman asian.

Yli-Kemin kalatalousalue vetoaa perustuslaillisiin oikeuksiin kohdella ihmisiä ja yhteisöjä yhdenvertaisina ja vaatii hallinto-oikeutta mitätöimään AVIn linjaukset jättää Rovaniemen yläpuoliset Kemijoen vesialueet pois velvoitteiden piiristä tai siirtää niitä myöhempään ajankohtaan. Muutostarve on todettu koko Kemijoen vesistöalueella – tässä ja nyt – ei niitä voi alueellisesti valikoida eikä siirtää tulevaisuuteen!

Kalastuslaki

Kalastuslain 1 luvun yleiset säännökset 1§ momentissa todetaan; ”*Kalastuslain tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että **turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu.***”

Kalastuslain 1.luvun 4§ momentissa on määritelty; Tässä laissa tarkoitetaan: 1) kalavarojen hoidolla kalakantojen biologi sen monimuotoisuuden ja tuottokyvyn turvaamista kalastuksen ohjauksella sekä muilla kala kantojen tilaa ja kalastusmahdollisuuksia parantavilla toimenpiteillä; 2) kalakannalla samanaikaisesti samalla alueella elävien samaan lajiin kuuluvien kalayksilöiden joukkoa; 3) **vaelluskalalla lohta, järvilohtha, ankeriasta, nahkiaista, toutainta, taimenta sekä nieriän, harjuksen ja siian vaeltavia kantoja;**

Yli-Kemin kalatalousalue viittaa, a) kalastuslain tarkoitukseen turvata kalakantojen luontainen elinkierto, b) lain vaelluskalamäärittelyyn ja vetoaa hallinto-oikeutetta ohjaamaan ja korjaamaan aluehallintoviraston päätöstä niin, että kalojen ja muun eliöstön luontainen elinkierto mahdollistuu koko Kemijoen vesistön alueella ja niin, **että kaikki kalastuslain mukaiset vaelluskalat, myös siika ja harjus, otetaan huomioon velvoitemuutoksessa.**

Huomautamme, että nykyiset siian ja taimenen istutukset sisävesivelvoitteessa eivät riitä edes ylläpitämään, saati elvyttämään siika- ja taimenkantoja Kemijärvessä ja sen yläpuolisissa Kemijoen vesistöissä. Siikavelvoitteen tehottomuutta on pyritty korjaamaan vaihtokaloina, lisäämällä harjusistutuksia, mutta ne ovat osoittautuneet tehottomiksi.

Päätösprosessi AVI:ssa on kestänyt 7 vuotta, joten ELY-keskuksen hakemus ei ole voinut huomioida uusimpia kalastotiedusteluja Kemijärven osalta, ne ovat murheellista luettavaa siika ja etenkin taimensaaliiden osalta.

Myös AVI päätösperusteluissaan toteaa Kemijoen sisävesiosuuksien siikakannat olevan täysin istutusten varassa. Kalastotiedustelujen mukaan sekä taimen että siikasaaliit ovat voimakkaasti vähentyneet Kemijärvessä ja sen yläpuolisissa vesistöissä. Asiaan on saatava korjaus uusissa velvoitepäätöksissä. Istutusmääriä on nostettava 3–4 kertaiseksi siihen saakka, kunnes toimivat kalojen vaellusyhteydet ovat Kemijärvelle asti.

Tavoiteasetanta kalateiden toiminnalle

Aluehallintovirasto on päätöksessään jättänyt kalateiden toiminnalle tehokkuusvaatimukset määrittämättä, poiketen näin oleellisesti ELY-keskuksen muutoshakemuksen tavoitteista ja kriteereistä. AVI:n päätös on jättänyt asian voimalaitosyhtiöiden itsensä määrittämäksi. Näin ei voi olla!

Jotta kalateiden ja istutusvelvoitteiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta voidaan ylipäätään seurata, katsoo Yli-Kemin kalatalousalue välttämättömäksi määrittää velvoitepäätöksiin kalateille numeraaliset tehokkuustavoitteet suhteessa vaelluskalojen kululle kalateissä ja poikastuottoaluiden kalamäärissä, aivan kuten ELY-keskus on hakemukseensa kirjannut.

Vesivoimaloita voidaan käyttää myös niin, että ne mahdollistavat kalankulun ohitusuomissa ja tutkimusta voidaan niin ikään suunnata siihen, miten voimalaitoksia käytetään kalankulun mahdollistamiseksi. Eli nykyinen tutkimussuunta – mitä haittaa kalatiestä on vesivoimatuotannolle – tulee kääntää suuntaan, miten voimalaitoksia käytetään niin, että kalan ja muun eliöstön kulku mahdollistuu voimalaitosten ohi!

SIGNATURES**ALLEKIRJOITUKSET****UNDERSKRIFTER****SIGNATURER****UNDERSKRIFTER**

This documents contains 10 pages before this page

Tämä asiakirja sisältää 10 sivua ennen tätä sivua

Detta dokument innehåller 10 sidor före denna sida

Dokumentet inneholder 10 sider før denne siden

Dette dokument indeholder 10 sider før denne side

[REDACTED]
aac6eba4-0e4c-4a31-becc-669e2c08f5b0 - 2024-09-03 11:51:38 UTC +03:00
BankID / MobileID - cdaf29d9-f10a-48c5-ada1-d829884608e2 - FI

[REDACTED]
90004363-bb51-4a91-ab79-b3e4c71c6b26 - 2024-09-03 15:15:38 UTC +03:00
BankID / MobileID - 66ff083-dc98-42f0-a4e4-700868b451a9 - FI

authority to sign

asemavaltuus

ställningsfullmakt

autoritet til å signere

myndighed til at underskrive

representative

nimenkirjoitusoikeus

firmenteckningsrätt

representant

repræsentant

custodial

huoltaja/edunvalvoja

förvaltare

foresatte/verge

frihedsberøvende

Valitus 5

Valitus 3.9.2024

Vaasan hallinto-oikeus
vaasa.hao@oikeus.fi

Viite

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös 29.7.2024, nro 97/2024 (dnro PSAVI/932/2017) ja Dnro PSAVI/3111/2017

Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen sekä Iijoen kalatalousvelvoitteiden muuttaminen

Valittaja

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry

Selvitys valitusoikeudesta

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:llä on asiassa valitusoikeus Lapin maakunnan alueella virtaavan Kemijoen vesistön ja Lapin puolelta Posiolta ja Ranualta lähtevän Iijoen vesistön kalatalousvelvoitteisiin. Perustelut muun muassa vesilain 15 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan. Vesilain 15 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan muutosta tämän lain nojalla annettuun päätökseen saa hakea; 2) rekisteröity yhdistys tai säätiö, jonka tarkoituksena on ympäristön-, terveyden- tai luonnonsuojelun taikka asuinympäristön viihtyisyyden edistäminen ja jonka sääntöjen mukaisella toiminta-alueella kyseessä olevat ympäristövaikutukset ilmenevät. Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry on lainkohdassa tarkoitettu yhdistys. Tämän lisäksi tulee ottaa huomioon Århusin yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleessa tarkoitettu tavoin sopimuksen tavoitteena oleva laaja muutoksenhakuoikeus ja sen turvaaminen.

VALITUS

Taustakuvaus

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry (jäljempänä myös SLL Lappi) on maakunnallisena luonnonsuojelujärjestönä seurannut kiinteästi Kemijoen ja Iijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemusten käsittelyä Pohjois-Suomen aluehallintovirastossa ja antanut hakemusten kuulemisvaiheessa niistä kannanottonsa.

Hakemusten käsittelyt ovat kestäneet aluehallintovirastossa poikkeuksellisen pitkään, ja monien muiden seikkojen ohella siihen ovat vaikuttanut velvoitteiden muutoshakemusten kohteena olevien vesivoimalaitosten omistajayhtiöiden (Kemijoki Oy ja PVO-Vesivoima Oy) perusteettomat prosessivaihteet muun muassa siitä, että hakemukset olisi jätettävä tutkimatta niiden epätasällisuuden ja puutteellisuuden vuoksi.

Valitus 3.9.2024

SLL Lappi katsoo, että aluehallintovirasto on näiden erittäin laajojen ja periaatteellisesti merkittävien hakemusten käsittelyssä pääosin pystynyt toimimaan riippumattomana lupaviranomaisena, jonka päätökset kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta perustuvat vesilakiin (587/2011) ja siinä velvoitteiden muuttamista koskevien säännösten (VL 3 luku 14 § 1–3 momentit ja 22 § 1 momentti sekä 19 luku 10 §) oikeudelliseen tulkintaan.

Eryteisesti SLL Lappi kiinnittää huomiota siihen, että päätösten perusteluissa on otettu huomioon olosuhteiden olennaiseen muutokseen vaikuttavina tekijöinä myös EU:n vesipuitedirektiivin vaatimukset ja vesienhoitosuunnitelmissa asetetut tilatavoitteiden saavuttaminen, muttei riittävällä tavalla voimaan astuneen EU:n ennallistamisasetuksen vaatimuksia.

Aluehallintovirasto on perustellusti lausunut: ”Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan EU:n vesipuitedirektiiviä (2000/60/EY) ja siinä asetettuja velvoitteita sekä vesipuitedirektiivin toimeenpanemiseksi säädettyä lakia vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (272/2011) on pidettävä vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena siltä osin kuin niillä on suoraan vaikutusta kalatalousvelvoitteeseen ja sen määrittämiseen.”

SLL Lappi pitää aluehallintoviraston kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksista antamia päätöksiä monilta keskeisiltä perusteiltaan oikeina ja vaikuttavina, mutta **vaatii varmistamaan selkeillä hallinto-oikeuksien päätöksillä, että yhtiöt rakentavat pikaisesti kaikkien eri vaelluskalalajien (siika, harjus, taimen ja lohi, nahkiainen sekä ankerias) nousun ja alasvaelluksen mahdollistamat luonnonmukaiset ohitusuomat ja ennallistamisasetuksen mukaiset ympäristövirtaamat ohitusuomiin ja jokien vanhoihin säännöstelypatojen uomiin. On varmistettava, että lupamääräykset mahdollistavat kaikkien vaelluskalojen paluun vesistöjen latvavesiin: sivujokiin ja puroihin asti koko Kemi- ja lijoen vesistöissä. Erytistapauksena tulisi esimerkiksi käsitellä Kemijärven ja Posion alueella olevan Jumiskonjoen raakkujen hätätila vaelluskalattomuuden takia. Siellä rakennettiin voimalaitoskin ennen kuin koko voimalaitos luvitettiin metsäsaamelaisten perinteisille kalastusalueille, missä jokivarressa oli harvinaisia saamelaisten pyhiä kalakarsikkojakin. Viittaus liitteissä oleva Pro Suolijärven [REDACTED] kirjoitus Koillissanomissa 30.8.2024.**

Yleisesti ottaen koko Kemijoen vesistöalueen lupa-asiat tulisi käsitellä myös lapinkylien nautintaoikeuksien ja saamelaisten oikeuksien näkökulmasta. Tätä ei ole tietoisesti koskaan tehty eikä siten täysimääräisesti lapinkylille ja saamelaisyhteisöille korvattu. Nämä asiat lappilaisten, lappalaisten ja saamelaisten kulttuuriperintönä sekä oikeuksina on jokivarsien kalastustilojen oikeuksien lisäksi korkea aika hallinto-oikeuden myös selvittää ja lopultakin oikeudenmukaisesti päättää, jos Suomi väittää olevansa oikeusvaltio, vieläpä esimerkki muulle maailmalle. Kaikki ja kaiken kokoiset eri vaelluskalat tulisi palauttaa Ounasjoen latvojen lisäksi Ylä-Kemijoen latvajokia myöten mm. Kitiseen, Luiroon sekä Portinjokeen,

Valitus 3.9.2024

Raakunjokeen, Käsmänjokeen, Vuotosjokeen, Tenniöjokeen, Kairijokeen, Kemihaaraan ja Värriöjokeen jne.

Lyhyesti piiri yhteenvetona toteaa, että Pohjois-Suomen AVI ei ole ottanut Lapin ELY-keskuksen pohjaesitystä ja ennen kaikkea liitteessä olevaa luonnonsuojelupiirin ja tutkijoiden sekä eri tahojen ja yhdistyksien olevia lausuntoja sekä esityksiä riittävästi huomioon li- ja Kemijoen kalatalousvelvoitteita koskevissa yhtiöiden etua tukevissa päätöksissään. Vaadimme edelleen, että Lapin ELY-keskuksen ja tutkijoiden sekä vaelluskalamyönteisten tahojen liitteessä olevat esitykset otetaan täysimääräisesti huomioon ja sisällytetään li- ja Kemijoen kalatalousvelvoitteisiin, jotta kaikki vaelluskalat pääsevät nousemaan vesistöjen ja sivujokien latvavesiin saakka.

Vaadimme, että hallinto-oikeus määrittelee selkeät luonnonmukaisten ohitusuomien velvoitteet ja ympäristövirtaamat kaikkiin Kemi- ja Iijoen vesistön patoihin, siten että kaikkien vaelluskalojen paluu mahdollistetaan latvavesiä myöten EU:n vesipuitedirektiivin ja EU:n ennallistamisasetuksen velvoitteiden mukaisesti sekä toteutetaan riittävät kompensatiot, kutu- ja poikastuotantoalueet puolitoistakertaisina menetettyihin pää- ja sivu-uomien kutu- ja poikastuotantoalueisiin nähden. Lisäksi vaelluskalojen paluuta tulee koko Kemi- ja Iijoen vesistössä latva- ja sivujokia myöten tukea vuosikymmeniä voimayhtiöiden rahoittamalla kaikkien eri vaelluskalojen runsailla mätirasia- ja vastakuoriutuneiden tuki-istutuksilla vuosittain vuosikymmeniä, niin pitkään kun on tarpeen.

Alla Kemijoen Isohaaran patorakentamiseen 1946 annettu Pohjolan Voima Oy:n kirjallinen lupaus Suomen järjestelmän viranomaisille rakentaa sellaiset kalaväylät kuin viranomaiset vaativat (erikseen myös liitteessä):

Valitus 3.9.2024

POHJOLAN VOIMA OSAKEYHTIÖ

Allekirjoittanut osakeyhtiö sitoutuu
täten rakentamaan Isohaaran Voimalaitoksen yhteyteen
kalankulun turvaamiseksi Maataloushallituksen kalat
talousohjeiden hyväksymät laitteet.

Helsingissä toukokuun 11 päivänä 1946.

Pohjois-Suomen AVI ei edelleenkään vuonna 2024 määritellyt voimayhtiöille PVO JA Kemijoki OY/Fortum selkeitä aika- ja tavoitetaameja toteuttaa kaikille vaelluskaloille ylös- ja alasvaelluksen mahdollistamat luonnonmukaiset kalaväylät, vaikka jo 1946 Pohjolan Voiman johtajat lupasivat rakentaa sellaiset kalatiet, mitä ministeriö vaatii vaelluskalojen nousun turvaamiseksi. Siten 80 vuotta ko. lupauskirjeen jättämisen jälkeen ei ole mitenkään hyväksyttävää ja oikeudenmukaista se, että valtiojärjestelmän ympäristö- ja vesiviranomainen ei osaa toteuttaa kaikkien vaelluskalojen etua EU:n vesipuitedirektiivin ja EU:n ennallistamisasetuksen sekä Suomen biodiversiteettisopimuksien luonnon monimuotoisuutta edistävistä toimenpidevaateista huolimatta.

Näin, vaikka asiasta on aivan riittävästi tutkimustietoa Suomesta ja maailmalta eikä vaelluskalojen palauttaminen ole mitään rakettitiedettä vaan

Valitus 3.9.2024

luonto on ratkaissut asian jo tuhansia vuosia sitten ohittamalla vaellusesteet, putoukset tai padot sivupuroilla tai -joilla, jotka mahdollistavat kaikkien vaelluskalojen ylös- ja alasvaelluksen sekä kutu- ja poikastuotantoalueiden monimuotoisuuden.

Täten Vaasan hallinto-oikeuden tulee palauttaa pohjoissuomalaisten ja lappilaisten usko oikeusvaltioon määräämällä vesivoimayhtiöille selkeät vaatimukset rakentaa pikaisesti luonnonmukaiset ohitusuomat vähintään 2-4 per pato (voimalaitospadolle ja vanhan uoman säännöstelypadoille mieluusti joen molemmille reunoille) sekä niihin uomiin huokutusvirtaamapumput. Nämä ohitusvirtaamat tulee rakentaa siten, että ne samalla toimivat vääjäämättömästi voimistuvan ilmastonmuutoksen aikana sään ääri-ilmiöiden aiheuttamien rankkasateiden ja talvitulvien hätävara ohitusuomina ja alasvaelluksen mahdollistajina ns. smolttien ohjausaitoineen soveltuvin osin. Voimayhtiöt voivat 4 kaivinkoneella per pato rakentaa nämä ohitusuomat molempiin jokiin parissa kesässä, onhan se tunnetusti pienempi projekti kuin rakentaa itse voimalaitospadot, joista olemme kuulleet kehuja kuinka nopeasti ne rakennettiin.

Johtuen historiallisesta 80 vuoden kunniavelasta jokivartisille tulee voimayhtiöt selkeän juridisesti velvoittaa tekemään nämä parin vuoden sisään. Jos yhtiöt olisivat aikoinaan toimineet oikein, niillä ja lupaviranomaisilla olisi nyt jo ollut riittävä tietotaito eikä asiasta tarvitsisi valittaa.

Hallinto-oikeuden määrittämällä lainsäädännön soveltamisratkaisulla tulee varmistaa, että

- Voimayhtiöt pikaisesti rakentavat riittävästi luonnonmukaisia ohitusuomia ja että niissä nousevat ja laskevat alas: vaellussiika, nahkiainen, meriharjus, meritaimen ja merilohi kaiken kokoisina aina latvavesiä ja sivujokia sekä puroja myöten.
- Luonnonmukaiset ohitusuomat, sivujoet ja purot sekä vanhojen uomien jatkuvat ympäristövirtaamat toimivat EU:n ennallistamisasetuksen mukaisina ekologisena kompensaationa ja kompensoivat kutualueet luonnonmukaisissa ohitusuomissa.
- Pysyvät ympäristövirtaamat vanhoihin uomiin ja siten pysyvät kutu- ja poikastuotantoalueet niihin.
- Katkokäytön säännöstely lupiin siten, että se haittaa mahdollisimman vähän joen ja jokijärvien ekologista tilaa ja vaelluskalojen paluuta. Viittaamme Lohijokitiimin lausuntoon asiassa, joka on liitteissämme.
- Jatkuvat ympärivuotiset virtaamat luonnonmukaisiin ohitusuomiin vähintään 2-5 kuutiota

Valitus 3.9.2024

- Jatkuvat ympärivuotiset ympäristövirtaamat Kemi- ja Iijokien kuiviin uomiin siten, että ne ovat vähintään 5% keskivirtaamasta, mitä pidetään ohjeissa kohtuullisena menetyksenä. Tutkija Jukka Jormola (2.9.2024): *”Lasken sen niin, että tarvitaan 10 kuutiota/100 m uomaleveyttä kohden. Kemijoella siis 20 – 25 riittää 250 metriä leveään uomaan. Alaosalla keskivirtaama 550 kuutiota joten 5% riittää hyvin. Osan siitä voi käyttää voimalan ohitusuomaan eli 5% olisi ympäristövirtaama yhteensä.”*
- Ohitus- ja tulvajuoksutukset merkittäviä nousuvaelluksien ja alasvaelluksien mahdollistajia, luonnonmukaiset ohitusuomat toimivat muun muassa Oulujoella Merikoskella paremmin, kun vaelluskalat pääsevät vanhan kuivauoman virtaamisessa ohittamaan kalatien alaosan ns. teknisen osuuden, joka ei toimi kaikille vaelluskaloille eikä isoille lohille. Merikosken kalatien teknisen osuuden ongelmat ovatkin malliesimerkki, miksi teknisiä kalateitä ei pidä rakentaa vaan aina luonnonmukaisia. Luonnonmukaiset ohitusuomat ovat myös halvempia kuin yhtiöiden ylikalliiksi tekemät tekniset. Mainittakoon, että maailmalla kalatiet eivät ole edes kalliita, vaan esimerkiksi Kanadan Yukonin Whitehorsesen padolla ne ovat tehty halvalla puusta ja hyvin toimivat. Vain Suomessa yhtiöiden kalatieratkaisut tehdään kalliiksi, jottei niitä tarvitsisi rakentaa. Tämä on yksi suomalainen rakenteellisen tiedon korruption osa yhtiöiden eduksi. Valitettavasti tähän vuosikymmenten vyyhtiin Suomessa ovat kiertyneet osaksi monet tahot.

Painotamme, että Keminmaan Isohaaran kalatiet eivät katkokäytön ja rakenteiden takia toimi riittävän hyvin kaikille eri vaelluskalalajeille, muun muassa vaellussiialle ja meriharjukselle sekä nahkiaiselle. Siksi Keminmaan Isohaaran patoon tulee voimayhtiöiden rakentaa vähintään kaksi luonnonmukaista ohitusuomaa molemmille puolille. Ne toimivat samalla EU:n ennallistamisasetuksen mukaisina kompensoivina kutu- ja poikastuotantoalueina joen alaosalla.
- Korostamme, että kaikkiin Rovaniemen alapuolisiin patoihin vähintään 2-4 luonnonmukaista ohitusuomaa vesivoimapadolle ja vanhan uoman säännöstelypadoille.
- Painotamme, että kuten Oulujoen Merikoskella ja Iijoen Raasakan Uiskarin kalatiellä on nähty, vesivoimayhtiöiden ohitusjuoksutukset keväällä ja kesällä (sateet) lisäävät vaelluskalojen nousua.
- Oulujoen ja Kemijoen tekninen kalatieosuus ei toimi vaellussiialle ja meriharjukselle eikä suurille merilohille ja meritaimenille.
- Luken tutkimus osoittaa, että Oulujoen teknisen kalatien pimeä alaosuus ei myöskään toimi kaikille vaelluskaloille ja lisäksi kalatien data osoittaa, että kalatie ei toimi kevätkesällä korkeiden virtaamien aikaan, vaan vaelluskalat ohittavat teknisen kalatieosuuden nousemalla tulvajuoksutettuun vanhaan

Valitus 3.9.2024

uomaan ja sieltä pääsevät luonnonmukaiselle kalatien osuudelle ja jatkamaan nousuaan.

- Lisäksi tekninen kalatie on vedetön talvisin, joten se ei mahdollista EU:n vesipuidedirektiivin ja EU:n ennallistamisasetuksen mukaisia kompensoiva kutu- ja poikastuotantoalueita Kemi- ja Iijoen alaosille.

Kemijoen ja Iijoen vesivoimarakentamisen vaikutusten kompensointiin yli 40 vuotta sitten määrättyjen velvoitteiden muuttaminen olosuhteiden olennaisen muuttumisen (VL 3 luvun 22 §) perusteella on välttämätöntä.

SLL Lappi pitää tärkeänä, että käsittelyssä olevien Kemijoen ja Iijoen kalatalousvelvoitteiden uudet ja muutetut toteutustavat saadaan tehokkaiksi, perustuvat parhaisiin käytettävissä oleviin ratkaisuihin ja velvoitteiden toteutuksen jatkuva kehittäminen turvataan muun muassa määräysten tarkistamisvelvoitteella.

Nyt on oleellista kaikin tavoin edistää aluehallintoviraston päätöksessä asetettujen velvoitteiden nopeaa toteuttamista. Siksi luonnonsuojeluliitto rajaa jäljempänä valituksensa aluehallintoviraston päätöksistä keskeisesti velvoitteen toteutustapojen monipuolistamiseen ja täsmentämiseen sen pohjalta, mitä Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut on hakemuksissaan vuonna 2017 esittänyt.

Kemijoen osalta SLL Lappi ei näe perusteita jättää Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen voimalaitoksien kalatalousvelvoitteita nyt käsiteltävän velvoitteen muuttamiskokonaisuuden ulkopuolelle.

Iijoen osalta hallinto-oikeuden pitää samalla tavalla varmistaa, että kaikki vaelluskalat pääsevät nousemaan koko vesistön latvavesiin, sivujokiin ja puroihin aina Etelä-Lappiin Ranualle, Posiolle ja Kuusamoon, jotta koko vesistön luontainen kutu- ja poikastuotantoalueet tulevat näiden uhanalaisten vaelluskalojen osalta käyttöön.

SLL Lappi korostaa, että aluehallintoviraston päätöksen palauttamiseen uudelleen käsiteltäväksi ei ole perusteita.

Vaatimukset

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry vaatii, että Vaasan hallinto-oikeus täsmentää eräitä aluehallintoviraston antamia määräyksiä, lisää valituksessa yksilöidyt määräykset ja antaa Kemijoen ja Iijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevat määräykset.

Täsmennettävät määräykset

1. Määräykseen lisätään neljänneksi, viidenneksi ja kuudenneksi kappaleiksi seuraavat uudet kappaleet:

Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin voimalaitoksen kalankulkuratkaisujen eri toteutusvaihtoehdoista hyvissä ajoin ennen hakemuksen jättämistä Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa.

Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoite tulee saavuttaa viiden vuoden kuluessa kalateiden valmistumisesta

Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitit tulee toimia niin, että Valajaskosken padon yläpuolelle tulevista lohien ja taimenen vaelluspoikasista vähintään 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle.

Aluehallintoviraston päätöksen 1. määräyksen kappaleet 4–6 siirtyvät kappaleiksi 7–9.

2. Määräykseen lisätään uusi kolmas kappale ja täsmennetään kappaletta kolme:

Voimalaitosten luvanhaltijoiden on selvitettävä nahkiaiselle soveltuvat talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueet Kemijoen vesistöissä kolmen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Selvitys on toimitettava välittömästi sen valmistuttua tiedoksi kalatalousviranomaiselle ylisiirtovelvoitteen kohdentamisen arvioimiseksi, ja se on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

Nahkiaisien ylisiirtokustannuksista ja edellä määrättyistä nahkiaisien elinympäristöselvitysten kustannuksista ovat vastuussa Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajat, puoleksi kumpikin.

5. Määräyksen loppuun lisätään seuraavat uudet kappaleet

Luvanhaltijoiden on suunniteltava ja toteuttava kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohien, meritaimenen ja vaellussiihen ylisiirto voimalaitosten alapuolelta voimalaitosten yläpuolisille kunkin lajin poikastuotantoon soveltuville Kemi- ja Iijoen sivu- ja latvavesille. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin on tarvetta riittävän luonnontuotannon varmistamiseksi ja historiallisten menetyksien kompensoimiseksi.

Valitus 3.9.2024

a) Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja yli siirrettävien kalojen kunnolle.

b) Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 5 000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

c) Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 1500 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

d) Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen sekä Ylä-Kemijoen latvoille eri jokiin tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 250 meritaimenta per joki. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

e) Lohen ja meritaimenen sekä muiden kalojen (vaellussiika, meriharjus, nahkiainen ja ankerias) ylisiirrot tulee aloittaa viipymättä päätöksen tultua lainvoimaiseksi, ja niiden kestosta päätetään lupamääräysten tarkistamisen yhteydessä. Ylisiirtojen toteutuksesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaavat kyseessä olevien voimalaitoksien luvanhaltijat samoilla osuuksilla kuin jäljempänä 9. määräyksessä on sanottu kustannusosuuksista istutustoimenpiteiden osalta. Ylisiirtoja tulee jatkaa vuosikymmeniä niin pitkään kuin tarvetta.

Päätökseen lisättävät uudet lupamääräykset

A. Vanhojen uomien vesittämistä ja kunnostamista koskevat määräykset Kemi- ja lijoella.

Voimalaitosten luvanhaltijan on tehtävä kaikkien Kemijoen ja lijoen patojen osalta vanhojen uomien vesittämisestä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma.

Luvanhaltijan on neuvoteltava kunkin edellä mainitun voimalaitoksen vanhan uoman vesittämisen eri toteutusvaihtoehdoista Lapin ELY-keskuksen Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut -yksikön kanssa. **Vesittämismvaihtoehdoissa on selvitettävä vesimäärät 5–10 % kunkin Kemi- ja lijoen voimalaitoksen keskivirtaamasta aina latvavesiä ja sivujokia myöten.**

Uomakohtaiset selvitykset ja niiden perusteella tehtävät vesilain mukaiset hakemukset on liitettävä lupamääräysten tarkistamishakemukseen.

B. Ylä-Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitoksia koskevat määräykset

Valitus 3.9.2024

Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan on selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalan kulun järjestäminen kyseisten voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava näiden selvitysten perusteella kyseisten voimalaitosten patojen ohipääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen.

Yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta neljän vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelu ja rakentaminen on toteutettava 1.määräyksessä asetettujen periaatteiden mukaisesti ja tässä valituksessa vaaditut täsmennykset 1. määräykseen huomioon ottaen.

C. Lupamääräysten tarkistamisvelvoite

Luvanhaltijan on jätettävä hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Tarkistamisen yhteydessä tulee arvioida ensimmäisessä vaiheessa määräytyjen toimenpiteiden vaikutus ja antaa tarvittavat määräykset jatkotoimenpiteistä.

Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen vähävetisten uomien vesittämiseksi ja kunnostamiseksi tarvittavat määräykset ja muiden määräysten toimivuuden tehostamiseksi tarvittavat määräysten muutokset sekä erityisesti tarkastella istutusmäärien tarkistaminen vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen vaikutukset huomioon ottaviksi.

Perustelut

Olosuhteiden olennainen muutos

SLL Lappi pitää Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksen perusteluja kattavina, ja niissä on esitetty ne olosuhteiden olennaiset muutokset, joiden perusteella aluehallintovirasto on muuttanut voimassa olevia Kemijoen ja lijoen kalatalousvelvoitteita, jotka perustuvat Pohjois-Suomen vesioikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin (PSVEO nro 78/79/II, 28.12.1979 ja KHO nro 8620/80, 30.5.1980).

Valituksesta ilmenevästi Suomen luonnonsuojeluliitto kuitenkin katsoo, että olosuhteiden olennainen muuttuminen on selvää myös Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden osalta ja niitä koskevia velvoitteiden muutoshakemuksia ei voida hylätä ennenaikaisina. Raudanjoen ja

Valitus 3.9.2024

Ylä-Kemijoen sekä Iijoen latvavesien voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muutokset on käsiteltävä tässä prosessissa.

Jäljempänä SLL Lappi esittää ne perustelut, miksi myös uusi tieto raakkukantojen elinvoimaisuuden säilyttämisen edellytyksistä on lisättävä olosuhteiden olennaisiin muutoksiin. Erityisen merkityksellistä on, että nyt aluehallintovirasto on uuteen tutkimustietoon perustuen pitänyt itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen mahdollistamisen keskeisenä kalatalousvelvoitteen toteutustapana.

Aluehallintovirasto on päätöksensä perusteluissa lausunut:

”Aluehallintovirasto arvioi Kemijoen olosuhteet huomioon ottaen, että vaellusyhteydet avaamalla Kemijoella on mahdollista saavuttaa luontaiseen poikastuotantoon perustuvat ainakin osittain itseään ylläpitävät lohi- ja meritaimenkannat.” Ja:

”Myös osittain itseään ylläpitävät luontaisesti lisääntyvät lohi- ja meritaimenkannat ovat pitkällä aikavälillä istutuksia tuloksellisempi tapa hoitaa lohi- ja meritaimenkantoja. Pelkkiin istutuksiin perustuvaan kalatalousvelvoitteeseen liittyy nykytietämyksen mukaan merkittäviä ongelmia, kuten kalojen geneettisessä monimuotoisuudessa sekä istukaspoikasten elinvoimaisuudessa pitkällä aikavälillä tapahtuvaa heikkenemistä. Luontaisen lisääntymiskierron ja luonnonvalinnan palauttaminen edistää ja parantaa vaelluskalakantojen elinkykyä ja suojelee vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen ja äärimmäisen uhanalaisen meritaimenen perimää yksipuolistumiselta.”

SLL Lappi pitää näytettynä, että lohikannan palautus-, elvytys- ja hoitotoimenpiteistä istuttamista pidetään nykyisin yleisesti viimeisenä vaihtoehtona tilanteessa, jossa alkuperäinen kanta on menetetty kokonaan tai sen häviämisen vaara on kriittisen suuri eikä syihin ja uhkatekijöihin (esim. vaellusesteet, elinympäristön laatu, veden laatu, kalastus) voida riittävän tehokkaasti ja nopeasti vaikuttaa (Robert J Lennox et al. The quest for successful Atlantic salmon restoration: perspectives, priorities, and maxims, ICES Journal of Marine Science, Volume 78, Issue 10, December 2021).

Velvoitteen tavoitteena on kalakantojen luonnonmukaisempi hoito (Hepola, 2014, s. 5), jolloin istutuksilla ylläpidettävä kalakanta on toissijainen velvoitemuoto. Ensi sijassa on pyrittävä ratkaisuihin, joilla kompensoidaan luvanhaltijan aiheuttama haitta kokonaisuudessaan. Se ei ole vain kalastukselle aiheutuva haitta. Myös Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan kalakantojen hoidon painopisteen tulee olla luonnonpoikastuotantoa tukevissa toimenpiteissä ja vaelluskalakantojen palauttamisessa (Marttila ja muut, 2014, s. 75–79).

Korkeimman hallinto-oikeuden uusimpien linjausten mukaan pyrkimys luonnonmukaisempaan velvoitehoitoon on merkittävä. Esimerkiksi sekä Kuurnan

Valitus 3.9.2024

että Pamilon voimalaitoksia koskevin ratkaisujen perusteissa mainitaan sekä järvilohi- että kalatiestrategia.

Kemijoen tilanteessa on myös arvioitava sitä, mikä merkitys Ounasjoella tai Kemijoen yläjuoksulla on poikastuotantoalueena.

SLL Lappi katsoo, että yksi olennainen tekijä, joka on otettava mukaan tarkasteltaessa VL 3:22 §:ssä tarkoitettua olosuhteiden olennaista muuttumista, on uusi tutkimustieto jokihelmisimpukan eli raakun ja lohikalojen keskinäisestä riippuvuudesta raakkukantojen lisääntymiskierrossa. Sillä on merkitystä, kun tarkastellaan tavoitetta itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen palauttamista kalatieratkaisuilla sekä tuki-istutuksilla ja tässä valituksessa vaadituilla emokalojen siirroilla.

Aluehallintoviraston päätöksessä lausuttu peruste ”Näin ollen raakua koskevan tiedon lisääntymistä ei Kemijoen tapauksessa suoraan voida pitää vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamana olennaisena olosuhteen muutoksena.” on syytä Vaasan hallinto-oikeuden kumota ja pitää raakkukannan turvaamista yhtenä osatekijänä arvioitaessa olosuhteiden olennaisia muutoksia. Aluehallintovirasto on näkemyksensä lausunut: ”Raakkuja koskeva tieto on kalatalousvelvoitteen asettamisen jälkeen lisääntynyt. Nyt kyseessä on kuitenkin kalatalousvelvoitetta koskevan päätöksen muuttaminen hakemuksesta.”

Kalatalousvelvoitteesta määrätään vesilain (587/2011) 3 luvun 14 §:ssä, jonka mukaan ”Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu).”

Luonnonsuojeluliitto katsoo, että VL 3:14 §:n sanamuoto ”aiheutuu kalakannoille” on käsitettävä laaja-alaisemmin kuin aluehallintovirasto on tulkinut. Kalakanta ei ole erillinen, muusta vesiympäristöstä irrallaan oleva tekijä vaan osa monimuotoista vesiekosysteemiä, jossa kalat ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa muun muassa ravintoverkkojen ja erilaisten lajien välisten vuorovaikutussuhteiden kautta kuten lohikalojen toimiminen raakun lisääntymiskierrossa väli-isäntänä raakun glokidiotoukille. Raakun glokidioiden isäntäkaloiksi sopivat Jyväskylän yliopiston Life Revives -nettietokannan mukaan parhaiten nuoret taimenet tai lohet. Myös lohet ja taimenet hyötyvät raakuista, ja viimeaikaisessa tutkimuksessa on havaittu, että raakut suodattavat vedestä kaloille haitallisia taudinaiheuttajia ja että raakun toukkia sisältävien taimenen poikaset pysyvät paremmin hengissä bakteeritautitoksessa. Raakut suodattavat ravinnokseen partikkeleita jokivedestä, ja tässä prosessissa partikkeleita jalostuu lohen ja taimenen poikasille sopivaksi ravinnoksi.

Arvioitaessa kalatalousvelvoitteella kompensoitavaa vahinkoa on siinä luonnonsuojeluliiton käsityksen mukaan siis otettava huomioon myös vahinko, joka aiheutuu lajien välittömän vuorovaikutussuhteen kautta, kuten raakun

Valitus 3.9.2024

lisääntymisen riippuvuus vesistössä elävistä, sopivassa ikävaiheessa olevista lohi- ja meritaimenpopulaatioista. Raakku, lohi ja taimen elävät vuorovaikutussuhteessa keskenään, ja siksi raakulle aiheutettu vahinko on myös kalakannoille aiheutettu vahinko. Edellä kuvattu edustaa juuri sellaista ympäristöön ja ekologiaan liittyvän tiedon lisääntymistä, johon olosuhteiden olennaisella muutoksella viitataan ja johon vesipuitedirektiivin ja sen toimeenpanemiseksi säädetyn lain vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä lähtökohdat ja tavoitteet perustuvat.

Tämän lisäksi myös vesilain tavoitepykälän sanamuodot saavat merkityksensä osaltaan tästä lisääntyneestä ymmärryksestä ja sen aikaansaamasta olosuhteiden olennaisesta muuttumisesta.

Vesilain 1 §:n mukaan lain tavoitteena on (tummennukset meidän):

- 1) edistää, järjestää ja sovittaa yhteen **vesivarojen ja vesiympäristön käyttöä** niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä;
- 2) **ehkäistä ja vähentää vedestä ja vesiympäristön käytöstä aiheutuvia haittoja; ja**
- 3) **parantaa vesivarojen ja vesiympäristön tilaa.**

SLL Lappi korostaa, että vaikka niin sanotuilla tavoitepykälillä, kuten vesilain 1 §, ei ole suoraa sitovaa vaikutusta, ne on otettava huomioon tulkittaessa lain yksityiskohtaisten säännösten sisällöllistä merkitystä.

Edellä olevan perusteella luonnonsuojeluliitto katsoo, että Kemijoen sivu- ja latvauomien raakkukantojen säilymisen riippuvuus elinvoimaisista lohi- ja meritaimenkannoista on otettava huomioon vesilain 3 luvun 14 §:n tarkoittamana kalatalousvelvoitteen määräämisperusteena.

Ylä-Kemijoella, Ounasjoen vesistössä ja Kemijoen sekä lijoen latvahaaroissa on raakkukantoja, joiden lisääntyminen on rajoittunut sen vuoksi, että lohen ja meritaimenen nousu niiden elinalueille on vesistö rakentamisen vuoksi estynyt. SLL Lappi katsoo, että erityisesti Ylä-Kemijoen ja lijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden osalta on yhtenä merkittävänä olosuhteiden olennaisena muutoksena pidettävä sitä uutta tietoa, joka on 1980-luvun jälkeen saatu raakkukantojen lisääntymisen riippuvuudesta elinvoimaisista lohi- ja taimenkannoista ja toisaalta lohi- ja taimenkantojen hyötymisestä raakuista.

Vaatimusten perustelut

1. Määräys (kalankulun toimivuuden sitovat vaatimukset)

Kalateiden erittäin hyvä toimivuus sekä kalojen nousun että smolttien alaslaskeutumisen osalta ovat keskeisin vaatimus, joka on asetettava tässä päätöksessä, jotta myöhemmin vireille pantavat voimalaitoskohtaisilla hakemuksilla toteutettavat ratkaisut eivät epäonnistu.

Valitus 3.9.2024

Aluehallintovirasto on kuvannut toiminnalliset vaatimukset pelkästään verbaalisesti:

”Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalankulun mahdollistavien rakenteiden suunnittelussa on pyrittävä kalankulun kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen.

Näin ollen rakenteet on määrätty suunniteltavaksi siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.”

SLL Lapin vaatimat kalateiden toiminnallisen tehokkuuden sitovat vaatimukset perustuvat Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämään lupamääräykseen ja sen perusteluihin, joita SLL pitää toteuttamiskelpoisina. Niiden saavuttaminen edellyttää sekä suunnittelun että rakentamisen erinomaista ammattitaitoa. Veloitteen on perustuttava vesilain säännösten mukaan aiheutettuun haittaan, eli se ei voi perustua esimerkiksi teknis-taloudellisesti luvanhaltijalle edullisiin ratkaisuihin.

Esimerkiksi tapauksessa KHO 29.1.2013 T356 korkein hallinto-oikeus pysytti lupaviranomaisen päätöksen kalatalousmaksun nostamisesta vesilain 3:22 §:n nojalla. Maksun määrän oli KHO:n mukaan perustuttava voimalaitoksen aiheuttamaan kalataloudelliseen haittaan. Haitan ehkäisy voi edellyttää parhaan käyttökelpoisen tekniikan käyttöä, mutta luvanhaltijan on arvioitava sen käyttöönotto sen perusteella, millainen kalatalousvelvoite sille asetetaan.

Kalatalousvelvoitteessa tulee asettaa vaatimuksia sille, millainen päämäärä ylös- ja alasvaellusrakenteilla tulee saavuttaa, jotta päätös vastaa kalakannoille ja kalastukselle aiheutuneeseen haittaan. Vastaavia tavoitteita tai vaatimuksia ei voida asettaa myöhemmin ylös- ja alasvaellusrakenteita rakentamista koskevissa vesiluvissa.

Veloitteen toimivuusvaatimuksen asettaminen ei ole vesiluvan myöntämisen yleinen edellytys (VesiL 3:4 §). Viranomaisella ei ole mahdollisuutta vaatia kalatien rakentamista koskevassa lupahakemuksessa esimerkiksi toimivuustehokkuutta mittaavaa prosenttia. Se ei ole luvan myöntämisen yleinen edellytys. Velvoite määrätään tällä päätöksellä, jonka pohjalta kalatie rakennetaan sen ehdot täyttäväksi.

Lisäksi ilman konkreettista ilmausta siitä, mitä on paras käyttökelpoinen tekniikka, ei sellaista voida vaatia tai jälkikäteen tarkistaa. Parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan viitattaessa olisi perusteltua soveltaa sitä, mitä Lapin ELY-keskus sekä Luonnonvarakeskus ovat asiantuntijoina esittäneet.

Vaatus kalatalousviranomaisen ja luvanhaltijoiden (voimayhtiöiden) ennakkoneuvotteluista kalateitä koskevien hakemusten laadintavaiheessa nopeuttaa hakemusten käsittelyä ja varmentaa ennakolta yhteisymmärryksen saavuttamista siitä, mikä on parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaista kunkin voimalaitoksen kalatieratkaisun toteutuksessa.

2. määräys (nahkaisen ylisiirron tuloksellisuuden parantaminen)

Valitus 3.9.2024

Kemijokeen ja Iijokeen nousevat nahkiaiskannat ja saalismäärät ovat pienentyneet erittäin paljon huolimatta kohtuullisen suurista ylisiirtomääristä. Kemijoella saalismäärien lasku on ollut erittäin dramaattista, ja sen vuoksi useina vuosina ei ole saatu riittävästi edes ylisiirtovelvoitteeseen tarvittavia nahkiaisia. Tässä merkittävänä tekijänä voi olla se, että nahkiaiset siirretään niiden lisääntymis- ja elinympäristövaatimusten kannalta epäedullisiin olosuhteisiin.

Siksi vaatimuksessa nahkiaiselle soveltuvien talvehtimis-, kutu- ja poikastuotantoalueiden selvittämisestä kolmen vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta ei ole kyse tarkemmin yksilöimättömästä perustutkimuksesta, vaan se on välttämätöntä velvoitteen toteutuksen tuloksellisuuden parantamiseksi.

Nahkiaiskantojen ylläpitämiseksi on mm. Perhonjoella määrätty nahkiaistoukkien istutusvelvoite Perhonjoen keskiosan järviryhmän säännöstelyn velvoitteena. Koska nahkiaistoukkien tuottamiseen ei ollut 1980-luvulla käytössä mitään kasvatusmenetelmää, joutui järviryhmän säännöstelystä vastaava kehittämään nahkiaisten viljelymenetelmän (lypsy, haudonta ja toukkien kasvatusta), eikä sitä katsottu silloisessa vesioikeuskäsittelyssä ”perustutkimukseksi”, vaan se oli nahkiaiskannalle aiheutuvan menetyksen kompensointia. Luonnonsuojeluliitto katsoo, että nahkiaisien ylisiirtojen tuloksellisuuden parantaminen edellyttää SLL Lapin vaatimuksessa ja ELY-keskuksen hakemuksessa esitettyjä selvityksiä.

4. määräys (emokalojen ylisiirto)

Luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry:n vaatimus emokalojen ylisiirrosta perustuu ELY-keskuksen hakemukseen ja siinä esitettyihin perusteluihin. Emokalojen ylisiirtovelvoite on tarpeen luontaisesti lisääntyvien lohi- ja meritaimenkantojen luomiseksi Kemijoen rakentamattomille, olosuhteiltaan erinomaisille lisääntymis- ja poikastuotantoalueille, erityisesti Ounasjoessa ja Kemijärven yläpuolisilla jokiosuuksilla. Sama on tilanne Iijoen keskijuoksulla sekä Iijoen koko vesistön sivu- ja latvajoissa.

Koska lohikalojen vaelluspoikasten elinkierto Pohjois-Suomen virta-alueilla kestää useita vuosia, on siirtoistutukset syytä aloittaa mahdollisimman nopeasti. Samalla saadaan arvokasta tietoa muun muassa smolttien vaelluskäyttäytymisestä ja niiden alaslaskeutumisen onnistumisesta voimalaitoskohtaisesti.

A) määräys (vanhojen uomien vesittämisen ja kunnostamisen selvitys)

Kemijoella vesivoimalaitokset on rakennettu niin, että osalla niistä on kuivaksi jääneitä vanhoja uomia, joita käytetään vain tulvajuoksutuksiin.

Kemijoen Ossauskosken, Petäjäsken ja Raudanjoen Permantokosken sekä Vanttauskosken ja siitä ylöspäin olevien voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisen teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys -vaatimus

Valitus 3.9.2024

on erityisen perusteltu. Vähävetiset uomat ovat pohjarakenteeltaan usein erittäin sopivia lisääntymis- ja poikashabitaatteja vaelluskaloille. Uomat voidaan suunnitella sellaisiksi, että tulvajuoksuusten aikana poikaset löytävät uoman reuna-alueilta riittävästi suojapaikkoja.

Luonnonsuojeluliitto pitää erittäin keskeisenä sitä, että osana muutetun kalatalousvelvoitteen toteutusta ensivaiheessa selvitetään vähävetisten uomien vesittämisen ja kunnostamisen mahdollisuuksia vaelluskalojen poikastuotantoon soveltuviksi. Selvitysten perusteella voidaan sitten asettaa toteutusvelvoitteet.

Aluehallintovirasto on SLL:n käsityksen mukaan ilman mitään asiallista tietopohjaa pitänyt kuivien uomien vesittämistä kustannuksiltaan kohtuuttomana: ”Aluehallintovirasto arvioi, että vanhojen uomien vesittämisestä saatavat hyödyt saattavat jäädä vähäisiksi ja vaikutukset paikallisiksi. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vanhojen uomien vesittäminen ei takaa poikastuotannon onnistumista niissä.” Ja:

”Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että vesittämisestä ennalta arvioiden aiheutuu hankkeesta vastaavalle kohtuuttomat kustannukset niillä saavutettavaan kalataloudelliseen hyötyyn nähden. Näin ollen myös asian selvittämistä koskeva vaatimus on hylättävä.”

Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan ”Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.”

Tämän velvoitemuutoshakemuksen käsittelyn yhteydessä ei ole toiminnanharjoittajien subjektiivisten käsitysten lisäksi selvitetty vähävetisten uomien vesittämisestä saavutettavia hyötyjä eikä vesittämisestä aiheutuvien kustannusten suuruutta taikka kohtuuttomuutta.

Sen jälkeen, kun ELY-keskuksen hakemus noin seitsemän vuotta sitten jätettiin, on saatu paljon kokemuksia ja tutkimuksellista tietoa pienten uomien, purojen ja sivuväylien vesittämisestä ja niiden merkityksestä vaelluskalojen lisääntymis- ja poikastuotannossa, esimerkkeinä muun muassa Oulujoen suiston Hupisaaren purouomat, Imatran Vuoksen kaupunkipuro ja lukuisat kalatalouskunnostuskohteet eri puolilla Suomea.

Kuivien uomien vesittäminen lisää merkittävästi vaelluskalojen lisääntymiseen soveltuvia virtavesialueita. Vaikka virtaus tulva-aikoina ohijuoksuusten vuoksi lisääntyy, voidaan kunnostukset toteuttaa niin, että uoman eri osiin muodostuu suojapaikkoja poikasille kaikissa virtausoloissa.

Aluehallintovirastolla ei ole ollut käytössään sellaista ennakkotietoa hyödyistä ja toteutuskustannuksista eikä sitä ole ainakaan liitetty kuulemisaineistoon, että vähävetisten uomien vesittämisen selvitysvelvoite olisi voitu kohtuuttomuusperusteella hylätä.

Tässä yhteydessä ei ole ennen SLL:n vaatimien selvitysten valmistumista tarpeen laajemmin käsitellä velvoitteiden muuttamisen ”kohtuullisuutta”, mutta aihepiiriä

Valitus 3.9.2024

on käsitelty laajasti esimerkiksi Matti Hepolan, Antti Belinskij n ja Tapio Määtän artikkelissa ”Ajat ovat muuttuneet – ympäristöperusoikeuden evoluutio vesivoimalupien pysyvyyden näkökulmasta” (Ympäristöjuridiikka 1–2/2021).

B. Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen voimalaitoksia koskevat määräykset

Aluehallintovirasto on päätöksessään hylännyt Raudanjoen Permantokosken ja Ylä-Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevat hakemukset ennaaikaisina.

SLL Lappi ei näe hakemusten ratkaisemista valituksessa esitetyllä tavalla miltään osin ”ennenaikaisena”, koska valituksessa esitetty hakemuksen vireillepanolle esitetty neljän vuoden määräaika on kohtuullinen ja samat olosuhteiden olennaiset muutokset, jotka aluehallintovirasto on katsonut perustelluiksi Kemijoen keski- ja alajuoksulla, pätevät myös Raudanjoen ja Ylä-Kemijoen osalta.

Luonnonsuojeluliitto korostaa, että erityisesti Ylä-Kemijoella on tapahtunut kyseisen vesistön olosuhteissa erityisiä muutoksia, jotka lisäävät perusteita muuttaa velvoitteita esitetyssä aikataulussa. Uusista olosuhteiden muutoksista, jotka oleellisesti vaikuttavat Ylä-Kemijoen kalataloudellisiin olosuhteisiin, ovat merkittävimpiä Kemijärven veden laadun parantuminen ja Rovaniemen yläpuolisen virtavesialueen vapautuminen vesivoimarakentamisen uhasta.

Kemijärvellä järven suurin pistekuormittaja eli Stora Enson sellutehdas lopetti toimintansa vuonna 2008, minkä jälkeen Kemijärven veden laatu on parantunut. Se vaikuttaa myös järven alapuolisen Kemijoen veden laatuun.

Vanttauskosken alapuolelle suunniteltu Sierilän voimalaitos ei toteudu. Sen lainvoimainen vesitalouslupa ei ole enää voimassa, ja siten merkittävä Kemijoen osuus Vanttauskosken alapuolella jää rakentamatta. Tällä jokiosuudella on virta- ja koskipaikkoja, joilla on merkitystä myös vaelluskalojen lisääntymisympäristönä.

Ylä-Kemijoen voimalaitoksien kalankulun turvaaminen on näiden olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi aikaisempaakin perustellumpaa. Aluehallintovirastolla ei ole ollut perusteita rajata Ylä-Kemijokea pois velvoitemuutospäätöksestään.

C. Lupamääräysten tarkistamisvelvoite

Lupamääräysten määräaikainen tarkistaminen, tässä tapauksessa eri toimenpiteitä sisältävän Kemijoen kalatalousvelvoitteen tarkistaminen, tulee määrätä nyt käsiteltävässä lupaehojen muuttamismenettelyssä, koska siten ohjataan toteuttamaan määrätyt velvoitteet tehokkaasti. Lisäksi tarkkailutiedot tulevat hyödynnettäväksi, kun tarkistamisessa selvitetään uusille lupamääräyksille asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Valitus 3.9.2024

Vesilain (587/2022) 3 luvun 20 §:n 1 ja 2 momenteissa säädetään mahdollisuudesta määrätä lupamääräysten määräaikaisesta tarkistamisesta: ”Toistaiseksi voimassa olevaa lupaa koskevassa lupapäätöksessä voidaan määrätä hankkeen vesiympäristöä ja sen käyttöä koskevat lupamääräykset tarkistettaviksi määräajassa, jos tämä on tarpeen hankkeesta aiheutuvien merkittävien haittojen välttämiseksi. Lupapäätöksessä on tällöin määrättävä, mihin mennessä luvanhaltijan on saatettava yksilöityjen lupamääräysten ajanmukaisuus lupaviranomaisen tutkittavaksi ja mitä selvityksiä tuolloin on esitettävä.”

Nyt ei ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisessa lauseessa tarkoitettusta kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautuneen velvoitteen tarkistamisesta, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on päätöksensä perusteluissa esitetyllä tulkinnallaan soveltanut vesilakia virheellisesti.

Kalatalousvelvoitteen toteutustapoihin ja erityisesti kalateiden toimivuuteen sisältyy aina epävarmuuksia, joita ei voida lupaa myönnettäessä tai tässä nyt käsillä olevassa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa hakemuksessa kaikilta osin ennakoita. Sen vuoksi tarkistamisvelvoitteen (VL 3 luvun 20 § 1 ja 2 momentti) asettaminen on tässä tapauksessa erityisen perusteltua. Tarkistamisessa voidaan hyödyntää kalataloustarkkailussa ja erillisselvityksissä saatavaa tietoa.

Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisussaan KHO:2018:23 (taltio 518), 8.2.2018 ottanut kantaa siihen, voidaanko kyseisessä tapauksessa (Voikosken vesivoimalaitoksen uuden voimalaitosyksikön ja kalatien rakentaminen) kalatalousvelvoitteeksi määrätyn kalatien rakentamisesta ja toimivuudesta annetut lupamääräykset määrätä tarkistettaviksi vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella.

Korkein hallinto-oikeus totesi:

”Kalatien toimivuus oli epävarmaa, minkä vuoksi kalatien toimivuutta saattoi olla tarpeen parantaa myöhemmin. Tästä syystä asiassa oli voitu antaa vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella määräys kalatien rakentamista ja kalatien toimivuuden tarkkailua koskevien määräysten 3 ja 4 tarkistamisesta. Kun lupaharkinnan kannalta keskeisen kalatien toimivuus oli jäänyt epäselväksi, ei mainittujen määräysten 3 ja 4 tarkistamista koskevaa harkintaa ollut syytä jättää vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin varaan, vaan määräysten mahdollinen tarkistaminen oli tehtävä lupamääräyksessä 5 tarkoitettun erillisen selvityksen perusteella.”

Korkeimman hallinto-oikeuden päätös selkeytti tulkintaa siitä, että uuden kalatien rakentamista, toimintaa ja tarkkailua koskevat lupamääräykset voidaan määrätä tarkistettavaksi vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella.

Suomen luonnonsuojeluliiton käsityksen mukaan sama lupamääräysten tarkistamisvelvoite voidaan asettaa myös tapauksissa, joissa uusi velvoite on

Valitus 3.9.2024

asetettu vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetyn olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella.

Kunnioittaen

Rovaniemellä 3.9.2024

Suomen luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry

Yhteystiedot

Suomen Luonnonsuojeluliiton Lapin piiri ry
Rovakatu 23, huone 219, 96100 Rovaniemi

Yhteyshenkilöt:

Lue lisää toiminnastamme <https://www.sll.fi/lappi>

Piirin sähköposti: lappi@sll.fi tai lappinpiiri@gmail.com

Lähteet ja viitteet:

Tutkija Jukka Jormolan esitykset li-ja Kemijoen vaelluskalajoen palauttamiseksi ympäristövirtaamilla ja luonnonmukaisilla ohitusuomilla. ks. liitteet

Robert J Lennox, Carlos M Alexandre, Pedro R Almeida, Kevin M Bailey, Bjørn T Barlaup, Kristin Bøe, André Breukelaar, Jaakko Erkinaro, Torbjørn Forseth, Sven-Erik Gabrielsen, Edmund Halfyard, Erlend M Hanssen, Sten Karlsson, Stephanie Koch, Anders Koed, Roy M Langåker, Håvard Lo, Martyn C Lucas, Shad Mahlum, Charles Perrier, Ulrich Pulg, Timothy Sheehan, Helge Skoglund, Martin Svenning, Eva B Thorstad, Gaute Velle, Frederick G Whoriskey, Knut Wiik Vollset, The quest for successful Atlantic salmon restoration: perspectives, priorities, and maxims, ICES Journal of Marine Science, Volume 78, Issue 10, December 2021, Pages 3479–3497

Maare Marttila, M., Orell, P., Erkinaro, J., Romakkaniemi, A., Huusko, A., Jokikokko, E., Vehanen, T., Piironen, J., Huhmarniemi, A., Sutela, T., Saura, A. & Mäki-Petäys, A. (2014). Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousveloitteet. RKTL:n työraportteja 6/2014. RKTL.

Valitus 6

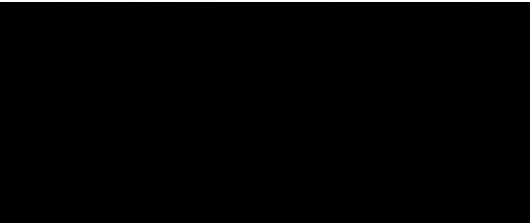
VAASAN HALLINTO-OIKEUDELLE

ASIA

Valitus asiassa AVI /97/2024

MUUTOKSENHAKIJA

Korkalon jako- ja kalastuskunta
Y-tunnus 0192354-4
Kotikunta: Rovaniemi

myöhemmin "osakaskunta"

VALITUKSENALAINEN PÄÄTÖS

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi (Nro 97/2024. Dnro PSAVI/932/ 2017).

VALITUKSEN MÄÄRÄAIKA

Valitus on toimitettava hallinto-oikeudelle viimeistään 4.9.2024 päätöksen liitteenä olleen valitusosoituksen perusteella.

VALITUS

Osakaskunta haluaa muutosta aluehallintoviraston päätökseen kohtiin lupamääräykset kohtaan 2. "Nahkiaisten ylisiirto", kohtaan 3. "Sisävesi siian -ja harjuksen istutukset, kohtaan 4. "Sisävesien siikaistukkaille vähimmäiskeskimitta" ja kohtaan 5. "Taimen ja lohen istutusvelvoitteet Kemijoen vesistöön ja mereen Kemijoen suualueelle".

Määräykset kohta 2.

Osakaskunta haluaa lisättävän, mikäli ylisiirrolla ei saada nahkiaisvelvoitetta toteutettua on aloittava nahkiaisen istuttaminen tai nahkiaisen toukkien viljely ja istuttaminen, sillä määrällä, joka vastaa 100 000 sukukypsien ylisiirrettyjen nahkiaisten poikastuotantoa. (tai sitten samalla tavalla arvottaa ja muuttaa nahkiainen kuin muutkin lajit).

Perustelu: Nykyistä nahkiasvelvoitetta ei ole enää vuosikausiin saatu ylisiirroilla toteutettua ja on hyvin epätodennäköistä, että sitä saadaan jatkossakaan. Siksi on tärkeää varmistaa nahkiaisen tulevaisuus myös viljelyn kautta.

Määräykset kohta 3.

Osakaskunta haluaa päätökseen lisättävän 1-kesäiselle siialle keskipituus vähintään 10 senttimetriä ja harjukselle vähintään 9 senttimetriä ja velvoiteistukkailta on vaadittava parasta mahdollista istutuslaatua. sekä lisäys päätöksen tekstiin "istutusvelvoitetta voidaan muuttaa istutettavien lajien, **ja kantojen**, sekä...kuitenkin niin, ettei velvoitteiden **rahallinen arvo** heikkene."

Perustelu: Vähintään 10 cm keskimitta on jo lupapäätöksessä määrätty vaellussiika velvoitteeseen, joten tämä on linjassa sen kanssa. Lisäksi kalaistutusten kehittämistyöryhmän mietinnön mukaan (MMM 2004/6) 1-kesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulisi olla vähintään 10 cm. Siika istukkaiden koko vaikuttaa istukkaan laatuun ja sitä kautta istutustulokseen. Velvoiteistukkailta on vaadittava parasta mahdollista istutuslaatua.

Määräykset kohta 4.

Sisävesisiialle on myös määrättävä 10 cm vähimmäiskeskimitta, kuten vaellussiian poikasillekin. Sekä lisäys päätöksen tekstiin ”istutusvelvoitetta voidaan muuttaa istutettavien lajien, **ja kantojen**, sekä...kuitenkin niin, ettei velvoitteiden **rahallinen arvo** heikkene.”

Perustelu: Siikaistukkaalle on Kalke työryhmän loppulausunnossa esitetty väh. 10 cm keskimittaa, jotta istukkaiden laatu voidaan varmistaa. Lisäksi, kun istukkaalle on asetettu selkeä laatuvaatimus eli vähimmäismitta, on sen arvottaminen ja vaihtaminen esim. toisiin lajeihin helpompi tehdä.

Määräykset kohta 5

Osakaskunta huomauttaa, että sisävesialueen järvitaimenvelvoitteet on jäänyt pois päätöksestä, vaikka päätöksen perusteluissa on mainittu, ettei alkuperäiseen velvoitteeseen tule sisävesien osalta muutoksia. Joten osakaskunta haluaa järvitaimenvelvoitteen mukaan päätökseen.

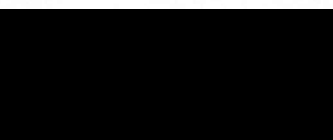
Perustelu: Vanhan päätöksen mukaisesti Kemijoen vesistöön vaelluskalojen leviämisalueelle on istutettava 60 000 kpl:ta vähintään 20 cm pituista järvitaimenen poikasta. Ja merialueelle istutettaville meritaimenille myös 20 cm vähimmäismitta.

Määräykset kohtien 3–5 tarkennukset

Lisäksi osakaskunta haluaa lisättävän, että istutusvelvoitteiden muuttamisessa ja arvottamisessa on käytettävä markkinahintaa (vapaasti laitoksella tai kalojen kasvatuspaikalla). Tällöin voidaan parhaiten varmistua siitä, ettei velvoitteen rahallinen arvo heikkene.

Osakaskunta haluaa tarkentaa, että istutussuunnitelman hyväksymistä tulee selkeyttää, ettei jouduttaisi samaan tilanteeseen kuin tällä hetkellä velvoiteistutusten 5-v. suunnitelmien lainvoimaan saattamisessa.

Paikka ja aika
Rovaniemellä 3.9.2024

Korkalon jako- ja kalastuskunnan

Valitus 7

HPP ASIANAJOTOIMISTO

VAASAN HALLINTO-OIKEUDELLE

Asia Valitus Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevassa asiassa

Valituksenalainen päätös

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro 97/2024, annettu 29.7.2024

Diaarinumero PSAVI/932/2017

Määräaika Valitusaika päättyy 4.9.2024.

Valittaja PVO-Vesivoima Oy
Kotipaikka: Helsinki
Y-tunnus: 0904130-0

Asiamies ja prosessiosoite

[REDACTED]
HPP Asianajotoimisto Oy
Bulevardi 1 A, 00100 Helsinki
Puhelin: (09) 474 21
[REDACTED]

HPP ASIANAJOTOIMISTO**Sisällys**

VAATIMUKSET	5
PERUSTELUT	6
1 Taustaa	6
1.1 Mistä asiassa on kyse	6
1.2 Pohjois-Suomen aluehallintoviraston valituksenalaisen päätöksen pääasiallinen sisältö	8
2 Valitusperusteiden tiivistelmä.....	12
3 Hakemus olisi tullut jättää tutkimatta prosessuaalisten edellytysten puuttumisen vuoksi..	15
3.1 Yleisesti	15
3.2 Hakemus on ollut selvästi puutteellinen asian käsittelemiseksi.....	15
3.3 Hakemuksen käsittelyyn ja valituksenalaisen päätöksen antamiseen ei ole oikeudellista perustetta.....	18
3.4 Päätöksessä on sivuutettu ylikompensaation kieltö ja aiemmin maksetut korvaukset	19
3.5 Hakemukseen ei ole sisältynyt vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista kustannus-hyötyanalyysiä.....	23
3.6 Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaisen yleisen tai tärkeän yksityisen edun arviointi on tehty puutteellisesti.....	24
3.7 Hakemuksesta on puuttunut vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu.....	25
3.8 Hakemuksesta on puuttunut vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisen selvitys.....	27
4 Asiassa ei ole tapahtunut vesilaissa tarkoitettua olosuhteiden olennaista muutosta.....	28
4.1 Valituksenalaisen päätöksen pääasiallinen sisältö ja perustelut	28
4.2 VL 19 luvun 10 §:n mukainen yleisen tai yksityisen edun edellytys ei täyty	29
4.3 Kemijoen olosuhteet eivät ole muuttuneet Isohaaran voimalaitoksen osalta olennaisesti	31
4.3.1 Kalatalousvelvoitteen muuttaminen on mahdollista vain laissa säädettyissä tapauksissa 31	
4.3.2 Oikeudelliset reunaehdot kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle.....	31
4.3.3 Yleisesti valituksenalaisessa päätöksessä esitetyistä olosuhteiden olennaisista muutoksista.....	36
4.3.4 Uiton päätyminen ja kalataloudelliset kunnostukset.....	37
4.3.5 Poikastuotantoa koskevan tiedon lisääntyminen ja muuttuminen ei ole olosuhteiden muutos	39
4.3.6 Istutuspoikasten säilyvyyden ja istutusten kannattavuuden heikentyminen sekä asiaa koskeva uusi tieto	40
4.3.7 Yleinen kalakantoja koskevan tiedon lisääntyminen ei ole olosuhteiden muutos	41
4.3.8 Kalatieratkaisuja ja erilaisia tukitoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntyminen ei ole olosuhteiden olennainen muutos	45

HPP ASIANAJOTOIMISTO

4.3.9	Kansainvälisten ja kansallisten säädösten ja ohjelmien voimaantulo ei ole vesilaissa tarkoitettu olosuhdemuutos	46
4.4	Vesilaissa ei ole muutakaan säännöstä, jonka perusteella ELY-keskuksen hakemus voitaisiin käsitellä	48
5	Vahinkoarvio on laadittu vastoin vesilakia ja on virheellinen	49
5.1	Kalatalousvelvoitetta tarkistettaessa ei voida laatia uutta vahinkoarviota	49
5.2	Vahinkoarvio perustuu virheellisiin ja puutteellisiin tietoihin	50
5.2.1	Aluehallintovirasto ei ole perustellut vahinkoarviota koskevaa ratkaisuaan.....	50
5.2.2	Tornionjoen perusteella ei voida arvioida Kemijoen poikastuotantoa	51
5.2.3	Kemijoen poikastuotantopinta-ala ei ole muuttunut	53
5.2.4	Smolttituotantoa koskeva arvio ei ole muuttunut	59
5.2.5	Smolttikerroin ei ole muuttunut	75
5.2.6	Meritaimen	77
5.2.7	Vaellussiika.....	78
6	Kalatalousvelvoitteesta aiheutuu hyötyihin nähden kohtuuttomia kustannuksia ja velvoite on mahdoton toteuttaa	79
6.1	Vesilain 3 luvun 14 §:n soveltamisen lähtökohdat.....	79
6.2	Arvio velvoitteen kustannuksista ja hyödyistä puuttuu.....	81
6.3	Määräysten 4 ja 5 mukainen istutusvelvoite on kohtuuton ja toteuttamiskelvoton.....	83
6.3.1	Yleistä	83
6.3.2	Vaellussiian istutusvelvoite	85
6.3.3	Lohen ja meritaimenen istutusvelvoite	87
6.4	Vaellusyhteyden toteuttamisen kustannukset ovat kohtuuttomat ja aikataulu epärealistinen ..	90
6.5	Velvoitteella ei saavuteta esitettyjä hyötyjä.....	93
6.6	Määräykset 1, 5 ja 6 johtavat vahinkojen kaksinkertaiseen kompensatioon	98
6.7	Johtopäätökset	99
7	Velvoitteen muuttamista koskeva vaatimus ja muut vaatimukset	100
7.1	Velvoitteen muuttaminen on ennen aikaista.....	100
7.2	Muut vaatimukset	102
7.2.1	Katselmus.....	102
7.2.2	Suullinen käsittely.....	102
7.2.3	Vaatimus asian riittävästä selvittämisestä.....	103
8	Perusoikeudet ja lainsäädäntö asettavat velvoittavat rajat kalatalousvelvoitteen muuttamiselle.....	103
8.1	Perusoikeudet rajoittavat lainvoimaiseen kalatalousvelvoitteeseen puuttumista.....	103

HPP ASIANAJOTOIMISTO

8.1.1	Vesitalouslupa ja vesivoima kuuluvat omaisuudensuojan piiriin	103
8.1.2	Vesilain 3 luvun 22 §:n säädösperusta rajaa sääntelyn soveltamista	105
8.2	Hallinnon yleiset oikeusperiaatteet rajoittavat kalatalousvelvoitteeseen puuttumista.....	107
9	Lopuksi.....	107

HPP ASIANAJOTOIMISTO**VAATIMUKSET**

PVO-Vesivoima Oy (jäljempänä ”PVOV” tai ”yhtiö”) pyytää kunnioittavasti, että Vaasan hallinto-oikeus kumoaa Pohjois-Suomen aluehallintoviraston (jäljempänä ”Pohjois-Suomen AVI” tai ”lupaviranomainen”) valituksenalaisen päätöksen ja

- 1) ensisijaisesti jättää Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen / Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut (jäljempänä ”Lapin ELY-keskus”) hakemuksen tutkimatta tai hylkää sen; tai
- 2) toissijaisesti palauttaa asian lupaviranomaiselle määräyksiin, että hakijan on, mikäli se haluaa hakemustaan jatkaa, täydennettävä sitä jäljempänä esitetyiltä osin.

Mikäli Vaasan hallinto-oikeus vastoin yhtiön vaatimusta ei kumoaisi aluehallintoviraston päätöstä, yhtiö pyytää kunnioittavasti, että hallinto-oikeus muuttaa:

- 1) päätöksen määräyksen 1 kuulumaan seuraavasti:

”1. Luvanhaltijoiden on teknologianeutraalisti selvítettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kalankulun järjestäminen Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäs-kosken ja Valajaskosken voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava kyseisten selvitysten perusteella Ossauskosken, Petäjäs-kosken ja Valajaskosken sekä tarvittavilta osin Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten patojen ohi pääsyn mahdollistavat ylönousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alusvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmiseen, taikka mikäli tämä ei vesilain 3 luvun 14 § huomioon ottaen tehtävien selvitysten perusteella ole perusteltua, suunniteltava muu toimenpideyhdistelmä, jonka tavoitteena on Ounasjoen lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueiden hyödyntäminen. Isohaaran voimalaitosluvan haltija voi, mikäli tarpeellista, lisäksi tehdä selvityksen ja suunnitelman mahdollisuudesta käyttää Isohaaran jo olemassa olevia kalateitä tässä määräyksessä 1 annettujen velvoitteiden täyttämiseen. Selvitykseen on liitettävä luvanhaltijoiden esitys kalatalousveloitteen muuttamiseksi.

Yllä mainitut selvitykset, suunnitelmat sekä luvanhaltijoiden esitys kalatalousveloitteen muuttamiseksi on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Taivalkosken sekä Isohaaran osalta kahden vuoden kuluttua tämän päätöksen saatua lainvoiman ja Ossauskosken, Petäjäs-kosken sekä Valajaskosken osalta kahden

HPP ASIANAJOTOIMISTO

vuoden kuluttua siitä, kun Taivalkosken ja Isohaaran tämän määräyksen mukaiset ratkaisut on toteutettu.”

- 2) kumoaa määräykset 2–9;
- 3) ja määrää, että muilta osin yhtiöiden on noudatettava Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamallaan päätöksellä nro 78/79/II määräämää ja korkeimman hallinto-oikeuden 30.5.1980 päätöksellään nro 2860/80 muuttamaa Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta.

Lisäksi PVOV pyytää kunnioittavasti, että hallinto-oikeus järjestää Kemijoen katselmuksen ja suullisen käsittelyn olosuhteiden toteamiseksi ja todistajien, asiantuntijoiden sekä asianosaisten kuulemiseksi. Mikäli hallinto-oikeus vastoin yhtiön esittämää päätyisi siihen, että suullista käsittelyä ei järjestetä, yhtiö pyytää hallinto-oikeutta selvittämään asiaa kuulemalla yhtiön nimeämiä asiantuntijoita kirjallisesti.

PERUSTELUT

1 Taustaa

1.1 Mistä asiassa on kyse

Muutoksenhakuasiassa on kyse 1940-1970-luvuilla rakennettujen PVOV:n omistaman Kemijoen Isohaaran vesivoimalaitoksen ja Kemijoki Oy:n (jäljempänä ”KEJO”; PVOV ja KEJO jäljempänä yhdessä ”yhtiöt”) omistamien Kemijoen Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken vesivoimalaitosten voimassa olevien kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta. Voimalaitosten nykyisin voimassa olevat kalatalousvelvoitteet perustuvat Pohjois-Suomen vesioikeuden päätökseen nro 78/79/II (28.12.1979) ja korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen nro 2860/80 (30.5.1980). Ennen Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöstä Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteita käsiteltiin useissa eri päätöksissä, kuten kyseisten voimalaitosten väliaikaisissa luvissa. Lopulta kysymykset kalakannan säilyttämiseksi tarpeellisista velvoitteista ratkaistiin kaikkien voimalaitosten osalta Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksessä nro 78/79/II (28.12.1979). Päätöksessä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen, ja korkein hallinto-oikeus antoi asiassa päätöksensä (nro 2860/80) 30.5.1980. Korkein hallinto-oikeus muutti joiltain osin vesioikeuden päätöksessä annettuja lupamääräyksiä 4 ja 6, ja muilta osin pysytti vesioikeuden päätöksen.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

PVOV:n Isohaaran voimalaitoksen voimassa oleva kalatalousvelvoite perustuu näin ollen edellä mainittuun Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamaan päätökseen (78/79/II), sellaisena kuin sitä on muutettu KHO:n 30.5.1980 antamalla päätöksellä (Nro 2860/80, jäljempänä ”velvoitepäätös”). KHO:n päätöksellä 30.5.1980 on määrätty säilytettäväksi istutustoimenpitein luonnontilaista tuottoa vastaavalla tasolla Kemi-joen merellisen vaikutusalueen kalakanta (lohi, meritaimen, vaellussiika) kokonaisuudessaan sekä jokialueen osalta siika, taimen sekä paikalliskalakanta. Sitä vastoin päätöksessä katsottiin, ettei lohikanta ole jokialueen osalta kompensoitavissa istutuksin. Kalatalousvelvoite koostuu kalanpoikasten istutusvelvoitteesta, istutustoimenpiteiden tarkkailuvelvoitteesta ja nahkiaisten ylisiirtovelvoitteesta.

Isohaaran voimalaitoksen rakentamisesta kalastukselle aiheutuneiden vahinkojen korvausasia käsiteltiin vesitalouslupa-asiasta erillisenä. Korvauksista on pääasiallisesti määrätty vesioikeuden päätöksellä 9.12.1977 (50/77/II), jota muutettiin valitusten johdosta vesiylioikeuden päätöksellä 9.6.1982 (jäljempänä ”korvauspäätös”). Päätöksellä PVOV velvoitettiin maksamaan korvaukset patojen ja kalastusten omistajille lohien ja meritaimen kalastuksen tuoton menetyksestä, kaikille luvanvaraisiin välineisiin lohta ja meritaimenta kalastaneille yksityisille henkilöille kalastusetuuden menetyksestä ja valtiolle vuokratulojen menetyksestä meri- ja jokialueen osalta sekä kalastusregalin käyttömahdollisuuden menettämisestä. Lisäksi PVOV määrättiin maksamaan korvaukset merellisen vaellussiikan ja nahkiaisen kalastuksen tuoton menetyksestä sekä korvaukset pyydyksistä ja muista kalastustarvikkeista. Myöhemmin Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksellä 28.6.1990 Nro 68/90/02 PVOV velvoitettiin maksamaan Isohaaran padon yläpuolisille tiloille korvaus Isohaaran voimalaitoksen rakentamisesta johtuneista paikalliskalavahingoista.

Tämän muutoksenhakuasian kohteena olevalla valituksenalaisella päätöksellä ratkaistu vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskeva asia on tullut Pohjois-Suomen aluehallintovirastossa vireille Lapin ELY-keskuksen 17.3.2017 päivätyllä hakemuksella. Yhtiöt ovat jättäneet Pohjois-Suomen AVI:lle 18.10.2017 Lapin ELY-keskuksen hakemuksen prosessuaalisten virheiden ja puutteiden vuoksi yhteisen kirjelmän (jäljempänä ”prosessivirhekirjelmä”), jossa ne ovat esittäneet, että hakemusta rasittavat niin vakavat prosessuaaliset virheet, ettei asian käsittelyä tule jatkaa Pohjois-Suomen AVI:ssa sille tehdyn hakemuksen perusteella. Lapin ELY-keskus on vastaanottanut prosessivirhekirjelmään Pohjois-Suomen AVI:lle 15.6.2018 jättämällään kirjeellä sekä toimittanut hakemuksestaan 22.3.2019 päivätyyn päivitetyn version. ELY-keskus on myös täydentänyt hakemustaan Pohjois-Suomen AVI:n 28.6.2019 ja 19.12.2019 päivättyjen täydennyspyyntöjen perusteella 31.10.2019 ja 17.1.2020 päivätyillä täydennyksillä.

Yhtiö on 10.8.2020 päivätyllä kirjelmällään antanut muistutuksen ELY-keskuksen hakemuksen johdosta. ELY-keskus on 5.3.2021 antanut selityksen annettuihin lausuntoihin, muistutuksiin ja mielipiteisiin ja 21.6.2021 täydentänyt hakemustaan. Yhtiö on 15.11.2021 päivätyllä kirjelmällään antanut vastaselityksensä ELY-keskuksen selitykseen ja Suomen ympäristökeskuksen lausuntoon. Lisäksi yhtiö on 21.6.2022 antanut vastineen hakemuksen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

johdosta annettuihin lausuntoihin, muistutuksiin ja mielipiteisiin sekä vastaselityksensä ELY-keskuksen selitykseen siltä osin, kun se koskee asiassa annettuja lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä.

Lapin ELY-keskus on 13.4.2022 antanut vastaselityksen yhtiön vastaselityksestä. PVOV on antanut Isohaaran voimalaitoksen osalta tarpeelliseksi katsomiltaan osin vastaselityksen ELY-keskuksen vastaselitykseen 23.6.2022 päivätyllä kirjelmällään, jossa yhtiö on toistanut vaatimuksensa siitä, että lupaviranomainen ensisijaisesti jättää hakemuksen tutkimatta tai hylkää sen tai toissijaisesti palauttaa hakemuksen Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi. PVOV on lisäksi Pohjois-Suomen AVI:lle 26.4.2024 päivätyssä lisäkirjelmässä toimittanut lupaviranomaiselle päivitetyn vahinkoarvion, lisätietoja ns. smolttikertoimesta ja tähän liittyvän vaatimuksen lisäselvityksen hankkimisesta sekä lisäselvityksen smolttituotannosta.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on antanut asiassa valituksenalaisen päätöksen 29.7.2024. Tällä kirjelmällä PVOV hakee muutosta aluehallintoviraston päätökseen.

1.2 Pohjois-Suomen aluehallintoviraston valituksenalaisen päätöksen pääasiallinen sisältö

Valituksenalaisella päätöksellään AVI on käsitellyt asian Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa ja sen täydennyksissä esitettyjen vaatimusten mukaisessa laajuudessa. Valituksenalaisessa päätöksessä on katsottu Kemijoen kalataloudellisten olosuhteiden muuttuneen vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettulla tavalla olennaisesti siten, että kalatalousvelvoitteet voidaan kyseisen lainkohdan perusteella muuttaa. AVI on päätöksellään muuttanut Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamaa ja korkeimman hallinto-oikeuden 30.5.1980 päätöksellään muuttamaa Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Osauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta.

Koska asiassa ei ole ollut käytettävissä kalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden suunnitelmia tai selvityksiä, AVI on siirtänyt kalatalousvelvoitteiden tarkempaa sisältöä koskevan päätösharkinnan tällaisten suunnitelmien, selvitysten ja hakemuksien valmistumisen jälkeiseen ajankohtaan. AVI on valituksenalaisella päätöksellään määrännyt yhtiöt selvittämään ja suunnittelemaan voimalaitosten patojen yhteyteen lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellusrakenteet sekä laittamaan vireille niitä koskevat erilliset hakemusasiat. Lisäksi AVI on määrännyt voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyt lohi- ja meritaimenkannat kompensoitavaksi toistaiseksi kokonaisuudessaan istutuksin sekä määrännyt yhtiöt esittämään arvionsa sekä laatimaan arvion pohjalta suunnitelman lohen ja meritaimenen kompensatiotarpeesta ja -toimenpiteistä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeen. Valituksenalaisessa päätöksessään AVI on antanut Kemijoen voimalaitosten muutettuja kalatalousvelvoitetta koskien seuraavat määräykset:

HPP ASIANAJOTOIMISTO

”1. Luvanhaltijoiden on selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestäminen Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäsken ja Valajäskosken voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava kyseisten selvitysten perusteella Ossauskosken, Petäjäsken ja Valajäskosken sekä tarvittavilta osin Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten patojen ohi pääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen. Isohaaran voimalaitosluvan haltijan on lisäksi tehtävä selvitys ja suunnitelma mahdollisuudesta käyttää Isohaaran jo olemassa olevia kalateitä tässä määräyksessä 1 annettujen velvoitteiden täyttämiseen. Suunnitelmaan on tarvittaessa liitettävä kalateiden toiminnan tehostamista koskeva suunnitelma.

Yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Taivalkosken sekä Isohaaran osalta vuoden kuluttua tämän päätöksen saatua lainvoiman ja Ossauskosken, Petäjäsken ja Valajäskosken osalta kahden vuoden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.

Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi.

Kalatie tai muut mahdolliset vastaavat ylösvaellusrakenteet on suunniteltava siten, että niissä voidaan johtaa vettä riittävästi lohen ja meritaimenen nousun varmistamiseksi, kuitenkin vähintään 2 m³/s. Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa.

Kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava niin, että ne ovat käytettävissä koko lohen ja meritaimenen nousuajan tai niiden smolttien alasvaellusajan.

2. Luvanhaltijoiden on siirrettävä vuosittain kolmen perättäisen vuoden liukuvana keskiarvona 100 000 sukukypsää nahkiaista Ala-Kemijokeen ja siihen laskeviin jokiin. Ylisiirtopyyntiä on mahdollisuuksien mukaan harjoitettava koko nahkiaisen nousuajan.

Nahkiaisen ylisiirtokustannuksista ovat vastuussa Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten omistajat, puoleksi kumpikin.

3. Luvanhaltijoiden on vuosittain kolmen vuoden keskiarvona istutettava Kemijoen vesistöön katselmustoimituksessa selvitetyle vaelluskalojen leviämisalueelle 2 100 000 1-kesäistä sisävesisiin poikasta sekä paikallisten virtakutuisten sisävesikaloiden vahinkoalueelle yhteensä 200 000 siian ja harjuksen 1-kesäistä poikasta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien lajien sekä istukkaiden ikäryhmän, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

4. Mereen Kemijoen suualueelle on vuosittain istutettava kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 3 100 000 yksikesäistä, keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista vaellussiian poikasta. Istutuksissa voidaan käyttää myös vastakuoriutuneita siianpoikasia. Vastakuoriutuneiden ja yksikesäisten osuudesta ja niiden vaihtokertoimesta on sovittava kalatalousviranomaisen kanssa.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmien, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

5. Istutusvelvoite Kemijoen vesistöön ja mereen Kemijoen suualueelle on vuosittain 3 262 500 lohen vaelluspoikasta vastaava määrä ja 575 735 meritaimenen vaelluspoikasta vastaava määrä kyseisten lajien poikasia seuraavan porrastuksen mukaisesti:

Istutukset on aloitettava vuoden kuluessa tämän päätöksen saatua lainvoiman siten, että ensimmäisenä vuonna mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 615 000 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 150 000 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 2 ja 3) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 203 330 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 240 470 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 4 ja 5) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 6 ja 7) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 588 330 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 95 790 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 8 ja 9) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin

HPP ASIANAJOTOIMISTO

mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 1 176 670 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 191 580 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana vuonna (vuosi 10) ja vuosittain siitä eteenpäin mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Enintään 50 % mereen Kemijoen suualueelle istutettavista lohen ja meritaimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 1 470 830 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 239 475 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Eri kantaa olevia taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistöissä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita taimenpopulaatioita.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmien, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

6. Luvanhaltijoiden on määräyksessä 1 määrätyn Ossauskosken, Petäjäs-kosken sekä Valajaskosken voimalaitosten kalankulkua mahdollistavia rakenteita koskevien hakemusasioiden yhteydessä esitettävä käytettävissä oleviin tietoihin perustuva arvio siitä, kuinka suuri osa tämän päätöksen loheen ja meritaimeneen kohdistuvasta kalatalousvelvoitteesta on mahdollista kompensoida määräyksen 1 mukaisilla kalankulun mahdollistavilla rakenteilla (Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäs-kosken ja Valajaskosken) rakenteiden valmistuttua ja, mikä osa velvoitteesta jää kompensoitavaksi istutuksin tai joillain muilla tavoin.

Arvion pohjalta on laadittava yksityiskohtainen suunnitelma koskien lohen ja meritaimenen kompensatiotarvetta ja -toimenpiteitä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeisenä aikana. Tarvittaessa lohta ja meritaimenta koskevaan istutusvelvoitteeseen (määräys 5) voidaan suunnitelmaan perustuen hakea muutosta.

7. Luvanhaltijoiden on laadittava viiden vuoden välein kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma. Suunnitelma on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi välittömästi sen valmistuttua.

Ensimmäinen suunnitelma on toimitettava kuuden kuukauden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

8. Luvanhaltijoiden on tarkkailtava istutusten ja nahkiaisten ylisirtojen tuloksellisuutta sekä toimenpiteiden vaikutusta kalastukseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Ehdotus tarkkailusuunnitelmaksi on toimitettava kalatalousviranomaiselle samaan aikaan kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelman kanssa kuuden kuukauden kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Tarkkailun kustannukset jakautuvat luvanhaltijoiden kesken, jos ne eivät toisin sovi, siten, että PVO-Vesivoima Oy maksaa kustannuksista 17 % ja Kemijoki Oy 83 %.

9. Edellä 3–5 -kohdissa määräytyistä istutustoimenpiteistä ovat vastuussa kysymyksessä olevien voimalaitosten luvanhaltijat, kun otetaan huomioon niiden sijainti Kemijoen vesistöissä ja niiden vaikutus mainitun vesistön ja sen merellisen vaikutusalueen kalakantaan siten, että velvoitteista vastaavat Pohjolan Voima Oy:n Isohaaran voimalaitos 17 sekä Kemijoki Oy:n laitoksista Taivalkosken voimalaitos 13, Ossauskosken voimalaitos 15, Petäjäs-kosken voimalaitos 17, Valajaskosken voimalaitos 14, Vanttauskosken voimalaitos 9, Pirttikosken voimalaitos 8, Seitakorvan voimalaitos 6 ja Permantokosken voimalaitos 1 prosentilla.”

Lisäksi AVI on valituksenalaisella päätöksellään hylännyt Lapin ELY-keskuksen vaatimuksen koskien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäs-kosken, Valajaskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan kalatalousmaksujen muuttamista sekä kokonaan tai osittain hakemuksessa esitetyt vaatimukset 1 e-g, 2, 3, 4 a-e, 4f, 5 a-b ja d, 7 a-b ja 8.

2 Valitusperusteiden tiivistelmä

PVOV esittää valituksensa perusteena seuraavat seikat, joita perustellaan yksityiskohtaisemmin jäljempänä:

- 1) PVOV katsoo, että Lapin ELY-keskuksen hakemusta on rasittanut niin vakavat prosessuaaliset virheet ja sisällölliset puutteet, ettei asiaa olisi tullut hakemuksen perusteella käsitellä aluehallintovirastossa, ja valituksenalainen päätös tulee tällä perusteella kumota todeten, että se olisi tullut jättää tutkimatta tai palauttaa hakijalle täydennettäväksi. Pohjois-Suomen AVI:n käsittelyn aikana Lapin ELY-keskus on täydentänyt hakemustaan 31.10.2019 ja 17.1.2020, mutta täydennyksillä ei kuitenkaan ole korjattu lukuisia Lapin ELY-keskuksen hakemusta rasittavia prosessuaalisia virheitä. Yhtiön näkemyksen mukaan Lapin ELY-keskuksen hakemus täydennyksineen on ollut käsittelykelvoton ja se olisi tullut jättää tutkimatta tai palauttaa Lapin ELY-keskukselle merkittäväällä tavalla täydennettäväksi;
- 2) Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat vesilain mukaiset haitat ja vahingot kalastolle ja kalastusoikeuden haltijoille on jo aikanaan lainvoimaisin päätösin kompensoitu ja korvattu. Alkuperäisten korvaus- ja kalatalousvelvoiteratkaisujen laskennan perusteiden ja oikeellisuuden arviointi ei myöskään ole mahdollista, sillä päätösten nauttima oikeusvoima estää ratkaisujen perusteena olevan vahinkoarvion ottamisen uudelleen tarkasteltavaksi. Lapin ELY-keskuksen hakemuksen pääasiallinen tavoite on lohikannan palauttaminen jokialueelle, mutta lohien menetys on jo

HPP ASIANAJOTOIMISTO

jokialueen osalta korvattu kokonaisuudessaan täysimääräisesti ja kertakaikkisesti rahakorvauksin, koska aikoinaan katsottiin, ettei lohikantaa ole mahdollista kompensoida jokialueella istutuksin. Merialueen osalta menetykset on puolestaan korvattu täysimääräisesti ja kertakaikkisesti siltä osin kuin niitä ei kompensoida istutuksilla. Nämä lainvoimaisesti ja kertakaikkisesti korvatut kalasto- ja kalataloushaitat eivät vahingonkorvusoikeudellinen ylikompensaatiokiello huomioiden voi olla uuden prosessin kohteena;

- 3) Lainvoimaisesti määrättyjen kalatalousvelvoitteiden muuttaminen jälkikäteisesti on puolestaan mahdollista ainoastaan laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Isohaaran voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen muuttamiseen sovellettavan vesilain 3 luvun 22 §:n soveltamisedellytykset eivät täyty, sillä käsillä ei ole lainsäädännön tarkoittamaa olosuhteiden olennaista muutosta. Säännöksen perustelut huomion ottaen olosuhteiden muutoksella tarkoitetaan *tosiasiallisia muutoksia ympäristöolosuhteissa*, ei yleisiä yhteiskunnallisia muutoksia tai uusia yleisiä tutkimustietoja. Lisäksi muutosten tulee olla olennaisia. Koska nämä edellytykset eivät nyt kyseessä olevan hakemuksen osalta täyttyneet, valituksenalainen päätös tulee kumota ja Lapin ELY-keskuksen hakemus tulee, mikäli sitä ei jätetä tutkimatta, hylätä perusteettomana;
- 4) Mikäli kuitenkin vastoin PVOV:n näkemystä Isohaaran voimalaitoksen voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttaminen katsottaisiin mahdolliseksi, velvoitetta ei kuitenkaan voida muuttaa valituksenalaisessa päätöksessä määrätysti. Vesilain sanamuotojen, sääntelyhistorian ja esitöiden perusteella on selvää, että kalatalousvelvoitteen tarkistamisella tarkoitetaan kalatalousmääräysten rajattua muuttamista. Päätöksen mukainen velvoite on poikkeuksellisen suurten toteuttamiskustannustensa takia ristiriidassa vesilain kalatalousvelvoitteen asettamista koskevan sääntelyn, omaisuudensuojan sekä hallinnon oikeusperiaatteiden kanssa;
- 5) Kalatalousvelvoitteen tarkistamiseen liittyen ei myöskään voida ottaa uudelleen ratkaistavaksi vahinkoarvion määrittämisessä käytettyjen perusteiden oikeellisuutta taikka laatia kokonaan uutta vahinkoarviota. Oikeudellisesti vahinkoarvion virheellisyyttä koskevissa väitteissä on kyse siitä, että voimalaitosten rakentamisen väitetään aiheuttaneen ennakoimattomia haittoja. Tältä osin vaatimukset ovat vesilain 3 luvun 21 §:n 2 momentin nojalla vanhentuneet;
- 6) Velvoitteen tarkistamista ei joka tapauksessa voida perustaa aluehallintoviraston laatimaan vahinkoarvioon. Vahinkoarvio perustuu puutteelliseen selvitykseen ja on virheellinen. Yhtiöiden perusteellinen selvitys vahinkoarvion laskennan perusteista on ohitettu ja vahinkoarvio on sen sijaan perustettu Luonnonvarakeskuksen lausunnossa esitettyihin arvioihin, joita ei ole tarkemmin perusteltu. Yhtiö on seikkaperäisessä arviossaan osoittanut, että uusin tutkimustieto ja vastaavien jokien tarkastelu

HPP ASIANAJOTOIMISTO

tukee sitä johtopäätöstä, että Kemijoen alkuperäinen vahinkoarvio pitää hyvin paikkansa;

- 7) Kalatalousvelvoitteen tarkistamista rajoittaa lisäksi se, että vesilain 3 luvun 14 §:ssä säädetystä kalatalousvelvoitteella määrättyjen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia. PVOV toteaa ensinnäkin, että määrätystä istutusvelvoitteesta aiheutuvia kustannuksia tai väitettyjä hyötyjä ei ole lainkaan arvioitu. Yhtiöiden vaellusyhteyksiä ja muita kustannuksia koskevat laskelmat on ohitettu perustelematta. Kalatalousvelvoite perustuu puutteelliseen selvitykseen ja on niin puutteellisesti perusteltu, että päätös tulee kumota jo tällä perusteella;
- 8) Toiseksi päätöksen mukaisen velvoitteen kustannukset ovat yksiselitteisesti kohtuuttomat ja istutusvelvoite on myös käytännössä toteuttamiskelvoton. Istutusvelvoitteen kokoluokkaa havainnollistaa, että yhdessä Iijoen päätöksessä asetetun istutusvelvoitteen kanssa velvoitteet lähes kaksinkertaistaisivat Itämereen laskeviin jokiin tehtävät lohismoltti-istutukset. Istutusten kustannukset ovat jo itsessään hyvin suuret, mutta lisäksi istukkaiden saatavuus edellyttäisi merkittäviä uusia investointeja kasvatustiloihin. Lisäksi velvoitteen edellyttämien istuskasmäärien tuottaminen olisi myös käytännössä hyvin vaikeaa, sillä esimerkiksi istukkaiden tuottamiseen vaadittava emokalamäärä on suurempi kuin vuoden 2023 Tornionjokeen ja Simojokeen nousseiden kutulohien yhteismäärä. Istutusvelvoitteen lisäksi yhtiölle on päätöksellä asetettu velvoite selvittää ja suunnitella toimenpiteet kalankulun järjestämiseksi voimalaitosten ohi. Myös näiden velvoitteiden kustannukset (investoinnit, tuotannonmenetykset) lasketaan Isohaaran osalta kymmenissä miljoonissa euroissa. Edelleen on huomattava, että velvoite johtaa vahingon kaksinkertaiseen kompensatioon, sillä selvitysten mukaan sellaista luonnonkiertoa ei ole mahdollista saada aikaan, että istutusvelvoitteiden kokoa voitaisiin ainakaan merkittävästi pienentää. Kaksinkertaista kompensatiota aiheutuu myös väistämättä siitä aikatauluun liittyvästä syystä, että istutusmäärien lisäykset ja investoinnit viljelyyn täytyy tehdä jo ennen vaellusyhteyksien valmistumista;
- 9) Kolmanneksi aluehallintoviraston arvio velvoitteen tuottamista hyödyistä on selvästi epärealistinen. Päätöksessä esitettyä luonnonkiertoa ei voida rakennetussa Kemijoessa käytännössä saavuttaa toteutettavissa olevin toimenpitein. Kuten myös AVI päätöksessään toteaa, itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen muodostuminen Kemijoelle lähitulevaisuudessa ei ole todennäköistä. Ala-Kemijoelle ei näin ollen myöskään muodostu sellaista kestävää, luontaisesti lisääntyvää kantaa, jonka perustella Ala-Kemijoen vesimuodostuman ekologisen tilan voitaisiin katsoa parantuvan. Istutusmäärien hyvin merkittävän kasvattamisen vaikutuksia ekologiaan tai kalakantoihin yleisesti ei ole lainkaan arvioitu tai perusteltu päätöksessä. Asiassa ei ole esitetty mitään sellaista selvitystä,

HPP ASIANAJOTOIMISTO

jonka perusteella voitaisiin päätellä, että istutusten massiivinen lisääminen tukisi geneettisen monimuotoisuuden lisääntymistä tai että istutuksilla muutoinkaan saavutettaisiin merkittäviä ekologisia hyötyä jokiekosysteemissä. Lisäksi mikäli joessa saataisiin aikaan luontaista lisääntymistä, vaatisi tämän suojaaminen kalastuksen rajoitusta nykyisestään. Yksinomaan istutusmäärien kasvattamista ja tähän perustuvaa mahdollista saalismäärän kasvua ei myöskään voi pitää toimenpiteestä saatavana hyötynä.

- 10) PVOV toteaa, että kustannus-hyötytarkastelun perusteella on selvää, että toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset ovat kohtuuttomat. Näin ollen päätös tulee kumota ja hakemus hylätä vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisena tai toissijaisesti palauttaa asia uudelleen käsiteltäväksi kustannuksiltaan kohtuullisen veloitteen määrittämiseksi.

3 Hakemus olisi tullut jättää tutkimatta prosessuaalisten edellytysten puuttumisen vuoksi

3.1 Yleisesti

PVOV katsoo, että Lapin ELY-keskuksen alkuperäistä hakemusta ovat rasittaneet niin vakavat prosessuaaliset virheet, että Pohjois-Suomen AVI:n olisi tullut valituksenalaisella päätöksellään jättää hakemus tutkimatta. PVOV on hakemuksen vireilletulon jälkeen yhdessä Kemijoki Oy:n kanssa Pohjois-Suomen AVI:lle toimittamassaan prosessivirhekirjelmässä ottanut yksityiskohtaisesti kantaa Lapin ELY-keskuksen hakemuksen lukuisiin prosessivirheisiin sekä vaatinut ensisijaisesti Lapin ELY-keskuksen hakemuksen tutkimatta jättämistä ja toissijaisesti hakemuksen palauttamista vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskuksen täydennettäväksi sillä uhalla, että se jätetään tutkimatta. Hakemuksen käsittelyn aikana Lapin ELY-keskus on päivittänyt ja täydentänyt hakemustaan, mutta PVOV:n näkemyksen mukaan vesilaissa säädetyt prosessiedellytykset eivät ole edelleenkään täyttyneet, eikä hakemuksen käsittelyä lupaviranomaisessa olisi tullut jatkaa edes Lapin ELY-keskuksen hakemukseen tekemien muutosten jälkeen.

Näin ollen PVOV vaatii valituksenalaisen päätöksen kumoamista hakemukseen sisältyvien prosessuaalisten ja sisällöllisten puutteiden ja virheiden johdosta. Seuraavissa kappaleissa 3.2–3.8 PVOV esittää tarkemmin perusteensa sille, miksi hakemus olisi tullut jättää tutkimatta tai palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi näiden syiden johdosta.

3.2 Hakemus on ollut selvästi puutteellinen asian käsittelemiseksi

PVOV on aluehallintovirastolle toimittamissaan kirjelmässään vaatinut Lapin ELY-keskuksen hakemuksen tutkimatta jättämistä sillä perusteella, että ELY-keskuksen hakemus on ollut selvästi puutteellinen. Valituksenalaisella päätöksellään Pohjois-Suomen AVI on hylännyt yhtiön vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä ja todennut, että *hakemuksessa on esitetty riittävät selvitykset asian ratkaisemiseksi* perustelematta kuitenkaan sitä, minkä seikan

HPP ASIANAJOTOIMISTO

johdosta kukin yhtiön ja Kemijoki Oy:n yhdessä esiin nostama prosessuaalinen ja sisällöllinen puute ei ole rasittanut hakemusta tai miksi perustelut tutkimatta jättämiselle tai palauttamiselle näillä prosessuaalisilla perusteilla on voitu hylätä. Siksi yhtiö esittää tässä valituksessa kaikki samat tutkimatta jättämisen tai palauttamisen nk. prosessuaaliset perusteet kuin se on esittänyt Pohjois-Suomen AVI:lle asian käsittelyn yhteydessä (pl. hakemuksen väärä kohdentuminen ja jääviysväite). Yhtiö viittaa hallintoviranomaisen selvittämisvelvollisuudesta lisäksi valituksen liitteenä olevaan [REDACTED] asiantuntijalausuntoon sekä toteaa perusteenaan seuraavaa.

Vesilain mukaisissa lupamääräysten tarkistamishakemuksissa ja niitä seuraavissa menettelyissä on soveltuvin osin noudatettu vesilain 11 luvun menettelysäännöksiä. Lupahakemuksen sisältövaatimuksista säädetään luvun 3 §:ssä. Tämän mukaisesti lupahakemuksessa on esitettävä:

- ”1) asian ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys hankkeen tarkoituksesta ja hankkeen vaikutuksista yleisiin etuihin, yksityisiin etuihin ja ympäristöön;
- 2) suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä;
- 3) arvio hankkeen tuottamista hyödyistä ja edunmenetyksistä maa- ja vesialueen rekisteriyksiköille ja niiden omistajille sekä muille asianosaisille;
- 4) selvitys toiminnan vaikutusten tarkkailusta.

[...]”

VL 11 luvun 3 § on otsikoitu ”Lupahakemuksen sisältö”. VL 11 luku on kuitenkin nimetty yleisesti ”Hakemusmenettely”. Lisäksi 11 luvun 1 §:ssä todetaan soveltamisalan osalta, että hakemusasioiden käsittelyyn lupaviranomaisessa sovelletaan hallintolain lisäksi VL 11 luvun säännöksiä. VL 11 luvun 1 §:ssä ei siten tehdä eroa lupahakemusten tai muiden hakemusten välillä. Päinvastoin lain esitöissä (HE 277/2009) VL 11 luvun 1 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että VL 11 luvun hakemusmenettelyä koskevat säännökset koskevat kaikkien vesilain mukaisten hakemusasioiden käsittelyä aluehallintovirastossa, eli näin ollen myös muita kuin varsinaisia lupahakemuksia.

Lisäksi vesilain 11 luvun 3 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 277/2009) todetaan, että lupahakemuksen sisältövaatimuksia koskeva pykälä perustuu VVL 16 luvun 1 §:ään. Kyseisen säännöksen mukaan hakemukseen on liitettävä tarpeelliset selvitykset sekä, jos hakemus tarkoittaa luvan saamista yritystä tai toimenpidettä varten, tarvittava suunnitelma ja selvitys yrityksen tai toimenpiteen vaikutuksista siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Edellä esitetyn perusteella PVOV katsoo, että vaikka Lapin ELY-keskuksen hakemukseen ei sovellettaisi VL 11 luvun 3 §:n mukaisia lupahakemuksen sisältövaatimuksia, ei hallintolain mukaisia viranomaiselle toimitettavan asiakirjan vähimmäisvaatimuksia ole voitu pitää asiassa riittävinä. Ei myöskään ole lupaviranomaisen tehtävänä luvan myöntämisen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

mahdollistamiseksi kirjoittaa hakemusta hakijan puolesta. Niin ikään on todettava, että hakemuksen täydentäminen ei miltei osin ole luvanhaltijan velvollisuus vaan yksinomaan hakijan, eli tässä tapauksessa Lapin ELY-keskuksen.

VL 11 luvun 3 §:n soveltumista kaikkiin vesilain mukaisiin hakemusmenettelyihin tukee myös lainkohdan tarkoitus turvata riittävä aineisto asian ratkaisemiseksi. Ei voida katsoa, että uusien lupahakemusten käsittelyn osalta edellytettäisiin kategorisesti kattavampia selvityksiä päätöksenteon tueksi, kun muutoshakemuksilla voidaan merkittävästi muuttaa alkuperäisten lupien sisältöä ja niillä voi näin ollen olla alkuperäisiin lupahakemuksiin rinnastuva merkitys. Tilanteessa, jossa kyse on alkuperäiseen lupaan nähden merkittävästä muutoksesta, ei myöhemmässä vaiheessa tehtävälle muutoshakemukselle voida siten perustellusti asettaa alkuperäistä lupahakemusta lievempiä sisältövaatimuksia. PVOV korostaa, että nyt kyseessä olevassa tapauksessa Lapin ELY-keskuksen hakema muutos kalatalousvelvoitteeseen sekä valituksenalainen aluehallintoviraston päätös muuttavat erittäin merkittävällä tavalla yhtiöiden voimassa olevien kalatalousvelvoitteiden sekä myöhemmässä vaiheessa myös lupien sisältöä.

PVOV katsoo, että asian käsittelemiseksi Lapin ELY-keskuksen hakemuksesta olisi tullut riittävän yksityiskohtaisesti ilmetä edellä lainatussa lainkohdassa säädetyt asiat. Vaikka ELY-keskus on täydentänyt alkuperäistä hakemustaan, on hakemus edelleen monilta osin epätäsmällinen ja puutteellinen. Siitä puuttuu mm. suunnitelma hankkeen toteuttamiseksi tarpeellisista toimenpiteistä sekä määrällinen arvio hankkeen vaikutuksesta etuihin ja edunmenetyksiin. Erityisen puutteellisenä voidaan pitää nimenomaan haittoja ja hyötyjä koskevan arvion (kustannus-hyöty-vertailu) puuttumista, jota käsitellään tarkemmin jäljempänä kohdassa 3.5. Hakemuksen vaatimukset ovat olleet selkeästi epärealistisia ja teknisesti toteutuskelvottomia, minkä lisäksi yhtiö ei ole voinut kaikilta osin ottaa kantaa hakijan esittämiin vaatimuksiin, koska vesilain edellytettyä asianmukaista suunnitelmaa sekä selvitystä vaadittavista toimenpiteistä ei ole hakemuksessa esitetty. Yhtiön näkemyksen mukaan edellä mainittujen tietojen olisi tullut sisältyä hakemukseen, jotta hakemusasia olisi voitu ylipäätään käsitellä aluehallintovirastossa ja edes valituksenalaisen päätöksen määräys 1 antaa. Hakemuksen vesilain säännösten vastaisuus tai puutteellisuus ilmenee PVOV:n mukaan myös siitä, että suuri osa hakemuksen epäselvistä vaatimuksista on päätöksessä hylätty.

Edellä esitetyin perustein valituksenalainen päätös tulee kumota perusteluin, että ELY-keskuksen hakemus olisi tullut jättää tutkimatta puutteellisenä. Toissijaisesti päätös tulee kumota ja palauttaa vesilain 11 luvun 5 §:n mukaisesti ELY-keskukselle täydennettäväksi samoilla puutteellisuuteen liittyvillä perusteilla. Yhtiö myös korostaa, että tässä tapauksessa ei voida ajatella, että päätöksen vaikutukset rajautuisivat ainoastaan kalan kulun mahdollistamien laitteiden suunnitelmien ja lupahakemusten laatimiseen ja suunnitelmien kustannuksiin, vaan siihen, että laitteet tulee myös rakentaa ja niitä tulee käyttää.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Kyseinen velvoite suunnitelmista ja hakemuksista sisältää, kuten Pohjois-Suomen AVI:kin toteaa, oletuksen, että rakennelmat on rakennettava (päättöksen s. 870). Näin velvoittaessaan Pohjois-Suomen AVI on siten olettanut, että velvoitemuutoksesta aiheutuu merkittäviä kustannuksia, mutta niistä ei hakemuksessa ole ollut laskelmia eikä kustannuksia ole hakemuksessa myöskään verrattu hyötyihin. Liikesalaisuuteen vetoaminen laskelmien puutteen johdosta on keinotekoista.

3.3 Hakemuksen käsittelyyn ja valituksenalaisen päätöksen antamiseen ei ole oikeudellista perustetta

PVOV on aluehallintovirastolle toimittamissaan kirjelmässä vaatinut Lapin ELY-keskuksen hakemuksen tutkimatta jättämistä sillä perusteella, ettei vesilaisissa ole säännöstä, jonka nojalla nyt kyseessä olevassa asiassa voitaisiin antaa osittaisratkaisu. Yhtiö on katsonut, että ELY-keskuksen vaatimus VL 11 luvun 18 §:n kaksivaiheisen menettelyn soveltamisesta ei ole vesilain mukainen eikä ole perustunut mihinkään muuhunkaan lainkohtaan, joten hakemus on tullut jättää tutkimatta lakiin perustumattomana. AVI on hylännyt PVOV:n vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä todeten, ettei kyseessä ole hakemusasian ratkaiseminen osittain vesilain 11 luvun 18 §:ssä tarkoitetulla tavalla, koska voimalaitoslupien haltijat on määrätty tekemään kalojen ylös- ja alasvaellusrakenteita koskevat selvitykset, suunnitelmat ja hakemukset, mutta ne käsitellään myöhemmin erillisinä vesitalousasioina. Tältä osin PVOV toistaa ensiksikin selvyiden vuoksi näkemyksensä, ettei vesilain 11 luvun 18 § sovellu asiaan, kuten Pohjois-Suomen AVI:kin on todennut, vaan säännös on tarkoitettu sovellettavaksi hakemusasiaan silloin, kun on olemassa erityisiä syitä antaa päätös yksittäisesti asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Käytännössä lainkohtaa on sovellettu lähinnä tilanteisiin, joissa korvauskysymysten yksityiskohtainen käsittely olisi vienyt kohtuuttoman ajan lupakäsittelyn vaatimasta kokonaisuudesta.

Lisäksi yhtiö toteaa, että nyt kyseessä olevassa muutoksenhakuasiassa ei ole ollut kyse tavanomaisesta hakemusasiasta, vaan hakemuksesta, jolla vaaditaan tarkistamaan jo lainvoiman saaneen lupapäätöksen lupamääräyksiä. PVOV korostaa, ettei vesilaisissa ole mitään sellaista säännöstä, jonka nojalla kyseessä olevassa asiassa voitaisiin antaa valituksenalaisen päätöksen määrärauksen 1 kaltainen osittaisratkaisu, jossa on jo määrätty ennakoivalla ratkaisulla tulevan velvoitteen sisällöstä ja laajuudesta. Tämä käy ilmi päätöksen s. 817 olevasta käsittelyratkaisun perusteista. *Kun Pohjois-Suomen AVI siinä toteaa, että kyse ei ole vesilain 11 luvun 18 §:n mukaisesta osittaisratkaisusta, mihin päätös siis ei hakemuksesta poiketen voi perustua, lupaviranomainen jättää mainitsematta sen lainkohdan, mihin velvollisuus tehdä suunnitelmat ja hakemukset perustuu.*

Kalatalousvelvoitteen määräämisen ja samalla muuttamisen kannalta on keskeistä tietää, onko velvoite käytännössä mahdollista toteuttaa, ja lupaharkinnassa arvioida toteuttamisesta aiheutuvia kustannuksia intressivertailun toteuttamiseksi. Aluehallintoviraston valituksenalaista päätöstä koskeva päätösharkinta onkin tapahtunut ilman kalateitä ym. koskevia

HPP ASIANAJOTOIMISTO

voimalaitoskohtaisia suunnitelmia ja selvityksiä kussakin voimalaitoksessa tarvittavista toimenpiteistä, mikä loukkaa yhtiöiden oikeusturvaa. Päätöksen määräyksessä 1 on jo annettu kalankulun mahdollistavia rakenteita koskevia vaatimuksia ilman, että yhtiöillä on ollut tilaisuus lausua asiaa koskevista suunnitelmista ja ehdotetuista toimenpiteistä, joita ei siis vielä ole olemassa-kaan veloitteen asettamishetkellä. Myös kustannus-hyötyanalyysin puuttumista on pidettävä olennaisena puutteena, jonka johdosta lupaharkintaa ei ole ollut mahdollista tehdä asianmukaisesti.

Perustuslain 2 §:n nojalla julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Kaikki edellä sanottu huomioon ottaen on katsottava, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksen käsittelyn jakaminen osiin Pohjois-Suomen AVI:n päätöksessä omaksutulla tavalla on keinotekoista eikä menettely perustu lakiin eikä sitä edes väitetä päätöksen perusteluissa, kun lainkohtaakaan ei yksilöidä. Kyse ei ole sellaisista hankkeen itsenäisistä osista, jotka voitaisiin käsitellä itsenäisesti ja toistaan riippumatta. Valituksenalaisessa päätöksessä omaksuttu menettely ei näin ollen ole vesilain mukainen eikä sillä ole oikeudellista perustaa, minkä johdosta valituksenalainen päätös tulee kumota.

3.4 Päätöksessä on sivuutettu ylikompensaation kieltö ja aiemmin maksetut korvaukset

Kalatalousveloitteen tai kalatalousmaksun tarkistamista koskeva vesilain 3 luvun 22 § kuuluu seuraavasti:

”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousveloitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta veloitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos veloitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.

Jos kalatalousmaksu on määrätty vuosittain suoritettavaksi ja sen perusteena oleva kustannustaso on muuttunut, kalatalousviranomainen perii maksun kustannustason nousua vastaavasti tarkistettuna. Tarkistus tehdään täysin kymmenin prosentein ja muutoin lupaviranomaisen määräämiä perusteita noudattaen.

Jos maksun tarkistuksesta syntyy erimielisyyttä, asia voidaan saattaa hakemuksella lupaviranomaisen ratkaistavaksi. Kalatalousviranomaisen on viipymättä palautettava se osa peritystä kalatalousmaksusta, joka ylittää lupaviranomaisen päätöksellä myöhemmin määrätyn maksun suuruuden.”

PVOV on aluehallintovirastolle toimittamissaan kirjelmässä vaatinut, että hakemus jätetään tutkimatta muiden perusteiden ohella sillä perusteella, että Kemijoen sisävesialueella voimalaitosten aiheuttama haitta lohelle on jo täysimääräisesti korvattu rahakorvauksin ja että AVI:n hakemus johtaisi ylikompensatioon. AVI on hylännyt vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä korvauksista esitetyn perusteella todeten, ettei valituksenalaisen päätöksen mukaisella veloitteen muuttamisella ja annetuilla määräyksillä ole avattu korvausratkaisua eikä puututa jo maksettuihin korvauksiin. PVOV katsoo,

HPP ASIANAJOTOIMISTO

että AVI:n perustelu on juridis-muodollinen (uusia korvauksia ei määrätty) ja lopputuloksen valossa virheellinen jäljempänä tässä kohdassa esitetyn perustein.

Kalataloushaitta, jota velvoitteella ja korvauksilla kompensoidaan, tulee AVI:n päätöksen myötä kompensoiduksi haittaa suurempana. Tämä tarkoittaa sitä, että jatkossa luonnonvarainen lohi ja meritaimen tehtävien suunnitelmien ja hakemusten sekä niiden rakenteiden ja voimaloiden käytön muutosten nojalla pyritään palauttamaan jokeen (ensisijainen velvoite). Lisäksi mereen sekä jokialueelle istutetaan koko Kemijoen väitettyä kalamenetystä vastaava, erittäin suuri määrä lohia ja taimenia (toissijainen velvoite) ottamatta huomioon, että jokialueen luonnonlohi on jo kertakaikkisesti kerran korvattu. Näin ensisijaisesta ja toissijaisesta kalatalousvelvoitteesta ja jo maksetuista korvauksista muodostuu ylikompensaatio. Tämä on täysin kiistaton tosiasia, jota ei voida sivuuttaa lausumalla, että tässä velvoitemuutospäätöksessä ei määrätty korvauksista. Kokonaisuus vääristyy kuitenkin, kun velvoitteet tähtäävät täyteen kompensatioon jo yksinään. PVOV lausuu jäljempänä kohdissa 5 ja 6 vielä erikseen siitä, että velvoitteiden muutos päätöksessä vaaditulla tavalla on sekin jo ylikompensaatio ja perustuu virheellisiin ja puutteellisiin tietoihin.

Korvaukset Isohaaran voimalaitoksen osalta on määrätty lainvoimaisella ratkaisulla täysimääräisesti ja vesiylioikeuden päätöksen sanamuodonkin mukaisesti kertakaikkisesti. Kuten korvauskäsittelyn sanamuodosta käy selväksi, kertakaikkinen korvaus määrätään sen suuruisena, että se kattaa kyseessä olevat haitat lopullisesti, ja se on näin ollen korvaus edun pysyvästä menetyksestä. Korvaukset on määrätty maksettaviksi sillä oletuksella, että kalastusetu ei korvattavien kalalajien ja niihin liittyvien oikeuksien osalta koskaan palaudu. Lainvoimaisesti ratkaistun asian ottaminen perusteiltaan uudelleen käsiteltäväksi on vastoin päätöksen oikeusvoimavaikutusta ja loukkaa toiminnanharjoittajan omaisuuden ja luottamuksensuojaa. Ympäristöoikeudellisia lupa- ja korvausasioita ratkaistaessa päätöksenteon lähtökohdaksi otetaan kyseisenä ajankohtana saatavilla oleva tieto. Tästä lähtökohdasta poikkeaminen on toiminnanharjoittajan oikeusturvan näkökulmasta erityisen ongelmallista, sillä tulevaa kehitystä ja sen vaikutusta korvattavien etujen ja haittojen arvoon tai arvostukseen, puhumattakaan mahdollisiin muutoksiin näiden laskentatavoissa, on mahdotonta ennakoita, eikä myöskään voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuva lupatai korvausjärjestelmämme tällaista edellytä. Lainsäädännön ja viranomaispäätösten yhtenä tehtävänä on muun muassa tarjota taloudelliselle päätöksenteolle ja investoinnille pysyvyysuojaa, eikä tämä tarkoitus toteudu, jos lainmukaisessa järjestyksessä tehtyjä pysyviksi tarkoitettuja lainvoimaisia päätöksiä jälkikäteisesti muutetaan tilanteessa, jossa huonosti toteennäytetyin seikoin väitetään aiemman päätöksenteon perustana olevien tietojen muutuneen tai olleen virheellisiä, kuten tässä tapauksessa on tosiasiaa esitetty hakijan taholta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Isohaaran ja Kemijoen voimalaitosten tapauksessa voimassa oleva kalatalousvelvoite on määrätty aikanaan perustuen laajaan ja perusteelliseen selvitykseen, ja sitä on edeltänyt tavanomaista pidempi käsittely useassa instanssissa: Asia on tullut vireille 30.4.1969 Maataloushallituksen hakemuksella. Isohaaran voimalaitoksen voimassa oleva kalatalousvelvoite perustuu Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamaan päätökseen sellaisena kuin sitä on muutettu KHO:n 30.5.1980 antamalla päätöksellä. Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitetta koskevat asiat on aikoinaan määrätty yhdessä käsiteltäväksi ja menettelyyn on sisällynyt katselmustoimitus. KHO on jopa kertaalleen palauttanut asian vesioikeuden uudelleen käsiteltäväksi ja ohjeistanut vesioikeutta myös hankkimaan asiassa lisää selvitystä. *Päätöksenteossa on siten aikanaan hyödynnetty parasta saatavilla olevaa tietoa voimalaitoksista ja niiden vaikutuksista sekä alueella ennen rakentamista vallinneesta tilanteesta.* Jäljempänä valituksen kohdassa 5 PVOV perustelee vielä tarkemmin, miksi ELY-keskuksen hakemuksen ja valituksenalaisen päätöksen perustana toimineet kalataloudellinen tieto ja laskentaperusteet ovat virheellisiä eivätkä sovellu Kemijoella kalataloushaittojen arvioinnin perustaksi.

Kemijoen kalatalousvelvoitteita koskevassa päätöksessä on asetettu toiminnanharjoittajille tuolloin käsillä olleeseen parhaaseen ympäristötietoon ja haitta-arvioon perustuen lohen, meritaimenen, vaellussiiän, järvitaimenen, siävesisiiän ja siian/harjuksen vuosittainen istutusvelvoite, nahkiaisten ylisiirtovelvoite ja tarkkailuvelvoite. Edelleen Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat edunmenetykset, joita ei ole kompensoitu velvoitteella, on jo aikoinaan korvattu rahamääräisinä.

PVOV korostaa, että Isohaaran voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen muuttamista arvioitaessa on otettava huomioon, että velvoitteen asettamisen jälkeen määrättyillä korvauksilla on osaltaan täydennetty kalatalousvelvoitetta. Myös vesilain hallituksen esityksen (HE 277/2011) mukaan kertakaikkiset korvaukset tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen suuruutta arvioitaessa – näin ollen siltäkin osin, kun valituksenalaisella päätöksellä määrättyjen velvoitteiden ei katsota olevan suoraan päällekkäisiä, velvoitteen suuruutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon jo maksetut korvaukset:

”Säännöksen tarkoituksena on 1 momentin mukaan ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille syntyviä vahinkoja ja haittoja toimenpidevelvoitteella tai -maksulla. Velvoitteiden tausta on kalanhoidollinen, mutta kalatalousvelvoitteet ja -maksut vähentävät osaltaan myös hankkeesta vastaavan suoritettavaksi osoitetuista korvauksista.”

Aikanaan kalatalousvelvoitteen käsittelyn yhteydessä todettiin, ettei jokialueen kalastoa saada ylläpidettyä kalatalousvelvoitteen avulla: pääsyy siihen, että kalateiden sijaan päädyttiin kertakaikkisiin korvauksiin ja kalakantojen hoitoon istutuksilla, oli joen rakentamisen seurauksena menetetyt poikastuotantoalueet ja voimalaitosten käytön aiheuttamat muutokset kalojen kululle ja lisääntymiselle joessa. Velvoitepäätöksessä Pohjois-Suomen vesioikeus katsoi, että ”ottaen huomioon lohen ja meritaimenen mahdollisten kutualueiden

HPP ASIANAJOTOIMISTO

etäisen sijainnin joen suusta ja Kemijoen pääuomaan ennen Ounasjoen haaraa rakennettujen voimalaitosten lukumäärän ei ole perusteita kalateiden rakentamisen määräämiseen voimalaitoksille”.

Myös vesiylioikeus katsoi Isohaaran voimalaitoksen korvauksia koskevassa päätöksessään 9.12.1982 selvitettyksi, että KHO:n päätöksellä 30.5.1980 Kemijoen kalanhoitovelvoiteasia ratkaistiin siten, ettei jokialueen menetettyä lohikantaa kompensoida toimenpitein. Jokialueen lohen osalta aiheutuneet vahingot maksettiin siis *kokonaisuudessaan kertakaikkisin ja täysimääräisin* rahakorvauksin, joilla täydennettiin kalatalousvelvoitetta siltä osin kuin on katsottu, ettei kalastolle aiheutuvia haittoja voida kaikilta osin istutusvelvoitteella kompensoida. Vesiylioikeuden päätöksen sanamuodonkin mukaisesti korvaukset kalastusentuoton menetyksestä on määrätty *”pitkän vahinkoajan vuoksi kertakaikkisinä niidenkin kalalajien kohdalla, jotka tulevat kompensoiduiksi korkeimman hallinto-oikeuden 30.5.1980 antaman päätöksen perusteella”* eli korvauksia on määrätty maksettavan täydentävästi myös sellaisten lajien osalta, jotka on sisällytetty istutusvelvoitteeseen. Isohaaran voimalaitoksen voimassa oleva kalatalousvelvoite yhdessä maksettujen kertakaikkisten korvausten kanssa täyttää kokonaan laissa säädetyt velvoitteet vesivoimatuotannon kalataloudelle aiheutuvan haitan kompensoimisesta. Jokialueen osalta aiheutuneet haitat ja vahingot on lohen osalta kompensoitu kokonaisuudessaan kertakaikkisin korvauksin, *eikä samaa haittaa koskevaa velvoitetta voida määrätä uudelleen kompensoitavaksi lohja koskevalla kalatievelvoitteella*. Korvaukset on määrätty maksettaviksi sillä oletuksella, että kalastusetu ei korvattavien kalalajien ja niihin liittyvien oikeuksien osalta koskaan palaudu. Erityisesti on huomattava, että myös valtio oli merkittävä korvauksensaaja kalastusregalin omistajana ja kalastusoikeuden vuokraajan ominaisuudessa. Velvoitteiden toteuttaminen merkitsisi käytännössä saman vahingon korvaamista kahdesti, mikä on sekä vesilain korvaussäätelyn että vahingonkorvausoikeuden yleisten periaatteiden vastaista.

Näin ollen koska Isohaaran voimalaitoksen voimassa oleva velvoite yhdessä korvausten kanssa kattaa kalataloudelle aiheutuvat haitat, *ei ole olemassa sellaista Isohaaran voimalaitoksesta meri- tai sisävesialueen kalastolle aiheutunutta haittaa, jota voitaisiin vielä olemassa olevien velvoitteiden lisäksi määrättävillä toimenpiteillä kompensoida*. Kun Isohaaran voimalaitoksen toiminnasta aiheutuvat haitat ja vahingot on jo kompensoitu, ei samoja haittoja ja vahinkoja koskien voida päätöksen oikeusvoimavaikutuksen ja vahingonkorvausoikeudellisen ylikompensaatiokiellon johdosta määrätä uusista velvoitteista koskien niitä lajeja, joista kertakaikkiset korvaukset on jo maksettu.

Kokoavasti PVOV toteaa ylikompensaation osalta, että jos valituksenalainen päätös jäisi lainvoimaiseksi, PVOV joutuisi kompensoimaan kalateiden, alavaellusrakenteiden ja istutusvelvoitteiden kautta haittoja, joista se on jo kertakaikkiset korvaukset kerran maksanut, mistä aiheutuu kiistaton ylikompensaatio. Tältä osin AVI on jättänyt huomioimatta, että kalatalousvelvoite ja korvaukset muodostavat kokonaisuuden, jossa velvoitteiden määräämiseen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

vaikuttavat määrätyt korvaukset kuten lain esitöissä on lausuttu. Saman tulee päteä myös velvoitteiden muuttamiseen, ei pelkästään asettamiseen. Tätä kalataloushaitan kompensoimisen kokonaisuutta ei voida lainsäätäjän tarkoitusta rikkomatta perustella sillä, että tässä velvoitemuutospäätöksessä muutetaan vain velvoitetta, mutta ei korvauksia, jos kokonaisuus kuitenkin johtaa siihen, että velvoitteella pyritään johonkin, mikä on jo kerran korvattu kerta-kaikkisesti.

3.5 Hakemukseen ei ole sisältynyt vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista kustannus-hyötyanalyysiä

PVOV on aluehallintovirastolle asian käsittelyn aikana toimittamissaan kirjelmässä vedonnut siihen, että ELY-keskuksen hakemuksesta puuttuu kustannus-hyötyvertailu kokonaan, minkä vuoksi hakemus on tullut ensisijaisesti jättää tutkimatta. AVI on hylännyt vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai palauttamisesta täydennettäväksi kustannus-hyötyanalyysillä ja todennut, että asiassa on saatu riittävä selvitys asian ratkaisemiseksi. AVI on arvioinut, että päätöksellä muutettu velvoite voidaan toteuttaa niin, että vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin vaatimus saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuullisista kustannuksista toteutuu.

VL 3 luvun 14 §:n 2 momentti edellyttää, että kalatalousvelvoitteiden toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi on edellytyksenä myös vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiselle kalatalousvelvoitteen muuttamiselle, sillä luvanhaltijaa ei voida velvoitteen muuttamistilanteessa asettaa eri asemaan verrattuna siihen, että velvoite asetettaisiin ensimmäistä kertaa. Vastaavaan tulkintaan on päädytty myös oikeuskirjallisuudessa, jossa on katsottu: ”Systemaattisen tulkinnan pohjalta VL 3:22:ssä tarkoitettulla kalatalousmääräysten muuttamisella on samat rajat kuin uusien kalatalousmääräysten asettamisella VL 3:14:n perusteella. Siten muutettujen määräysten mukaisten toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia toiminnanharjoittajalle. Lisäksi VL 2:7:ssä tarkoitettujen haittojen minimoinnin periaatteen nojalla vesitaloushankkeen haittoja on minimoitava ainoastaan niin pitkälle kuin hankkeen tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna.”¹

Kustannus-hyöty-analyysia ei ole kuitenkaan tehty, eikä tällaista ole liitetty Lapin ELY-keskuksen hakemukseen. PVOV korostaa, että pelkästään hakemuksessa esitettyjen ja valituksenalaisella päätöksellä vahvistettujen nykytilanteeseen nähden erittäin merkittävästi korotettujen istutusvelvoitteiden toteuttaminen aiheuttaisi yhtiölle merkittäviä lisäkustannuksia. Näin ollen

¹ Belinskij & Soininen, Vaelluskalakantojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima, 2017, s. 130.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

ilman seikkaperäistä ja asianmukaista selvitystä kustannuksista asiaa ei olisi tullut ottaa lainkaan tutkittavaksi tai ainakaan päättää ilman täydentämistä. Hakemuksen tutkittavaksi ottaminen olisi edellyttänyt myös, että saavutettavista hyödyistä on esitetty asianmukainen määrällinen arvio. Tällainen konkreettinen, laskennallinen arvio puuttuu kuitenkin Lapin ELY-keskuksen hakemuksesta, eikä arviota saavutettavissa olevasta hyödystä voida perustaa teoreettisiin, yleistason arvioihin istutusten tuloksellisuudesta tai kalankulun mahdollistavien rakenteiden toimivuudesta ilman asianmukaista selvitystä siitä, onko teknisesti ja muutoin ylipäättään mahdollista päästä hakemuksessa esitettyihin tavoitteisiin. Lapin ELY-keskuksen hakemuksesta on näin ollen puuttunut asian käsittelemiseksi ja ratkaisemiseksi tarpeelliset ja keskeiset vesilain edellyttämät selvitykset, eikä hakemusta sen johdosta olisi tullut ottaa tutkittavaksi ainakaan täydentämättä hakemusta edellä selostetuilla arvioilla ja selvityksillä.

Edellä esitetyn perusteella valituksenalainen päätös tulee kumota ja Lapin ELY-keskuksen hakemus tulee jättää tutkimatta vesilaisissa edellytetyn kustannushyötyanalyysin puuttumisen johdosta. Toissijaisesti päätös tulee kumota ja hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi kustannushyötyanalyysillä uhalla, että hakemus muutoin jätetään tutkimatta. Tämän valituksen kohdassa 6 on otettu vielä yksityiskohtaisemmin kantaa velvoitteen muuttamisesta yhtiölle aiheutuvien kustannusten kohtuuttomuuteen.

3.6 Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaisen yleisen tai tärkeän yksityisen edun arviointi on tehty puutteellisesti

PVOV on aluehallintovirastolle toimittamissaan kirjelmissä vaatinut hakemuksen tutkimatta jättämistä myös sillä perusteella, että siinä on arvioitu puutteellisesti ja yksipuolisesti hankkeen tarpeellisuutta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta, ja hakemuksesta puuttuukin kokonaan arvio siitä, miten hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi muihin yleisiin etuihin kuin kalatalouteen. Pohjois-Suomen AVI on hylännyt vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai palauttamisesta täydennettäväksi todeten, että asiassa on saatu asian ratkaisemiseksi riittävä selvitys yleisestä ja yksityisestä edusta.

PVOV katsoo, että VL 19 luvun 10 §:n edellyttämä arviointi hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta on ollut puutteellinen. Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan lupaviranomainen voi vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen vesilain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, mutta tällöin tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisenä. Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat. Tältä osin PVOV huomauttaa, että ajan kuluminen vahvistaa päätöksen nauttimaa pysyvyyssuojaa, ja toiminnanharjoittajalla on oikeus luottaa siihen, ettei lainvoimaisesti ratkaistua asiaa oteta uudelleen käsiteltäväksi

HPP ASIANAJOTOIMISTO

ilman laissa säädettyä perustetta. On aiheellista korostaa myös vielä, että ennen voimassa olevan vesilain säätämistä annetun kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevan määräyksen tarkistaminen edellyttää VL 19 luvun 10 §:n mukaan lisäperusteita verrattuna siihen, jos kyseessä olisi nykyisen lain nojalla annettu määräys. Lainsäätäjä on siten tehnyt tietoisin valinnan ja nimenomaisesti nostanut kynnystä muuttaa vanhempien päätösten kalatalousvelvoitteita tai -maksuja korkeammalle kuin myöhemmin annettujen velvoitteiden kohdalla. Jotta Isohaaran voimalaitosta koskevia kalatalousvelvoitetta ylipäätään voitaisiin muuttaa, tulisi näin ollen VL 3 luvun 22 §:n lisäksi myös VL 19 luvun 10 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyä.

PVOV katsoo, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa ja aluehallintoviraston valituksenalaisessa päätöksessä on arvioitu puutteellisesti ja yksipuolisesti hankkeen tarpeellisuutta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta. Hakemuksessa ja valituksenalaisessa päätöksessä viitatu vesistön ekologiaan, vesiluontoon ja joen virkistyskäyttömahdollisuuksiin liittyvät hyödyt ovat olleet tiedossa jo alun perin Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteista päätettäessä ja ne on jo silloisessa intressivertailussa otettu huomioon, eikä asiaa siten ole perusteltua palauttaa uudelleen lupaviranomaisen käsiteltäväksi niistä johtuen. Sitä vastoin yhtiö korostaa, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksesta puuttuu erityisesti kokonaan arvio siitä, miten hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi muihin yleisiin etuihin kuin kalatalouteen. Kemijoella on merkittävä rooli sekä Suomen vesivoimatuotannossa että sähköjärjestelmässä: Kemijoen voimalaitosketju on maamme tärkein säädettyä vesivoimaa tuottava kokonaisuus. Kemijoen voimalaitosten teho on noin kolmasosa koko Suomen vesivoiman tehosta ja sen osuus Suomen säädetystä vesivoimasta on noin 50 %. Näin ollen suhteellisen pieneltäkin vaikuttavat rajoitukset Ala-Kemijoen vesivoimalaitosten säätökäyttöön voivat aiheuttaa merkittävää haittaa säätövoiman tuotannolle ja on ilmeistä, että hakemuksessa esitettyjen vaatimusten seurauksena vesivoiman toimintaedellytysten heikentymisestä aiheutuisi merkittäviä yleisiä menetyksiä, jotka heijastuivat Suomen ilmasto- ja energiapolitiittisten tavoitteiden saavuttamiseen (erityisesti toimitusvarmuuteen), ilmastomuutoksen vastaiseen työhön, energiaomavaraisuuteen ja huoltovarmuuteen. Edelleen hakemuksessa ei ole esitetty lainkaan asianmukaista arviota vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamasta tärkeästä yksityisestä edusta. Ilman kyseistä arviota, jossa on otettava huomioon myös lainja oikeusvoimaisesti ratkaistut korvauskysymykset, hakemusta ei olisi tullut tutkia. Näin ollen valituksenalainen päätös tulee kumota ja Lapin ELY-keskuksen hakemus jättää tutkimatta tai ainakin hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi kattavalla arviolla hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta.

3.7 Hakemuksesta on puuttunut vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu

Aluehallintovirastolle toimittamissaan kirjelmissä PVOV on vaatinut Lapin ELY-keskuksen hakemuksen tutkimatta jättämistä sillä perusteella, että

HPP ASIANAJOTOIMISTO

hakemukseen ei ole sisältynyt vesilain edellyttämää intressivertailua. AVI on valituksenalaisessa päätöksessään hylännyt vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai palauttamisesta täydennettäväksi vesilain edellyttämällä intressivertailulla todeten, että hakemus perustuu vesilain 3 luvun 22 §:n ensimmäiseen virkkeeseen. AVI:n mukaan vesilain 3 luvun 4 § ei tule sovellettavaksi nyt kysymyksessä olevassa päätösharkinnassa, jossa ei ole kysymys luvan myöntämisen edellytysten harkinnasta.

PVOV toteaa tältä osin, että vesilain järjestelmässä lupa myönnetään vesitaloushankkeelle, jolla tarkoitetaan vesilain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön. Vesilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 277/2009) perusteluiden mukaan vesitaloushankkeen käsitteellä korvattaisiin kumotussa vesilaissa (264/1961) käytetty yleiskieleen huonosti istuva yrityksen käsite. Vesitaloushanke kattaisi yleiskäytön piiriin kuuluvia toimintoja lukuun ottamatta kaikki vesi- ja maa-alueella toteutettavat toimenpiteet, joiden vaikutukset ulottuvat pinta- tai pohjaveteen tai muutoin vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön laissa tarkemmin yksilöidyin tavoin.

ELY-keskuksen hakemuksessa ja selityksessä on esitetty yksityiskohtaisia vaatimuksia mahdollista tulevaa kalatalousvelvoitetta koskien ja siten tosiasiasa haettu lupaviranomaiselta päätöstä, jossa määrätään tulevan velvoitteen laajuudesta ja sisällöstä. Hakemuksessa, ja edelleen valituksenalaisen päätöksen määräyksessä 1, on siten tosiasiallisesti kyse pelkkää kalatalousvelvoitteen muuttamista laajemmasta asiasta, ja esitettyjen vaatimusten toteuttaminen edellyttää sellaisten toimenpiteiden suorittamista, joissa on tosiasiallisesti kyse vesitaloushankkeesta. Velvoitteiden toteuttamisella olisi vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvia vaikutuksia mm. veden juoksutuksen muutosten kautta, ja määräyksen 1 mukaisten vaatimusten toteuttamisessa (kalateiden rakentaminen tai muuttaminen, johon yhtiöt on jo käytännössä valituksenalaisella päätöksellä velvoitettu) on kiistatta kyse vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta. Luvanvaraisten vesitaloushankkeiden osalta luvan myöntämisen yleisistä edellytyksistä säädetään VL 3 luvun 4 §:ssä.

PVOV korostaa, että intressivertailu on keskeinen vesioikeudellisen lupaharkinnan elementti: vesilain 3 luvun 4 §:n mukaan lupa vesitaloushankkeelle myönnetään, jos hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin. Lapin ELY-keskuksen hakemus ei ole sisältänyt intressivertailua, jossa olisi arvioitu sitä, olisiko hakemuksen mukaisesta kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty huomattava verrattuna hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin. Hakemuksesta puuttuu kokonaan arvio esimerkiksi siitä, miten hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi käytettävissä olevaan säätövoimaan, sähkömarkkinoihin, sähkön hintaan, sähkönjakelun varmuuteen ja kansalliseen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

varautumiseen sähkön vuorokautisiin kulutushuippuihin. Hakemuksesta puuttuu myös kokonaan asianmukainen arvio siitä, mitkä olisivat yhtiöiden taloudelliset menetykset, mikäli hakemus hyväksyttäisiin. Edelleen hakemuksesta puuttuu vesilain edellyttämä asianmukainen ja määrällinen arvio hankkeen yksityisistä ja yleisistä hyödyistä, eikä yksityiselle ja yleiselle kalatalous-edulle aiheutuvia hyötyjä ole arvioitu lainkaan määrällisesti. Saatavilla olevan selvityksen perusteella intressivertailun lopputulos olisikin PVOV:n käsityksen mukaan negatiivinen, sillä hakemuksen mukaisesta hankkeesta yleiselle tai yksityiselle edulle saatava hyöty ei ole tai voi olla huomattava verrattuna yleisille ja yksityisille eduille aiheutuviin poikkeuksellisen suuriin menetyksiin.

Koska vesilain edellyttämää intressivertailua ei ole tehty, valituksenalainen päätös on kumottava ja ELY-keskuksen hakemus on jätettävä tutkimatta. Toissijaisesti päätös tulee kumota ja hakemus tulee vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella palauttaa Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi vesilain edellyttämällä asianmukaisella intressivertailulla sillä uhalla, että hakemus muutoin jätetään tutkimatta.

3.8 Hakemuksesta on puuttunut vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen viranomaisen selvitys

PVOV on Pohjois-Suomen AVI:lle toimittamissaan kirjelmässä katsonut, että hakemus tulee jättää tutkimatta myös sillä perusteella, ettei asiassa ole tehty vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista selvitystä. AVI on hylännyt vaatimuksen hakemuksen tutkimatta jättämisestä todeten, ettei ratkaisun antaminen tässä asiassa ole edellyttänyt sanotun viranomais selvityksen tekemistä. Perustelua siitä, miksi tai minkä seikan johdosta asia näin on, ei löydy päätöksestä. Lisäksi AVI on todennut, ettei asiassa tule sovellettavaksi vesilain 19 luvun 8 §, joka koskee veden korkeuteen tai veden juoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä.

PVOV uusii vaatimuksensa hakemuksen hylkäämisestä vesilain 19 luvun 7 §:n selvityksen puuttumisen perusteella viitaten valituksenalaisen aluehallintoviraston päätöksen määräykseen 1, jossa on annettu kalankulun mahdollistavia rakenteita koskevia määräyksiä ja edellytetty rakenteiden suunnittelua siten, että niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä. Päätöksen perustelujen mukaan velvoitteen muuttamisen tavoitteena on lohien ja meritaimenen luonnonkierron palauttaminen. Kuten yhtiö on aiemmin tuonut esiin, kalojen vaelluksen tukeminen edellyttäisi merkittäviä muutoksia voimalaitosten käyttöön ylös- ja alasvaelluksen aikana sekä veden ohijuoksuudesta kalateihin. Vaellusyhteyksien tehokkuuteen ja voimalaitoskohtaiseen hävikkiin liittyvien haasteiden vuoksi edes osittaista, istutuksilla tuettua, luonnonkiertoa ei ole mahdollista saavuttaa ilman merkittäviä juoksu- ja vaellusmuutoksia. Yhtiö katsoo, että valituksenalaisen päätöksen määräyksessä 1 on tältä osin kyse vedenkorkeuteen ja vedenjuoksuun vaikuttavista määräyksistä, jotka vaikuttaisivat merkittävästi voimalaitosten harjoittamaan säännöstelyyn. Kuten edellä on tuotu esiin, myöskään 19 luvun 7 §:n mukainen yleisen edun vaatimus ei täyty, selvitystä ei ole laadittu ja joka tapauksessa

HPP ASIANAJOTOIMISTO

tältä osin kyse on 19 luvun 7 ja 8 §:n mukaisesti hakijan korvattavaksi tulevasta edunmenetyksistä.

Vesilain 7 luvun 1 §:n mukaan vesilain 7 luvun säännöksiä sovelletaan muuhun kuin vähäiseen veden virtaaman ja korkeuden jatkuvaan säätelyyn sekä veden jatkuvaan juoksuttamiseen vesistöstä tai sen osasta toiseen. Vesilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 277/2009) perusteluissa todetaan, että säännöstely voisi liittyä esimerkiksi vesivoiman hyödyntämiseen, vesiliikenteeseen, vedenhankintaan, vesiympäristön suojeluun, tulvasuojeluun, virkistyskäyttöön tai muuhun hyödylliseen tarkoitukseen. Tällaisena tulee pitää myös voimalaitoksen juoksutuksiin vaikuttavia määräyksiä, eli tässä asiassa päätöksen määräystä 1. Vesilain 7 luvun 2 §:n 2 momentissa määrätään, että säännöstelyä koskevassa lupapäätöksessä on, sen lisäksi mitä vesilain 3 luvun 10–14 §:ssä säädetään, annettava määräykset veden juoksutuksesta. Näin ollen veden juoksutusta koskeviin määräyksiin, mikäli ne eivät ole vähäisiä, sovelletaan vesilain säännöstelyä koskevia määräyksiä.

Vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen säännöstelymääräysten tarkistamista koskeva menettely edellyttää puolestaan valtion valvontaviranomaisen tekemää selvitystä. Kun selvitys on tehty, valtion valvontaviranomainen, kalatalousviranomainen tai kunta voi hakea lupamääräysten tarkistamista tai uusien määräysten asettamista, jollei haitallisia vaikutuksia voida muutoin riittävästi vähentää. PVOV katsookin, ettei käsillä olevassa asiassa, siltä osin kuin siinä on kyse vesilain 19 luvun 7 §:n mukaisesta säännöstelymääräysten tarkistamisesta tai uusien määräysten asettamisesta, ole voitu määrätä veden juoksutuksen muutoksista, koska edellä mainittua valvontaviranomaisen selvitystä ei ole tehty. Tämä on prosessuaalinen edellytys säännöstelymääräysten tarkistamiselle.

Edelleen, kun vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista selvitystä ei ole tehty, valituksenalaisella päätöksellä ei ole voitu määrätä veden juoksutukseen muutoksia. Valituksenalainen aluehallintoviraston päätös tulee siten kumota ja ELY-keskuksen hakemus tulee tälläkin perusteella jättää tutkimatta tai toissijaisesti palauttaa vesilain 11 luvun 5 §:n perusteella Lapin ELY-keskukselle täydennettäväksi vesilain 19 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisella selvityksellä sillä uhalla, että hakemus muutoin tältä osin jätetään tutkimatta.

4 Asiassa ei ole tapahtunut vesilaissa tarkoitettua olosuhteiden olennaista muutosta

4.1 Valituksenalaisen päätöksen pääasiallinen sisältö ja perustelut

Pohjois-Suomen AVI on valituksenalaisen päätöksen perusteluiden mukaan arvioinut saatujen selvitysten perusteella, että Kemijoen kalatalousvelvoitteita koskevien päätösten antamisen jälkeen olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Olosuhteiden olennaisena muutoksena Kemijoella on AVI:n mukaan pidettävä kalojen elinympäristön fyysisiä muutoksia, kuten uiton päättymistä ja

HPP ASIANAJOTOIMISTO

elinympäristökunnostuksilla aikaan saatua joen ja sen sivujokien tilan parantamista sekä lohen ja taimenen kutuun ja poikastuotantoon soveltuvien alueiden määrän kasvua ja tilan parantamista. Lisäksi fyysisenä olosuhteiden olennaisena muutoksena on AVI:n mukaan pidettävä Isohaaran kalateiden rakentamista Kemijokisuulle, joka mahdollistaa kalan nousun aina Taivalkosken voimalaitokselle saakka. Teknisen kehityksen ja tiedon lisääntymisen seurauksena mahdollisuudet rakentaa toimivia ratkaisuja kalojen nousuvaellukselle ja smolttien laskeutumiselle patojen ohi ovat oleellisesti parantuneet. Olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi voidaan AVI:n mukaan katsoa myös muutokset istutuspoikasten eloonjäännissä suhteessa luonnonpoikasiin ja sitä kautta istutusten kannattavuuden heikentymisessä sekä vaelluskalakan-toja ja niiden hoitoa koskevan tiedon lisääntyminen ja kalatalousvelvoitteen määräämisen jälkeen solmitut Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja velvoitteet sekä säädetty EU-tason ja kansallinen lainsäädäntö. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan EU:n vesipuidedirektiiviä (2000/60/EY) ja siinä asetettuja velvoitteita sekä vesipuidedirektiivin toimeenpanemiseksi säädettyä lakia vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (272/2011) on pidettävä vesilaissa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena siltä osin kuin niillä on suoraan vaikutusta kalatalousvelvoitteeseen ja sen määrittämiseen.

Sen sijaan uuden oikeudellisesti sitomattoman strategian tai suunnitelman voimaantuloa ei voida AVI:n mukaan suoraan pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena, vaan olosuhteiden olennaista muutosta on tarkasteltava kyseisen strategian taustalla olevan olosuhteen kautta. Lisäksi AVI on katsonut, että vaikka yhteiskunnan arvojen muutokset voivat ohjata tutkimusta ja erilaisten velvoitteiden ja strategioiden asettamista ja ne voivat sitä kautta tulla mahdollisesti osaksi päätöksentekoa, niitä ei kuitenkaan sellaisenaan voida pitää vesilaissa tarkoitettuna olennaisena olosuhteen muutoksena.

4.2 VL 19 luvun 10 §:n mukainen yleisen tai yksityisen edun edellytys ei täyty

Valituksenalaisessa päätöksessä on kyse vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamasta kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun muuttamisesta. VL 3 luvun 22 §:n 1 momentin mukaan:

”Lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, *jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet*. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.”

Hakemuksessa on kyse ennen nykyistä vesilakia voimassa olleiden säännösten nojalla annettujen kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta. Asiasta säädettiin vanhan vesilain (264/1961) 2 luvun 22 §:n (muutettu lailla 467/1987 ja lailla 553/1994) 4 momentissa. VL 3 luvun 22 §:ssä säädetään tarkkarajaisesti niistä edellytyksistä, joiden vallitessa lainvoimaista kalatalousvelvoitetta

HPP ASIANAJOTOIMISTO

koskevien määräysten tarkistaminen on mahdollista. Säännöksen nojalla ei siis voida muuttaa kalatalousvelvoitetta rajattomasti, eikä kaikissa tilanteissa.

Voimassaolevan vesilain 19 luvun 10 §:ssä säädetyn siirtymäsäännöksen nojalla lupaviranomainen voi vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen vesilain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä. *Tällöin kuitenkin tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.* Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat. Lainsäätäjän tarkoituksena on tältä osin ollut, että ennen vesilain voimaantuloa annettujen kalatalousvelvoitteiden kohdalla kynnys muuttaa velvoitetta on nostettu korkeammalle kuin myöhemmin annettujen velvoitteiden kohdalla siten, että velvoitteen muuttaminen on mahdollista ainoastaan tiettyjen edellytysten täytyessä.

PVOV viittaa ensinnäkin edellä kohdassa 3.6 lausumaansa ja toteaa, että VL 19 luvun 10 §:n edellyttämä arviointi hankkeen tarpeellisuudesta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta on ollut sekä Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa että valituksenalaisessa aluehallintoviraston päätöksessä puutteellista ja yksipuolista. Yhtiö korostaa, että tarpeellisuutta yleiselle edulle on arvioitava tarkastelemalla yleiselle edulle aiheutuvia hyötyjä ja haittoja kokonaisvaltaisesti. PVOV on hakemuksen käsittelyn aikana toistuvasti tuonut esiin, että hakemuksen mukaisen hankkeen toteuttamiseksi on arvioitava ja punnittava kaikkia sen tuottamia hyötyjä ja haittoja. On ensinnäkin ilmeistä, että ELY-keskuksen hakemuksen hyväksyminen vaikuttaisi muun muassa tarjolla olevan säätövoiman määrään. Kuitenkin myös AVI:n päätöksen mukainen määräys mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestämisestä ja parhaiden kalankulun mahdollistavien käytäntöjen soveltamisesta edellyttäisi merkittäviä muutoksia voimalaitosten juoksutuksiin, mikäli tavoitteeksi asetetaan edes osittaisen, istutuksilla tuetun, luonnonkierron saavuttaminen. PVOV:n Isohaaran voimalaitoksella sekä muilla Kemijoen voimalaitoksilla on myös tulevaisuudessa tärkeä merkitys Suomen vesivoimatuotannossa, ja sitä kautta Suomen mahdollisuudessa saavuttaa EU-tasolla ja Suomen ilmastolaissa (423/2022) asetetut kunnianhimoiset uusiutuvan energian hyödyntämisastetta ja hiilineutraalisuutta koskevat tavoitteet. Myös energiahuoltovarmuuden näkökulmasta vesivoiman nykyinen rooli on kyettävä säilyttämään, jotta muutos hiilineutraaliin energiajärjestelmään on hallittu. Vesivoima tukee Suomen energia- ja ilmastopoliittisia tavoitteita ollen uusiutuvaa, kotimaista, hajautettua ja päästötöntä sähköntuotantoa.

PVOV:n näkemyksen mukaan on myös kyseenalaista, koituisiko Isohaaran voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen muuttamisesta tosiasiallisesti hakemuksessa väitetyllä tavalla hyötyä yleiselle edulle, jos yleisen edun tarkastelu suoritettaisiin vesilain edellyttämällä tavalla kokonaisvaltaisesti. PVOV:n käsityksen mukaan kalatalousvelvoitteen muuttamisesta ei myöskään juurikaan aiheutuisi myönteisiä vaikutuksia yleiseen kalatalousetuun, sillä yksinomaan

HPP ASIANAJOTOIMISTO

istutusmäärän merkittävää kasvattamista ilman arviota sen vaikutuksista ei voida pitää hyötynä yleiselle edulle, varsinkin kun istutusmäärän kasvattaminen olisi ICES:n suositusten vastaista ja vaikutukset luonnonlohikantoihin voisivat olla haitallisia (ks. tarkemmin liite 2). Hankkeesta ei myöskään aiheudu hyötyä yksityiselle edulle, joten on selvää, ettei tarkistaminen voi olla tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellista. Joka tapauksessa ilman asianmukaista VL 19 luvun 10 §:n mukaista arviota hakemuksen tarpeellisuudesta yleisen edun kannalta hakemusta ei ole voitu ottaa tutkittavaksi tai se on tullut olennaisesti puutteellisenä hylätä, ja näin ollen myös valituksenalainen Pohjois-Suomen AVI:n päätös tulee kumota.

4.3 Kemijoen olosuhteet eivät ole muuttuneet Isohaaran voimalaitoksen osalta olennaisesti

4.3.1 Kalatalousvelvoitteen muuttaminen on mahdollista vain laissa säädetyissä tapauksissa

Kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun tarkistamista koskevan vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla lupaviranomainen voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Sen sijaan lainkohdan perusteella ei ole mahdollista tarkistaa rahalla kertakaikkisesti korvattuja kalatalousvahinkoja, joihin kohdistuu edellä kohdassa 3.4 selostetusti oikeusvoimavaikutus. Vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetään lisäksi tarkkarajaisesti niistä edellytyksistä, joiden vallitessa lainvoimaista kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten tarkistaminen on mahdollista. Säännöksen nojalla ei siis voida muuttaa kalatalousvelvoitetta rajattomasti eikä kaikissa tilanteissa.

4.3.2 Oikeudelliset reunaehdot kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle

Vesilakia koskevan hallituksen esityksen (HE 277/2009) perusteluista² ilmenevästi lain 3 luvun 22 § sisältää vanhan vesilain 2 luvun 22 §:n 4 momentissa ja 22 b §:ssä olevat kalatalousvelvoitteiden tarkistamista koskevat säännökset. Perusteluissa todetaan, että ”[y]hdenmukaisesti nykyisten säännösten kanssa kalatalousvelvoitetta tai -maksua voitaisiin pykälän 1 momentin nojalla tarkistaa, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Velvoitetta voitaisiin lisäksi tarkistaa, jos se on osoittautunut kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi.” Voimassa olevan säännöksen tulkinta vastaa aiempaa, joten lainsäätäjän tarkoitus on luettavissa vanhan vesilain aikana annetuista hallituksen esityksistä.

Vanha vesilaki ei alkuperäisessä muodossaan sisältänyt säännöksiä kalatalousvelvoitteen muuttamisesta. Kalatalousvelvoitteen muuttamisen mahdollistava säännös on aikoinaan lisätty VVL:in vuoden 1987 lakimuutoksella (467/1987). Uusi kalanhoitovelvoitteen ja -maksun muuttamista koskeva 2 luvun 22 § kuului muutoksen jälkeen seuraavasti:

² s. 74.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

”Jos vesistöön rakentamisesta aiheutuu kalakannalle ilmeistä vahinkoa, on luvan saaja velvoitettava istuttamaan kaloja ja ryhtymään muihin tarvittaviin toimenpiteisiin kalakannalle aiheutuvien vahinkojen vähentämiseksi sillä vesialueella, johon toimenpiteen vahingollinen vaikutus ulottuu (*kalanhoitovelvoite*).

Jos kysymyksessä olevaa vesistöä varten on laadittu maa- ja metsätalousministeriön hyväksymä suunnitelma kalakannan suojelemiseksi, vesioikeuden on otettava se tarpeen mukaan huomioon kalanhoitovelvoitteesta määrättäessä.

Jos kalakannan säilyttämiseksi tarkoitettujen toimenpiteiden suorittaminen aiheuttaisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia rakentajalle taikka kalanhoitovelvoitteen määräämistä ei muusta syystä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, rakentaja on määrättävä suorittamaan kalanhoitovelvoitteen tai sen osan asemesta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu maa- ja metsätalousministeriölle käytettäväksi kalakannan suojelemista tarkoittavien toimenpiteiden toteuttamiseen (*kalanhoitomaksu*).

Vesioikeus voi hakemuksesta muuttaa kalanhoitovelvoitetta ja kalanhoitomaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet.”

Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 266/1984) todetaan³, että ehdotetun 22 §:n 1–3 momentin mukaan kalanhoitovelvoitetta asetettaessa lähtökohtana on rakentajan eli luvan saajan velvoittaminen kaikkiin niihin tarkoituksenmukaisiin kalakannan säilyttämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin (*kalanhoitovelvoite*), *jotka eivät aiheuta saavutettavaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia* (tekstin korostus lisätty).

Olosuhteiden olennaista muutosta koskevilta osin perusteluissa todetaan seuraavasti:

”Olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua. Kalanhoitovelvoite tai kalanhoitomaksu saattaa osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. *Esimerkiksi kalatievelvoitteet eivät yleensä ole vastanneet tarkoitustaan.* Lisäksi tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi. Vesilaki tarjoaa eräitä keinoja puuttua lainvoimaiseen lupapäätökseen. Vesilain 2 luvun 27 ja 28 §:n sekä 10 luvun 25 §:n säännökset ovat niistä esimerkkejä. Sen sijaan varsinaista eri hanketyypeille yhteistä kalanhoitovelvoitteiden tarkistamiseen oikeuttavaa säännöstä olosuhteiden muuttumisen varalle laissa ei ole. Tämän vuoksi pykälän 4 momentiksi ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan kalanhoitovelvoitetta ja kalanhoitomaksua tulisi voida olosuhteiden olennaisesti muuttuttua tarkistaa. *Ehdotuksen tavoitteena ei ole jo annettuihin lupiin liittyvien kalanhoitovelvoitteiden yleisen tarkistamisen käynnistäminen, vaan mahdollistaa nykyistä helpommin epätarkoituksenmukaisiksi osoittautuneiden kalanhoitovelvoitteiden ja -maksujen muuttaminen vastaamaan muuttuneita oloja.*” (tekstin korostus lisätty)

³ s. 12–13.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Edellä referoiduista perusteluista voidaan tehdä seuraavat tämän asian kannalta keskeiset johtopäätökset: Ensinnäkin perusteluista ilmenee yleinen kalatalousvelvoitteiden asettamista koskeva reunaehto *velvoitteesta aiheutuvien kustannusten kohtuullisuudesta subteessa saavutettaviin hyötyihin*. Toiseksi perusteluista käy ilmi, että säännöksellä *ei ole tavoiteltu kalatalousvelvoitteiden yleistä tarkistamista tai mahdollistettu velvoitteiden kustannustason yleistä korottamista*. Sen tarkoituksena on sen sijaan ollut mahdollistaa toimimattomien kalatalousvelvoitteiden, kuten hyödyttömiksi osoittautuneiden kalaportaiden, muuttaminen. Säännöksen perustelut huomioiden on selvää, ettei olosuhteiden olennaisista muuttamista koskevan sääntelyn lisäämisellä lakiin ole perustettu oikeutta merkittävästi korottaa olemassa olevaa kalatalousvelvoitetta. On myös selvää, että mikäli tällainen merkittävä oikeustilan muutos olisi ollut tavoitteena, olisi se tuotu perusteluissa selkeästi esiin.

Kalatalousvelvoitetta koskevaa säännöstä muutettiin vanhan vesilain aikaan jälleen vuonna 1994 (553/1994), jolloin lain terminologiaa täsmennettiin muuttamalla kalanhoitovelvoite kalatalousvelvoitteeksi ja mahdollistamalla myös aiemman sääntelyn nojalla annettujen kalatalousvelvoitteiden muuttaminen (2 luvun 22 c §). Lisäksi lakiin tuotiin mahdollisuus tarkistaa epätarkoituksenmukaista velvoitetta silloinkin, kun olosuhteet eivät ole olennaisesti muuttuneet. VVL 2 luvun 22 §:n 4 momentti kuului muutoksen jälkeen seuraavasti:

”Vesioikeus voi hakemuksesta muuttaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä, jos olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä.”

Muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 17/1994) toistetaan ensinnäkin vuoden 1984 perusteluissa todettu lähtökohta, eli ettei vuoden 1984 muutoksen tarkoituksena ollut jo annettuihin lupiin liittyvien kalanhoitovelvoitteiden yleinen uudelleen tarkistaminen, vaan mahdollistaa epätarkoituksenmukaisiksi osoittautuneiden kalanhoitovelvoitteiden ja -maksujen muuttaminen.⁴ Tarkistamismahdollisuuden lisäämistä hallituksen esityksessä perustellaan seuraavasti:

”Velvoite voidaan havaita kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi ja tarkoitustaan vastaamattomaksi, vaikka olosuhteet eivät olisikaan muuttuneet. Velvoitteen muuttamiseen voitaisiin tällaisessa tapauksessa ryhtyä, mikäli velvoitteesta muutoksen ansiosta olisi odotettavissa selvästi parempi kalataloudellinen tulos. Tarkoituksena olisi mahdollistaa epätarkoituksenmukaisten velvoitteiden muuttaminen suunnilleen aikaisemmin vahvistetun kustannustason puitteissa silloin, kun kysymys ei ole olosuhteiden muuttumisesta aiheutuvasta tarkistamistarpeesta. Ehdotettu tarkistaminen ei saisi merkittävästi lisätä velvoitteen toteuttamiskustannuksia.”⁵

⁴ s. 12–13.

⁵ s. 28.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Perusteluista käy ilmi, että tehdyllä muutoksella ei ole puututtu ”olosuhteiden olennaisen muutoksen” soveltamiseen, vaan mahdollistettu toimimattomaksi osoittautuneen velvoitteen tarkistaminen. Perusteluista ilmenevästi olosuhteiden olennaisen muutokseen perustuvassa velvoitteen muuttamisessa lähtökohtana tulee pitää velvoitteen muuttamista nimenomaan muuttuneita olosuhteita vastaavaksi. *Lainsäätäjän tarkoituksena ei siis ole ollut sallia velvoitteen muuttamista rajoituksetta siinäkään tilanteessa, että olosuhteet olisivat muuttuneet laissa tarkoitettulla tavalla.* Säännöstä ei näin ollen muutoksenkaan jälkeen voi tulkita siten, että sillä olisi tarkoitettu mahdollistaa velvoitteen kustannusten rahanmääräisen arvon merkittävä kasvattaminen. Mikäli tällainen erittäin merkittävä muutos oikeustilaan olisi tehty, olisi se myös mainittu lain perusteluissa.

Yhteenvedon edellä esitetystä voidaan todeta, että olosuhteiden olennaisen muutoksen käyttöala rajautuu velvoitteen muuttamiseen muuttuneita olosuhteita vastaavaksi ja muuttuneisiin olosuhteisiin tarkoituksenmukaiseksi. Vielä on niin, että viime vuosilta saatujen havaintojen perusteella merialueen olosuhteet vaikuttavat muuttuneen negatiiviseen suuntaan vaelluskalojen kannalta, mikä näkyy muun muassa Tornionjoen heikkoina nousukalamäärinä. Syitä lienee useita ravintovaroista hylkeisiin huomioiden vielä vaelluskalakantojen suojelun muuttumisen esimerkiksi lohen osalta nykyään pitkälti kantakohtaiseen suojeluun. Yhtiö toteaa, että istutusmäärien lisääminen entisestään näissä olosuhteissa olisi järjetöntä.

Lainsäädännön muutosten tarkoituksena ei ole ollut mahdollistaa kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon merkittävää kasvattamista missään tilanteessa. Tämä rajaa myös voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan säännöksen soveltamisalaa. Vesilain 3 luvun 22 §:ää ei näin ollen voida laillisuusperiaate huomioon ottaen tulkita sen rajat ylittäen PVOV:n vahingoksi siten, että sen nojalla kasvatettaisiin merkittävästi yhtiön kalatalousvelvoitteen kustannuksia nykyisestä.

Olosuhteiden olennaista muutosta koskeva oikeuskäytäntö on pääasiallisesti annettu vanhan vesilain säännöksiä soveltaen. Koska oikeustila ei kuitenkaan tältä osin ole muuttunut, esitetään seuraavassa keskeisimpiä olosuhteiden olennaista muutosta koskevia oikeustapauksia.

KHO 2004:98

Kokemäenjoen voimalaitoksia koskevassa tapauksessa Vaasan hallinto-oikeus totesi perusteluissaan, jotka korkein hallinto-oikeus pysytti, olosuhteiden olennaisesta muutoksesta seuraavaa:

”Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan kalataloudellinen tilanne Kokemäenjoella on muuttunut oleellisesti sen jälkeen, kun nyt kysymyksessä olevat voimalaitokset on rakennettu. Veden laatu on parantunut ja kalakantoja voidaan nyt aiempaa paremmin hoitaa. Kalastoa koskeva tieto on lisääntynyt.”

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Kyseisessä tapauksessa keskeinen olosuhdemuutos oli veden laadun paraneminen teollisuuden jätevesien vähentymisen seurauksena, mikä mahdollisti kalakantojen hoitamisen aiempaa paremmin.

KHO 29.1.2013 t. 355 ja 356

Kaltimon ja Kuurnan voimalaitoksia koskevista ratkaisuisista korkein hallinto-oikeus katsoi, että edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi ovat olemassa, sillä:

”Asiassa on vesilain 2 luvun 22 §:n 4 momentissa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena pidettävä sitä, että saimaanlohen viljelyistutukset eivät ole toteutettavissa tehokkaasti aiemmillä toimilla ja saimaanlohen säilymisen kannalta on syytä viljelyistutusten lisäksi pyrkiä tukemaan luonnonmukaista lisääntymistä.”

Lisäksi korkein hallinto-oikeus toteaa päätöksensä perusteluissa kalatalousmaksun määrästä seuraavaa:

”*Kalatalousmaksun määrän tulee perustua voimalaitoksen aiheuttamaan kalataloudelliseen haittaan. Uudet toimet saimaanlohen kannan tukemiseksi edellyttävät uusia kalanviljelytekniisiä keinoja. Kalanviljelyn kustannuksia lisäävät tällöin muun muassa emokalojen säilytys ja edes osittain luonnonkierron läpikäyneiden poikasten tuottaminen emokaloiksi. Kalatalousmaksun määrää arvioitaessa on otettava huomioon, että Pielisjoen voimalaitosten rakentamisen jälkeen järvihoon kohdistuva kalastuspaine on muuttunut ja että tästä kalastusolojen muutoksesta johtuvaa kalaston hoitokustannusten lisääntymistä ei voida sisällyttää voimalaitosten kalatalousvelvoitteisiin. Kalatalousvelvoitteen piiriin eivät myöskään kuulu viljelyistukkaiden merkintä tai kalastuksen yleinen valvonta. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että voimalaitoksen rakentamisaikana järvihoon kantoihin ovat vaikuttaneet myös muut tekijät, vaikka joen sulkeminen nykyisin estää joka tapauksessa kalan nousun.*” (tekstin korostus lisätty)

Kaltimon ja Kuurnan voimalaitosten tapauksissa huomionarvoista on ensinnäkin se, että siinä on kyse äärimmäisen uhanalaiseksi määritellystä saimaanlohesta ja sen säilyttämisen edellyttämisestä toimenpiteistä. Tällaista lajin säilymisen kannalta merkityksellistä uutta tietoa voidaan ratkaisun perusteella pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena. Päätöksestä ei kuitenkaan sen toiseikat ja niille perusteluista ilmenevästi annettu merkittävä painoarvo huomioon voida tehdä sellaista johtopäätöstä, että yleinen istutuksia tai kalastoa koskeva tiedon lisääntyminen ylittäisi olosuhteiden olennaisen muutoksen edellytykset.

Toiseksi päätös osoittaa, että kalatalousmaksun tulee perustua ainoastaan voimalaitoksen aiheuttamaan haittaan. Kalatalousvelvoitteella ei voida kompensoida muutoksia kalastuspaineessa tai muissa kalastusolojen muutoksissa. Edelleen päätöksen perusteluista ilmenee, että kalatalousvelvoitteella kompensoitavaksi tulee nimenomaan voimalaitoksen rakentamisen ajankohdan tilanteessa arvioitava haitta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

KHO 29.1.2013 t. 358

Hiitolanjoen voimalaitoksia koskevassa päätöksessä korkein hallinto-oikeus otti kantaa olosuhteiden olennaiseen muutokseen seuraavasti:

”Edellisen kalatalousvelvoitteen tarkistamispäätöksen antamisen jälkeen tehtyjen selvitysten myötä Hiitolanjoen kalakantoja koskeva tietous on lisääntynyt merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Selvityksissä on havaittu Hiitolanjoen olevan erittäin merkittävä Laatokan järvilohon lisääntymisjoki. Tämän vuoksi olosuhteiden on katsottava muuttuneen olennaisesti vuoden 2001 tilanteeseen verrattuna. Kangaskosken, Lahnasenkosken ja Ritakosken voimalaitoksille asetettua kalatalousmaksua on voitu muuttaa. Kalatalousmaksun lisäksi on asetettu selvitysvelvoite, joka koskee voimalaitosten patojen ohittavan kalatien vaihtoehtoja, suunnitelmaa kalatiestä ja kalatien rakentamista koskevan hakemuksen tekemistä Itä-Suomen aluehallintovirastolle. Selvityksen tekeminen on perusteltua sen arvioimiseksi, miten kalatalousvelvoitetta on mahdollisesti muutoin muutettava olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi. Selvityksen ja hakemuksen tekemiseen velvoittamisella ei siten ole vielä ratkaistu tulevan velvoitteen laajuutta ja sen sisältöä. Tässä vaiheessa velvoite on arvioitava riittäväksi ja oikeasuhtaiseksi olosuhteiden olennaiseen muutokseen verrattuna.”

Ratkaisun perusteluista ilmenevästi asiassa on annettu merkittävästi painoarvoa tapauksen tosiseikoille sekä erityisesti Hiitolanjoen merkitykselle erityisen uhanlaisen Laatokan järvilohon lisääntymisjokena ja tätä koskevan tiedon lisääntymiselle.⁶ Lisäksi päätöksen perusteluista ilmenee, että velvoitteen laajuudesta ja sisällöstä päätettäessä tulee huomioida olosuhteiden olennaisen muutoksen suuruus.

Johtopäätöksinä edellä esitetyistä oikeustapauksista voidaan todeta, että olosuhteiden olennaisen muutoksen kriteereitä on tulkittu oikeuskäytännössä jossain määrin lain esitöistä ilmenevää lainsäätäjän tarkoitusta laajemmin. Huomionarvoista on, että olosuhteiden olennaisen muutoksen kriteeristön soveltamiseen liittyy päätöksissä merkittävästi tapausten tosiseikkoihin liittyviä erityispiirteitä (Saimaan ja Laatokan järvilohon erityinen suojelutarve). Oikeuskäytännön perusteella kalatalousvelvoitteen muuttamisen tulee olla oikeasuhtaista suhteessa olosuhteissa tapahtuneisiin muutoksiin.

4.3.3 Yleisesti valituksenalaisessa päätöksessä esitetyistä olosuhteiden olennaisista muutoksista

Valituksenalaisessa AVI:n päätöksessä on usealla eri perusteella katsottu, että Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevassa asiassa olisi käsillä VL 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettu olosuhteiden olennainen muutos. PVOV katsoo kuitenkin, että päätöksessä viitatus perusteet liittyvät pääasiallisesti yleisen yhteiskunnallisen ja tieteellisen tietämyksen lisääntymiseen, eikä niillä ole välitöntä liityntää nyt kyseessä olevaan Kemijoen

⁶ Hiitolanjoella päädyttiin kuitenkin lopulta ratkaisuun, jossa voimalaitokset tullaan purkamaan ja lisääntymisalueet ennallistamaan.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

voimalaitosten kalatalousveloitteeseen. Olosuhteiden olennaisella muutoksella on VL 3 luvun 22 §:stä ja sen esitöistä ilmevästi tarkoitettu *tosiasiallisia* luonnonolosuhteissa tarkoitettuja muutoksia, eikä tulkintaa edes edellä kuvattu säännöksen soveltamiskäytäntö huomioon ottaen voida laajentaa tarkoitettavaan yksinomaan tutkimustiedon lisääntymistä taikka sääntelyssä tai ohjelmissa tapahtuneita yleisen tason muutoksia.

Selvyiden vuoksi todettakoon myös, ettei alkuperäisen vahinkoarvion väitetty virheellisyys ole laissa tarkoitettu olosuhteiden muutos, eikä vahinkoarviota muutoinkaan voida ottaa uudelleen arvioitavaksi jäljempänä kohdassa 5.1 perustellulla tavalla. Kemijokea koskevien fyysisten muutosten, eli uiton loppumisen ja Isohaaran kalateiden, osalta kyse voisi periaatteessa olla olosuhteiden olennaisesta muutoksesta. Kuitenkin, kuten seuraavissa kappaleissa tarkemmin perustellaan, uiton osalta on todettava, ettei sen loppuminen ole juurikaan muuttanut olosuhteita Kemijoen pääuomassa, eikä se ole vaikutuksiltaan niin merkittävä muutos, että kyse voisi olla olosuhteiden *olennaisesta* muutoksesta. Vastaavasti Isohaaran kalateiden osalta hakemuksessa ei ole esitetty yksityiskohtaisia tietoja siitä, miten kalatiet toimivat eikä muutoinkaan perusteltu, millä tavoin kalatiet ovat muuttaneet olosuhteita. Näin ollen Kemijoen olosuhteet eivät ole yhtiön näkemyksen mukaan muuttaneet miltään osin vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettulla tavalla ja ELY-keskuksen hakemus tulee hylätä.

Seuraavissa kappaleissa PVOV perustelee näkemystään vielä erikseen kunkin aluehallintoviraston päätöksessä viitatus väitetyn olosuhdemuutoksen osalta.

4.3.4 Uiton päättyminen ja kalataloudelliset kunnostukset

Valituksenalaisessa aluehallintoviraston päätöksessä on katsottu, että asiassa vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamia olosuhteiden olennaisia muutoksia Kemijoen osalta olisivat uiton päättyminen, kalataloudelliset kunnostukset ja kalateiden rakentaminen. Päätöksen mukaan olosuhteet ovat selkeästi muuttaneet, koska Kemijoen sivujokiin on tehty kalataloudellisia kunnostuksia ja uitto joessa on loppunut. Uitto otettiin aikanaan huomioon vähentämällä velvoitteen perusteena olevasta tuotantoarviosta 10 %.

PVOV toteaa aluksi, etteivät kalataloudelliset kunnostukset ole muuttaneet tilannetta velvoitteen määrittämiseen nähden, sillä alkujaankin velvoitteen taso arvioitaessa käytettiin luonnonkosken tuotantoarviota. Uitto otettiin huomioon vasta seuraavassa vaiheessa, eli vähentämällä velvoitteen perusteena olevasta tuotantoarviosta 10 %. Yhtiön näkemyksen mukaan edellä AVI:n päätöksessä mainituista muutoksista ainoastaan Kemijoen esitetty muuttuminen kalojen lisääntymisen kannalta merkittävästi paremmaksi voisi teoreettisesti olla vesilain tarkoittamaa Kemijoen olosuhteiden olennaisista muuttumista. Uiton loppumisesta huolimatta olosuhteet Kemijoessa eivät kuitenkaan ole muuttaneet, vaan uiton loppumisella on ollut vaikutusta lähinnä Kemijoen sivujoissa, joissa edellytykset vaelluskalojen lisääntymiselle ovat osin parantuneet. Sen sijaan Kemijoki on edelleen pääuomastaan

HPP ASIANAJOTOIMISTO

allastettu ja lyhytaikaissäädely voimatalousjoki, jossa olosuhteet eivät ole lainkaan suotuisia lohikalojen kutemisen tai pienpoikasten selviämisen kannalta. Sitä vastoin lyhytaikaissäädön merkitys on viime vuosina kasvanut, sillä säätövoimaa vaaditaan yhä enenevässä määrin tasapainottamaan tuuli- ja aurinkovoimaan perustuvan sääriippuvaisen tuotannon vaihtelua. Joen voimatalouskäytön vaikutukset on otettu huomioon myös aikanaan kalatalousvelvoitetta ja korvauksia määrättäessä, sillä jo tuolloin katsottiin, ettei jokialueella ollut mahdollista säilyttää lohikantaa velvoiteistutuksin. Tilanne ei ole tältä osin muuttunut, eikä luonnonkierron saavuttaminen Kemijoen nykyisinkään mahdollista. Uiton loppumisesta huolimatta olosuhteet Kemijoen eivätkin ole olennaisesti muuttuneet.

Lisäksi uittoväyliä on kunnostettu viimeisten 20–30 vuoden aikana lähemmäs luonnontilaa, mutta etenkin 1970–1980-luvuilla voimassa olleiden periaatteiden mukaisesti kunnostetuilla jokialueilla ei voitu riittävästi huomioida esimerkiksi arvokalojen elinympäristövaatimuksia. Uittoperkausten jokiekosysteemiä muuttava vaikutus oli suurinta pienissä sivujoissa, jotka eivät ole olleet lohien tuotannon kannalta merkityksellisiä. Lisäksi osa uiton vuoksi peratuista koskista on edelleen kunnostamatta. Uiton jäljiltä kunnostetut virtavesikohdeet eivät muutoinkaan täysin vastaa luonnontilaisia jokiosuuksia. Potentiaalisen poikastuotantoalueen määrään vaikuttavat myös metsä- ja suo-ojituksesta sekä muusta metsätaloudesta aiheutuvat muutokset silta-/tierumpuineen. Todellinen uiton jälkeisistä kunnostuksista seurannut tilanteen parantuminen ei siten kata 100 % aiemmasta 10 %:n velvoitteen uittovähennyksestä, ja uiton päättymisellä perusteltu velvoitteen lisäys olisi siten jotakin 0–10 %:n väliltä. PVOV katsoo, ettei vielä täyttä 10 %:n lisäystääkään voida pitää vesilaisissa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena.

Isohaaran kalateiden osalta PVOV toteaa, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa esitetyt ja valituksenalaisen aluehallintoviraston päätöksen perustana toimineet tiedot kalateiden merkityksestä ja toimivuudesta ovat kaikilta osin puutteellisia. Vaikka kalatiet eivät ole osa yhtiön kalatalousvelvoitetta, ovat ne olennainen osa vallitsevia olosuhteita. Päätöksessä ei ole perusteltu, miten jo rakennettujen kalateiden rakentaminen on vaikuttanut kalojen nousuun ja vesistöön, eikä kalateiden toimivuutta ole mitenkään huomioitu hakemuksessa esitettyjen vaatimusten perusteluissa, vaan olosuhteiden olennaisen muutoksen kohdallakin ainoastaan viitataan niiden olemassaoloon. Jos olemassa olevat kalatiet katsottaisiin olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi, olisi kalatalousvelvoite tullut asettaa siten, että kyseiset kalatiet nykyisin mitoituksin täyttävät Isohaaran osalta velvoitteen vaellusyhteyden osalta.

Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa tai AVI:n päätöksessä ei näin ollen ole osoitettu, että olosuhteet olisivat kalateiden rakentamisen seurauksena olennaisesti muuttuneet, eikä voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva soveltamiskynnys ole tältäkin osin ylittynyt.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

4.3.5 Poikastuotantoa koskevan tiedon lisääntyminen ja muuttuminen ei ole olosuhteiden muutos

Valituksenalaisessa päätöksessä on katsottu, että lohien poikastuotantoa koskevan tutkimustiedon lisääntyminen ja muuttuminen on olosuhteiden olennainen muutos. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalatalousvelvoitteen arvioinnin kannalta merkityksellisenä voidaan pitää tiedon lisääntymistä ja muuttumista Perämeren lohijokien potentiaalisesta lohien ja meritaimenen poikastuotantoon sopivien alueiden pinta-alasta, poikastuotannosta ja poikastuotantoon vaikuttavista tekijöistä. Riippumatta käytettävistä laskentamodeista Pohjois-Suomen AVI:n näkemyksen mukaan asiassa oleellista on tiedon lisääntyminen, mistä johtuen olosuhteiden voidaan tältä osin katsoa olennaisesti muuttuneen.

PVOV viittaa edellä olosuhteiden olennaisesta muuttumisesta lausumaansa ja toteaa, että vesilaissa tarkoitettulla olosuhteiden olennaisella muutoksella viitataan tosiasiallisiin muutoksiin vallitsevissa olosuhteissa. Yhtiön näkemyksen mukaan valituksenalaisen päätöksen perustelut koskien tiedon lisääntymistä ja muuttumista Perämeren lohijokien potentiaalisesta lohien ja meritaimenen poikastuotantoon sopivien alueiden pinta-alasta, poikastuotannosta ja poikastuotantoon vaikuttavista tekijöistä eivät millään tavalla liity olosuhteisiin tai niiden muuttumiseen. Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämät väitetyt muutokset Kemijoen poikastuotantoalan, vaelluspoikastuotannon sekä villi-viljelty kertoimen osalta ja näiden perusteella laskettu uusi vahinkoarvio eivät ole laissa tarkoitettuja olosuhteiden olennaisia muutoksia, vaan oikeudellisesti näissä seikoissa *on kyse aiemman vahinkoarvion virheellisyyttä koskevista väitteistä*. On selvää, ettei olosuhteiden olennaisista muutosta koskevan säännöksen nojalla, tai muutoinkaan, voida ottaa uudelleen käsiteltäväksi oikeusvoimaisesti ratkaistun kalatalousvelvoitepäätöksen ja siihen liittyvän kalatalouskorvauspäätöksen perusteena käytettyjä tosiseikkoja. Vahinkoarvion virheellisyyteen liittyvät väitteet olisi aikanaan tullut esittää asiaa koskevan valitusasian yhteydessä tai mikäli vahinkoarvio olisi myöhemmin katsottu virheelliseksi, olisi asia tullut käsitellä ennakoimattomia seurauksia ja vahinkoja koskevia säännöksiä (3 luvun 21 § sekä 13 luvun 8 §) soveltaen. Päätökset ovat saavuttaneet lainvoiman, ja oikeusvoimavaikutus estää päätösten perusteiden eli vahinkoarvion ottamisen uudelleen tarkasteltavaksi.

Myöskään mitään sellaista uutta tietoa ei ole tullut, jonka perusteella Kemijoen poikastuotantopinta-ala ja poikastuotanto voitaisiin katsoa muuttuneen siten, että tuota uutta tietoa voitaisiin pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena. Tornionjoesta saatu uusi tieto poikastuotantoalueista ja niiden tuotosta ei sellaisenaan sovellu perustaksi esittää muutoksia Kemijoen ja sen sivujokien osalta, sillä Tornionjoen ja Kemijoen fysikaalisissa ominaisuuksissa ovat merkittäviä eroja nimenomaan poikastuotantoalueiden määrään ja laatuun vaikuttavien putouskorkeuden ja koskimaisten alueiden kaltevuuden suhteen. Tornionjoella lohikalajien lisääntymiseen on käytettävissä 2–3-

HPP ASIANAJOTOIMISTO

kertainen putouskorkeus, ja myös ero jokien keskikaltevuudessa on samaa suuruusluokkaa, millä taas on suora yhteys jokien lohen ja taimenen lisääntymisalueiden määrään ja laatuun. Esimerkiksi Muonionjoen koskimaisten alueiden keskikaltevuus (1,4 m/km) antaa 1,5 kertaista virtausnopeuden suhteessa Kemihaaran koskimaiden keskikaltevuuteen (0,6 m/km). Tornionjoen Ruotsin puoleisiin alueisiin verrattuna erot ovat vielä suuremmat. Lohen poikastuotantoalan on arvioitu kasvaneen Tornionjoessa sen vuoksi, että lohet ovat nousseet ylemmäksi joessa uusille alueille, mm. Muonionjoen latvoilla. Kemijoen ja sen sivujokien osalta tällaisia alueita ei ole löydettävissä, sillä Kemijoen ja sen sivujokien latva-alueet sijaitsevat huomattavasti alempana ja ne siksikin on otettu huomioon jo nykyistä velvoitetta määrättäessä. Onkin ilmeistä, että Kemijoen ja sen sivujokien poikastuotantoalueet ovat soveltuneet Tornionjoen poikastuotantoalueita huonommin erityisesti lohelle. On myös ilmeistä, että Kemijoessa ja sen sivujoissa ei olisi tapahtunut samankaltaista lohen lisääntymisalueiden kasvua uusille alueille nousun takia kuin Tornionjoessa.

PVOV katsoo, ettei vahinkoarvion ottaminen uudelleen arvioitavaksi ole miltään osin mahdollista enää tässä vaiheessa. Kyseinen arviointimenettelmien muuttuminen tai väitetty Kemijoen poikastuotantoa koskevan tiedon lisääntyminen eivät ylipäättään ole vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettuja olosuhteiden olennaisia muutoksia, minkä lisäksi jäljempänä kohdassa 5 PVOV esittää tarkemmat perustelunsa sille, miksi Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa esitetty päivitetty vahinkoarvio on ollut virheellinen.

4.3.6 Istutuspoikasten säilyvyyden ja istutusten kannattavuuden heikentyminen sekä asiaa koskeva uusi tieto

Valituksenalaisen aluehallintoviraston päätöksen perustelujen mukaan asiassa annettu selvitys sekä Luken 14.6.2021 päivätty lausunto tukevat sitä käsitystä, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen jälkeen on istukaiden henkiinjäämisessä, ja sitä kautta istutusten kannattavuudessa tapahtunut olennainen muutos.

Istutusten tuloksellisuuden ja hakemuksessa viitatus villi/viljelty -kertoimen osalta PVOV toteaa, että nämä väitteet koskevat kalatalousvelvoitteen perusteena olevan vahinkoarvion laskennassa käytettyjä tietoja. Kuten edellä on jo selostettu, vahinkoarvion väitetyt virheet eivät ole vesilaissa tarkoitettu olosuhteiden olennainen muutos. Lisäksi yhtiö toteaa, että valituksenalaisen päätöksen perustana toimineet tiedot tai väitteet istutuksen tuloksellisuudesta ovat virheellisiä. PVOV viittaa tältä osin jäljempänä kohdassa 5 esittämäänsä ja toteaa lyhyesti jo tässä seuraavaa.

Kemijoen nykyistä velvoitetta määritettäessä oli lähtökohtana, että laitospoikanen selviytyy merellä huonommin kuin luonnonpoikanen, ja tämän vuoksi istutusmääräksi asetettiin 1,6 kertaa menetetty poikastuotanto. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksen mukaan velvoitteen laskennassa on käytettävä smoltti-kertoimena lukuarvoa 2,5. Arvo perustuu hakijan 21.6.2021

HPP ASIANAJOTOIMISTO

aluehallintovirastoon toimittamaan Luonnonvarakeskuksen (jäljempänä myös ”Luke”) lausuntoon. Luken lausunnosta ei tarkkaan ottaen ilmene miten laskelma on tehty ja mihin lukuihin se perustuu.

Kuten jäljempänä luvussa 5.2.5 ja liitteenä 2 olevassa muistiossa on tarkemmin perusteltu smolttikertoimen arvo vaihtelee käytetyistä aineistoista ja laskentamenetelmistä riippuen sekä vuosien välillä. Eri aineistoista eri vuosille laskettuna smolttikertoimet näyttävät vaihtelevan välillä 1,2–2,2. Itämeren lohimallin tuottamat estimaatit ovat kaikkein korkeimmat. Ensimmäisten eväleikkausselvitysten tulokset puolestaan tukevat alhaisimpia arvioita, jotka saadaan yhdistämällä tietoja Perämeren saaliskoostumuksesta, smolttituotantoarvioista ja istutusmääristä.

Nykyisen veloitteen mukainen smolttikerroin 1,6 soveltuu uudenkin tutkimustiedon perusteella edelleen käytettäväksi arvioitaessa villien ja viljeltyjen lohien eloonjäännin eroa post-smolt-vaiheessa ja aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka eikä perusteita sen korottamiselle ole. Aluehallintoviraston päätöksen mukainen smolttikerroin on kuitenkin selkeä yliarvio.

Edellä esitetyn perusteella valituksenalainen päätös tulee kumota ja ELY-keskuksen hakemus tulee hylätä, sillä hakemuksessa esitetyt arviot istukkaiden selviytymisestä ovat olennaisesti virheellisiä, eikä esitetyissä istutusten tuloksellisuuteen liittyvissä seikoissa ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta.

4.3.7 Yleinen kalakantoja koskevan tiedon lisääntyminen ei ole olosuhteiden muutos

Valituksenalaisen päätöksen mukaan olosuhteen olennaisena muutoksena on pidettävä vaelluskalakantoja ja niiden hoitoa koskevan tiedon lisääntymistä. Myös vaelluskalakantojen yhä heikkenevää tilaa on päätöksen perustelujen mukaan pidettävä olosuhteisen olennaisena muutoksena. Pohjois-Suomen AVI:n mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohien sekä äärimmäisen uhanalaisiksi luokiteltujen meritaimenen ja vaellussiian perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen. Kemijoen rooli kyseisten lajien säilyttämisessä on merkittävä, sillä Kemijoki on näiden lajien alkuperäistä elinympäristöä. Jotta alkuperäiset kannat voidaan säilyttää elinvoimaisina, huomiota on valituksenalaisen päätöksen mukaan kiinnitettävä kantojen perinnöllisen aineksen säilymiseen mahdollisimman vaihtelevana ja laajana.

PVOV toteaa ensinnäkin, että väitteet kalakantoja koskevan tutkimustiedon lisääntymisestä pitävät varmasti sinänsä paikkansa, sillä kalastoa ja kalakantoja tutkitaan ja seurataan jatkuvasti. Sen sijaan, toisin kuin valituksenalaisessa päätöksessä on esitetty, kalakantoja ja niiden hoitoa koskevan tutkimustiedon lisääntyminen ei itsessään ole vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos. Vesilain 3 luvun 22 §:n esitöistä ilmenee, että veloitetta voidaan olosuhteiden olennaisesti muututtua muuttaa vastaamaan muuttuneita olosuhteita. Tutkimustieto mainitaan tässä yhteydessä

HPP ASIANAJOTOIMISTO

mahdollisena keinona velvoitteen kehittämiseksi, mutta ei kuitenkaan itsessään kriteerinä olosuhteiden olennaista muutosta koskevan säännöksen soveltamiselle. Oikeuskäytännössä on omaksuttu säännöksen esitöitä hieman laajentava tulkinta ja annettu tutkimustiedolle merkitystä myös osana olosuhteiden olennaisen muutoksen edellytysten kokonaisarviointia. Aluehallintoviraston esittämä näkemys tutkimustiedon merkityksestä ei kuitenkaan vastaa säännöksen perusteluista tai oikeuskäytännöstä ilmenevää tulkintaa, sillä siinä viitataan yleisesti tutkimustiedon lisääntymiseen viime vuosikymmeninä. On selvää, ettei yleinen tutkimustiedon lisääntyminen muun muassa lohikalakantojen tuotantokapasiteetista, kalakantojen hoidosta ja tilasta, kalatieratkaisusta taikka yleinen tutkimusmenetelmien kehitys kalaston osalta ole lainsäätäjän tarkoitus huomioiden lain tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos. VL 3 luvun 22 §:n säännöstä ei myöskään ole tarkoitettu johdettavan yksittäiselle hankkeesta vastaavalle velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää.

Aiemmassa oikeuskäytännössä keskeisinä olosuhdemuutoksina on pidetty veden laadun paranemista, äärimmäisen uhanalaisen Saimaan järvilohen säilymisen kannalta merkityksellistä uutta tietoa sekä erityisen uhanalaisen Laatokan järvilohen lisääntymistä koskevaa uutta tietoa. Ratkaisujen perusteella olosuhteiden olennaisena muutoksena voidaan pitää lajien säilymisen kannalta merkityksellistä uutta tietoa. Sen sijaan tapauksissa kalastoa ja sen hoitoa koskevan yleisen tutkimustiedon lisääntyminen on nostettu esille lähinnä perusteluna sille, että kalatalousvelvoitteita on mahdollista tarkoituksenmukaisella ja oikeasuhtaisella tavalla päivittää vastaamaan muuttuneita olosuhteita. Vaikka tutkimustiedon lisääntymiselle on annettu jossain määrin merkitystä osana kokonaisarviota, se ei kuitenkaan itsessään ole sellainen olosuhteiden olennainen muutos, joka oikeuttaisi kalatalousvelvoitteen tarkistamisen. Jotta tutkimustiedon lisääntymisessä voisi olla kyse vesilaissa tarkoitettusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta, sillä tulisi olla selkeä liityntä kyseessä olevaan asiaan. Tämä ilmenee KHO:n ratkaisuista (KHO 29.1.2013 t. 355 ja 356), joissa oli kyse äärimmäisen uhanalaisesta Saimaan järvilohesta. Tapauksen tosiseikat poikkeava merkittävästi nyt kyseessä olevasta tilanteesta. Ensinnäkin päätöksistä käy ilmi, että geneettistä monimuotoisuutta koskevan tutkimustiedon lisääntymiselle on annettu merkitystä osana tapauksen tosiseikkoihin kytkeytyvää kokonaisarviointia, ei itsenäisenä olosuhteiden olennaisen muutoksen kriteerinä. Toiseksi perinnöllistä monimuotoisuutta koskevan tiedon lisääntyminen on katsottu merkitykselliseksi siitä syystä, että se on liittynyt äärimmäisen uhanalaisen lajin säilymiseen tähtäviin toimiin. Näin ollen kalakantojen hoitoa koskevan tutkimustiedon lisääntymisellä on ollut suora kytkentä tapauksen erityispiirteisiin ja kyseessä olevaan alalajiin.

Tapauksista ei siten voida johtaa oikeusohjetta, joka soveltuisi Kemijoen kalatalousvelvoiteasiaan, sillä Kemijoella vastaavaa liityntää äärimmäisen uhanalaisen lajin ja sitä koskevan muuttuneen tutkimustiedon välillä ei ole. Vastoin aluehallintoviraston päätöksen perusteluissa esitettyä, Kemijoen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

tapauksessa ei ole kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä Kemijoen lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa. Toisin sanoen kalatalousvelvoitteen mukaisissa istutuksissa Kemijoella ja merialueella ei ylläpidetä kalakantaa, jonka perinnöllinen monimuotoisuus olisi vaarantunut. Ylipäätään nykyisin lohien geneettisen monimuotoisuuden säilyttäminen perustuu perinnöllisesti toisistaan eroavien jokikohtaisten lohikantojen suojeluun. Kemijoen kalataloudellisiin velvoiteistutuksiin käytetään nykyisin Tornionjoen ja Iijoen lohikantoja suunnilleen samassa suhteessa (50/50 %). Tornionjoen lohikanta on tällä hetkellä Itämeren vahvin ja monimuotoisin lohikanta, minkä vuoksi Tornionjoen lohikanta ei tarvitse Ounasjokea sen monimuotoisuutta lisäämään, vaikka nykyisin Tornionjoen kantaa onkin käytetty myös Ounasjoen vapaaehtoisissa lohien palautusistutuksissa. Näillä vapaaehtoisilla istutuksilla pyritään edesauttamaan lohi- ja meritaimenkantojen luonnonlisäntymistä ja sen käynnistymistä.

Iijoella lohien ja meritaimenien kantoja on säilytetty Luonnonvarakeskuksen toimesta Taivalkosken kalanviljelylaitoksessa. Aiemmin geneettisen monimuotoisuuden säilyttäminen on perustunut lähinnä riittävän isojen emokalamäärien ylläpitämiseen, millä on varmistettu myös harvinaisempien ominaisuuksien säilymistä geenimateriaalissa. Kalankasvatuksen menetelmät ovat kuitenkin säilytyksen alkuajoista kehittyneet olennaisesti, ja nykyaikaisessa viljelyssä käytetään hyödyksi mahdollisimman paljon luonnonkiertoa. Emokalastoa pyritään täydentämään vuosittain luonnosta pyydystämällä. Geneettisen monimuotoisuuden säilymistä ja vahvistumista laituskannoissa pystytään varmistamaan entistä paremmin kehittyneiden geneettisten menetelmien avulla: esimerkiksi luonnosta otettavien emokalaparvien täydennysemojen sukulaisuudet pystytään DNA-analyseillä varmistamaan edullisesti ja nopeasti ja lähisukulaisten keskenään hedelmöittäminen pystytään välttämään. Tuotannollisten volyymlajien kuten lohien ja meritaimenien mädintuotannossa käytetään eritaustaisia emokalaparvia, jolloin geneettinen monimuotoisuus siirtyy parhaalla tavalla myös istutettaviin kaloihin.

Nykyisin tehtävillä Kemijoen velvoiteistutuksilla kompensoidaan vesivoimatuotannon merialueen kalastukselle ja kalakannoille aiheutettuja haittoja. Tämä toiminta on perustunut tiiviiseen yhteistyöhön Voimalohien poikaskasvatuslaitosten ja Luonnonvarakeskuksen Taivalkosken ja Keminmaan emokalalaitosten välillä. Yhdessä luonnonlohituotannon kanssa tämä istutustoiminta on mahdollistanut kaupallisen lohienkalastuksen Itämerellä ja Pohjanlahden rannikolla. PVOV katsoo, ettei kuitenkaan ole perusteltua lisätä edellä mainittuja merialueen velvoiteistutuksia, koska nykyiselläänkin osa istutuslohistä jää kalastamatta ja pyörimään istutusjokien edustoille. Tällöin lisääntyy riski sille, että kaloja harhautuu nousemaan myös luonnonlohijokiin. Tämä riski on huomioitu myös ICES:in suosituksissa, joissa istutusmääriä on suositeltu sopeutettavaksi kalastuksen hyödyntämistasoon, jotta vähennetään käyttämättömien kasvatettujen lohien määrää, jotka voivat olla vuorovaikutuksessa luonnonlohien kanssa.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Vastaavasti valituksenalaisessa päätöksessä todetaan velvoitteen ja kalataloudellisten kompensatioiden osalta, että eri ratkaisumalleja harkittaessa tulee huomioida sekä kansallisessa että kansainvälisessä päätöksenteossa ja strategioissa tunnustettu tarve siirtää painopistettä kalakantojen hoidossa luonnonpoikastuotantoa tukeviin toimenpiteisiin ja vaelluskalakantojen palauttamiseen. Näillä toimenpiteillä, kuten esimerkiksi vaellusyhteyksien luomisella, jokialueelle tehtävillä kotiutusistutuksilla ja/tai ylisiirroilla voidaan vaelluskalojen geneettistä monimuotoisuutta lisätä pitkällä tähtäimellä. Yhtiö pitääkin hyvin ristiriitaisena määräystä kasvattaa AVI:n esittämällä tavalla moninkertaisiksi nykyisiä Kemijoen ja Iijoen merialueen velvoiteistutusmääriä. Lisäistutukset ovat perusteltavissa ainoastaan vaelluskalojen palautusta tukeviin jokialueen kotiutusistutuksiin. Lisäksi on huomattava, että voimallitoksittain kasvava ylös- ja alasvaellushävikki vaikuttaa myös kotiutusistutusten toivuuteen sekä tavoiteltuihin geneettistä monimuotoisuutta koskeviin hyötyihin. PVOV korostaa myös, että valituksenalaisen päätöksen ja Iijokea koskevan päätöksen seurauksena istutettujen smolttien määrä Itämeressä lähes kaksinkertaistuisi, mikä lisäisi huomattavasti jo aiemmin esitettyjä riskejä istutettujen ja luonnonlohien välisen geneettisen ja ekologisen vuorovaikutuksen sekä tautien leviämisen kautta.

Edellä esitetyn perusteella PVOV toteaa yhteenvedona, ettei Itämeren lohikanta ole uhanalainen, eikä sen tila ole viime vuosina heikentynyt. Itämeren lohi lisääntyy useissa muissa joissa, Kemijoella ei ole omaa geneettistä kantaa, eikä Kemijoella ole erityistä merkitystä lajin geneettisen diversiteetin säilymisen kannalta. Tällä perusteella voidaan todeta, että voimassa olevan velvoitteen mukaiset toimenpiteet ovat riittäviä myös geneettisen monimuotoisuuden säilymisen takaamiseksi. Kemijoen istutuksiin käytetään suurelta osin Tornionjoen lohikantaa, joka on nykyisin vahva ja monimuotoinen. Tornionjoen kantaa tullaan käyttämään myös vapaachtoisissa mäti- ja pienpoikastutuksissa Ounasjoella. Tornionjoen lohi ei kuitenkaan tarvitse Ounasjokea kannan monimuotoisuutta lisäämään. Kemijoen tilanteessa tai kalakannoissa ei muutoinkaan ole tapahtunut mitään sellaisia muutoksia tai tullut sellaista uutta tietoa, joka voitaisiin katsoa olennaiseksi muutokseksi. Asian käsittelyn aikana esitetyt uudet tutkimustiedot ovat yleistasoisia, eikä niillä ole liityntää Kemijoen kalatalousvelvoitteeseen. Hakemuksen yleistasoisuutta havainnollistaa muun ohessa Isohaaran osalta hyvin se, ettei hakemuksessa ole olemassa olevan kahden kalatien osalta esitetty tutkimustietoa, eikä hakemus lainkaan perustu näistä kalateistä saatuihin kokemuksiin.

PVOV korostaa vielä, ettei yleisen tietämyksen tai tutkimustiedon lisääntymisessä voi olla kyse olosuhteiden olennaisesta muutoksesta, sillä tällainen tulkinta tarkoittaisi mahdollisuutta tarkistaa kalatalousvelvoitteet tapauksen tosiseikoista riippumatta pelkästään tutkimustiedon lisääntymisen edellytykseen vetoamalla. Tällaista tulkintaa säännös ei mahdollista, sillä tarkistaminen on kytketty olennaiseen muutokseen *kyseistä kalatalousvelvoitetta* koskevissa olosuhteissa. Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä todetaan nimenomaisesti, ettei tarkoituksena ole kalatalousvelvoitteiden yleisen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

tarkastamisen käynnistäminen. Kuten edellä on selostettu, vesilain 3 luvun 22 §:ssä on kyse poikkeuksesta pääsääntöön vesitalouslupien pysyvyyden osalta ja säännöksen soveltamiskynnystä on lisäksi nostettu 19 luvun 10 §:n yleisen tai tärkeän yksityisen edun edellytyksellä. Tästäkin syystä on selvää, ettei vesilaki mahdollista tulkintaa, jonka perusteella kalatalousvelvoitteiden tarkistaminen tulisi mahdolliseksi käytännössä riippumatta tapauksen tosi-seikoista. Tutkimustiedon määrä kalastoa ja kalataloutta koskien myös kasvaa koko ajan, jolloin näin tulkiten kalatalousvelvoitteen tarkistaminen olisi mahdollista säännöksen nojalla käytännössä jatkuvasti. Tällaista tulkintaa laki ei edellä esitetyn perusteiden perusteella mahdollista.

On selvää, ettei yhtiön kalatalousvelvoitteen tarkoituksena ylipäättään voi olla uusien itseään ylläpitävien kalakantojen luominen tai luonnonsuojelu laajemmin. Kalatalousvelvoite asetetaan vesilain mukaan tietyn hankkeen kalataloudelle ja kalastolle aiheuttamien vahinkojen kompensoimiseksi. Kalatalousvelvoitteella ei voida velvoittaa toimenpiteisiin, joiden tavoitteena on *uusien* kalakantojen luominen. Kalatalousvelvoitteen tavoite ei olekaan luonnonsuojellinen, vaan kalanhoidollinen, eikä vesilain mukaisessa lupa-asiassa ratkaista luonnonsuojelulain (1096/1996) alaan kuuluvia asioita. Valituksenalaisessa päätöksessä esitetyt geneettisen monimuotoisuuden ja lajisuojelun vaatimukset kuuluvatkin luonnonsuojelulain soveltamisalan piiriin, ja ne tulee tässä vesilain mukaisessa asiassa jättää huomiotta.

Edellä esitetyn perusteella valituksenalainen päätös tulee kumota ja ELY-keskuksen hakemus hylätä, sillä valituksenalaisen päätöksen perusteluissa viitatussa yleisessä kalakantoja ja niiden tilaa koskevan tiedon lisääntymisessä ei ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta.

4.3.8 Kalatieratkaisuja ja erilaisia tukitoimenpiteitä koskevan tiedon lisääntyminen ei ole olosuhteiden olennainen muutos

Aluehallintoviraston valituksenalaisen päätöksen mukaan kalakannoista ja niiden käyttäytymisestä sekä kalatieratkaisuista kertynyt tieto on johtanut siihen, että mahdollisuudet hoitaa Kemijoen kalakantoja ovat parantuneet ja olosuhteiden voidaan tältäkin osin katsoa olennaisesti muuttuneen.

PVOV toteaa, että vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisena olosuhteiden olennaisen muutoksen arvioinnissa voidaan osana kokonaisarviota ottaa huomioon tutkimustiedon lisääntyminen. Kuitenkin kuten edellä on selostettu, yleinen tutkimustiedon lisääntyminen itsessään ei ole lain tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos. Ratkaisussa KHO 2004:98 olosuhteiden muuttuminen liittyi ensisijaisesti vedenlaadun parantumiseen ja sen mahdollistamaan kalakantojen parempaan hoitoon, eikä päätöksen perusteella voida katsoa, että kalatieratkaisujen ja tukitoimien kehittyminen itsessään tarkoittaisi olosuhteiden olennaisesti muuttuneen.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämät tiedot esimerkiksi kalateiden 95–100 %:n tehokkuuksista ovat yksittäistapauksia maailmalta ja täysin Kemijokea poikkeavissa olosuhteissa saavutettuja. Kirjallisuuden tarkempi tarkastelu osoittaa, ettei kalatieratkaisuilla päästä hakemuksessa esitettyihin nousutehokkuuksiin eikä kalojen nousua useamman voimalaitoksen takana sijaitseville lisääntymisalueille voida kalatieratkaisuin järjestää. Hakemuksessa on ohitettu myös täysin Isohaaran voimalaitoksen kaksi olemassa olevaa kalatietä. Isohaaraan on rakennettu vuonna 2012 uusi kalatie osana Askel Ounasjoelle II -hanketta. Tämän kalatien suunnittelussa on ollut saatavilla uusin tietämys ja mukana ELY-keskuksen parhaat asiantuntijat. Hakemuksessa ei kuitenkaan esitetä mitään nousuprosentteja tai muutakaan vertailtavissa olevia tietoja kyseiseltä uudelta kalatieltä, vaan esitetään prosenttilukuja Yhdysvalloista ja Euroopasta täysin erityyppisistä olosuhteista. Asian käsittelyn aikana esitettyjen tietojen perusteella ei näin ollen voida arvioida, miten uuden kalatien rakentaminen on vaikuttanut Kemijoen olosuhteisiin.

PVOV:n näkemyksen mukaan nykyiset kalatieratkaisut ovat edelleen samoja, mitä tunnettiin Kemijoen nykyisen velvoitteen määrittämisen aikaan. Sen sijaan viime vuosina on tullut uutta tietoa erityisesti kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toimivuudesta sekä vaelluspoikasten alasvaelluksen aikaisesta kuolevuudesta. Uuden tiedon valossa rakennetuissa ja voimakkaasti muutetuissa jokivesissä niin kalateiden toimintatehokkuuteen kuin alasvaelluksen aikaiseen kokonaiskuolevuuteen liittyy monia ongelmia, jotka tekevät vaelluskalojen palauttamisen Kemijoen kaltaisiin vesistöihin hyvin haasteelliseksi. Edelleen yhtiö toteaa, että mikäli olemassa olevat kalatiet katsottaisiin olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi, olisi kalatalousvelvoite tullut asettaa siten, että kyseiset kalatiet nykyisin mitoituksin täyttävät Isohaaran osalta velvoitteen vaellusyhteyden osalta.

Edellä esitetyn perusteella valituksenalainen päätös tulee kumota ja ELY-keskuksen hakemus hylätä, sillä valituksenalaisen päätöksen perusteluissa viitatuissa kalateitä ja uusia teknisiä ratkaisuja koskevissa seikoissa ei ole kyse vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettusta olosuhteiden olennaisesta muutoksesta.

4.3.9 Kansainvälisten ja kansallisten säädösten ja ohjelmien voimaantulo ei ole vesilaisissa tarkoitettu olosuhdemuutos

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan EU:n vesipuitedirektiiviä ja siinä asetettuja velvoitteita sekä vesipuitedirektiivin toimeenpanemiseksi säädettyä lakia vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä on pidettävä vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena siltä osin kuin niillä on suoraan vaikutusta kalatalousvelvoitteeseen ja sen määrittämiseen. Sen sijaan uuden oikeudellisesti sitomattoman strategian tai suunnitelman voimaantuloa ei voida suoraan pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena, vaan olosuhteiden olennaista muutosta on tarkasteltava kyseisen strategian taustalla olevan olosuhteen kautta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

PVOV yhtyy AVI:n päätöksen perusteluihin strategioita ja muita soft law -asiakirjoja koskevin osin. Yhtiön näkemyksen mukaan yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin puuttumisen tulee aina perustua lainsäädäntöön, eikä erilaisten tahojen laatimilla strategioilla tai vastaavilla asiakirjoilla voida ohittaa laissa säädettyjen edellytysten arviointia. Oikeudellisesti sitomattomat strategiat, kuten kalatiestrategia, eivät siis voi olla vesilain tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos, ja puuttumisen lainvoimaisiin kalatalousvelvoitteisiin tulee aina perustua lainsäädäntöön.

Lisäksi yhtiö katsoo, ettei myöskään vesipuitedirektiivistä, sen kansallisesti täytäntöönpanevasta vesienhoitolaista tai vesienhoitolain perusteella laaditusta vesienhoitosuunnitelmasta ole johdettavissa perusteita sen arviointiin, ovatko olosuhteet Kemijoella olennaisesti muuttuneet VL 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. VL 3 luvun 22 §:stä ja sen esitöistä ilmenevästi olosuhteiden olennaisella muutoksella on tarkoitettu tosiasiallisia luonnonolosuhteissa tarkoitettuja muutoksia, eikä tulkintaa edes säännöksen soveltamiskäytäntö huomioon ottaen voida laajentaa tarkoittamaan sääntelyssä tai ohjelmissa tapahtuneita yleisen tason muutoksia. PVOV korostaa myös, että vesipuitedirektiiviä ja sen täytäntöönpanevaa kansallista sääntelyä ei sovelleta valituksenalaiseen kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeneeseen asiaan. Vesipuitedirektiivin ympäristötavoitteiden osalta Kemijoen voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa ei ole olemassa sellaisia hydrologis-morfologisia toimenpiteitä, jotka toteutettuina muuttaisivat vaelluskalojen tilaa siten, että paras saavutettavissa oleva tila muuttuisi, sillä Kemijoen pääuoman vesimuodostumiin ei ole ilman jatkuvia tuki-istutuksia mahdollista saada aikaan teknistaloudellisin toteuttamiskelpoisin toimenpitein itseään ylläpitäviä lohi- ja taimenkantoja. Tämä käy ilmi myös AVI:n päätöksestä, jossa todetaan, ettei itseään ylläpitävien kantojen saavuttaminen ole todennäköistä. Samaan johdopäätökseen päädytään myös populaatiomallilaskennoilla, jotka osoittavat, että luontaista lisääntymistä on mahdollista saada aikaan, mutta se edellyttää merkittäviä jatkuvia tuki-istutuksia, jolloin kyse ei ole itseään ylläpitävästä kannasta. Jos taas itseään ylläpitävää kantaa ei saada aikaan, vaikutus kalastomuuttujan vertailuarvoon on nolla, ja tällöin lohi- ja taimenkannat eivät ole vesienhoitosuunnitelman luokituksen vertailutilassa eli parhaassa saavutettavissa tilassa.

Vesipuitedirektiivi, siinä asetettu hyvän (saavutettavissa olevan) tilan tavoite tai vesienhoito-ohjelma eivät edellytä voimassa olevan velvoitteen muuttamista eivätkä kalateiden rakentamista, eikä vesipuitedirektiivin ympäristötavoitteella ole vaikutusta velvoitteen määrittämiseen. Näin ollen käsillä olevassa asiassa olosuhteiden ei voida katsoa muuttuneen olennaisesti myöskään kansainvälisten tai kansallisten säädösten ja ohjelmien perusteella, joten valituksenalainen päätös tulee kumota ja ELY-keskuksen hakemus hylätä.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

4.4 Vesilaissa ei ole muutakaan säännöstä, jonka perusteella ELY-keskuksen hakemus voitaisiin käsitellä

Edellä jo mainitusti PVOV katsoo, ettei voimassa olevassa lainsäädännössä ole säännöstä, jonka nojalla Lapin ELY-keskuksen hakemus Isohaaran voimalaitoksen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi on voitu pätevästi käsitellä ja valituksenalainen Pohjois-Suomen AVI:n päätös antaa. Kuten edellä on jo tuotu ilmi, hakemus koskee suurelta osin lohta, joka on aikanaan jokialueen osalta täysimääräisesti kompensoitu korvauksin. Lainsäädännössä ei ole säännöstä, jonka nojalla näihin korvauksiin voitaisiin enää jälkikäteisesti puuttua, joten päätökset nauttivat oikeusvoimaa, eikä korvausten perusteena olevia vahinkoja voida enää jälkikäteen vaatia uudelleenkompensoitavaksi.

Myös Isohaaran voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan vaatimuksen tulee perustua lainsäädäntöön. Lapin ELY-keskus on hakemuksessaan viitannut ainoastaan vesilain 3 luvun 22 §:ään ja katsonut, että olosuhteet ovat muuttuneet säännöksessä tarkoitettulla tavalla olennaisesti. PVOV viittaa säännöksen soveltamisesta edellä lausumaansa ja katsoo, ettei Isohaaran voimalaitoksen osalta ole kyse säännöksessä tarkoitetuissa olosuhdemuutoksista. Yhtiö korostaa vielä myös, että vesilain esitöissä todetaan nimenomaisesti, ettei VL 3 luvun 22 §:n säännöstä ole tarkoitettu johdettavan yksittäiselle hankkeesta vastaavalle velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää. Se, että Kemijoen kalataloudellista tilaa nykytiedon valossa mahdollisesti voitaisiin parantaa uusilla kalatalousvelvoitteilla ja -maksuilla, ei ole VL 3 luvun 22 §:ssä säädetty olosuhdemuutos, eikä se oikeuta lainvoimaisiin päätöksiin puuttumiseen tai yhtiöiden vastuun kohtuuttomaan laajentamiseen. Hakemuksen käsittelyä ei ole siten voitu perustaa kyseiseen lainkohtaan, joten valituksenalainen päätös tulee kumota ja ELY-keskuksen hakemus hylätä.

PVOV toteaa vielä, ettei voimassa olevaan lainsäädäntöön sisälly mitään muutakaan säännöstä, jonka nojalla Isohaaran kalatalousvelvoitteen muuttamista koskeva Lapin ELY-keskuksen hakemus voitaisiin tutkia ja hyväksyä. ELY-keskuksen hakemuksen perusteella kalatalousviranomaisen on ollut tyytymätön Isohaaran voimalaitoksen voimassa olevaan kalatalousvelvoitteen mm. istutusten tuloksellisuuden osalta. Tässä tapauksessa kyseeseen voisi mahdollisesti tulla vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toinen virke, jonka mukaisesti *kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi* osoittautunutta velvoitetta voidaan tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Lapin ELY-keskuksen hakemusta ei olisi kuitenkaan voitu käsitellä kyseisen lainkohdan nojalla, sillä säännökseen on asetettu luvanhaltijan oikeusturvaksi toimenpiderajoituksia koskeva kustannusrajoitus. Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen nojalla ei siten myöskään ole voitu käsitellä ELY-keskuksen kustannuksiltaan huomattavaa hakemusta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

5 Vahinkoarvio on laadittu vastoin vesilakia ja on virheellinen

5.1 Kalatalousvelvoitetta tarkistettaessa ei voida laatia uutta vahinkoarviota

Pohjois-Suomen AVI on päätöksessään todennut muun ohella, että vahinkoarvion on perustuttava ajantasaiseen ja tutkittuun tietoon. Pohjois-Suomen AVI:n mukaan vahinkoarvion pohjana käytetyt arviot luonnontilaisen Kemijoen poikastuotantoalueesta sekä -kyvystä ja arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta ovat tarkentuneet. Tämän perusteella aluehallintovirasto on katsonut voitavansa laatia asiassa uuden vahinkoarvion.

Vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetään otsikkonsa mukaisesti kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevien määräysten tarkistamisesta. Edellä luvussa 4 selostetusti säännöstä voidaan ylipäätään soveltaa vain laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Kuten PVOV on edellä perustellut, nämä edellytykset eivät täyty nyt kysymyksessä olevassa asiassa. Mikäli Vaasan hallinto-oikeus kuitenkin arvioisi vastoin PVOV:n esittämää kalatalousvelvoitteen tarkistamisen edellytysten täyttyvän, velvoitteen tarkistamista koskevassa asiassa ei kuitenkaan voida laatia uutta vahinkoarviota.

Vesilain 3 luvun 22 § koskee säännöksen otsikon sanamuodon mukaan nimenomaisesti kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten tarkistamista. Tällä viitataan olemassa olevaa toimintaa koskevan velvoitteen tarkistamiseen vastaamaan muuttuneita oloja (HE 266/1984). Kalatalousvelvoitetta koskevien määräysten tarkistaminen tarkoittaa olemassa olevan velvoitteen täsmentämistä tai rajattua muuttamista. Vesi- ja ympäristöoikeudessa määräysten tarkistamisella viitataan vakiintuneesti tilanteeseen, jossa toiminnan edellytyksiä päivitetään mahdollisten sääntelymuutosten tai muun perustellun tarpeen vuoksi. Määräysten tarkistamisasiassa edellytykset puuttua olemassa olevaan lupaan tai sen perusteisiin ovat rajatut, eikä määräysten tarkistaminen voi tarkoittaa asian käsittelemistä uutena asiana. Säännöksen sanamuoto tai siihen liittyvät lain esityöt eivät mahdollista sellaista tulkintaa, että kalatalousvelvoitteen tarkistamista koskeva asiassa asia ratkaistaisiin vastaavassa laajuudessa kuin uutta toimintaa koskeva lupa-asia, eli laatimalla kokonaan uusi vahinkoarvio ja antamalla siihen perustuvat määräykset. On selvää, että kalatalousvelvoitteen tarkistamista koskevassa asiassa ei voida puuttua lupapäätöksen ja siihen liittyvien kalatalousvelvoitteiden ja -maksujen sekä korvausratkaisun perusteena olevaan vahinkoarvioon tai laatia kokonaan uutta, olemassa olevaa toimintaa koskevaa, vahinkoarviota.

Säännöksen sanamuoto huomioon ottaen lupaviranomaiselle ei ole myöskään säädetty, eikä esitoissa todettu huomioon ottaen ole tarkoitettukaan sääntää, toimivaltaa uuden vahinkoarvion laatimiseen. Pohjois-Suomen AVI on näin ollen myös ylittänyt toimivaltansa ottaessaan lainvoimaisesti ratkaistun vahinkoarvion perusteet uudelleen arvioitavaksi tässä kalatalousvelvoitteen tarkistamista koskevassa asiassa.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

PVOV toteaa, että oikeudellisesti Lapin ELY-keskuksen vaatimuksissa vahinkoarvion päivittämisestä on kysymys vahinkoarvion virheellisyyttä koskevista väitteistä, jotka lupaviranomaisen olisi tullut jättää tutkimatta tai hylätä. On selvää, ettei kalatalousvelvoitteen tarkistamista koskevan vesilain säännöksen nojalla, eikä muutoinkaan, voida ottaa uudelleen käsiteltäväksi lainvoimaisesti ratkaistun kalatalousvelvoitepäätöksen ja siihen liittyvän kalatalouskorvauspäätöksen perusteena käytettyjä tosiseikkoja. Vahinkoarvion virheellisyyteen liittyvät väitteet olisi aikanaan tullut esittää asiaa koskevan valitusasian yhteydessä tai mikäli vahinkoarvio olisi myöhemmin katsottu virheelliseksi, olisi asia tullut käsitellä ennakoimattomia seurauksia ja vahinkoja koskevia säännöksiä (3 luvun 21 § sekä 13 luvun 8 §) soveltaen. Päätökset ovat saavuttaneet lainvoiman ja oikeusvoimavaikutus estää päätösten perusteiden eli vahinkoarvion ottamisen uudelleen tarkasteltavaksi. Lisäksi PVOV viittaa olosuhteiden olennaisen muutoksen osalta luvussa 4 esittämäänsä ja vahinkoarvion osalta luvussa 5.2 esittämäänsä. PVOV katsoo, ettei vahinkoarvion ottaminen uudelleen arvioitavaksi ole miltään osin mahdollista enää tässä vaiheessa.

5.2 Vahinkoarvio perustuu virheellisiin ja puutteellisiin tietoihin

PVOV on edellä perustellut, miksi asiassa ei ole oikeudellisia edellytyksiä vahinkoarvion muuttamiselle. Mikäli Vaasan hallinto-oikeus kuitenkin vastoin yhtiön esittämää katsoisi, että velvoitetta tarkistettaessa voidaan puuttua myös lainvoimaisen vahinkoarvion perusteisiin, asiaa ei kuitenkaan voida ratkaista Pohjois-Suomen AVI:n päätöksessään käyttämään virheelliseen vahinkoarvioon perustuen.

Yhtiö viittaa vahinkoarvion virheisiin ja puutteisiin liittyen valituksen liitteinä 2 ja 3 toimittamaansa selvitykseen sekä perustelee valitustaan lisäksi seuraavasti.

5.2.1 Aluehallintovirasto ei ole perustellut vahinkoarviota koskevaa ratkaisuaan

PVOV on hakemuksen vireillä ollessa esittänyt Pohjois-Suomen AVI:lle yksityiskohtaisen selvityksen vahinkoarvion laskemisen perusteista. Yhtiö on myös seikkaperäisesti osoittanut, millä perusteilla nykyistä vahinkoarviota on pidettävä oikeana.

Pohjois-Suomen AVI on kuitenkin ohittanut yhtiön esittämän selvityksen ottamatta siihen lainkaan kantaa ja perustellut päätöstä ainoastaan seuraavasti:

"Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että parasta käytettävissä olevaa tietoa lohen ja taimenen poikastuotantokyvystä sekä villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta edustaa tutkimus- ja asiantuntijaorganisaationa toimivan Luonnonvarakeskuksen (Luke) esittämät viimeisimpiin lohen kanta-arvioinnin tuloksiin perustuvat arviot".

PVOV katsoo, ottaen erityisesti huomioon nyt kysymyksessä olevan asian laadun, kokoluokan ja taloudellisen merkittävyyden, että päätöksen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

perusteleminen viittaamalla asiantuntijaviranomaisen näkemykseen ei täytä hallintolain 45 §:n päätöksen perustelemiselle asettamia vaatimuksia. Kyse on pelkästään viranomaisen asiantuntijaelin-asemaan perustuvasta päätöksen perustelusta, joka kuuluu lähinnä Tsaarin aikaiseen päätöksentekoon. Yksittäisen, toteavan lauseen esittäminen ei sekään täytä viranomaiselle asetettua velvollisuutta perustella päätös. Päätösharkinta on ollut myös sikäli puutteellista, että Pohjois-Suomen AVI ei ole tehnyt asiassa itsenäistä harkintaa, vaan viittaa asiantuntijaorganisaation lausuntoon. Asian ratkaisevan viranomaisen tulee itsenäisesti ottaa kantaa asiassa esitettyyn selvitykseen ja perustella ratkaisunsa. Tämä itsenäinen harkinta puuttuu valituksenalaisesta päätöksestä.

PVOV huomauttaa lisäksi, että myöskään Pohjois-Suomen AVI:n päätöksensä perusteena käyttämistä Luken lausunnoista ei käy tarkemmin ilmi, mihin Luke perustaa näkemyksensä. Tarkempia perusteluita ei löydy myöskään vuonna 2014 laaditusta Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet -raportista, vaan tässäkin raportissa ohitetaan keskeiset erot jokien välillä ja toistetaan enemmän perustelematta näkemystä siitä, että velvoitteen perusteena olevaa vahinkoarviota on syytä korottaa.

Edellä todettuun nähden PVOV katsoo, että Pohjois-Suomen AVI:n päätös tulee kumota ja hakemus hylätä, taikka asia tulisi vähintään palauttaa Pohjois-Suomen AVI:lle uudelleen käsiteltäväksi riittävän selvityksen hankkimiseksi ja päätöksen perustelemiseksi.

5.2.2 Tornionjoen perusteella ei voida arvioida Kemijoen poikastuotantoa

Lupaviranomainen on päätöksensä perusteluissa todennut, että Kemijoen poikastuotantokykyä arvioitaessa verrokkijokena voidaan käyttää Tornionjokea. Pohjois-Suomen AVI:n mukaan tätä tukee myös Luken lausunto.

PVOV katsoo, että Pohjois-Suomen AVI on tältäkin osin ohittanut yhtiön esittämän selvityksen perustelematta, vaikka yhtiö on asian käsittelyn aikana seikkaperäisesti perustellut, miten Tornionjoki eroaa Kemijosta ja miksi Tornionjoen mallinnusten perusteella ei voida arvioida Kemijoen poikastuotantoa.

Kemijoen nykyistä velvoitetta määritettäessä tarkasteltiin useamman joen poikastuotannosta ja kuolevuuksista saatua tietoa. Myös kansainvälisen meritutkimusneuvoston (”ICES”) mallinnus sisältää nyt kaikki Pohjanlahteen laskevat lohijoet. Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa ja Pohjois-Suomen AVI:n päätöksessä lähtötietojen perusteeksi on kuitenkin otettu näistä vain laskennallisesti suurimman hehtaarituoannon omaava Tornionjoki, jonka tuotantoarvioissa ICES-raporttienkin mukaan on eniten epävarmuutta. Hakemuksen perustaminen ainoastaan yhden joen tietoihin, joissa on merkittävää epävarmuutta, on jo itsessään kyseenalaista. Sen lisäksi Tornionjoen ja Kemijoen hydrologis-morfologisten ominaispiirteiden vertailu ei ylipäätään vastaa Pohjois-Suomen AVI:n näkemystä jokien samankaltaisuudesta: jokien tarkempi tarkastelu osoittaa, että Tornionjoki ja rakentamaton Kemijoki

HPP ASIANAJOTOIMISTO

eroavat toisistaan niiden hydrologisten ja morfologisten ominaisuuksien suhteen, joilla on keskeisin merkitys arvioitaessa lohikaloille soveltuvien elinympäristöjen määrää.

Jokien kaltevuus vaikuttaa koskialueiden määrään ja laatuun ja valuma-alueen järvisyys alivirtaamien suuruuteen. Alivirtaama vaikuttaa puolestaan suoraan vaelluskalojen eri-ikäisten jokipoikasten käytettävissä olevan elinympäristön laajuuteen ja laatuun ja on siten määräävä tekijä joen poikastuotantokyvyn kannalta. Tärkeimmät alivirtaamiin vaikuttavat tekijät ovat valuma-alueen järvisyys ja valuma-alueen koko. Järvisyyden kasvu kahdella prosenttiyksiköllä lisää keskialivalumaa 20–35 %.

Kemijoen vesistön järvisyys ennen tekojärvien rakentamista on ollut Taivalkoskella 2,9 %, Kemijärvellä 2,0% ja Kemihaarassa 0,7%. Tornionjoki ja erityisesti sen Ruotsin puoleinen osa, joka muodostaa noin 60 % joen valuma-alueesta, on merkittävästi Kemijokea järvisempi. Tornionjoen järvisyys Kukkolankoskella ja Pellossa on 4,6 %, Muonionjoen Muoniossa 3,5 %, ja Kaarensuvannossa 3,4 %. Ruotsinpuoleisen Tornionjoen yläosan järvisyys on peräti 8,4 % ja Lainionjoenkin 4,7 %. Näin merkittävät erot järvisyydessä tarkoittavat sitä, että vaelluskalojen poikasvaiheiden kannalta kriittiset elinympäristömuutokset ovat alivirtaamakaupina Tornionjoessa huomattavasti vähäisempiä kuin Kemijoessa.

Suurin ero Kemijoen ja Tornionjoen välillä on niiden kaltevuudessa. Kemijoen vesistöissä Lokka ja Porttipahta ovat hieman alle 250 metriä meren pinnan yläpuolella ja myös Ounasjoen ja Kemijoen latvavedet ovat samoilla korkeuksilla. Tornionjoella ja Muonionjoessa lohen on todettu nousevan alueille, jotka ovat yli 450 metriä meren pinnan yläpuolella. Keskimääräisen jokikaltevuuden kasvaessa virtausnopeudet joessa kasvavat, jolloin virtavesikutuisille kaloille löytyy enemmän ja paremmin soveltuvia poikaselinympäristöjä.

Tornionjoen ja Kemijoen pituusleikkauksia (Kemijoki ennen rakentamista) vertaamalla saadaan tarkempi kuva siitä, miten joet eroavat kaltevuuden ja koski-/niva-alueiden suhteen. Tornionjoki-Muonionjoen keskikaltevuus on 0,9 m/km ja Kemijoen sekä sen merkittävien sivujokien 0,6 m/km. Joen keskikaltevuus näyttää korreloivan hyvin sekä koskialueiden suhteellisen määrän, että näiden koskialueiden keskikaltevuuden kanssa. Tornionjoki-Muonionjoella koskimaisia alueita on 68 % jokipituudesta, kun niitä Kemijoella on vain 56 %. Tornionjoen Ruotsinpuoleisen osan keskikaltevuus on 1,3 m/km, Lainionjoen 2,3 m/km ja Tornionjoen yläosan Rautasjoen 2,7 m/km. On ilmeistä, että näissä joissa koskimaisien alueiden osuus jokipituudesta on suurempi kuin loivemmissa Kemijoen latvavesissä.

Yhteenvedona voidaan todeta, että Tornionjoki poikkeaa hydrologis-morfologisilta ominaisuuksiltaan merkittävästi rakentamattomasta Kemijoesta. Tarkastelun perusteella Tornionjoessa on noin 30 % enemmän koskimaisia alueita ja niiden laatu on parempi. Tornionjoessa on siten lohen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

poikastuotannon kannalta selvästi Kemijokea otollisemmat olosuhteet ja sen poikastuotantokyky on näin ollen suurempi.

Erot Kemijoen ja Tornionjoen järvisyydessä ja kaltevuudessa käyvät ilmi myös RKTL:n raportista, jossa on arvioitu jokien välisiä eroja. Raportissa tehty vertailu on kuitenkin varsin yleisellä tasolla tehty ja siinä on ohitettu edellä selostetut erot poikastuotantoalueiden kannalta kriittisissä parametreissa eikä keskivirtaamiin perustuva vertailu anna totuudenmukaista kuvaa jokien välisistä eroista. Myöskään AVI:n päätöksessä tai siinä viitatuissa Luonnonvarakeskuksen lausunnoissa ei ole tarkemmin analysoitu jokien välisiä eroja.

Edellä esitetyn perusteella Kemijokea ei voida keskeisten parametrien osalta verrata Tornionjokeen ja vahinkoarvio, joka perustuu yksinomaan Tornionjoen poikastuotantopotentiaaliin, on lähtökohdiltaan virheellinen ja perustuu puutteelliseen selvitykseen.

5.2.3 Kemijoen poikastuotantopinta-ala ei ole muuttunut

Aluehallintovirasto on päätöksessään todennut, että asiassa on pantava erityistä painoarvoa Ounasjoen poikastuotantoalaa koskeville selvityksille. Päätöksen mukaan voimassa olevassa kalatalousvelvoitteessa Ounasjoen poikastuotantoalan on arvioitu olleen neljännes koko Kemijoen 4 000 ha:n poikastuotantoalasta. Pohjois-Suomen AVI:n mukaan uusimpien selvitysten perusteella voidaan arvioida, että Ounasjoella on lohien poikastuotantoon soveltuvia alueita yhteensä noin 1 900 ha, josta Ounasjoen sivujokien osuus on noin 200 ha. Uusimpien habitaattitutkimusten perusteella kutu- ja poikastuotantoalueena voivat olla myös verrattain syvät virran osat. Kun otetaan vielä huomioon, että Tornionjoella tehtyjen tutkimusten perusteella on syytä olettaa, että aiempaa oletettua laajemmat alueet voivat toimia kutu- ja poikastuotantoalueina, on perusteltua hyväksyä hakemuksessa esitetty 5 000 ha:n poikastuotantoala.

PVOV katsoo, että Pohjois-Suomen AVI:n käyttämä poikastuotantoala perustuu virheellisiin ja puutteellisiin arvioihin poikastuotantoon soveltuvien elinympäristöjen määristä.

Kemijoen nykyistä kalatalousvelvoitetta määrättäessä Kemijoen poikastuotantopinta-alaksi arvioitiin 4 000 ha. Arvio perustui osaltaan mitattuihin poikaleikkaustietoihin ja osittain karttatarkasteluun. Arvio on siis tehty perustuen todellisiin tietoihin joen ominaispiirteistä. Kemijoen poikastuotantopinta-alan määrittäminen uudelleen ei ole nyt, vuosikymmeniä joen rakentamisen jälkeen, ylipäätään mahdollista, sillä mitään uusia tai tarkempia lähtötietoja ei ole saatavilla laskentaa varten.

Tornionjokea koskevan arvion perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä rakentamattoman Kemijoen poikastuotantopinta-alasta. Arviot ovat jokikohtaisia, eikä niitä voida suoraan yleistää koskemaan toista jokea.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Jokikohtaisuuden merkitystä korostaa vielä se, että Tornionjoki ja Kemijoki eroavat edellä esitetysti toisistaan erityisesti kokonaisputouskorkeuden ja joen kaltevuuden suhteen. Joen kaltevuus taas korreloi vahvasti koskisuuden kanssa, joka on lohen kannalta keskeinen poikastuotantopotentiaaliin vaikuttava tekijä. Pituusleikkausten analysoinnin perusteella Tornionjoen koskimaisten alueiden pituus on ainakin 30 % suurempi kuin Kemijoen. Tätä suhdelukua käyttäen Kemijoen tuotantopinta-ala Tornionjoen tuotantopinta-alan perusteella olisi ollut hieman yli 4000 ha, mitä on käytetty nykyistä velvoitetta määrättäessä.

Lisäksi lohen ja taimenen poikastuotantoalueiden määriä on eri selvityksissä arvioitu hyvin erilaisilla menetelmillä, joilla saadaan myös hyvin erilaisia tuloksia.

Ounasjoen selvityksissä on arvioitu koskimaisten alueiden (kosket ja nivat) kokonaispinta-aloja merkitsemällä koski ja niva-alueiden rajakohdat kartalle maastossa ja mittaamalla näiden jokialueiden kokonaispinta-alat kartoilta. Tällaisessa selvityksessä mittausajankohdan virtaamatilanne voi vaikuttaa merkittävästi erityisesti nivamaisiksi valittujen alueiden määrään. Lisäksi karttojen vesialueiden rajat riippuvat kartoitusajankohdasta. Kartat perustuvat usein keväällä tehtyihin ilmakuvauksiin. Mikäli vesistö on ollut tuolloin tulvassa, niin jokien pinta-alat kartoilla voivat olla yliarvioita.

Hieman kehittyneempi tapa on mallintaa joki 1-dimensionaalisella virtausmallilla ja mitata tietyn keskimääräisen virtausnopeuden ylittävien alueiden kokonaispinta-ala. Mallilaskennassa poikkileikkausten avulla määriteltä pinta-ala vastaa ko. virtaamatilanteen pinta-alaa karttatarkastelua tarkemmin. Tällöin voidaan myös hieman analyttisemmin tarkastella eri virtaamatilanteiden vaikutusta.

Kumpikaan näistä menetelmistä ei kuitenkaan ota huomioon kaikkia lohelle tai taimenelle soveltuvan elinympäristön yleisesti tunnettuja habitaattivaatiuksia: pohjan laatu, virtausnopeus ja vesisyvyys. Tarkemmissa selvityksissä on maastomittauksilla selvitetty habitaatin laatua: pohjanlaatu, virrannopeus ja vesisyvyys. Esimerkiksi Oulujoella tehdyssä laajassa selvityksessä habitaattien laatu arvioitiin oheisen arviointitaulukon mukaisesti.

Taulukko 1. Lohelle soveltuvan habitaatin luokittelun kriteerit virrannopeuden ja pohjanlaadun suhteen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Habitaattiarvo kasvaa					
→					
Habitaattiarvo kasvaa	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Mutapohja	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Mutapohja	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Mutapohja		
	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Hiekkapohja	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Hiekkapohja	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Hiekkapohja		
	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Yksipuolinen kivikko	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Yksipuolinen kivikko	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Yksipuolinen kivikko		
	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Monipuolinen kivikko	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Monipuolinen kivikko	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Monipuolinen kivikko		
	Sopimaton	Välttävä	Tyydyttävä	Hyvä	Erittäin hyvä

Kuva 5.3. Habitaattiluokittelun kriteerit virrannopeuden ja pohjan laadun suhteen. Habitaattiarvon asteikkona: 0 (sopimaton), 1 (välttävä), 2 (tyydyttävä), 3 (hyvä) ja 4 (erittäin hyvä).

Kuten taulukosta hyvin ilmenee, niin esimerkiksi virrannopeuden suhteen alle 0,1 m/s virrannopeuksien alueet eivät enää sovellu lohen poikastuotantoon, vaikka pohjan laatu olisi erinomainen ja vielä alle 0,2 m/s virrannopeuksien alueet ovat korkeintaan tyydyttäviä, vaikka pohjan laatu niilläkin olisi erinomainen.

Edellä todettu osoittaa, että erilaisilla menetelmillä tehtyjen poikastuotanto-alue määritysten tuloksia ei voi sellaisenaan vertailla keskenään. Tarkemmat menetelmät antavat soveltuvan alueen pinta-alan, karkeammat koskimaisten alueiden kokonaispinta-alan. Maastotarkastelu ilman virtausnopeuden laskentaa antaa kokonaispinta-alan siinä virtaamatilanteessa, jossa tarkastelu on tehty. Virtausmallilla laskettu tarkastelu antaa puolestaan tiedon pinta-alasta valitussa virtaamatilanteessa. Erilaisilla menetelmillä tehdyt arviot poikastuotantoalueista voivatkin poiketa toisistaan merkittävästi.

Arviota, jonka mukaan myös virran syvemmät osat olisivat poikastuotanto-alueena verrattavissa koskialueisiin, tarkasteltiin valtakunnallisesta koekalastusrekisteristä saatavilla olevien Tornionjoen vesistöalueen sähkökalastustuloksia. Niiden perusteella on selvää, etteivät aiemmin poikastuotantopinta-ala-arvioista ilmeisesti pois jätetyt syvemmät virranosat vastaa teholliselta tuotannoltaan matalampia virranosia. Sähkökoekalastusten koelat on luokiteltu myös keskimääräisen syvyysluokkansa perusteella luokkiin 0-20 cm, 21-40 cm, 41-60 cm ja > 60 cm. Verrattaessa tämän luokituksen mukaisia koekalastusten saalistietoja esim. viimeisten viiden vuoden järjestelmään tallennettujen tietojen pohjalta havaitaan, että lohen koekalastusvuotena kuoriutuneiden poikasten (0+ -ikäluokka) tiheyksissä on merkittäviä eroja eri syvyysluokkien välillä. Jättämällä vielä huomioimatta ne koelat, joilta lohenpoikasia ei tavattu lainkaan, saadaan esim. syvyysluokan 0-20 cm keskimääräisten 0+ -ikäisten lohenpoikasten tiheydeksi n. 44 % suurempi tiheys kuin syvyysluokan 41-60 cm koelajien vastaava. Huomionarvoista on myös, että koko

HPP ASIANAJOTOIMISTO

saatavissa olevan aineiston perusteella yli 60 cm:n syvyysalueilta on kalastettu vain viisi koealaa ja näistä vain yhdeltä on koko järjestelmään tallennetun historian perusteella tavattu lohien kesänvanhoja poikasia ja tältäkin vain yhtenä koekalastusvuotena. Taulukossa 2 on esitetty koekalastustulosten perusteella tehty tarkastelu poikastiheyksistä syvyysalueittain kaikkiaan 60 kalastuskohteen osalta.

Taulukko 2. Tornionjoen vesistöalueen 60 koekalastuskohteen lohien 0+ -ikäluokan poikasten tiheydet koealojen eri keskimääräisten syvyysluokkien mukaan koekalastusrekisteriin vuodesta 2009 alkaen tallennettujen tietojen perusteella. Ei tyhjiä -sarakkeissa tuloksista karsittu pois ne koealat, joilta 0+ -ikäluokan lohia ei tavattu.

syvyys- luokka	kaikki ka. kpl/a	kaikki ei tyhjiä ka. kpl/a	2019- 2023 ka. kpl/a	2019-2023 ei tyhjiä ka. kpl/a
0-20 cm	14,9	14,9	17,0	17,0
21-40 cm	8,0	10,9	8,4	12,0
41-60 cm	4,2	6,5	11,8	11,8
> 60 cm	1,7	5,0	5,0	5,0

Koealojen syvyysluokat vertautuvat osaltaan myös virtausnopeuksiin. Koski-alueilla kovimpien koskien, eli suurimman putouskorkeuden, jaksot ovat nopeavirtauksisimpia ja siten matalampia kuin hidasvirtaisemmat koskien niskat ja loppulu'ut. Mikäli koskijaksoilta löytyy hieman suojaisempia matalia alueita, ovat nämä otollisimpia pienpoikasalueita etenkin, kun lohienpoikaset ovat mm. taimenta paremmin sopeutuneet varsin koviinkin virrannopeuksiin. Tässä on myös huomioitava, että koskialueilla nimenomaan pintavirrannopeus on usein selvästi pohjan läheisten vesikerrosten virrannopeuksia suurempi. Tarkastelu osoittaa, että maastotutkimuksiin perustuvat tulokset eivät tue sellaista tulkintaa, että nykyisen velvoitteen mukainen arvio poikastuotantopinta-alasta olisi alakanttiin arvioitu.

PVOV toteaa lisäksi, että Pohjois-Suomen AVI:n viittaamat Ounasjokea koskevat uusimmat tutkimukset perustuvat Kännön ym. (1986) julkaisussa⁷ kuvattuun tarkasteluun, johon on viitattu selvityksessä Laine ym. (2002).

Taulukko 3. Ounasjoen pääuoman koski- niva- ja suvantoalueiden pinta-ala.

⁷ Viitteet löytyvät kokonaisuudessaan liitteenä 2 olevasta muistiossa.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Taulukko 6. Ounasjoen pääuoman koski-, niva- ja suvantoalueiden pinta-ala (ha) eri osa-alueilla (vrt. kuva 3). Pinta-alat on arvioitu merkitsemällä virtaustyyppien rajakohdat kartalle maastossa ja mittaamalla alat karttatyönä.

Osa- alue	Virtaustyyppien pinta-ala											
	Järvinäi- nen su- vanto		Hidasvir- tainen suvanto		Niva		Kohtalai- nen kos- ki		Voima- kas koski		Yh- teensä	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1 ¹⁾	34	11	155	49	68	22	54	17	3	1	314	100
2	175	18	361	37	161	16	222	23	55	6	974	100
3	312	76	37	9	24	6	35	9	-	-	408	100
4	121	15	266	32	249	30	193	23	-	-	829	100
5	138	15	321	34	385	41	90	9	9	1	943	100
6	310	48	220	34	33	5	83	13	-	-	646	100
23	540	76	174	24	-	-	-	-	-	-	714	100
Koko joki	1 630	34	1 534	32	920	19	677	14	67	1	4 828	100

1) Osa-alue 1 on tässä taulukossa rajattu Vanhajoki-suusta lähtien; muissa yhteyksissä noin 3,5 km alemmaa, Käkkälöjokisuusta lähtien.

Taulukko 4. Ounasjoen ja Muonionjoen perusominaisuuksia.

Taulukko 6. Ounasjoen ja Muonionjoen perusominaisuuksia.

	Ounasjoki	Muonionjoki
Lähtöjärvi (m, mpy)	Ounasjärvi, 287	Kilpisjärvi, 473
Valuma-alue (km ²)	13 968	14 580
Järvisyys (%)	2,4	3,6
Virtaama (m ³ /s)	155	162
Joen pituus (km)	298	320
Poikastuotantoalueiden ala (ha) ^a	1 864	1 875
Kokonaisfosfori (mgP/l)	<15	<15
Kokonaistyppi (mgN/l)	<300	<300
Väri (mgPt/l)	<80	<60
Kem. hapenkulutus (CODMn, mg/l)	<10	<10
pH	>6,3	>6,3

^a Poikastuotantoalueiksi on laskettu virtatyyppien laatuluokittelussa nivat, kosket ja kuohuvat kosket, joiden keskimääräinen virranopeus on vähintään 0,2 m/s, lähteet: Muonionjoen pääuoma Romakkaniemi ym. 2000, Romakkaniemi, kirj. tiedonanto ja Muonionjoen sivuvedet, Anttinen ym. 1988, Ounasjoen pääuoma, Kännö ym. 1986 ja Ounasjoen sivuvedet, Toivonen 1974).

Arvio Ounasjoen poikastuotantopinta-alasta pohjautuu siis Kännön ym. raporttiin, jossa Ounasjoen koski-, niva- ja suvantopinta-alat on arvioitu

HPP ASIANAJOTOIMISTO

merkitsemällä virtaustyyppien rajakohdat kartalle maastossa ja mittaamalla alat karttatyönä. Kännön ym. arvion mukaan nivaksi luokitellun alueen pinta-ala oli 920 ha, kohtalaisen kosken 677 ha ja voimakkaan kosken 67 ha eli yhteensä 1 664 ha. Kun tähän on lisätty sivujokien arvioitu poikastuotantopinta-ala 200 ha, päädytään AVI:n esittämään uuteen arvioon n. 1 900 ha. Selvää kuitenkin on, että mainitut alueet eivät ole ominaisuuksiltaan tasavertaisia poikastuotantoalueita, vaan koskimaiset alueet ovat lohen kannalta selvästi hidasvirtaisia niva-alueita parempia.

AVI:n viittaamat uusimmat tutkimukset ovat siis käytännössä tehty yli 40 vuotta sitten eli 1980-luvun alussa.

Kuten on edellä tuotu esiin, eri jokia koskevien tutkimusten yhteismitallistaminen vaatii joko mallintamista tai jotain muuta samalla tavalla määritettävissä olevaa suuretta, joka kuvaa koskimaisten alueiden määrää. Molempien yhtiöiden muistutuksissa on esitetty jokien pituusleikkausten tarkasteluun perustuva arvio koskimaisten alueiden pituudesta ja jokien kaltevuuksista. Tarkastelun perusteella saadaan arvioitua myös jokien välistä eroa elinympäristöjen laadun kannalta tärkeän ominaisuuden eli virtausnopeuden osalta.

Kuten valituksen liitteenä 2 olevassa raportissa on tarkemmin selostettu, arvioitaessa Ounasjoen poikastuotantopinta-alaa suhteessa Muonionjoen arvioihin perustuen, saadaan koskimaisten alueiden pituuden perusteella lasketuna Ounasjoen poikastuotantoalueeksi 1339 ha. Putouskorkeussuhteella arvioituna vastaava arvio olisi 1132 ha. Loikkaako lohi Ounasjokeen -raportissa (Laine ym. 2002) on todettu, että ”Viitalan & Laineen (1999) mukaan Ounasjoelle arvioidusta noin 1100 ha poikastuotantoalueesta (Toivonen 1974) noin 500 ha soveltuu lohelle ja noin 600 ha taimenelle. Tämän mukaan lohelle soveltuva poikastuotantoalue olisi siis ollut vieläkin rajatumpi. Kun käytetään tuota Laineen esittävää arviota lohelle ja taimenelle soveltuvista alueista ja kokonaispinta-alasta, 1339 ha, saadaan lohelle soveltuvaksi pinta-alaksi vain 608 ha.

PVOV katsoo, että Pohjois-Suomen AVI:n laatima vahinkoarvio on virheelinen myös Kemijärven yläpuolisten alueiden osalta. Kyseisten alueiden on nykyistä velvoitetta määritettäessä arvioitu muodostavan noin neljäsosan nykyisen velvoitteen perusteena olevasta 4000 ha poikastuotantopinta-alasta eli noin 1000 ha. Muonionjoen perusteella pelkästään koskimaisten alueiden pituuden perusteella arvioituina poikastuotantoalaa olisi yhteensä 1430 ha. Tästä täytyy vähentää vähintään 25 %, sillä Kemihaaran keskivirtaama on ainoastaan 75 % Muonionjoen keskivirtaamasta. Keskivirtaama huomioidottuna (- 25 %) Kitisen (+Luiro) ja Kemihaaran yhteenlaskettu poikastuotantoalue olisi 1073 ha. Keskikaltevuus Kemijärven yläpuolisilla alueiden koskimaisilla alueilla on kuitenkin vain 0,6 m/km - 0,9 m/km, kun se Ounasjoella on 1,2 m/km ja Muonionjoella 1,4 m/km.

Kemijärven yläpuolisia alueita ei voi myöskään ottaa täysimääräisenä huomioon, kun arvioidaan menetettyä poikastuotantoa. Nykyisen tutkimustiedon

HPP ASIANAJOTOIMISTO

perusteella Kemijärven aiheuttama kuolleisuus alaslasketuville smolteille on ollut erittäin merkittävä. Kennedyn ym. (2018) sekä Hanssen ym. (2021) tutkimuksissa Atlantin lohen smolttien vaelluksesta ja eloonjäännistä joessa olevan järvilaajentuman kohdalla smolttien hävikki oli erittäin suurta. Kennedyn ym. (2018) mukaan smolttien kuolleisuus oli joen suistossa eli joen ja järven yhtymäkodassa peräti 31,2 % kilometriä kohti ja varsinaisen järven alueella 2,4 % kilometriä kohti. Kemijärven kohdalla pelkästään viimeksi mainittu tarkoittaisi noin 50 % kokonaishävikkiä. Vastaavasti Hanssen ym. (2022) tutkimuksessa 60 % smolteista katosi järvi-vaelluksen aikana. Jos käytetään varovaista arviota ja pelkästään Kennedyn tutkimuksen järvi-osan hävikkiä (2,4 % / km) niin Kemijärven osalta kuolleisuus vähintään 20 km:n läpivaelluksen aikana olisi 48 %. Jos vahinkoarviossa käytetään samaa poikastuotantoarviota kaikille alueille, niin Kemijärven yläpuolisista 1073 ha koskimaisista alueista voidaan ottaa huomioon korkeintaan 558 ha.

PVOV toteaa yhteenvetona, että nykyinen tutkimustieto ei tue Pohjois-Suomen AVI:n tulkintaa siitä, että poikastuotantoalueiden määrä olisi aliarvioitu nykyvelvoitetta määritettäessä. Uusin tutkimustieto pikemminkin osoittaa, että Kemijärven yläpuolisten poikastuotantoalueiden poikastuotannon merkitys on selkeästi yliarvioitu nykyvelvoitteessa. Ounasjoen kohdalla mitään varsinaista uutta tutkimustietoa ei ole saatu, vaan myös uudempien laskelmien taustalla on käytetty aiempia tietoja ja Ounasjoen alkuperäinen poikastuotantoaluearvio on suuruusluokaltaan oikea. Nykyisen velvoitteen perustana oleva arvio on näin ollen suuruusluokaltaan oikea. Pohjois-Suomen AVI:n päätöksen perusteluissa tuotantopinta-ala-arvio perustuu Tornionjoen lohen poikastuotantoalueeseen. Kun otetaan huomioon arvio Ounasjoen pinta-alan jakautumisesta lohelle ja taimenelle, niin nykyisenkin velvoitteen perusteena oleva tuotantopinta-ala on jopa selkeä yliarvio.

Edellä esitetyn perusteella PVOV katsoo, että käytetty laskelma poikastuotantopinta-alasta on virheellinen ja päätös tulee myös sen johdosta kumota.

5.2.4 Smolttituotantoa koskeva arvio ei ole muuttunut

Aluehallintovirasto on käyttänyt vahinkoarviolaskelmassa lohen osalta vaelluspoikastuotantoa 261 kpl/ha. Luku perustuu yksinomaan Tornionjoen vaelluspoikasten MSY arvioon, joka Luken 14.6.2021 antaman lausunnon⁸ mukaan on johdettu ICES:in Itämeren lohimallilla lasketusta poikastuotantokapasiteetista.

PVOV toteaa, että vahinkoarvion perustaminen Itämeren lohimallinnuksen ja yhden joen tuloksiin ei anna todenmukaista kuvaa smolttituotannosta. Kemijoen alkuperäinen vahinkoarvio on tehty perustuen Kemijoen pitkän aikavälin keskimääräiseen vaelluspoikastuotantoon. Lisäksi Kemijoen lohen istutusvelvoitteen tason arvioinnissa on alun perin käytetty useiden Pohjanlahteen laskevien jokien tietoja. Arviota tehtäessä harkinnassa on käytetty tietoja

⁸ Dnro 1429/00 04 05/2021

HPP ASIANAJOTOIMISTO

ainakin seuraavista joista: Suomen puolelta Tornionjoki ja Simojoki sekä Ruotsin puolelta Pitejoki, Ricklejoki ja Kalixjoki. Aluehallintoviraston päätöksessä Kemijoen lohen poikastuotantoarvio perustuu ainoastaan Tornionjokeen, vaikka käytettävissä olisi uutta tietoa myös muista joista. Aiemman vahinkoarvion poikastuotantomäärien kyseenalaistaminen teoreettisen, kymmeniä vuosia rakentamisen jälkeen tehdyn ja eri jokea koskevan mallinnuksen perusteella ei ole mitenkään perusteltavissa.

Tornionjoen smoltituotanto ja sen epävarmuus

Yhtiö toteaa, että Itämeren lohimallinnusta ei ole kehitetty jokikohtaisen poikastuotantopotentiaalnin arvioimiseen. Mallilla arvioidaan muun muassa eri jokien potentiaalista maksimipoikastuotantoa ja erilaisten kalastusskenaarioiden vaikutuksia ja tulosten perusteella annetaan suosituksia lohen kalastuskiintiöiksi. Mallia ei siten ole tehty yksittäisen joen osatulojen (kutukalojen nousumäärät, poikastuotantomäärät, vaelluspoikasmäärät) tarkkaan määrittämiseen tai päätöksenteon välineeksi määritettäessä potentiaalisia vaelluspoikasmääriä muille joille.

Myös Luonnonvarakeskus on lausunnossaan⁹ 12.10.2020 todennut, että kannan arviointi tehdään mallinnuksessa epäsuorasti ja että mallinnus on tarkoitettu luonnonlohikantojen nykyisen koon arviointiin sekä meressä ja joissa lähitulevaisuudessa olevien kalamäärien ennustamiseen. Luonnonvarakeskus on tuonut esiin myös malliin liittyvän epävarmuuden. Yhtiö katsoo edelleen, että mallinnuksen tulosten epävarmuus osoittaa kiistatta, ettei mallinnus sovellu toisen, vuosikymmeniä sitten rakennetun joen poikastuotantopotentiaalnin arviointiin.

Mallin soveltumattomuutta jokikohtaisten arvioiden tekemiseen havainnollistaa osaltaan tuloksissa oleva merkittävä vaihtelu.

Vuoden 2024 WGBAST-raportissa on esitetty uusimmat potentiaaliset poikastuotantokapasiteetti- eli PSPC-arviot. Alla olevaan taulukkoon 5 on koottu raportista AU (Assessment Unit) 1 ja 2, eli Pohjanlahteen laskevien jokien osalta tuotantopinta-alat (ha), PSPC arvio (kpl), niiden perusteella laskettu poikastuotantopotentiaali hehtaaria kohti ja MSY-arvio (kpl/ha) siten, että se on 75 % potentiaalisesta poikastuotantokapasiteetista.

Taulukko 5. Pohjanlahteen laskevien jokien parametrejä.

	ha	PSPC	kpl/ha	MSY
Simojoki	252	44	175	131
Tornionjoki	5 562	1 716	309	231
Kalix	2 612	608	233	175
Råne	387	58	150	112

⁹ Dnro 2077/00 04 50/2020

HPP ASIANAJOTOIMISTO

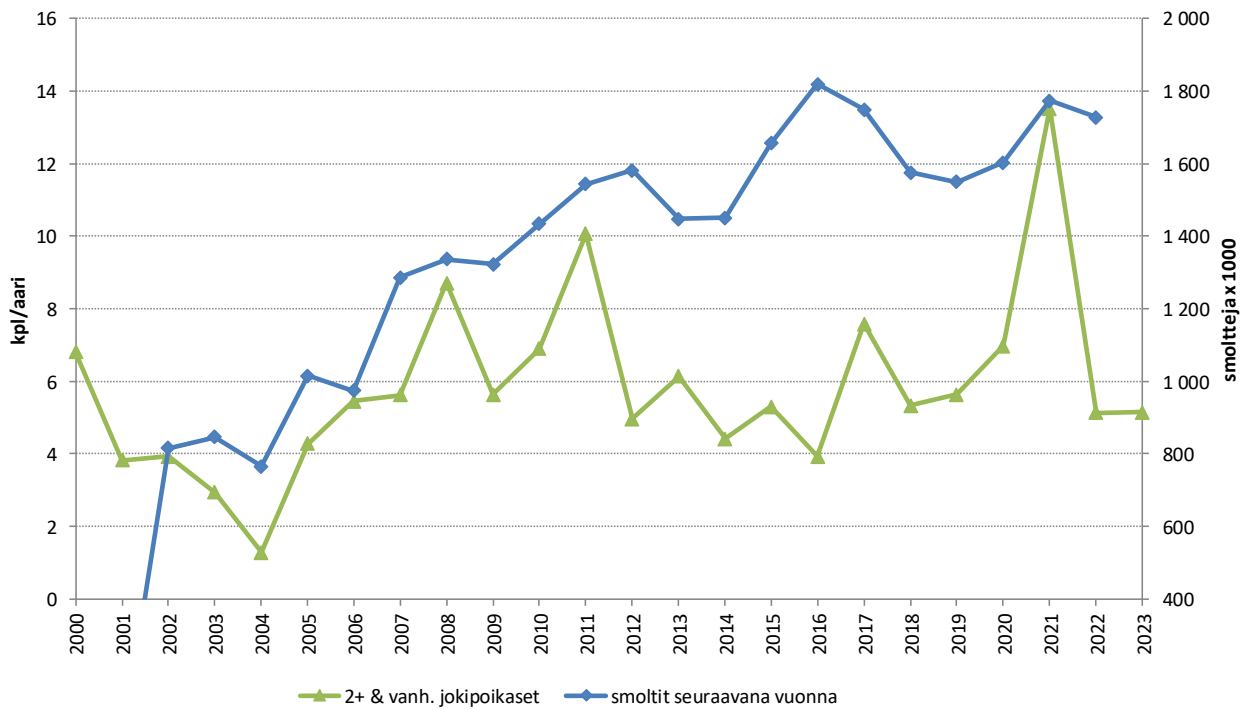
Pite	576	26	45	34
Åby	184	20	109	82
Byske	564	119	211	158
Rickle	34	8	235	176
Sävarån	23	9	391	293
Ume/Vindel	1 806	258	143	107
Öre	244	14	57	43
Lödge	210	22	105	79
Kågel	96	17	177	133
Keskiarvo			180	135

Tornionjoessa vaelluspoikasten MSY:n on vuonna 2023 arvioitu olevan 231 kpl/ha, Kalixjoessa 175 kpl/ha ja Byskejoessa 158 kpl/ha. Nämä arvot ovat 12–16 % alhaisempia kuin Luken lausunnossa esitetyt WGBAST2021 raportin estimaatit. Kaikkien AU 1 ja 2 jokien keskiarvona MSY on vuonna 2023 ollut 135 kpl/ha. Samansuuruisen arvioitiin aikanaan olleen Kemijoen menetetty lohen ja meritaimenen luonnontuotanto.

Tornionjoen smolttituotantoarvioon liittyy kuitenkin paljon epävarmuuksia, kuten yhtiö on prosessin aikaisemmissa vaiheissa osoittanut. Tornionjoen MSY-arvo poikkeaa suuruudellaan ratkaisevasti kaikista muista Pohjanlahteen laskevista joista pientä Sävarån-jokea lukuun ottamatta.

Yhtiöiden muistutuksen (9.8.2020) liitteessä 3 (Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteen muutoshakemuksen kalataloudellisista perusteista) on käsitelty Tornionjoen ja Simojoen jokipoikastiheyksien ja arvioidun smolttituotannon välistä suhdetta. Tarkastelu osoitti, että jokipoikastiheyksien ja arvioidun smolttituotannon välillä on Tornionjoen osalta epäjohtonmukaisuutta. Seuraavissa kuvissa 1–4 esitetään sama tarkastelu sähkökoekalastuksiin perustuvien 2+ ja sitä vanhempien lohen jokipoikasten tiheyksistä (kpl/aari) sekä seuraavana vuonna FLHM-mallilla mallinnetusta smolttituotantoarviosta Tornionjoen ja Simojoen osalta. Lisäksi vastaava tarkastelu on tehty Kalixjoesta ja Byskejoesta. Koska sähkökoekalastukset tehdään loppukesästä ko. vuoden smolttivaelluksen jälkeen, edustaa ikäryhmä 2+ ja vanhemmat siis sitä joessa olevaa poikaspoolia, josta seuraavan vuoden smolttituotanto muodostuu.

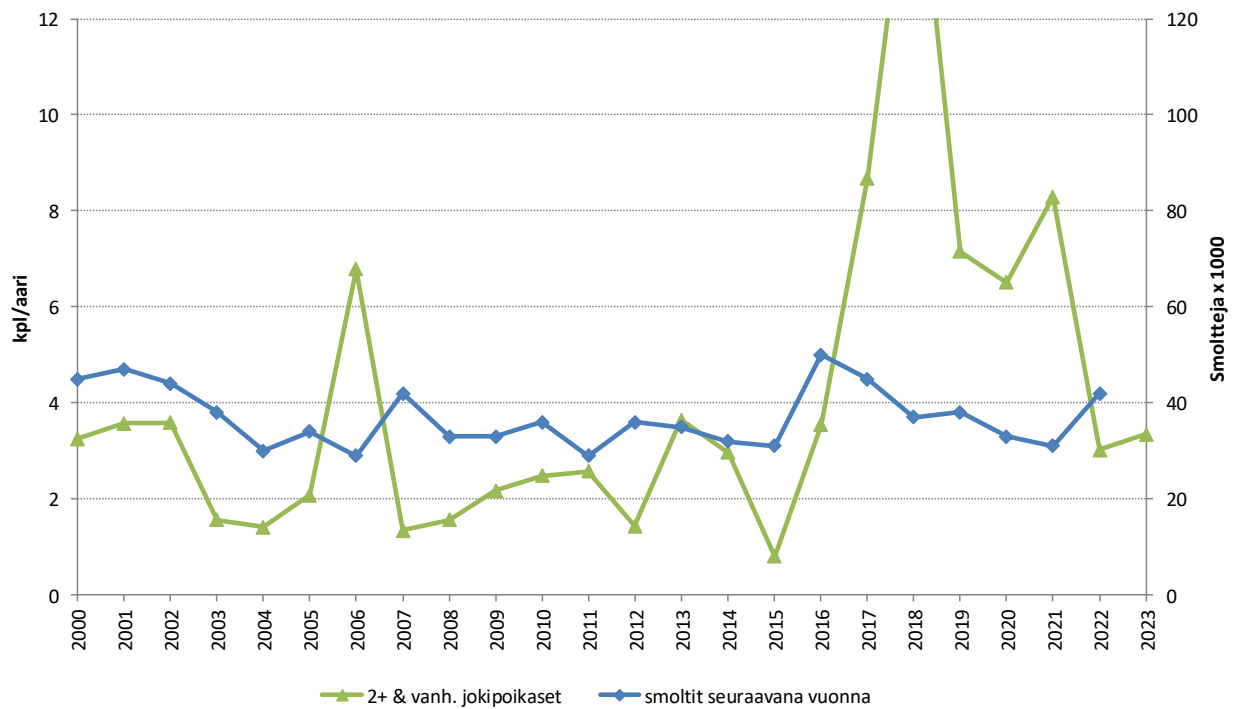
HPP ASIANAJOTOIMISTO

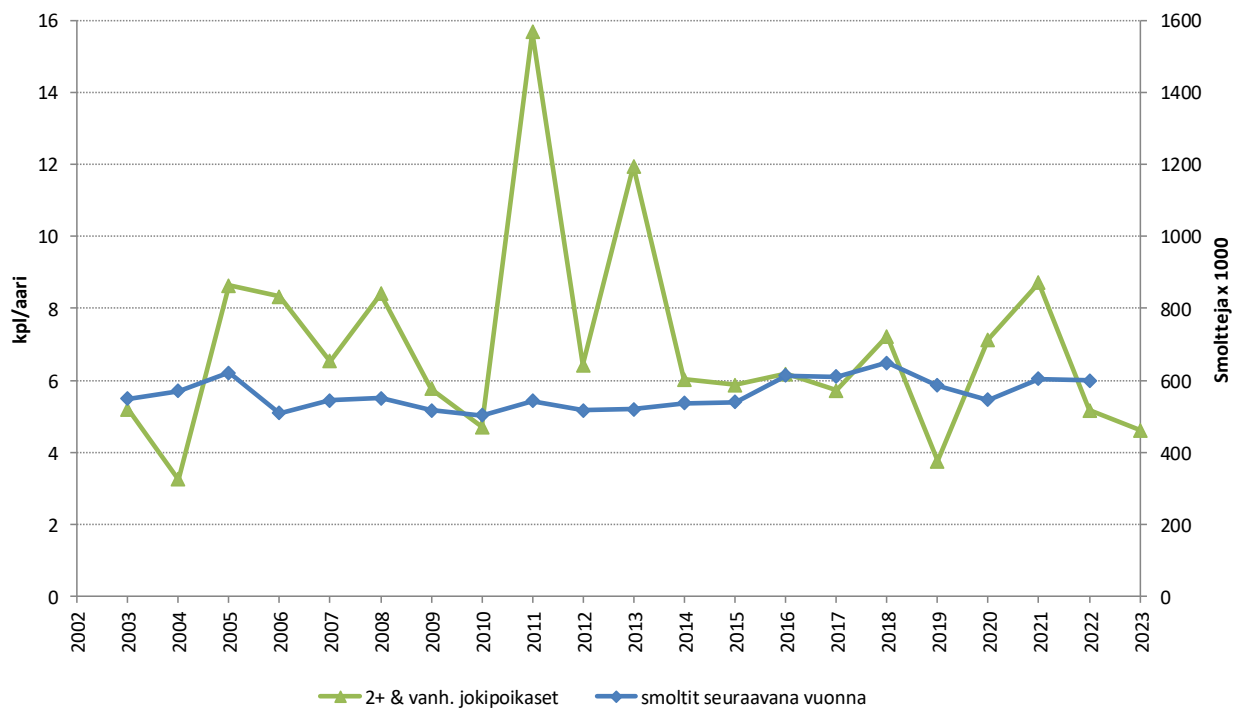
Kuva 1. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smoltituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Tornionjoessa vuosina 2000-2023 (vuoden 2021 poikastiheysarvio on luultavasti virheellinen ja edustanee 1+ poikasten tiheyttä).

Kuvasta havaitaan, että jokipoikastiheys ja seuraavan vuoden smoltituotanto seuraavat toisiinsa johdonmukaisesti aina vuoteen 2011 saakka, jonka jälkeen jokipoikastiheys laskee, mutta smoltituotanto jatkaa nousuaan. Tämä ei ole loogista, eikä sitä voi selittää esim. poikastuotannon laajenemisesta uusille alueille, sillä sähkökoekalastusverkosto on ollut koko ajan sama. Toisin sanoen, jos poikasia olisi tavattu uusilla, ennen poikasista tyhjiä alueilla, olisi sen tullut nostaa myös keskimääräistä poikastiheyttä. Simojoessa, Kalixjoessa tai Byskejoessa vastaavaa ilmiötä ei ole havaittavissa, vaan poikastiheys ja smoltituotanto seuraavat tosiaan johdonmukaisesti.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

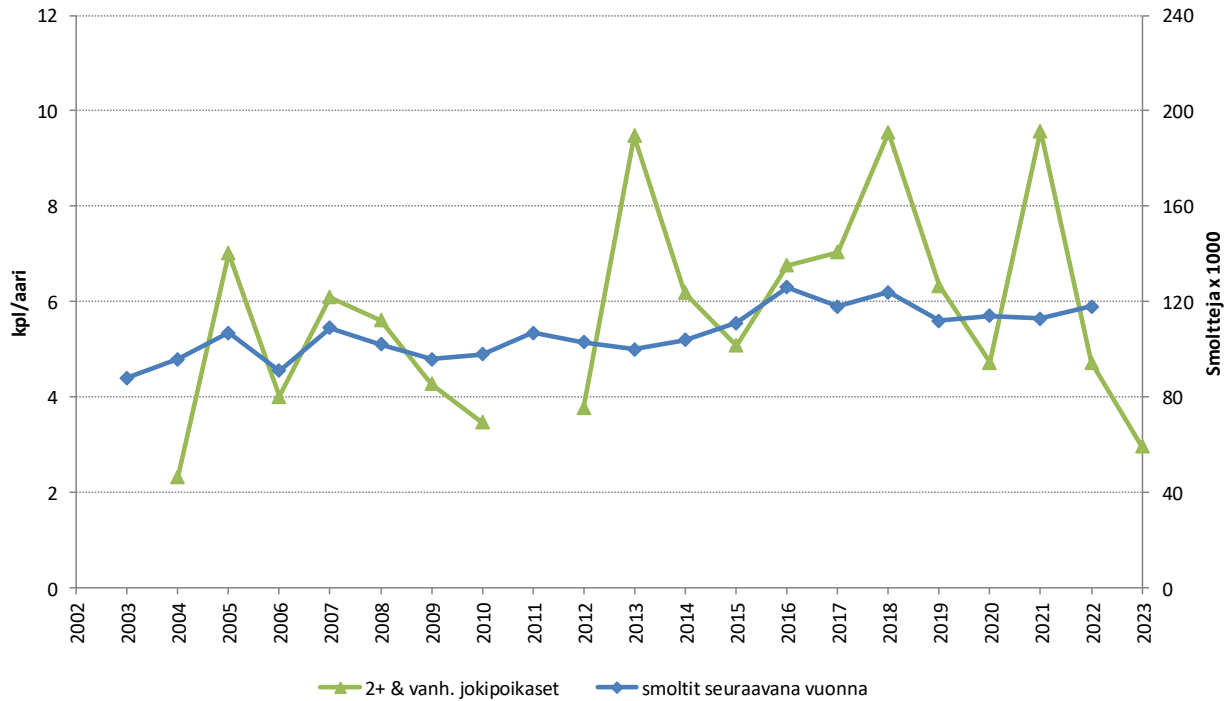

Kuva 2. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smoltituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Simojoessa vuosina 2000–2023

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Kuva 3. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Kalixjoessa vuosina 2003–2023

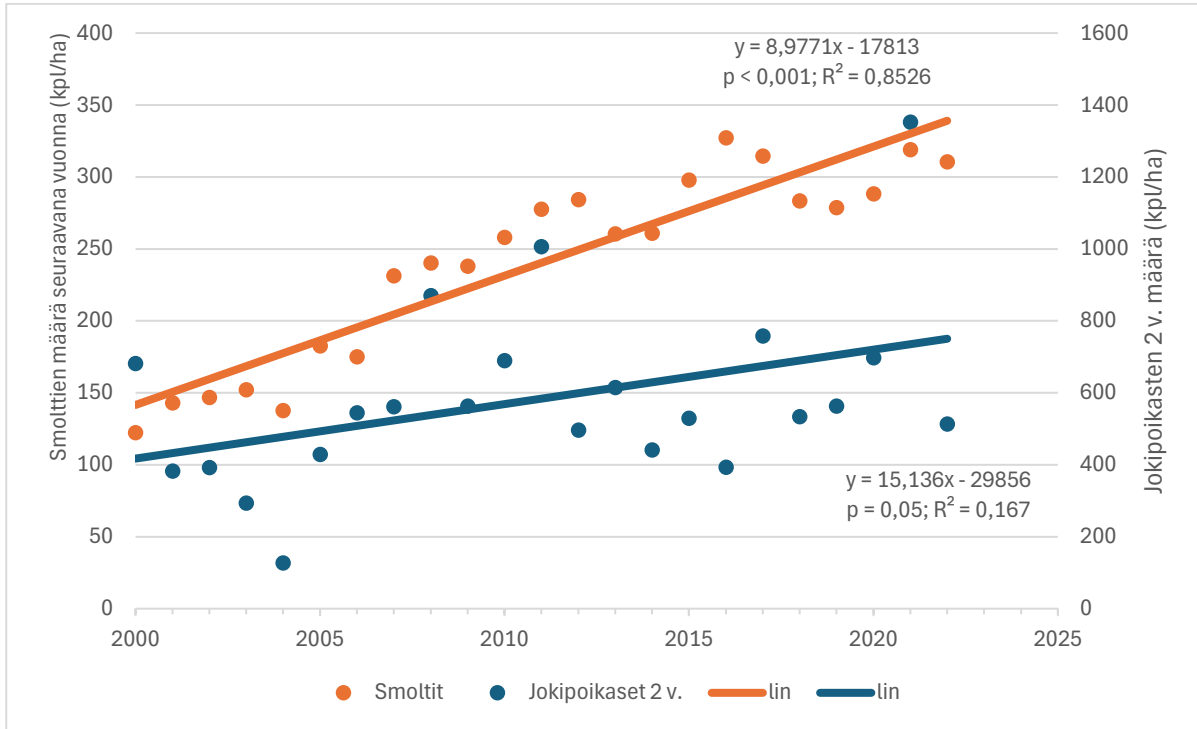
Kuva 4. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Byskejoessa vuosina 2003–2023.

Kuvissa 5–9 on tarkasteltu Tornionjoen ja Simojoen jokipoikastiheyden ja smolttituotannon välistä yhteyttä tilastollisesti lineaarisen trendisuoran (regressio) avulla. Kuvissa on esitetty regressiosuoran yhtälö sekä sen selitysaste ja tilastollinen merkitsevyys. Tornionjoessa sekä jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) että niistä kehittyvien smolttien määrät ovat regressiomallin mukaan kasvaneet 2000-luvun aikana (kuva 5), mutta smolttituotannon kasvu on ollut nopeampaa kuin jokipoikasten määrän kasvu. Regressiosuorien alkua ja loppupäiden eroista saadaan laskettua, että smolttituotannon kasvukerroin on vuosina 2001–2023 ollut 2,29 ja jokipoikasten vastaavasti 1,74 - kasvukertoimien suhteellinen ero on ollut 31,6 %.

Kun kyseinen tarkastelu tehdään Tornionjoen osalta kahdessa jaksossa, on vuosien 2000–2011 aineistossa Tornionjoen 2+ ja vanhempien jokipoikasten sekä seuraavan vuoden smolttien välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,007$) yhteys (kuva 6). Mutta vuosina 2012–2022 tätä yhteyttä ei enää ole. Jokipoikasten määrä on yleisimmin vaihdellut välillä 400–800 kpl/ha ja niistä kehittyvien smolttien määrä välillä 250–320 kpl/ha. Vuoden 2021 raportoitu jokipoikasmäärä (1352 kpl/ha) lienee virheellinen, sillä se on 2,4 kertaa muita

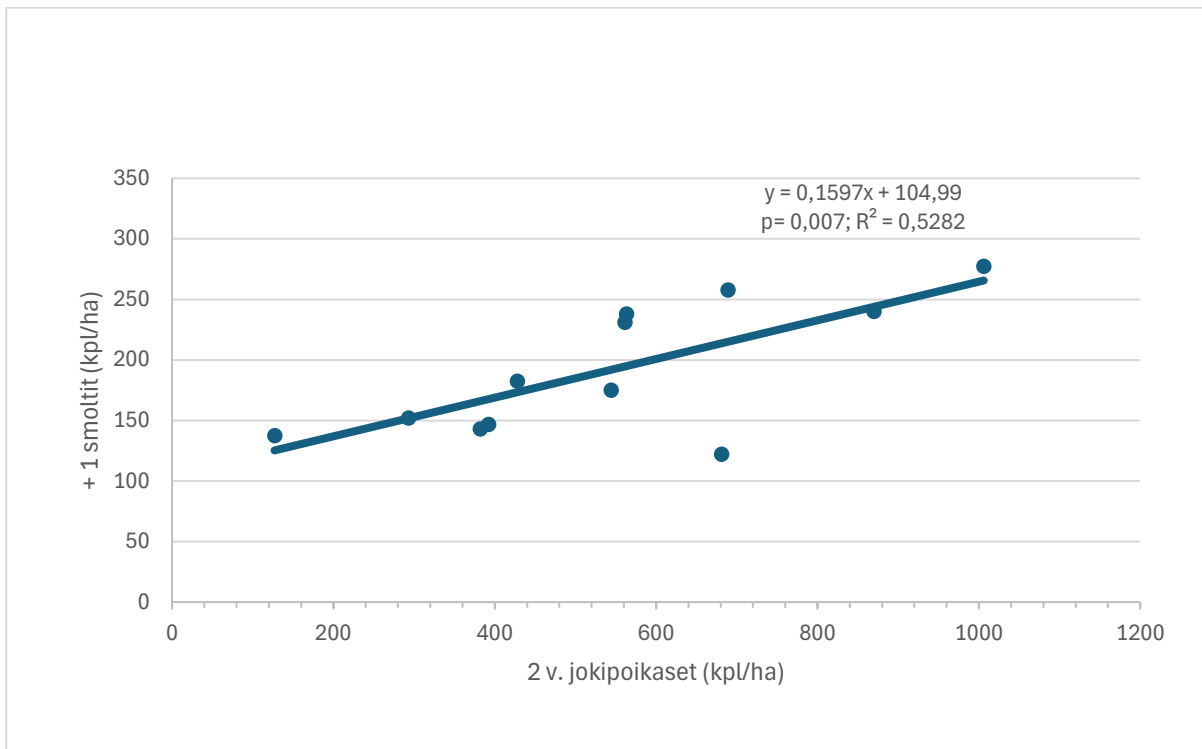
HPP ASIANAJOTOIMISTO

havaintoja suurempi ja myös korkeampi kuin edellisvuoden 1 v. jokipoikasten estimaatti.

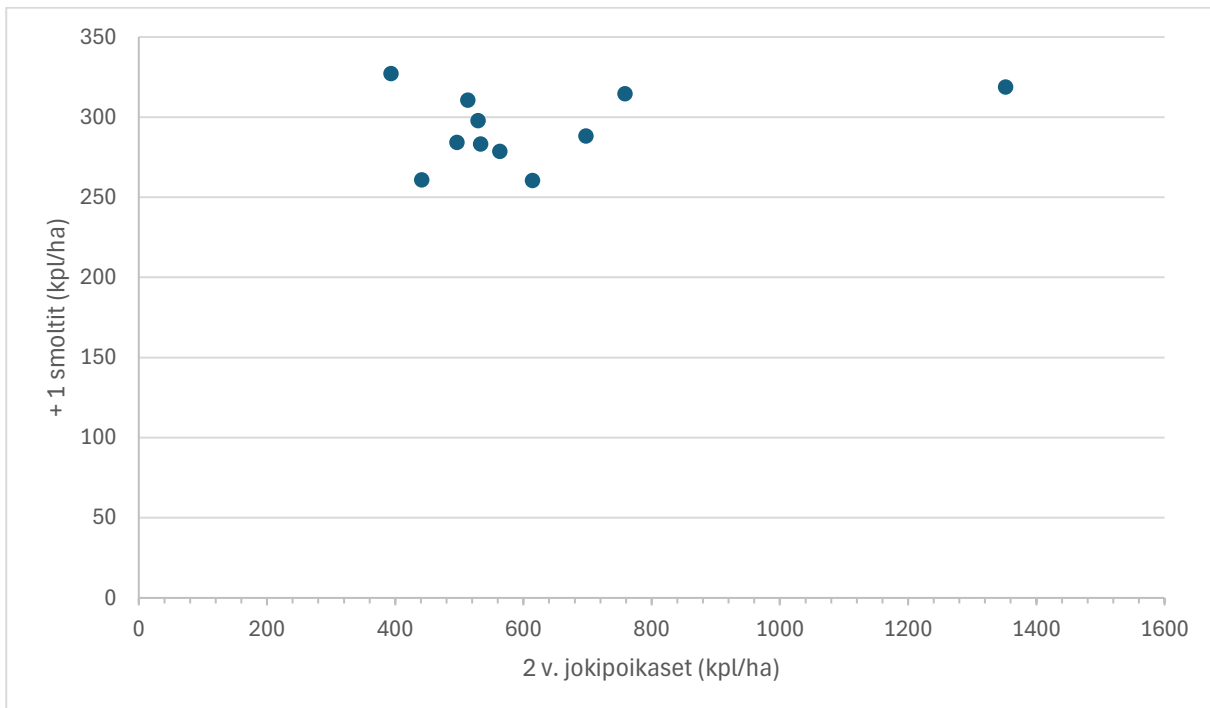

Kuva 5. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smoltituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Tornionjoessa vuosina 2001–2023.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

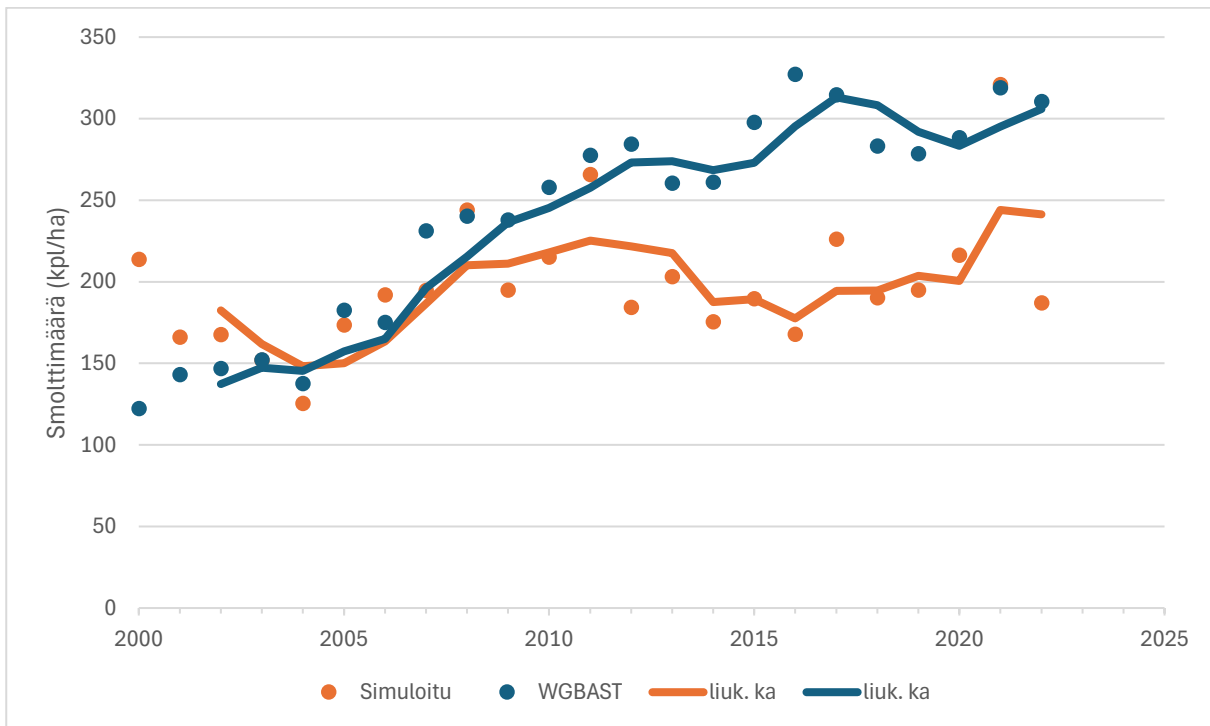
Kuva 6. Tornionjoen 2 v. ja vanhempien jokipoikasten sekä seuraavan vuoden smolttien välinen tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,007$) yhteys vuosina 2000–2011.

Kuva 7. Tornionjoen 2 v. ja vanhempien jokipoikasten sekä seuraavan vuoden smolttien välinen yhteys vuosina 2012–2022.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

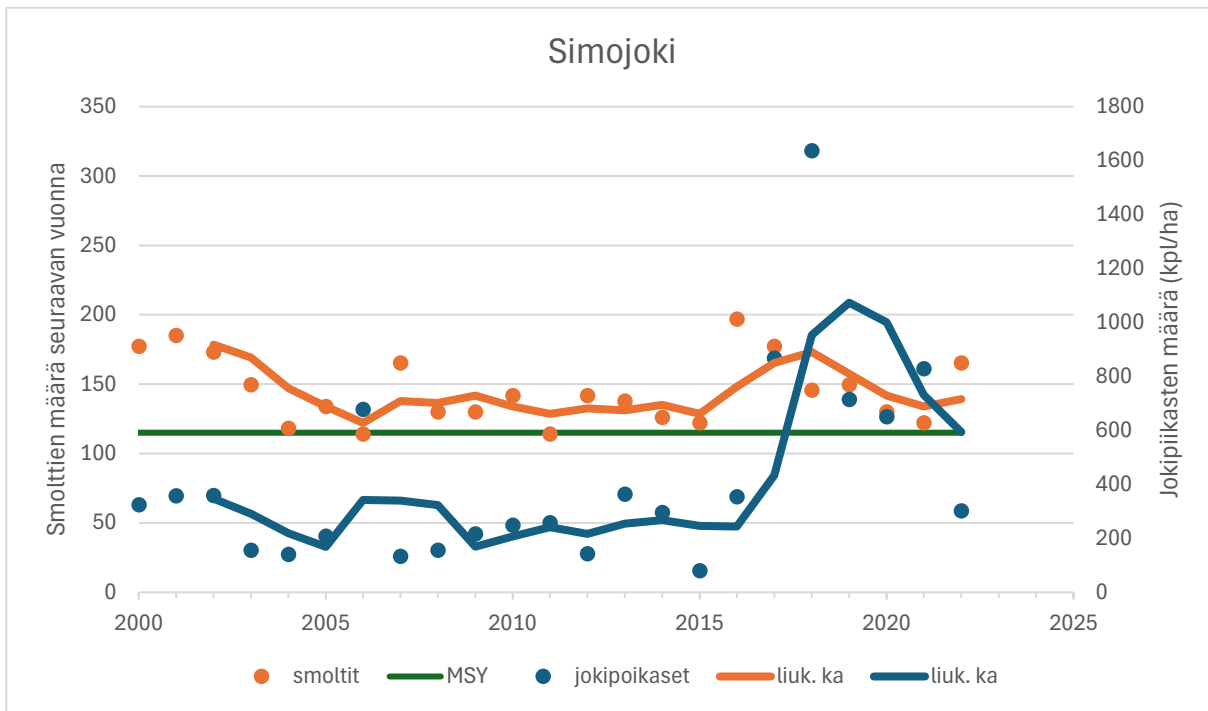
Vuosien 2000–2011 havaintoihin perustuvalla regressioyhtälöllä (smolttimäärä = $0,1597 \times \text{jokipoikaset} + 105$) voidaan laskea smolttiarviot koko jaksolle 2001–2023 ja verrata tulosta WGBAST2024 raportissa ilmoitettuihin arvoihin. Simuloinnin tulos on esitetty kuvassa 8. Vuosina 2013–2023 raportoitu smolttituotanto oli keskimäärin 293 kpl/ha ja simuloitu 205 kpl/ha, eli eroa oli 88 kpl/ha. Simuloidut estimaatit olivat 30 % pienempiä kuin raportoitua.

Kuva 8. Vuosien 2001–2012 havaintoihin perustuvalla regressioyhtälöllä ($\text{smolttimäärä} = 0,1597 \times \text{jokipoikaset} + 105$) simuloidut smolttiarviot vuosille 2001–2023 ja WGBAST2024 raportissa ilmoitettuihin estimaatit.

Simojoella ei smolttituotanto ole lainkaan kasvanut 2000-luvulla (kuva 9). Myös jokipoikasten tiheys pysyi vakaana (noin 260 kpl/ha) aina vuoteen 2016 asti, jonka jälkeen niiden määrät nousivat hetkellisesti. Vuosina 2017–2021 jokipoikasia oli keskimäärin 940 kpl/ha, mutta niistä ei silti kehittynyt smoltteja aiempaa enempää (146 kpl/ha).

HPP ASIANAJOTOIMISTO

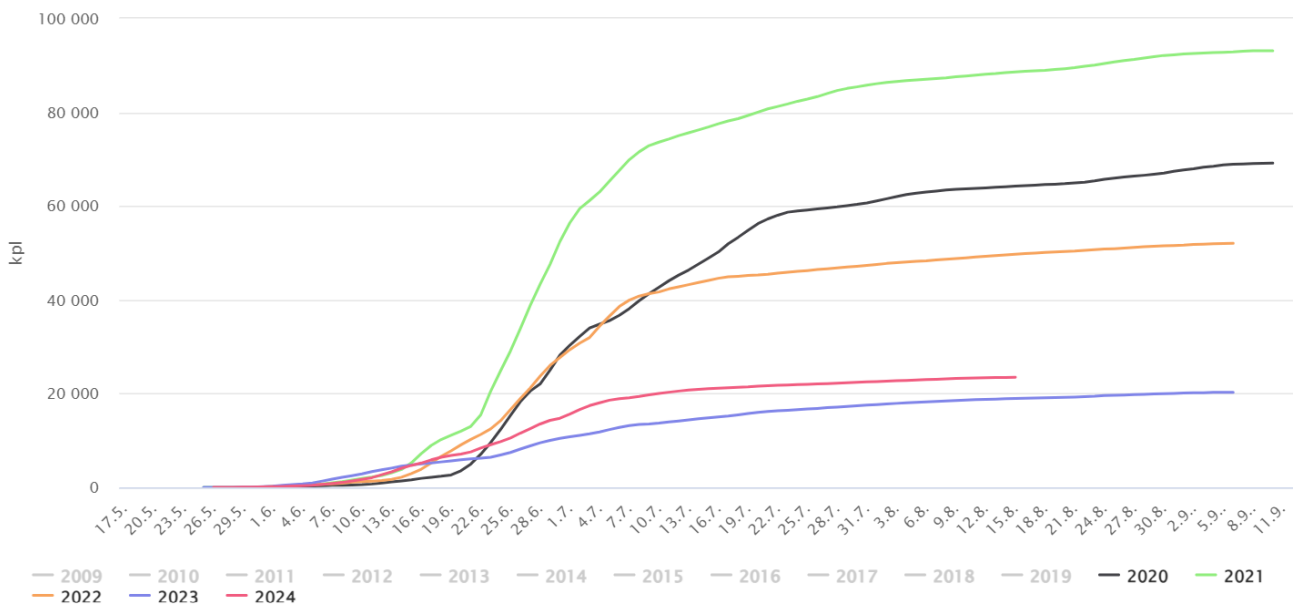
Kuva 9. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smoltituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Simojossa vuosina 2000–2023

Yhteenvetona edellä esitetystä voidaan todeta, että Tornionjoessa vaelluspoikasten määräärivon lisääntyminen on ollut 2000-luvulla selvästi nopeampaa kuin jokipoikasten määrän kasvu. Vertailuissa ei tällaista ilmiötä ole havaittu. Vuosina 2013–2023 Tornionjoen raportoitu smoltituotanto oli keskimäärin 293 kpl/ha ja laskennallinen 205 kpl/ha, eroa oli 88 kpl/ha. Simuloidut estimaatit olivat 30 % pienempiä kuin raportoidut. On todennäköistä, että smoltituotanto olisi saman verran yliarvioitu. Tarkastelu vahvistaa aikaisempaa käsitystä siitä, että Tornionjoen smoltituotantoarviossa on erityisesti vuoden 2011 jälkeen epä johdonmukaisuutta.

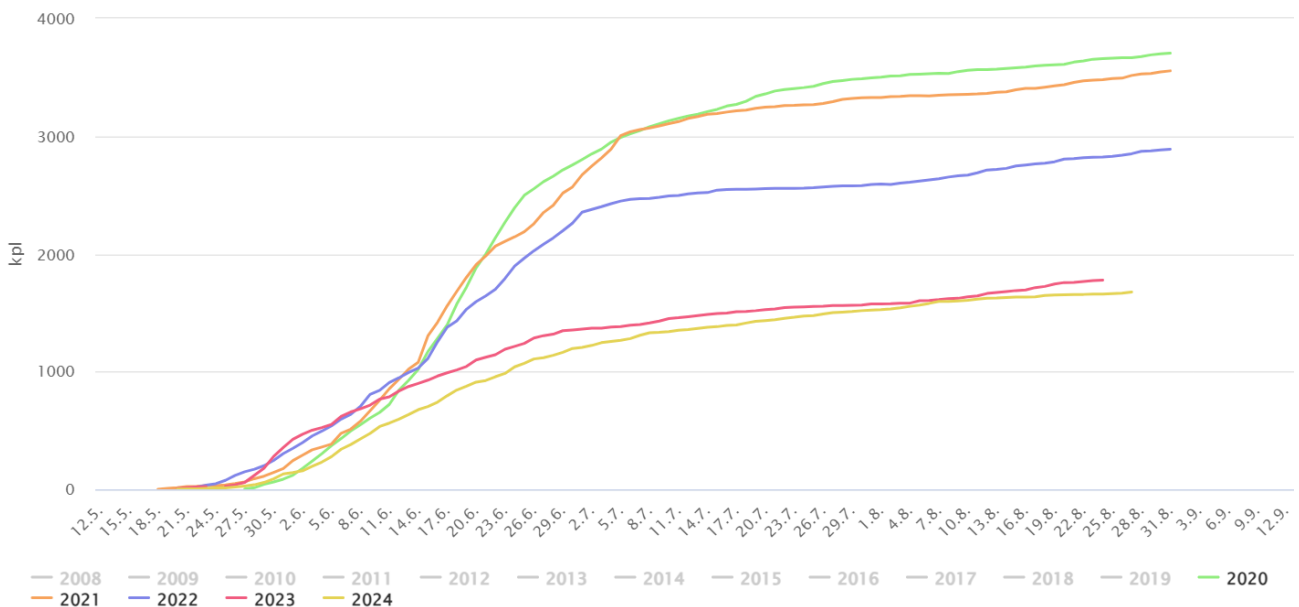
Tornionjoen ja Simojoen nousulohiseurannat osoittavat smoltituotantoarvion epä johdonmukaisuuden

Kuten jo muistutuksen täydennyksessä 25.4.2024 on esitetty, jäi vuoden 2023 Tornionjoen ja Simojoen nousulohimäärä Luonnonvarakeskuksen seurantojen mukaan kesällä 2023 selvästi aikaisempaa vähäisemmäksi. Vastaava on tapahtumassa vuonna 2024 (kuvat 10 ja 11).

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Kuva 10. Nousulohien määrä Tornionjoessa vuosina 2020–2024 (kuva haettu 31.8.2024).

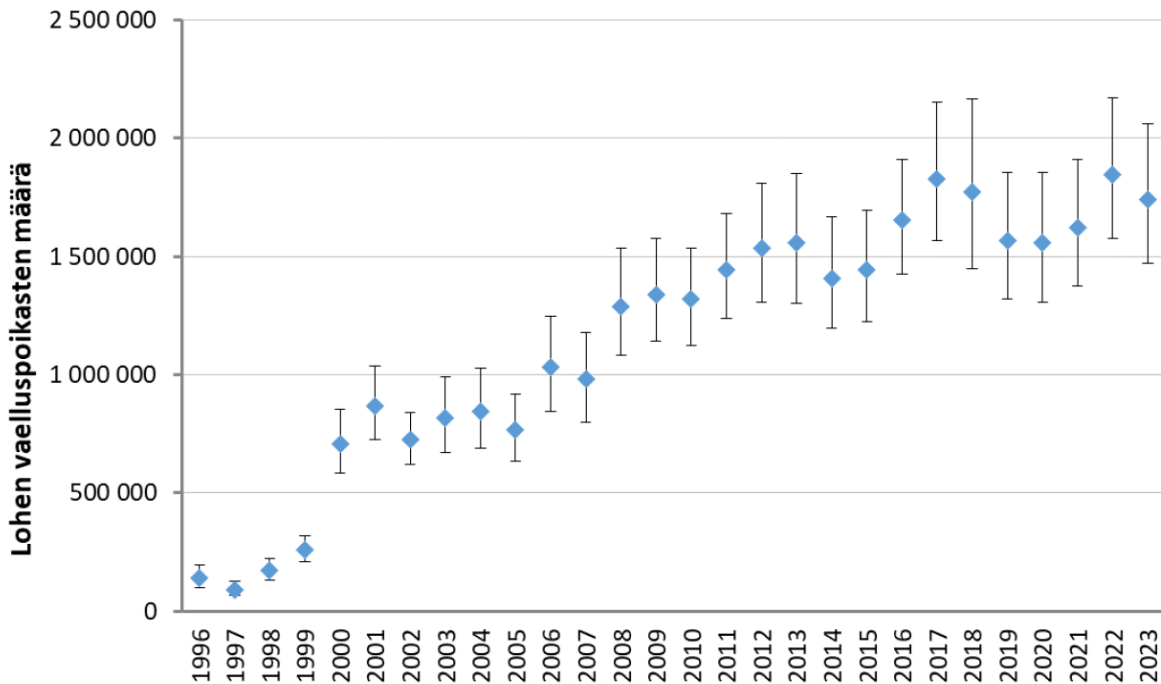

Kuva 11. Nousulohien määrä Simojoessa vuosina 2020–2024 (kuva haettu 31.8.2024).

Kuvassa 12 on esitetty ICES:in lohimalliin perustuvat arviot Tornionjoesta vuosina 1996–2023 mereen vaeltaneiden vaelluspoikasten eli smolttien määrästä. Sen mukaan vaelluspoikasten määrä olisi ollut vuodesta 2016 lähtien vakaa ja hyvin korkea, yli 1,5 milj. smolttia vuodessa. Kuitenkin näistä

HPP ASIANAJOTOIMISTO

smolttimääristä kehittyneitä nousulohia palasi takaisin jokeen vuonna 2022 ja erityisesti 2023 sekä 2024 ratkaisevasti aikaisempaa selvästi vähemmän. Vaelluspoikasten kuolleisuuden merellä olisi pitänyt kasvaa merkittävästi verrattuna smolttivuosiluokkiin, joista vuosien 2019–2021 nousulohimäärät koostuivat. Toinen ja todennäköisempi vaihtoehto on, että osa smolttituotantoarvioista on ollut liian suuria.

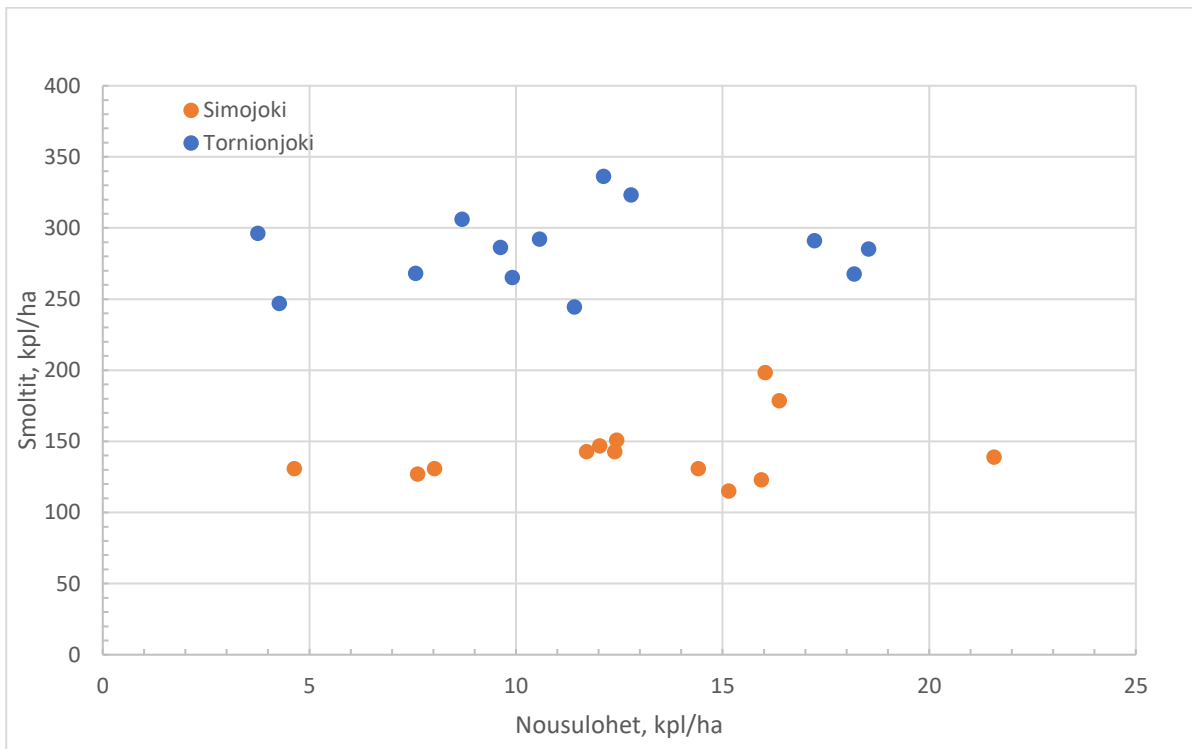

Kuva 12. Lohen vaelluspoikasten vuosittainen tuotantomäärä Tornionjoesta 1996–2023 (arviot ja niiden 90 %:n todennäköisyysväli) ICES-lohimallin mukaan (Palm ym. 2024).

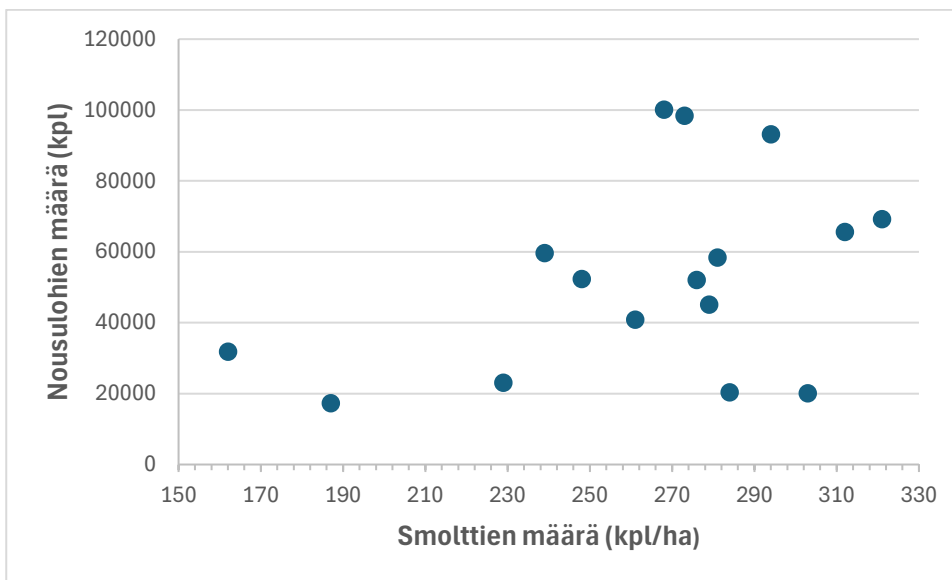
Yhtiöt ovat prosessin aikaisemmissa vaiheissa korostaneet ristiriitaa Tornionjokeen ennustetun ja havaitun nousulohimäärän välillä (muistutuksen liitteen 3 kalatalousmuistio, Helmisen raportti s. 57). Vuosien 2023 ja 2024 ristiriita on entistä selkeämpi.

Kuten Helminen (2020) raportissaan esittää, on vuosittainen nousulohien määrä poikastuotantoalueen pinta-alaa kohti Tornion- ja Simojoessa ollut vuodesta 2009 lähtien hyvin samanlainen. Kuitenkin Tornionjoen smolttituotannon määrä poikastuotantopinta-alaa kohti (kpl/ha) on arvioitu olevan kaksinkertainen Simojoen vastaavaan verrattuna (kuva 13).

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Kuva 13. Nousulohien sekä smoltituotannon määrä poikastuotantopinta-alaa kohti Tornionjoessa (siniset pisteet) ja Simojoessa (oranssi) vuosina 2009–2021.

Kuva 14. Smolttien määrän (kpl/ha) ja niistä 2–3 vuotta myöhemmin kehittyvien nousulohien välinen yhteys Tornionjoessa vuosien 2006–2021 aineistoista laskettuna.

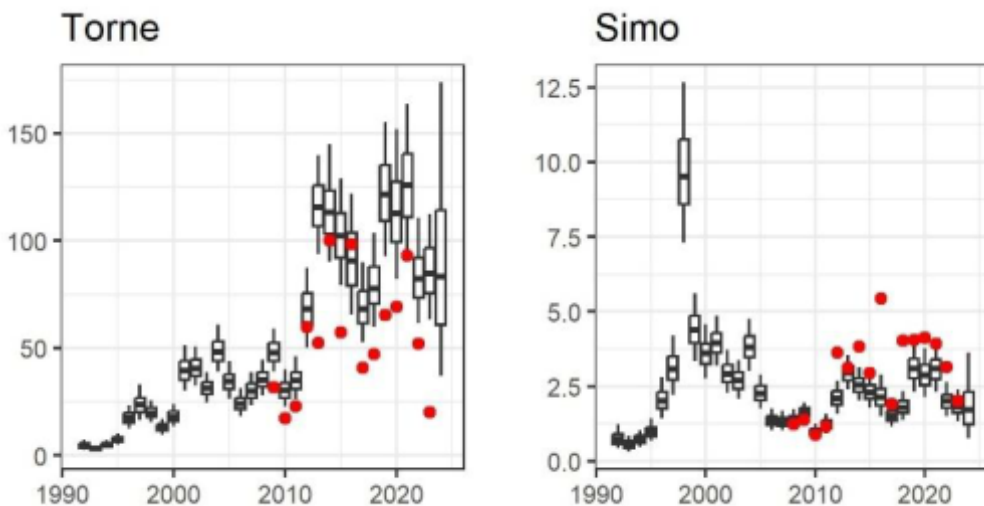
Tornionjoen vuosien 2006–2021 aineistosta laskettuna raportoiduilla smoltimäärillä ja smolteista 2–3 merivuoden jälkeen tulevilla nousulohien määrillä ei ole tilastollista yhteyttä ($p > 0,05$). Aineistosta voidaan laskea smoltti- ja nousuvaiheen välinen selviytyminen, mikä on ollut keskimäärin 3,6 % (min.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

1,2 % ja max. 6,7 %). Simojoen aineistossa vastaavasti smolteista nousulohiksi on selviytynyt keskimäärin 7,5 % (min. 2,2 % ja max. 14,2 %).

Raportoitujen aineistojen perusteella vaikuttaa siltä, että joko Tornionjoen smolttien selviytyminen merivaiheesta olisi puolta huonompi Simojoen smoltteihin verrattuna tai sitten Tornionjoen smolttituotanto olisi alempi kuin WGBAST raporteissa on arvioitu. On vaikea löytää smolttien merivaiheesta sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttaisivat eri joista peräisin olevien lohien selviytymiseen eri tavalla.

Kuvassa 15 on esitetty viimeisimmästä WGBAST-raportista kopioitu kuva Itämeren lohimallilla ennustetusta nousulohien määrästä vuoteen 2024 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä vuoteen 2023 saakka (punaiset pisteet) Tornion- ja Simojoessa (ICES 2024). Kuvan mukaan Simojoessa mallin ennuste ja laskurihavainnot ovat johdonmukaisia, kun sen sijaan Tornionjoessa malli on toistuvasti ennustanut nousulohimäärän yläkanttiin. Eri-tyisen suurta virhe on ollut viime vuosina.

Kuva 15. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä (box-plot jakauma) vuoteen 2024 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä vuoteen 2023 saakka (punaiset pisteet) Tornion- ja Simojoessa (ICES 2024).

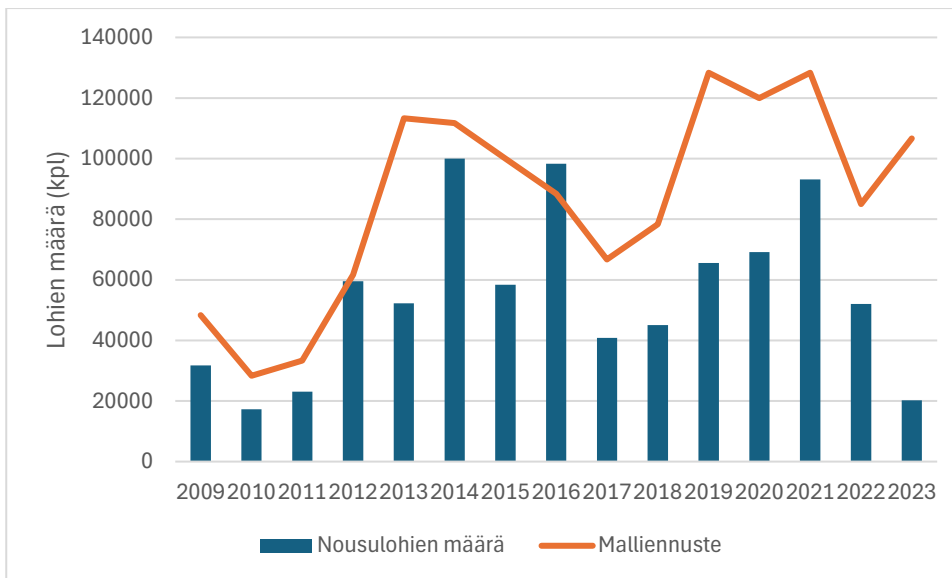
Kuvissa (16 ja 18) on esitetty kuvaa 15 vastaavat luvut tarkemmin eli Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä Tornionjoessa ja Simojoessa sekä ennusteiden ja havaintojen erotukset (kuvat 17 ja 19). Tornionjoen nousulohien määräksi ennustettiin sekä vuonna 2023 että vuonna 2024 vielä saman vuoden keväällä lähes 100 000 lohta (ennusteen mediaani), kun todellisuudessa jäätiin molempina vuosina noin viidennekseen siitä.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Itämeren lohimalli näyttää ennustavan yleisestikin Tornionjoen nousulohien määriä paljon huonommin kuin Simojoen (kuvat 17 ja 19). Vuosina 2009–2016 lohimallin antamat arviot ovat olleet Tornionjoella 18 058 kpl suuremmat kuin on havaittu. Erotus on kasvanut entisestään vuoden 2016 jälkeen on ollut vuosina 2017–2023 46 781 kalaa. Koko tarkastelujakson erotus on ollut keskimäärin + 31 462 kpl eli 79 %. Simojoen aineistossa lohimallin ja havaintojen välinen erotus on ollut koko jaksolla keskimäärin vain – 5,4 %. Suurin poikkeama nähtiin vuonna 2016, jolloin nousulohia laskettiin joessa ennätysmäärä 5125 kpl, mutta malliennuste jäi lukemaan 2914 kpl (kuva 19).

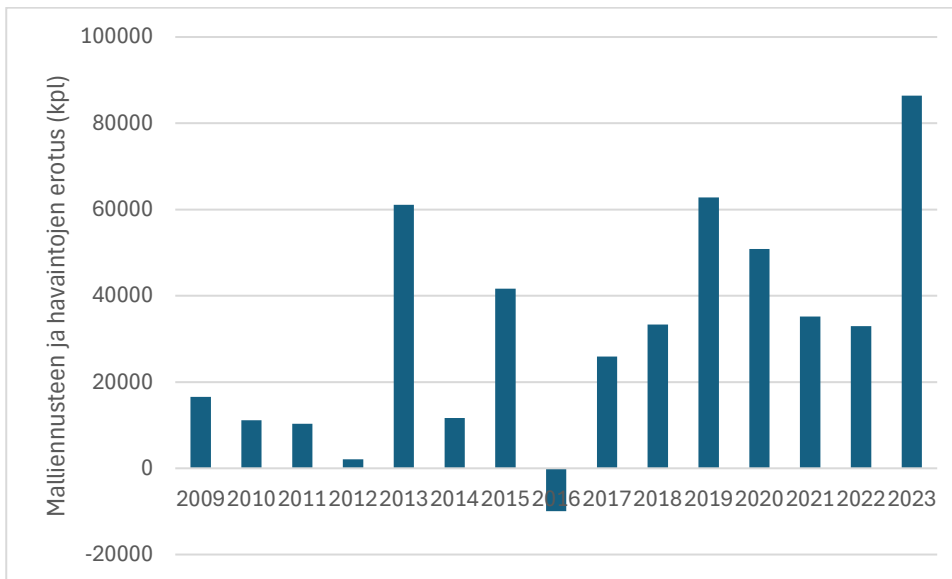
Palm ym. (2024) mukaan lohien merikalastukselle 2022 asetettujen lisärajoitusten (pienempi TAC sekä lohien avomerikalastuksen kieltö) uskotaan vähentäneen lohien kalastukseen liittyvää kuolevuutta entisestään. Tornionjoen palaavien lohien määrän väheneminen 2022 ja vielä pienemmät lasketut määrät vuosina 2023 ja 2024 eivät siten ole vastanneet merikalastuksen vähenemisen seurauksena odotettua vaikutusta kalakantaan. Palm ym. (2024) mukaan kudulle palaavien lohien määrään vaikuttavat useat luonnolliset tekijät, jotka voivat selittää Itämeren luonnonlohijokien normaalia vuosittaista vaihtelua. Kutulohien merkittävä väheneminen viime vuosina, ja sen taustalla oleva syy/syyt on kuitenkin huolestuttava asia, joka kaipaa lisää tutkimusta.

Näyttää siltä, että Itämeren lohimalli ei olisi pystynyt huomioimaan kaikkia olennaisia kuolevuuteen vaikuttavia tekijöitä, koska sen ennusteet ovat Tornionjoen osalta näin heikkoja. Myös lähtötiedoissa eli smolttien määrääroinnissa voi olla merkittävää epävarmuutta. Mallin tulosten mukaan kutukanan koko ei olisi enää pitkään aikaan vaikuttanut smolttituotannon suuruuteen.

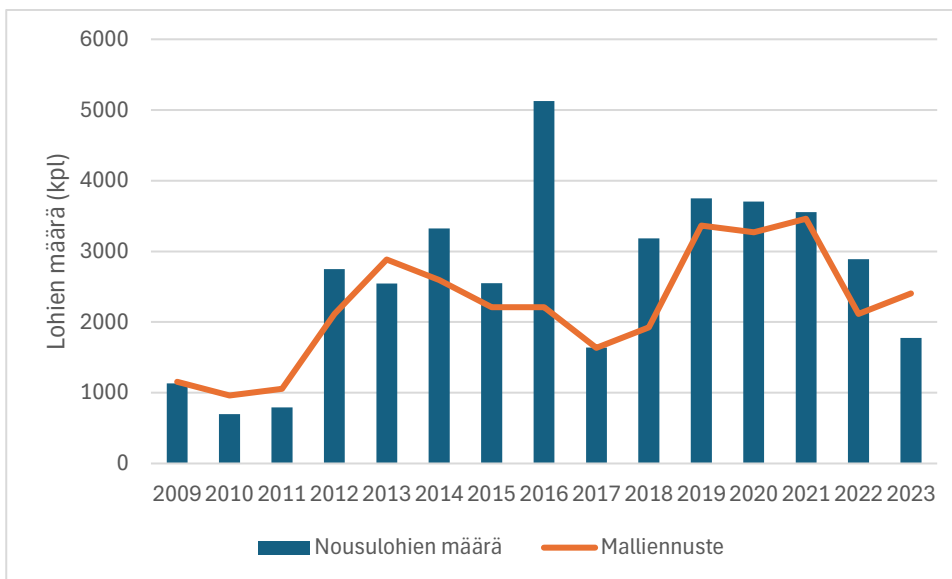

Kuva 16. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä Tornionjoessa. (ICES 2024).

HPP ASIANAJOTOIMISTO

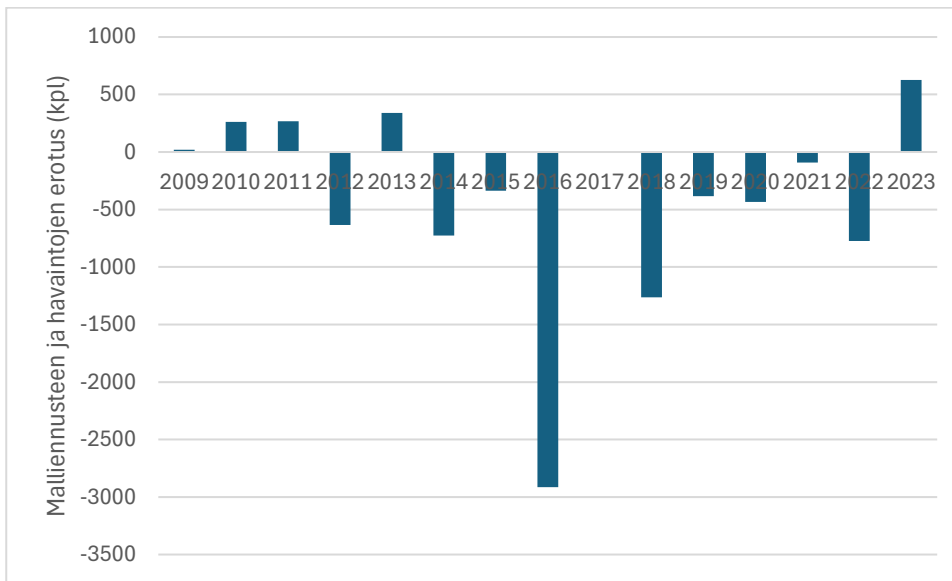

Kuva 17. Itämeren lohimallilla ennustettujen nousulohien määrien ja kalalaskureilla havaittujen lohimäärien erotukset Tornionjoessa v. 2009–2023.

Kuva 18. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä Simojoessa (ICES 2024).

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Kuva 19. Itämeren lohimallilla ennustettujen nousulohien määrien ja kalalaskureilla havaittujen lohimäärien erotukset Simojoessa v. 2009–2023.

Yhteenvetona edellä esitetystä yhtiö toteaa, että epäjohtonmukaisuudet Tornionjoen jokipoikastiheyksien ja smolttituotannon välillä sekä mallinnettujen ja havaittujen nousulohimäärien merkittävä poikkeaminen toisistaan tukevat käsitystä siitä, että Tornionjoen raportoidut smolttituotantoarviot ovat olleet epävarmoja vuodesta 2009 alkaen. Näin ollen pelkästään Tornionjoen käyttäminen vertailujokena Kemijoelle kompensatiotarpeen arvioinnissa ei voi tälläkään perusteella tulla kysymykseen, sillä se tuottaa harhaisen ja todennäköisesti selvästi liian suuren vahinkoarvion.

5.2.5 Smolttikerroin ei ole muuttunut

Aluehallintovirasto on käyttänyt velvoitteen laskennassa smolttikertoimena lukuarvoa 2,5. Arvion tarkennus perustuu hakijan 21.6.2021 aluehallintovirastoon toimittamaan Luken lausuntoon.

Lausunnon mukaan päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta on keskimäärin 2,5 (keskiarvo ja mediaani) 90 %:n todennäköisyysvälin ollessa (2,0–3,1). Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjäätierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäännin ero paitsi post-smolt-vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka.

Luken lausunnon mukaan Itämeren lohimallin estimaatit ovat kokonaisuuloonjäännin suhteen tarkasteltuna vakaampia, sillä post-smolt-eloonjäännin tasomuutokset pääasiallisesti heijastuvat tasapainottaen aikuiseloonjääntiin, ja päinvastoin. Arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta perustuu vaelluspoikasten istutusmääriin ja villien lohien estimoituihin vaelluspoikasmääriin sekä näistä määristä Itämeren lohimallin (ICES:n vuoden 2021

HPP ASIANAJOTOIMISTO

kanta-arvio) avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin.

Luken lausunnosta ei tarkkaan ottaen ilmene miten laskelma on tehty ja mihin lukuihin se perustuu.

Kemijoen nykyisessä kalatalousvelvoitteessa on käytetty kompensatiokerrointa 1,6, kun on laskettu tarvittavien istukkaiden määriä. Hakemuksessa esitetyissä velvoitteissa käytettäisiin selvästi suurempaa kerrointa 2,5–3. Esiityksen perusteluissa viitataan merkintätutkimukseen (Romakkaniemi, A. 2008), josta saatiin tulokseksi keskiarvo 2,6 - tuloksen mediaani, joka kuvaa aineistoa paremmin oli 2,15. Erilaisia kertoimia on saatu käyttämällä eri lähteitä ja laskentatapoja. Itämeren lohimalleista saadut kompensatiokertoimet vuosilta 2018 ja 2019 ovat selvästi alhaisimmat: 1,2–1,4.

Helmisen (2020) raportin Itämeren lohimalli, lohien kanta-arviomenetelmät ja niiden soveltuvuus vahinkoarvioiden tekemiseen -raporttia täydentävässä muistiossa 9.11.2021 oli käsitelty myös ensimmäisiä selvityksiä, joissa saaliissa oli eritelty eväleikatut viljellyt kalat. Vuonna 2019 oli laskettu 11 600 lohta ja tulosten perusteella Perämerellä luonnonkalojen ja /istutettujen suhde saaliissa oli 40:60. Koko Itämerellä luonnonsmolttien ja istutettujen suhde on ollut 37:63. Tästä voidaan laskea, että villin lohien ja istutettujen eloonjäämisen suhde olisi ollut 1,17, mikä on hyvin lähellä vuoden 2018 WGBAST raportin malliarviota. WGBAST2020 raportin mukaan mallilla eteenpäin laskettu kompensatiokerroin olisi tästä noussut ja olisi vuonna 2020 ollut noin 1,7. Vastaavasti WGBAST2021 raportin mukaan oltaisiin tasolla 2,1–2,2. Eri vuosien WGBAST raporteista saadaan erilaisia villien ja viljeltyjen lohien laskennallisia selviytymiseroja riippuen siitä minkä vuosien tietoja autoregressiivisissä on kulloinkin käytetty.

Muistiossa laskettiin WGBAST2021 raportissa esitettyjen lohisaaliiden geneettisten koostumusten, smolttituotantoarvioiden ja istutusmäärien perusteella smolttikertoimia Tornionjoen villin lohien ja Iijokikannan kasvatettujen lohien välille. Smolttituotantoarviot olivat vuosilta 2008–2018 ja saaliisuhde vuodelta 2020. Laskennan perusteella Tornionjoen villi lohi olisi pärjännyt merivaiheessaan 1,2 kertaa paremmin kuin Iijoen istutettua kantaa alkuperältään oleva smoltti. Jos otettiin WGBAST2021 raportin taulukosta 2.6.5 saaliisuhdeksi Tornionjoki villi vs. Iijoki istutettu vuosien 2017–2020 keskiarvo (Total advanced season, 50:15 = 3,333), saatiin selviytymiskertoimeksi 1,4.

Yhtiö viittaa lisäksi liitteessä 2 luvussa ”Päivitetty smolttikerroin, joka perustuu jokisuulle palaavien lohien saaliiden koostumukseen, smolttituotantoarvioihin ja istutusmääriin” esittämiinsä yksityiskohtaisiin laskelmiin smolttikertoimesta. Johtopäätöksenä todetaan, että eri tavoin julkaistuista aineistoista eri vuosille laskettuna smolttikertoimet näyttävät vaihtelevan välillä 1,2–2,2 ja että Itämeren lohimallin tuottamat estimaatit ovat kaikkein korkeimmat. Ensimmäisten eväleikkaus-selvitysten tulokset puolestaan tukevat

HPP ASIANAJOTOIMISTO

alhaisimpia arvioita, jotka saadaan yhdistämällä tietoja Perämeren saalis-koostumuksesta, smolttituotantoarvioista ja istutusmääristä.

Nykyisen velvoitteen mukainen smolttikerroin 1,6 soveltuu uudenkin tutkimustiedon perusteella edelleen käytettäväksi arvioitaessa villien ja viljeltyjen lohien eloonjäännin eroa post-smolt-vaiheessa ja aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka eikä perusteita sen korottamiselle ole.

5.2.6 Meritaimen

Meritaimenen nykyiset istutusmäärät (Kemijoki 87 480 kpl/v ja Iijoki 28 000 kpl/v) ovat vähintään riittävät. Kun huomioidaan vielä jokialueen järvitaimenistutusvelvoite, joka on asetettu kompensoimaan meritaimenen saalistuoton menetystä jokialueella, ollaan meritaimenen osalta ylikompensaatiotilanteessa.

Tornionjoen vesistön Suomen puoleisessa osassa meritaimen vaelluspoikasten potentiaalisiksi tuotannoksi on aikanaan arvioitu 50 000 poikasta vuodessa. Kaikkiaan vesistön Ruotsin puoleiset sivujoet mukaan lukien poikastuotantopotentiaaliksi on arvioitu 80 000 poikasta. Uusimman WGBAST-raportin mukaan Tornionjoen meritaimenen vuosittainen toteutunut smolttituotanto on viime vuosina pysynyt edelleen n. 20 000–30 000 kpl tasolla.

AVI:n päätöksen perusteluissa meritaimenen osalta todetaan seuraavaa:

Kun Kemijoen vertailujoeksi otetaan Luken lausunnossa esitetyllä tavalla Tornionjoki ja käytetään vaelluspoikastuotantoa arvioitaessa verrokkijoen kantakohtaista MSY-arvoa 261 vaelluspoikasta hehtaarilla sekä 5 000 ha:n poikastuotantoalaa, saadaan voimallistosrakentamisen aiheuttamaksi loben vaelluspoikastuotannon menetykseksi 1 305 000 lobenpoikasta/v (5 000×261). Mikäli oletetaan, että meritaimen osuus koko vaelluspoikastuotannosta säilyy 15 %:ssa, niin meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetys olisi silloin 230 294 kpl/v. Smolttikertoimen ollessa Luken lausunnossa esittämä 2,5 saadaan kompensaatioksi 3 262 500 loben vaelluspoikasta ja 575 735 meritaimenen poikasta vuodessa.

WGBAST2024 raportin mukaan Tornionjoessa meritaimenien smolttituotannon on vuosina 2004–2022 (arvio tehty v. 2004, 2006, 2008, 2011, 2016, 2019 ja 2022) arvioitu olevan keskimäärin 17 600 kpl/v. Kun suhteutetaan meritaimenen smolttimäärät lohien smolttimääriin samoilta vuosilta (ka. 1 283 900 kpl/v), saadaan niiden keskimääräiseksi suhteeksi 0,014 eli 1,4 %.

Uusin tieto meritaimenen smolttituotannon tasosta osoittaa, että AVI:n päätöksen mukainen meritaimenen istutusvelvoite on arvioitu virheellisin lähtötiedoin ja on todelliseen kompensaatiotarpeeseen nähden yli kymmenkertainen. Jo nykyisen meritaimenen ja sen saalistuottoa jokialueella kompensoimaan asetettu järvitaimenen istutusvelvoite edustaa huomattavaa ylikompensaatiota.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

5.2.7 Vaellussiika

Vanhassa Kemijoen kalatalousvelvoitteessa vaellussiian kompensatiotarve on perustunut arvioihin jokien saalistuotosta ennen niiden patoamista. Uudessa velvoitteessa lohen ja meritaimenen osalta kompensatio johdetaan verrokkijoen enimmäistuottotiedon (MSY) perusteella. Päätöksissä käytetään Itämeren lohimallilla tuotettua MSY arviota vuodelta 2021. Vaellussiialle ei ole olemassa vastaavia mallinuksella tehtyjä estimaatteja vaan sen kompensatiotarve on edelleen määritettävä menetetyin saaliin perusteella. Mikäli menetetyin saaliin arvioinnissa käytetään vertailukohtana Tornionjoen vaellussiian nykyisin toteutunutta vuosisaalista, voidaan kompensatiotarve määrittellä seuraavasti.

Tornionjoen siian jokisaalis on ollut vuosina 2014–2023 raportin ”Tornionjoen lohi-, meri-taimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2024” perusteella yhteensä keskimäärin korkeintaan 15 000 kg/v.

Kemijoen siian osalta velvoite on pysynyt AVI:n antamassa päätöksessä määrällisesti samana kuin aiemmassa päätöksessä. Voimassa oleva velvoite perustui laskentaan, jossa Kemijoen jokialueen tuoton arvioitiin olleen 104 160 kg/v. Tämän tuoton arvioitiin olleen 40 % Kemijoen kokonaistuotosta.

Käytettäessä Tornionjokea vertailujokena, päädytään noin seitsemän kertaa alempaan jokialueen tuoton arvioon kuin aiemmin, sillä Tornionjoen keski-saaliin on vuosina 2014–2023 arvioitu olleen vain 15 000 kg/v. Selvitysten perusteella istutusten saalistuoton voidaan katsoa pysyneen entisellään, 50 kg/1000 kpl 1-kesäistä vaellussiikaa.

Käytettäessä Tornionjoen vaellussiikasaaliin määrää velvoitteen laskennan perusteena saadaan Kemijoelle merialueen istutustarpeeksi 446 400 1-kesäistä siikaa/v. Vastaavasti jokialueelle istutustarve on noin 297 600 1-kesäistä siikaa/v.

PVOV toteaa, että AVI:n päätöksessä on vaellussiian osalta velvoitteen määräytymisessä käytetty laskentaperusteita, jotka eivät enää pidä paikkansa. Uusien velvoitteiden pitäisi päätöksessä lohen osalta noudatettua logiikkaa seurailleen perustua vertailujokena käytettävän Tornionjoen siian keskimääräisiin saaliistietoihin viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Päätös tulee tälläkin perusteella virheellisenä kumota.

6 Kalatalousvelvoitteesta aiheutuu hyötyihin nähden kohtuuttomia kustannuksia ja velvoite on mahdoton toteuttaa

6.1 Vesilain 3 luvun 14 §:n soveltamisen lähtökohdat

Aluehallintovirasto on päätöksessään katsonut, että asiassa tulee soveltaa vesilain 3 luvun 14 §:ssä kustannuksista ja hyödyistä säädettyä. Aluehallintovirasto on kuitenkin katsonut vastoin yhtiöiden esittämää, että kalatalousvelvoitteen muutoksesta ei aiheudu hyötyyn nähden voimallisten lupien haltijoille kohtuuttomia kustannuksia.

PVOV katsoo, että aluehallintovirasto on soveltanut vesilain 3 luvun 14 §:ssä säädettyä vastoin säännöksen sanamuotoa ja tarkoitusta. Kalatalousvelvoitteen toteuttamisesta aiheutuvia kustannuksia rajataan nimenomaisesti vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentissa edellyttämällä, ettei kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta saa aiheutua hankkeesta vastaavalle niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia.

Kalatalousvelvoitteen asettamista koskeva säännös on jo vanhan vesilain alkuperäisessä muodossa sisältänyt kustannusten kohtuuttomuutta koskevan rajauksen. Alkuperäisessä säännöksessä lähtökohtana oli kalatalousmaksun määrääminen kalatievelvoitteen sijaan silloin, kun kalatien rakentamisen ja muiden toimenpiteiden kustannukset olivat kohtuuttomat. Säännös alkuperäisessä muodossaan kuuluu (2 luvun 22 §:n 2 momentti) seuraavasti (*korostus lisäty*):

”Mikäli vesioikeus katsoo kalakannan säilyttämiseksi tarkoitettujen toimenpiteiden suorittamisen aiheuttavan saavutettavissa olevaan hyötyyn verrattuna *subteettomia kustannuksia rakentajalle* taikka niihin ryhtymistä ei muusta syystä pidetä tarkoituksenmukaisena, voidaan rakentaja niiden sijasta velvoittaa suorittamaan valtiolle 12 luvun 11 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaisesti määrätty, kalakannan säilyttämiseen käytettävä maksu.”

Kalatalousvelvoitteen asettamista koskevaa säännöstä muutettiin vanhan vesilain voimassaoloaikana vuonna 1987 muun muassa siten, että kalatievelvoitteen ensisijaisuus kalataloudelle aiheutuneen vahingon kompensointikeinona poistettiin (laki vesilain muuttamisesta 467/1987). Kustannusten kohtuuttomuutta koskevalta osin (2 luvun 22 §:n 3 momentti) säännöksen ratio säilyi kuitenkin samana kuin aiemmin:

”Jos kalakannan säilyttämiseksi tarkoitettujen toimenpiteiden suorittaminen aiheuttaisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia rakentajalle taikka kalanhoitovelvoitteen määräämistä ei muusta syystä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, rakentaja on määrättävä suorittamaan kalanhoitovelvoitteen tai sen osan asemesta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu maa- ja

HPP ASIANAJOTOIMISTO

metsätalousministeriölle käytettäväksi kalakannan suojelemista tarkoittavien toimenpiteiden toteuttamiseen (kalanhoitomaksu).”

Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 266/1984, s. 13) todetaan, ettei toimenpiteisiin perustuvaa kalanhoitovelvoitetta tule määrätä kustannusten rakentajalle ollessa hyötyyn verrattuna kohtuuttomia:

”Kalanhoitovelvoitetta ei esityksen mukaan tulisi määrätä silloin, kun siitä aiheutuisi saavutettavissa olevaan hyötyyn verrattuna kohtuuttomia kustannuksia tai jos se ei muusta syystä ole tarkoituksenmukaista. Tällöin rakentaja olisi määrättävä suorittamaan kalanhoitovelvoitteen tai sen osan asemasta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu maa- ja metsätalousministeriölle (kalanhoitomaksu).”

Vanhan vesilain voimassaoloaikana aikana säännöstä muutettiin vielä vuonna 1994 (laki vesilain muuttamisesta 553/1994) muun muassa siten, että kalatalousmaksu voitiin määrätä velvoitteen tai sen osan asemasta, eli mahdolliseksi tuli sekä velvoitteen että maksun määrääminen (*korostus lisätty*):

”Jos 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden suorittaminen rakentajan toimesta aiheuttaisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hänelle *kohtuuttomia kustannuksia* taikka kalatalousvelvoitteen määräämistä ei muusta syystä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena, rakentaja on määrättävä suorittamaan kalatalousvelvoitteen tai sen osan asemasta siten korvattavan velvoitteen kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaisen käytettäväksi 1 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttamiseen (kalatalousmaksu) sillä vesialueella, johon toimenpiteen vahingollinen vaikutus ulottuu. Vesioikeus voi tarvittaessa antaa maksunsaajalle määräyksiä maksun käytöstä.”

Säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 17/1994, s. 22) perustelujen mukaan muutosten tarkoituksena oli muun muassa korostaa velvoitteiden sisällöllisen harkinnan joustavuutta.

Vastaavasti voimassa olevassa vesilaissa kalatalousvelvoitteen asettamista koskeva 3 luvun 14 §:n 2 momentin säännös edellyttää, etteivät kustannukset hankkeesta vastaavalle saa olla kohtuuttomia verrattuna niillä saavutettavaan hyötyyn:

”Kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haittalueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua *niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia*.”

Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 277/2009, s. 69) todetaan, että tarkoituksena on kalatalousvelvoitteen ja -maksun antamista koskevan sääntelyn säilyttäminen uudessa laissa pääperiaatteiltaan aiempaa vastaavana, joten myös aiemman lainsäädännön perusteluille tulee antaa asiassa merkitystä. Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että kalatalousvelvoitteen asettamisen reunaehtona on jo aiemman lainsäädännön nojalla ollut se, ettei

HPP ASIANAJOTOIMISTO

velvoitteesta saa aiheutua hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia, eikä tähän pääperiaatteeseen ole myöskään lainmuutoksilla puututtu. Säännöksen lähtökohtana on kalatalousvelvoitteista aiheutuvien kustannusten kohtuullisuuden varmistaminen.

Kalatalousvelvoitteen asettamista koskevasta säännöksestä ja sen perusteista ilmenee myös harkinnan tapauskohtaisuus. Säännöksen nojalla kalatalousvelvoitetta määrättäessä tulee ottaa huomioon se, millainen kustannusvaikutus velvoitteella on hankkeen ominaisuudet huomioiden. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kalatalousvelvoitteen kustannukset tulee suhteuttaa hankkeen mittaluokkaan ja arvioida niiden merkitystä suhteessa kyseessä olevan hankkeen todellisiin taloudellisiin tunnuslukuihin. Näin ollen ei ole mahdollista määrittää yleispätevää tasoa kustannusten kohtuullisuudelle. Tämä hankekohtainen ulottuvuus on huomioitu myös säännöksen perusteluissa, joissa todetaan kalatalousmaksun olevan ensisijainen keino pienissä hankkeissa.

Edelleen säännöksen perusteella kustannusten kohtuullisuutta on arvioitava suhteessa kalatalousvelvoitteesta saataviin hyötyihin. Säännöksen mukaan arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös hankkeen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Tämä osaltaan korostaa tapauskohtaisen harkinnan merkitystä kalatalousvelvoitetta

Yhtiö huomauttaa lisäksi, että kustannusten kohtuullisuutta koskeva rajoite käy ilmi myös vesilain 2 luvun yleisistä säännöksistä. Sama kustannusten kohtuullisuuden edellytys on kirjattu myös vesilain 2 luvun 7 §:ään, jossa säädetään vesilain yleisestä haittojen minimoinnin periaatteesta. Myös haittojen minimoinnin periaatteen lähtökohtana on nimenomaisesti yksityiselle tai yleiselle edulle aiheutuvien haittojen välttäminen, mikäli tämä on mahdollista ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna. Tämä osaltaan ilmentää vesioikeuteen keskeisesti kuuluvaa lähtökohtaa siitä, että vesitalousluvan haltija voidaan velvoittaa vain hyötyihin nähden kohtuullisia kustannuksia aiheuttaviin toimiin.

6.2 Arvio velvoitteen kustannuksista ja hyödyistä puuttuu

Aluehallintovirasto on päätöksensä perusteluissa todennut näkemyksensä, että hakija Lapin ELY-keskus ei ole voinut esittää tarkkoja arvioita hakemuksen mukaisten toimenpiteiden kustannuksista, sillä osa laskelmiin tarvittavista tiedoista on luvanhaltijan liiketoimintaan liittyviä tietoja, joita hakija ei ole voinut saada käyttöönsä.

Kalatalousvelvoitteesta aiheutuvien kustannusten ja hyötyjen arvioiminen vesilain 3 luvun 14 §:ssä säädetyn mukaisesti edellyttää, että hakija esittää hakemuksessaan näistä arviot. Velvoite esittää haittoja ja hyötyjä koskeva arvio ja vertailu seuraa myös vesilain 11 luvun 3 §:stä, jossa säädetään kaikkia lupahakemuksia koskevista sisältövaatimuksista. Säännöksen 1 momentin

HPP ASIANAJOTOIMISTO

mukaan lupahakemuksessa on muun ohessa esitettävä sekä asian ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys hankkeen vaikutuksista yleisiin etuihin, yksityisiin etuihin ja ympäristöön, että arvio hankkeen tuottamista hyödyistä ja edunmenetyksistä maa- ja vesialueen rekisteriyksiköille ja niiden omistajille sekä muille asianosaisille.

PVOV toteaa, että hakemuksessa ei ole esitetty kvantitatiivista arviota kustannuksista tai hyödyistä. Kustannusarvion puuttumista kokonaisuudessaan ei voida perustella sillä, että hakijalla ei ole kaikkia tietoja käytettävissään. Hakija on kalatalousasioista vastaava viranomainen, joten hakijalta voidaan odottaa perusteltua arviota myös toimenpiteiden kustannuksista. Yhtiö toteaa, että myöskään aluehallintovirasto ei ole päätöksen perusteluissa arvioinut kustannuksia muutoin kuin toteamalla näkemyksensä, että se pitää yhtiöiden esittämiä laskelmia liian suurina. Tällaisia yleisiä sanallisia arvioita ei voida pitää riittävinä ottaen huomioon nyt kysymyksessä olevan velvoitemuutoksen laatu ja laajuus. Lisäksi on selvää, että näin mittavassa velvoitemuutosasiassa kustannukset ja hyödyt on arvioitava myös kvantitatiivisesti.

Sen sijaan että Pohjois-Suomen AVI olisi päätöksessään nojautunut yhtiöiden esittämiin perusteellisiin laskelmiin kustannusarvioista, se on ohittanut kustannuslaskelmat toteamalla, että luvanhakijoiden laskelmissa on päällekkäisyyksiä ja laskelmia on tehty kalleimpien vaihtoehtojen mukaan (päättöksen s. 870).

PVOV toteaa, että kustannusarviot on laadittu perustuen hakemuksessa esitettyyn veloitteeseen, joka piti sisällään muun ohella kalojen nousua koskevia tehokkuusvaatimuksia. Yhtiön esittämää selvitystä ei voida ohittaa toteamalla, että toisenlainen velvoite saattaa olla toteutettavissa arvioitua pienemmillä kustannuksilla.

Päätöksen perusteena olevan selvityksen riittävyttä tulee arvioida erityisesti siitä näkökulmasta, millaisia veloitteita päätöksellä on asetettu. Pohjois-Suomen AVI on päätöksellään asettanut yhtiölle massiivisen ja Itämeren mitta-kaavassa poikkeuksellisen istutusvelvoitteen sekä velvoittanut yhtiöt suunnittelemaan vaellusyhteyden mahdollistavat rakenteet ajatuksena, että ne myös toteutetaan ja niitä käytetään. Päätökseen tai sen taustalla olleisiin selvityksiin ei kuitenkaan sisälly lainkaan arviota istutusvelvoitteesta yleisesti eikä myöskään siitä aiheutuvista kustannuksista. Päätöksessä on ainoastaan todettu, että istutuksesta aiheutuu kasvavia kokonaiskustannuksia. Toisin sanoen päätöksessä ei ole lainkaan vertailtu, eikä ole kustannusta tai hyötyjä koskevien arvioiden puuttuessa voitukaan vertailla, täyttääkö asetettu velvoite vesilain 3 luvun 14 §:ssä säädetyn vaatimuksen kustannusten kohtuullisuudesta.

Edellä todettuun nähden päätös perustuu olennaisesti puutteelliseen selvitykseen ja tulee lain vastaisena kumota.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

6.3 Määräysten 4 ja 5 mukainen istutusvelvoite on kohtuuton ja toteuttamiskelvoton

6.3.1 Yleistä

Voimalohi Oy on Suomen merkittävin velvoiteistutuskalan tuottaja. Yhtiö hoitaa omistajiensa, Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n, kalanistutusvelvoitteet Kemi- ja Iijoen vesistöissä sekä Lieksanjoella. Istutuksilla kompensoidaan vesivoimatuotannon kalastukselle ja kalakannoille aiheutettuja haittoja. Velvoiteistutusten lisäksi Voimalohi toteuttaa ja kehittää omistajayhtiöiden vaelluskalastrategioiden mukaisia vaelluskalojen palauttamiseen tähtäviä vapaaehtoisia toimenpiteitä.

Luonnonvarakeskuksen tilastotietojen mukaan koko Suomen istutuksiin tuotetaan vuosittain kaikkiaan noin 2 200 000 lohen ja meritaimenen vaelluspoikasta. Tästä määrästä lähes puolet toteuttaa Voimalohi Kemijoen ja Iijoen vesistöjen velvoitteiden kattamiseksi. Voimalohi tuottaa tarvittavista vaelluspoikasista omissa laitoksissaan noin 80 % ja loput 20 % ostetaan sopimuskasvattajilta. Sopimuskasvattajat tuottavat vaelluspoikasia eri vesistöjen velvoitteiden tarpeisiin. Kalanviljelylaitoskapasiteetin rakentaminen on kallista, jonka vuoksi kalanviljelijöiden kapasiteetti on rakennettu nykyisten tarpeiden kattamiseksi. Reservissä olevaa ylimääräistä kapasiteettia ei ole olemassa.

Lainvoimaisen nykyvelvoitteen mukaisesti Kemijoelle istutetaan 615 000 lohen ja 90 000 meritaimenen vaelluspoikasta. Kaiken kaikkiaan tämä tarkoittaa vuosittain yhteensä 705 000 lohen ja meritaimenen vaelluspoikasta.

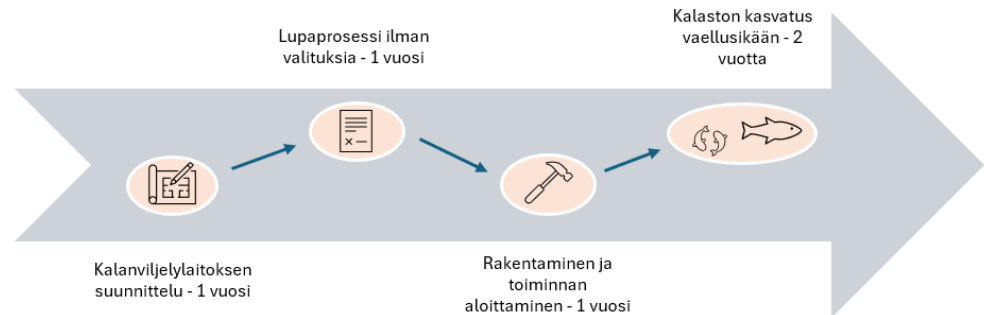
Valituksenalaisen päätöksen mukainen vaelluspoikasten kokonaisistutusmäärä Kemijoelle on yhteensä 3 838 235 yksilöä vuosittain. Vaelluspoikasmäärinä tämä tarkoittaa nykyisten istutusmäärien yli viisinkertaistamista. Mikäli jokialueelle tehtävät istutukset muutettaisiin pienpoikasistutuksiksi (0–1 v), tämä voisi tarkoittaa istutusmäärien kasvamista moninkertaisesti vielä edellisestä ja samalla erittäin huomattavaa emokalojen lisätarvetta.

Edellä esitettyjen istukasmäärien tuottamiseen ei Suomesta löydy käytettävissä olevaa, ylimääräistä kalanviljelykapasiteettia. Voimalohella on käytössä kaksi kalanviljelylaitosta, Ossauskoski Kemijoella ja Raasakka Iijoella, joiden tuotanto käytetään nykyisiin lainvoimaisiin velvoitteisiin. Tuotannon lisääminen päätöksen edellyttämään mittakaavaan vaatisi erittäin mittavaa uuden kapasiteetin rakentamista.

Kemijoella päätöksen mukaisten velvoitteiden toteuttaminen tarkoittaisi nykyisten lainvoimaisten velvoiteistutusten yli viisinkertaistamista nopealla tahdilla. Poikastuotannon käynnistäminen uudella kalanviljelylaitoksella vie hyvin optimistisellakin aikataululla ainakin viisi vuotta (kuva 20). Tämän verran vähintään kuluu aikaa laitoksen suunnitteluun, luvitukseen, rakentamiseen ja kalaston kasvattamiseen vaellusikäiseksi. Mahdolliset muutoksenhaut voivat viivästyttää lainvoimaisen luvan saantia useilla vuosilla. Onkin perusteltua

HPP ASIANAJOTOIMISTO

arvioida, että poikastuotannon käynnistäminen uudella kalanviljelylaitoksella vie realistisella aikataululla 7–8 vuotta.

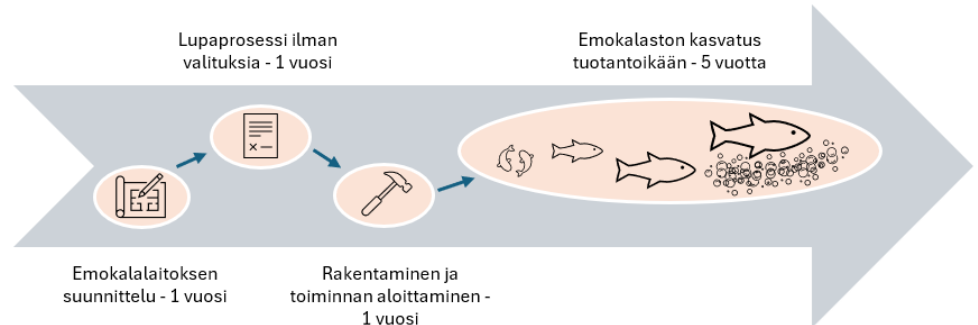

Kuva 20. Uuden kalanviljelylaitoksen toiminnan aloittaminen vie optimistisellakin aikataululla vähintään viisi vuotta.

On lisäksi syytä huomioida, että päätöksen edellyttämä nopea rakennusaikataulu ei myöskään mahdollista ratkaisujen toiminnallisuuden seuranta ja johtaa pahimmillaan puutteellisten ratkaisujen kertaantumiseen seuraavissa kohteissa. Nopea aikataulu vaarantaa myös rakentamiseen ja käyttöön liittyvien kokemusten kautta kertyvän osaamisen siirtämisen seuraavaan kohteeseen.

Nykyisin Voimalohen viljelylaitoksilla istutusvelvoitteen mukaisiin kalanpoikasten kasvatukseen tarvittava mätä tuotetaan Luonnonvarakeskuksen Taivalkosken ja Keminmaan kalanviljelylaitoksilla. Näiden laitosten tuotantokapasiteetti on nykyisellään täysimääräisesti käytössä. Päätöksen mukaisten istutusvelvoitteiden toteuttamiseen vaadittava lohen ja meritaimenen mätämäärä edellyttää uuden, ison emokalalaitoksen rakentamista. Emokalalaitoksen perustaminen on välttämätöntä myös tuotantovarmuuden ja kalatautirikien näkökulmasta.

Uuden emokalalaitoksen koko vastaisi nykyistä Luonnonvarakeskuksen Taivalkosken emokalalaitosta. Mädituotannon käynnistäminen uudella emokalalaitoksella vie ainakin kahdeksan vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa laitoksen suunnitteluun, luvitukseen, rakentamiseen ja emokalaston tuotantoikänsä kasvattamiseen (kuva 21). Mahdolliset muutoksenhaut voivat viivästyttää lainvoimaisen luvan saantia useilla vuosilla. Onkin perusteltua arvioida, että mädituotannon käynnistäminen uudella emokalalaitoksella vie realistisella aikataululla 11–12 vuotta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Kuva 21. Emokalalaitoksen toiminnan aloittaminen vie optimistisellakin aikataululla vähintään kahdeksan vuotta.

6.3.2 Vaellussiian istutusvelvoite

Merialueen vaellussiikavelvoite on nykyisin 3 100 000 yksilöä Kemijoen ja 1 200 000 yksilöä Iijoen istutusvelvoitteeseen. Tähän tarkoitukseen Voimalohella on käytössään 1 295 hehtaaria luonnonravintolammikoita, joilla tuotetaan noin 80 % istutustarpeesta. Loput 20 % ostetaan sopimuskasvattajilta. Olemassa oleva siian tuotanto on erittäin kilpailtua ja pääsääntöisesti muiden valtakunnallisten istutusvelvoitteiden tuotantoon sidottua.

Päätöksen mukaisesti Kemijoen lainvoimaisesta istutusvelvoitteesta poiketen istutettavien vaellussiikojen keskimittan tulee olla vähintään 10 cm. Vaikka istutettava kalamäärän pysyikin lainvoimaisen velvoitteen mukaisena, johtaa 10 cm vähimmäiskeskimittan varmistaminen siihen, että luonnonravintolammikkojen pinta-alaa tulee lisätä Kemijoen istutusvelvoitteen tarpeisiin arviolta 500 hehtaaria.

Tuotannon aloittaminen uudella luonnonravintolammikolla vie ainakin kolme vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa sopivan kohteen etsimiseen, suunnitteluun, luvitukseen ja rakentamiseen. Uusien luonnonravintolammikkoiden rakentaminen on tiukentuneen ympäristölainsäädännön vuoksi erittäin haastavaa. Luvitusprosessit muutoksenhakuineen voivat tästä syystä kestää useita vuosia. Onkin perusteltua arvioida, että tuotannon aloittaminen uudella luonnonravintolammikolla vie realistisella aikataululla 6–7 vuotta.

Uusia lammikkokohteita on arvioitu tarvittavan yhteensä 5 kappaletta, keskimääräiseltä vesipinta-alaltaan noin 100 ha. Kustannusten arvioinnissa on huomioitu tarvittava maanhankinta, luvitus, patorakenteet ja tarvittava infra (mm. tieyhteys). Lisäksi on huomioitu vuotuinen käyttökustannus.

Taulukko 6: Luonnonravintolammikkojen investointi- ja käyttökustannukset miljoonaa euroa vuoden 2024 rahassa.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

	Investointi	Vuotuinen käyttö- kustannus
Yksittäinen luonnonravinto- lammikko (100 ha)	0,64	0,033
Yhteensä (5 kpl)	3,3	0,16

Tuotannon aloittamiseen uudella luonnonravintolammikolla kuluu hyvin optimistisellakin aikataululla ainakin kolme vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa sopivan kohteen etsimiseen, suunnitteluun, luvitukseen ja rakentamiseen. Viiden uuden kohteen löytäminen vie suurella todennäköisyydellä selvästi enemmän aikaa.

Päätöksen mukainen merialueen vaellussiikavelvoite edellyttää sitä, että optimistisen lyhyelläkin rakentamisaikataululla luonnonravintolammikkojen etsintä, suunnittelu ja luvitus tulee aloittaa ainakin kolme vuotta ja rakentaminen viimeistään vuotta ennen lainvoimaista päätöstä.

Taulukko 7: Luonnonravintolammikkoinvestointien päätöksen edellyttämä aikataulutus miljoonaa euroa vuoden 2024 rahassa

Vuotta lainvoimaisesta päätöksestä	Investointi	Käyttökustannus
-3 vuotta	1,1	
-2 vuotta	1,1	
-1 vuotta	1,1	
Lainvoimainen päätös		
+1 vuotta		0,16
+2 vuotta		0,16
+3 vuotta ja tämän jälkeen		0,16

Luonnonravintolammikkojen investointeihin ja käyttökustannuksiin liittyvät kustannukset ovat pääomitettuna 6,6 miljoonaa euroa 30 vuoden ajalta. Pääomituksessa käytetään reaalista laskentakorkoa 3,15 %, joka perustuu 4,8 % nimelliskorkoon ja 1,6 % inflaatioon. Käytetty korkotaso vastaa pääomituskerrointa noin 20. Pääomituksessa oletetaan +1-vuoden vastaavan vuotta 2025. Päätöksen mukaisen velvoitekustannusten jakautumisen perusteella tästä 5,5 miljoonaa euroa (83 %) kohdistuu Kemijoki Oy:lle ja 1,1 miljoonaa euroa (17 %) PVO Vesivoima Oy:lle.

Kuva 22. Vaellussiian vähimmäiskeskimitan kasvun aiheuttamat kustannukset ovat yhteensä noin 6,6 miljoonaa euroa.

6.3.3 Lohen ja meritaimenen istutusvelvoite

Kustannuslaskenta perustuu kesällä 2024 kilpailutettuun Ossauskosken uuden smolttihalli -hankkeen kustannusarvioon. Kustannusarviossa on huomioitu tulovedenkäsittelyyn tarvittavat laitteet ja putkistot, kalanviljelyhalli, sekä poistovedenkäsittelyyn tarvittavat laitteet. Kyseinen hanke on suunniteltu toteutettavan nykyisen Ossauskosken kalanviljelylaitoksen läheisyyteen, jolloin voidaan hyödyntää olemassa olevaa infraa.

Ossauskosken hankkeen suunnittelu- ja kustannustietojen perusteella tehdään kapasiteettiskaalaus haluttuun kokoon. Koska päätös kasvattaa nykyistä Kemijoan vesistön lohen ja meritaimenen istutusvelvoitetta yli viisinkertaiseksi, tehdään kustannusten skaalaus vastaamaan nykyistä istutusvelvoitetta. Tällöin viiden uuden kalanviljelylaitoksen tuotantokapasiteetti mukaan luettuna Ossauskosken kapasiteetti kattaa päätöksen mukaisen istutusvelvoitteen. Samalla tuotanto hajautuu viiteen eri kohteeseen ja näin vähentää mm. kalatauteihin liittyviä riskejä.

Yhden uuden kalanviljelylaitoksen hallipinta-ala on noin 9 500 m² ja investointikustannus 18,5 miljoonaa euroa. Lisäksi uuden kalanviljelylaitoksen perustaminen uuteen kohteeseen edellyttää myös infrainvestointia mm. maanhankintaan, vedenottoon, putkistoihin, sähköliittymään, teihin, piha-alueisiin, sosiaalitiloihin, luvitukseen ja suunnitteluun. Laitoskohtainen infrakustannus on 4,1 miljoonaa euroa.

Päätöksen mukaisten istutusvelvoitteiden toteuttamiseen vaadittava lohen ja meritaimenen mätimäärä edellyttää myös uuden, ison emokalalaitoksen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

rakentamista. Emokalalaitoksen perustaminen on välttämätöntä myös tuotantovarmuuden ja kalatautiriskien näkökulmasta.

Ossauskosken hankkeen suunnittelu- ja kustannustietojen perusteella voidaan tehdä kapasiteettiskaalaus myös tarvittavan emokalalaitoksen osalta. Emokalalaitoksen koko määräytyy tarvittavan emokalamäärän ja sen edellyttämän allaspinta-alan kautta.

Emokalalaitoksen hallipinta-ala on noin 2 100 m² ja investointikustannus 4,9 miljoonaa euroa. Lisäksi myös emokalalaitos edellyttää infrainvestointia mm. maanhankintaan, vedenottoon, putkistoihin, sähköliittymään, teihin, pihaluoneisiin, sosiaaliloihin, luvitukseen ja suunnitteluun. Infrakustannus on 4,1 miljoonaa euroa.

Uusien kalanviljelylaitosten ja emokalalaitoksen vuotuiset käyttökustannukset arvioidaan Ossauskosken kalanviljelylaitoksesta kertyneen kustannustiedon perusteella laitospkoon skaalattuna. Uuden kalanviljelylaitoksen vuotuinen käyttökustannus on noin 2,4 miljoonaa euroa vuodessa ja emokalalaitoksen noin 1,2 miljoonaa euroa vuodessa.

Mädintuotannon käynnistäminen uudella emokalalaitoksella vie ainakin kahdeksan vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa laitoksen suunnitteluun, luvitukseen, rakentamiseen ja emokalaston tuotantoikään kasvattamisesta. Mahdolliset valitukset voivat viivästyttää luvitusta useilla vuosilla.

Poikastuotannon käynnistäminen uudella kalanviljelylaitoksella vie ainakin viisi vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa laitoksen suunnitteluun, luvitukseen, rakentamiseen ja kalaston kasvattamiseen vaellusikäiseksi. Lähtömateriaalin (hedelmöitetty mäti) kasvattaminen vaellusikäiseksi kestää kaksi vuotta.

Päätöksessä edellytetty lohen ja meritaimenen istutusvelvoitteiden kaksinkertaistuminen jo toisena vuotena lainvoimaisesta päätöksestä tarkoittaa siis sitä, että emokalalaitoksen suunnittelu olisi pitänyt käynnistää 9 vuotta ja rakentaminen 7 vuotta ennen lainvoimaista päätöstä.

Päätöksen edellyttämän massiivisen kalanviljelylaitoskapasiteetin rakentaminen johtaa haasteisiin myös tarvittavan lisähenkilöstön rekrytoinnissa. Kun huomioidaan samalla kasvava luonnonravintolammikkojen määrä, on Kemijoen vesistöalueen velvoitteiden hoitoa varten rekrytoitava 35–45 uutta henkilöä. Näin suuren kalanviljelyalan osaajien määrän rekrytoiminen päätöksen edellyttämällä aikataululla on erittäin haasteellista. Käytännössä tämä johtaa siihen, että rekrytoitava henkilöstö tulee pääosin kouluttaa Voimalohen toimesta kalanviljelyn ammattilaisiksi. Tämä puolestaan edellyttää laaja-alaisen koulutuksen organisointia ja henkilöstön etukäteistä rekrytointia johtaen merkittäviin koulutuskustannuksiin.

Kunkin viljelylaitoksen ja luonnonravintolammikkojen henkilökunta tulee rekrytoida kaksi vuotta ennen laitoksen tai luonnonravintolammikkojen käyttöönottoa. Näiden kahden vuoden aikana henkilöt koulutetaan ja

HPP ASIANAJOTOIMISTO

perehdytetään kalanviljelijän ammattiin. Koulutus toteutetaan osin yhteistyössä alan oppilaitosten kanssa, mutta pääosin oman henkilöstön toimesta. Koulutuskustannus muodostuu pääosin koulutettavien (6 hlö) ja kouluttavien (2 hlö) henkilöiden palkkakustannuksista sekä oppilaitosyhteistyön kautta saatavan koulutuksen kustannuksista. Koulutuskustannuksen suuruudeksi on arvioitu 0,46 miljoonaa euroa vuodessa.

Taulukko 8: Kalanviljelylaitosten (KVL) investointi- ja käyttökustannukset miljoonaa euroa vuoden 2024 rahassa

Kalanviljelylaitos	Investointi	Koulutuskustannus kohteittain	Vuotuinen käyttökustannus
Emokalalaitos	9,0	0,92	1,2
KVL 1	22,6	0,92	2,4
KVL 2	22,6	0,92	2,4
KVL 3	22,6	0,92	2,4
KVL 4	22,6	0,92	2,4
KVL 5	22,6	0,92	2,4

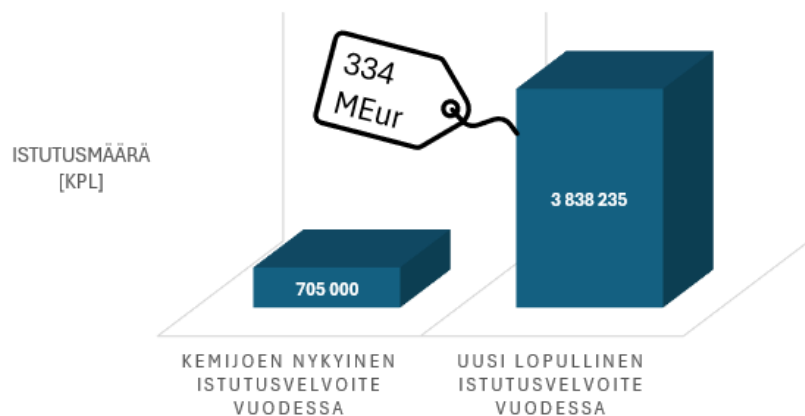
Taulukko 9: Kalanviljelylaitosinvestointien päätöksen edellyttämä aikataulu-tus miljoonaa euroa reaalisenä 2024 rahassa

Vuotta lainvoimaisesta päätöksestä	Kohde	Investointi	Koulutus-kustannus	Käyttökus-tannus
-9 vuotta				
-8 vuotta				
-7 vuotta			0,46	
-6 vuotta	Emokalalaitos	9,0	0,46	
-5 vuotta				1,2
-4 vuotta				1,2
-3 vuotta				1,2
-2 vuotta			0,46	1,2
-1 vuotta	KVL 1	22,6	0,46	1,2
Lainvoimainen päätös				
+1 vuotta			0,46	3,6
+2 vuotta	KVL 2	22,6	0,46	3,6
+3 vuotta			0,46	6,0
+4 vuotta	KVL 3	22,6	0,46	6,0

HPP ASIANAJOTOIMISTO

+5 vuotta			0,46	8,4
+6 vuotta	KVL 4	22,6	0,46	8,4
+7 vuotta			0,46	10,8
+8 vuotta	KVL 5	22,6	0,46	10,8
+9 vuotta ja tämän jälkeen				13,2

Kalanviljelylaitosinvestointeihin sekä koulutus- ja käyttökustannuksiin liittyvät kustannukset ovat päämitettuna 334 miljoonaa euroa 30 vuoden ajalta. Päämituksessa käytetään reaalista laskentakorkoa 3,15 %, joka perustuu 4,8 % nimelliskorkoon ja 1,6 % inflaatioon. Päämituksessa oletetaan +1-vuoden vastaavan vuotta 2025. Käytetty korkotaso vastaa päämituskerrointa noin 20. Päätöksen mukaisen velvoitekustannusten jakautumisen perusteella tästä 277 miljoonaa euroa (83 %) kohdistuu Kemijoki Oy:lle ja 57 miljoonaa euroa (17 %) PVOV:lle.

VAADITUT MERILOHEN JA MERITAIMENEN ISTUTUSVELVOITTEET VERRATTUNA NYKYISIIN

Kuva 23. Merilohen ja meritaimenen istutusvelvoitteiden moninkertaistaminen tulee maksamaan noin 334 miljoonaa euroa.

6.4 Vaellusyhteyden toteuttamisen kustannukset ovat kohtuuttomat ja aikataulu epärealistinen

PVOV viittaa kustannuslaskennan osalta valituksen liitteenä 3 olevaan mui-
tioon ja toteaa tässä seuraavaa.

Isohaaran voimalaitosten osalta kustannusarvio on muodostettu Iijoen Raa-
sakan voimalaitoksen kalatiehankkeen tarjousaineistojen pohjalta rakennus-
kustannusindeksillä korjaten. Isohaaraan on kahden voimalaitoksen ja

HPP ASIANAJOTOIMISTO

virtausolosuhteiden vuoksi laskettu rakennettavaksi kaksi kalatietä, yksi molempien voimalaitosten yhteyteen. Muilta osin laskentatavat vastaavat pääpiirteittäin toisiaan.

Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n rakennusaikaiset tuotannonmenetykset poikkeavat toisistaan, johtuen vaellusyhteyksien yksilöllisistä rakennustavoista, voimalaitosten teho- ja energiakapasiteetista sekä yhtiöiden käyttämistä hintanäkemyksistä. Isohaarassa on kaksi voimalaitosta, minkä seurauksena myös rakennusaikaiset keskeytystarpeet ja käyttörajoitukset eroavat ylemmistä voimalaitoksista.

Taulukko 10: Vaellusyhteyksien investointi-, keskeytys- ja käyttökustannukset (pienet huollot, kausityöt, käyttö, tarkkailu ja pumppaamiseen käytettävä energia) miljoonaa euroa

Vesivoimalaitos	Investointi	Rakennusaikainen tuotannon menetys	Vuotuinen käyttökustannus
Isohaara	28,9	2,6	0,46
Taivalkoski	15,7	7,1	0,31
Ossauskoski	11,1	6,4	0,28
Petäjaskoski	14,4	8,8	0,29
Valajaskoski	12,3	5,0	0,30

Vaellusyhteyden suunnitteluun, luvitukseen ja rakentamiseen kuluu hyvin optimistisellakin aikataululla vähintään 3,5 vuotta. Sen tiedon valossa, että Kemijoki Oy:n Taivalkosken voimalaitoksen vaellusyhteyttä koskeva hakemus on nyt ollut Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ratkaistavana 2,5 vuotta, voidaan edellä esitettyä aikataulua pitää epärealistisena. Lisäksi mahdolliset muutoksenhaut voivat viivästyttää lainvoimaisen luvan saantia useilla vuosilla. Onkin perusteltua arvioida, että Kemijoelle rakennettavan vaellusyhteyden suunnittelu, lainvoimaisen luvan saaminen ja toteuttaminen vie realistisella aikataululla 5–7 vuotta.

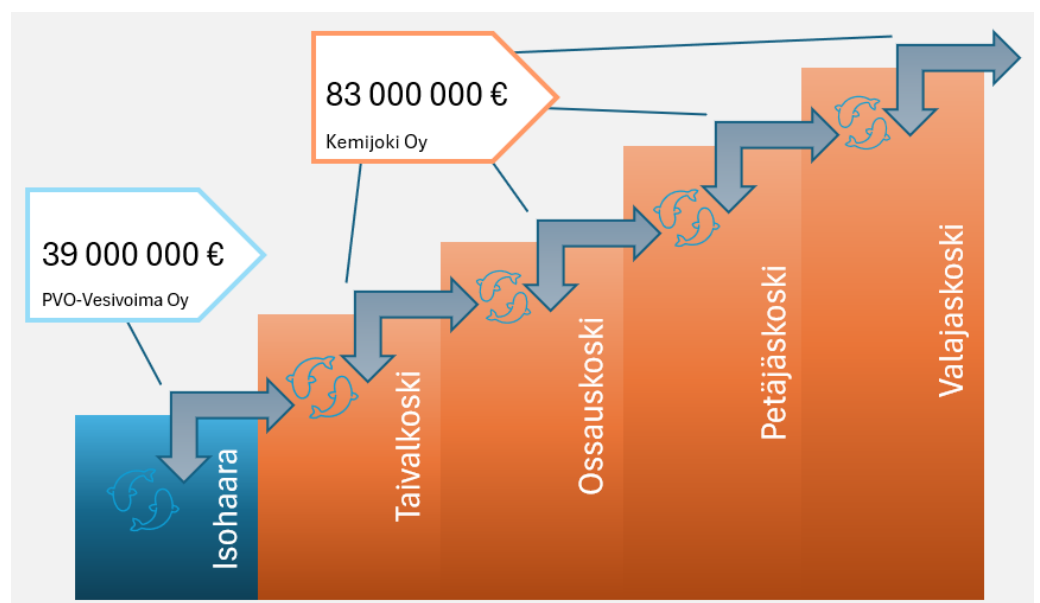
On syytä huomioida, että nopea aikataulu ei mahdollista ratkaisujen toiminnallisuuden seuranta ja johtaa pahimmillaan puutteellisten ratkaisujen kertaantumiseen seuraavissa kohteissa. Erityisesti ensimmäisten vaellusyhteyksien ratkaisujen osalta on tärkeää seurata toimivuutta ennen seuraavien kohteiden suunnittelun käynnistämistä. Nopea aikataulu vaarantaa myös rakentamiseen ja käyttöön liittyvien kokemusten kautta kertyvän osaamisen siirtämisen seuraavaan kohteeseen.

Taulukko 11: Vaellusyhteyksien investointien hyvin optimistinen aikataulutus, kustannukset miljoonaa euroa reaalisena 2024 rahassa.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Vuotta lainvoimaisesta päätöksestä	Kohde	Selvityskustannus		Investointi		Käyttökustannus		Rakennusaikainen tuotannon menetys	
		Kemijoki Oy	PVOV	Kemijoki Oy	PVOV	Kemijoki Oy	PVOV	Kemijoki Oy	PVOV
+1 vuotta		0,2	0,4			0			
+2 vuotta	Taivalkoski Isohaara	0,4	0,8	10,5	19,3	0,20	0,46	4,9	1,7
+3 vuotta	Taivalkoski Isohaara			5,2	9,6	0,22	0,46	2,2	0,9
+4 vuotta						0,22	0,46		
+5 vuotta	Ossauskoski			7,4		0,22	0,46	4,5	
+6 vuotta	Ossauskoski			3,7		0,38	0,46	1,9	
+7 vuotta						0,39	0,46		
+8 vuotta	Petäjäsoski			9,6		0,39	0,46	6,0	
+9 vuotta	Petäjäsoski			4,8		0,64	0,46	2,8	
+10 vuotta						0,66	0,46		
+11 vuotta	Valajäsoski			8,2		0,66	0,46	3,4	
+12 vuotta	Valajäsoski			4,1		0,93	0,46	1,6	
+13 vuotta ja eteenpäin						1,00	0,46		

Päämitettuna tämä on 83 miljoonaa euroa, kun oletetaan +1 vuoden vastaavan vuotta 2025. Päämituksessa käytetään reaalista laskentakorkoa 3,15 %, joka perustuu 4,8 % nimelliskorkoon ja 1,6 % inflaatioon. Käytetty korkotaso vastaa pääomituskerrointa noin 20. PVO-Vesivoima Oy:n osalta vastaava kustannus päämitettuna on 39 miljoonaa euroa.

Kuva 24. Velvoitemuutoksen mukaisten Kemijoen vaellusyhteyksien kustannukseksi tulee 122 miljoonaa euroa ja toteutukseen kuluu aikaa ainakin 12 vuotta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

6.5 Velvoitteella ei saavuteta esitettyjä hyötyjä

Kuten yhtiö on edellä todennut, hakemuksessa tai päätöksen perusteluissa ei ole lainkaan laskennallisesti arvioitu velvoitteesta saatavia hyötyjä. Myös laadullinen arviointi hyödyistä jää hyvin yleiselle tasolle ja yhteen kappaleeseen päätöstä (ks. s. 873). Tästä huolimatta AVI on johtopäätöksensä todennut, että pitää velvoitteesta saatavia hyötyjä merkittävinä.

PVOV katsoo, että AVIn päätös perustuu asian puutteelliseen selvittämiseen. AVI:n johtopäätös velvoitteen hyödyistä on seuraavassa esitetyillä perusteilla virheellinen.

Luontainen lisääntyminen, ekologiset vaikutukset ja geneettinen monimuotoisuus

AVI:n mukaan lohien ja meritaimenen luontainen lisääntyminen on arvokasta kalatalonnoille ja ekosysteemeille.

PVOV toteaa, että luontaisesti lisääntyvien kantojen aikaansaaminen ei ole nykyisin teknisin ratkaisuin realistista. Tämä käy ilmi myös valituksenalaisesta päätöksestä, sillä aluehallintovirastonkin näkemyksen mukaan täysin itseään ylläpitävien kantojen muodostuminen Kemijoen alueelle on erittäin haasteellista, sillä lohien ja meritaimenen lisääntymisympäristöt ovat voimalaitosrakentamisen vuoksi vähentyneet pysyvästi. Kuten päätöksessä todetaan, voimalaitosrakentamisen seurauksena syntyneet hidavirtaiset patoaltaat hyödyttävät esimerkiksi haukea muuttaen alkuperäisen jokiekosysteemin peto-saalis- ja lajisuhteita. Hauen aiheuttaman predaation lisääntyminen patoaltaissa asettaa haasteita lohien ja meritaimenen smolttien alasvaellukselle.

PVOV toteaa lisäksi, että kutuvaelluksen ja vaelluspoikasten alasvaelluksen aikaisilla tappioilla on keskeinen merkitys vaelluskalojen palauttamisen onnistumisessa. Tappion kokonaismäärä on verrannollinen vaellusesteiden määrään. Kuten yhtiön muistutusvaiheessa tekemä mallinnustarkastelu osoitti, jo hyvin pienet prosentuaaliset muutokset ylös- ja alasvaellustehokkuuksissa vaikuttavat luonnonkierron aikaansaamiseen. Mallitarkastelun perusteella havaitaan, että jos esimerkiksi voimalaitoskohtaista alasvaellustappiota nostetaan 10 % ja kalatietappiota noin 5 % hakemuksen mukaisista epärealistisen korkeista arvoista, lohikanta hiipuu käytännössä nolnaan tarkastelujakson aikana. Toiseksi mallitarkastelu osoitti selkeästi, että kun sekä ylös- että alasvaellustappioille annetaan realistisempia arvoja, ei tavoitetta luontaisesti lisääntyvästä, itseään ylläpitävästä lohikannasta ole mahdollista saavuttaa. Yhtiö huomauttaa selvyyden vuoksi, että luontaisesti lisääntyvän kannan saavuttaminen ei selvitysten mukaan vaikuta mahdolliselta edes niillä epärealistisen korkeilla ylös- ja alasvaellustehokkuuksilla, joita ELY-keskus hakemuksessaan esitti velvoitteeksi.

Voidaan myös perustellusti kysyä, onko istutusten moninkertaistaminen toimenpide, jolla suojellaan Itämeren lohikantaa. Itämeren lohikanta koostuu useiden eri jokien osakannoista, joista monet ovat hyvin heikkoja.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Esimerkiksi Ljunganin lohikannan elvyttämiseksi EU:n maatalous- ja kalastusneuvosto päätti lokakuussa 2023 kaupallisen kalastuksen kiellosta Ahvenanmaalta Merenkurkkuun ulottuvalla merialueella ja siitä, että vapaa-ajankalastuksessa voidaan ottaa saaliiksi eväleikattuja lohia säännöllä yksi lohi kalastajaa kohden päivässä. Vastaavasti Itämeren lohien kalastuskiintiötä (TAC) on pienennetty vuosien saatossa johdonmukaisesti tavoitteena heikkojen lohikantojen suojele. Tornionjoen heikkojen lohivuosien takia on joessa harjittu totaalista kalastuskieltoa Tenon tapan.

Sekä Suomen kansallinen kalatiestrategia että kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia 2020 Itämeren alueelle korostavat voimavarojen ja toimenpiteiden suuntaamista vaelluskalojen luontaista elinkiertoa tukevaksi istutusten sijaan. Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) alainen Itämeren lohi- ja meritaimentyöryhmä (WGBAST) toteaa vuoden 2023 raportissa seuraavaa:

Releases of reared salmon. The total amount of reared salmon released annually in the Baltic Sea (between 4 and 7 million smolts) has for several decades outnumbered the number of wild salmon smolts produced in rivers. Continuous releases of this magnitude are associated with biological risks, through genetic and ecological interactions between reared and wild salmon and the spread of disease (e.g. Araki and Schmid, 2010; ICES, 2016a; Hagen *et al.*, 2019; Östergren *et al.*, 2021). The bulk of releases in the Baltic Sea area is carried out in rivers exploited by hydropower, to compensate fisheries for the loss of natural production and fishing opportunities. To decrease risks associated with such releases, release volumes must be adapted to the exploitation level in the fishery, to reduce the amount of unutilized reared salmon that may interact with wild conspecifics. As reared salmon is an important resource for Baltic Sea fisheries that at the same time constitutes a biological risk for wild salmon, Member States in the Baltic Sea area should agree on how stocking activities with different purposes should be managed in the future, based on scientific information (ICES, 2020b). Such a long-term plan should also provide recommendations/guidelines for the management of hatchery populations and stocking activities so that negative effects on wild stocks are minimized.

Eli Itämeren alueelle vuosittain istutettujen kasvatettujen lohien määrä (4–7 miljoonaa smoltia) on ollut jo useiden vuosikymmenten ajan suurempi kuin jokien tuottamien luonnonlohismolttien määrä. Jatkuvat tämän mittakaavan istutukset aiheuttavat biologisia riskejä kasvatettujen ja luonnonlohien välisen geneettisen ja ekologisen vuorovaikutuksen sekä tautien leviämisen kautta. Suurin osa Itämeren alueen istutuksista tehdään vesivoiman hyödyntämissä joissa, jotta kompensoidaan kalastusta luonnontuotannon ja kalastusmahdollisuuksien menetyksistä. Vähentääkseen tällaisiin istutuksiin liittyviä riskejä, istutusmääriä on sopeutettava kalastuksen hyödyntämistasoon, jotta vähennetään käyttämättömien kasvatettujen lohien määrää, jotka voivat olla vuorovaikutuksessa luonnonlohien kanssa. Koska kasvatettu lohi on tärkeä resurssi Itämeren kalataloudelle ja samalla biologinen riski luonnonlohille, Itämeren alueen jäsenvaltioiden tulisi sopia, miten erilaisiin tarkoituksiin suunnattuja istutustoimia hallitaan tulevaisuudessa tieteellisen tiedon perusteella. Tällaisen pitkän aikavälin suunnitelman tulisi myös tarjota

HPP ASIANAJOTOIMISTO

suosituksia ja ohjeita kalanviljelypopulaatioiden ja istutustoimien hallintaan niin, että kielteiset vaikutukset luonnonlohikantoihin minimoidaan.

Perustelut geneettistä monimuotoisuutta koskevista hyödyistä ovat perusteettomia. Kemijoen tapauksessa ei voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä Kemijoen lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa. Toisin sanoen kalanviljelyssä ja istutuksissa ei ylläpidetä kalakantaa, jonka perinnöllinen monimuotoisuus olisi viljelyolosuhteitten takia vaarantunut. Ylipäätään nykyisin lohien geneettisen monimuotoisuuden säilyttäminen perustuu perinnöllisesti toisistaan eroavien jokikohtaisten lohikantojen suojeluun. Kemijoen kalataloudellisiin velvoiteistutuksiin käytetään nykyisin Tornionjoen ja Iijoen lohikantoja suunnilleen samassa suhteessa (50/50 %). Tornionjoen lohikanta on tällä hetkellä Itämeren vahvin ja monimuotoisin lohikanta. Tämän takia Tornionjoen lohikanta ei tarvitse Ounasjokea sen monimuotoisuutta lisäämään, vaikka nykyisin Tornionjoen kantaa onkin käytetty myös Ounasjoen vapaaehtoisissa lohien palautusistutuksissa. Näillä vapaaehtoisilla istutuksilla pyritään edesauttamaan lohi- ja meritaimenkantojen luonnonlisäytymistä ja sen käynnistymistä.

Kalankasvatuksen menetelmät ovat alkuajoista kehittyneet olennaisesti ja nykyaikaisessa viljelyssä käytetään hyödyksi mahdollisimman paljon luonnonkiertoa. Emokalastoa pyritään täydentämään vuosittain luonnosta pyydystämällä. Geneettisen monimuotoisuuden säilymistä ja vahvistumista laitoskannoissa pystytään varmistamaan entistä paremmin kehittyneiden geneettisten menetelmien avulla. Esimerkiksi luonnosta otettavien emokalaparvien täydennysemojen sukulaisuudet pystytään DNA-analyysillä varmistamaan edullisesti ja nopeasti ja lähisukulaisten keskenään hedelmöittäminen pystytään välttämään. Tuotannollisten volyymlajien kuten lohien ja meritaimenen mädintuotannossa käytetään eritaustaisia emokalaparvia, jolloin geneettinen monimuotoisuus siirtyy parhaalla tavalla myös istutettaviin kaloihin.

Nykyisin tehtävillä velvoiteistutuksilla kompensoidaan vesivoimatuotannon merialueen kalastukselle ja kalakannoille aiheutettuja haittoja. Tämä toiminta on perustunut tiiviiseen yhteistyöhön Voimalohien poikaskasvatuslaitosten ja Luonnonvarakeskuksen Taivalkosken ja Keminmaan emokalalaitosten välillä. Yhdessä luonnonlohituotannon kanssa tämä istutustoiminta on mahdollistanut kaupallisen lohienkalastuksen Itämerellä ja Pohjanlahden rannikolla. Kuitenkaan ei ole perusteltua lisätä edellä mainittuja merialueen velvoiteistutuksia, koska nykyiselläänkin osa istutuslohista jää kalastamatta ja pyörimään istutusjokien edustoille. Tällöin lisääntyy riski sille, että kaloja harhautuu nousemaan myös luonnonlohijokiin. Tämä riski on huomioitu myös ICES'in suosituksissa, joissa istutusmääriä on suositeltu sopeutettavaksi kalastuksen hyödyntämistasoon, jotta vähennetään käyttämättömien kasvatettujen lohien määriä, jotka voivat olla vuorovaikutuksessa luonnonlohien kanssa (ICES, 2020).

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Myös Pohjois-Suomen AVI:n päätöstekstissä velvoitteesta ja kalataloudellisesta kompensatioista todetaan, että eri ratkaisumalleja harkittaessa tulee huomioida sekä kansallisessa että kansainvälisessä päätöksenteossa ja strategioissa tunnustettu tarve siirtää painopistettä kalakantojen hoidossa luonnonpoikastuotantoa tukeviin toimenpiteisiin ja vaelluskalakantojen palauttamiseen. Näillä toimenpiteillä kuten esimerkiksi vaellusyhteyksien luomisella, jokialueelle tehtävillä kotiutusistutuksilla ja/tai ylisiirroilla voidaan vaelluskalojen geneettistä monimuotoisuutta lisätä pitkällä tähtäimellä. Tämän ja edellä esitettyjen näkemysten ja perustelujen pohjalta on hyvin ristiriitaista kasvatata moninkertaisiksi nykyisiä Kemijoen ja Iijoen merialueen velvoiteistutusmääriä. On syytä erikseen korostaa, että lisäistutukset ovat perusteltavissa ainoastaan vaelluskalojen palautusta tukevaan jokialueen kotiutusistutustarpeeseen.

Vaellusyhteyksien eri tutkimuksissa havaittujen keskimääräisten tehokkuuksien ja voimalaitosketjuissa tehokkuuksien kautta tapahtuvien hävikkien seurauksena vaellusyhteyksien kautta aikaansaattava geneettisen monimuotoisuuden ylläpitäminen on kuitenkin vähämerkityksellistä, kuten olemme jo aiemmin muun muassa eri mallinnusten kautta osoittaneet.

Joen ekologinen tila

Aluehallintoviraston mukaan hyötynä voidaan ottaa huomioon myös se, että velvoitteen muutos parantaa Ala-Kemijoen ekologista tilaa. Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelman toimenpideohjelmassa vuosille 2022–2027 todetaan, että ympäristötavoitteen saavuttamisen edellytyksenä on, että niissä on tehty teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vesistöalueelle vaelluskalojen kestävä, luontaisesti lisääntyvä kanta.

PVO toteaa, että AVI ohittaa tarkasteluissaan kokonaan sen tosiseikan, että on perustellusti esitetty, ettei itseään ylläpitävää luontaisesti lisääntyvää lohitaimitaimenkantaa ole mahdollista aikaansaada ns. hydrologis-morfologisilla toimenpiteillä. Tämä taas on ollut edellytyksenä merkittäväälle vaelluskalavesistöksi nimeämiselle.

AVI itseasiassa toteaa itsekin päätöksensä perusteluissa, ettei itseään ylläpitävää kantaa ole mahdollista aikaansaada:

”Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioikin, ettei täysin itseään ylläpitävien lohi- ja meritaimenkantojen muodostuminen Kemijoelle lähitulevaisuudessa ole todennäköistä. ... Täysin itseään ylläpitävien kantojen muodostuminen Kemijoelle on aluehallintoviraston näkemysten mukaan erittäin haasteellista, sillä lohien ja meritaimenen lisääntymisympäristöt ovat voimalaitosrakentamisen vuoksi vähentyneet pysyvästi ... Voimalaitosrakentamisen seurauksena syntyneet hidaskvirtaiset patoaltaat hyödyttävät esimerkiksi haukea muuttaen alkuperäisen jokiekosysteemin peto-saalis- ja lajisuhteita. Hauen

HPP ASIANAJOTOIMISTO

aiheuttaman predaation lisääntyminen patoaltaissa asettaa haasteita lohien ja meritaimenen smolttien alasvaellukselle.”

Oleellista on huomata, että paras ja hyvä saavutettavissa oleva tila taas määritellään sellaisten hydrologismorfologisten toimenpiteiden vaikuttavuuden kautta, joilla ei aiheuteta merkittävää haittaa tärkeälle käytölle. Vaelluskalojen osalta näillä hydrologismorfologisilla toimenpiteillä tulisi aikaansaada itseään ylläpitävää kantaa (ilman jatkuvia tuki-istutuksia). Jos itseään ylläpitävää kantaa ei saada aikaan, niin vaikutus kalastomuuttujan vertailuarvoon on nolla. Tällöin lohi- ja taimenkantoja ei parhaassa saavutettavissa tilassa (luokituksen vertailutila) ole.

Kuten yhtiöt ovat muistutuksissaan perustellusti esittäneet, Lapin ELY-keskuksen luokitus on tältä osin virheellinen. Syynä tähän virheelliseen luokitukseen on luokittajan (Lapin ELY-keskus) arvio, että itseään ylläpitävä kanta olisi mahdollista saavuttaa kalatiet ja alasvaellusrakenteet rakentamalla. Tehdyt populaatiomallilaskennat osoittavat kuitenkin, että luontaista lisääntymistä on mahdollista saada aikaan, mutta se edellyttää merkittäviä jatkuvia tuki-istutuksia. Tällöin ei ole kyse itseään ylläpitävästä kannasta.

Kuten AVI päätöksessään toteaa, Ounasjoen ja Kemihaaran kalaston ekologinen tila on vesienhoitosuunnitelmassakin arvioitu erinomaiseksi. Lohien nousu näihin vesimuodostumiin ei siten muuttaisi niiden ekologista tilaa. Kemijoen pääuoman vesimuodostumiin ei saada aikaan itseään ylläpitäviä lohi- ja taimenkantoja. Niiden tila on siten jo nykyisellään näiltä osin hyvä tai paras saavutettavissa oleva tila. Vesipuidedirektiivin ympäristötavoitteiden osalta Kemijoen voimakkaasti muuttetuissa vesimuodostumuissa ei ole olemassa sellaisia hydrologis-morfologisia toimenpiteitä, jotka toteutettuina muuttaisivat vaelluskalojen tilaa siten, että paras saavutettavissa oleva tila muuttuisi.

Virkistykelliset ja taloudelliset hyödyt

Pohjois-Suomen AVI:n mukaan velvoitehoidon paraneminen johtaa lopulta saalistuottojen paranemiseen ja kalastoon ja kalastukseen liittyvien virkistyskäyttömahdollisuuksien laajenemiseen Kemijoella, Ounasjoella ja Kemijoen edustan merialueella.

PVOV toteaa, että veloitteen mukainen hyvin merkittävä istutusmäärän lisääminen suoraan tarkoittaa saalistuottojen paranemista tai kalastukseen liittyvien virkistyskäyttömahdollisuuksien laajenemista. Lohikantojen suojelu on nykyisellään kantakohtaista suojelua, mikä tarkoittaa, että esimerkiksi Itämeren lohien kalastusrajoitukset ovat tiettyjen uhanalaisten kantojen suojeluun perustuvia. Velvoiteistutusten lisääminen ei sinällään suoraan vaikuta kiintiöihin, koska kiintiöiden kasvattaminen lisää myös sekakantakalastusta ja siten näihin uhanalaisiin kantoihin kohdistuvaa kalastusta. Jokialueiden osalta jokainen kutukala olisi edelleen arvokas voimalaitoksittain kertautuvien hävikkien vuoksi eikä nousukalakanta joka tapauksessa kestäisi merkittävää kalastusta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Yhtiö korostaa lisäksi, että luontaisesti lisääntyvän lohikannan luominen Kemijoelle ei käytännössä ole mahdollista ilman hyvin mittavia ja päättymättömiä tuki-istutuksia. Samalla vaadittaisiin myös nykyistä kattavampia rajoituksia kalastukseen. Tähän nähden on epätodennäköistä, että velvoitteen muutoksella tosiasiallisesti saavutetaan virkistyksestä tai taloudellista hyötyä kalastuksen kautta.

6.6 Määräykset 1, 5 ja 6 johtavat vahinkojen kaksinkertaiseen kompensaatioon

Päätös edellyttää sekä laajamittaista velvoiteistutusten toteuttamista että vaellusyhteyksien rakentamista. Määräyksen 1 mukaan yhtiöiden on suunniteltava ja haettava lupaa ylös- ja alasvaellusrakenteille. Määräyksessä 5 asetetaan lohta ja meritaimenta koskeva istutusvelvoite. Määräyksessä 6 mahdollistetaan, että luvanhaltijat voivat hakea lohta ja meritaimenta koskevaan istutusvelvoitteeseen muutosta, joka käytännössä perustuisi kalankulun mahdollistavien rakenteiden mahdollistamaan luonnonmukaiseen lisääntymiseen jokialueella.

Sisällöllisesti määräykset johtavat käytännössä siihen, että yhtiö joutuu toteuttamaan sekä kalan nousun ja alasvaelluksen mahdollistavat rakenteet että kompensoimaan menetykset istutuksin. Määrätty velvoite edellyttää, että kaikki istutusvelvoitteen kattamiseksi vaadittavat kalanviljelylaitosinvestoinnit toteutetaan ennen kuin luvanhaltijat voivat hakea määräyksen 6 mukaista istutusvelvoitteen muutosta. Tämä johtaa väistämättä siihen, että hakemuksen tultua hyväksytyksi osa jo tehdyistä investoinneista joudutaan purkamaan johtuen tilanteeseen, jossa luvanhaltijan on kompensoinut vahingon kahdenkertaisesti.

Edelleen on niin, että määräys johtaa kaksinkertaiseen kompensaatioon myös siitä syystä, että Kemijoelle ei ole mahdollista saada aikaan itseään ylläpitävää luonnonkiertoa edes ELY-keskuksen hakemuksessa esitetyillä hyvin epärealistisilla tehokkuusvaatimuksilla. Kuten AVI on itsekin todennut päätöksessään, itseään ylläpitävän luonnonkierron aikaansaaminen ei ole ylipäätään todennäköistä. Luonnonkierron edellyttämistä nousu- ja alasvaellustehokkuuksista tehdyt laskelmat osoittavat, että voimalaitoskohtaisesti ja patoaltaittain kertaantuva hävikki on niin suurta, ettei sellaisen merkittäviä poikasmääriä tuottavan luonnonkierron aikaansaaminen ole realistista, että sen perusteella voitaisiin hakea muutoksia massiivisiin velvoiteistutuksiin. Päätös johtaa siis tilanteeseen, jossa yhtiö velvoitetaan pysyvästi kompensoimaan vahinkoarvion mukaiset laskennalliset menetykset sekä vaellusratkaisuun että ylimitoitettulla istutusvelvoitteella.

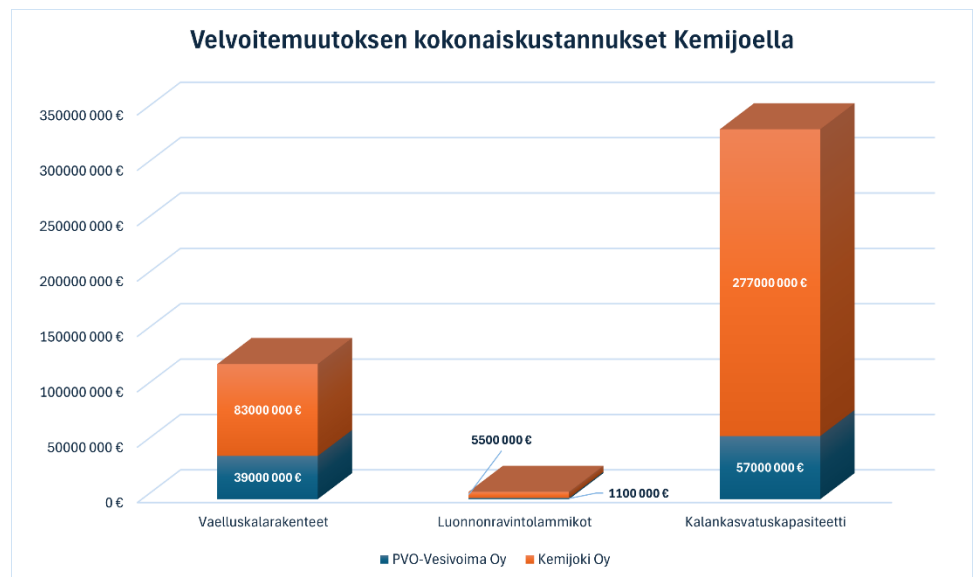
PVOV toteaa, että kaksinkertaisen kompensaation edellyttäminen on vastoin paitsi vesilakia myös vahingonkorvausoikeuden yleisiä periaatteita ylikompensaation kiellosta. Tämä tulee ottaa huomioon myös arvioitaessa velvoitteen kustannuksia suhteessa siitä saataviin hyötyihin.

6.7 Johtopäätökset

PVOV toteaa, että kalatalousvelvoitteen muuttaminen on edellä selostetusti ylipäätään mahdollista vain laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Tämän lisäksi velvoitteen muuttaminen on joka tapauksessa mahdollista ainoastaan siinä määrin, etteivät muutoksista aiheutuvat kustannukset ole kohtuuttomia.

Kustannukset

Yhtiöt ovat selvittäneet ja arvioineet päätöksen mukaisesta velvoitteesta aiheutuvat kokonaiskustannukset yhtiöille olisivat 436 miljoonaa euroa, josta pääomitettu kokonaiskustannus olisi Kemijoki Oy:lle noin 366 miljoonaa euroa ja PVOV:lle noin 97 miljoonaa euroa. Näissä laskelmissa ei ole huomioitu vaikutuksia kiinteistöveroon eikä velvoitteen mukaisesta tarkkailusta aiheutuvia kustannuksia.

Kuva 25. Velvoitemuutoksen aiheuttamat 463 miljoonan euron kokonaiskustannukset Kemijoella.

Velvoitteen kustannukset muodostuvat PVOV:n osalta tiivistäen seuraavista:

Istutusvelvoitteen kustannukset

- Investoinnit 19,6 M€
- Vuosikulut 38,4 M€

Vaellusratkaisujen rakentamisen kustannukset

- Investoinnit 28,0 M€

HPP ASIANAJOTOIMISTO

- Vuosikulut 8,4 M€

Kustannukset energiantuotannon menetyksistä rakentamisen aikana 2,6 M€.

Hyödyt

Velvoitteen muutoksella saavutettavia hyötyjä ei edellä todetusti ole arvioitu kuin yleisellä, kvalitatiivisella tasolla. Hyötyinä on mainittu

- luontainen lisääntymisen mahdollisuus, positiiviset ekologiset vaikutukset ja geneettisen monimuotoisuuden paraneminen;
- ekologisen tilan paraneminen;
- kalastuksen tuoton ja virkistyskäytön lisääntyminen.

PVOV toteaa yhteenvedona edellä esitetystä, että valituksenalaisen päätöksen mukaisen kalatalousvelvoitteen kustannukset ovat todella mittavat. Velvoitteella saavutettavat hyödyt ovat epävarmoja eivätkä joka tapauksessa ole missään suhteessa velvoitteesta aiheutuviin kustannuksiin nähden. Yhtiötä ei voida vesilain nojalla velvoittaa vahingon kaksinkertaiseen kompensointiin. Yhtiö katsoo, että on selvää, että asetettu velvoite on vesilain 3 luvun 14 §:ssä säädetysti kustannuksiltaan kohtuuton suhteessa sillä saavutettavaan hyötyyn. Näin ollen aluehallintoviraston päätös tulee vesilain vastaisena kumota ja hakemus hylätä.

7 Velvoitteen muuttamista koskeva vaatimus ja muut vaatimukset

7.1 Velvoitteen muuttaminen on ennenaikaista

PVOV toistaa edellä vaatimuksissaan ja perusteluissaan esittämänsä ja katsoo, että AVI:n päätöksellään asettama kalatalousvelvoite tulee kokonaisuudessaan kumota ja hakemus hylätä tai toissijaisesti palauttaa uudelleen käsiteltäväksi. Mikäli AVI kuitenkin vastoin yhtiön esittämää hylkäisi edellä mainitut vaatimukset, päätöstä tulee muuttaa yhtiön edellä vaatimuksissaan esittämällä tavalla.

Asiassa esitetty selvitys ja tutkimustieto osoittavat kiistatta, että itseään ylläpitävän luonnonkierron aikaansaaminen rakennetuilla joilla, joissa potentiaaliset lisääntymisalueet sijaitsevat usean voimalaitoksen takana, on käytännössä mahdotonta. Tämä käy ilmi myös aluehallintoviraston päätöksen perusteluista, joiden mukaan itseään ylläpitävän kannan syntyminen on epätoimennäköistä. Vaelluskalalajistolle aiheutuvien haittojen tehokas kompensointi on tällaisessa tilanteessa käytännössä mahdollista vain istutuksin.

Tästä huolimatta AVI on päätöksellään asettanut yhtiöille velvoitteen vaellusratkaisujen suunnitteluun ja käytännössä rakentamiseen sekä samaa

HPP ASIANAJOTOIMISTO

vahinkoa kompensoivan hyvin mittavan istutusvelvoitteen. Määräyksessä 1 on edellytetty rakenteiden suunnittelua sekä määrätty vähimmäisvirtaamaa koskevasta, eli varsin yksityiskohtaisella tasolla asetetusta, $2 \text{ m}^3/\text{s}$ suunnitelluedellytyksestä. Hakemuksessa tai AVI:n päätöksessä ei kuitenkaan ole arvioitu määräyksellä 1 edellytetyjen vaellusratkaisujen vaikutuksia, hyötyjä tai haittoja. Asetettujen istutusvelvoitteiden osalta selvitykset istutusten kasvattamisen vaikutuksista puuttuvat kokonaan. AVI ei ole päätöksessään tai sen perusteluissa arvioinut, mitä ekologisia tai kalataloudellisia vaikutuksia istutusten huomattavalla kasvattamisella olisi. Kustannusvaikutusten arviointi on täysin ohitettu. Ylipäätään päätöksestä tai sen perusteluista ei käy yleisiä toteutuksia huomioon ottamatta lainkaan ilmi, mitä vaikutuksia asetetun velvoitteen mukaisilla määräyksillä on.

Päätös perustuu edellä todettuun nähden puutteelliseen selvitykseen. Lisäksi päätöksellä asetettu velvoite on ennenaikainen. Voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttaminen siten, että sillä saavutettaisiin tavoitteena oleva Ounasjoen poikastuotantoalueiden hyödyntäminen lohen ja meritaimenen kuttalueina voi olla mahdollista jollain teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoisella toimenpideyhdistelmällä, josta ei aiheudu hyötyihin nähden kohtuuttomia kustannuksia. Päätöksellä asetettu velvoite kuitenkin määrää yhtiön rakentamaan tietyllä mitoituksella olevat vaellusratkaisut sekä toteuttamaan istutukset ilman, että näiden määräysten vaikutukset ovat tiedossa. Kuten yhtiö on muistutuksessaan (10.8.2020, s. 51) aluehallintovirastolle perustellut, Isohaarassa on jo kaksi olemassa olevaa kalatietä, joista uusin on rakennettu vasta vuonna 2012 ja jonka suunnittelussa on hyödynnetty ELY-keskuksen asiantuntemusta. Tästä huolimatta niiden toimivuus on ollut heikkoa. Tämä osaltaan osoittaa riittävien selvitysten merkityksen. Velvoittamalla yhtiö ennenaikaisesti ja vaikutuksia selvittämättä mittavia istutuksia sekä kalankuluratkaisuja tarkoittaa, että näihin toimenpiteisiin tehtävät hyvin suuret investoinnit valuvat pahimmillaan lähes kokonaan hukkaan. Ottaen edelleen huomioon AVI:n päätöksen perustana toimineiden selvitysten puutteellisuus, PVOV korostaa vielä, ettei käsillä olevassa tilanteessa ole vesilain tai minkään muunkaan säädöksen nojalla laissa säädettyä perustetta antaa määräykseen 1 sisältyneitä velvoitteita.

Yhtiö toteaa selvyyden vuoksi, että määräyksessä 1 PVOV:lle asetettu velvoite tehdä selvitys ja suunnitelma mahdollisuudesta käyttää Isohaaran jo olemassa olevia kalateitä määräyksessä 1 annettujen velvoitteiden täyttämiseen on sikälikin virheellinen, että määräyksellä käytännössä velvoitetaan yhtiö sekä olemassa olevia että uusia rakenteita koskeviin selvityksiin. Yhtiö ei hahlitse nykyisiä rakenteita eikä yhtiön käsityksen mukaan niillä ylipäätään voida muun ohella mitoitukseseen liittyvistä syistä täyttää velvoitteessa rakenteiden suunnittelulle asetettuja vaatimuksia.

Lisäksi PVOV toteaa, että asetetut määräajat istutusvelvoitteen toteuttamiselle ovat liitteenä 3 olevassa raportissa tarkemmin perustellusti mahdottomat noudattaa jo yksin vaadittavien investointien aikataulusta johtuen.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Näihin ja edellä tarkemmin selostettuihin vahinkoarvion virheellisyyksiin ja veloitteen vesilain vastaisuuteen nähden yhtiö katsoo viimesijaisena vaatimuksenaan, että kalatalousvelvoitetta voidaan tässä vaiheessa enintään muuttaa asettamalla yhtiöille määräyksessä 1 kalatalousratkaisuja ja luonnonkiertoa tukevia istutuksia koskeva selvitysvelvoite. Muilta osin yhtiö katsoo, että AVI:n päätöksen määräykset tulee kumota ennaikaisina ja asiassa tulee noudattaa voimassa olevaa velvoitetta. Mikäli laadittava selvitys osoittaa, että kalatalousveloitteen muuttaminen on vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisesti mahdollista, voi aluehallintovirasto velvoittaa yhtiöt hakemaan veloitteen muuttamista selvityksen perusteella.

7.2 Muut vaatimukset

7.2.1 Katselmus

Asiassa tulee järjestää oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 48 §:n mukainen katselmus asian selvittämiseksi. PVOV katsoo, että katselmuksen järjestäminen on kysymyksessä olevan kalatalousvelvoitekokonaisuuden poikkeuksellinen laatu ja laajuus huomioon ottaen välttämätöntä.

Kysymyksessä oleva kalatalousvelvoiteasia koskee useaa voimalaitosta sekä laajaa maantieteellistä aluetta Kemijoessa, Ounasjoessa ja merialueella. Yhtiö katsoo, että katselmuksen järjestäminen on tässä asiassa välttämätöntä asian kokoluokan ja veloitteiden merkityksen hahmottamiseksi. Katselmuksella saadaan sellaista tietoa voimalaitosten rakenteista ja niiden välisten vesialueiden olosuhteista ja ominaispiirteistä, minkä hankkiminen yksinomaan kirjallisen selvityksen perusteella ei ole mahdollista. Näin ollen asiassa tulee järjestää katselmus.

7.2.2 Suullinen käsittely

PVOV katsoo, että asiassa tulee järjestää oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 57 §:ssä tarkoitettu suullinen käsittely asianosaisten, päätöksen tehneen viranomaisen, todistajien sekä asiantuntijoiden kuulemiseksi ja todistelun vastaanottamiseksi. Kuten mainitun pykälän 1 ja 2 momenteissa todetaan, suullinen käsittely on järjestettävä yksityisen asianosaisen vaatimuksesta ja se voidaan jättää järjestämättä ainoastaan laissa säädettyissä tilanteissa.

Suullisen käsittelyn järjestäminen kysymyksessä olevassa asiassa on välttämätöntä asian tosiseikkojen selvittämiseksi. Asian ratkaisemiseksi tarpeellisista tosiseikoista erityisesti siltä osin kuin ne koskevat asetetun veloitteen hyötyjä ja haittoja sekä veloitteen perusteena olevan vahinkoarvion virheellisyyttä ei voida saada riittävää selvitystä yksinomaan kirjallisessa menettelyssä. Kuten AVI:n päätöksestä ja asian käsittelyn aiemmista vaiheista käy ilmi, asiantuntijoiden näkemyksissä veloitteen luonnontieteellisistä perusteista on ollut merkittäviä eroja ja yhtiön esittämiä laskelmia ja yksityiskohtaisia selvityksiä on ohitettu perustelematta.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Yhtiö tulee esittämään suullisessa käsittelyssä selvitystä päätöksen perusteena käytettyjen luonnontieteellisten laskelmien epäselvyyksistä ja epävarmuuksista. Lisäksi yhtiö tulee esittämään selvitystä kysymyksessä olevien vesivoimaloiden merkityksestä Suomen huoltovarmuudelle, sähköverkkojen toiminnalla sekä uusiutuvan energiantuotannon enenevässä määrin edellyttävälle säätövoimantuotannolle.

Edellä todettuun nähden suullisen käsittelyn järjestäminen on välttämätöntä riittävän selvityksen saamiseksi asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisistä tosiseikoista. Näin ollen hallinto-oikeuden tulee hyväksyä yhtiön vaatimus suullisesta käsittelystä.

Yhtiö varaa oikeuden täydentää esitystään asiantuntijoiden, todistajien ja asiansaisten nimeämisestä.

7.2.3 Vaatimus asian riittävästä selvittämisestä

Kuten PVOV on edellä perustellut, aluehallintoviraston päätös perustuu riittämättömään selvitykseen. Mikäli hallinto-oikeus ei välittömästi kumoaa päätöstä ja hylkää hakemusta, yhtiö katsoo, että tuomioistuimen on oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 37 §:n mukaisesti huolehdittava asian riittävästä selvittämisestä.

Yhtiö katsoo, että hallinto-oikeuden tulee selvittää asiaa muun ohella pyytämällä asiassa lausunnot edellä suullisen käsittelyn kohdalla esitetyin perustein Energiavirastolta, Huoltovarmuuskeskukselta ja Fingridiltä. Lisäksi hallinto-oikeuden tulee hankkia perusteellinen ja perusteltu selvitys vahinkoarvion perusteena käytetyistä laskelmista sekä määrätyn kalatalousvelvoitteen kustannuksista sekä hyödyistä.

8 Perusoikeudet ja lainsäädäntö asettavat velvoittavat rajat kalatalousvelvoitteen muuttamiselle

8.1 Perusoikeudet rajoittavat lainvoimaiseen kalatalousvelvoitteeseen puuttumista

8.1.1 Vesitalouslupa ja vesivoima kuuluvat omaisuudensuojan piiriin

Lopuksi PVOV korostaa vielä, että nyt kyseessä olevassa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa asiassa ja valituksenalaisen päätöksen lainmukaisuutta arvioitaessa tulee huomioida perusoikeudet sekä lainsäädännön asettamat reunaehdot kalatalousvelvoitteen muuttamiselle.

Omaisuudensuoja kuuluu Suomen perustuslaissa (731/1999) määriteltyihin suojattuihin perusoikeuksiin. Perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaan jokaisen omaisuus on turvattu ja 2 momentin mukaan omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

Omaisuuksien suojaaminen on omistusoikeuksien suojaaminen. Omaisuuden suojaan kuuluu niin kiinteä kuin irtainkin omaisuus. Myös vesivoima kuuluu kiinteänä omaisuutena perustuslain suojaamaan omaisuuteen. Perustuslakivaliokunnan vahvistaman käytännön mukaisesti vesivoiman osalta suojattu omistusoikeus on nimenomaisesti oikeus hyödyntää koski- eli vesivoimaa. Omaisuuden suoja on vakiintuneesti katsottu suojaavan koskenomistajan oikeutta vesivoiman hyödyntämiseen, sillä vesivoiman suurin merkitys omistajalle tai käyttöoikeuden haltijalle liittyy juuri mahdollisuuteen käyttää sitä energiantuotantoon.¹⁰

Perustuslain omaisuuden suoja koskee myös viranomaisten antamia lupia ja niiden luomia varallisuusarvoisia oikeuksia, vaikkakin jossain määrin rajatun. Tämä ilmenee erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä, jossa viranomaislupien ja niihin perustuvien taloudellisten etujen on katsottu kuuluvan omaisuuden suojaan.¹¹ Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on otettu kantaa muun muassa tapauksiin, joissa oli kysymys anniskelu- ja soranottolupien luomien oikeuksien kuulumisesta omaisuuden suojaan.

Vesitalouslupan tarkoituksena on määrätä eri omistajien ja edunhaltijoiden keskinäisistä suhteista: lupa käsittää sekä julkisoikeudellisen oikeuden tietyn hankkeen toteuttamiseen että yksityisen oikeussuojaa ja omaisuuden suojaa koskevat oikeusvaikutukset. Lainvoimaisen vesilain mukaisen luvan nauttima pysyvyysuoja on vahva, mikä ilmenee myös vesilain 19 luvun voimaantulosäännöksistä. Ennen lain voimaantuloa annettua lupaa on noudatettava ja lupaan kajoaminen on mahdollista ainoastaan laissa säädetyissä tilanteissa (vesilain 19 luvun 4 §). Vesitalouslupien nauttima vahva pysyvyysuoja johtuu tarkoituksenmukaisuussäätelystä, historiallisesta traditiosta sekä vesivoiman asemasta kiinteänä omaisuutena ja näin kuulumisesta perustuslain 15 §:ssä säädetyin omaisuuden suojaan.

Edellä esitetyn perusteella nyt kyseessä olevassa tapauksessa omaisuuden suojaan kuuluvat:

- i) Isohaaran voimalaitos rakenteineen ja rakennuksineen;
- ii) Isohaaran voimalaitoksen toimintaan oikeuttavat vesitalousluvut; sekä
- iii) yhtiön omistama ja hallitsema osuus Kemijoen vesivoimasta.

Lapin ELY-keskuksen hakemus ja valituksenalaisessa päätöksessä esitetyt kalatalousvelvoitteiden muutokset tarkoittavat kajoamista yhtiön perustuslain 15 §:n 1 momentin suojaamaan omaisuuteen. Puuttuminen perustuslain

¹⁰ PeVL 21/1993 vp. s. 1.

¹¹ EIT Tre Traktörer Ab, 7.7.1989, kohta 53, Fredin 18.2.1991, kohta 40.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

suojaamiin oikeuksiin on tiukasti rajoitettua, ja puuttuminen tulee yleisten oikeudellisten periaatteiden mukaisesti rajata mahdollisimman vähäiseksi. Omaisuudensuojan rajoitukset eivät voi suhteellisuusvaatimuksen mukaan olla laadultaan tai ankaruudeltaan merkittävämpiä kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.¹² Arvioitaessa hyväksyttävyyttä tulee ottaa huomioon, voidaanko sama tarkoitus saavuttaa jollakin vaihtoehtoisella ja omaisuudensuojaa vähemmän rajoittavalla toimenpiteellä. Punninnan tulee olla kokonaisvaltaista, ja siinä tulee huomioida sekä erilaiset negatiiviset että positiiviset vaikutukset kyseessä olevassa tilanteessa. Oikeuskirjallisuudessa on korostettu tuomioistuintoiminnassa olevan tärkeä varmistaa, ettei lakien soveltaminen yksittäistapauksissa johda varallisuusosoikeuden haltijoiden kannalta kohtuuttomiin lopputuloksiin.¹³

Lapin ELY-keskuksen hakemuksella ja valituksenalaisella päätöksellä puututaan PVOV:n omaisuudensuojaan usealla tapaa: ensinnäkin uudet velvoitteet merkitsevät huomattavan suuria, hankkeen rakentamisen ja investointipäätöksen tekemisen ajankohtaan nähden jälkikäteisiä taloudellisia investointeja. Toiseksi velvoitteilla on merkittävä vaikutus voimallaitoksen käyttöön eli yhtiön vesitalousluvan mukaiseen oikeuteen vesivoiman tuotantoon. Kolmanneksi valituksenalaisen päätöksen määräyksen 1 velvoite rajoittaa yhtiön mahdollisuuksia hyödyntää omistamaansa vesivoimaa energiantuotantoon.

PVOV:n näkemyksen mukaan toimenpiteet rajoittavat suhteettomasti PVOV:n oikeutta omaisuutensa käyttöön, ja erityisesti verrattaessa siihen, ettei hakemuksen ja valituksenalaisen päätöksen tavoitteena olevaa luonnonkiertoa voida rajoituksin ylipäätään edes saada aikaiseksi. Näin ollen rajoitukset ovat ankarampia kuin on perusteltua huomioiden rajoitusten taustalla olevat tavoitteet ja niillä tavoiteltujen etujen saavuttamisen mahdottomuus. Valituksenalainen päätös on rajoitusperiaatteet huomioiden perustuslain omaisuudensuojan vastainen ja lisäksi ELY-keskuksen hakemuksesta puuttuu edellä todetusti kokonaisuudessaan yleisten ja yksityisten etujen ja menetysten välinen punninta. Tämä on hakemuksen tutkimisen edellytys paitsi vesilain säännösten vuoksi, myös perusoikeusnäkökulmasta. Edelleen mikäli yhtiön omaisuudensuojaan halutaan puuttua Isohaaran toimintaa ja tuotantoa rajoittavin toimenpitein, tulee tämän tapahtua täyttä korvausta vastaan.

8.1.2 Vesilain 3 luvun 22 §:n säädöserusta rajaa sääntelyn soveltamista

Toiseksi PVOV viittaa perustuslain 2 §:n 3 momenttiin, jonka nojalla julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Edellä tässä valituksessa esitetyllä tavalla olosuhteiden olennaisen muutoksen käyttöala rajautuu veloitteen muuttamiseen muuttuneita olosuhteita vastaavaksi ja muuttuneisiin olosuhteisiin

¹² Näin esimerkiksi Hallberg, *Perusoikeudet 2010* (Alma Talent verkkokirja).

¹³ Luku 11., *Perusoikeudet 2010*, (Alma Talent verkkokirja).

HPP ASIANAJOTOIMISTO

tarkoituksenmukaiseksi. Lainsäädännön muutosten tarkoituksena ei ole ollut mahdollistaa kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon merkittävää kasvattamista missään tilanteessa. Tämä rajaa myös voimassa olevan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan säännöksen soveltamisalaa: vesilain 3 luvun 22 §:ää ei voida laillisuusperiaate huomioon ottaen tulkita sen rajat ylittäen PVOV:n vahingoksi siten, että sen nojalla kasvatettaisiin merkittävästi yhtiön kalatalousvelvoitteen kustannuksia. Sen sijaan vesilain 3 luvun 22 §:ää tulee tulkita suppeasti ja pitäen ohjeena omaisuudensuojaa.

Myös sääntelyn lainsäädäntötausta asettaa rajoituksia kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan säännöksen soveltamiselle. Vanhan vesilain (264/1961) yhteydessä säädettiin aikanaan perustuslain säätämisyjärjestyksessä erillinen laki (266/1961) eräistä vesien käyttämisestä varten myönnettävistä oikeuksista ("valtuuslaki") johtuen siitä, että eräiden vesilain nojalla myönnettävien käyttö- ja lunastusoikeuksien katsottiin merkitsevän poikkeusta tuolloin voimassa olleen hallitusmuodon (7/1928) 6 §:n mukaisesta omaisuudensuojasta.¹⁴ Hallituksen esityksen mukaan valtuuslain tarkoituksena on valtuuden antaminen vesilain säätämiseen sellaisten vesilain nojalla vesien käyttöä varten myönnettävien, toisen omaisuuden kohdistuvien lunastus- ja käyttöoikeuksien osalta, joiden antaminen merkitsee perustuslain säätämisyjärjestyksestä vaativaa poikkeamista hallitusmuodon 6 §:n säännöksestä. Valtuutuslaissa on tyhjentävästi määritelty ne tilanteet, joiden osalta vesilaissa voidaan antaa omaisuudensuojaan puuttuvia säännöksiä. Valtuutuslaissa ei säädetä kalatalousvelvoitteen muuttamisesta.

Tälläkin perusteella on selvää, että lainsäätäjän tarkoituksena ei ole ollut mahdollistaa kalatalousvelvoitteen kustannusten merkittävää kasvattamista. Mikäli lainsäätäjä olisi katsonut säännöksen tämän mahdollistavan, olisi muutoksesta kalatalousvelvoitteen aikana noudatettu poikkeuslakikäytäntö huomioiden säädetty perustuslain säätämisyjärjestyksessä.

Tavallisella lailla voidaan säätää rajoituksia, jotka eivät loukkaa omistajan normaalia, kohtuullista ja järkevää omaisuudenkäyttöä. Näin ollen sääntelyn antamisessa noudatetusta tavallisen lain säätämisyjärjestyksestä johtuen vanhan vesilain nojalla annettujen kalatalousvelvoitteiden muuttaminen on sidottu edellä mainittuun normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön vaatimukseen.¹⁵ Nyt kyseessä olevan hakemuksen ja valituksenalaisen päätöksen osalta on kyseenalaista, täyttyykö edellä mainittu normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön vaatimus, sillä valituksenalaisella päätöksellä asetetut lisävelvoitteet estäisivät PVOV:tä nauttimasta sille lainsäädännön ja lainvoimaisen vesitalousluvan nojalla kuuluvasta omaisuudesta eli oikeudesta Kemijoen vesivoiman hyödyntämiseen.

¹⁴ HE 64/1959 s. 39.

¹⁵ Ks. esim. perustuslakivaliokunnan lausunto kalastuslainsäädännön uudistuksesta 5/1981 vp, s. 3.

HPP ASIANAJOTOIMISTO

8.2 Hallinnon yleiset oikeusperiaatteet rajoittavat kalatalousvelvoitteeseen puuttumista

Lopuksi PVOV toteaa, että kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon erittäin merkittävää nostoa harkitessa tulee ottaa huomioon myös luottamuksensuojan periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen asettamat rajoitteet sekä kohtuusperiaate. Kemijoen tapauksessa on selvää, että jo valituksenalaisella päätöksellä määrätty merkittävästi korotettu istutusvelvoite on sen huomattavista toteuttamiskustannuksista johtuen ristiriidassa kyseisten hallinnon oikeusperiaatteiden kanssa.

PVOV korostaa myös sillä olevan kalatalousvelvoitteen kohtuullisuusarvioinnissa merkittävä ero, määrätäänkö toiminnan edellytyksiin vaikuttava velvoitekokonaisuus alkuperäisessä päätöksessä luvituksen yhteydessä vai jälkikäteen velvoitetta muutettaessa. Isohaaran voimalaitos on edellä tarkemmin selostetusti aikanaan luvitettu, ja hankkeesta aiheutuvat haitat on määrätty korvattavaksi ja kompensoitavaksi osana voimalaitoksen hankekokonaisuutta. Yhtä lailla kuin missä tahansa muussakin teollisessa hankkeessa, toiminnanharjoittaja on tuolloin arvioinut hankkeen edellyttämät taloudelliset investoinnit sekä sen tuotot, minkä jälkeen oikeus hankkeen toteuttamiseen on julkisoikeudellisesti viranomaisen lupapäätöksellä vahvistettu. Ottaen huomioon kalatalousedun asema vain yhtenä intressivertailussa punnittavana seikkana sekä velvoitteen asettamiseen liittyvät kustannus- ja kohtuullisuus-edellytykset, kalatalousvelvoitteen tarkistaminen ei voi tarkoittaa niin merkittävää muutosta voimalaitoksen toiminnan edellytyksissä, että investoinnin alkuperäinen kannattavuus muuttuisi kyseenalaiseksi.

Tältä osin PVOV huomauttaa hallintolain 6 §:ssä säädettyyn luottamuksensuojaan sisältyvän oikeutettujen odotusten suojan tarkoittavan, ettei viranomainen voi jälkikäteisesti ja yllättäen puuttua lainvoimaisen viranomaispäätöksen ja lainsäädännön mukaisesti toteutettuun hankkeeseen niin laaja-alaisin ja pitkälle menevin toimenpitein, että hankkeen taloudellinen kannattavuus vaarantuu. Viranomaisten toimien tulee suhteellisuusperiaatteen nojalla olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden, mikä ei Isohaaran voimalaitoksen tapauksessa toteudu ottaen huomioon valituksenalaisella päätöksellä määrättyjen uusien kalatalousvelvoitteiden toteuttamisen edellyttämät yksiselitteisesti kohtuuttomat kustannukset.

9 Lopuksi

Määrätty velvoite on kokoluokaltaan ja kustannuksiltaan niin poikkeuksellinen, että se vaikuttaa yhtiön vesivoimatuotannon harjoittamisen edellytyksiin. Iijoki ja Kemijoki ovat Suomen merkittävimpiä vesivoiman tuotantoon valjastettuja jokia, minkä vuoksi päätöksellä on vaikutuksia Suomen ilmasto- ja energiapolitiittisten tavoitteiden saavuttamiseen, energiantuotantomme omavaraisuuteen ja huoltovarmuuteen sekä sähköjärjestelmän toimivuuteen. Suurten voimatalousjokien sähköntuotanto- ja säätömahdollisuuksilla on nykyisessä maailmantilanteessa hyvin keskeinen merkitys sekä omavaraisen ja

HPP ASIANAJOTOIMISTO

luotettavan sähköntuotannon turvaamisessa että ilmastonmuutoksen pysäyttämässä, johon viranomaisia velvoittaa muun ohella ilmastolain tavoitteet.

Vesivoimalla on keskeinen rooli energiamurroksessa ja siirtymisessä kohti uusiutuvia energialähteitä. Vesivoiman osuus kotimaisesta sähköntuotannosta on suuri, vuositasolla noin 19 prosenttia. Vesivoiman merkitys tulee jatkossa kasvamaan entisestään uusiutuvan energian käytön lisääntyessä: kyse on hiilidioksidineutraalista ja kotimaisesta energiantuotannosta. Usein uusiutuvan energian tuotanto, kuten esimerkiksi tuuli- ja aurinkovoima, on riippuvaista vallitsevista sääolosuhteista ja tuotantomäärät vaihtelevat suuresti. Sähköverkon toiminta edellyttää puolestaan tuotannon ja kulutuksen tasapainottamista. Hyvä säädettävyys tekee vesivoimasta sähköjärjestelmän vaatimien joustojen kannalta ainutlaatuisen tuotantomuodon, jota ei voida kustannustehokkaasti ja ympäristöystävällisesti korvata muilla tuotantomuodoilla. Vesivoima on edelleen ainoa merkittävä käytössä oleva uusiutuvaan energiaan perustuva säätövoiman tuotantokeino, jonka avulla sähköverkon tasapainottaminen on mahdollista. Jos taas vesivoiman käyttöä säätövoiman tuotannossa korvataan esimerkiksi maakaasuun perustuvalla tuotannolla, sähköjärjestelmän hiilidioksidipäästöt kasvavat. Tähän nähden asiaa ei voida lähestyä ainoastaan kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevana asiana kuten aluehallintovirasto on päätöksessään tehnyt, vaan tarkastelussa tulee ottaa huomioon myös kysymyksessä olevien jokien merkitys Suomen sähköntuotannolle laajemmin.

Aluehallintoviraston päätöksen mukainen kalatalousvelvoite on laadultaan ja laajuudeltaan täysin poikkeuksellinen. Istutusvelvoitteen kokoluokkaa havainnollistaa, että yhdessä Iijoen päätöksessä asetetun istutusvelvoitteen kanssa velvoitteet vuositasolla lähes kaksinkertaistaisivat Itämereen laskeviin jokiin tehtävät lohismoltti-istutukset. Jo yksin istukkaiden tuottamiseen vaadittava emokalamäärä olisi suurempi kuin vuoden 2023 Tornionjokeen ja Simojokeen nousseiden kutulohien yhteismäärä. Velvoitteen massiivisuudesta huolimatta asiassa ei ole lainkaan arvioitu, mitä ekologisia tai taloudellisia haittoja tai hyötyjä istutuksilla olisi.

Aluehallintoviraston asettama kalatalousvelvoite on sikäläkin poikkeuksellinen, että sillä velvoitetaan yhtiöt kaksinkertaiseen kompensaatioon. Yhtiölle on asetettu sekä velvoite hakea lupaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä soveltavien rakenteiden rakentamiselle että velvoite toteuttaa massiiviset istutukset. Edelleen päätöksen mukaan yhtiöillä olisi periaatteessa mahdollisuus kompensoida osa istutuksista kalankulun mahdollistavilla rakenteilla. Käytännössä istutuksia ei kuitenkaan voida kompensoida luonnonkierrolla, sillä kaiken tutkitun tiedon perusteella voimallaitoksittain kertautuvat hävikit poikasten selviytymisessä ovat niin suuret, että mitään merkittävää luonnonpoikastuotantoa ei saada aikaiseksi. Velvoite tarkoittaa toisin sanoen yhtiöille sitä, että ne joutuvat toteuttamaan sekä istutusten että kalankulun

HPP ASIANAJOTOIMISTO

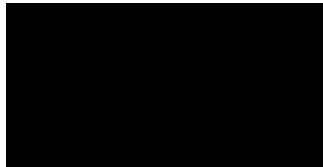
edellyttämät investoinnit että vastaamaan vuosittaisista istutus- ja vaellusratkaisujen edellyttämistä kustannuksista.

Velvoitteen poikkeuksellisuutta voidaan havainnollistaa myös sillä, että aiemmissa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevissa tapauksissa muutetun kalatalousvelvoitteen arvo on liikkunut suurimmillaan sadoissa tuhansissa euroissa. Määrätyn velvoitteen mukaiset kustannukset PVOV:lle ovat noin 97 miljoonaa euroa. Tästä huolimatta päätöksen pääasiallisena perusteluna esitettyä luonnonkiertoa ei saavuteta ilman mittavia, jatkuvia tuki-istutuksia. Velvoitteen muuttamisesta aiheutuvat kustannukset eivät millään tarkasteltavalla ole kohtuullisia suhteessa hyötyihin. Yhtiön näkemyksen mukaan määrätystä kalatalousvelvoitteesta ei ole luonnontieteellisestä, taloudellisesta tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna mitään järkeä.

Helsingissä 4. syyskuuta 2024

PVO-VESIVOIMA OY

Laati

HPP ASIANAJOTOIMISTO
Esitys suullisessa käsittelyssä kuultavista todistajista, asiantuntijoista ja asianosaisista sekä teemat:

- i. [REDACTED], Luonnonvarakeskus: Muutoksenhaunallaiseen päätökseen liittyvä kalataloudellinen vahinkoarvio ja sen osatekijät, Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätyn lausunnon Dnro 1429/00 04 05/2021 taustalla olevat tosiseikat ja selvitykset;
- ii. [REDACTED], Luonnonvarakeskus: Muutoksenhaunallaiseen päätökseen liittyvä kalataloudellinen vahinkoarvio ja sen osatekijät, Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätyn lausunnon Dnro 1429/00 04 05/2021 taustalla olevat tosiseikat ja selvitykset;
- iii. [REDACTED], Luonnonvarakeskus: Muutoksenhaunallaiseen päätökseen liittyvä kalataloudellinen vahinkoarvio ja sen osatekijät, Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätyn lausunnon Dnro 1429/00 04 05/2021 taustalla olevat tosiseikat ja selvitykset;
- iv. Fingrid Oyj:n myöhemmin nimettävä asiantuntija vesivoiman merkityksestä Suomen sähköjärjestelmän kannalta yleisesti ja muutoksenhaunallaisen päätöksen ja hakemuksessa esitettyjen vaatimusten merkityksestä Suomen sähköjärjestelmälle.
- v. Energiaviraston myöhemmin nimettävä asiantuntija vesivoiman merkityksestä sähkömarkkinoiden kannalta yleisesti ja muutoksenhaunallaisen päätöksen ja hakemuksessa esitettyjen vaatimusten merkityksestä Suomen sähkömarkkinoille.
- vi. Huoltovarmuuskeskuksen myöhemmin nimettävä asiantuntija vesivoiman merkityksestä huoltovarmuuden kannalta yleisesti ja muutoksenhaunallaisen päätöksen ja hakemuksessa esitettyjen vaatimusten merkityksestä Suomen huoltovarmuudelle.
- vii. [REDACTED]: Muutoksenhaunallaisen päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja hyötyarvion virheellisyys.
- viii. [REDACTED] JKM Consulting: Muutoksenhaunallaisen päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja hyötyarvion virheellisyys.
- ix. [REDACTED], Voimalohi Oy: Muutoksenhaunallaisen päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja kustannus-hyötyarvion virheellisyys.
- x. [REDACTED], PVO-Vesivoima Oy: Muutoksenhaunallaisen päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja kustannus-hyötyarvion virheellisyys.
- xi. [REDACTED], Kemijoki Oy: Muutoksenhaunallaisen päätöksen kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja kustannusarvion virheellisyys.
- xii. [REDACTED], Kemijoki Oy: Muutoksenhaunallaisen päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja hyötyarvion virheellisyys.

HPP ASIANAJOTOIMISTO**Liitteet**

- 1) Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro 97/2024, annettu 29.7.2024
- 2) Analyysi Pohjois-Suomen aluehallintoviraston Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan päätöksen kalataloudellisista perusteista, 28.8.2024
- 3) Arvio Pohjois-Suomen aluehallintoviraston Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan päätöksen edellyttämistä kustannuksista ja aikataulusta, 27.8.2024
- 4) [REDACTED] asiantuntijalausunto, 23.8.2024

Valitus 8

Roschier Asianajotoimisto Oy

Vaasan hallinto-oikeudelle

Asia: Valitus Pohjois-Suomen aluehallintoviraston 29.7.2024 antamasta päätöksestä nro 97/2024, dnro PSAVI/932/2017 (Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousveloitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi)

Valittaja: Kemijoki Oy
y-tunnus 0192171-7
Kotipaikka Rovaniemi
PL 8131, 96101 Rovaniemi

Valittajan asiamies ja prosessiosoite: [REDACTED]
Roschier Asianajotoimisto Oy
Kasarmikatu 21 A, 00130 Helsinki
Puhelin [REDACTED]
Sähköposti [REDACTED]

3. syyskuuta 2024

Sisältö

1. Asian tausta	1
2. Tiivistelmä	1
2.1 Valitus lyhyesti	1
2.2 Muutoksenhaunalaista Päätöstä rasittavat useat prosessivirheet	2
2.3 Vesilain mukaiset edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi eivät täyty ...	3
2.4 Muutoksenhaunalainen Päätös on sisällöllisesti ja perusteiltaan virheellinen sekä toteuttamiskelvoton	3
2.5 Määrällisesti virheellisen velvoitteen vesilain ja yleisten oikeudellisten reunaehtojen vastaisuus	4
2.6 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen yhteiskunnalliset vaikutukset	4
3. Vaatimukset	5
4. Vaatimusten perusteet ja perustelut	9
4.1 Yleistä	9
4.2 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kumoamiseen liittyvät prosessuaaliset perusteet ja perustelut	9
4.2.1 Muutoksenhaunalainen Päätös kohdistuu väärin päätöksiin	9
4.2.2 Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen ei voida soveltaa vesilain 11 luvun 18 §:n mukaista kaksivaiheista menettelyä	10
4.2.3 Tarkistetulla kalatalousvelvoitteella ei voida puuttua maksettuihin kalataloudellisiin korvauksiin	11
4.2.4 Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi puuttuu	12
4.2.5 Vesilain 19 luvun 10 §:n mukainen tärkeän yksityisen edun arviointi puuttuu	14
4.2.6 Vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu puuttuu	14
4.2.7 Muutoksenhaunalaista Päätöstä ei edeltänyt valvontaviranomaisen tekemä vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:ien mukainen selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia	15
4.2.8 Hallintomenettelyn vaatimukset ja hallinnon oikeusperiaatteet sekä EIS:n vaatimukset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä eivät täyttyneet Muutoksenhaunalaista Päätöstä edeltäneessä käsittelyssä	17
4.2.8.1 Aluksi	17
4.2.8.2 Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei ole noudatettu hallintolain asettamia vaatimuksia hallintomenettelylle	17
4.2.8.3 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyssä ei ole huomioitu hallinnon oikeusperiaatteita	21
4.2.8.4 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittely AVI:ssa ei ole noudattanut EIS:n vaatimuksia oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä	23
4.3 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kumoamiseen liittyvät aineelliset perusteet ja perustelut	25

4.3.1	Vesilain mukaiset edellytykset Velvoitepäätöksen mukaisen kalatalousveloitteen muuttamiseksi eivät täyty	25
4.3.1.1	Lainvoimainen Velvoitepäätös nauttii lähtökohtaisesti pysyvyyssuojaa	25
4.3.1.2	AVI ei voi määrätä uusia veloituksia	26
4.3.1.3	AVI on soveltanut väärää lainkohtaa, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiset kompensatioperusteet ovat vesilain 3 luvun 21 §:n tarkoittamia ennakoimattomia vahinkoja	28
4.3.1.4	Oikeusvoimaisesti korvattujen vahinkojen osalta ei voida määrätä veloitusta	28
4.3.1.5	AVI on soveltanut väärää lainkohtaa ja Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen kustannus on epätarkoituksenmukaisen veloitteen tarkistamista koskevan kustannusrajoituksen vastainen	29
4.3.1.6	Luonnonsuojelulliset näkökohdat eivät muodosta perustetta vesilain mukaiselle kalatalousveloitteen muuttamiselle	31
4.3.1.7	Virheelliseksi väitetty vahinkoarvio ei ole olosuhdemuutos	32
4.3.1.8	Johtopäätökset	33
4.3.2	Olosuhteet eivät ole muuttuneet olennaisesti	33
4.3.2.1	Olosuhteiden olennainen muutos edellytyksenä kalatalousveloitteen muuttamiselle.....	33
4.3.2.2	Olosuhteiden olennaisen muutoksen merkityssisältö	33
4.3.2.3	Laintulkinnan periaatteiden ja KHO:n kalatalousveloitteen muuttamista koskevien ratkaisujen merkitys tämän asian ratkaisemisessa.....	34
4.3.2.4	Kalojen elinympäristön fyysiset muutokset	36
4.3.2.5	Tekninen kehitys ja tiedon lisääntyminen.....	37
4.3.2.6	Kalakantojen perinnöllinen monimuotoisuus	39
4.3.2.7	Muutokset istutuspoikasten eloonjäännissä suhteessa luonnonpoikasiin.....	40
4.3.2.8	Velvoitepäätöksen jälkeen solmitut Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja veloitteet sekä säädetty kansallinen lainsäädäntö.....	40
4.3.2.9	Johtopäätökset	42
4.3.3	Muutoksenhaunalainen Päätös perustuu virheelliseen vahinkoarvioon	42
4.3.3.1	Yleistä	42
4.3.3.2	Poikastuotantopinta-ala ei ole muuttunut.....	43

4.3.3.3	Smolttikerroin ei ole muuttunut	50
4.3.3.4	Smolttituotanto ei ole noussut.....	55
4.3.3.5	Geneettinen monimuotoisuus.....	76
4.3.3.6	Johtopäätökset	78
4.3.4	Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota, sillä Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty kalatalousvelvoite on toteuttamiskelvoton ja siksi lainvastainen.....	79
4.3.5	Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota perusteettomana ja lainvastaisena, sillä Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrätty kalatalousvelvoite on vesilain kompensatiovelvoitteen ja yleisen vahingonkorvausoikeudellisen differenssiopin vastainen	82
4.3.6	Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty velvoitekokonaisuus on vesilain 3 luvun 14 §:n kustannus-hyötyedellytysten vastainen.....	84
4.3.6.1	Yleistä	84
4.3.6.2	Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaan saavutettavia hyötyjä ei todellisuudessa synny.....	84
4.3.6.3	Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesta velvoitteesta aiheutuisi Yhtiölle hyötyihin nähden kohtuuttomia kustannuksia	88
4.3.6.4	Johtopäätös	98
4.3.7	Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisella intressivertailulla ei voida päätyä Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen velvoitekokonaisuuden määräämiseen.....	99
4.3.8	Vedenjuoksuun vaikuttavasta lupamääräyksestä ei saada vesilain 19 luvun 7 §:n edellyttämää hyötyä.....	100
4.3.9	Muutoksenhaunalainen Päätös on vesilain 19 luvun 10 §:n vastainen	100
4.3.10	Muutoksenhaunalainen Päätös on osittain perus- ja ihmisoikeuksien vastainen	101
4.3.10.1	Yleistä	101
4.3.10.2	Ihmisoikeussäätelyn merkitys	101
4.3.10.3	Hallinnon oikeusperiaatteet	112
4.3.10.4	Vahingonkorvausoikeuden yleiset opit	113
4.4	Viimesijaisen vaatimuksen perustelut.....	115
4.5	Käsittelyyn liittyvät vaatimukset.....	120
4.6	Uudistettavat perusteet ja perustelut.....	123
5.	Johtopäätökset	124
6.	Lopuksi	124
7.	Liitteet.....	125

1. Asian tausta

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut (jäljempänä "ELY-keskus") on 23.3.2017 Pohjois-Suomen aluehallintovirastossa (jäljempänä "AVI") vireille panemassaan ja myöhemmin täydentämässään hakemuksessa (jäljempänä "Hakemus") pyytänyt PVO-Vesivoima Oy:n (jäljempänä "PVOV") Kemijoen Isohaaran ja Kemijoki Oy:n (jäljempänä "Yhtiö") Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Hakemuksen perusteena on vesilain (587/2011) (jäljempänä "VL") 3 luvun 22 §:n tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos.

AVI on 29.7.2024 antamallaan päätöksellä nro 97/2024, dnro PSAVI/932/2017 (jäljempänä "Muutoksenhaunalainen Päätös") muuttanut Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamalla päätöksellä nro 78/79/II määräämää ja korkeimman hallinto-oikeuden (jäljempänä "KHO") 30.5.1980 päätöksellään nro 2860/80 muuttamaa (vesioikeuden ja KHO:n päätökset jäljempänä yhdessä "Velvoitepäätös") Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta.

2. Tiivistelmä

2.1 Valitus lyhyesti

Nyt ratkaistavana oleva asia on poikkeuksellisen merkityksellinen sekä yhteiskunnallisesti että Yhtiön kannalta, ja tämän lisäksi myös monimutkainen, ja päätöksentekoa ohjaa ja rajoittaa useat eri näkökohdat. Päätöksentekoon soveltuvat säännökset ja tosiseikat käydään tässä valituksessa riittävän yksityiskohtaisesti läpi, minkä vuoksi valitus ja sen perustelut ovat verrattain laajat. Valituksen perusteet ja perustelut ovat tiivistettyinä seuraavat.

Muutoksenhaunalainen Päätös on ensisijaisesti kumottava lainvastaisena ja toissijaisesti palautettava AVI:lle lainmukaista käsittelyä ja lainmukaisen uuden kalatalousvelvoitteen määräämistä varten. Muutoksenhaunalaista Päätöstä rasittaa ensinnäkin joukko sellaisia prosessuaalisia puutteita, joiden vuoksi Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota menettelyvirheen nojalla vesilain ja hallintolain vastaisena. Prosessuaaliset perusteet ja perustelut Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kumoamiseksi käsitellään tiivistetysti alla kohdassa 2.2.

Muutoksenhaunalainen Päätös on lainvastainen myös aineellisin osin, ja aineelliset perusteet ja perustelut Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kumoamiseksi on käsitelty tiivistetysti alla kohdassa 2.3.

Edelleen Muutoksenhaunalainen Päätös on määrätyn kalatalousvelvoitteen osalta sisällöllisesti ja perusteiltaan virheellinen sekä toteuttamiskelvoton, kuten jäljempänä kohdasta 2.4 tiivistetysti ilmenee.

Sisällöllisesti ja määrällisesti virheellinen velvoite on myös vesilain ja yleisten oikeudellisten reunaehtojen vastainen, kuten jäljempänä kohdasta 2.5 alla tiivistetysti ilmenee.

Mikäli Vaasan hallinto-oikeus ei tässä valituksessa esitetyistä perusteista ja perusteluista huolimatta kumoava Muutoksenhaunalaista Päätöstä tai palauta sitä AVI:n käsittelyyn, sitä tulee viimesijaisesti muuttaa tämän valituksen kohdassa 4.4 esitetyin tavoin.

Muutoksenhaunallinen Päätös on perusteluiltaan keskeisesti puutteellinen. Jotta tämän asian ratkaisemiseksi saadaan kaikki tarpeellinen selvitys tavalla, joka täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset, tässä valituksessa esitetään myös käsittelyä koskevia vaatimuksia kohdassa 4.5.

2.2 Muutoksenhaunalaista Päätöstä rasittavat useat prosessivirheet

Muutoksenhaunallinen Päätös on prosessuaalisilta edellytyksiltään olennaisesti puutteellinen, ja siten lainvastainen.

Muutoksenhaunallinen Päätös kohdistuu ensinnäkin väärin päätöksiin, sillä voimalaitosten kalatalousvelvoitteen muuttaminen Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä esitetyn mukaisesti vaatisi muutoksia voimalaitosten teknisiin rakenteisiin ja voimalaitosten käyttöön, mikä edellyttää voimalaitoskohtaisiin vesitalouslupiin tehtäviä muutoksia. Asiassa ei ole ollut edellytyksiä soveltaa vesilain mukaista kaksivaiheista menettelyä, mutta AVI on tosiasiallisesti antanut Muutoksenhaunallisella Päätöksellä ennakoivan ratkaisun, jossa tulevan velvoitteen laajuus ja sisältö on osittain määrätty. Muutoksenhaunallisella Päätöksellä asetettu velvoite myös vesilain vastaisesti kompensoi sellaista edunmenetystä, joka on osittain jo oikeusvoimaisesti ratkaistu ja korvattu.

Muutoksenhaunallisesta Päätöksestä puuttuu vesilain edellyttämä kustannus-hyötyanalyysi, intressivertailu ja tärkeän yksityisen edun arviointi, jotka ovat tosiasiallisesti kaikki edellytyksiä kalatalousvelvoitteen muuttamiselle Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä määrättyllä tavalla. Muutoksenhaunalaista Päätöstä ei myöskään edeltänyt valvontaviranomaisen tekemä selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia, mikä on vesilain mukainen edellytys vaikutuksiltaan sellaisille määräyksille, joita Muutoksenhaunallisella Päätöksellä on annettu.

Muutoksenhaunalaista Päätöstä edeltäneessä käsittelyssä ei noudatettu hallintomenettelyn vaatimuksia, hallinnon oikeusperiaatteita eikä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (jäljempänä "EIS") vaatimuksia oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä. Muutoksenhaunalliseen Päätökseen johtanut käsittely viivästyi kohtuuttomasti, ja siitä huolimatta AVI ei huolehtinut, että asia tulisi riittävästi selvitettyksi. Muutoksenhaunallinen Päätös on selkeästi puutteellisesti perusteltu ja ristiriidassa niin objektiivisuusperiaatteen, luottamuksensuojaperiaatteen kuin suhteellisuusperiaatteenkin kanssa.

Edellä mainittuja prosessuaalisia virheitä ja kumoamisperusteita käsitellään jäljempänä seikkaperäisesti tämän valituksen kohdassa 4.2.

2.3 Vesilain mukaiset edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi eivät täyty

Lainvoimainen vesitalouslupa ja siihen kuuluvat kalatalousvelvoitetta koskevat määräykset nauttivat lähtökohtaisesti pysyvyyssuojaa. Lainvoimaiseen lupapäätökseen voidaan puuttua vain laissa määritellyin edellytyksin ja laajuudessa.

AVI on virheellisesti perustellut Muutoksenhaunalaista Päätöstä sillä, että olosuhteet Kemijoella olisivat muuttuneet siten olennaisesti, että asiassa on edellytykset muuttaa kalatalousvelvoitteita (VL:n 3 luvun 22 §:n 1 momentin ensimmäinen virke). Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetyt perustelut liittyvät kuitenkin tosiasiallisesti muihin vesilain perusteisiin, joiden nojalla lainvoimaista kalatalousvelvoitetta voitaisiin muuttaa tai tarkistaa tai lupaan voitaisiin lisätä kokonaan uusia velvoitteita, jos laissa säädetyt edellytykset täyttyisivät – näin ei kuitenkaan selkeästi ole Kemijoen tapauksessa (VL:n 3 luvun 21 § ja VL:n 3 luvun 22 §:n 1 momentin toinen virke). AVI on siis tältä osin kiistatta tulkinnut vesilakia väärin ja soveltanut asiassa väärä säännöksiä, ja Muutoksenhaunalaisten Päätös tulee siksi lainvastaisena kumota. Olosuhteiden olennaiselle muutokselle Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetyt perustelut ovat lisäksi vain vähäisiltä osin sellaisia muutoksia, joita lainsäätäjällä on tarkoittanut olosuhdemuutoksella, eikä siltäkään osin muutosten voida katsoa ylittäneen olennaisuuden kynnystä. Käytännössä ainoa lainsäätäjän tarkoittama olosuhdemuutos Kemijoen vesistöissä on uiton loppuminen, mutta tämänkään johdosta tehdyt osittaiset kunnostukset eivät ylitä vesilain olennaisuuden kynnystä, ja Muutoksenhaunalaisten Päätös pitää siksi myös tällä perusteella kumota. Edellä mainittuja kysymyksiä käsitellään jäljempänä seikkaperäisesti tämän valituksen kohdissa 4.3.1-4.3.2.

2.4 Muutoksenhaunalaisten Päätös on sisällöllisesti ja perusteiltaan virheellinen sekä toteuttamiskelvoton

Muutoksenhaunalaisten Päätös perustuu keskeisiltä osin virheelliseen arvioon kalataloudellisesta vahingosta, jonka Kemijoen voimalaitosrakentaminen on aiheuttanut. Kemijoen nykyisen kalatalousvelvoitteen suuruusluokka on oikea. Velvoitteen määrään vaikuttavat suureet ovat tuotantopinta-ala, smolttituotanto pinta-alaa kohden sekä smolttikerroin, ja kuten tässä valituksessa ja sen liitteissä perustellaan yksityiskohtaisesti, suureiden osalta ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Yhtiö esitti Muutoksenhaunalaista Päätöstä edeltävässä käsittelyssä kattavat perustelut siitä, ettei perusteita velvoitteen suuruusluokan muuttamiselle ole, mutta nämä perustelut sivuutettiin ja Muutoksenhaunalaisten Päätös on perustettu Luonnonvarakeskuksen perustelemattomaan ilmoitukseen edellä mainituista suureista. Muutoksenhaunalaisten Päätös on vahinkoarvion osalta sekä virheellinen että perustelematon ja siten lainvastainen. Näitä kysymyksiä käsitellään jäljempänä seikkaperäisesti tämän valituksen kohdassa 4.3.3.

Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty velvoitekokonaisuus on myös toteuttamiskelvoton. Muutoksenhaunalaisten Päätöksen mukaiset istutusvelvoitteet vaatisivat niin suurta kalanviljelylaitoskapasiteetin kasvattamista, ettei sen toteuttaminen Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä asetetulla aikataululla ole edes teoriassa mahdollista. Istutusvelvoite johtaa tässä valituksessa kuvatulla tavalla

merkittäviltä osin saman vahingon kahdenkertaiseen kompensaation, minkä lisäksi istutusvelvoitteen täyttämiseksi rakennettu kalanviljelykapasiteetti ja siihen tehty investoinnit muuttuvat tarpeettomiksi, mikäli toteutettavat vaelluskalaratkaisut tuottaisivat hyötyjä ja istutusmääriä tämän perusteella voitaisiin mahdollisesti alentaa tulevaisuudessa. Näitä kysymyksiä käsitellään jäljempänä seikkaperäisesti tämän valituksen kohdassa 4.3.4.

On selvää, että perusteiltaan virheellinen Muutoksenhaunallinen Päätös, jolla on määrätty toteuttamiskelvoton kalatalousvelvoite, on lainvastainen.

2.5 Määrällisesti virheellisen velvoitteen vesilain ja yleisten oikeudellisten reunaehtojen vastaisuus

Muutoksenhaunallisella Päätöksellä määrätty istutusvelvoite johtaa merkittäviltä osin saman vahingon kahdenkertaiseen kompensaatioon, mikä on niin vesilain kuin yleisen vahingonkorvausoikeudellisen differenssiopin vastaista. Tätä käsitellään jäljempänä kohdassa 4.3.5.

Muutoksenhaunallisella Päätöksellä määrätyn velvoitekokonaisuuden kustannusvaikutukset ovat erittäin merkittävät. Muutoksenhaunallisen Päätöksen mukaisella velvoitekokonaisuudella saavutettavia hyötyjä ei kuitenkaan todellisuudessa syntyisi. Kun hyötyjä ei synny, ja kustannukset ovat erittäin merkittävät, tässä asiassa eivät täyty vesilain mukaiset edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiselle kustannus-hyötyvertailun (VL:n 3 luvun 14 §) ja intressivertailun (VL:n 3 luvun 4 §) lopputulosten perusteella, eikä myöskään siirtymäsäännöksiin sisältyvät yleisen tai tärkeän yksityisen edun (VL:n 19 luvun 10 §) vaatimus tai yleisen edun kannalta olosuhteisiin nähden merkittävän hyödyn (VL:n 19 luvun 7 § ja 8 §) vaatimus. Näitä kysymyksiä käsitellään jäljempänä seikkaperäisesti tämän valituksen kohdissa 4.3.6-4.3.9.

Vesilain järjestelmän lisäksi kalatalousvelvoitteiden muuttamista rajoittaa muut oikeudelliset reunaehdot. Muutoksenhaunallisella Päätöksellä määrätyn kalatalousvelvoitteen vaikutuksista johtuen tässä asiassa on annettava merkitystä omaisuudensuojalle perusoikeutena, mikä kytkeytyy lainvoimaisten lupapäätösten pysyvyyteen. Muutoksenhaunallisen Päätöksen lainvastaisuutta ilmentää myös se, että kalataloudellisen vahingon perustaksi hyväksyty taso johtaisi vahingonkorvausoikeudellisen rikastumiskiellon vastaiseen ylikompensaatioon, vaikka kalatalousvahingon kompensoinnin lähtökohtana on pidettävä ainoastaan voimalaitoksen rakentamisesta kalataloudelle aiheutunutta haittaa. Näitä kysymyksiä käsitellään jäljempänä seikkaperäisesti tämän valituksen kohdassa 4.3.10.

Vesilain ja yleisten oikeudellisten reunaehtojen asettamat edellytykset kalatalousvelvoitteiden muuttamiseksi Kemijoen asiassa eivät miltään osin täyty, minkä vuoksi Muutoksenhaunallinen Päätös on jo lähtökohdiltaan lainvastainen.

2.6 Muutoksenhaunallisen Päätöksen yhteiskunnalliset vaikutukset

Muutoksenhaunallinen Päätös vaikuttaa haitallisesti Yhtiön toimintaedellytyksiin, mutta haitalliset vaikutukset ulottuvat myös laajemmalle. Yhtiö on Suomen suurin

vesivoiman tuottaja, ja perusteiltaan virheellisillä ja kustannusvaikutuksiltaan erittäin merkittävillä kalatalousvelvoitteilla on suoria vaikutuksia yhtiön toimintaedellytyksiin ja tätä kautta vesivoiman tuotantoon.

Nyt ratkaistavana olevan asian lopputulos, ottaen huomioon myös Hakemuksessa esitetyt vaatimukset, on merkityksellinen koko vesivoimatoimialan näkökulmasta. Sen lisäksi Muutoksenhaunallinen Päätös vaikuttaa laajemmin moneen muuhun toimialaan ja Suomeen investointiympäristönä: riski toiminnan edellyttämien lainvoimaisten lupien pysyvyyssuojan laajamittaisesta murtamisesta jälkikäteisesti romuttaa investointiedellytykset uusiin hankkeisiin.

Muutoksenhaunallisen Päätöksen yhteiskunnalliset vaikutukset korostavat asian riittävän selvittämisen merkitystä. Yhtiö on jo Muutoksenhaunalliseen Päätökseen johtaneessa käsittelyssä esittänyt kattavaa selvitystä siitä, ettei edellytyksiä Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamiselle ole. Tämä tosiasia ei ole muuttunut Muutoksenhaunallisen Päätöksen myötä, minkä lisäksi määrätty velvoitekokonaisuus on selvästi lainvastainen. Yhtiö viittaa tältä osin myös tämän valituksen lopussa luvussa 6 toteamaansa. Kaikesta edellä ja tässä valituksessa muutoin esitetyn johdosta Muutoksenhaunallinen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä.

3. Vaatimukset

Yhtiö vaatii kunnioittaen, että Vaasan hallinto-oikeus ensisijaisesti kumoo Muutoksenhaunallisen Päätöksen ja hylkää Hakemuksen.

Toissijaisesti Yhtiö vaatii kunnioittaen, että Vaasan hallinto-oikeus kumoo Muutoksenhaunallisen Päätöksen ja palauttaa asian AVI:lle lainmukaista käsittelyä ja lainmukaisen uuden kalatalousvelvoitteen määräämistä varten.

Mikäli Vaasan hallinto-oikeus katsoo, ettei se joiltain osin voi hyväksyä edellä esitettyjä ensisijaisia tai toissijaisia vaatimuksia, Yhtiö vaatii kunnioittaen, että Vaasan hallinto-oikeus:

- (a) muuttaa määräyksen 1 (Muutoksenhaunallisen Päätöksen s. 813) kuulumaan seuraavasti (poistettavat määräykset merkitty ~~yliviivauksin~~, lisättävät määräykset **lihavoituna**):
 - (i) Luvanhaltijoiden on **teknologianeutraalisti** selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen ~~mahdollisimman tehokkaan~~, **vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen** kalankulun järjestäminen Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava kyseisten selvitysten perusteella Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken sekä tarvittavilta osin Isohaaran ja Taivalkosken voimalaitosten patojen ohi pääsyn mahdollistavat ylösnousurakenteet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistavat rakenteet ohjausmenetelmineen, **tai, mikäli tämä ei vesilain 3 luvun 14 §:n määräykset huomioon ottaen ja sen perusteella tehtävien**

selvitysten perusteella ole perusteltua, suunniteltava muu edellä mainitun vesilain säännöksen mukainen kalataloudellinen toimenpideyhdistelmä, jonka tavoitteena on mahdollistaa lohen ja meritaimenen potentiaalisten poikastuotantoalueiden hyödyntäminen Ounasjoessa. Isohaaran voimalaitosluvan haltijan on lisäksi tehtävä selvitys ja suunnitelma mahdollisuudesta käyttää Isohaaran jo olemassa olevia kalateitä tässä määräyksessä 1 annettujen velvoitteiden täyttämiseen. Suunnitelmaan on tarvittaessa liitettävä kalateiden toiminnan tehostamista koskeva suunnitelma.

(ii) Mikäli kohdan i) mukaisten selvitysten perusteella on päädytty siihen, että vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisesti on mahdollista järjestää kalankulku Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäsken ja Valajäskosken voimalaitosten patojen ohi, yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat, pitää sisällään esityksen nykyisen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi uusien velvoitteiden perusteella, on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Taivalkosken sekä Isohaaran osalta kahden vuoden kuluttua tämän päätöksen saatua lainvoiman ja Ossauskosken, Petäjäsken sekä Valajäskosken osalta kahden kolmen vuoden kuluttua ~~tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta~~ siitä, kun Taivalkosken ja Isohaaran tämän määräyksen 1 mukaiset ratkaisut on toteutettu. Kalankulun järjestämistä koskevia ratkaisuja koskevat seuraavat määräykset:

1. Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.
2. Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi.
3. Kalatiet tai muut mahdolliset vastaavat ylösvaellusrakenteet on suunniteltava siten, että niissä voidaan johtaa vettä riittävästi lohen ja meritaimenen nousun varmistamiseksi, kuitenkin vähintään 2 m³/s, mikäli kyseessä on perinteisen teknologian mukainen kalatie. Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa.
4. Kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava niin, että ne ovat käytettävissä koko lohen ja

meritaimenen nousuajan tai niiden smolttien alasvaellusajan.

5. Ossauskosken, Petäjäsosken sekä Valajäskosken osalta hakemuksissa on huomioitava Isohaaran ja Taivalkosken voimallaitoksilla toteutetuista ratkaisuista saadut kokemukset.

(iii) Jos kohdan i) mukaisten selvitysten perusteella osoittautuu, ettei kalankulun järjestäminen ole vesilain 3 luvun 14 §:n määräykset huomioon ottaen perusteltua, suunnitelmat muiden edellä mainitun vesilain säännöksen mukaisten kalataloudellisten toimenpideyhdistelmien, joiden tavoitteena on mahdollistaa lohien ja meritaimenen potentiaalisten poikastuotantoalueiden hyödyntäminen Ounasjoessa, toteuttamiseksi on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle.

- (b) muuttaa määräystä 4 (Muutoksenhaunallaisen Päätöksen s. 814) niin, että siitä poistetaan sanat "*keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista*";
- (c) kumoaa istutuksia koskevan määräyksen 5 (Muutoksenhaunallaisen Päätöksen s. 814–815);
- (d) kumoaa määräyksen 6 (Muutoksenhaunallaisen Päätöksen s. 815); ja
- (e) muuttaa määräystä 9 niin, että se alkaa sanoilla "*Edellä 3 ja 4 -kohdissa...*"

Edelleen Yhtiö vaatii kunnioittaen, että Vaasan hallinto-oikeus ennen asian ratkaisemista:

- (a) pyytää perustellun lausunnon Luonnonvarakeskukselta Muutoksenhaunallaiseen Päätökseen liittyvästä kalataloudellisesta vahinkoarviosta ja sen osatekijöistä;
- (b) velvoittaa Luonnonvarakeskuksen esittämään kaikki asiakirjat, jotka ovat vaikuttaneet Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätyn lausunnon (Dnro 1429/00 04 05/2021) johtopäätöksiin ja Vaasan hallinto-oikeuden pyynnöstä annettavaan uuteen lausuntoon;
- (c) järjestää katselmuksen, jolla selvitetään Ossauskosken kalanviljelylaitoksen nykyinen tilanne ja Muutoksenhaunallaisella Päätöksellä määrätyn velvoitteen merkitys;
- (d) järjestää asiassa suullisen käsittelyn, jossa kuullaan todistajina, asiantuntijoina tai asianosaisina ainakin seuraavia henkilöitä ainakin alla mainituista teemoista:
 - (i) [REDACTED] Luonnonvarakeskus: Muutoksenhaunallaiseen Päätökseen liittyvä kalataloudellinen vahinkoarvio ja sen osatekijät, Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021

päivätyn lausunnon Dnro 1429/00 04 05/2021 taustalla olevat tosiseikat ja selvitykset;

- (ii) [REDACTED] Luonnonvarakeskus: Muutoksenhaunallaiseen Päätökseen liittyvä kalataloudellinen vahinkoarvio ja sen osatekijät, Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätyn lausunnon Dnro 1429/00 04 05/2021 taustalla olevat tosiseikat ja selvitykset;
- (iii) [REDACTED] Luonnonvarakeskus: Muutoksenhaunallaiseen Päätökseen liittyvä kalataloudellinen vahinkoarvio ja sen osatekijät, Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätyn lausunnon Dnro 1429/00 04 05/2021 taustalla olevat tosiseikat ja selvitykset;
- (iv) Fingrid Oyj:n myöhemmin nimettävä asiantuntija vesivoiman merkityksestä Suomen sähköjärjestelmän kannalta yleisesti ja Muutoksenhaunallaisen Päätöksen ja Hakemuksessa esitettyjen vaatimusten merkityksestä Suomen sähköjärjestelmälle.
- (v) Energiaviraston myöhemmin nimettävä asiantuntija vesivoiman merkityksestä sähkömarkkinoiden kannalta yleisesti ja Muutoksenhaunallaisen Päätöksen ja Hakemuksessa esitettyjen vaatimusten merkityksestä Suomen sähkömarkkinoille.
- (vi) Huoltovarmuuskeskuksen myöhemmin nimettävä asiantuntija vesivoiman merkityksestä huoltovarmuuden kannalta yleisesti ja Muutoksenhaunallaisen Päätöksen ja Hakemuksessa esitettyjen vaatimusten merkityksestä Suomen huoltovarmuudelle.
- (vii) [REDACTED] Muutoksenhaunallaisen Päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja hyötyarvion virheellisyys.
- (viii) [REDACTED] JKM Consulting: Muutoksenhaunallaisen Päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja hyötyarvion virheellisyys.
- (ix) [REDACTED] Voimalohi Oy: Muutoksenhaunallaisen Päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja kustannus-hyötyarvion virheellisyys.
- (x) [REDACTED] PVO-Vesivoima Oy: Muutoksenhaunallaisen Päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja kustannus-hyötyarvion virheellisyys.
- (xi) [REDACTED] Kemijoki Oy: Muutoksenhaunallaisen Päätöksen kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja kustannusarvion virheellisyys.

- (xii) [REDACTED] Kemijoki Oy:
Muutoksenhaunalaisen Päätöksen vahinkoarvion virheellisyys sekä kalatalousvelvoitteiden toteuttamiskelvottomuus ja hyötyarvion virheellisyys.

4. Vaatimusten perusteet ja perustelut

4.1 Yleistä

Muutoksenhaunalaista Päätöstä rasittavat monet prosessuaaliset ja aineelliset virheet, joiden perusteella Muutoksenhaunalainen Päätös edellä esitetyn ensisijaisen vaatimuksen mukaisesti tulee kumota kokonaisuudessaan ja Hakemus hylätä. Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen liittyviä prosessuaalisia perusteita ja perusteluita käsitellään alla kohdassa 4.2, ja aineellisia perusteita ja perusteluita kohdassa 4.3. Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty velvoitekokonaisuus on myös sisällöllisesti täysin kohtuuton vesilain vastaisesti ja toteuttamiskelvoton ja perustuu virheelliseen vahinkoarvioon, mitä käsitellään alla kohdissa 4.3.3 ja 4.3.4. Edellä esitettyyn viimesijaiseen vaatimukseen liittyvät perusteet ja perustelut on esitetty kohdassa 4.4. Edellä esitettyihin käsittelyvaatimuksiin liittyvät perusteet ja perustelut on esitetty alla kohdassa 4.5.

4.2 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kumoamiseen liittyvät prosessuaaliset perusteet ja perustelut

4.2.1 Muutoksenhaunalainen Päätös kohdistuu väärin päätöksiin

Muutoksenhaunalainen Päätös kohdistuu ainoastaan Velvoitepäätökseen, mutta ei suoraan voimalaitosten vesitalouslupiin. Velvoitepäätöksessä ei ole määrätty voimalaitoskohtaisia lupavelvoitteita, vaan ratkaisu on luvanhaltijoita yhteisesti koskeva päätös, joka koskee vain yhtiöille määrättyjä istutusvelvoitteita. Velvoitepäätöksessä ei ole voimalaitoskohtaisia määräyksiä, kuten voimalaitosten rakentamista tai käyttöä koskevia määräyksiä.

Velvoitteiden muuttaminen Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetyn mukaisesti vaatisi muutoksia voimalaitosten teknisiin rakenteisiin sekä voimalaitosten käyttöön. Vaaditun velvoitekokonaisuuden toteuttaminen ei ole mahdollista pelkästään Velvoitepäätöstä muuttamalla, vaan toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää voimalaitoskohtaista tarkastelua ja siten voimalaitoskohtaisten vesitalouslupien muuttamista. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen määräyksen 1 mukaan luvanhaltijoiden tulee esimerkiksi luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi ja suunniteltava teknisiin rakenteisiin tehtävät muutokset niin, että ne mahdollistavat Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä yksilöidyn houkutusvirtaaman.¹

Yhtiön näkemyksen mukaan vesilain 3 luvun 22 §:n soveltaminen edellyttää, että lupamääräysten tarkistamisen on kohdistuttava kullekin laitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen. Tämän vastaisesti lupamääräysten tarkistamista ei ole kohdistettu kullekin laitokselle yksilöllisesti määrättyyn velvoitteeseen, ja

¹ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 813.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen tarkoituksena on kaikkien laitosten velvoitemääräysten yhdenmukainen muuttaminen. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen olisikin tullut kohdistua myös suoraan voimalaitoskohtaisiin vesitalouslupiin.

Voimalaitosten teknisiin rakenteisiin tehtävät muutokset merkitsevät muutoinkin niin perustavanlaatuaista vaikutusta Yhtiön toimintaan, ettei asian riittävää käsittelyä voida jättää AVI:n Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiseen velvoitemuutosprosessin "toiseen" vaiheeseen, eli voimalaitoksiin suunniteltujen kalankulun mahdollistavien rakenteiden lupaprosessiin.

4.2.2 Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen ei voida soveltaa vesilain 11 luvun 18 §:n mukaista kaksivaiheista menettelyä

Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen ei voida soveltaa vesilain 11 luvun 18 §:n mukaista kaksivaiheista menettelyä. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus on jaettu kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa Yhtiö veloitetaan selvittämään ja suunnittelemaan voimalaitosten yhteyteen rakennettavat kalatiet ja alasvaellusreitit ohjausmenetelmineen. Toisessa vaiheessa Yhtiön tulee toimittaa rakennettaville kalateille tehdyt selvitykset ja suunnitelmat voimalaitoskohtaisina hakemusasioina erikseen ratkaistaviksi.

Vesilain 11 luvun 18 §:n mukaan asia voidaan erityisestä syystä ratkaista osittain. Lainkohdan mukaan:

"Lupaviranomainen voi erityisestä syystä antaa hakemusasiassa päätöksen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Korvaukseen sovelletaan tällöin, mitä 13 luvussa säädetään.

Jos hankkeesta aiheutuvien edunmenetysten yksityiskohtainen selvittäminen viivästyttäisi asian ratkaisemista kohtuuttomasti ja edellytykset hankkeen toteuttamiselle ilmeisesti ovat olemassa, asia voidaan ratkaista muilta kuin hankkeesta aiheutuvien edunmenetysten korvaamista koskevalta osalta. Korvaus omaisuuden omaksi lunastamisesta tai käyttöoikeuden antamisesta on kuitenkin määrättävä luvan myöntämisen yhteydessä.

Lupaviranomainen voi erityisestä syystä määrätä hakemuksen mukaisesta toimenpiteestä aiheutuvan vahingon korvaamisen ratkaistavaksi myöhemmin. Lupaviranomaisen on asiaa ratkaistessaan veloitettava hankkeesta vastaava hankkimaan korvausasian ratkaisemiseksi tarpeellinen selvitys ja panemaan määräajassa vireille hakemus asiassa annetun korvausratkaisun täydentämiseksi. Päätös korvauskysymyksen siirtämisestä ratkaistavaksi erikseen ei estä vahingonkärsijää hakemasta korvausta tämän lain mukaisesti."

Lainkohta on tarkoitettu sovellettavaksi vesilain mukaiseen hakemusasiaan silloin, kun on olemassa erityisiä syitä antaa päätös yksittäisestä asiakysymyksestä ennen asian ratkaisemista muilta osin. Käytännössä lainkohta on sovellettu lähinnä tilanteisiin, joissa korvauskysymysten yksityiskohtainen käsittely olisi vienyt kohtuuttoman suuren osan lupakäsittelyn vaatimasta kokonaisuudesta. Lainkohdan mukainen kaksivaiheinen menettely ei sovellu Muutoksenhaunalaisen Päätöksen

mukaiseen asiaan, jossa on kyse tavanomaisen vesilain mukaisen hakemusasian sijaan jo lainvoiman saavuttaneiden lupapäätösten lupamääräysten tarkistamista koskevasta prosessista, eikä ole olemassa lainkohdassa tarkoitettuja erityisiä syitä ratkaisun antamiseen yksittäisestä asiakysymyksestä ennen ratkaisun antamista muilta osin.

Vesilaissa ei ole säännöstä, jonka nojalla Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisessa asiassa voitaisiin antaa osittaisratkaisu. AVI on kuitenkin antanut asiassa ennakoivan ratkaisun, jolla Yhtiölle on osittain määrätty tulevan veloitteen laajuus ja sisältö. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen määräyksessä 1 on esimerkiksi annettu sitovia määräyksiä kalateiden houkutusvirtaamaa, kalateihin luovutettavaa vettä ja kalateiden ominaisuuksia koskien.

Koska vesilain mukainen kaksivaiheinen menettely ei sovellu tässä kohdassa esitetyllä tavalla Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiseen asiaan, ratkaisussa ei ole voitu antaa osittaisratkaisua. Muutoksenhaunalainen Päätös on täten kumottava ja Hakemus hylättävä kokonaisuudessaan.

4.2.3 Tarkistetulla kalatalousvelvoitteella ei voida puuttua maksettuihin kalataloudellisiin korvauksiin

Yhtiö toteaa tämän valituksen kohtaan 4.3.1.4 viitaten, että oikeusvoimaisesti korvattuihin edunmenetyksiin ei voida puuttua vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevassa prosessissa. AVI ei ole ottanut Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä tähän perustellulla tavalla kantaa.

Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisten edellytysten täytyessä on mahdollista tarkistaa kalatalousvelvoitetta ja kalatalousmaksua koskevia määräyksiä. Sen sijaan lainkohdan perusteella ei ole mahdollista muuttaa tai määrätä kalatalousvelvoitteita siltä osin kuin osa kokonaisvahingoista on korvattu rahalla. Rahalla korvatut kalatalousvahingot tulee ottaa huomioon kalatalousvelvoitteen tai -maksun suuruutta arvioitaessa, mikä ilmenee myös vesilain esitöistä, joissa todetaan seuraavaa:

"Säännöksen tarkoituksena on 1 momentin mukaan ehkäistä kalastolle ja yleiselle sekä yksityiselle kalatalousintressille syntyviä vahinkoja ja haittoja toimenpidevelvoitteella tai -maksulla. Velvoitteiden tausta on kalanhoidollinen, mutta kalatalousvelvoitteet ja -maksut vähentävät osaltaan myös hankkeesta vastaavan suoritettavaksi osoitettuja korvauksia."²

Kemijoen asiassa ensisijainen kompensatorratkaisu on Velvoitepäätöksen mukainen istutusvelvoite. Siltä osin kuin istutusvelvoitteella ei ole voitu kompensoida voimalaitosrakentamisen aiheuttamaa kalataloudellista haittaa, kalakannoille ja kalastukselle aiheuttama vahinko on keskeisiltä, eli jokialueen vaelluskalavahinkoja koskevilta osin, määrätty korvattavaksi rahakorvauksin vesiylioikeuden 9.12.1982 antamassaan ratkaisussa VYO 33/1982 (jäljempänä "Korvauspäätös").

² HE 277/2009 vp (3 luvun 14 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 69.

Vesiylioikeus on Korvauspäätöksellä määrännyt maksettavaksi rahamääräiset korvaukset meri- ja jokialueen kalastusvälineiden, -laitteiden sekä -rakenteiden käyttöarvon vähentymisestä, lohen ja meritaimenen jokialueen tuoton menetyksestä, valtion vuokratulojen menetyksestä merialueen osalta, valtion vuokratulojen ja jokialueen kalastusregalin käyttömahdollisuuksien menettämisestä, merellisen vaellussiian kalastustuoton menetyksestä merialueella ja Isohaaran padon alapuolisella ja yläpuolisella jokialueella sekä nahkiaisien kalastustuoton menetyksestä aiheutuneista haitoista. Vahingonkorvauksena maksetut kalataloudelliset vahingot ovat olleet luonteeltaan kertakaikkisia ja ne ovat saavuttaneet oikeusvoiman, eikä tämä osa kompensatiosta voi olla enää uudelleen osa tarkistettavaa kalatalousvelvoitetta. Korvaukset ovat määrätty maksettaviksi sillä oletuksella, että kalastusetu ei korvattavien kalalajien ja niihin liittyvien oikeuksien osalta koskaan palaudu.

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä käsitellään voimalaitosten aiheuttamia kalatalousvahinkoja kokonaisuutena ja asetetaan uusi kalatalousvelvoite jättäen huomiotta sen, että Kemijoen sisävesialueella voimalaitosten aiheuttama kalataloudellinen haitta on jo täysimääräisesti korvattu rahakorvauksin. Voimalaitosten rakentamisen Kemijoen kalakannoille ja kalastukselle aiheuttama haitta on kompensoitu täysimääräisesti Velvoitepäätöksellä ja Korvauspäätöksellä, eikä kompensoitavaa haittaa ole jäljellä. Oikeusvoimaisesti ratkaistuihin ja korvattuihin edunmenetyksiin ei voida puuttua uudella velvoitteella.

Koska Korvauspäätöksellä korvattua osaa kokonaisvahingoista ei ole huomioitu Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä, tulee päätös kumota ja Hakemus hylätä.

4.2.4 Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi puuttuu

Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen ei ole sisällytetty vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista kustannus-hyötyanalyysiä, vaikka Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisten velvoitteiden toteuttaminen johtaisi jäljempänä kohdassa 4.3.6 tarkemmin kuvatusti erittäin merkittäviin kustannuksiin luvanhaltijoille. Vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan:

"Kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia."

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen kustannus-hyötyanalyysi on edellytyksenä myös vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiselle kalatalousvelvoitteen muuttamiselle, sillä luvanhaltijaa ei voida muuttamistilanteessa asettaa eri asemaan verrattuna siihen, että velvoite asetettaisiin ensimmäistä kertaa. Vesilain mukaan velvoitteen toimenpiteiden kustannusten tulee olla kohtuullisia niillä saavutettavaan hyötyyn nähden.

Myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa tarkistamismenettelyssä sovelletaan vesilain 3 luvun 14 §:n kustannus-hyötyanalyysiä. Belinskijn ym. artikkelissa todetaan esimerkiksi seuraavaa:

”Systemaattisen tulkinnan pohjalta VL 3:22:ssä tarkoitetulla kalatalousmääräysten muuttamisella on samat rajat kuin uusien kalatalousmääräysten asettamisella VL 3:14:n perusteella. Siten muutettujen määräysten mukaisten toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia toiminnanharjoittajalle.”³

Yhtiö viittaa tältä osin myös oikeusministeriön lausuntoon koskien vesilain säätämiseen johtaneesta hallituksen esityksestä annettua perustuslakivaliokunnan lausuntoa. Oikeusministeriön lausunnossa todetaan muun muassa seuraavaa (korostus lisätty):

”Tarkistaminen voitaisiin tehdä joko olosuhteiden olennaisen muutoksen tai velvoitteen epätarkoituksenmukaisuuden vuoksi. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että tarkistamisella voitaisiin olennaisesti laajentaa kalatalousvelvoitteen tai -maksun sisältöä ja siten merkittävästi korottaa hankkeesta vastaavan kustannusvastuuta. Valtiosääntöoikeudellisesti säännös on katsottava sallituksi käytönrajoitukseksi.”⁴

Yhtiö korostaa, että Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitettyjen velvoitteiden toteuttaminen johtaisi erittäin merkittäviin kustannuksiin, eikä luvanhaltijalle voida asettaa tällaisia velvoitteita ilman seikkaperäistä ja asianmukaista selvitystä sen kustannuksista ja saavutettavista hyödyistä. Yhtiö kuitenkin toteaa jo tässä yhteydessä, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen osalta kustannus-hyötyvertailun lopputulos on ilmeisen negatiivinen valituksen liitteessä 2 ja kohdassa 4.3.6 tarkemmin esitetyllä tavalla. Sekä yksityiset että yleiset menetykset ovat poikkeuksellisen mittavat ja yleiset ja yksityiset hyödyt, joita Muutoksenhaunalaisen Päätöksen hyväksymisellä voitaisiin saavuttaa, ovat puolestaan marginaaliset. Yhtiö toteaa, että Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on hyväksytty perustelemattomia väitteitä sellaisenaan ja toisaalta ohitettu keskeisiä tosiseikkoja ja Yhtiön esittämää selvitystä.⁵

Uusien velvoitteiden asettaminen edellyttää vesilain nojalla sitä, että saavutettavista hyödyistä on esitetty asianmukainen määrällinen arvio. Tällainen arvio, jossa otetaan huomioon määrällinen arvio sekä asetettujen velvoitteiden hyödyistä että haitoista, puuttuu Muutoksenhaunalaisesta Päätöksestä kokonaan. AVI on pitänyt Yhtiön esittämien ratkaisujen kustannuksia ylimitoitettuina, kuitenkin samaan aikaan asettaen vastuun kustannustehokkaampien ratkaisujen kehittämisestä Yhtiölle.⁶

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei ole myöskään arvioitu sitä, olisiko Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus sen tavoitteena olevan vaelluskalojen lisääntymiskierron kannalta kustannustehokkain vaihtoehto. Yhtiön käsityksen mukaan näin ei ole, vaan Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on valittu kustannusvaikutukseltaan poikkeuksellisen merkittävä toimenpideyhdistelmä, jonka toimivuudesta ei ole olemassa asianmukaista ja

³ Belinskij, Antti, Soininen, Niko: Vaelluskalakantojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2017. Toim. Tapio Määttä et al. Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos, Joensuu 2017, s. 130.

⁴ Lisäselvitys eduskunnan perustuslakivaliokunnalle. Hallituksen esitys eduskunnalle vesilainsäädännön uudistamiseksi (HE 277/2009). Oikeusministeriö. 18.5.2010.

⁵ Ks. valituksen kohta 4.2.8.

⁶ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 870–871.

tieteellisesti perusteltua tutkimustietoa, ja jolla tässä valituksessa esitetyillä perusteluilla ei päästä Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiseen tavoitteeseen.

Koska asian laillisuuden kannalta keskeistä vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista arviointia ei ole tehty, edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrätyllä tavalla eivät täyty, ja Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä.

4.2.5 Vesilain 19 luvun 10 §:n mukainen tärkeän yksityisen edun arviointi puuttuu

Vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan ennen vesilain voimaantuloa annettua kalatalousvelvoitetta tai -maksua koskevia määräyksiä voidaan tarkistaa, mikäli sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Lainkohdan mukaan (korostus lisätty):

"Lupaviranomainen voi 3 luvun 22 §:n mukaisesti hakemuksesta muuttaa myös ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousvelvoitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä.

Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat."

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä arvioidaan puutteellisesti velvoitteen tarpeellisuutta yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta. Erityisesti Muutoksenhaunalaisesta Päätöksestä puuttuu kokonaan arvio siitä, miten sen mukaiset velvoitteet vaikuttavat muihin yleisiin etuihin kuin kalatalouteen. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei ole myöskään esitetty minkäänlaista määrällistä arviota yleisestä edusta, eikä asianmukaista määrällistä arviota vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamasta tärkeästä yksityisestä edusta. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on arvioitu käytännössä pelkästään kalataloudellisia vaikutuksia sivuuttaen kokonaan esimerkiksi sähköjärjestelmän toiminnalle aiheutuvat merkittävät yhteiskunnalliset vaikutukset. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei myöskään ole osoitettu siinä määrätyn velvoitekokonaisuuden kalataloudellista hyötyä suhteessa Velvoitepäätöksen mukaiseen istutusvelvoitteeseen.

Koska asian laillisuuden kannalta keskeistä vesilain 19 luvun 10 §:n mukaista arviointia ei ole tehty, edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrätyllä tavalla eivät täyty, ja Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä.

4.2.6 Vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu puuttuu

Vesitaloushankkeelle myönnetään lupa, jos hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty on huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin menetyksiin (VL:n 3:4.1, 2-kohta).

Lupa myönnetään vesilain mukaan vesitaloushankkeelle, jolla tarkoitetaan vesi- tai maa-alueella toteutettavaa toimenpidettä tai rakennelman käyttämistä, joka voi

vaikuttaa pinta- tai pohjaveteen, vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön (VL:n 1:3.1, 9-kohta). Vesilain esitöiden mukaan vesitaloushanke kattaisi yleiskäytön piiriin kuuluvia toimintoja lukuun ottamatta kaikki vesi- ja maa-alueella toteutettavat toimenpiteet, joiden vaikutukset ulottuvat pinta- tai pohjaveteen tai muutoin vesiympäristöön, vesitalouteen tai vesialueen käyttöön laissa tarkemmin yksilöidyn tavoin.⁷

AVI ei ole sisällyttänyt Muutoksenhaunallaiseen Päätökseen vesilain 3 luvun 4 §:n mukaista intressivertailua, eli arviota siitä, olisiko Muutoksenhaunallaisen Päätöksen mukaisesta kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty huomattavaa verrattuna hankkeesta yleisille tai yksityisille eduille koituihin menetyksiin. Muutoksenhaunallaisesta Päätöksestä puuttuu esimerkiksi kokonaan arvio siitä, miten sen mukaiset uudet velvoitteet ja niiden kustannukset vaikuttavat Yhtiön toimintaan ja sitä kautta käytettävissä olevaan säästövoimaan, sähkömarkkinoihin, sähkön hintaan, sähkönjakelun varmuuteen ja kansalliseen varautumiseen sähkön vuorokautisiin kulutushuippuihin. Muutoksenhaunallaisesta Päätöksestä puuttuu kokonaan asianmukainen arvio siitä, mitkä ovat uusien velvoitteiden asettamisesta Yhtiölle aiheutuvat taloudelliset menetykset. Lisäksi Muutoksenhaunallaisesta Päätöksestä puuttuu vesilain edellyttämä asianmukainen ja määrällinen arvio hankkeen yksityisistä ja yleisistä hyödyistä. Esimerkiksi yksityiselle ja yleiselle kalatalousedulle aiheutuvia hyötyjä ei ole arvioitu määrällisesti.

AVI on Muutoksenhaunallisessa Päätöksessään katsonut, että vesilain 3 luvun 4 § ei tule sovellettavaksi, sillä kyse ei ole luvan myöntämisen edellytysten harkinnasta.⁸ Yhtiön näkemyksen mukaan Muutoksenhaunallaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus vaikutuksineen on katsottava vesilain mukaiseksi vesitaloushankkeeksi, sillä sen mukaisten velvoitteiden toteuttamisella olisi vesiympäristöön ja vesitalouteen ulottuvia vaikutuksia sekä kalateiden rakentamisen että vaadittujen houkutusvirtaamien aiheuttamien virtaamamuutosten takia. Lisäksi Muutoksenhaunallinen Päätös sisältää velvoitteen vesitalousluvan hakemisesta sen mukaisille kalateille, joiden rakentamisessa on kiistatta kyse vesilain tarkoittamasta vesitaloushankkeesta. Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä asetetaan suunnittelu- ja vesitalousluvan hakuvelvoitteen lisäksi reunaehdot vaadittuihin kalateihin ja alasvaellusratkaisuihin liittyen. Näin ollen AVI:n olisi tullut liittää vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu osaksi Muutoksenhaunallista Päätöstään.

Koska vesilain edellyttämää intressivertailua ei ole tehty, edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi Muutoksenhaunallaisen Päätöksen mukaisesti eivät täyty ja Muutoksenhaunallinen Päätös tulee siksi kumota ja Hakemus hylätä.

4.2.7 Muutoksenhaunallista Päätöstä ei edeltänyt valvontaviranomaisen tekemä vesilain 19 luvun 7 ja 8 §:ien mukainen selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia

Muutoksenhaunallista Päätöstä ei edeltänyt valvontaviranomaisen tekemä vesilain 19 luvun 8 §:n ja 7 §:n edellyttämä selvitys koskien vedenjuoksun haitallisia

⁷ HE 277/2009 vp (1 luvun 3 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 44.

⁸ Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 887.

vaikutuksia, vaikka Muutoksenhaunalainen Päätös sisältää määräyksiä, jotka kuuluvat lainkohtien soveltamisalaan. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen määräyksen 1 mukaan:

"Kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.

Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi.

Kalatie tai muut mahdolliset vastaavat ylösvaellusrakenteet on suunniteltava siten, että niissä voidaan johtaa vettä riittävästi lohen ja meritaimenen nousun varmistamiseksi, kuitenkin vähintään 2 m³/s. Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa."⁹

Määräykset, joiden mukaan rakenteiden on sovellettava lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen ja joiden mukaan Yhtiöllä on velvollisuus luovuttaa kalankulun rakenteisiin tarvittava vesi ilmaiseksi ja johtaa vettä vähintään 2 m³/s, ovat vesilain 19 luvun 8 §:n mukaisia veden juoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä. Näin ollen määräyksen 1 on katsottava kuuluvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä koskevan vesilain 19 luvun 8 §:n soveltamisalaan. Lainkohdan mukaan muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen vesilain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä vesilain 19 luvun 7 §:ssä säädetään.

Muutoksenhaunalaista Päätöstä ei ole kuitenkaan edeltänyt vesilain 19 luvun 7 §:n mukainen valvontaviranomaisen selvitys koskien voimalaitosten vedenjuoksun haitallisia vaikutuksia, eikä tällaista ole tehty Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyn yhteydessä. Täten Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei voida määrätä vedenjuoksuun edellä kuvattuja muutoksia.

Lopputulos olisi sama, vaikka Vaasan hallinto-oikeus katsoisi asiassa tältä osin olevan kyse vesistön säännöstelystä, jolloin asiaan sovellettaisiin suoraan vesilain 19 luvun 7 §:n säännöksiä ilman kyseisen luvun 8 §:n viittaussäännöstä.

Koska ELY-keskus ei ennen Hakemuksen jättämistä ole tehnyt vesilain edellyttämää selvitystä vedenjuoksun haitallisista vaikutuksista, eikä ELY-keskus tehnyt selvitystä AVI:n Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyn yhteydessä, edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesti eivät täyty ja Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä.

⁹ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 813.

4.2.8 Hallintomenettelyn vaatimukset ja hallinnon oikeusperiaatteet sekä EIS:n vaatimukset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä eivät täyttäneet Muutoksenhaunalaista Päätöstä edeltäneessä käsittelyssä

4.2.8.1 Aluksi

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittely AVI:ssa on ennen päätöksen antamista ollut sekä prosessuaalisesti että aineellisesti puutteellista tässä valituksessa kuvaillulla tavalla. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittely AVI:ssa ei ole täyttänyt hallintomenettelylle laissa asetettuja vaatimuksia, hallinnon oikeusperiaatteita, eikä EIS:n vaatimuksia oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä.

4.2.8.2 Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei ole noudatettu hallintolain asettamia vaatimuksia hallintomenettelylle

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei ole noudatettu hallintolain (434/2003) asettamia vaatimuksia hallintomenettelylle, sillä AVI ei ole käsitellyt asiaa viivytyksettömästi, päätöksentekoa ei ole edeltänyt asianmukainen asian selvittäminen, eikä päätöstä ole perusteltu hallintolain edellyttämällä tavalla.

Hallintolain 23 § asettaa viranomaiselle yleisen velvollisuuden käsitellä viranomaiseen saapuva asia ilman aiheetonta viivytystä. Hallintolain 23 §:n mukaan:

"Asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Viranomaisen on esitettävä asianosaiselle tämän pyynnöstä arvio päätöksen antamisajankohdasta sekä vastattava käsittelyn etenemistä koskeviin tiedusteluihin."

Asian viivytyksetön käsittely on turvattu myös Suomen perustuslaissa (731/1999, jäljempänä perustuslaki). Perustuslain 21.1 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa. Viivytyksetöntä menettelyä edellytetään myös virkamiehiltä valtion virkamieslain (750/1994) mukaisesti.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyä ei ole toteutettu lain edellyttämällä tavalla ilman viivytystä. ELY-keskuksen hakemus on saapunut AVI:n käsittelyyn 17.3.2017 ja AVI on antanut asiassa ratkaisun 29.7.2024. Asiaa käsiteltiin AVI:ssa yli seitsemän vuotta ennen Muutoksenhaunalaisen Päätöksen antamista. Asian pitkstä käsittelyajasta on tehty valtioneuvoston oikeuskanslerille kantelu. Valtioneuvoston apulaisoikeuskansleri on antanut kantelusta 26.2.2024 päätöksen, jonka mukaan asian käsittelyä on pidettävä aiheettomasti viivästyneenä.¹⁰

Asian viivytyksettömän käsittelyn lisäksi vesilain 11 luvun 3 § asettaa viranomaiselle velvollisuuden esittää hakemuksessa asian ratkaisemisen kannalta riittävä selvitys hankkeen vaikutuksista yleisiin etuihin, yksityisiin etuihin ja ympäristöön sekä arvion hankkeen tuottamista hyödyistä ja edunmenetyksistä vesialueen rekisteriyksiköille, niiden omistajille sekä muille asianosaisille. ELY-keskus laiminlöi tämän

¹⁰ Apulaisoikeuskanslerin päätös kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevan hakemuksen käsittelyajasta aluehallintovirastossa, annettu 26.2.2024, OKV/1681/10/2022 OKV/2400/10/2023.

velvollisuutensa Hakemuksessa eikä AVI vesilain vastaisesti edellyttänyt ELY-keskukselta lisäselvitystä vesilain 11 luvun 5 §:n mukaisesti.

Myös hallintolain 31 § asettaa viranomaiselle selvittämisvelvollisuuden asian käsittelyä ja ratkaisua varten. Hallintolain 31 §:n mukaan:

"Viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset.

Asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Asianosaisen on muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen."

Hallintolain esitöiden mukaan lainkohdan tarkoituksena on korostaa virallisperiaatteen lisäksi "pyrkimystä aineellisen totuuden saavuttamiseen asettamalla viranomaisen velvollisuudeksi huolehtia asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä".¹¹

Yhtiö viittaa tältä osin myös kaikkeen liitteessä 3 esitettyyn ja korostaa, että viranomaiselta edellytetään asian selvittämistä myös oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019, jäljempänä "hallintoprosessilaki") 37 §:n mukaisesti.

Viranomaisen selvittämisvelvollisuuden tarkoituksena ja tavoitteena on saavuttaa asian käsittelyssä aineellisesti (toisin sanoin sisällöllisesti) oikea ratkaisu, joka edellyttää viranomaiselta riittävää ja paikkaansa pitävää tietoa käsiteltävästä asiasta. Oikeuskirjallisuudessa Olli Mäenpää on avannut viranomaisen selvitysvelvollisuuden ulottuvuutta seuraavasti (korostus lisätty):

"Hallintoasian käsittelyn ensisijaisena tavoitteena on lainmukainen ja sisällöllisesti oikea ratkaisu. Oikean ratkaisun muodolliset vähimmäisedellytykset ovat riittävä informaatio ratkaisun perusteena ja lainmukainen päätöksenteko. Lainmukaisuus edellyttää lakisääteisten menettelyvaatimusten noudattamisen lisäksi lain oikeaa soveltamista sekä laissa määriteltyjen edellytysten ja vaatimusten huomioon ottamista. Sisällöllisesti oikea ratkaisu puolestaan edellyttää oikean lainsoveltamisen lisäksi riittävää ja paikkansapitävää tosiasiatietoa, jonka perusteella päätös tehdään. Vasta tällaisen tosiasiatiedon perusteella voidaan varmistaa asiaan soveltuva lainsäädäntö ja sen soveltamisessa huomioon otettavat seikat. Sisällöllisesti oikea ratkaisu on siis mahdollinen vain, jos hallintoasian käsittely ja siinä tehtävät ratkaisut perustuvat luotettavaan, riittävään ja mahdollisimman objektiiviseen informaatioon."¹²

Selvittämisvelvollisuus kytkeytyy riittävän ja paikkaansa pitävän tosiasiatiedon käsittelyyn ja viranomaisen päätöksen perusteluun näiden tosiasiatietojen perusteella. Oikeuskirjallisuuden perusteella asian ratkaisemisen kannalta riittävät ja paikkaansa pitävät tosiasiatiedot ovat viranomaisprosessin lähtökohta. Vasta sen jälkeen, kun viranomaisprosessi on todennut tällä olevan riittävästi paikkaansa pitävää

¹¹ HE 72/2002 vp (6 luvun 31 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 86.

¹² Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2023, s. 443.

tietoa, tämä voi ryhtyä muihin asian ratkaisemisen kannalta tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä viranomaisen on perustanut keskeiset, luvanhaltijoiden kannalta taloudellisesti merkittävimmät velvoitteet yksipuolisiin selvityksiin, joiden sisältämiä tietoja ei ole perusteltu tieteellisesti tai hallintolain edellyttämällä tarkkuudella. AVI on määrännyt Yhtiölle merkittäviä muutoksia esimerkiksi istutusvelvoitteeseen, perustaen muutoksen Luonnonvarakeskuksen (jäljempänä "Luke") toimittaman kaksisivuisen, perustelemattoman 14.6.2021 päivätyn lausunnon (Dnro 1429/00 04 05/2021, jäljempänä "Luken Lausunto") varaan. Luken Lausunnon johtopäätöksiä ei ole perusteltu hallintolain edellyttämällä tarkkuudella, eikä sellaisella tavalla, että niiden johdosta voitaisiin rajata pois tieteellinen epäily¹³ lausunnon sisältämien tietojen soveltuvuudesta Kemijoen velvoitekokonaisuuteen.

Lisäksi, kuten kohdissa 4.2.4 ja 4.2.6 on tarkemmin esitetty, AVI ei ole toteuttanut Muutoksenhaunalaista Päätöstä edeltävästi vesilain mukaan vaadittua kustannus-hyötyanalyysiä tai intressivertailua päätöksen seurauksista. AVI ei ole myöskään esittänyt minkäänlaista arviota Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen velvoitekokonaisuuden kustannuksista Yhtiölle. AVI on esittänyt Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä väitteen siitä, että Yhtiön asian käsittelyn aikana toimittamat kustannusarviot eivät välttämättä ole täsmällisiä.¹⁴ Samalla AVI:n perusteluiden mukaan ELY-keskus ei ole voinut esittää tarkkoja arvioita Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisista kustannuksista. AVI ei ole kuitenkaan vaatinut asiassa lisäselvityksiä, jotta asian ratkaisemisen kannalta olennainen seikka, eli Muutoksenhaunamukaisen Päätöksen kustannukset luvanhaltijoille, voitaisiin asian käsittelyssä ratkaista. Lisäksi AVI on asettanut Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä vastuun kustannustehokkaampien kalatieratkaisujen kehittämisestä Yhtiölle. Edellä mainittuja selvityksiä ei ole myöskään esitetty Hakemuksessa vesilain edellyttämällä tavalla.

Näin ollen asian ratkaisemisen kannalta erittäin merkittävät seikat, kuten istutusvelvoitteen suuruuteen vaikuttavat perusteet ja uusien kalatalousvelvoitteiden luomat kustannukset luvanhaltijoille, on jätetty asian ratkaisemisen viranomaisen, eli AVI:n, toimesta selvittämättä hallintolain vaatimalla tavalla. AVI:lla ei voida todeta olleen asian ratkaisemiseksi riittävää ja paikkaansa pitävää tosiasiatietoa, eikä Muutoksenhaunalaisen Päätöksen voida todeta perustuvan luotettavaan, riittävään ja mahdollisimman objektiiviseen informaatioon.

Mäenpää on arvioinut oikeuskirjallisuudessa, että viranomaisen selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluu tosiasioiden arviointi, *"joka kohdistuu hankitun tai saadun selvityksen paikkaansa pitävyyteen ja merkitykseen käsiteltävän asian*

¹³ Ks. KHO 2021:60, jonka perusteluissa viranomaisen selvitysvelvollisuus oli sidottu tarpeeksi täsmällisiin ja lopullisiin päätelmiin, joilla voidaan hälventää kaikenlainen tieteellinen epäily. Ratkaisun mukaan (korostus lisätty): *"Yleiskaavaan liittyvää Natura-arviointia ei edellä esitetyt, erityisesti kaavan toteuttamisesta aiheutuvien yhteisvaikutusten arviointiin liittyvät epävarmuustekijät huomioon ottaen voida kaikilta osin pitää riittävänä, eivätkä siinä esitetyt johtopäätökset merkittävien haitallisten vaikutusten toteutumatta jäämisestä kaikilta osin perustu sellaisiin unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitettuihin täydellisiin, täsmällisiin ja lopullisiin päätelmiin, joilla voidaan hälventää kaikenlainen tieteellinen epäily asianomaisella suunnittelualueella suunniteltujen töiden vaikutuksista."*

¹⁴ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 869–873.

kannalta".¹⁵ Lisäksi oikeuskäytännössä on otettu kantaa viranomaisen selvitysvelvollisuuden ulottuvuuteen tapauksessa, jossa osapuolet ovat toimittaneet toisistaan vastakkaisia selvityksiä. Esimerkiksi tapauksessa KHO 2019:171 on otettu kantaa jätehuoltolautakunnan laatimien selvitysten ja kuljetusyrityksien teettämän selvityksen keskenään vastakkaisiin johtopäätöksiin. KHO:n mukaan lautakunnan päätöksenteko olisi tilanteessa, jossa osapuolet ovat esittäneet keskenään vastakkaisia johtopäätöksiä, edellyttänyt selvitysten vertaamista ja uusien päätelmien tekemistä.

AVI:lle on Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen asian käsittelyssä toimitettu molempien osapuolten toimesta selvityksiä, joissa on päädytty toisistaan vastakkaisiin johtopäätöksiin. Yhtiö ja ELY-keskus ovat esittäneet asian käsittelyssä toisistaan vastakkaisia näkemyksiä haetun velvoitemuutoksen kustannusarviosta, vahinkoarviosta, Kemijoen poikastuotantoalasta, poikastuotantokyvystä sekä villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta.¹⁶ AVI ei ole kuitenkaan vesilain ja oikeuskäytännön edellyttämällä tavalla verrannut keskenään vastakkaisia johtopäätöksiä, tai vaatinut niiden osalta uusien johtopäätösten tai selvitysten tekemistä.

Edellä mainittujen hallintomenettelyn vaatimusten lisäksi hallintolain 45.1 §:n mukaan viranomaisen on perusteltava päätöksensä. Lainkohdan mukaan:

"Päätös on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset."

Hallintolain 9 §:n sisältämä selkeysvaatimus täsmentää osaltaan viranomaisen perusteluvollisuutta. Lainkohdan mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Oikeuskirjallisuudessa on täsmennetty perusteluiden tarkempia sisällöllisiä ja laadullisia vaatimuksia. Esimerkiksi Mäenpää on todennut seuraavaa (korostukset lisätty):

"Perusteluista on siten käytävä ilmi päätöksen perusteena oleva selvitys ja sen oikeudelliset perusteet. Perusteluille ei hallintolaissa ole asetettu tarkempia sisällöllisiä tai laadullisia vaatimuksia. On kuitenkin selvää – jotta perustelemisesta ylipäänsä voitaisiin puhua – että perustelujen on oltava riittävän selkeitä, yksilöityjä ja ymmärrettäviä (Tiililä 2008). Jokainen päätökseen mahdollisesti sisältyvä erillinen ratkaisu on myös perusteltava."¹⁷

"Perustelujen esittämisen tarkoituksena on informoida päätöksen kohdetta siitä, mikä ratkaisijan kanta asiassa on ja miten siihen on päädytty. Perusteluista pitää siksi käydä ilmi, mitkä seikat on katsottu selvitetyiksi ja mikä oikeudellinen merkitys niille on annettu. Juuri näillä tiedoilla on asianosaisen oikeussuojan kannalta keskeinen merkitys."¹⁸

¹⁵ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2023, s. 444.

¹⁶ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 842–860, s. 862–864 ja s. 869–873.

¹⁷ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2023, s. 546.

¹⁸ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2023, s. 546.

Muutoksenhaunalaista Päätöstä ei ole perusteltu hallintolain edellyttämällä tavalla, sillä esimerkiksi Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen vahinkoarvio on perustettu Luken perustelemattoman lausunnon varaan.¹⁹ Viranomaisen perusteluvaatimuksen ei voida todeta täyttyneen asiassa, jossa ratkaisun kannalta olennaista selvitystä ei ole perusteltu. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perustelujen ei voida todeta olevan selkeitä, yksilöityjä ja ymmärrettäviä. Lisäksi Hakemukseen ei ole sisällytetty vesilain edellyttämiä selvityksiä.

Edellä mainituin perustein Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyssä ei ole noudatettu viranomaiselle asetettua velvollisuutta ratkaista asia ilman aiheetonta viivytystä, selvittämiselvöllisyyttä tai velvollisuutta perustella päätös. AVI ei ole noudattanut Muutoksenhaunalaisen Päätöksen ratkaisussa hallintolain asettamia vaatimuksia viranomaisen päätöksenteolle eikä toiminut hallintolain mukaisesti perustaessaan Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiset velvoitteet puutteellisten ja tieteellisesti perustelemattomien lausuntojen varaan.

4.2.8.3 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyssä ei ole huomioitu hallinnon oikeusperiaatteita

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei ole noudatettu hallintolain asettamia vaatimuksia hallintomenettelylle, sillä AVI:n päätöksenteossa ei ole huomioitu asianmukaisella tavalla hallinnon oikeusperiaatteita. Viranomaisen tulee huomioida harkintavaltaansa käyttäessään hallintolain 6 §:n sisältämät hallinnon oikeusperiaatteet. Hallintolain 6 §:n mukaan:

"Viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia."

Hallinnon oikeusperiaatteiden vastaisuus on itsenäinen hallintopäätöksen lainvastaisuuden peruste.²⁰

Hallinnon oikeusperiaatteiden puolueettomuusvaatimus liitetään hallintolain esitöiden mukaan objektiivisuusvaatimukseen. Hallintolain esitöiden mukaan viranomaisen päätöksenteon tulee olla objektiivisesti perusteltavissa.²¹ Yhtiö toteaa, kuten jäljempänä kohdassa 4.3.3 tarkemmin esitetyllä tavalla on osoitettu, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiset velvoitemuutokset on perustettu selvityksiin, joita ei ole perusteltu niiden merkityksellisyys huomioon ottaen

¹⁹ Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätty lausunto asiassa: Lausunnon täydennyspyyntö asiassa Kemijoen ja Iijoen kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet (LAPELY/2756/2020, LAPELY/986/2020).

²⁰ Hallituksen esityksessä HE 230/2014, joka koski eräiden hallintoasioiden muutoksenhakusäännösten tarkistamista, todetaan hallintolainkäyttölain 7 §:n osalta seuraavaa: "Hallintopäätös voi olla lainvastainen ensinnäkin silloin, jos viranomainen on soveltanut lakia virheellisesti. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että viranomainen on tulkinnut sovellettavaa lakia väärin tai soveltanut päätöksensä perusteena säännöstä tai lakia, joka ei koske ratkaistavaa asiaa. Virheellinen lain soveltaminen voi aiheutua myös siitä, että viranomainen ei ole päätöstä tehdessään noudattanut perustuslain, Euroopan unionin oikeuden tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia."

²¹ HE 72/2002 vp (2 luvun 6 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 55.

tarpeeksi täsmällisesti tai tieteellisesti aukottomasti. Näin ollen Muutoksenhaunalaisten Päätöksen ei voida todeta olevan objektiivisesti perusteltu.

Hallinnon oikeusperiaatteet korostavat päätöksenteon objektiivisuuden lisäksi johdonmukaisuutta ja tasapuolisuutta. Näiden edellytysten ei voida todeta täyttyvän tilanteessa, jossa viranomaisen on perustanut päätöksensä riittämättömään, perustelemattomaan ja tosiasiallisesti virheelliseen tietoon.

Hallinnon oikeusperiaatteisiin lukeutuva luottamuksensuojaperiaate sisältää vaatimuksen, jonka mukaan viranomaisen on toiminnassaan otettava huomioon yksityisen oikeutetut odotukset ja turvattava ne. Oikeuskirjallisuudessa Mäenpää on todennut, että toiminnanharjoittajalle lainsäädännön nojalla myönnettävä lupa luo haltijalleen oikeutettuja odotuksia.²² Myönnetyn luvan ehtoihin tehtävä jälkikäteinen puuttuminen luo luottamuksensuojan asettamaan lähtökohtaan poikkeuksen, joka on tehty vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella jossain määrin mahdolliseksi. Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiseen menettelyyn on kuitenkin oltava selkeät oikeudelliset reunaehdot, eikä puuttuminen voi olla niin merkittävää, että kyseessä olevan vesitaloushankkeen edellytykset toimia taloudellisesti kannattavalla tavalla vaarantuvat. Vesilain esitöissä todetaan seuraavasti:

*"Perustusvaliokunnan omaksuman käytännön mukaan perusteltujen odotusten suojaan liittyy oikeus luottaa toiminnan kannalta olennaisia oikeuksia ja velvollisuuksia sääntelevän lainsäädännön pysyvyyteen niin, että tällaisia seikkoja ei voida säännellä tavalla, joka kohtuuttomasti heikentäisi osapuolten oikeusasemaa (PeVL 31/2006 vp, 107/2005 vp ja 4/2008 vp)."*²³

Hallinnon oikeusperiaatteisiin lukeutuvan suhteellisuusperiaatteen mukaan viranomaisen toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Oikeuskirjallisuudessa Mäenpää on kuvannut suhteellisuusperiaatteen sisältävän seuraavat eri osatekijät. Viranomaisen toimen on oltava hallinnon kannalta asianmukainen ja tehokas sekä sopiva suhteessa perusteltuun tavoitteeseen tai päämäärään, jota sillä pyritään toteuttamaan. Viranomaisen on arvioitava toimen tarpeellisuus ja välttämättömyys erityisesti sen kohteen etujen ja oikeuksien kannalta. Lisäksi periaate edellyttää viranomaistoimien oikeasuhtaisuutta erityisesti silloin, kun toimiin sisältyy rajoittavia tai muuten negatiivisia vaikutuksia. Viranomaisen käyttämien keinojen on oltava oikeassa suhteessa tavoitteisiin nähden, ja keinoista on valittava vähiten rajoittava tai oikeuksiin puuttuva.²⁴

Oikeuskirjallisuudessa Mäenpää on esittänyt, että viranomaisen toimien oikeasuhtaisuuden arvioinnissa perusteena voidaan yleensä pitää kohtuullisuutta sekä velvoitteiden asettamisessa että etujen myöntämisessä.²⁵ Hallinnon oikeusperiaatteet eivät sisällä erillistä kohtuusperiaatetta, mutta oikeuskirjallisuudessa Mäenpään lisäksi mm. Hautamäki, sekä Tuori ja Kotkas ovat

²² Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2023, s. 172–174.

²³ HE 277/2009 vp (Hallituksen esityksen suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys, siirtymäsäännökset), s. 211.

²⁴ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2023, s. 168.

²⁵ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Alma Talent Oy 2023, s. 168.

katsoeet eräänlaisen ”kohtuusperiaatteen” sen määrittelemättömästä asemasta huolimatta sisältyvän hallinnon oikeusperiaatteisiin.²⁶

Koska Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisten velvoitteiden kustannukset ovat liitteessä 2 ja kohdassa 4.3.3 tarkemmin esitetyllä tavalla Yhtiölle erittäin merkittävät ja erikseen kohdassa 4.3.4 tarkemmin esitetyllä tavalla toteuttamiskelvottomat, toteutuessaan ne voisivat vaikuttaa Kemijoella sijaitsevien voimalaitosten edellytyksiin toimia taloudellisesti kannattavalla tavalla. Näin ollen AVI:n ei voida todeta ottaneen huomioon Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyssä hallintolain edellyttämää luottamuksensuojaperiaatetta. Tällaisten muutosten ei myöskään voida todeta olevan suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon korvauksettomassa ja määrällisesti merkittävässä kasvattamisessa tulisi ottaa huomioon luottamuksensuojaperiaatteen ja suhteellisuusperiaatteen asettamat rajoitteet sekä sen lakiin kirjaamattomasta asemasta huolimatta kohtuusperiaate.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus ja siihen johtanut asian käsittely AVI:ssa on edellä kuvaillulla tavalla lain vaatimusten ja hallinnon oikeusperiaatteiden vastainen. Muutoksenhaunalainen Päättös tulee siksi kumota kokonaisuudessaan ja Hakemus hylätä.

4.2.8.4 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittely AVI:ssa ei ole noudattanut EIS:n vaatimuksia oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä

Edellä kohdassa 4.2.8.2 tarkemmin kuvaillun hallintolain ja perustuslain asettaman asian käsittelyn joutuisuusvaatimuksen lisäksi EIS asettaa vaatimuksia oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille ja sen kohtuulliselle kestolle. Kuten professori emeritus Kaarlo Tuori on liitteessä 3 tarkemmin kuvaillut, EIS:n 6 artiklan 1 kohdan mukaisella säännöksellä saattaa olla Suomessa eräänlaista välillistä tulkintavaikutusta myös hallintomenettelyssä. EIS:n 6 artiklan 1 kohdan mukaan (korostus lisätty):

"Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyyttestä. Päättös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta."

Kuten perustuslain ja hallintolain vastaavien säännösten osalta, myös EIS:n mukainen kohtuullisen ajan käsittelyvaatimus riippuu tapauksen kokonaisarvioinnista. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (jäljempänä "EIT") on määritellyt kohtuullisen ajan käsitettä ratkaisukäytännössään. EIT:n ratkaisukäytännön mukaan kohtuullisen

²⁶ Hautamäki, Veli-Pekka: Hyvän hallinnon toteuttaminen. Edita Publishing Oy 2004, s. 166 sekä Tuori, Kaarlo; Kotkas, Toomas: Sosiaalioikeus. Alma Talent Oy 2008, s. 154.

ajan arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota tapauksen vaikeusasteeseen, osapuolten toimintaan ja valtiosisäisten tuomioistuinten sekä muiden viranomaisten toimintaan oikeudenkäynnin kuluessa.²⁷

EIS:n 6 artiklan rikkomus voi myös tapahtua tilanteessa, jossa viivästyminen on tapahtunut muussa valtion toimielimessä kuin tuomioistuimessa. Oikeuskirjallisuudessa Pellonpää, Gullans, Pölönen ja Tapanila ovat todenneet, että EIS:n mukaisesti valtio vastaa muiden valtion toimielinten kuin tuomioistuinten aiheuttamista viivästyksistä²⁸:

"Sen sijaan valtio vastaa niin yksityisluonteisia oikeuksia koskevissa kuin rikosasioissakin myös muiden organisiensa kuin itse tuomioistuinten aiheuttamista viivästyksistä."

Lisäksi EIT on todennut EIS:n mukaista kohtuullisen ajan vaatimusta rikotun erinäisissä ratkaisuisa. Ratkaisujen mukaan, jotta viivästyksen voidaan tulkita tarkoittavan EIS:n rikkomista, viivästysten tulee olla kohtuuttoman pitkiä. Esimerkiksi tapauksessa Huoltoasema Matti Eurén ym. v. Suomi, jossa oli kyse ympäristölupa-asiasta, jota käsiteltiin hallinto-oikeudessa ja KHO:ssa, ja jossa KHO palautti asian takaisin ympäristölupaviraston käsittelyyn, EIT on katsonut rikotun EIS:n 6 artiklaa. Asiaa käsiteltiin eri oikeusasteissa yhteensä kuuden ja puolen vuoden ajan, minkä katsottiin rikkoneen 6 artiklaa.²⁹ EIT on lisäksi katsonut kohtuullisen ajan vaatimusta rikotun muissa tapauksissa, joissa asian käsittely on saattanut esimerkiksi kestää kahdesta vuodesta yhteentoista vuoteen.³⁰

EIT:n ratkaisukäytännössä painotetaan tapauskohtaisuutta. Kuitenkin, kun otetaan huomioon se, että tämän valituksen mukaisen asian käsittely on kestänyt jo Muutoksenhaunallisen Päätöksen antamishetkellä seitsemän vuotta, voidaan todeta, että asian käsittelyssä ei ole noudatettu EIS:n 6 artiklan mukaista kohtuullisen ajan vaatimusta.

Kuten Tuori on liitteessä 3 tarkemmin kuvaillut, EIT on ratkaisukäytännössään lisäksi katsonut, että oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on voitu loukata myös sillä perusteella, että kansallisen tuomioistuimen tosiasiasiekköjen arvio on ollut räikeän tai ilmeisen mielivaltaisen tai että kansallinen tuomioistuin on tulkinnut kansallista lakia mielivaltaisella ja ilmeisen kohtuuttomalla tavalla. EIT on lisäksi ratkaisukäytännössään katsonut, että kansallinen tuomioistuin ei saa kieltäytyä tutkimasta valittajan perusteita ja jos se hylkää nämä perusteet, sen on perusteltava tämä selkeästi. Tämän valituksen mukaisessa asiassa EIS:n perusteluja koskevat vaatimukset koskevat Yhtiön kiistämiä tosiasia-perusteita, jotka perustuvat Luken Lausuntoon.³¹

²⁷ Ks. Hokkanen v. Suomi, hakemustunnus 19823/92, ECLI:CE:ECHR:1994:0923JUD001982392.

²⁸ Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. Alma Talent Oy 2018, s. 632.

²⁹ Huoltoasema Matti Eurén ym v. Suomi, hakemustunnus 26654/08, ECLI:CE:ECHR:2010:0119JUD002665408, kohdat 28–34.

³⁰ Ks esimerkiksi Guincho v. Portugali, hakemustunnus 8990/80, ECLI:CE:ECHR:1982:0706DEC000899080; Deumeland v. Saksa, hakemustunnus 9384/81, ECLI:CE:ECHR:1986:0529JUD000938481; Baraona v. Portugali, hakemustunnus 10092/82, ECLI:CE:ECHR:1987:0708JUD001009282; Bock v. Saksa, hakemustunnus 22051/07, ECLI:CE:ECHR:2010:0119DEC002205107; Unión Alimentaria Sanders S.A. v. Espanja, hakemustunnus 11681/85, ECLI:CE:ECHR:1989:0707JUD001168185; ja X v. Ranska, hakemustunnus 18020/91, ECLI:CE:ECHR:1992:0331JUD001802091.

³¹ Liite 3, s. 13–14.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittely AVI:ssa ei ole edellä kuvaillulla tavalla noudattanut EIS:n 6 artiklan vaatimusta oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä, sillä asiaa ei ole ratkaistu kohtuullisessa ajassa, eikä Muutoksenhaunalaista Päätöstä ole perusteltu EIT:n oikeuskäytännön vaatimalla tavalla.

4.3 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kumoamiseen liittyvät aineelliset perusteet ja perustelut

4.3.1 Vesilain mukaiset edellytykset Velvoitepäätöksen mukaisen kalatalousveloitteen muuttamiseksi eivät täyty

4.3.1.1 Lainvoimainen Velvoitepäätös nauttii lähtökohtaisesti pysyvyyssuojaa

Lainvoimainen vesilain mukainen lupapäätös nauttii pääsääntöisesti pysyvyyssuojaa, jos lupapäätöksessä ei ole määrystä luvan tarkastamisesta tai muusta muuttamisesta. Lainvoimaiseen vesilain mukaiseen lupapäätökseen voidaan puuttua ainoastaan laissa määritellyin edellytyksin ja laajuudessa.

Vesilain 19 luvun 10 §:n sisältämän pysyvyyssuojan poikkeuksen mukaan lupaviranomainen voi muuttaa vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti ennen vesilain voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla annettua kalatalousveloitetta tai kalatalousmaksua koskevia määräyksiä. Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisenä. Lupaviranomaisen tulee päätöksessään ottaa huomioon kalatalousmaksun määräämisestä kuluneen ajan pituus ja muut asiaan vaikuttavat näkökohdat.

Oikeuskirjallisuudessa Belinskij ja Soininen ovat lisäksi korostaneet, että vesitalousluvan pysyvyydestä poikkeaminen edellyttää olosuhteiden olennaista muutosta ja määrättävien toimenpiteiden kustannusten kohtuullisuutta.³² Belinskij ja Soininen ovat todenneet kustannusten kohtuullisuusvaatimuksesta seuraavaa (korostus lisätty):

"Systemaattisen tulkinnan pohjalta VL 3:22:ssä tarkoitetulla kalatalousmääräysten muuttamisella on samat rajat kuin uusien kalatalousmääräysten asettamisella VL 3:14:n perusteella. Siten muutettujen määräysten mukaisten toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia toiminnanharjoittajalle. Lisäksi VL 2:7:ssä tarkoitetun haittojen minimoinnin periaatteen nojalla vesitaloushankkeen haittoja on minimoitava ainoastaan niin pitkälle kuin hankkeen tarkoitus voidaan saavuttaa ilman kustannusten kohtuutonta lisääntymistä kokonaiskustannuksiin ja aiheutettavaan vahingolliseen seuraukseen verrattuna."³³

Vesitalousluvan pysyvyyssuoja edellyttää, että muutettujen määräysten toteuttamisesta ei aiheudu niillä saavutettavaan hyötyyn nähden kohtuuttomia kustannuksia luvanhaltijalle. Koska edellä tässä kohdassa 4.3.1.1 ja muualla kohdissa 4.2 ja 4.3 kuvaillut lain asettamat edellytykset vesilain mukaiselle lupapäätöksen muuttamiselle eivät täyty, nauttii lainvoimainen Velvoitepäätös vesilain mukaista

³² Belinskij, Antti – Niko Soininen: Vaelluskalakantojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima. Edilex, s. 121–123.

³³ Belinskij, Antti – Niko Soininen: Vaelluskalakantojen oikeudellinen elvyttäminen ja vesivoima. Edilex, s. 127–133.

pysyvyyssuojaa. Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä, sillä lainvoimaiseen Velvoitepäätökseen ei voida puuttua ilman, että lain edellytykset luvan muuttamiselle täyttyvät.

4.3.1.2 AVI ei voi määrätä uusia velvoitteita

Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaisesti hankkeesta vastaava on velvoitettava joko toimenpitein tai kalatalousmaksulla kompensoimaan vesitaloushankkeen kalakannoille tai kalastukselle aiheuttamaa vahinkoa. Lainkohdan perusteella lupaviranomaisen tulee tehdä valinta toimenpidevelvoitteen ja kalatalousmaksun välillä. Mikäli lupaviranomainen päätyy harkinnassaan toimenpidevelvoitteeseen, tulee lupaviranomaisen valita toimenpidevelvoitteen tyyppi. Velvoitepäätöksen mukainen voimalaitosten kalatalousvelvoite koostuu istutusvelvoitteesta, tarkkailuvelvoitteesta ja nahkiaisien ylsiirtovelvoitteesta. Edelleen Yhtiölle on määrätty kalatalousmaksuja rakennusvirtaamien nostoa koskevissa erillispäätöksissä. Yhtiön omistamille voimalaitoksille ei kuitenkaan missään vaiheessa ole asetettu kalateiden rakentamisvelvoitteita, toisin kuin nykyään PVOV:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen toisessa väliaikaisessa luvassa (Vt 2.4.1949, 13/1949) on tehty.

Vesilain 3 luvun 22 § koskee siis nimenomaan lainvoimaisen kalatalousvelvoitteen muuttamista ja tarkistamista. Kuten Hollo on esittänyt liitteenä 4 olevassa lausunnossaan, jonka Yhtiö toimitti Hakemusta koskeneen muistutuksensa liitteenä AVI:lle, kyseinen lainkohta ei salli kokonaan uusien velvoitteiden asettamista.³⁴ Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on kuitenkin keskeisiltä osin kyse uusien kalatalousvelvoitemääräysten antamisesta, eikä näitä voida määrätä nyt vireillä olevassa prosessissa, vaan niihin sovelletaan vesilain 3 luvun 21 §:n 1 momentin 2 kohdan määräyksiä, josta nyt ei ole kyse.³⁵ Viimeksi mainittua säännöstä ei myöskään voida soveltaa asiassa, koska Muutoksenhaunalaisesta Päätöksestä aiheutuisi vesilain 3 luvun 21 §:n 3 momentissa kielletty Yhtiön voimalaitoksista saatavan hyödyn sanottava väheneminen. Yhtiö viittaa tältä osin myös kaikkeen emeritus professori Erkki J. Hollon asiantuntijalausunnossa (liite 4) esitettyyn. Hollo toteaa lausunnossaan mm., että:

”Yleissäännöksenä vesilain 3 luvun 21 §:n voidaan katsoa asettavan rajat sille, minkälaisia toimenpiteitä erityissäännöksenä olevan vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla on määrättävissä jälkikäteen. Tämän eron tiedostaminen on tärkeää sen vuoksi, että luvanhaltijan oikeusturvasäntely on vesilain 3 luvun 21 §:ssä, jälkimmäisestä säännöksestä poiketen, olennainen osa sen kysymyksen harkintaa, millaisia pitemmälle meneviä muutostoimenpiteitä voidaan kohtuusperusteella määrätä.”³⁶

Vesilain 3 luvun 21 §:n mukaiset ahtaat reunaehdot eivät mahdollista säännöksen soveltamista tässä asiassa, jossa on vaadittu toteuttamaan velvoitekokonaisuus, joka vaikuttaisi erittäin merkittävällä tavalla Yhtiön etuun. Muutoksenhaunalaiselle Päätökselle tämän lainkohdan perusteella ei ole edellytyksiä.

³⁴ Liite 4, s. 7.

³⁵ Liite 4, s. 4 ja 6.

³⁶ Liite 4, s. 5.

Vesilain 19 luvun 10 § ja siinä viitattu vesilain 3 luvun 22 §, joiden perusteella voidaan lainkohtien mukaisten edellytysten täytyessä muuttaa ennen vesilain voimaantuloa annettuja kalatalousvelvoitteita, ei mahdollista kokonaan uusien velvoitemääräysten antamista. Säännöstelyä koskevia lupamääräyksiä puolestaan voidaan muuttaa ja uusia määräyksiä antaa ainoastaan vesilain 19 luvun 7 §:n mukaisessa prosessissa lainkohdan mukaisten edellytysten ollessa käsillä. Vesilain 19 luvun 8 § mahdollistaa muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavien lupamääräysten tarkistamisen ja uusien määräysten asettamisen, mutta tällöinkin on noudatettava vesilain 19 luvun 7 §:ssä säädettyä menettelyä.

Vesilaki ei mahdollista sitä, että kertaalleen määrätyn toimenpidevelvoitteen lisäksi voitaisiin kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan vesilain 3 luvun 22 §:n nojalla ja lainkohdan mukaisessa prosessissa lisätä lainvoimaiseen lupapäätökseen kokonaan uusia toimenpidevelvoitteita.³⁷ Tämä todetaan myös yksiselitteisesti professori emeritus Hollon asiantuntijalausunnossa (liite 4):

"Kokonaan uusi kalatalousvelvoite olisi mahdollista asettaa vain uuden vesiluvan, sen rakenteellisen muutoksen tai luvanhaltijan lupapäätökseen hakeman muutoksen yhteydessä, mutta silloin ei tietenkään nyt hakemuksessa perusteena esitetty 3 luvun 22 § tulisi sovellettavaksi. Siihen, olisiko tämä mahdollista asian omaisen viranomaisen tai asianosaisen hakemuksesta vesilain 3 luvun 21 §:n perusteella, ei tässä yhteydessä puututa laajemmin kuin toteamalla, että jos tämän säännöksen tarkoittama rakenteellinen muutos vaikuttaa kalakantaan, kysymys on siinä suhteessa uudesta tilanteesta, johon voi liittyä kalatalousvelvoitteen asettaminen. Mutta hakemus ei koske tällaista tilannetta. Kun siis kokonaan uutta kalatievelvoitetta ei tule voida tarkistamismenettelyssä asettaa, myöskään kalatiehen nähden liitännäiset patojen rakenteita ja käytäntöjä koskevat muutokset eivät ole yksin 3 luvun 22 §:ään perustuen mahdollisia."³⁸

Uusia lupamääräyksiä voidaan lisätä lainvoimaiseen lupapäätökseen ainoastaan vesilain 3 luvun 21 §:n ja 19 luvun 5 §:n tai vesilain 19 luvun 7 §:n mukaisessa menettelyssä tilanteessa, jossa lainkohtien, mukaan lukien vesilain 19 luvun 8 §:n, tarkoittamat edellytykset uusien lupamääräysten antamiselle täyttyvät. Muutoksenhaunalaista Päätöstä ei ole kuitenkaan perusteltu edellä mainittujen lainkohtien mukaisen menettelyn edellyttämällä tavalla, vaan päätöstä on perusteltu virheellisesti vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisella olosuhteiden olennaisen muutoksen perusteella. Lisäksi, kuten tässä valituksessa on osoitettu, ei vesilain 3 luvun 21 §:n ja 19 luvun 5 §:n tai vesilain 19 luvun 7 §:n mukaiselle menettelylle tai Muutoksenhaunalaiselle Päätökselle em. säännösten perusteella ole ollut lainmukaisia edellytyksiä.

³⁷ Oikeuskäytännön osalta Yhtiö viittaa KHO:n Hiitolanjokea koskevaan päätökseen KHO 29.1.2013 taltio 358. Vaikka asiassa ei ollut suoraan kyse kalatien rakentamisesta vaan selvittämismenettelyistä, on huomattava, että kalatievelvoite ei ollut voimaitoksille täysin uusi velvoite, vaan se oli jossain muodossa kuulunut alkuperäisiin lupapäätöksiin (Wiipurin läänin kuvernöörin päätös 12.10.1912, sekä Viipurin läänin maaherran päätös 23.3.1933). Sama koskee Kantturakoskea koskevaa KHO:n päätöstä KHO 2015:63, jossa kalatievelvoite oli asetettu alkuperäisessä Kymen lääninhallituksen 27.5.1950 antamassa päätöksessä nro D.5621/2763.

³⁸ Liite 4, s. 15.

4.3.1.3 AVI on soveltanut väärää lainkohtaa, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiset kompensatioperusteet ovat vesilain 3 luvun 21 §:n tarkoittamia ennakoimattomia vahinkoja

Lupamääräyksiä voidaan vesilain 3 luvun 21 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan tarkistaa ja uusia määräyksiä antaa muun ohella silloin, jos hankkeen toteuttamisesta lupamääräysten mukaisesti aiheutuu haitallisia vaikutuksia, joita lupamääräyksiä annettaessa ei ole ennakoitu ja joita ei muutoin voida riittävästi vähentää. Tällöin hakemus lupamääräysten tarkistamiseksi tai uusien määräysten antamiseksi tulee kuitenkin tehdä kymmenen vuoden kuluessa hankkeen valmistusilmoituksen tekemisestä, jollei lupapäätöksessä ole määrätty toisin (VL:n 3:21.2). Lupaviranomainen voi tarkistaa säännöksen mukaisin edellytyksin myös ennen vesilain voimaantuloa annettuun lupaan sisältyviä määräyksiä tai antaa uusia määräyksiä (VL:n 19:5).

Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä asetettu velvoitekokonaisuus perustuu uuteen vahinkoarvioon kalataloudelle aiheutuvasta vahingosta, joskin Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perustana oleva vahinkoarvio on määrällisesti perusteeton, kuten jäljempänä kohdassa 4.3.3 tarkemmin perustellaan.³⁹ Kuten jäljempänä kohdassa 4.3.1.7 tarkemmin perustellaan, uusi vahinkoarvio ei ole vesilain tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos, jonka perusteella lupamääräystä olisi mahdollista muuttaa vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesti. Yhtiö toteaa, että tässä asiassa voisi lähinnä teoriassa tulla sovellettavaksi vesilain 3 luvun 21 §:n 1 momentin 1 kohdan määräykset, mutta kuitenkin vain siltä osin kuin kyse on ennakoimattomista haitoista, eli sellaisista hankkeen vahingollisista seurauksista, joihin hanketta koskevan kompensatio- ja korvauskokonaisuuden oikeusvoima ei ulotu. AVI on kuitenkin virheellisesti soveltanut asiassa vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin 1. virkettä.

Siltä osin kuin Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä asetetut uudet lupamääräykset on annettu vesilain 3 luvun 21 §:n 1 momentin 1 kohdan ennakoimattoman haitan perusteella, vaatimukset uusien velvoitteiden asettamiseksi ovat vanhentuneet, sillä Hakemusta ei tehty kymmenen vuoden kuluessa voimalaitoshankkeiden valmistusilmoituksen tekemisestä, eikä Velvoitepäätöksessä ole määrätty asiasta toisin. Muutoksenhaunalainen Päätös olisi siksi kumottava myös, vaikka AVI olisi soveltanut oikeaa säännöstä, eli vesilain 3 luvun 21 §:ää vesilain 3 luvun 22 §:n sijaan.

4.3.1.4 Oikeusvoimaisesti korvattujen vahinkojen osalta ei voida määrätä velvoitetta

Kuten edellä kohdassa 4.2.3 on tarkemmin kuvailtu, Kemijoen jokialueen vaelluskalavahingot on korvattu oikeusvoimaisesti Korvauspäätöksellä. Kalakannoille ja kalastukselle vesitaloushankkeesta aiheutuneet edunmenetykset kompensoidaan vesilain järjestelmässä ensisijaisesti velvoitteella, ja siltä osin kuin velvoitteella kompensoiminen ei ole mahdollista, rahamääräisin korvauksin ns. virallis- ja samanaikaisuusperiaatteiden mukaisesti. Edunmenetykset tulee korvattavaksi täysimääräisesti.⁴⁰

³⁹ Vahinkoarviota käsitellään Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kohdassa *Voimalaitosrakentamisesta johtuvista kalataloudellisista menetyksistä ja kompensatiotarpeesta saatu selvitys* (s. 842–845).

⁴⁰ Ks. HE 266/1984 vp (kumotun vesilain 2 luvun 22 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 13.

Kemijoen voimalaitosten osalta ensisijainen kompensatoratkaisu on Velvoitepäätöksen mukainen istutusvelvoite, ja siltä osin kuin istutusvelvoitteella ei ole voitu kompensoida voimalaitosrakentamisesta aiheutuneita edunmenetyksiä kalakannoille ja kalastukselle, kompensatiosta on määrätty Korvauspäätöksellä. Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä todetaan, että *"lähtökohtana on pidettävä sitä, että kalatalousvelvoite kattaa kalastolle ja kalastukselle aiheutuvan vahingon kokonaisuudessaan, siltä osin kuin sitä ei ole jo korvattu."*⁴¹ Edelleen Muutoksenhaunallisen Päätöksen perusteluissa kuitenkin todetaan, *"ettei nyt annetulla ratkaisulla ole avattu aiempaa korvausratkaisua."*⁴² Tosiasiassa Muutoksenhaunallisella Päätöksellä muutetuilla kalatalousvelvoitteilla pyritään ainakin osittain kompensoimaan samaa edunmenetystä, joka on tullut Korvauspäätöksellä oikeusvoimaisesti rahamääräisesti korvatuksi.

Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa menettelyssä ei voida puuttua oikeusvoimaisesti korvattuihin edunmenetyksiin. Siihen osaan edunmenetyksestä, joka on Korvauspäätöksellä määrätty korvattavaksi rahamääräisesti, ei voida enää kohdistaa uutta kalatalousvelvoitetta. Näin ollen edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä määrättyllä tavalla eivät täyty.

- 4.3.1.5 AVI on soveltanut väärää lainkohtaa ja Muutoksenhaunallisen Päätöksen mukainen kustannus on epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamista koskevan kustannusrajoituksen vastainen

Vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaisesti kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi osoittautunutta velvoitetta voidaan tarkistaa, vaikka olosuhteet eivät olisikaan muuttuneet olennaisesti, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Kuten tämän valituksen kohdassa 4.3.2 tarkemmin perustellaan, olosuhteet eivät ole Kemijoella olennaisesti muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin 1 virkkeen tarkoittamalla tavalla. Näin ollen Kemijoen voimalaitoksia koskevien kalatalousvelvoitteiden tarkistaminen voisi teoreettisesti tulla kyseeseen ainoastaan siinä tapauksessa, että ne katsottaisiin kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi, ja AVI:n olisi tullut arvioida kalatalousvelvoitteen tarkistaminen tämän säännöksen perusteella.

Kalatalousvelvoitteiden tarkistamisen osalta lainsäätäjän tarkoitus on ollut, että tutkimustiedon kehittymisen ja uusien teknistaloudellisten mahdollisuuksien perusteella voidaan tarkistaa epätarkoituksenmukaisia velvoitteita.⁴³ Muutoksenhaunallisella Päätöksellä asetettua kalankulun järjestämistä koskevaa selvitys- ja suunnitteluelvoitetta perustellaan päätöksessä mm. seuraavasti:

⁴¹ Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 862.

⁴² Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 891.

⁴³ Vesilain 3 luvun 22 § sisältää kumotun vesilain (264/1961) 2 luvun 22 §:n 4 momentin ja 22 b §:n kalatalousvelvoitteiden tarkistamista koskevat säännökset (HE 277/2009 vp, 3 luvun 22 §:n yksityiskohtaiset perustelut, s. 74). Kumotun vesilain 2 luvun 22 §:n 4 momentin säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todetaan seuraavaa: *"Olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua. Kalanhoitovelvoite tai kalanhoitomaksu saattavat osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Esimerkiksi kalatievelvoitteet eivät yleensä ole vastanneet tarkoitustaan. Lisäksi tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi."* (HE 266/1984 vp, 2 luvun 22 §:n yksityiskohtaiset perustelut, s. 13).

"Kemijoen kalatalousvelvoitteiden asettamishetkellä 1970–1980-lukujen vaihteessa kokemukset kalateistä olivat huonoja ja rakenteiden toimivuus epävarmaa. Voimalaitosrakentamisesta kalakannoille ja kalastukselle aiheutuvat haitat katsottiin siihen aikaan parhaiten tulevan ehkäistyksi tai vähennetyksi istutuksin. Viimeisten vuosikymmenien aikana tekniikka ja erilaiset kalatieratkaisut ovat kuitenkin kehittyneet merkittävästi. Myös vaelluskalojen käyttäytymisestä ja erilaisten olosuhteiden vaikutuksesta muun muassa kalojen nousuhalukkuuteen on saatu uutta tietoa. Näin ollen mahdollisuus hoitaa vaelluskalakantoja muutoinkin kuin istutuksin on merkittävästi parantunut. Kalankulun järjestämiseen voimalaitospatojen ohi on nykyään olemassa huomattavasti enemmän toimivia vaihtoehtoja kuin Kemijoen kalatalousvelvoitteen asettamisajankohtana."⁴⁴

Kuten perusteluista käy esille, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kalankulun järjestämistä koskeva selvitys- ja suunnitteluelvoite on määrätty uuden tutkimustiedon ja teknisten ratkaisujen perusteella, ja oikeudellisesti asiassa on tältä osin kyse kalataloudellisesta epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamisesta.

Edelleen säännöksen ajatuksena on kumotun vesilain (264/1961) vuoden 1994 muutoslain (553/1994) esitöiden mukaan, että kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaisen ja tarkoitustaan vastaamattoman velvoitteen muuttamiseen voidaan ryhtyä, mikäli velvoitteesta muutoksen ansiosta olisi odotettavissa *selvästi parempi kalataloudellinen tulos*. Tarkoituksena on lain esitöiden mukaan mahdollistaa epätarkoituksenmukaisten velvoitteiden muuttaminen *suunnilleen aikaisemmin vahvistetun kustannustason puitteissa* silloin, kun kysymys ei ole olosuhteiden muuttumisesta aiheutuvasta tarkistamistarpeesta. Ehdotettu tarkistaminen ei siten saa merkittävästi lisätä velvoitteen toteuttamiskustannuksia. Jos kysymys on laadultaan erilaisia kustannuksia aiheuttavista velvoitteista kuten kalatien ja istutusten vertaamisesta, olisi kustannukset saatettava *laskennallisesti vertailukelpoisiksi*.⁴⁵ Oikeuskäytännössä lähtökohtaisesti hyväksyttävänä kustannustasona on pidetty aiemmin määrätyn velvoitteen mukaisten toimenpiteiden hintaa nykyhetkellä.⁴⁶

Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä on kasvatettu lohen ja meritaimenen istutusvelvoitetta noin viisinkertaisiksi verrattuna Velvoitepäätöksen mukaisiin istutusvelvoitteisiin. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetty kompensatiotarve perustuu uuteen vahinkoarvioon, joka päätöksen perusteluissa todetusti perustuu suurimmaksi osaksi väitettyyn uuteen tutkimustietoon.⁴⁷ Kuten tämän valituksen kohdassa 4.3.3 osoitetaan, Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetty vahinkoarvio on määrällisesti selkeästi virheellinen. Siinäkin tapauksessa, että vahinkoarvio olisi oikea, sen perusteella tehtävässä kalatalousvelvoitteen tarkistamisessa olisi oikeudellisesti kyse siitä, että Velvoitepäätöksen mukainen velvoite katsottaisiin uuden tutkimustiedon nojalla päivitetyn vahinkoarvion perusteella epätarkoituksenmukaiseksi.

⁴⁴ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 865–866.

⁴⁵ HE 17/1994 vp (2 luvun 22 §:n 4 momentin yksityiskohtaiset perustelut), s. 28.

⁴⁶ Ks. esim. KHO 2004:98 ja KHO 2012:52.

⁴⁷ Kompensatiotarvetta käsitellään Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä s. 862–864.

AVI on perustanut Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisten velvoitteiden asettamisen olosuhteiden olennaiseen muutokseen, eikä Muutoksenhaunalaista Päätöstä ole perusteltu vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaisen epätarkoituksenmukaisen velvoitteen perusteella. AVI on siis soveltanut virheellistä lainkohtaa. Mutta vaikka AVI oli soveltanut oikeaa lainkohtaa, eli vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin toista virkettä, olisi Hakemus tullut hylätä, sillä kuten liitteessä 2 esitetystä ilmenee, olisivat pääomitettut kokonaiskustannukset Muutoksenhaunalaisen Päätöksen velvoitekokonaisuuden toteuttamisesta noin 370 miljoonaa euroa. On selvää, että tällainen kustannus olisi vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa säädetyn epätarkoituksenmukaisen velvoitteen tarkistamista koskevan kustannusrajoituksen vastainen, eikä oikeudellisia edellytyksiä Velvoitepäätöksen mukaisen velvoitteen tarkistamiselle ole myöskään tällä perusteella. Muutoksenhaunalainen Päätös tulee siksi lainvastaisena kumota.

4.3.1.6 Luonnonsuojelulliset näkökohdat eivät muodosta perustetta vesilain mukaiselle kalatalousvelvoitteen muuttamiselle

Vesilaki koskee vesistö rakentamista ja on luonteeltaan vesitalouslaki, kuten vesilakia edeltäneetkin vesioikeudelliset säännökset. Luonnonsuojelukysymyksistä säädetään luonnonsuojelulaissa (9/2023). Vesilainsäädännön tarkoitus ohjaa osaltaan sitä, miltä osin luonnonsuojelullisille argumenteille voidaan antaa painoarvoa tässä asiassa.

Vesilain 1 luvun 1 §:n mukaan lain tavoitteena on 1) edistää, järjestää ja sovittaa yhteen vesivarojen ja vesiympäristön käyttö niin, että se on yhteiskunnallisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä; 2) ehkäistä ja vähentää vedestä ja vesiympäristön käytöstä aiheutuvia haittoja; ja 3) parantaa vesivarojen ja vesiympäristön tilaa. Vesilain 1 luvun 2 §:n mukaan lakia sovellettaessa ja muutoin lain mukaan toimittaessa on noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa säädetään. Vesilain tarkoituksena ei kuitenkaan ole luonnonsuojelullisten päämäärien edistäminen. Oikeuskirjallisuudessa esitetyn mukaan vesilaki edustaa vesienkäytön hyötyhakuista käyttöä koskevaa sääntelyä. Vesilainsäädännöllä ei sen ympäristönsuojelullisista piirteistä huolimatta ole aktiivista luonnonsuojelutehtävää, vaan tämä kuuluu luonnonsuojelulain ja eräiden muiden lakien varaan.⁴⁸

Vesilain 1 luvun 1 §:n osalta vesilain esitöissä todetaan, että lain tarkoituksena on turvata vesivarojen ja vesiympäristön tarkoituksenmukainen ja järkevä käyttö erilaiset intressit yhteen sovittavalla tavalla.⁴⁹ Tämä maininta ilmentää eri intressien yhteensovittamista ja intressivertailua keskeisenä vesilain mukaisen lupaharkinnan osana. Vesilain esitöiden mukaan vesilain tavoitesäännöksestä ei myöskään ole tarkoitettu johdettavan yksittäiselle hankkeesta vastaavalle velvollisuutta edistää vesiympäristön tilaa enemmän kuin hankkeesta aiheutuvien haittojen ehkäiseminen edellyttää.

Vesilain 1 luvun 2 §:n osalta vesilain esitöissä todetaan, että laki olisi vesitalousasioiden yleislaki, joka sisältäisi säännökset erilaisten vesiympäristöön vaikuttavien rakentamistyyppisten hankkeiden toteuttamisen edellytyksistä.

⁴⁸ Hollo, Erkki J.: Vesioikeus. Edita Publishing Oy 2011, s. 3.

⁴⁹ HE 277/2009 vp (1 luvun 1 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 41.

Edelleen vesilain esitöiden mukaan nämä lait, mukaan lukien luonnonsuojelulaki, niiden nojalla annetut alemman asteiset säädökset sekä näiden nojalla annetut määräykset ja päätökset tulee ottaa huomioon kaikentyyppisissä vesilain mukaisissa asioissa. Säännös olisi luonteeltaan viittaussäännös, jolloin siinä yksilöityjen säädösten, määräysten ja päätösten yksityiskohtainen suhde vesilakiin määräytyisi mainittujen lakien oikeusvaikutuksia koskevien säännösten mukaisesti. Vesioikeudellista lupaa ei esimerkiksi voitaisi myöntää hankkeelle, joka loukkaisi luonnonsuojelualueen rauhoitussäännöksiä tai suojellun luontotyyppin muuttamiskieltoa. Vastaavasti toiminnanharjoittaja ei voisi myöskään ryhtyä esimerkiksi lupaa edellyttämättömään vesilain 2 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun vähäiseen ruoppaukseen, jos siitä aiheutuisi luonnonsuojelulaissa kiellettyjä seurauksia.⁵⁰ Tällaisista luonnonsuojelulain vastaisista seurauksista ei kuitenkaan vireillä olevassa asiassa ole kyse.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perusteluissa voidaan katsoa olevan osittain kyse luonnonsuojelullisista argumenteista. Vesilain mukainen lupaharkinta perustuu kuitenkin eri intressien yhteensovittamiseen, eikä Muutoksenhaunalainen Päätös ilmennä vesilain tavoitteita ja tarkoitusta. Oikeudellisesti olennaista on se, että yksinomaan luonnonsuojelulliset kysymykset eivät voi muodostaa perustetta katsoa, että tässä asiassa olisi kyseessä olosuhteiden olennainen muutos vesilain 3 luvun 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla, eivätkä kyseiset seikat voi muodostaa lainmukaista perustetta Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä asetetun velvoitekokonaisuuden asettamiselle.

4.3.1.7 Virheelliseksi väitetty vahinkoarvio ei ole olosuhdemuutos

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä todetaan seuraavaa:

"Voimassa olevan kalatalousvelvoitteen määrittämisen jälkeen olosuhteet Kemijoella ovat muuttuneet ja kalastosta ja kalastuksesta on saatu uutta aiempaa tarkempaa tietoa. Näin ollen myös vahinkoarvion pohjana käytetyt arviot luonnontilaisen Kemijoen poikastuotantoalueesta sekä -kyvystä ja arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta ovat tarkentuneet."⁵¹

Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty uusi kalatalousvelvoitekokonaisuus perustuu uuteen arvioon kompensatiotarpeesta, jonka pohjana on Luken esittämät arviot.⁵² Asiassa ei kuitenkaan ole tältä osin oikeudellisesti kyse vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisesta olosuhteiden olennaisesta muuttumisesta, vaan väitteestä, jonka mukaan Velvoitepäätöksen perustana ollut vahinkoarvio on virheellinen. Velvoitepäätökseen on ollut mahdollista hakea muutosta päätöksen antamisen aikana voimassa olleen kumotun vesilain (264/1961) mukaisessa järjestyksessä, ja Velvoitepäätös on saavuttanut kokonaisuudessaan oikeusvoiman myös vahinkoarvion ja sen perusteella määrätyn velvoite- ja korvausratkaisun osalta. Se, että Velvoitepäätöksen ja Korvauspäätöksen taustalla olevaa vahinkoarviota pidetään myöhemmin virheellisenä, ei ole vesilain tarkoittama olosuhdemuutos eikä

⁵⁰ HE 277/2009 vp (1 luvun 2 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 41–42.

⁵¹ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 862.

⁵² Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 863.

Velvoitepäätöksen muuttamiselle Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrättyllä tavalla ole ollut edellytyksiä.

4.3.1.8 Johtopäätökset

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetyillä perusteluilla vesilain mukaiset edellytykset Velvoitepäätöksen mukaisen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi eivät täyty ja Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.2 Olosuhteet eivät ole muuttuneet olennaisesti

4.3.2.1 Olosuhteiden olennainen muutos edellytyksenä kalatalousvelvoitteen muuttamiselle

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksellä on ratkaistu ns. esikysymyksenä, ovatko olosuhteet Kemijoella muuttuneet siten olennaisesti, että peruste Velvoitepäätöksen mukaisen kalatalousvelvoitteen muuttamiseen vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin nojalla on olemassa.⁵³ Kuten edellä tässä valituksessa on perusteltu, Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetyt perustelut olosuhteiden olennaiselle muutokselle liittyvät tosiasiallisesti muihin vesilain lupamääräysten muuttamista koskeviin perusteisiin. AVI on siis tältä osin tulkinut vesilakia väärin ja soveltanut Muutoksenhaunalaisen Päätöksen ratkaisussa väärin säännöksiä. Edellä mainitun esikysymyksen ratkaisun pohjana Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetyt asiat eivät myöskään miltään osin osoita olosuhteiden muuttuneen olennaisesti, kuten tässä kohdassa 4.3.2 tarkemmin perustellaan.

4.3.2.2 Olosuhteiden olennaisen muutoksen merkityssisältö

Olennainen olosuhdemuutos lisättiin vuonna 1987 perusteeksi kalatalousvelvoitteen muuttamiselle kumottuun vesilakiin, ja nykyinen vesilain 3 luvun 22 § on saman sisältöinen edeltävien säännösten kanssa.⁵⁴ Kyseisen muutosperusteen säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä kuvataan säännöksen merkityssisältöä seuraavasti:

"Olosuhteet saattavat lupapäätöksen antamisen jälkeen muuttua. Kalanhoitovelvoite tai kalanhoitomaksu saattaa osoittautua ajan oloon epätarkoituksenmukaiseksi. Esimerkiksi kalatievelvoitteet eivät yleensä ole vastanneet tarkoitustaan. Lisäksi tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet luovat edellytyksiä tarkoituksenmukaisten kalanhoitovelvoiteratkaisujen aikaansaamiseksi. [...] Ehdotuksen tavoitteena ei ole jo annettuihin lupiin liittyvien kalanhoitovelvoitteiden yleisen tarkistamisen käynnistäminen, vaan mahdollistaa nykyistä helpommin epätarkoituksenmukaisiksi osoittautuneiden kalanhoitovelvoitteiden ja -maksujen muuttaminen vastaamaan muuttuneita oloja."⁵⁵

Yllä olevasta ilmenee, että lainsäätäjän tarkoituksena on ollut rajoittaa tarkistaminen epätarkoituksenmukaisten ja käytännössä toimimattomien velvoitteiden (kuten toimimattoman kalatien) korvaamiseen tarkoituksenmukaisella velvoitteella

⁵³ Ks. esimerkiksi Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 841.

⁵⁴ HE 277/2009 vp (3 luvun 22 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 74.

⁵⁵ HE 266/1984 vp (2 luvun 22 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 13.

tilanteessa, jossa olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti. Tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet on mainittu keinoina, joilla voidaan muuttuneessa tilanteessa aikaansaada tarkoituksenmukainen velvoite epätarkoituksenmukaisen velvoitteen sijaan, ei itsenäisenä perusteena sinänsä tarkoituksenmukaisen velvoitteen rahallisen arvon merkittävään korottamiseen. Lainsäätäjä on myös todennut nimenomaisesti, ettei tarkoituksena ole ollut käynnistää kalatalousvelvoitteiden⁵⁶ yleistä tarkistamista, mikä ilmiselvästi tulisi kyseeseen yhä uudelleen, jos muuttuva tutkimustieto ja teknistaloudelliset mahdollisuudet katsottaisiin itsenäiseksi kalatalousvelvoitteen muuttamisperusteeksi. Tällaisella tulkinnalla olisi myös laajemmin merkitystä investointihalukkuudelle ja Suomen maineelle investointikohteena. Mikäli uhkana olisi, että jälkikäteen ja vieläpä useasti voitaisiin määrätä kustannusvaikutuksiltaan satojen miljoonien lisävelvoitteita, on selvää, että valtaosa Suomeen suunnitteilla olevista investoinneista jätettäisiin tekemättä.

Olosuhteiden muuttumista koskeva vesilain 3 luvun 22 § sisältää kvalifioinnin, jonka mukaisesti muutoksen on oltava *olennainen*, jotta se voi olla peruste kalatalousvelvoitteiden muuttamiselle. Olennaisuuden kynnyksestä ei ole määritelty vesilaissa tai lainvalmisteluaineistossa. Oikeuskäytännössä olennaista muutosta ei ole perusteltu yksittäisillä tosiseikoilla, vaan kyse on ollut monta eri tekijää huomioivasta kokonaisarviosta. Esimerkiksi ratkaisussa KHO 2004:98, joka koski Kokemäenjoen voimalaitoksia, hallinto-oikeus oli arvioinut Kokemäenjoen olosuhteiden muuttuneen olennaisesti sen myötä, että veden laatu oli parantunut ja kalakantoja voitiin hoitaa aiempaa paremmin, minkä lisäksi kalastoa koskeva tieto oli lisääntynyt.⁵⁷ KHO pysytti asiassa hallinto-oikeuden päätöksen lopputuloksen ja perustelut tältä osin. Vedenlaadun paraneminen on kiistatta joen fyysisissä olosuhteissa tapahtunut muutos, ja tutkimustiedon lisääntymistä käytettiin tapauksessa lisäperusteena ja keinona tarkoituksenmukaisen velvoitteen aikaansaamiseksi. Kyseistä tapausta on oikeuskirjallisuudessa luonnehdittu keskeisimmäksi kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevaksi ennakkopäätökseksi.⁵⁸ On kuitenkin huomattava, että tapauksessa oli em. perusteluiden osalta kyse olemassa olevan kalatalousmaksuvelvoitteen korottamisesta, eikä olemassa olevan toimenpidevelvoitteen korvaamisesta uudella, merkittävästi laajennetulla toimenpidevelvoitteella ja kokonaan uusilla velvoitemääräyksillä.

4.3.2.3 Laintulkinnan periaatteiden ja KHO:n kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevien ratkaisujen merkitys tämän asian ratkaisemisessa

Koska vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin merkityssisältö ei edellä kuvatusti ole täsmällinen, sen tulkinnassa on huomioitava myös laintulkinnan periaatteita ja oikeuslähdeoppia koskevat näkökohdat.

⁵⁶ Ilmaisu *kalanhoitovelvoite* on korvattu nykyistä vesilakia vastaavalla ilmaisulla *kalatalousvelvoite* kumottuun vesilakiin muutoslailla 553/1994.

⁵⁷ Ks. KHO 2004:98, hallinto-oikeuden ratkaisun perustelut, kohta *C:n voimalaitos, Kalatalousmaksua koskevan velvoitteen muuttaminen*.

⁵⁸ Ks. Hepola, Matti: Oikeuskäytännön tulkinnasta kalatalousvelvoitetta muutettaessa. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja X 2017, s. 28.

Oikeuskirjallisuudessa tunnistettuja laintulkinnan periaatteita ovat sanamuodon mukainen tulkinta, systemaattinen tulkinta, historiallinen tulkinta ja tavoitteellinen tulkinta. Oikeudellisen ratkaisun tulkinnan lähtökohtana on pidettävä sanamuodon mukaista tulkintaa, joka nojautuu kielenkäyttöön. Systemaattinen tulkinta lähtee siitä, että yksittäinen normi on aina osa suurempaa säädöskokonaisuutta ja oikeuden systeemistä kokonaisuutta. Historiallinen tulkinta korostaa esitöiden merkitystä laintulkinnassa. Tavoitteellinen tulkinta puolestaan korostaa tulkitsijan tavoitteita.⁵⁹

On selvää, että sanamuodon mukaista tulkintaa tulisi myös vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa asiassa pitää oikeudellisen ratkaisun lähtökohtana, mutta olosuhteiden olennaisen muuttumisen käsite on lakitekstin tasolla sen verran täsmentymätön, että muitakin laintulkinnan periaatteita tulee ja voidaan soveltaa tässä yksittäisessä tapauksessa. Vesilain 3 luvun 22 §:ää tulisikin arvioida myös systemaattisesta ja historiallisesta näkökulmasta. Kyseinen säännös on osa vesilain mukaista järjestelmää, minkä vuoksi olennaista olosuhdemuutosta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota vesilain järjestelmään kokonaisuutena ja ottaa asiassa huomioon vesilain yleisnormien mukaiset pääsäännöt koskien esimerkiksi intressivertailua ja kustannusten ja hyötyjen analysointia. Lain esitöillä ja lainsäätäjän tarkoituksella on tässä asiassa korostunut painoarvo vesilainsäädännön muuttamisen, mutta toisaalta kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevan järjestelmän pitkäaikaisen olemassaolon perusteella, minkä vuoksi olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi tulee katsoa joen fyysisissä olosuhteissa tapahtuneet muutokset.

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on perusteltu olosuhteiden olennaista muutosta pääasiassa KHO:n oikeuskäytännöllä. KHO on tehnyt kalatalousvelvoitteiden muuttamisen osalta etenkin äärimmäisen uhanalaisen järvilohen suojelua koskevista asioista varsin pitkälle meneviä päätöksiä, joiden osalta on kuitenkin syytä todeta, että KHO on pääasiassa muutoksenhakutuomioistuin, ei varsinainen prejudikaatti-instanssi. KHO ratkaisee pääasiassa yksittäisiä valituksia ja ottaa kantaa siihen, onko kyseisessä asiassa annettu päätös ollut lainmukainen. Päätösten perusteluissa korostuvat kyseisen tapauksen tosiseikat ja olosuhteet. Eri KHO:n kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevista ratkaisuista suurin painoarvo tässä asiassa on edellä mainitulla Kokemäenjokea koskevalla päätöksellä KHO 2004:98, joka annettiin vuosikirjaratkaisuna ja kuten edellä on todettu, tapauksessa oli kiistatta käsillä joen fyysisissä olosuhteissa tapahtunut muutos, ja muuttuneessa tilanteessa tiedon lisääntymisen johdosta voitiin muotoilla tarkoituksenmukaisempi velvoite.

Vaikka KHO:n ratkaisuilla, erityisesti ennakkopäätöksillä (joita 1.4.2024 saakka kutsuttiin vuosikirjaratkaisuiksi), on suomalaisessa oikeuslähdeopissa kiistatta merkitystä, ei voida pitää hyväksyttävänä tai lainmukaisena, että KHO:n vahvasti tapauskohtaisten päätösten yleistävällä tulkinnalla luodaan lainsäätäjän tarkoitusta laajentavia tai muuttavia tulkintoja, joilla on merkittäviä ja kauaskantoisia seurauksia yksityisten oikeusasemaan. Mikäli lainsäädäntö muuttuneissa oloissa ajan kuluessa käy tarkoitustaan vastaamattomaksi, tulee oikeustilaa suomalaisessa oikeusjärjestelmässä muuttaa lainsäädännöllä, ei tuomioistuinten päätöksillä. Perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin, ja lakien muuttaminen kuuluu yksinomaan Suomen eduskunnalle. Ratkaistaessa tässä asiassa

⁵⁹ Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. Sanoma Pro Oy 2003, s. 109–110.

sitä, ovatko olosuhteet muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla, on annettava erityinen painoarvo lainsäätäjän tarkoitukselle, tämän tapauksen tosiseikoille ja kyseisen säännöksen asemalle osana vesilain laajempaa kalatalousvelvoitteita koskevaa järjestelmää.

4.3.2.4 Kalojen elinympäristön fyysiset muutokset

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä todetaan, että *"olosuhteiden olennaisena muutoksena Kemijoella on pidettävä kalojen elinympäristön fyysisiä muutoksia, kuten uiton päättymistä ja elinympäristökunnostuksilla aikaan saatua joen ja sen sivujokien tilan parantumista sekä lohen ja taimenen kutuun ja poikastuotantoon soveltuvien alueiden määrän kasvua ja tilan parantumista"*. Uiton päättymisen myötä Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on katsottu, että perusteita uiton kalatalousvaikutusten vuoksi tehdyille voimalaitosten istutusvelvoitteiden 10 %:n leikkaukselle ei enää ole. Edelleen Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaan fyysisenä olosuhteiden olennaisena muutoksena on pidettävä Isohaaran kalateiden rakentamista Kemijokisuulle. AVI:ssa vireillä oleva Yhtiön Taivalkosken kalatietä koskeva lupahakemus on myös huomioitu Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä, mutta päätöksessä todetaan, että kyseisen kalatien ollessa vasta suunnitelma-asteella on olosuhteiden olennaisena muutoksena tässä asiassa pidettävä ainoastaan *"Isohaaran kalateiden mahdollistamaa kalan nousua aina Taivalkosken voimalaitokselle saakka"*.⁶⁰

Joen fyysisissä olosuhteissa tapahtuneet muutokset ovat kiistatta sellaisia olosuhtemuutoksia, joita lainsäätäjä on kyseessä olevalla velvoitemuutosperusteella tarkoittanut. Fyysiset muutokset jokiympäristössä voivat olla vesilain tarkoittama peruste kalatalousvelvoitteiden muuttamiselle, mikäli muutokset ovat *olennaisia* kalakantojen ja kalastuksen kannalta.

Kemijoen uittoväyliä on kunnostettu viimeisten 20–30 vuoden aikana lähemmäs luonnontilaa. Etenkin 1970–1980-luvuilla voimassa olleiden periaatteiden mukaisesti kunnostetuilla jokialueilla ei kuitenkaan ole voitu riittävästi huomioida esimerkiksi arvokalojen elinympäristövaatimuksia. Uittoperkausten jokiekosysteemiä muuttava vaikutus oli suurinta pienissä sivujoissa, jotka eivät ole olleet lohen tuotannon kannalta merkityksellisiä. Osa uiton vuoksi peratuista koskista on myös edelleen kunnostamatta, eivätkä uiton päättymisen jälkeen kunnostetut alueet siten täydellisesti vastaa joen luonnontilaa. Myös metsätaloudesta aiheutuvat muutokset vaikuttavat Kemijoen potentiaalisen poikastuotantoalueen määrään. Yhtiö toteaa, että uiton päättymisen jälkeen tehdyistä elinympäristökunnostuksista seurannut Kemijoen tilan parantuminen ei em. syistä kata edes täyttä osuutta siitä 10 %:n suuruudesta vähennyksestä, joka Velvoitepäätöksen mukaiseen istutusvelvoitteeseen on tehty uittoväyläperkausten sekä muiden vesistön tilaan haitallisesti vaikuttaneiden tekijöiden johdosta. Pelkästään M74-oireyhtymästä aiheutuva poikaskuolleisuus arvioidaan nykyisellään suuremmaksi kuin mitä 10 %:n laskennallinen vähennys nykyisistä velvoitteista on. Uiton loppumisen ja elinympäristökunnostusten ansiosta aiheutuneita muutoksia Kemijoen olosuhteissa ei siten voi pitää vesilain tarkoittamalla tavalla olennaisina.

⁶⁰ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 835–836.

Isohaaran voimalaitoksen kalateiden osalta Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä ei ole millään tavalla huomioitu kalateiden toimivuudesta saatuja tuloksia ja siten kalateiden todellisia vaikutuksia. Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä tyydytään vain toteamaan, että *"vaikka kyseisten kalateiden toimivuudessa saattaa olla parannettavaa, on vaelluskaloilla siitä huolimatta tänä päivänä pääsy Isohaaran ohi aina Taivalkosken voimalaitokselle saakka"*.⁶¹ On selvää, ettei yleispiirteisellä toteamuksella Isohaaran kalateistä voida perustella Kemijoen olosuhteiden muuttumisen olennaisuutta, varsinkin kun AVI on tuonut esiin, että kalateiden toimivuudessa on parantamisen varaa. Lisäksi Yhtiö toteaa Taivalkosken kalatiehakemuksen osalta, ettei ole miltään osin perusteltua tai tarkoituksenmukaista lukea Yhtiön vapaaehtoisesti toteuttamia vaelluskalaratkaisuja, jotka kuuluvat olennaisesti Yhtiön strategiaan, Yhtiön vahingoksi siten, että ne katsottaisiin perusteeksi asettaa Yhtiölle yhä ankarampia kalatalousvelvoitteita. Tällä olisi myös laajemmin heijastusvaikutuksia Suomessa vapaaehtoisesti tehtäviin toimenpiteisiin.

Edellä mainitun perustein Kemijoen fyysisissä olosuhteissa tapahtuneita muutoksia ei voi pitää siten olennaisina, että niiden perusteella voitaisiin muuttaa Velvoitepäätöksen mukaista kalatalousvelvoitetta.

4.3.2.5 Tekninen kehitys ja tiedon lisääntyminen

Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä todetaan, että *"teknisen kehityksen ja tiedon lisääntymisen seurauksena mahdollisuudet rakentaa toimivia ratkaisuja kalojen nousuvaellukselle ja smolttien laskeutumiselle patojen ohi ovat oleellisesti parantuneet"* ja, että *"olosuhteiden olennaisena muutoksena on pidettävä vaelluskalakantoja ja niiden hoitoa koskevan tiedon lisääntymistä"*. AVI:n näkemyksen mukaan *"kalatalousvelvoitteen arvioinnin kannalta merkityksellisenä voidaan pitää tiedon lisääntymistä ja muuttumista Perämeren lohijokien potentiaalisesta lohen ja meritaimenen poikastuotantoon sopivien alueiden pinta-alasta, poikastuotannosta ja poikastuotantoon vaikuttavista tekijöistä"*.⁶²

Muutoksenhaunallisessa Päätöksessä viitataan KHO:n oikeuskäytäntöön, jonka perusteella AVI:n näkemyksen mukaan *"olosuhteiden olennaiseksi muutokseksi on katsottu paitsi kalojen elinolosuhteiden muutokset niin myös kalakantojen parantuneet hoitomahdollisuudet sekä kalastoa koskevan tiedon lisääntyminen"*.⁶³ Kuten edellä on todettu, Kokemäenjoen voimalaitoksia koskeva KHO:n ratkaisu KHO 2004:98 on ennakkopäätöksenä asiassa merkittävin, ja siinä kalastoa koskevan tiedon lisääntymistä käytettiin joen fyysisissä olosuhteissa tapahtuneiden muutosten johdosta kalatalousvelvoitteiden muuttamista tukevana elementtinä. Muutoksenhaunallisessa Päätöksissä viitatuista KHO:n ratkaisuista vuodelta 2013, jotka koskivat Kuurnan voimalaitosta, Pamilon voimalaitosta ja Hiitolanjoen voimalaitoksia, ei Yhtiön näkemyksen mukaan myöskään ole luettavissa sellaista

⁶¹ Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 836.

⁶² Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 835–837.

⁶³ Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 835.

oikeusohjetta, jonka mukaan tiedon lisääntyminen olisi katsottava itsenäiseksi kalatalousvelvoitteiden muuttamisperusteeksi:⁶⁴

- Kuurnan voimalaitosta koskevassa ratkaisussa KHO totesi, että asiassa oli olosuhteiden olennaisena muutoksena pidettävä sitä, *"että saimaanlohen viljelyistutukset eivät ole toteutettavissa tehokkaasti aiemmilla toimilla ja saimaanlohen säilymisen kannalta on syytä viljelyistutusten lisäksi pyrkiä tukemaan luonnonmukaista lisääntymistä"*.⁶⁵
- Pamilon voimalaitosta koskevassa tapauksessa ei oikeudellisesti ollut kysymys kalatalousvelvoitteen muuttamisesta olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella, vaan kyse oli säännöstelymääräysten tarkistamista koskevasta kokonaisuudesta.
- Hiitolanjoen voimalaitoksia koskevassa tapauksessa keskiössä ovat olleet tapauksen tosiseikat, kuten Venäjän tasavallan puolella toteutetut noususteiden poistamisen mahdollistama Laatokan järvilohen ja taimenen nousu Suomen puolelle Kangaskosken voimalaitokselle saakka ja veden laadun paraneminen, ja KHO totesi muun ohella, että selvityksissä oli havaittu Hiitolanjoen olevan erittäin merkittävä Laatokan järvilohen lisääntymisjoki.⁶⁶

Yhtiön näkemyksen mukaan on selvää, ettei pelkästään teknisen kehityksen ja tutkimustiedon lisääntymisen perusteella voida muuttaa Kemijoen kalatalousvelvoitteita, sillä joen fyysisissä olosuhteissa ei tosiasiaa ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Yhtiö haluaa kuitenkin korostaa myös tässä yhteydessä, että kuten liitteessä 5 ja kohdassa 4.3.3 jäljempänä tarkemmin perustellaan, uusi tieto, johon Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä viitataan, ja jolla etenkin uutta vahinkoarviota perustellaan, on myös olennaisilta osin virheellistä.

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetään AVI:n näkemyksenä, että *"Kemijoen poikastuotantokykyä arvioitaessa verrokkijokena voidaan käyttää Tornionjokea"*.⁶⁷ Muutoksenhaunalaisen Päätöksen taustalla olevassa ELY-keskuksen hakemuksessa esitettiin, että rakentamaton Kemijoki on ollut fyysikaalisten ominaisuuksien suhteen samankaltainen kuin Tornionjoki. Jokien kokonaisputouskorkeus ja koskimaisten alueiden kaltevuus poikkeavat kuitenkin fyysikaalisista ominaisuuksista erittäin merkittävästi toisistaan. Tornionjoella lohikalojen lisääntymiseen on käytettävissä 2–3-kertainen putouskorkeus ja myös ero jokien keskikaltevuudessa on samaa suuruusluokkaa. Tällä taas on suora yhteys jokien lohen ja taimenen lisääntymisalueiden määrään ja laatuun. Esimerkiksi Muonionjoen koskimaisten alueiden keskikaltevuus (1,4 m/km) antaa 1,5 kertaisen virtausnopeuden suhteessa Kemihaaran koskimaiden alueiden keskikaltevuuteen (0,6 m/km). Tornionjoen ruotsipuoleisiin alueisiin verrattuna erot ovat vielä suuremmat.

⁶⁴ Kyseessä on KHO:n päätökset KHO 29.1.2013 t. 356, KHO 29.1.2013 t. 357 ja KHO 29.1.2013 t. 358.

⁶⁵ KHO 29.1.2013 t. 356, KHO:n ratkaisu, kohta *kalatalousvelvoitteen muuttaminen*.

⁶⁶ KHO 29.1.2013 t. 358, KHO:n ratkaisu, kohta *perustelut*.

⁶⁷ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 863.

Lohen poikastuotantoalan on arvioitu kasvaneen Tornionjoessa sen vuoksi, että lohet ovat nousseet ylemmäksi joessa uusille alueille, mm. Muonionjoen latvoille. Kemijoen ja sen sivujokien osalta tällaisia alueita ei ole löydettävissä, sillä Kemijoen ja sen sivujokien latva-alueet sijaitsevat huomattavasti alempana ja ne on siksikin otettu huomioon jo nykyistä velvoitetta määrätessä.

Erot Tornionjoen ja Kemijoen fysikaalisissa ominaisuuksissa ovat merkittäviä nimenomaan poikastuotantoalueiden määrään ja laatuun vaikuttavien putouskorkeuden ja koskimaisten alueiden kaltevuuden suhteen. Joet eroavat myös siltä osin, että Tornionjoessa ei ole Kemijärven kaltaista läpivirtausjärveä, joka leikkaa sen yläpuolisten poikastuotantoalueiden smolttituotantoa. Onkin ilmeistä, että Kemijoen ja sen sivujokien poikastuotantoalueet ovat soveltuneet Tornionjoen poikastuotantoalueita huonommin erityisesti lohelle. On myös ilmeistä, että Kemijoessa ja sen sivujoissa ei olisi tapahtunut samankaltaista lohen lisääntymisalueiden kasvua uusille alueille nousun takia, kuin Tornionjoessa.

Edellä esitetyn perusteella Tornionjoesta saatu uusi tieto poikastuotantoalueista ja niiden tuotosta ei sellaisenaan sovellu perustaksi esittää muutoksia Kemijoen ja sen sivujokien osalta. Onkin ilmeistä, ettei sellaista uutta tietoa ole tullut, jonka perusteella Kemijoen poikastuotantopinta-ala ja poikastuotanto olisi muuttunut siten, että tuota uutta tietoa voitaisiin pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena.

Lisäksi Yhtiö huomauttaa, että nykyiset kalatieratkaisut ovat tosiasiaa edelleen samoja, mitä tunnettiin jo Kemijoen nykyisen velvoitteen määrittämisen aikaan. Uusia ratkaisuja edustaa hydraulinen kalatie eli kalasydän, joka on jo käytössä sekä Kemi-, li-, Emä- että Kymijoella. Kalasydämen toiminnan yksi keskeinen tekijä on veden energiatehokas käyttö toimintatehon heikentymättä. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen kalatien mitoitusvirtaama sulkisi nykymitoituksen mukaisen kalasydämen pois mahdollisten toteuttamisratkaisujen valikoimasta. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen kalatien mitoitusvirtaama tosin sulkisi sen pois mahdollisten toteuttamisratkaisujen valikoimasta. Sen sijaan uutta tietoa on tullut erityisesti kalateiden ja alasvaellusrakenteiden toimivuudesta sekä vaelluspoikasten alasvaelluksen aikaisesta kuolevuudesta. Tämä uusi tieto osoittaa, että rakennetuissa ja voimakkaasti muutetuissa jokivesissä niin kalateiden toimintatehokkuuteen kuin alasvaelluksen aikaiseen kokonaiskuolevuuteen liittyviä ongelmia, jotka tekevät vaelluskalojen palauttamisen Kemi- ja Iijoen kaltaisiin vesistöihin hyvin haasteelliseksi. Yhtiö on lausunut asiasta yksityiskohtaisemmin AVI:lle toimittamassaan muistutuksessa.⁶⁸

4.3.2.6 Kalakantojen perinnöllinen monimuotoisuus

AVI toteaa Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä näkemyksensä, että kalatalousveloitteiden kannalta on annettava merkitystä myös kalakantojen perinnölliselle monimuotoisuudelle.⁶⁹ Vaelluskalojen perinnöllisen monimuotoisuuden merkityksestä tässä tapauksessa Yhtiö toteaa, että Kemijoen alkuperäinen lohikanta on hävinnyt kokonaan voimalaitosrakentamisen seurauksena, eikä luonnon monimuotoisuutta koskeville argumenteille siltä osin

⁶⁸ Muistutus on myös Muutoksenhaunalaisen Päätöksen liitteenä 2.

⁶⁹ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 838.

voida tässä tapauksessa antaa mitään painoarvoa. Kemijoen alkuperäinen mereen vaeltava taimen on myös kokonaan hävinnyt, mutta Kemijoen vesistöalueella tavataan ilmeisesti edelleen alkuperäistä paikallista taimenta, joskin näidenkin kannat ovat todennäköisesti istutustoiminnan vuoksi sekoittuneet kuten muuallakin Suomessa.

4.3.2.7 Muutokset istutuspoikasten eloonjäännissä suhteessa luonnonpoikasiin

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä todetaan seuraavaa:

"Kemijoen voimassa oleva kalatalousvelvoite on perustettu pääosin istutusvelvoitteen varaan. Rakennusvirtaaman nostoja koskevilla päätöksillä on määrätty myös kalatalousmaksuja. Määrätty velvoite kokonaisuudessaan pohjautuu ajatukseen, että menetetty vaelluskalojen poikastuotanto voidaan korvata kalanviljelyn ja jatkuvien istutusten sekä nahkiaisen ylisiirtojen keinoin. Mikäli istutusten tuloksellisuudessa tapahtuu merkittäviä muutoksia, sitä voidaan aluehallintoviraston näkemyksen mukaan pitää olosuhteiden olennaisena muutoksena. [...] Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan asiassa annettu selvitys sekä tutkimus- ja asiantuntijaorganisaatio Luonnonvarakeskuksen 14.6.2021 päivätty (saapunut aluehallintovirastoon 21.6.2021) lausunto tukevat sitä käsitystä, että Kemijoen kalatalousvelvoitteiden määräämisen jälkeen on istukkaiden henkiinjäämisessä, ja sitä kautta istutusten kannattavuudessa tapahtunut olennainen muutos."⁷⁰

Yhtiö perustelee jäljempänä kohdassa 4.3.3 ja liitteessä 5 tarkemmin, että Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä hyväksytty näkemys istutuspoikasten eloonjäännissä tapahtuneesta muutoksesta on selvästi virheellinen. Todellisuudessa merkityksellistä muutosta suhteessa luonnonpoikasiin ei ole tapahtunut, ja mahdolliset muutokset koskevat myös luonnonpoikasia. On lisäksi selvää, ettei smolttikerrointa koskevaa muutosta edes voitaisi pitää olennaisena olosuhteiden muutoksena vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla.

4.3.2.8 Velvoitepäätöksen jälkeen solmitut Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja velvoitteet sekä säädetty kansallinen lainsäädäntö

AVI on esittänyt Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä muun ohella seuraavat näkemykset:

- *"Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan EU:n vesipuidedirektiiviä (2000/60/EY) ja siinä asetettuja velvoitteita sekä vesipuidedirektiivin toimeenpanemiseksi säädettyä lakia vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (272/2011) on pidettävä vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettuna olosuhteiden olennaisena muutoksena siltä osin kuin niillä on suoraan vaikutusta kalatalousveloitteeseen ja sen määrittämiseen."⁷¹*

⁷⁰ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 837.

⁷¹ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 840.

- Viitaten em. kohtaan: *"Erialaisten päätöksen tekoa oikeudellisesti sitomattomien strategioiden ja sopimusten kohdalla tilanne ei ole näin suoraviivainen. [...] Kemijoen kalatalousvelvoitteen muuttamisasiassa merkitystä on annettava 8.3.2012 valtioneuvoston hyväksymälle kalatiestrategialle, jonka yhtenä kärkikohteena on Kemijoki."*⁷²
- *"Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan uuden oikeudellisesti sitomattoman strategian tai suunnitelman voimaantuloa ei voida suoraan pitää olosuhteiden olennaisena muutoksen, vaan olosuhteiden olennaista muutosta on tarkasteltava kyseisen strategian taustalla olevan olosuhteen kautta. [...] Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan vaelluskalakantojen yhä heikkenevää tilaa voidaan pitää vesilain (587/2011) 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamana olennaisena olosuhteen muutoksena ja kalatiestrategia voidaan näin ollen ottaa soveltuvilta osin huomioon selvityksenä arvioitaessa kalatalousvelvoitetta kokonaisuutena."*⁷³

Vaikka AVI:n viittaaman tyyppisillä sääntelyinstrumenteilla sinänsä voidaan nähdä olevan oma merkityksensä pohdittaessa erilaisten kalakantojen hoitotoimenpiteiden toteutusta, niitä ei voi pitää vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitettuina olosuhdemuutoksina. Vesipuidedirektiivin ja sen toimeenpanemiseksi säädetyn kansallisen lainsäädännön osalta Yhtiö toteaa, että kyse on uusista säädöksistä, ja kuten AVI:kin toteaa, kyseisiä Velvoitepäätöksen jälkeen annettuja uusia säädöksiä sovelletaan uuden hankkeen luvitukseen, josta tässä asiassa ei ole kyse.⁷⁴ Myöskään oikeudellisesti sitomatonta kalatiestrategiaa ei voi pitää itsenäisenä olosuhdemuutoksena, ja puuttumisen lainvoimaisiin kalatalousvelvoitteisiin tulee aina perustua lainsäädäntöön. Yhtiö kuitenkin myös huomauttaa, että vaelluskalakantojen yhä heikkenevän tilan arvioidaan nykytiedon valossa johtuvan muun muassa ilmastonmuutoksesta. Vesilain 3 luvun 14 §:n mukaan kalatalousvelvoitteella ehkäistään ja vähennetään vesitaloushankkeesta kalakannoille tai kalastukselle aiheutuva vahinko, eikä näin ollen myöskään kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevalla päätöksellä voida määrätä kompensoitavaksi sellaista vahinkoa, jolla ei ole minkäänlaista syy-yhteyttä voimallaitosten rakentamiseen, kuten ilmastonmuutoksen seurauksena aiheutuvaa vahinkoa.

Yhtiö myös huomauttaa tässäkin yhteydessä, että kuten kohdassa 4.3.1.1 edellä on tarkemmin kuvattu, lainvoimaiset lupapäätökset nauttivat lähtökohtaisesti pysyvyyssuojaa, eikä lainsäätäjän tarkoituksena ole ollut mahdollistaa lainvoimaisiin lupiin kajoamista edellä kuvattujen muuttuvien sääntelyinstrumenttien johdosta. Lainsäätäjän tarkoituksena ei ole ollut mahdollistaa vesitalouslupien ja niihin sisältyvien velvoitteiden laajamittaista jälkikäteistä muuttamista. Riski toiminnan edellyttämien lainvoimaisten lupien pysyvyyssuojan laajamittaisesta murtamisesta jälkikäteisesti heikentää investointiedellytyksiä uusiin hankkeisiin. Näin ollen nyt ratkaistavana olevalla asialla ei ole merkitystä pelkästään koko vesivoimatoimialalle, vaan laajemmin muillekin toimialoille.

⁷² Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 840.

⁷³ Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 840–841.

⁷⁴ Muutoksenhaunallinen Päätös, s. 840.

4.3.2.9 Johtopäätökset

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetyillä perusteluilla olosuhteet eivät ole Kemijoella muuttuneet vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla, eikä edellytykset Velvoitepäätöksen mukaisen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi siksi täyty. Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.3 Muutoksenhaunalainen Päätös perustuu virheelliseen vahinkoarvioon

4.3.3.1 Yleistä

Muutoksenhaunalainen Päätös perustuu keskeisiltä osin virheelliseen arvioon Kemijoen voimalaitosrakentamisen aiheuttamasta kalataloudellisesta vahingosta. Yhtiö esitti asian käsittelyssä AVI:ssa seikkaperäistä selvitystä siitä, miksi Velvoitepäätöksen mukainen nykyinen velvoite kompensoi aiheutuvan vahingon. AVI kuitenkin sivuutti kaikki nämä selvitykset ja perusti päätöksensä yksinomaan Luken Lausuntoon. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perustelut ovat vahinkoarvion osalta kokonaisuudessaan, kaikesta edellä mainitusta Yhtiön seikkaperäisestä selvityksestä huolimatta, yhden perustelemattoman lauseen mittaiset:

"Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että parasta käytettävissä olevaa tietoa lohen ja taimenen poikastuotantokyvystä sekä villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta edustaa tutkimus- ja asiantuntijaorganisaationa toimivan Luonnonvarakeskuksen (Luke) esittämät viimeisimpiin lohen kanta-arvioinnin tuloksiin perustuvat arviot".⁷⁵

Luken Lausunto on ilmeisen perustelematon, ja myös Luke sivuuttaa kaiken Yhtiön esittämän ja Luken sen em. lausuntoa kirjoittaessaan käytössä olleet selvitykset. Lausunto on kahden sivun mittainen ja lausunnossa Luke vain perustelemattomasti ilmoittaa, mikä vahinkoarvion suureiden oikea lukuarvo on.

On selvää, ettei Yhtiölle noin 370 miljoonan euron kustannuksia aiheuttavasta veloitteesta laillisesti voida päättää näin puutteellisen ja virheellisen asian selvittämisen perusteella ja päätöstä perustelematta, ottaen huomioon perustuslain 2 §:n 3 momentin määräykset oikeusvaltioperiaatteesta ja 21 §:n määräykset oikeusturvasta, hallintolain 6 §:n määräykset hallinnon oikeusperiaatteista sekä 31 §:n määräykset selvittämisvelvollisuudesta ja 45 §:n määräykset päätöksen perustelemisesta, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 37 §:n määräykset asian selvittämisestä sekä EIS:n 6 artiklan määräykset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä. Muutoksenhaunalainen Päätös on näin ollen lainvastainen, koska Muutoksenhaunalainen Päätös perustuu puutteelliseen ja virheelliseen selvitykseen sekä tosiseikkojen tai asiassa esitetyn selvityksen virheelliseen arviointiin.⁷⁶

Yhtiöiden tekemien selvitysten perusteella on myös ilmeistä, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perusteena oleva vahinkoarvio on myös sisällöllisesti virheellinen: kuten jäljempänä kohdassa 4.3.3 esitetystä ja liitteenä 5

⁷⁵ Muutoksenhaunalaisen Päätöksen s. 863.

⁷⁶ Ks. HE 29/2018 vp (13 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 82.

olevasta selvityksestä ilmenee, on nykyisen veloitteen suuruusluokka oikea, eikä veloitteen määrään vaikuttavien suureiden osalta ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Nämä suureet ovat tuotantopinta-ala, smolttituotanto pinta-alaa kohden sekä smolttikerroin. Näiden suureiden oikeaa arviota käydään läpi jäljempänä kohdassa 4.3.3. Samalla käsitellään Luken Lausunnon virheellisyyksiä ja puutteita veloitteen määrään vaikuttavien suureiden osalta.

4.3.3.2 Poikastuotantopinta-ala ei ole muuttunut

Yhtiö viittaa tältä osin tämän valituksen liitteeseen 5, johon tämä luku perustuu.

AVI hyväksyi Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä ELY-keskuksen esityksen siitä, että Kemijoen poikastuotantopinta-ala on 5 000 ha nykyisen veloitteen mukaisen 4 000 ha:n sijaan. Erityistä painoarvoa on AVI:n näkemyksen mukaan pantava Ounasjoen poikastuotantoalaa koskeville uusille selvityksille, joissa poikastuotantopinta-alaksi on saatu 1 900 ha aiemman 1 000 ha:n sijaan. Uusiin selvityksiin kuuluu myös Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaan tieto siitä, että tutkimuksissa on havaittu, että lohen poikastuotantoalueina voivat toimia virran verrattain syvät osat.

Lohen ja taimenen poikastuotantoalueiden määriä on eri selvityksissä arvioitu hyvin erilaisilla menetelmillä. Esimerkiksi Ounasjoen selvityksissä⁷⁷ on arvioitu koskimaisten alueiden (kosket ja nivat) kokonaispinta-aloja merkitsemällä koski ja niva-alueiden rajakohdat kartalle maastossa ja mittaamalla näiden jokialueiden kokonaispinta-alat kartoilta. Tällaisessa selvityksessä mittausajankohdan virtaamatilanne voi vaikuttaa merkittävästi erityisesti nivamaisiksi valittujen alueiden määrään. Lisäksi karttojen vesialueiden rajat riippuvat kartoitusajankohdasta. Kartat perustuvat usein keväällä tehtyihin ilmakuvauksiin. Mikäli vesistö on tuolloin tulvinut, niin jokien pinta-alat kartoilla on saatettu yliarvioida.

Hieman kehittyneempi tapa on mallintaa joki 1–dimensionaalisella virtausmallilla ja mitata tietyn keskimääräisen virtausnopeuden ylittävien alueiden kokonaispinta-ala. Mallilaskennassa poikkileikkausten avulla määritelty pinta-ala vastaa ko. virtaamatilanteen pinta-alaa karttatarkastelua tarkemmin. Tällöin voidaan myös hieman analyttisemmin tarkastella eri virtaamatilanteiden vaikutusta.

Kumpikaan yllä mainituista menetelmistä ei kuitenkaan ota huomioon kaikkia lohelle tai taimenelle soveltuvan elinympäristön yleisesti tunnettuja habitaattivaatimuksia, joita ovat pohjan laatu, virtausnopeus ja vesisyvyys. Tarkemmissa selvityksissä on maastomittauksilla selvitetty habitaatin laatua: pohjanlaatu, virrannopeus ja vesisyvyys. Esimerkiksi Oulujoella tehdyssä laajassa selvityksessä habitaattien laatu arvioitiin oheisen arviointitaulukon mukaisesti.⁷⁸

⁷⁷ Kännö S., Pruuki, V., Anttinen, P., Ahvonen, A. ja Harju, I. 1986: Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Vesihallitus – tiedotus 274.

⁷⁸ Laine, A. (toim.) 2008: Palaako lohi Oulujokeen? Loppuraportti Oulu- ja Lososinkajoilla tehdyistä selvityksistä 2006–2007. Suomen ympäristö 5/2008.

Habitaattiarvo kasvaa					
→					
Habitaattiarvo kasvaa	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Mutapohja	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Mutapohja	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Mutapohja		
	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Hiekkapohja	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Hiekkapohja	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Hiekkapohja		
	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Yksipuolinen kivikko	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Yksipuolinen kivikko	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Yksipuolinen kivikko		
	Lähes seisova vesi (<0,10 m/s) Monipuolinen kivikko	Heikko virrannopeus (0,10-0,20 m/s) Monipuolinen kivikko	Hyvä virrannopeus (>0,20 m/s) Monipuolinen kivikko		
	Sopimaton	Välttävä	Tyydyttävä	Hyvä	Erittäin hyvä

Kuva 5.3. Habitaattiluokittelun kriteerit virrannopeuden ja pohjan laadun suhteen. Habitaattiarvon asteikkona: 0 (sopimaton), 1 (välttävä), 2 (tyydyttävä), 3 (hyvä) ja 4 (erittäin hyvä).

Taulukko 1. Lohelle soveltuvan habitaatin luokittelun kriteerit virrannopeuden ja pohjanlaadun suhteen (Laine ym. 2008).⁷⁹

Kuten taulukosta 1 hyvin ilmenee, esimerkiksi virrannopeuden suhteen alle 0,1 m/s virrannopeuksien alueet eivät enää sovellu lohen poikastuotantoon, vaikka pohjan laatu olisi erinomainen, ja vielä alle 0,2 m/s virrannopeuksien alueet ovat korkeintaan tyydyttäviä, vaikka pohjan laatu niillä olisi erinomainen.

Erilaisilla menetelmillä tehtyjen poikastuotantoalue määritysten tuloksia ei siten voi sellaisenaan vertailla keskenään. Tarkemmat menetelmät antavat soveltuvan alueen pinta-alan, karkeammat koskimaisten alueiden kokonaispinta-alan. Maastotarkastelu ilman virtausnopeuden laskentaa antaa kokonaispinta-alan siinä virtaamatilanteessa, jossa tarkastelu on tehty ja virtausmallilla laskettu valitussa virtaamatilanteessa. Erilaisilla menetelmillä tehdyt arviot poikastuotantoalueista voivatkin poiketa toisistaan merkittävästi. Jos halutaan vertailla eri jokien poikastuotantopinta-aloja toisiinsa, on joko tehtävä määrittäminen uudelleen täsmälleen samoilla menetelmillä, tai käytettävä mallinnusta tai muuta jokien virtausolosuhteita (ja habitaatteja) kuvaavaa tapaa, joka pystytään määrittämään kummastakin joesta samalla tavalla.

AVI on Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä todennut seuraavaa:

”Hakemuksessa esitettyssä kalataloudellisia menetyksiä koskevassa laskelmassa on poikastuotantoalana käytetty lohen ja meritaimenen osalta 5 000 ha:n tuotantoalaa. Voimassa olevassa kalatalousveloitteessa poikastuotantoalaksi on määritetty 4 000 ha, josta Ounasjoki sekä Kemijärven yläpuoliset alueet molemmat reilun neljänneksen.

⁷⁹ Laine, A. (toim.) 2008: Palaako lohi Oulujokeen? Loppuraportti Oulu- ja Lososinkajoilla tehdyistä selvityksistä 2006–2007. Suomen ympäristö 5/2008.

Hakemuksessa on perusteltu Kemijoen arvioidun poikastuotantoalan kasvamista 4 000 ha:sta 5 000 ha:in lisääntyneellä tiedolla kutu- ja poikastuotantoalueiksi soveltuvista alueista sekä Ounasjoen poikastuotantoalasta saaduilla uusilla tiedoilla

Uusimpien tutkimusten mukaan Ounasjoella on lohelle sopivaa poikastuotantoalaa yhteensä noin 1 900 ha. Luku sisältää Ounasjoen sivujokien poikastuotantoalueet (200 ha). Tämä on melkein kaksinkertainen määrä aiempaan arvioon (1 000 ha) verrattuna.

Kun otetaan vielä huomioon se, että Tornionjoella tehtyjen tutkimusten perusteella on syytä olettaa, että aiempaa oletettua laajemmat alueet voivat toimia kutu- ja poikastuotantoalueina, on perusteltua hyväksyä hakemuksessa esitetty 5 000 ha:n poikastuotantoala⁸⁰.

AVI:n viittaamat Ounasjokea koskevat uusimmat tutkimukset perustuvat siis edellä mainittuun Kännön ym. (1986) julkaisussa kuvattuun tarkasteluun, johon on viitattu selvityksessä Laine ym. (2002).⁸⁰

Taulukko 6. Ounasjoen pääuoman koski-, niva- ja suvantoalueiden pinta-ala (ha) eri osa-alueilla (vrt. kuva 3). Pinta-alat on arvioitu merkitsemällä virtaustyyppien rajakohdat kartalle maastossa ja mittaamalla alat karttatyönä.

Osa- alue	Virtaustyyppien pinta-ala											
	Järvimäi- nen su- vanto		Hidasvir- tainen suvanto		Niva		Kohtalai- nen kos- ki		Voima- kas koski		Yh- teensä	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1 ¹⁾	34	11	155	49	68	22	54	17	3	1	314	100
2	175	18	361	37	161	16	222	23	55	6	974	100
3	312	76	37	9	24	6	35	9	-	-	408	100
4	121	15	266	32	249	30	193	23	-	-	829	100
5	138	15	321	34	385	41	90	9	9	1	943	100
6	310	48	220	34	33	5	83	13	-	-	646	100
23	540	76	174	24	-	-	-	-	-	-	714	100
Koko joki	1 630	34	1 534	32	920	19	677	14	67	1 4 828	100	

1) Osa-alue 1 on tässä taulukossa rajattu Vanhajoki-suusta lähtien; muissa yhteyksissä noin 3,5 km alemmaa, Käkkälöjokisuusta lähtien.

Taulukko 2. Ounasjoen pääuoman koski- niva- ja suvantoalueet (Kännö ym. 1986).

⁸⁰ Kännö, S., Pruuki, V., Anttinen, P., Ahvonen, A. ja Harju, I. 1986: Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Vesihallitus – tiedotus 274.

Laine, A., Niva, T., Mäki-Petäys, A. ja Erkinaro, J. 2002: Loikkaako lohi Ounasjokeen? Vaelluskalojen palauttaminen Kemi-/Ounasjokeen, esiselvitys. Osa III: Kalabiologiset perusteet. Alueelliset ympäristöjulkaisut 271, Lapin ympäristökeskus 2002.

Taulukko 6. Ounasjoen ja Muonionjoen perusominaisuuksia.

	Ounasjoki	Muonionjoki
Lähtöjärvi (m, mpy)	Ounasjärvi, 287	Kilpisjärvi, 473
Valuma-alue (km ²)	13 968	14 580
Järvisyys (%)	2,4	3,6
Virtaama (m ³ /s)	155	162
Joen pituus (km)	298	320
Poikastuotantoalueiden ala (ha) ^a	1 864	1 875
Kokonaisfosfori (mgP/l)	<15	<15
Kokonaistyppi (mgN/l)	<300	<300
Väri (mgPt/l)	<80	<60
Kem. hapenkulutus (CODMn, mg/l)	<10	<10
pH	>6,3	>6,3

^a Poikastuotantoalueiksi on laskettu virtatyyppien laatuluokittelussa nivat, kosket ja kuohuvat kosket, joiden keskimääräinen virranopeus on vähintään 0,2 m/s, lähteet: Muonionjoen pääuoma Romakkaniemi ym. 2000, Romakkaniemi, kirj. tiedonanto ja Muonionjoen sivuvedet, Anttinen ym. 1988, Ounasjoen pääuoma, Kännö ym. 1986 ja Ounasjoen sivuvedet, Toivonen 1974).

Taulukko 3. Ounasjoen ja Muonionjoen perusominaisuuksia (Laine ym. 2002).

Taulukon 3 mukainen arvio Ounasjoen poikastuotantopinta-alasta pohjautuu siis Kännön ym. (1986) raporttiin (taulukko 2 edellä), jossa Ounasjoen koski-, niva- ja suvantopinta-alat on arvioitu merkitsemällä virtaustyyppien rajakohdat kartalle maastossa ja mittaamalla alat karttatyönä. Kännön ym. (1986) arvion mukaan nivaksi luokitellun alueen pinta-ala oli 920 ha, kohtalaisen kosken 677 ha ja voimakkaan kosken 67 ha eli yhteensä 1 664 ha.⁸¹ Kun tähän on lisätty sivujokien arvioitu poikastuotantopinta-ala 200 ha, päädytään AVI:n esittämään uuteen arvioon n. 1 900 ha. Selvää kuitenkin on, että nämä alueet eivät ole ominaisuuksiltaan tasavertaisia poikastuotantoalueita, vaan koskimaiset alueet ovat lohien kannalta selvästi hidaskäyttöisiä niva-alueita parempia.

AVI:n viittaamat uusimmat tutkimukset on siis käytännössä tehty yli 40 vuotta sitten 1980-luvun alussa. Lisäksi AVI viittaa tarkemmin yksilöimättä Tornionjoen tutkimuksiin, joiden mukaan ”*aiempaa oletettua laajemmat alueet voivat toimia kutu- ja poikastuotantoalueina*”.⁸²

Kuten edellä on todettu, eri jokien tutkimusten yhteismitallistaminen vaatii joko mallintamista tai jotain muuta samalla tavalla määritettävissä olevaa suuretta, joka kuvaa koskimaisten alueiden määrää. Yhtiön AVI:lle Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen johtaneessa prosessissa toimittamassa muistutuksessa⁸³ on esitetty jokien pituusleikkausten tarkasteluun perustuva arvio koskimaisten alueiden pituudesta ja jokien kaltevuuksista. Joen virtausnopeuteen vaikuttaa uoman muoto (märkäpiiri), pohjan laatu ja joen kaltevuus (virranopeus on suoraan verrannollinen

⁸¹ Kännö, S., Pruuki, V., Anttinen, P., Ahvonen, A. ja Harju, I. 1986: Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Vesihallitus – tiedotus 274.

⁸² Muutoksenhaunalaisten Päätös, s.863.

⁸³ Muistutus on myös Muutoksenhaunalaisten Päätöksen liitteenä 2.

kaltevuuden neliöjuureen). Siten tarkastelu antaa estimaatin myös jokien välisestä eroista tärkeän habitaattiominaisuuden, virtausnopeuden osalta.

Muonionjoen, Ounasjoen, Kitisen (+Luiro) ja Kemihaaran aiempia arvioita tuotantopinta-aloista on tarkasteltu alla jokikaltevuutta apuna käyttäen Muonionjoen tuotantopinta-ala-arviosta lähtien.

Pituusleikkauksista mitattu koskimaisten alueiden osuus joen kokonaispituudesta, näiden koskialueiden pituus ja putouskorkeus:

- Muonionjoki 72 % / 245,5 km / 346,6 m
- Ounasjoki 59 % / 175,0 km / 209,8 m
- Kitinen 42 % / 74,5 km / 69,0 m
- Kemihaara 67 % / 112,5 km / 73,0 m

Koskipaikkojen keskikaltevuus:

- Muonionjoki 1,4 m/km
- Ounasjoki 1,2 m/km
- Kitinen 0,9 m/km
- Kemihaara 0,6 m/km

Ounasjoen, Kitisen(+Luiro*) ja Kemihaaran poikastuotantoalue Muonionjoen poikastuotantopinta-alan (1 875 ha) perusteella.

Koskialueiden pituuden suhteessa Muonionjoen arviosta lähtien:

- Ounasjoki $175,0/245 \cdot 1875 = 1339$ ha
- Kitinen $74,5/245 \cdot 1875 = 570$ ha
- Kemihaara $112,5/245 \cdot 1875 = 860$ ha

Koskimaisten alueiden putouskorkeuden suhteessa Muonionjoen arviosta lähtien:

- Ounasjoki $209/346 \cdot 1875 = 1132$ ha
- Kitinen $69/346 \cdot 1875 = 373$ ha
- Kemihaara $73/346 \cdot 1875 = 395$

**Luirosta ei ole olemassa pituusleikkaustietoa, joten se on tässä arvioitu Kitisen perusteella, suuruusluokaltaan sama pituus ja putouskorkeus*

Kitinen(+Luiro) keskivirtaama on luokkaa 120 m³/s samoin Kemihaaran. Tämä on noin 75 % Ounasjoen ja Muonionjoen keskivirtaamasta. Vaikka näiden jokien

yhteenlaskettu jokipituus on sama kuin Ounasjoen, niin tuotantopinta-ala on oletetusti ainakin tuon 25 % pienempi,

On huomioitava, että Kitinen + Kemihaara + Ounasjoki koskialueiden putouskorkeus on yhteensä samaa suuruusluokkaa kuin pelkän Muonionjoen.

Kun lähtökohtana on Muonionjoen poikastuotantopinta-ala 1 875 ha, koskimaisten alueiden pituuden perusteella laskettuna saadaan Ounasjoen poikastuotantoalueeksi 1 339 ha. Putouskorkeussuhteella arvioituna vastaava arvio olisi 1 132 ha. Loikkaako lohi Ounasjokeen -raportissa (Laine ym. 2002) on todettu, että Viitalan ja Laineen (1999) mukaan Ounasjoelle arvioidusta noin 1 100 ha poikastuotantoalueesta (Toivonen 1974) noin 500 ha soveltuu lohelle ja noin 600 ha taimenelle.⁸⁴ Tämän mukaan lohelle soveltuva poikastuotantoalue olisi siis ollut vieläkin rajatumpi. Kun käytetään tuota Laineen esittämää arviota lohelle ja taimenelle soveltuvien alueiden määrästä ja kokonaispintaalasta, 1 339 ha, saadaan lohelle soveltuvaksi pinta-alaksi 608 ha.

Kemijärven yläpuoliset alueet on siis nykyistä velvoitetta määritettäessä arvioitu muodostavan noin neljäsosan nykyisen veloitteen perusteena olevasta 4 000 ha poikastuotantopinta-alasta eli noin 1000 ha. Muonionjoen perusteella pelkästään koskimaisten alueiden pituuden perusteella arvioituina poikastuotantoalaa olisi yhteensä 1430 ha. Tästä täytyy vähentää vähintään 25 %, sillä Kemihaaran samoin kuin Kitisen (Luiro sisällytettynä) keskivirtaama on ainoastaan 75 % Muonionjoen keskivirtaamasta. Keskivirtaama huomioonotettuna (-25 %) Kitisen (+Luiro) ja Kemihaaran yhteenlaskettu poikastuotantoalue olisi 1 073 ha. Keskikaltevuus Kemijärven yläpuolisilla alueiden koskimaisilla alueilla on kuitenkin vain 0,6 m/km - 0,9 m/km, kun taas Ounasjoella keskikaltevuus on 1,2 m/km ja Muonionjoella 1,4 m/km.

Kemijärven yläpuolisia alueita ei voida myöskään ottaa täysimääräisesti huomioon, kun arvioidaan menetettyä poikastuotantoa. Nykyisen tutkimustiedon perusteella Kemijärvässä tapahtuva alaslaskeutuvien smolttien kuolleisuus on ollut erittäin merkittävä. Kennedyn ym. (2018) sekä Hanssen ym. (2022) tutkimuksissa Atlantin lohen smolttien vaelluksesta ja eloonjäännistä joessa olevan järvilaajentuman kohdalla smolttien hävikki oli erittäin suurta. Kennedyn ym. (2018) tutkimuksissa smolttien kuolleisuus oli joen suistossa (eli joen ja järven yhtymäkodassa) peräti 31,2 % kilometriä kohti ja varsinaisen järven alueella 2,4 % kilometriä kohti. Kemijärven kohdalla pelkästään viimeksi mainittu tarkoittaisi noin 50 %:n kokonaishävikkiä. Vastaavasti Hanssen ym. (2022) tutkimuksessa 60 % smolteista katosi järvivaelluksen aikana. Jos käytetään varovaista arviota ja pelkästään Kennedyn tutkimuksen järviosan hävikkiä (2,4 %/km), niin Kemijärven osalta kuolleisuus vähintään 20 km läpivaelluksen aikana olisi 48 %. Jos vahinkoarviossa käytetään samaa poikastuotantoarviota (smolttia/ha) kaikille alueille, niin tulisi käyttää termiä tehollinen poikastuotantoalue, joka ottaa huomioon smolttien järvivaelluksen aikaisen kuolleisuuden. Kemijärven yläpuolisista noin 1073 ha suuruisista

⁸⁴ Laine, A., Niva, T., Mäki-Petäys, A. ja Erkinaro, J. 2002: Loikkaako lohi Ounasjokeen? Vaelluskalojen palauttaminen Kemi-/Ounasjokeen, esiselvitys. Osa III: Kalabiologiset perusteet. Alueelliset ympäristöjulkaisut 271, Lapin ympäristökeskus 2002. Viitala, J., Laine, A. 1999: Vaelluskalojen elvyttämismahdollisuudet Kemijoessa. Maa- ja metsätalousministeriö, Kala- ja riistahallinnon julkaisuja 39/1999. ISBN 951-53-2017-8, ISSN 1236-7222.

koskimaisista alueista voidaan ottaa huomioon korkeintaan 558 ha, joka siis olisi niiden alueiden tehollinen poikastuotantoalue.⁸⁵

Mitä tulee otaksumaan siitä, että myös virran syvemmät osat olisivat poikastuotantoalueena verrattavissa koskialueisiin, tarkasteltiin valtakunnallisesta koekalastusrekisteristä saatavilla olevien Tornionjoen vesistöalueen sähkökalastustuloksia. Niiden perusteella on selvää, etteivät aiemmin poikastuotantopinta-ala-arvioista ilmeisesti pois jätetyt syvemmät virranosat vastaa teholliselta tuotannoltaan matalampia virranosia. Sähkökoekalastusten koealat on luokiteltu myös keskimääräisen syvyysluokansa perusteella luokkiin 0-20 cm, 21-40 cm, 41-60 cm ja > 60 cm. Verrattaessa tämän luokituksen mukaisia koekalastusten saalistietoja esim. viimeisten viiden vuoden järjestelmään tallennettujen tietojen pohjalta havaitaan, että lohien koekalastusvuotena kuoriutuneiden poikasten (0+ - ikäluokka) tiheyksissä on merkittäviä eroja eri syvyysluokkien välillä. Jättämällä vielä huomioimatta ne koealat, joilta lohienpoikasia ei tavattu lainkaan, saadaan esim. syvyysluokan 0-20 cm keskimääräisten 0+ -ikäisten lohienpoikasten tiheydeksi n. 44 % suurempi tiheys kuin syvyysluokan 41–60 cm koealojen vastaava. Huomionarvoista on myös, että koko saatavissa olevan aineiston perusteella yli 60 cm:n syvyysalueilta on kalastettu vain viisi koealaa ja näistä vain yhdeltä on koko järjestelmään tallennetun historian perusteella tavattu lohien kesänvanhoja poikasia ja tältäkin vain yhtenä koekalastusvuotena. Taulukossa 4 alla on esitetty koekalastustulosten perusteella tehty tarkastelu poikastiheyksistä syvyysalueittain kaikkiaan 60 kalastuskohteen osalta.

syvyys- luokka	kaikki ka. kpl/a	kaikki	2019- 2023	2019-2023
		ei tyhjiä ka. kpl/a	ka. kpl/a	ei tyhjiä ka. kpl/a
0-20 cm	14,9	14,9	17,0	17,0
21-40 cm	8,0	10,9	8,4	12,0
41-60 cm	4,2	6,5	11,8	11,8
> 60 cm	1,7	5,0	5,0	5,0

Taulukko 4. Tornionjoen vesistöalueen 60 koekalastuskohteen lohien 0+ -ikäluokan poikasten tiheydet koealojen eri keskimääräisten syvyysluokkien mukaan koekalastusrekisteriin vuodesta 2009 alkaen tallennettujen tietojen perusteella. Ei tyhjiä -sarakeissa tuloksista.

Koealojen syvyysluokat vertautuvat osaltaan myös virtausnopeuksiin. Koskialueilla kovimpien koskien, eli suurimman putouskorkeuden jaksot ovat nopeavirtausisimpia ja siten matalampia kuin hidasvirtaisemmat koskien niskat ja loppuliut. Mikäli koskijaksoilta löytyy hieman suojaisempia matalia alueita, ovat

⁸⁵ Kennedy, R., Rosell, R., Millan, M., Doherty, D. and M. Allen 2018: Migration and survival of Atlantic salmon *Salmo salar* smolts in a large natural lake. *J Fish Biol.* 2018;93:134–137. DOI: 10.1111/jfb.13676. Hanssen, E., Vollset, K., Salvanes, A., Barlaup, B., Whoriskey, K., Isaksen, T., Normann, E., Hulbak, M. and R. Lennox 2022: Acoustic telemetry predation sensors reveal the tribulations of Atlantic salmon (*Salmo salar*) smolts migrating through lakes. *Ecol. Freshw. Fish.* 2022; 31:424–437.8. DOI: 10.1111/eff.12641

nämä otollisimpia pienpoikasalueita etenkin, kun lohenpoikaset ovat mm. taimenta paremmin sopeutuneet varsin koviinkin virrannopeuksiin. Tässä on myös huomioitava, että koskialueilla nimenomaan pinta-virrannopeus on usein selvästi pohjan läheisten vesikerrosten virrannopeuksia suurempi.

Nykyinen tutkimustieto ei siten tue AVI:n johtopäätöstä, että poikastuotantoalue olisi aliarvioitu nykyvelvoitetta määritettäessä. Yhteenvedona voidaan todeta, että uusin tutkimustieto osoittaa, että Kemijärven yläpuolisten poikastuotantoalueiden poikastuotannon merkitys on selkeästi yliarvioitu Velvoitepäätöksen mukaisessa nykyisessä velvoitteessa ja Ounasjoen alkuperäinen poikastuotantoaluearvio on suuruusluokaltaan oikea. Koskipituuksiin ja Muonionjoen poikastuotantoalueeseen perustuva tehollinen kokonaispoikastuotantoaluearvio Ounasjoki, Kitinen, Luiro ja Kemihaara olisi siten 1 897 ha. Kun käytetään Kemijoen pääuomalle Velvoitepäätöksen mukaista velvoitetta määritettäessä esitettyä 2 000 ha, on kokonaispinta-ala 3 897 ha. Velvoitepäätöksen mukaisen velvoitteen perustana oleva arvio on näin ollen suuruusluokaltaan oikea. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perusteluissa tuotantopinta-ala-arvio perustuu Tornionjoen lohen poikastuotantoalueeseen. Kun otetaan huomioon arvio Ounasjoen pinta-alan jakautumisesta lohelle ja taimenelle, nykyisenkin velvoitteen perusteena oleva tuotantopinta-alan yliarvio lohen osalta voisi olla jopa 800 ha.

4.3.3.3 Smolttikerroin ei ole muuttunut

Yhtiö viittaa tältä osin tämän valituksen liitteeseen 5, johon tämä luku perustuu.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaan velvoitteen laskennassa on käytettävä smolttikertoimenä lukuarvoa 2,5. Arvion tarkennus perustuu Hakijan 21.6.2021 aluehallintovirastoon toimittamaan Luken Lausuntoon.

Luken Lausunnon mukaan päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta on keskimäärin 2,5 (keskiarvo ja mediaani) 90 %:n todennäköisyysvälin ollessa (2,0–3,1). Estimaatissa on huomioitu aikaisemmista eloonjäätierojen tarkasteluista poiketen luontaisen eloonjäätien ero paitsi post-smolt-vaiheessa myös aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka.

Luken Lausunnon mukaan Itämeren lohimallin estimaatit ovat kokonaiseloonjäätien suhteen tarkasteltuna vakaampia, sillä post-smolt-eloonjäätien tasomuutokset pääasiallisesti heijastuvat tasapainottaen aikuiseloonjäätien, ja päinvastoin. Arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta perustuu vaelluspoikasten istutusmääriin ja villien lohien estimoituihin vaelluspoikasmääriin sekä näistä määristä Itämeren lohimallin (ICES:n vuoden 2021 kanta-arvio) avulla laskettuihin jokisuulle 1–5 merivuoden iässä palaaviin lohimääriin.⁸⁶

Luken Lausunnon ei tarkkaan ottaen ilmene miten laskelma on tehty ja mihin lukuihin se perustuu.

Kemijoen nykyisessä kalatalousvelvoitteessa on käytetty kompensatiokerrointa 1,6, kun on laskettu tarvittavien istukkaiden määriä. Hakemuksessa esitettyissä

⁸⁶ ICES. 2021. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 3:26. 331 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.7925>.

velvoitteissa käytettäisiin selvästi suurempaa kerrointa 2,5–3. Esityksen perusteluissa viitataan merkintätutkimukseen, josta saatiin tulokseksi keskiarvo 2,6 – tuloksen mediaani, joka kuvaa aineistoa paremmin oli 2,15.⁸⁷ Erilaisia kertoimia on saatu käyttämällä eri lähteitä ja laskentatapoja. Itämeren lohimalleista saadut kompensatiokertoimet vuosilta 2018 ja 2019 ovat selvästi alhaisimmat: 1,2–1,4.

Helmisen (2020) raportin *Itämeren lohimalli, lohien kanta-arviomenetelmät ja niiden soveltuvuus vahinkoarvioiden tekemiseen* -raporttia täydentävässä muistiossa 9.11.2021 oli käsitelty myös ensimmäisiä selvityksiä, joissa saaliissa oli eritelty eväleikatut viljeltyt kalat. Vuonna 2019 oli laskettu 11 600 lohta ja tulosten perusteella Perämerellä luonnonkalojen ja istutettujen suhde saaliissa oli 40:60. Koko Itämerellä luonnonsmolttien ja istutettujen suhde on ollut 37:63. Tästä voidaan laskea, että villin lohien ja istutettujen eloonjäämisen suhde olisi ollut 1,17, mikä on hyvin lähellä vuoden 2018 WGBAST raportin malliarviota.⁸⁸ WGBAST2020 raportin mukaan mallilla eteenpäin laskettu kompensatiokerroin olisi tästä noussut ja olisi vuonna 2020 ollut noin 1,7.⁸⁹ Vastaavasti WGBAST2021 raportin mukaan oltaisiin tasolla 2,1–2,2.⁹⁰ Eri vuosien WGBAST raporteista saadaan erilaisia villien ja viljeltyjen lohien laskennallisia selviytymiseroja riippuen siitä minkä vuosien tietoja autoregressiomallissa on kulloinkin käytetty.

Edellä mainitussa muistiossa laskettiin WGBAST2021 raportissa esitettyjen lohisaaliiden geneettisten koostumusten, smolttituotantoarvioiden ja istutusmäärien perusteella smolttikertoimia Tornionjoen villin lohien ja lijokikannan kasvatettujen lohien välille. Smolttituotantoarviot olivat vuosilta 2008–2018 ja saalisuhde vuodelta 2020. Laskennan perusteella Tornionjoen villi lohi olisi pärjännyt merivaiheessaan 1,2 kertaa paremmin kuin lijoen istutettua kantaa alkuperältään oleva smoltti. Jos otettiin WGBAST2021 raportin taulukosta 2.6.5 saalisuhteeksi Tornionjoki villi vs. lijoki istutettu vuosien 2017–2020 keskiarvo (*Total advanced season*, 50:15 = 3,333), saatiin selviytymiskertoimeksi 1,4.⁹¹

Myös eri luonnontilaisten jokien lohikantojen selviytymisessä oli analyysin perusteella selviä eroja. Tornionjoen ja Simojoen luonnonkalojen saalisuhde (vuosien 2017–2020 keskiarvo) on WGBAST2021 raportin taulukon 2.6.5 mukaan ollut 50:3 eli 16,7:1.⁹² Lähtötilanteessa smoltteja on ollut 935 300:39 000 = 24:1. Simojoen smolttit näyttivät näin ollen selviävän merivaiheestaan 1,4 kertaa paremmin kuin Tornionjoen villit lohet.

⁸⁷ Romakkaniemi, A. 2008. Conservation of Atlantic salmon by supplementary stocking of juvenile fish. PhD Thesis. Department of Biological and Environmental Sciences, Faculty of Biosciences, University of Helsinki. Finnish Game and Fisheries Research Institute.

⁸⁸ ICES. 2018. Report of the Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST), 20–28 March 2018, Turku, Finland. ICES CM 2018/ACOM:10. 369 pp. ICES. 2019. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 1:23. 312 pp. <http://doi.org/10.17895/ices.pub.4979>.

⁸⁹ ICES. 2020. Workshop on Baltic Salmon Management Plan (WKBaltSalMP). ICES Scientific Reports. 2:35. 101 pp. <http://doi.org/10.17895/ices.pub.5972>.

⁹⁰ ICES. 2021. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 3:26. 331 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.7925>.

⁹¹ ICES. 2021. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 3:26. 331 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.7925> (taulukko 2.6.5.).

⁹² ICES. 2021. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 3:26. 331 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.7925> (taulukko 2.6.5.).

Seuraavassa on esitetty päivitetty smolttikerroin, joka perustuu jokisuulle palaavien lohien saaliiden koostumukseen, smolttiarvioihin ja istutusmääriin:

Yksittäisten kalakantojen ja kalaryhmien osuudet Itämeren lohisaaliissa on arvioitu bayesilaisella menetelmällä vuodesta 2000 alkaen, käyttäen DNA-mikrosatelliittitietoja ja smoltin ikätietoja.⁹³

4.3.3.3.1 Saaliin koostumus

Vuonna 2023 Perämeren Suomen puolen saaliissa luonnonvaraisten lohien osuus oli hieman alhaisempi (72 %, PI: 67–77) kuin pitkän aikavälin 2009–2023 keskiarvo (75 %), mutta selvästi alhaisempi kuin vuonna 2022 (82 %:a). Suomalaista istutettua alkuperää olevien lohien osuus (21 %, PI: 16–26) oli lähellä pitkän aikavälin keskiarvoa (23 %), kun taas ruotsalaista istutettua alkuperää olevien lohien osuus (5 %, PI: 3–8 %:a) oli selvästi korkeampi kuin pitkän aikavälin keskiarvo (1 %).⁹⁴ Ruotsin puolen lohisaaliiden vastaavat tiedot on viimeksi raportoitu vuoden 2017 WGBAST raportissa.⁹⁵

Suurin osa Pohjanlahden saaliista oli peräisin Tornionjoen ja Kalixälvenin kannoista: 63 % vuosien 2013–2016 Suomen saaliissa, 38 % vastaavasti Ruotsin saaliissa. Vuosina 2017–2022 Tornionjoen ja Kalixin kannoista Suomen saaliissa oli peräisin 68 %.⁹⁶ Ruotsin puolella Pohjanlahtea villien lohien osuus saaliissa oli suurempi (ka. 2009–2016: 82 %) kuin Suomessa (ka. 2009–2016: 70 %).

Tornionjoen kantaa olevien lohien osuus Perämerellä Suomen puolen saaliissa oli vuonna 2016 55 % ja Ruotsin puolen saaliissa 29 %, vuosien 2013–2016 keskiarvo oli 26 %.⁹⁷ Vuonna 2023 Tornionjoen lohien osuus Suomen puolen saaliissa oli 50 % ja vuosina 2017–2023 keskimäärin 47 %.⁹⁸

Tornionjokisuun merialueen lohisaaliit ovat olleet Ruotsin puolella vuosina 2013–2022 keskimäärin 71,4 t/v ja Suomen puolella 62,9 t, suhde 1,137.⁹⁹ Tästä tiedosta ja havaitusta saalissuhteesta (26:47) voidaan laskea, että 62,3 % Tornionjoen alkuperää

⁹³ Koljonen, M-L. 2006. Annual changes in the proportions of wild and hatchery Atlantic salmon (*Salmo salar*) caught in the Baltic Sea. *ICES Journal of Marine Science*, 63: 1274-1285.

Koljonen, M. L., Masuda, M., Kallio-Nyberg, I., Koskiniemi, J., & Saloniemi, I. 2021. Large inter-stock differences in catch size-at-age of mature Atlantic salmon observed by using genetic individual origin assignment from catch data. *PloS one*, 16(4), e0247435.

ICES. 2019. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). *ICES Scientific Reports*. 1:23. 312 pp. <http://doi.org/10.17895/ices.pub.4979>.

⁹⁴ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). *ICES Scientific Reports*. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665> (taulukko 2.6.3.).

⁹⁵ ICES. 2017. Report of the Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST), 27 March–4 April 2017, Gdańsk, Poland. *ICES CM 2017/ACOM:10*. 298 pp.

⁹⁶ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). *ICES Scientific Reports*. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

⁹⁷ ICES. 2017. Report of the Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST), 27 March–4 April 2017, Gdańsk, Poland. *ICES CM 2017/ACOM:10*. 298 pp (taulukko 2.8.3.).

⁹⁸ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). *ICES Scientific Reports*. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

⁹⁹ Palm, S., Romakkaniemi, A., Dannewitz, J., Pakarinen, T., Veneranta, L., Vähä, V. & A. Broman 2024. Tornionjoen lohi-, meritaimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2024. SLU ja Luke.

olevista kalastuskokoon selviytyneistä smolteista päätyi aikanaan saaliiksi Suomen puolella.

4.3.3.3.2 Tornionjoen smolttituotantoarvio

Smolttituotantoarvio Tornionjoelle vuosina 2009–2021 oli keskimäärin 1 568 000 kpl (ICES 2024, taulukko 2.6.5). Kun otetaan huomioon, että 62,3 % Tornionjoen alkuperää olevista kalastuskokoon selviytyneistä smolteista päätyi aikanaan saaliiksi Suomen puolella, saadaan smolttimääräksi Suomen osalle 976 864 kpl.¹⁰⁰

4.3.3.3.3 Istutusmäärät

WGBAST2021 raportissa ilmoitetaan, että vuonna 2020 Kemijoella istutettiin 595 000 kpl 2-vuotiaita lohismoltteja, lijoella 265 000 kpl, Kiiminkijoella 27 000 kpl ja Oulujoella 284 000 kpl eli yhteensä 1 171 000 kpl.¹⁰¹ WGBAST2024 raportin mukaan vuosina 2009–2021 istutettiin keskimäärin yhteensä 1 159 000 kpl 2-vuotiaita smoltteja, joten tässä voidaan käyttää vuoden 2020 jokikohtaisia lähtötietoja.¹⁰² Kemijoen istutuksista oli Voimalohen vuosiraportin (2024) mukaan Tornionjoen kantaa 53 % ja lijoen kantaa 47 %. Lijoen kantaa olevia lohismoltteja istutettiin Perämereen yhteensä (279 650 + 265 000 + 27 000 =) 571 650 kpl. WGBAST2017 raportin mukaan lijoen kannasta peräisin olevia lohia saatiin saaliiksi Suomen puolella a) vuosina 2013–2016 keskimäärin 85,7 % (suhde Suomi:Ruotsi 12:2) ja b) vuosina 2015-2016 73,3 % (22:8). Jakaumien perusteella saalista tuotti Suomen puolella lijoen kannan smolteista a) 489 904 kpl tai b) 417 305 kpl.¹⁰³

4.3.3.3.4 Laskenta

Edellä esitetyillä tiedoilla saadaan Perämerellä Suomen puolen lohisaaliin muodostaville smolteille, Tornionjoki villi vs. Iijoki istutettu, lukusuhteet a) $976\,864:489\,904 = 1,994$ tai b) $976\,864:417\,305 = 2,341$. Saalissuhde (Tornionjoki villi vs. Iijoki istutettu) Suomen puolella on WGBAST2024 raportin mukaan vuosina 2017–2023 ollut keskimäärin, $47:17 = 2,765$.¹⁰⁴

Näiden tietojen perusteella voidaan laskea, että Tornionjoen villi lohi on selviytynyt merivaiheestaan smoltista aina paluuseen jokisuulle saakka $1,2\text{--}1,4$ ¹⁰⁵ kertaa paremmin kuin lijoen istutettua kantaa alkuperältään oleva smoltti.

¹⁰⁰ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665> (taulukko 2.6.5.).

¹⁰¹ ICES. 2021. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 3:26. 331 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.7925>.

¹⁰² ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

¹⁰³ ICES. 2017. Report of the Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST), 27 March–4 April 2017, Gdańsk, Poland. ICES CM 2017/ACOM:10. 298 pp.

¹⁰⁴ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

¹⁰⁵ a) $2,765:1,994 = 1,387$ tai b) $2,765:2,341 = 1,181$.

Lähtötiedot

Saaliin koostumus: 47:26 (Suomi:Ruotsi) Tornionjoen kantaa
Tornionjokisuun merialueen saalisjakauma:
71,4 t Ruotsi, 62,9 t Suomi

62,3 % Tornionjoen alkuperää olevista kalastuskokoon selviytyneistä smolteista päätyi aikanaan saaliiksi Suomen puolella

Smolttituotanto Tornionjoella vuosina 2009-2021: 1 568 000 kpl

Suomen puolella saaliin muodostava smolttimäärä 0,623 x 1 568 000 kpl = 976 864 kpl

lijoen kantaa olevia lohismoltteja istutettiin Perämereen 571 650 kpl

saalista tuotti Suomen puolella lijoen kannan smolteista a) 489 904 tai b) 417 305 kpl.

Laskenta Villi:viljelty smoltti suhteet: a) 976 864 :489 904 = 1,994 tai b) 976 864 :417 305 = 2,341.
Villi:viljelty saalisuhde 47:17 = 2,765.

Tulos: smolttikerroin

Lukusuhteiden a) 2,765: 2,061 ja b) 2,765:2,420 perusteella

Tornionjoen villi lohi on selviytynyt merivaiheestaan smoltista aina paluuseen jokisuulle saakka **1,2 – 1,4 kertaa** paremmin kuin lijoen istutettua kantaa alkuperältään oleva smoltti.

Kuva 1. WGBAST 2024.

Raportin (ICES 2024) kappaleen 4.2.3 Arviointiyksikön 1–4 kalakantojen tila ja kalastuksen kehitys Perämerellä ja Itämeren pääaltaalla mukaan tulokset osoittavat laskevan pitkäaikaisen trendin smolttien selviytymisessä vuoteen 2000 asti, jonka jälkeen selviytyminen on yleisesti ottaen jonkin verran parantunut.¹⁰⁶ Viimeisten kymmenen vuoden (2013–2022) keskimääräinen mediaaniselviytyminen oli luonnonvaraisten smolttien osalta 13 % ja smolttien osalta 7 %. Alhaisin kokonaiselviytyminen arvioitiin vuonna 2021: luonnonvaraisten ja kasvatettujen smolttien mediaaniarviot olivat 7,7 % ja 3,8 %. Luonnonvaraisten lohien aikuisen vuotuinen luonnollinen selviytymisen (mediaani 92 %, 90 % PI 88–95 %) arvioidaan olevan korkeampi kuin kasvatettujen lohien (mediaani 78 %, 90 % PI 72–85 %). Näin ollen ero luonnonvaraisten ja kasvatettujen lohien selviytymisessä kutu-/istutuspaikalle paluuseen asti kasvaa, koska selviytymiseroa on sekä post-smolttivaiheessa että myöhemmissä merivaiheissa.

Vuosina 2013–2022 smolttikerroin on elinkiertomallin (FLHM) mukaan ollut 1,857 (13:7) ja v. 2021 2,026 (7,7:3,8) post-smolttivaiheessa. Kun tähän lisätään tieto aikuisvaiheen selviytymiseroista (1,1795; 92:78), saadaan lopulliseksi selviytymiskertoimeksi smoltista aina paluuseen jokisuulle asti vuosille 2013–2022 2,19.

4.3.3.3.5 Muuta huomioitavaa

Raportin Palm, et al. (2024) taulukossa 2.4 näkyy myös raportoitujen rasvaeväleikattujen (istutettujen) lohien osuus Ruotsin ammattikalastajien saaliissa. Tämä raportointivelvollisuus tuli voimaan 2015.¹⁰⁷ Suomen rannikkokalastuksella ei toistaiseksi ole vastaavaa raportointivelvollisuutta, vaikka istutetut lohienpoikaset on Suomessa (esimerkiksi Kemijoessa) rasvaeväleikattu vuodesta 2017. Raportoidun

¹⁰⁶ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

¹⁰⁷ Palm, S., Romakkaniemi, A., Dannewitz, J., Pakarinen, T., Veneranta, L., Vähä, V. & A. Broman 2024. Tornionjoen lohi-, meritaimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2024. SLU ja Luke.

rasvaeväleikatun lohien osuus Ruotsin saaliissa kasvoi voimakkaasti vuoteen 2018 saakka, mutta on sen jälkeen pienentynyt. Huomionarvoista on, että raportoidun rasvaeväleikatun lohien keskimääräinen osuus saaliista 2015–2023 alueella 6069 on lähellä jokisuulle istutetun lohien arvioitua osuutta (15 %).

4.3.3.3.6 Johtopäätelmä

Eri tavoin julkaistuista aineistoista eri vuosille laskettuna smolttikertoimet näyttävät vaihtelevan välillä 1,2–2,2. Itämeren lohimallin tuottamat estimaatit ovat kaikkein korkeimmat. Ensimmäisten eväleikkausselvitysten tulokset puolestaan tukevat alhaisimpia arvioita, jotka saadaan yhdistämällä tietoja Perämeren saaliskoostumuksesta, smolttituotantoarvioista ja istutusmääristä.

Nykyisen veloitteen mukainen smolttikerroin 1,6 soveltuu uudenkin tutkimustiedon perusteella edelleen käytettäväksi arvioitaessa villien ja viljeltyjen lohien eloonjäynnin eroa post-smoltvaiheessa ja aikuisvaiheessa aina paluuseen jokisuulle saakka eikä perusteita sen korottamiselle ole.

4.3.3.4 Smolttituotanto ei ole noussut

Yhtiö viittaa tältä osin tämän valituksen liitteeseen 5, jossa esitettyyn tämä luku perustuu.

4.3.3.4.1 Kompensaation määräytyminen

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen kompensaatiotarvearvio lohien osalta perustuu hakijan esittämään 5 000 ha:n poikastuotantopinta-alaan sekä Luken Lausuntoon. Luken Lausunnossa on esitetty seuraava taulukko 5, johon on koottuna sen hetkiset uusimmat arviot Tornionjoen, Kalixjoen ja Byskejoen poikastuotantokyvystä (PSPC eli potentiaalinen poikastuotantokapasiteetti) sekä kantakohtainen enimmäistuotto (MSY vaelluspoikasille) poikastuotantoon soveltuvaa pinta-alaa (ha) kohti.

Veloitteen uudelleen arvioinnin kohdejoki	Verrokkijoki	PSPC, vaelluspoikasia/ha (estimaatin mediaani ja 90%:n todennäköisyysväli)	MSY, % PSPC:sta (estimaatin mediaani ja 90%:n todennäköisyysväli)	MSY, vaelluspoikasia/ha (estimaatin mediaani ja 90%:n todennäköisyysväli)
Kemijoki	Tornionjoki	340 (302–409)	76 % (72–81 %)	261 (224–313)
Iijoki	Tornionjoki	340 (302–409)	76 % (72–81 %)	261 (224–313)
	Kalixjoki	254 (201–327)	81% (75–89 %)	208 (158–272)
	Byskejoki	234 (159–398)	77% (69–87 %)	182 (118–318)
	Iijoen verrokkijokien keskiarvo	284 (242–344)	78% (74–83 %)	220 (182–273)

Taulukko 5. Luonnonvarakeskuksen Lausunnon mukaisten vertailujokien parametrejä (ks. teksti yllä).

Kemijoen vahinkoarvion vertailulukuna käytetään Tornionjoen poikastuotannon MSY-estimaattia 261 kpl/ha. Iijoella puolestaan Tornionjoen, Kalixjoen ja Byskejoen keskiarvoa 220 kpl/ha.

Luken Lausunnossa esitetään, että päivitetty arvio villien ja viljeltyjen lohien välisestä selviytymiserosta olisi keskimäärin 2,5.

Meritaimenen osalta kompensatiotarve on arvioitu 15 %:ksi lohien kompensatiotarpeesta.

AVI on päättänyt näitä arvoja käyttäen siihen, että istutustarve Kemijoella on 3 262 500 lohien vaelluspoikasta ja 575 735 meritaimenen poikasta vuodessa. Iijoella vastaavasti 1 045 000 lohien vaelluspoikasta ja 116 110 meritaimenen poikasta vuodessa.

Yhtiö on prosessin aikaisemmassa vaiheessa esittänyt perusteltua kritiikkiä esitettyjä arvioita ja laskelmia kohtaan. Vertailujokina pitäisi Kemijoenkin kohdalla olla useampi joki. Simojoki ja Ume/Vindelälven sopivat vertailujoiksi myös Iijoelle. Luken Lausunnosta ei myöskään käy esille, miten valittuun smolttikertoimeen on päädytty. Kemijoen poikastuotantopinta-alan uusi määräarvio on epämääräinen ja liian suuri.

4.3.3.4.2 Tornionjoen smolttituotanto suhteessa muihin lohijokiin

AVI on käyttänyt Kemijoella veloitteen perustana lohien osalta vaelluspoikastuotantoa 261 kpl/ha. Se perustuu yksinomaan Tornionjoen vaelluspoikasten MSY (Maximum Sustainable Yield, eli kestävä enimmäistuotto) arvioon, joka Luken Lausunnon mukaan on johdettu ICES:in (Kansainvälinen meritutkimusneuvosto) Itämeren lohimalilla lasketusta poikastuotantokapasiteetista.

ICES:n vuoden 2024 WGBAST-raportissa on esitetty uusimmat potentiaaliset poikastuotantokapasiteetti- eli PSPC-arviot.¹⁰⁸ Alla olevaan taulukkoon 6 on koottu raportista AU (Assessment Unit) 1 ja 2, eli Pohjanlahteen laskevien jokien osalta tuotantopinta-alat (ha), PSPC arvio (1000 kpl), niiden perusteella laskettu poikastuotantopotentiaali hehtaaria (PSPC kpl/ha) kohti ja MSY-arvio (kpl/ha) siten, että se on 75 % potentiaalisesta poikastuotantokapasiteetista.

¹⁰⁸ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

	Ha	PSPC	kpl/ha	MSY
Simojoki	252	44	175	131
Tornionjoki	5 562	1 716	309	231
Kalix	2 612	608	233	175
Råne	387	58	150	112
Pite	576	26	45	34
Åby	184	20	109	82
Byske	564	119	211	158
Rickle	34	8	235	176
Sävarån	23	9	391	293
Ume/Vindel	1 806	258	143	107
Öre	244	14	57	43
Lödge	210	22	105	79
Kågel	96	17	177	133
Keskiarvo			180	135

Taulukko 6. Pohjanlahteen laskevien jokien parametrejä (kts. teksti yllä).

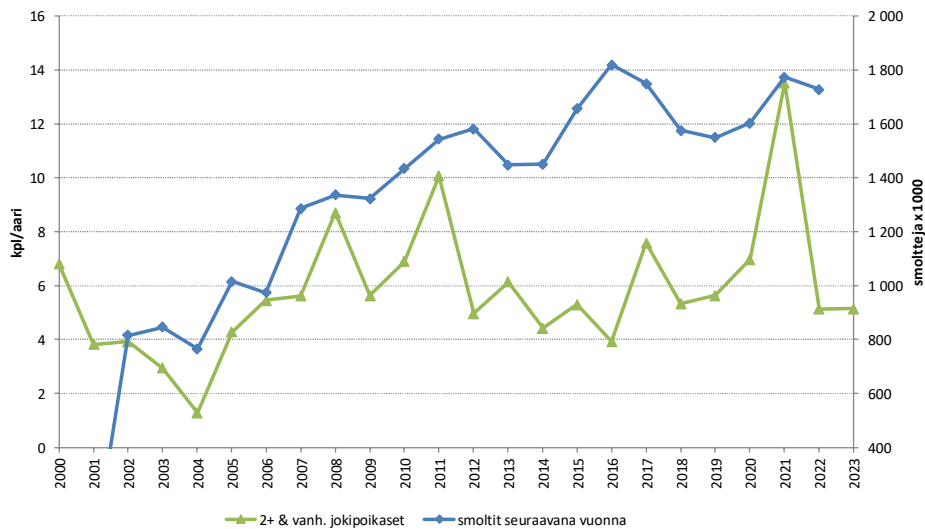
Tornionjoessa vaelluspoikasten MSY:n on vuonna 2023 arvioitu olevan 231 kpl/ha, Kalixjoessa 175 kpl/ha ja Byskejoessa 158 kpl/ha. Nämä arvot ovat 12–16 % alhaisempia kuin Luken Lausunnossa esitetyt WGBAST2021 raportin estimaatit. Kaikkien AU 1 ja 2 jokien keskiarvona MSY on vuonna 2023 ollut 135 kpl/ha. Samansuuruisen arvioitiin aikanaan olleen Kemijoen menetetty lohen ja meritaimenen luonnontuotanto.

Tornionjoen smolttituotantoarvioon liittyy kuitenkin paljon epävarmuuksia, kuten Yhtiö prosessin aikaisemmissa vaiheissa ja tässä liitteenä 5 olevassa muistiossa on osoittanut. Tornionjoen MSY-arvo poikkeaa suuruudellaan ratkaisevasti kaikista muista Pohjanlahteen laskevista joista pientä Keski-Ruotsin Sävarån-jokea lukuun ottamatta.

4.3.3.4.3 Tornionjoen smolttituotantoarvion epävarmuus

Kemijoen lohen istutusveloitteen tason arvioinnissa on alun perin käytetty useiden Pohjanlahteen laskevien jokien tietoja. Arviota tehdessä harkinnassa on käytetty tietoja ainakin seuraavista joista: Suomen puolelta Tornionjoki ja Simojoki sekä Ruotsin puolelta Pitejoki, Ricklejoki ja Kalixjoki. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä Kemijoen lohen poikastuotantoarvio perustuu ainoastaan Tornionjokeen, vaikka käytettävissä olisi uutta tietoa myös muista joista.

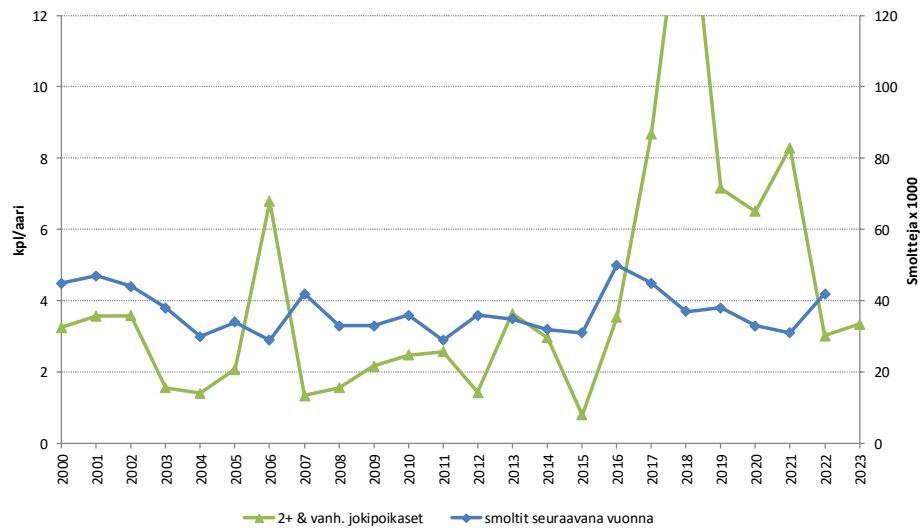
Yhtiö on aikaisemmin muistutuksen 9.8.2020 liitteessä 3, Analyysi Lapin ELY-keskuksen Kemijoen kalatalousveloitteen muutoshakemuksen kalataloudellisista perusteista, käsitellyt Tornionjoen ja Simojoen jokipoikastiheyksien ja arvioidun smolttituotannon välistä suhdetta osoittaakseen, että niissä on Tornionjoen osalta epä johdonmukaisuutta. Seuraavissa kuvissa sama tarkastelu sähkökoekalastuksiin perustuvien 2+ ja sitä vanhempien lohen jokipoikasten tiheyksistä (kpl/aari) sekä seuraavana vuonna FLHM-mallilla (Full Life History Model, Itämeren lohen elinkiertomalli) mallinnetusta smolttituotantoarviosta on päivitetty Tornionjoen ja Simojoen osalta. Lisäksi vastaava tarkastelu on tehty Kalixjoesta ja Byskejoesta. Koska sähkökoekalastukset tehdään loppukesästä ko. vuoden smolttivaelluksen jälkeen, edustaa ikäryhmä 2+ ja vanhemmat siis sitä joessa olevaa poikaspoolia, josta seuraavan vuoden smolttituotanto muodostuu.

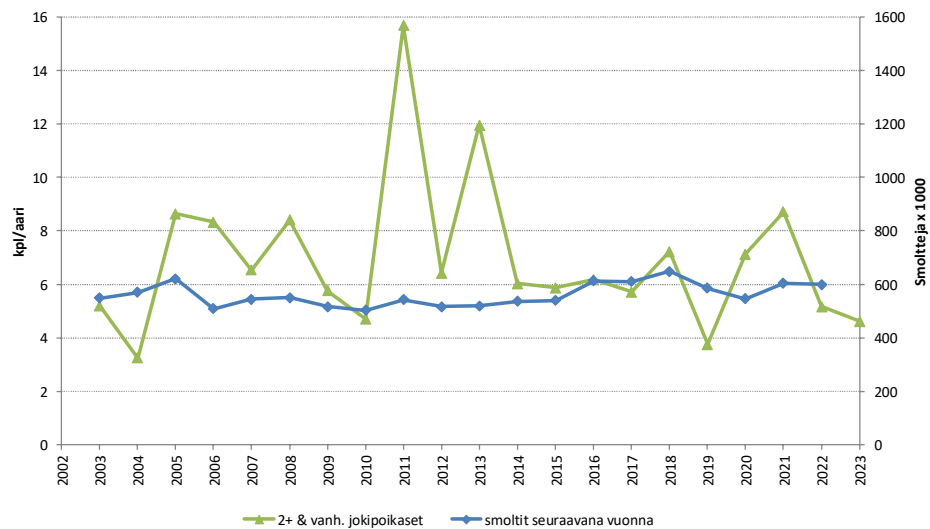
Kuva 2. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Tornionjoessa vuosina 2000–2023 (vuoden 2021 poikastiheysarvio on luultavasti virheellinen ja edustanee 1+ poikasten tiheyttä).

Kuvasta havaitaan, että jokipoikastiheys ja seuraavan vuoden smolttituotanto seuraavat toisiaan varsin johdonmukaisesti aina vuoteen 2011 saakka, jonka jälkeen jokipoikastiheys laskee, mutta smolttituotanto jatkaa nousuaan. Tämä ei ole loogista, eikä sitä voi selittää esim. poikastuotannon laajenemisesta uusille alueille, sillä sähkökoekalastusverkosto on ollut koko ajan sama. Toisin sanoen, jos poikasialueita olisi tavattu uusilla, ennen poikasialueiden tyhjiä alueita, olisi sen tullut nostaa myös keskimääräistä poikastiheyttä. Simojoessa, Kalixjoessa tai Byskejoessa vastaavaa

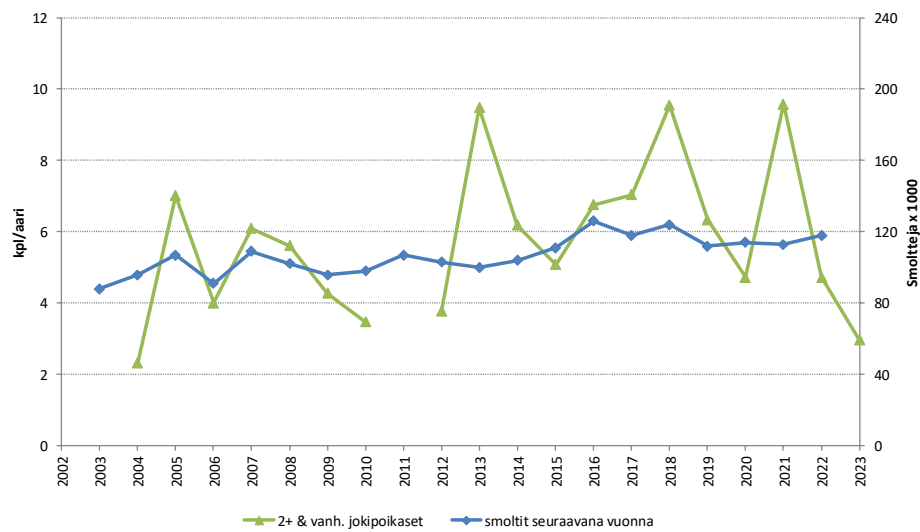
ilmiötä ei ole havaittavissa, vaan poikastiheys ja smolttituotanto seuraavat toisiaan johdonmukaisesti.

Kuva 3. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Simojoessa vuosina 2000–2023.

Kuva 4. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Kalixjoessa vuosina 2003–2023.

Kuva 5. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Byskejoessa vuosina 2003–2023.

Kuvissa alla on tarkasteltu Tornionjoen ja Simojoen jokipoikastiheyden ja smolttituotannon välistä yhteyttä tilastollisesti lineaarisen trendisuoran (regressio) avulla. Kuvissa on esitetty regressiosuoran yhtälö sekä sen selitysaste ja tilastollinen merkitsevyys. Tornionjoessa sekä jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) että niistä kehittyvien smolttien määrät ovat regressiomallin mukaan kasvaneet 2000-luvun aikana, mutta smolttituotannon kasvu on ollut nopeampaa kuin jokipoikasten määrän kasvu. Regressiosuorien alku- ja loppupäiden eroista saadaan laskettua, että smolttituotannon kasvukerroin on vuosina 2001–2023 ollut 2,29 ja jokipoikasten vastaavasti 1,74 - kasvukertoimien suhteellinen ero on ollut 31,6 %.

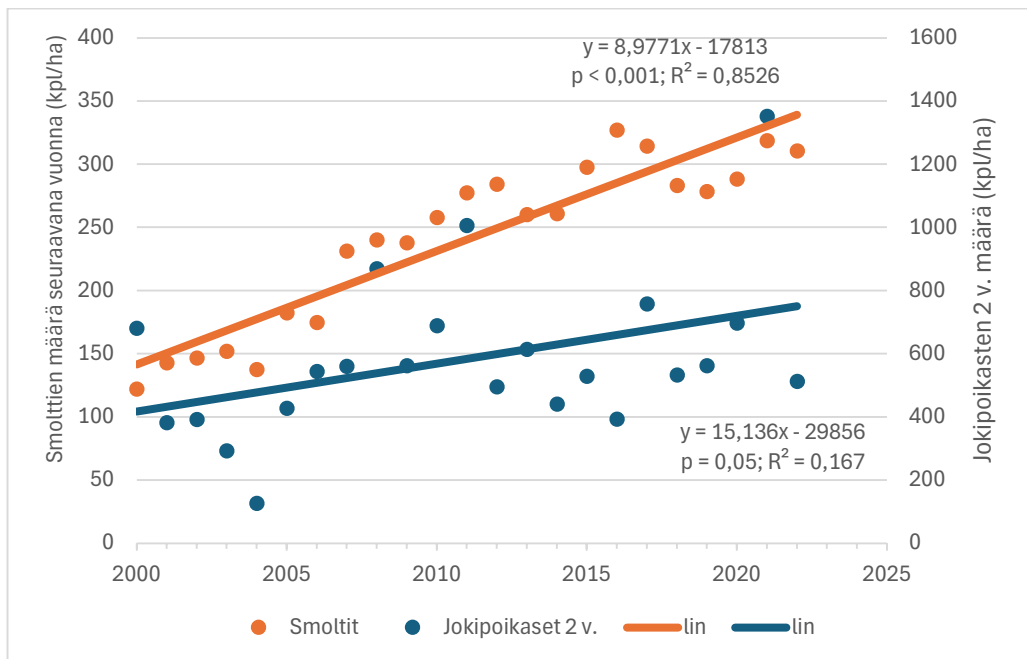
Kun kyseinen tarkastelu tehdään Tornionjoen osalta kahdessa jaksossa, vuosien 2000–2011 aineistossa Tornionjoen 2 + ja vanhempien jokipoikasten sekä seuraavan vuoden smolttien välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,007$) yhteys (kuva Kuva 6). Mutta vuosina 2012–2022 tätä yhteyttä ei enää ole. Jokipoikasten määrä on yleisimmin vaihdellut välillä 400–800 kpl/ha ja niistä kehittyvien smolttien määrä välillä 250–320 kpl/ha. Vuoden 2021 raportoitu jokipoikasmäärä (1352 kpl/ha) lienee virheellinen, sillä se on 2,4 kertaa muita havaintoja suurempi ja myös korkeampi kuin edellisvuoden 1 v. jokipoikasten estimaatti.

Vuosien 2000–2011 havaintoihin perustuvalla regressioyhtälöllä (smolttimäärä = $0,1597 \times \text{jokipoikaset} + 105$) voidaan laskea smolttiarviot koko jaksolle 2001–2023 ja verrata tulosta WGBAST2024 raportissa ilmoitettuihin arvoihin.¹⁰⁹ Simuloinnin tulos on esitetty kuvassa alla. Vuosina 2013–2023 raportoitu smolttituotanto oli keskimäärin 293 kpl/ha ja simuloitu 205 kpl/ha, eli eroa oli 88 kpl/ha. Simuloidut estimaatit olivat 30 % pienempiä kuin raportoidut.

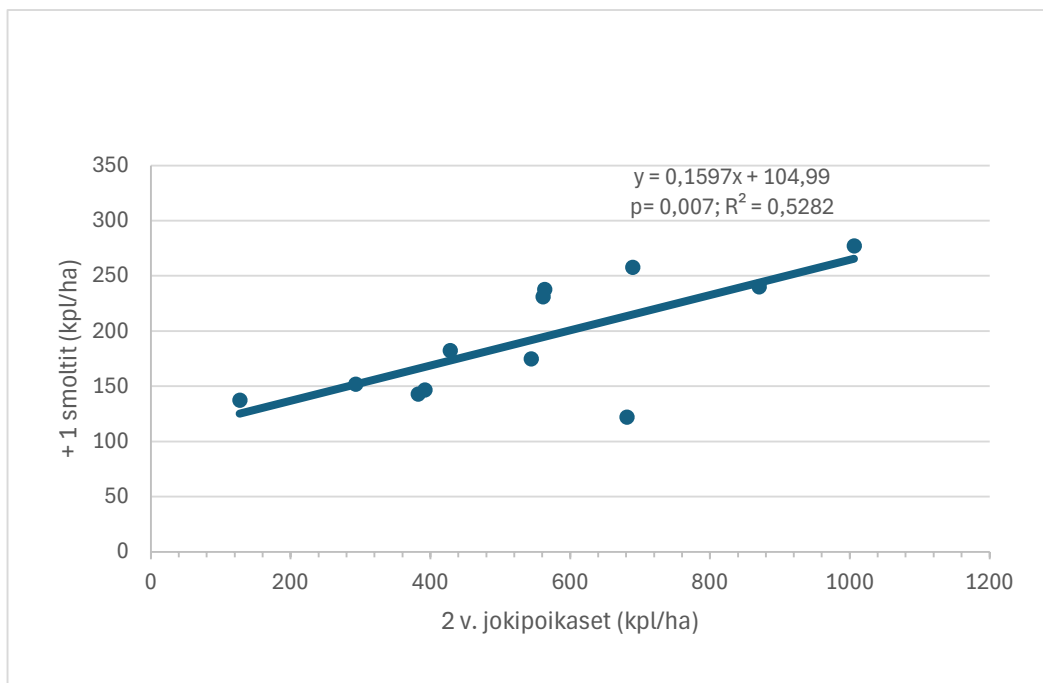
Simujoella ei smolttituotanto ole lainkaan kasvanut 2000-luvulla (kuva Kuva 10 alla). Myös jokipoikasten tiheys pysyi vakaana (noin 260 kpl/ha) aina vuoteen 2016 asti,

¹⁰⁹ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

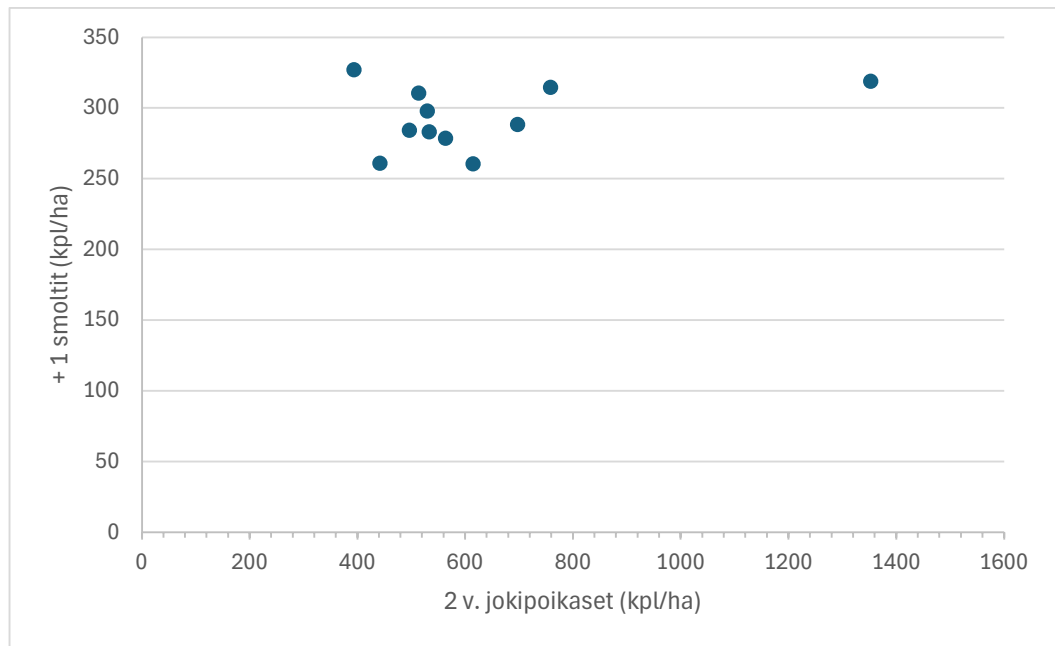
jonka jälkeen niiden määrät nousivat hetkellisesti. Vuosina 2017–2021 jokipoikasia oli keskimäärin 940 kpl/ha, mutta niistä ei silti kehittynyt smoltteja aiempaa enempää (146 kpl/ha).

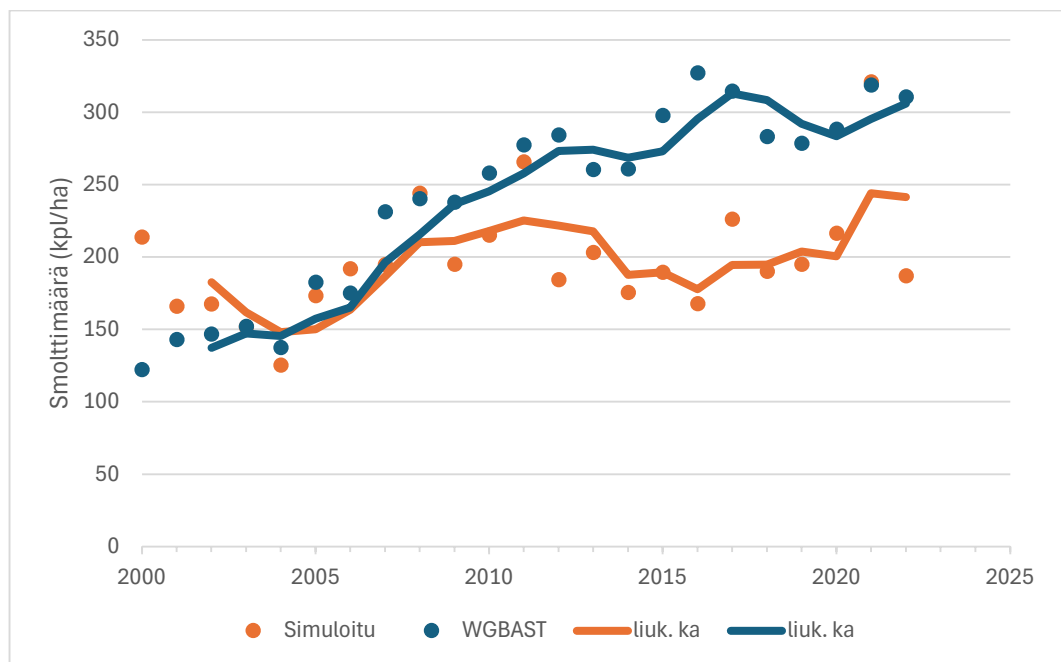
Kuva 6. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Tornionjoessa vuosina 2001–2023.

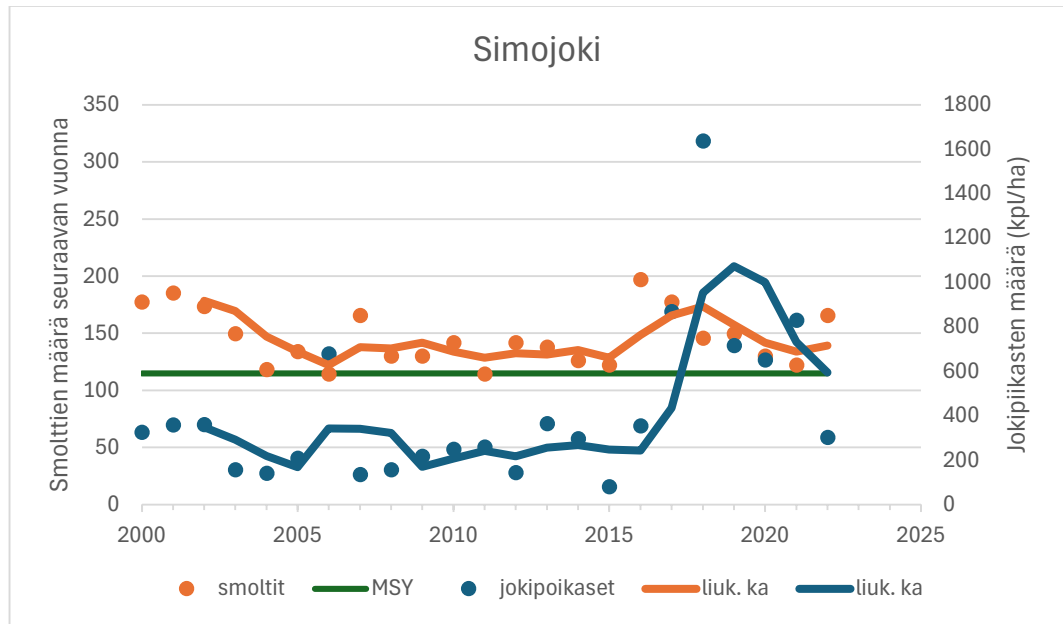
Kuva 7. Tornionjoen 2 v. ja vanhempien jokipoikasten sekä seuraavan vuoden smolttien välinen tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,007$) yhteys vuosina 2000–2011.

Kuva 8. Tornionjoen 2 v. ja vanhempien jokipoikasten sekä seuraavan vuoden smolttien välinen yhteys vuosina 2012–2022.

Kuva 9. Vuosien 2001–2012 havaintoihin perustuvalla regressioyhtälöllä ($\text{smolttimäärä} = 0,1597 \times \text{jokipoikaset} + 105$) simuloitua smolttiarviota vuosille 2001–2023 ja WGBAST2024 raportissa ilmoitettuihin estimaatteihin.

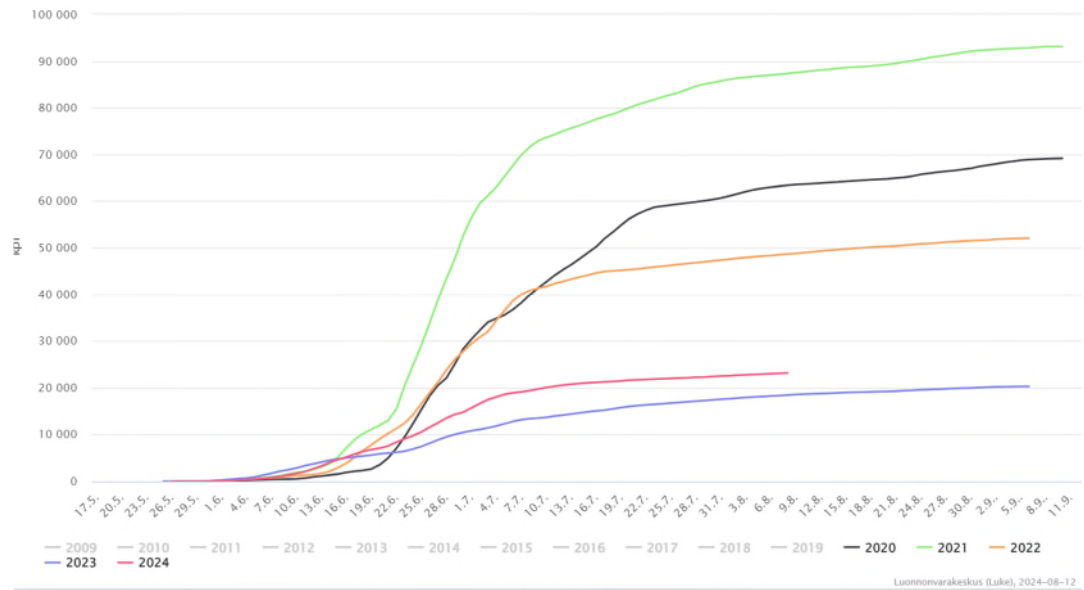
Kuva 10. Jokipoikasten (2+ ja vanhemmat) keskitiheys sekä smolttituotanto FLHM-mallilla arvioituna seuraavana vuonna Simojoessa vuosina 2000–2023.

Tarkastelu vahvistaa aikaisempaa käsitystä siitä, että Tornionjoen smolttituotantoarviossa on erityisesti vuoden 2011 jälkeen epäjohdonmukaisuutta.

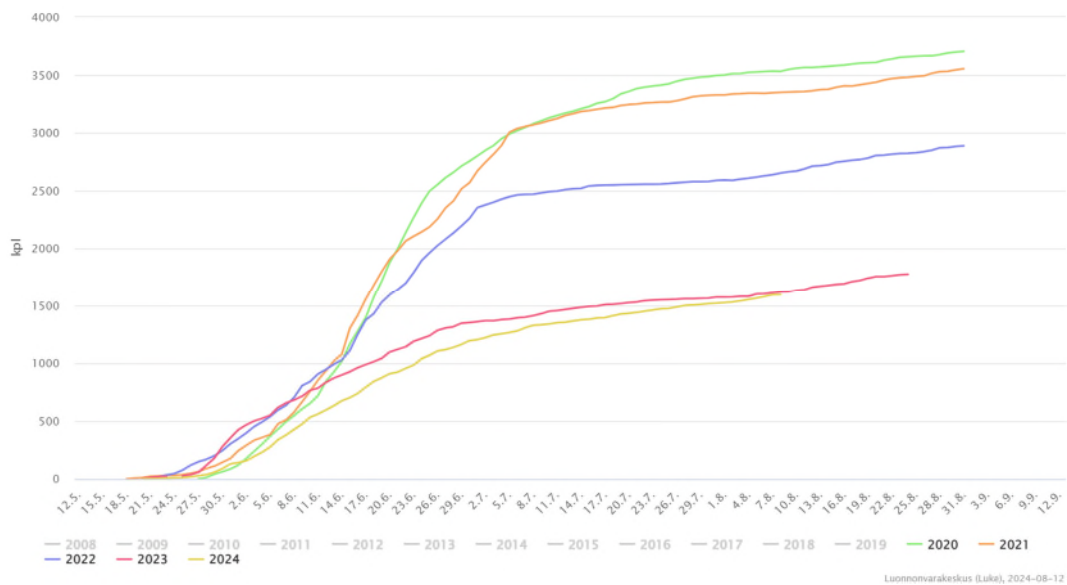
Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Tornionjoessa vaelluspoikasten määräärvion lisääntyminen on ollut 2000-luvulla selvästi nopeampaa kuin jokipoikasten määrän kasvu. Vertailuissa ei tällaista ilmiötä ole havaittu. Vuosina 2013–2023 Tornionjoen raportoitu smolttituotanto oli keskimäärin 293 kpl/ha ja laskennallinen 205 kpl/ha, eroa oli 88 kpl/ha. Simuloidut estimaatit olivat 30 % pienempiä kuin raportoidut. On mahdollista, että smolttituotanto olisi voinut ollut saman verran yliarvioitu.

4.3.3.4.4 Tornionjoen ja Simojoen nousulohiseurannat

Kuten Yhtiö jo lisäkirjelmässään 25.4.2024 esitti, jäi vuoden 2023 Tornionjoen ja Simojoen nousulohimäärä Luken seurantojen mukaan kesällä 2023 selvästi aikaisempaa vähäisemmäksi. Vastaava on tapahtumassa vuonna 2024 (kuvat Kuva 11 ja Kuva 12 alla).

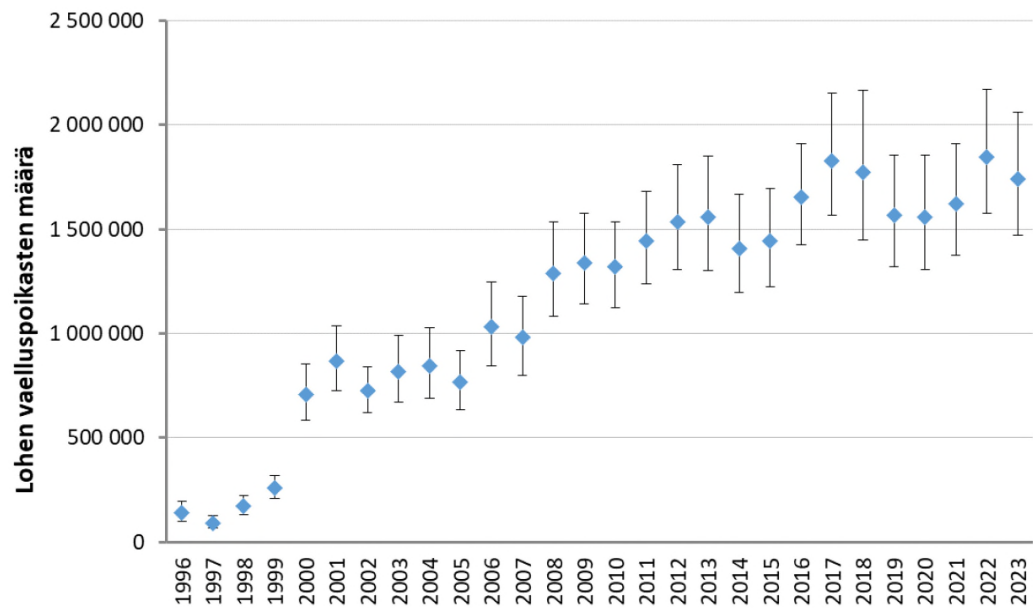

Kuva 11. Nousulohien määrä Tornionjoessa vuosina 2020–2024.

Kuva 12. Nousulohien määrä Simojoessa vuosina 2020–2024.

Kuvassa Kuva 13 alla on esitetty ICES:in lohimalliin perustuvat arviot Tornionjoesta vuosina 1996–2023 mereen vaeltaneiden vaelluspoikasten eli smolttien määrästä. Sen mukaan vaelluspoikasten määrä olisi ollut vuodesta 2016 lähtien vakaa ja hyvin korkea, yli 1,5 milj. smolttia vuodessa. Kuitenkin näistä smolttimääristä kehittyneitä nousulohia palasi takaisin jokeen vuonna 2022 ja erityisesti 2023 sekä 2024 ratkaisevasti aikaisempaa vähemmän. Vaelluspoikasten kuolleisuuden merellä olisi pitänyt kasvaa merkittävästi verrattuna smolttivuosiin, joista vuosien 2019–2021 nousulohimäärät koostuivat. Toinen ja todennäköisempi vaihtoehto on, että osa smolttituotantoarvioista on ollut liian suurina.

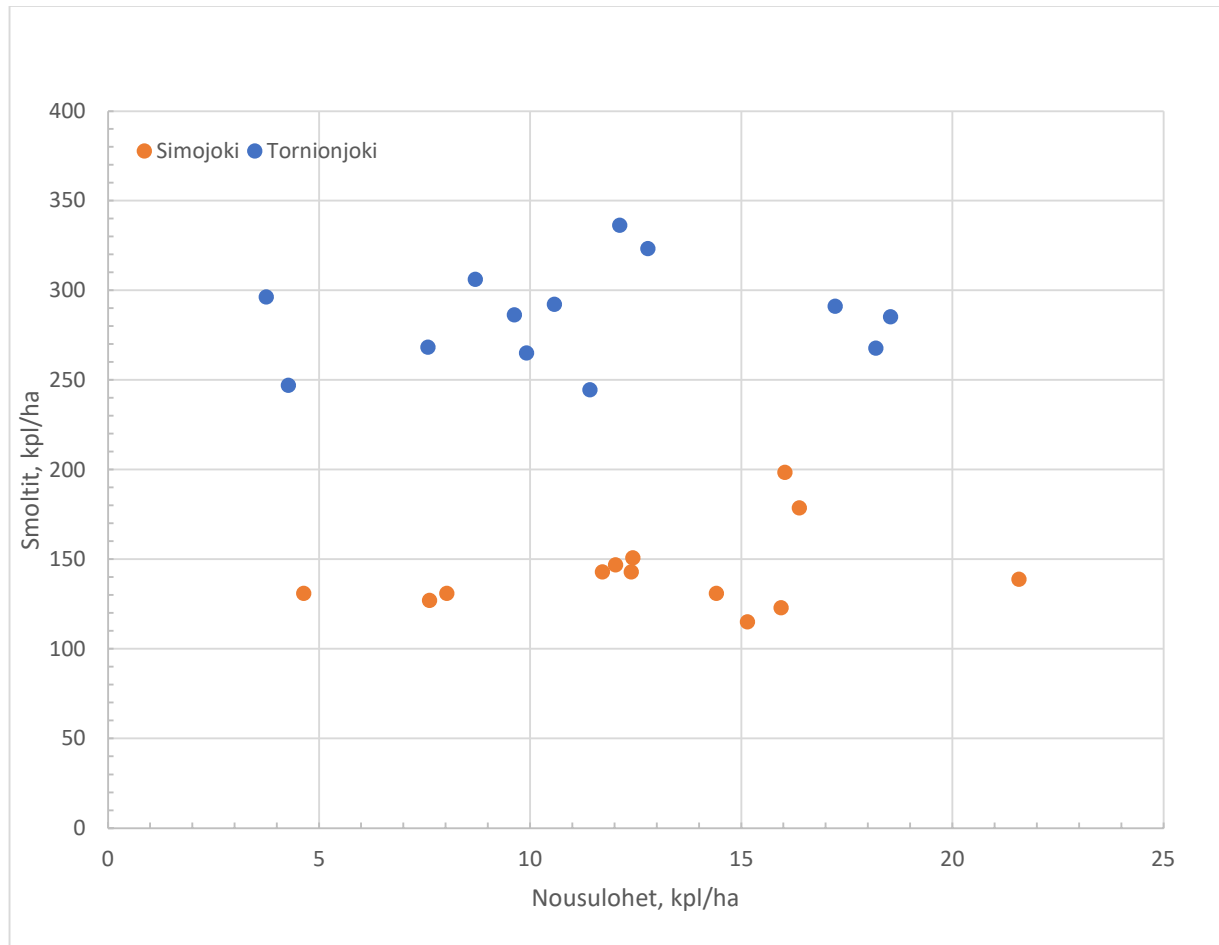
Kuva 13. Lohen vaelluspoikasten vuosittainen tuotantomäärä Tornionjoesta 1996-2023 (arviot ja niiden 90 %:n todennäköisyysväli) ICES-lohimallin mukaan (Palm ym. 2024).

Yhtiö on prosessin aikaisemmissa vaiheissa korostanut ristiriitaa Tornionjokeen ennustetun ja havaitun nousulohimäärän välillä (muistutuksen liitteen 3 kalatalousmuistio, Helmisen raportti s. 57). Vuosien 2023 ja 2024 ristiriita on entistä selkeämpi.

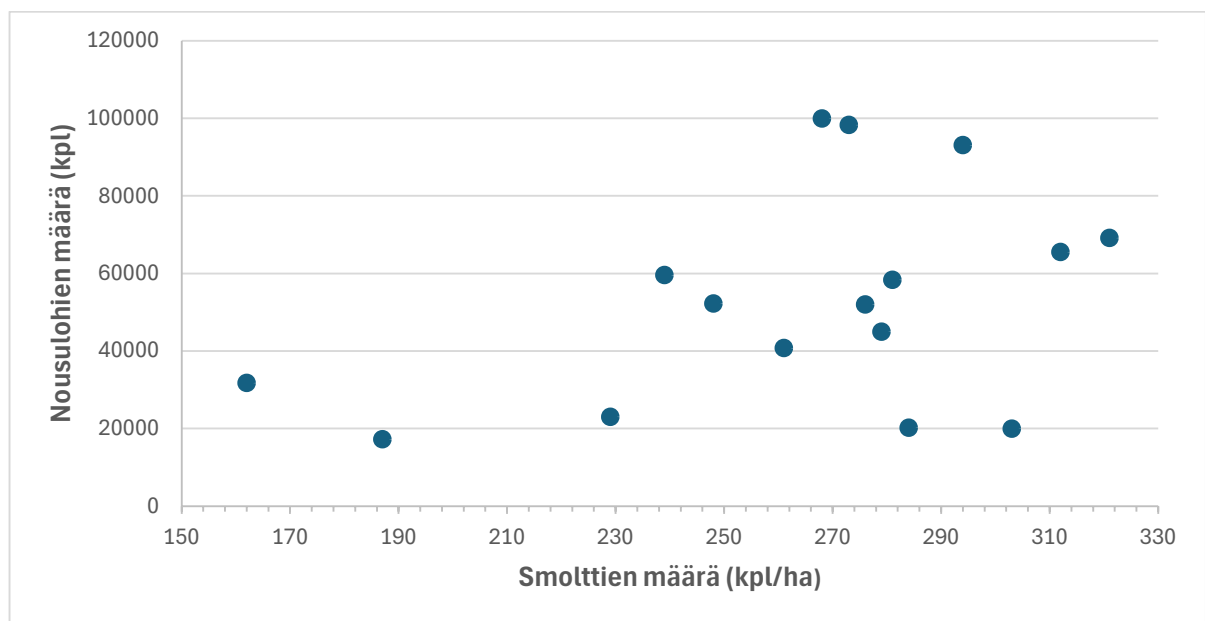
Kuten Helminen (2020) raportissaan esittää, on vuosittainen nousulohien määrä poikastuotantoalueen pinta-alaa kohti Tornion- ja Simojoessa ollut vuodesta 2009 lähtien hyvin samanlainen. Kuitenkin Tornionjoen smolttituotannon määrä poikastuotantopinta-alaa kohti (kpl/ha) on arvioitu olevan kaksinkertainen Simojoen vastaavaan verrattuna (kts. kuva Kuva 14).

Tornionjoen vuosien 2006–2021 aineistosta laskettuna raportoiduilla smolttimäärillä ja smolteista 2–3 merivuoden jälkeen tulevilla nousulohien määrillä ei ole tilastollista yhteyttä ($p > 0,05$). Aineistosta voidaan laskea smoltti- ja nousuvaiheen välinen selviytyminen, mikä on ollut keskimäärin 3,6 % (min. 1,2 % ja max. 6,7 %). Simojoen aineistossa vastaavasti smolteista nousulohiksi on selviytynyt keskimäärin 7,5 % (min. 2,2 % ja max. 14,2 %).

Raportoitujen aineistojen perusteella vaikuttaa siltä, että joko Tornionjoen smolttien selviytyminen merivaiheesta olisi puolta huonompi Simojoen smoltteihin verrattuna tai sitten Tornionjoen smolttituotanto olisi alempi kuin WGSBAST raporteissa on arvioitu. On vaikea löytää smolttien merivaiheesta sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttaisivat eri joista peräisin olevien lohien selviytymiseen eri tavalla.

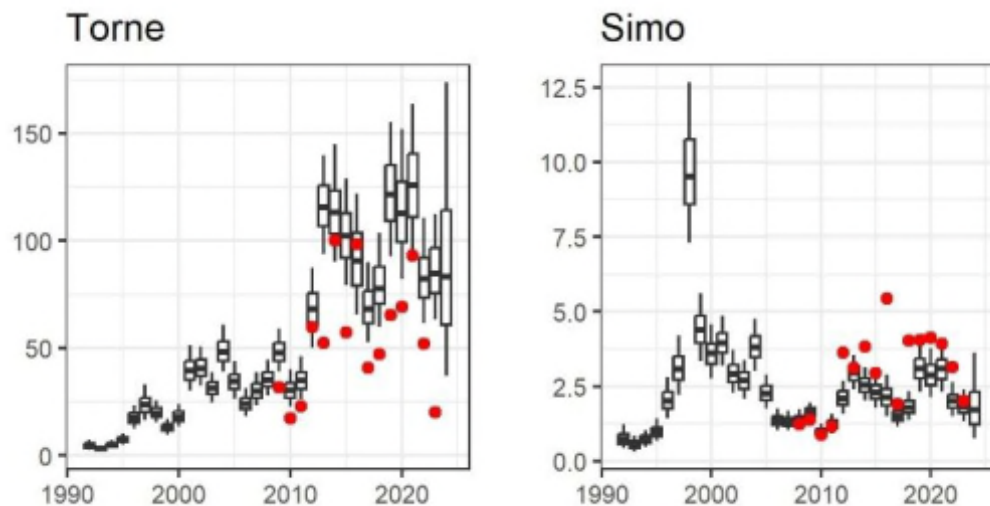

Kuva 14. Nousulohien sekä smolttituotannon määrä poikastuotantopinta-alaa kohti Tornionjoessa (siniset pisteet) ja Simojoessa (oranssi) vuosina 2009–2021.

Kuva 15. Smolttien määrän (kpl/ha) ja niistä 2–3 vuotta myöhemmin kehittyvien nousulohien välinen yhteys Tornionjoessa vuosien 2006–2021 aineistoista laskettuna.

Kuvassa Kuva 16 on esitetty viimeisimmästä WGBAST-raportista kopioitu kuva Itämeren lohimallilla ennustetusta nousulohien määrästä vuoteen 2024 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä vuoteen 2023 saakka (punaiset pisteet) Tornion- ja Simojoessa (ICES 2024). Kuvan mukaan Simojoessa mallin ennuste ja laskurihavainnot ovat johdonmukaisia, kun sen sijaan Tornionjoessa malli on toistuvasti ennustanut nousulohimäärän yläkanttiin. Erityisen suurta virhe on ollut viime vuosina.

Kuva 16. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä (box-plot jakauma) vuoteen 2024 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä vuoteen 2023 saakka (punaiset pisteet) Tornion- ja Simojoessa (ICES 2024).

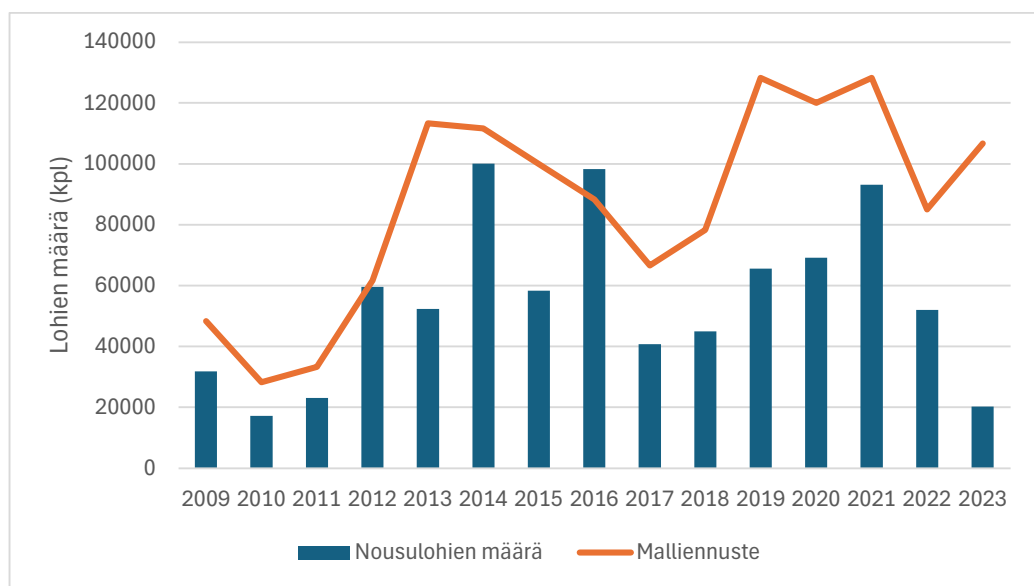
Kuvissa (Kuva 17 ja Kuva 19) on esitetty kuvaa Kuva 16 vastaavat luvut tarkemmin eli Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä Tornionjoessa ja Simojoessa sekä ennusteiden ja havaintojen erotukset (kuvat Kuva 18 ja Kuva 20). Tornionjoen nousulohien määräksi ennustettiin sekä vuonna 2023 että vuonna 2024 vielä saman vuoden keväällä lähes 100 000 lohta (ennusteen mediaani), kun todellisuudessa jäätiin molempina vuosina noin viidennekseen siitä.

Itämeren lohimalli näyttää ennustavan yleisestikin Tornionjoen nousulohien määriä paljon huonommin kuin Simojoen (kuvat 15–19). Vuosina 2009–2016 lohimallin antamat arviot ovat olleet Tornionjoella 18 058 kpl suuremmat kuin on havaittu. Erotus on kasvanut entisestään vuoden 2016 jälkeen on ollut vuosina 2017–2023 46 781 kalaa. Koko tarkastelujakson erotus on ollut keskimäärin + 31 462 kpl eli 79 %. Simojoen aineistossa lohimallin ja havaintojen välinen erotus on ollut koko jaksolla keskimäärin vain -5,4 %. Suurin poikkeama nähtiin vuonna 2016, jolloin nousulohia laskettiin joessa ennätysmäärä 5125 kpl, mutta malliennuste jäi lukemaan 2914 kpl (kuva Kuva 20).

Palm ym. (2024) mukaan lohien merikalastukselle 2022 asetettujen lisärajoitusten (pienempi TAC eli hyväksyttävä kokonaissaalis, sekä lohien avomerikalastuksen kieltö) uskotaan vähentäneen lohien kalastukseen liittyvää kuolevuutta

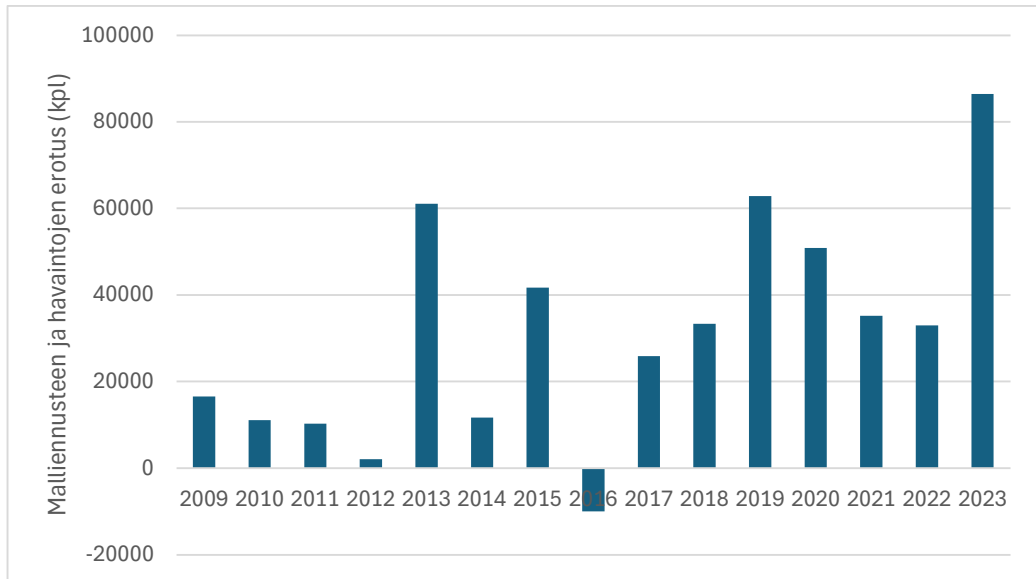
entisestään.¹¹⁰ Tornionjokeen palaavien lohien määrän väheneminen 2022 ja vielä pienemmät lasketut määrät vuosina 2023 ja 2024 eivät siten ole vastanneet merikalastuksen vähenemisen seurauksena odotettua vaikutusta kalakantaan. Palm ym. (2024) mukaan kudulle palaavien lohien määrään vaikuttavat useat luonnolliset tekijät, jotka voivat selittää Itämeren luonnonlohijokien normaalia vuosittaista vaihtelua. Kutulohien merkittävä väheneminen viime vuosina, ja sen taustalla oleva syy/syyt on kuitenkin huolestuttava asia, joka kaipaa lisää tutkimusta.

Näyttää siltä, että Itämeren lohimalli ei olisi pystynyt huomioimaan kaikkia olennaisia kuolevuuteen vaikuttavia tekijöitä, koska sen ennusteet ovat Tornionjoen osalta näin heikkoja. Myös lähtötiedoissa eli smolttien määräarvioinnissa voi olla merkittävää epävarmuutta. Mallin tulosten mukaan kutukannan koko ei olisi enää pitkään aikaan vaikuttanut smolttituotannon suuruuteen.

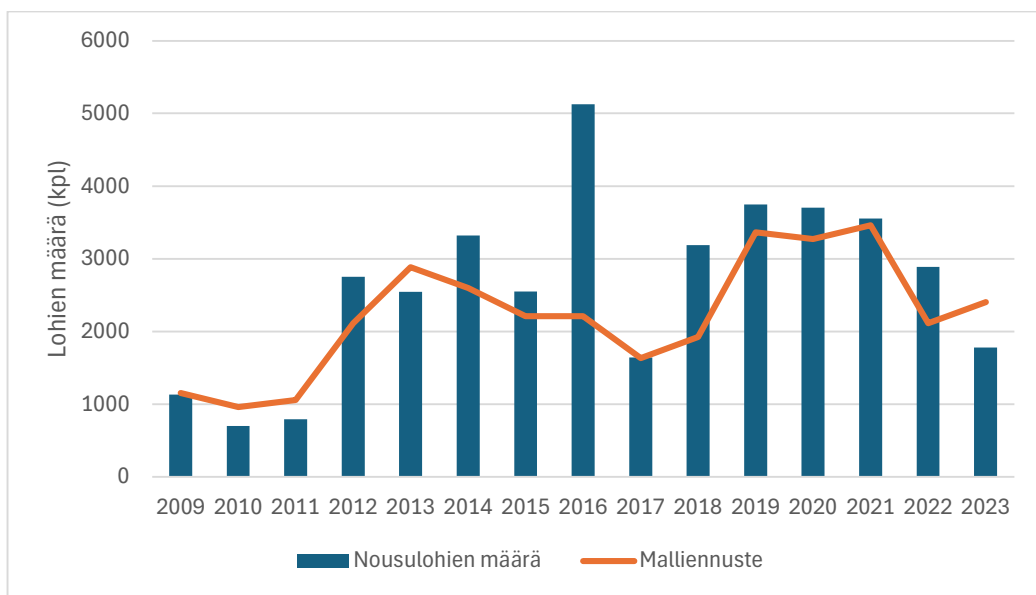

Kuva 17. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä Tornionjoessa. (ICES 2024).

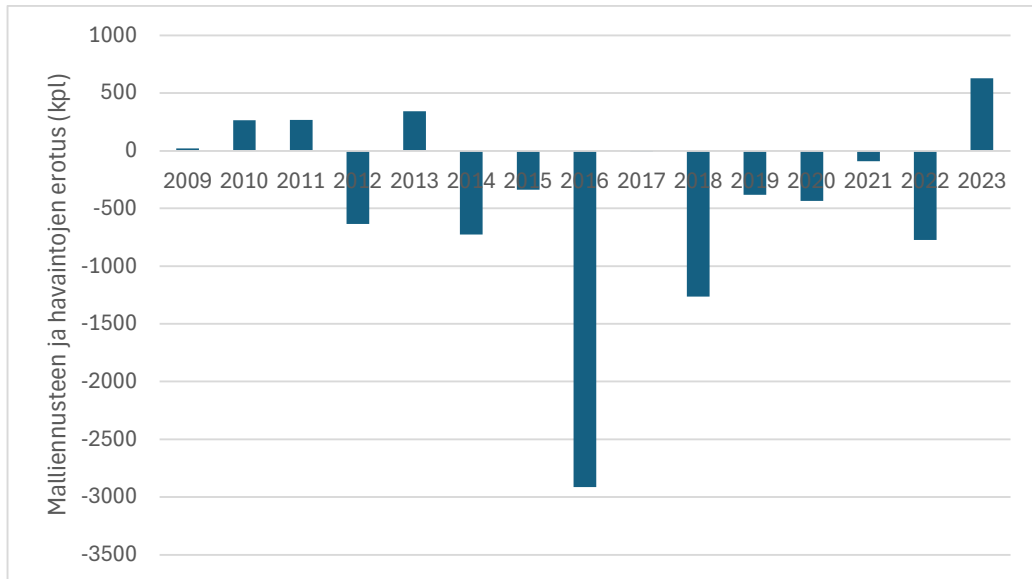
¹¹⁰ Palm, S., Romakkaniemi, A., Dannewitz, J., Pakarinen, T., Veneranta, L., Vähä, V. & A. Broman 2024. Tornionjoen lohi-, meritaimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2024. SLU ja Luke.

Kuva 18. Itämeren lohimallilla ennustettujen nousulohien määrien ja kalalaskureilla havaittujen lohimäärien erotukset Tornionjoessa v. 2009–2023.

Kuva 19. Itämeren lohimallilla ennustettu nousulohien määrä vuoteen 2023 saakka vs. kalalaskureilla havaittu lohimäärä Simojoessa (ICES 2024).

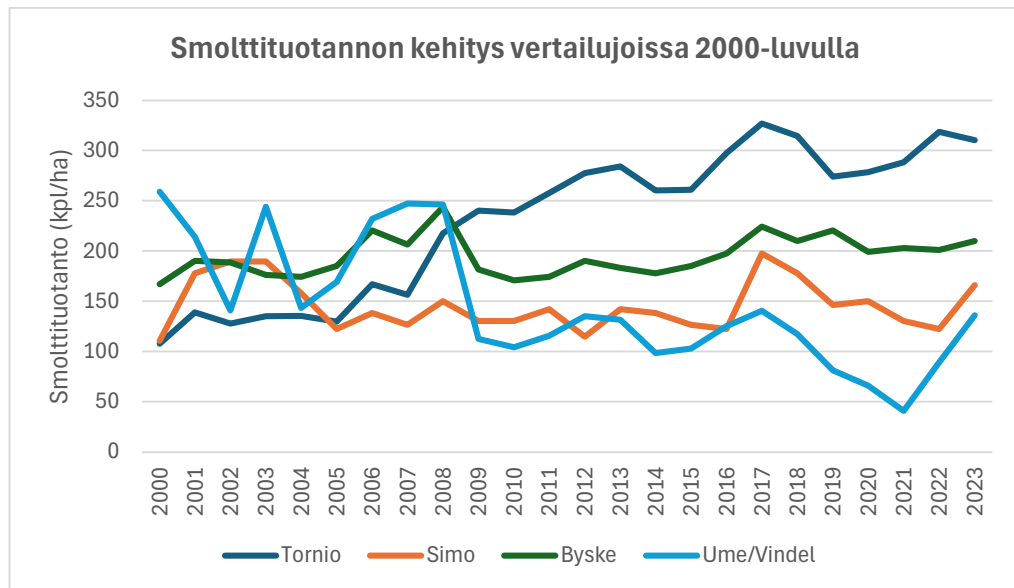
Kuva 20. Itämeren lohimallilla ennustettujen nousulohien määrien ja kalalaskureilla havaittujen lohimäärien erotukset Simojoessa v. 2009–2023.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että epä johdonmukaisuudet Tornionjoen jokipoikastiheyksien ja smolttituotannon välillä sekä mallinnettujen ja havaittujen nousulohimäärien merkittävä poikkeaminen toisistaan tukevat käsitystä siitä, että Tornionjoen raportoidut smolttituotantoarviot ovat olleet epävarmoja vuodesta 2009 alkaen. Näin ollen pelkästään Tornionjoen käyttäminen vertailujokena Kemijoelle kompensatiotarpeen arvioinnissa ei voi tulla kysymykseen, sillä se tuottaa harhaisen ja todennäköisesti selvästi liian suuren vahinkoarvion.

4.3.3.4.5 Vertailujokien smolttituotannot ja MSY

Kuten edellä tuotiin esille, vaihtelee vaelluspoikastuotanto tuotantopinta-alaa kohti Pohjanlahteen laskevissa joissa hyvin laajalla skaalalla. Tarkempaan vertailuun valittiin tässä neljä säännöstelemätöntä ja rakentamatonta pohjoisen lohijokea: Tornionjoki, Simojoki, Byskeälven ja Ume/Vindelälven. Näiden jokien lohen 0+ jokipoikastiheydet ovat olleet nousussa 1990-luvulta lähtien ja poikasmäärät ovat päätyneet suunnilleen samoille tasoille yli 30 kpl/100 m².

Vuosina 2000–2009 smolttimäärät ovat vaihdelleet Tornionjoessa, Byskejoessa ja Ume/vindeljoessa välillä 150–250 kpl/ha, Simojoessa vaihteluväli on ollut 120–180 kpl/ha (kuva Kuva 21). Kaikissa joissa smolttimäärät olivat v. 2000–2009 alle MSY-tason (taulukko 7). Vuodesta 2009 eteenpäin kehityssuunnat ovat olleet erilaisia. Tornionjoella smolttimäärät ovat 2000-luvulla noin kaksinkertaistuneet ja ovat viime vuosina olleet lähellä 300 kpl/ha. Simojoella smolttimäärät ovat koko ajan olleet vakaat ja pysytelleet tasolla 150 kpl/ha. Byskejoen smolttimäärät ovat samoin olleet samanlaisia, keskimäärin 195 kpl/ha, koko 2000-luvun, mutta Ume/Vindeljoen smolttituotanto on laskenut vuosien 2000–2008 tasosta 211 kpl/ha puoleen. Silti sielläkin on saavutettu MSY taso smolttituotannossa niin kuin kaikilla muillakin vertailujoilla.

Kuva 21. Lohen smolttimäärien kehitys vuosina 2000–2023 Tornionjoessa, Simojoessa, Byskejoessa ja Ume/Vindeljoessa Itämeren lohimallin tulosten mukaan (ICES 2024).

MSY estimaatit jaksolle 2000–2008 perustuvat WGBAST2014 raporttiin ja uusin arvio WGBAST2024 tietoihin. Keskiarvot on laskettu kaikille vertailujoille (ka.), ilman Tornionjokea (ka. ei T.) ja siten, että Tornionjoen estimaateista on vähentynyt 30 % ajanjaksolla 2009–2023, samoin uusimmasta MSY arvosta.

	Smolttituotanto (kpl/ha)				Keskiarvoja (kpl/ha)		
	Tornio	Simo	Byske	Ume/Vind	Ka.	Ka. ei T	Ka. (T - 30%)
2000-08	146	152	195	211	176	186	
MSY, W14	345	213	286	279	281	259	
2009-23	282	143	195	106	182	148	160
MSY, W24	234	115	163	106	155	128	137
2000-23	231	146	195	146	180	162	

Taulukko 7. Smolttituotantomäärät (kpl/ha) vertailujoissa WGBAST24 raportin (ICES 2024) mukaan.

Taulukkoon 7 on koottu vertailujokien smolttituotantoestimaatit ja MSY tasolla olevat vaelluspoikasmäärät samoin kuin niistä eri tavoilla lasketut keskiarvot. Tornionjoen smolttituotantoestimaatista on vähennetty laskennassa 30 %, koska niissä voi vuosina 2000–2009 olla tämän verran epätarkkuutta. Luken Lausunnon mukaan vahinkoa arvioitaessa pitää käyttää vertailujokien MSY eli enimmäistuottoarviota, joka on laskettu smolttituotannolle joen poikastuotantokapasiteetista.

Kestävä enimmäistuotto (*Maximum Sustainable Yield, MSY*) on määritelty kirjallisuudessa ”maksimisaaliiksi, joka voidaan saada kalapopulaatiosta pitkällä aikavälillä”.¹¹¹ Käytännössä on osoittautunut, että ”täysin oikea” kalastus ei voi perustua vakioituun arvioon MSY:sta, vaan pitää käyttää tasoa ”hyväksyttävä

¹¹¹ Finley, C. 2011: All the fish in the sea: maximum sustainable yield and the failure of fisheries management. The University of Chicago Press. Chicago and London.

kokonaissaalis (Total Allowable Catch TAC)”, jonka kalastuksen säätelijät vuosittain asettavat. Tätä tasoa määritettäessä pyritään ottamaan huomioon sellaiset luontaiset vaihtelut ympäristössä, jotka aiheuttavat muuntelua kalapopulaation kokoon. Näin käytännössä toimitaan, kun Itämeren lohikannan kalastusta säädelään asettamalla eri maille kalastuskiintiöitä.

Mitä sitten tarkoittaa vahinkoarvioinnissa käytettävä MSY? Kalastuksen säätelyssä tärkeitä ovat käsitteet B_{MSY} , *kalakannan biomassa MSY tasolla* ja F_{MSY} , *kalastuskuolevuus, jolla saavutetaan MSY*. Tässä yhteydessä pitäisi puhua käsitteestä $SMOLT_{MSY}$, *vaelluspoikastuotanto, jolla saavutetaan B_{MSY}* . MSY on tavoitetilä, jossa kalastus on sillä tavoin säädelty, että pitkällä aikavälillä lohet tuottavat vaelluspoikasia optimaalisen määrän.

Taulukon 7 mukaan kaikissa vertailuissa toteutuneet poikasmäärät keskimäärin ylittävät niille asetetut $SMOLT_{MSY}$ -tasot. Tornionjoen lohikanta oli vuonna 2023 saavuttanut kantakohtaisen MSY-tavoitteen 98 %:n todennäköisyydellä.¹¹² Todennäköisyys Simojoen lohikannalle oli 95 %, Byskejoen 92 % ja Ume/Vindeljoen 89 %. On perusteltua päätellä, että myös luonnontilaisissa Kemijoessa ja Lijossa olisi suurella todennäköisyydellä jo saavutettu tilanne, jossa lohikanta tuottaisi smoltteja MSY-tasolla.

Kemijoen ja Lijoen lohen teoreettisen smolttituotannon vertailuluvuksi voidaan johtaa se MSY estimaattien keskiarvo, jonka laskennassa Tornionjoen MSY arviota (vuosien 2009–2023 ka. 282 kpl/ha) on vähennetty 30 %. Vertailuluvuksi saadaan 137 kpl/ha, joka on lähes identtinen nykyisen veloitteen taustalla olevan arvion 135 kpl/ha kanssa. Mitään alikompensaatiota ei siis todellisuudessa ole, Muutoksenhaunalainen Päätös perustuu virheelliseen vahinkoarvioon, ja Muutoksenhaunalainen Päätös pitää perusteettomana ja siksi lainvastaisena kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.3.4.6 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen vahinkoarvio on myös meritaimenen osalta virheellinen ja määrätty velvoite perusteeton ja siksi lainvastainen

Yhtiö esitti jo muistutuksessaan perustelut sille, että meritaimenen nykyiset istutusmäärät (Kemijoki 87 480 kpl/v ja Lijoki 28 000 kpl/v) ovat vähintään riittävät. Kun huomioidaan vielä jokialueen järvitaimenistutusvelvoite, joka on asetettu kompensoimaan meritaimenen saalistuoton menetystä jokialueella, ollaan meritaimenen osalta ylikompensaatiotilanteessa.

Tornionjoen vesistön Suomen puoleisessa osassa meritaimen vaelluspoikasten potentiaaliseksi tuotannoksi on aikanaan arvioitu 50 000 poikasta vuodessa.¹¹³ Kaikkiaan vesistön Ruotsin puoleiset sivujoet mukaan lukien poikastuotantopotentiaaliksi on arvioitu 80 000 poikasta.¹¹⁴

¹¹² ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>.

¹¹³ Ikonen E, Jutila E, Koljonen M-L, Pruuki V, Romakkaniemi A. 1986: Tornionjoen vesistön meritaimenkantojen tila, geneettiset erot ja viljelytarpeet. RKTL Monistettuja julkaisuja 57. 103 s.

¹¹⁴ Bergelin U, Karlström Ö. 1985: Havsöringen i sidovattendrag till Torne älvs vattensystem. Fiskeriintendenten i övre norra distriktet, Meddelande no. 5 – 1985, 36 s.

Uusimman WGBAST-raportin mukaan Tornionjoen meritaimenen vuosittainen toteutunut smolttituotanto on viime vuosina pysynyt edelleen n. 20 000–30 000 kpl tasolla.¹¹⁵

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perusteluissa meritaimenen osalta todetaan seuraavaa:

"Kun Kemijoen vertailujoeksi otetaan Luken lausunnossa esitetyllä tavalla Tornionjoki ja käytetään vaelluspoikastuotantoa arvioitaessa verrokkijoen kantakohtaista MSY-arvoa 261 vaelluspoikasta hehtaarilla sekä 5 000 ha:n poikastuotantoalaa, saadaan voimalaitosrakentamisen aiheuttamaksi lohen vaelluspoikastuotannon menetykseksi 1 305 000 lohenpoikasta/v (5 000×261). Mikäli oletetaan, että meritaimen osuus koko vaelluspoikastuotannosta säilyy 15 %:ssa, niin meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetys olisi silloin 230 294 kpl/v. Smolttikertoimen ollessa Luken lausunnossa esittämä 2,5 saadaan kompensatioksi 3 262 500 lohen vaelluspoikasta ja 575 735 meritaimenen poikasta vuodessa."¹¹⁶

Tornionjoessa meritaimenien smolttituotannon on vuosina 2004–2022 (arvio tehty v. 2004, 2006, 2008, 2011, 2016, 2019 ja 2022) arvioitu olevan keskimäärin 17 600 kpl/v. Kun suhteutetaan meritaimenen smolttimäärät lohien smolttimääriin samoilta vuosilta (ka. 1 283 900 kpl/v), saadaan niiden keskimääräiseksi suhteeksi 0,014 eli 1,4 %.¹¹⁷

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että uusien tietojen mukaan meritaimenen smolttituotannon tasosta osoittaa, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen meritaimenen istutusvelvoite on arvioitu virheellisin lähtötiedoin ja on todelliseen kompensatiotarpeeseen nähden yli kymmenkertainen. Jo nykyisen meritaimenen ja sen saalistuottoa jokialueella kompensoimaan asetettu järvitaimenen istutusvelvoite edustaa huomattavaa ylikompensatiota. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen meritaimenta koskevat velvoitteet tulee siksi täysin perusteettomina ja siksi ilmeisen lainvastaisina kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.3.4.7 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen vahinkoarvio on myös siian osalta virheellinen ja määrätty velvoite perusteeton ja siksi lainvastainen

Nykyisissä Kemijoen ja Lijoen kalatalousvelvoitteissa vaellussiian kompensatiotarve on perustunut arvioihin jokien saalistuotosta ennen niiden patoamista. Uusissa velvoitteissa lohen ja meritaimenen osalta kompensatio johdetaan verrokkijokien enimmäistuottotiedon (MSY) perusteella. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä käytetään Itämeren lohimallilla tuotettua MSY arviota vuodelta 2021. Vaellussiialle ei ole olemassa vastaavia mallinuksella tehtyjä estimaatteja vaan sen kompensatiotarve on edelleen määritettävä menetetyin saaliin perusteella. Sekä

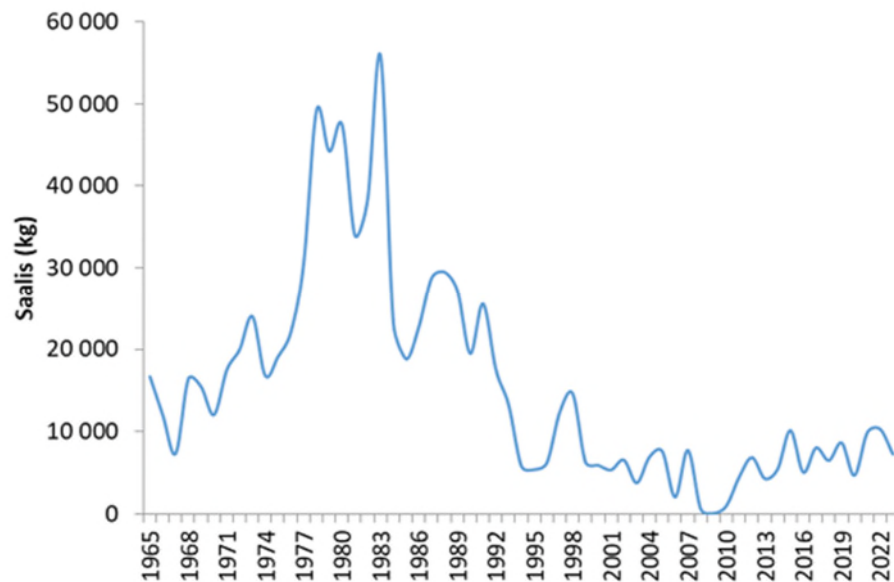
¹¹⁵ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665> (taulukko 5.4.1.3).

¹¹⁶ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 845.

¹¹⁷ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665> (taulukko 5.4.1.3).

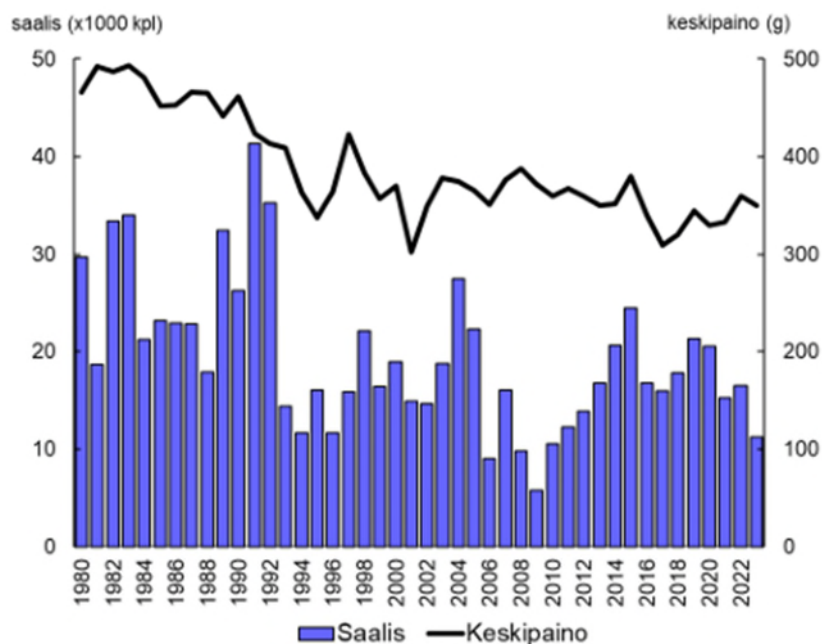
Kemijoelle että lijoelle voidaan menetety saaliin arvioinnissa käyttää vertailukohtana Tornionjoen vaellussiian nykyisin toteutunutta vuosisaalista.

Tornionjoen siian jokisaalis on ollut vuosina 2014–2023 raportin Palm ym. (2024) kuvien 4.2. (Ruotsin puolen saaliit 5 000–10 000 kg/v) ja 4.3. (Suomen puoli 10 000–25 000 kpl, keskipaino 0,35 kg) perusteella yhteensä keskimäärin korkeintaan 15 000 kg/v.¹¹⁸

Kuva 22. Ruotsin siikasaalis Tornionjoessa 1965–2023. Saaliit on saatu pääosin lippoamalla (Kukkolankoskella ja Matkakoskella) sekä pienemmissä määrin kulkuverkoilla (Karungissa). Yhteensä näiden saaliiden arvioidaan vastaavan ruotsalaista vaellussiian jokikalastusta kokonaisuudessaan. Tilastot: Norrbottenin Lääninhallitukselta.

¹¹⁸ Palm, S., Romakkaniemi, A., Dannewitz, J., Pakarinen, T., Veneranta, L., Vähä, V. & A. Broman 2024. Tornionjoen lohi-, meritaimen- ja vaellussiikakannat – yhteinen ruotsalais-suomalainen biologinen selvitys sopivien kalastussääntöjen arvioimiseksi vuodelle 2024. SLU ja Luke.

Kuva 23. Siian lipposaaliit Suomen Kukkolankoskella, 1980–2023 pyydettyjen kalojen lukumäärinä (pylväät) sekä vuosittaisina keskipainoina (g). Tiedot Suomen lippokalastusryhmältä [REDACTED]

Kemijoen siian osalta velvoite on pysynyt Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrällisesti samana kuin aiemmassa päätöksessä ja myös perustelut:

"Kemijoen vaellussiian osalta vesioikeuden päätös kalanhoitovelvoitteista perustui toimitusinsinööri Linnan 23.9.1974 muistutusten johdosta antamaan lausuntoon. Sen mukaan saalistilastojen perusteella Kemijoen menetety vaellussiian tuoton korvaaminen edellyttäisi 5,2 miljoonan 1-kesäisen vaellussiian poikasen istuttamista. Merialueen istutusmäärään pääsemiseksi tästä vähennettiin jokialueen tuoton osuus, jonka katsottiin olleen 40 %. Siten merialueelle istutettavaksi jäi 3 100 000 1-kesäistä vaellussiian poikasta. Loput 2,1 miljoonaa siianpoikasta määrättiin istutettavaksi sisävesialueelle.

Vaellussiian istutusvelvoitteen perusteet:

- *Jokialueen tuotto 104 160 kg (toimitusmiesten lausuntoon jätettyjen muistutusten vastine 1974: 148 800 kg x 0,7).*
- *Kun tämä jokialueen tuotto arvioitiin olleen 40 % Kemijoen kokonaistuotosta, koko vaellussiikatuotannoksi saatiin 260 400 kg/v.*
- *Kun istutusten saalistuotoksi arvioitiin 50 kg/1000 kpl 1-kesäistä, istutustarpeeksi saatiin 5 208 000 1-kesäistä/v.*
- *Merialueen istutustarve 60 % eli n. 3 124 800 1-kesäistä/v.*
- *Jokialueen istutustarve 40 % eli n. 2 083 200 1-kesäistä/v. Istutus sisävesiin soveltuvina siikoina"*

Nykyinen velvoite perustui laskentaan, jossa Kemijoen jokialueen tuoton arvioitiin olleen 104 160 kg/v. Tämän tuoton arvioitiin olleen 40 % Kemijoen kokonaistuotosta.

Kun nyt käytetään Tornionjokea vertailujokena, päädytään noin seitsemän kertaa alempaan jokialueen tuoton arvioon kuin aiemmin, sillä Tornionjoen keskisaaliin on vuosina 2014–2023 arvioitu olleen vain 15 000 kg/v.

Leskelän (2009) selvitysten perusteella istutusten saalistuoton voidaan katsoa pysyneen entisellään, 50 kg/1000 kpl 1-kesäistä vaellussiikaa.¹¹⁹

Käytettäessä Tornionjoen vaellussiikasaaliin määrää velvoitteen laskennan perusteena saadaan Kemijoelle merialueen istutustarpeeksi 446 400 1-kesäistä siikaa/v. Vastaavasti jokialueelle istutustarve on noin 297 600 1-kesäistä siikaa/v.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on vaellussiian osalta velvoitteen määräytymisessä käytetty laskentaperusteita, jotka eivät enää pidä paikkansa. Uusien velvoitteiden pitää perustua vertailujokena käytettävän Tornionjoen siian keskimääräisiin saaliistietoihin viimeisen kymmenen vuoden ajalta ja siihen tietoon, että lijoen siian vuosisaaliit ovat olleet noin 30 % Kemijoen jokituotosta. Näillä perusteilla siikavelvoitetta olisi tullut pienentää nykyisestä, eikä mitään perusteita Velvoitepäätökseen nähden lisätylle 10 senttimetrin keskipituusvaatimukselle ole osoitettavissa.

4.3.3.5 Geneettinen monimuotoisuus

AVI toteaa Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä seuraavaa:

”Aluehallintoviraston näkemys on, että lohen ja meritaimenen poikastuotannosta ja poikastuotantoalasta on yleisesti saatu sellaista uutta tietoa, minkä pohjalta myös Kemijoen potentiaalista poikastuotantoa voidaan arvioida uudelleen. [...]

Riippumatta käytettävistä laskentametoodeista aluehallintoviraston näkemyksen mukaan asiassa oleellista on tiedon lisääntyminen, mistä johtuen olosuhteiden voidaan tältä osin katsoa olennaisesti muuttuneen ja näin ollen kalatalousvelvoitetta on tarkasteltava uudelleen. [...]

Erityistä huomiota on aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kiinnitettävä vaarantuneeksi luokitellun Itämeren lohen sekä äärimmäisen uhanalaisiksi luokiteltujen meritaimenen ja vaellussiian perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämiseen. Kemijoen rooli kyseisten lajien säilyttämisessä on merkittävä, sillä Kemijoki on näiden lajien alkuperäistä elinympäristöä. Jotta alkuperäiset kannat voidaan säilyttää elinvoimaisina, huomiota on kiinnitettävä kantojen perinnöllisen aineksen säilymiseen mahdollisimman vaihtelevana ja laajana.”¹²⁰

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä käytetään yhtenä keskeisimpänä perusteluna sekä olennaiselle olosuhtemuutokselle että vaadituille uusille velvoitteille kalakannan perinnöllisen monimuotoisuuden säilyttämistä. Kemijoen tapauksessa ei kuitenkaan voi olla kysymys uhanalaisen kalakannan suojelusta ja/tai perinnöllisen

¹¹⁹ Leskelä A, Jokikokko, E. ja A. Huhmarniemi. 2009: Perämeren vaellussiikaistutusten tulokset. RKTl Selvityksiä 7/2009.

¹²⁰ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 838.

monimuotoisuuden turvaamisesta, koska alkuperäistä Kemijoen lohi- ja meritaimenkantaa ei ole enää olemassa. Toisin sanoen kalanviljelyssä ja istutuksissa ei ylläpidetä kalakantaa, jonka perinnöllinen monimuotoisuus olisi viljelyolosuhteitten takia vaarantunut. Ylipäätään nykyisin lohien geneettisen monimuotoisuuden säilyttäminen perustuu perinnöllisesti toisistaan eroavien jokikohtaisten lohikantojen suojeluun.¹²¹ Kemijoen kalataloudellisiin velvoiteistutuksiin käytetään nykyisin Tornionjoen ja lijoen lohikantoja suunnilleen samassa suhteessa (50/50 %). Tornionjoen lohikanta on tällä hetkellä Itämeren vahvin ja monimuotoisin lohikanta. Tämän takia Tornionjoen lohikanta ei tarvitse Ounasjokea sen monimuotoisuutta lisäämään, vaikka nykyisin Tornionjoen kantaa onkin käytetty myös Ounasjoen vapaaehtoisissa lohien palautusistutuksissa. Näillä vapaaehtoisilla istutuksilla pyritään edesauttamaan lohi- ja meritaimenkantojen luonnonlisääntymistä ja sen käynnistymistä.

lijoella lohien ja meritaimen kantoja on säilytetty Luken toimesta Taivalkosken kalanviljelylaitoksessa. Aiemmin geneettisen monimuotoisuuden säilyttäminen on perustunut lähinnä riittävän isojen emokalamäärien ylläpitämiseen, millä on varmistettu myös harvinaisempien ominaisuuksien säilymistä geenimateriaalissa. Kalankasvatuksen menetelmät ovat kuitenkin säilytyksen alkuajoista kehittyneet olennaisesti ja nykyaikaisessa viljelyssä käytetään hyödyksi mahdollisimman paljon luonnonkiertoa. Emokalastoa pyritään täydentämään vuosittain luonnosta pyydystämällä. Geneettisen monimuotoisuuden säilymistä ja vahvistumista laitospöytäkirjoissa pystytään varmistamaan entistä paremmin kehittyneiden geneettisten menetelmien avulla. Esimerkiksi luonnosta otettavien emokalaparvien täydennysemöiden sukulaaisuudet pystytään DNA-analyysillä varmistamaan edullisesti ja nopeasti ja lähisukulaisten keskenään hedelmöittäminen pystytään välttämään. Tuotannollisten volyymlajien kuten lohien ja meritaimen mädintuotannossa käytetään eritaustaisia emokalaparvia, jolloin geneettinen monimuotoisuus siirtyy parhaalla tavalla myös istutettaviin kaloihin.

Nykyisin tehtävillä velvoiteistutuksilla kompensoidaan vesivoimatuotannon merialueen kalastukselle ja kalakannoille aiheutettuja haittoja. Tämä toiminta on perustunut tiiviiseen yhteistyöhön Voimalohien poikaskasvatustieteen ja Luken Taivalkosken ja Keminmaan emokalalaitosten välillä. Yhdessä luonnonlohituotannon kanssa tämä istutustoiminta on mahdollistanut kaupallisen lohienkalastuksen Itämerellä ja Pohjanlahden rannikolla. Kuitenkaan ei ole perusteltua lisätä edellä mainittuja merialueen velvoiteistutuksia, koska nykyiselläänkin osa istutuslohista jää kalastamatta ja pyörimään istutusjokien edustoille. Tällöin lisääntyy riski sille, että kaloja harhautuu nousemaan myös luonnonlohijokiin. Tämä riski on huomioitu myös ICES:in suosituksissa, joissa istutusmääriä on suositeltu sopeutettavaksi kalastuksen hyödyntämistasoon, jotta vähennetään käyttämättömien kasvatettujen lohien määrää, jotka voivat olla vuorovaikutuksessa luonnonlohien kanssa.¹²²

Myös Muutoksenhaunallisen Päätöksen perusteluissa koskien velvoitetta ja kalataloudellisesta kompensatioita todetaan, että eri ratkaisumalleja harkittaessa

¹²¹ Niva, T., Kanniainen, T., Orell, P. ja Erkinaro, J. 2016: Lohienkalastuksen kantakohtaiset säätelyjärjestelmät. Kirjallisuuskatsaus. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 47/2016.

¹²² ICES. 2020. Workshop on Baltic Salmon Management Plan (WKBaltSalMP). ICES Scientific Reports. 2:35. 101 pp. <http://doi.org/10.17895/ices.pub.5972>.

tulee huomioida sekä kansallisessa että kansainvälisessä päätöksenteossa ja strategioissa tunnustettu tarve siirtää painopistettä kalakantojen hoidossa luonnonpoikastuotantoa tukeviin toimenpiteisiin ja vaelluskalakantojen palauttamiseen. Näillä toimenpiteillä kuten esimerkiksi vaellusyhteyksien luomisella, jokialueelle tehtävillä kotiutusistutuksilla ja/tai ylisiirroilla voidaan vaelluskalojen geneettistä monimuotoisuutta lisätä pitkällä tähtäimellä. Tämän ja edellä esitettyjen näkemysten ja perustelujen pohjalta on hyvin ristiriitaista kasvattaa AVI:n esittämällä tavalla moninkertaisiksi nykyisiä Kemijoen ja Iijoen merialueen velvoiteistutusmääriä. On syytä erikseen korostaa, että lisäistutukset ovat perusteltavissa ainoastaan vaelluskalojen palautusta tukevaan jokialueen kotiutusistutustarpeeseen.

Itämeren rantavaltiot istuttivat ICES vuoden 2024 raportin mukaan Itämereen laskeviin jokiin vuonna 2023 yhteensä 3,491 miljoonaa lohismolttia. AVI:n Muutoksenhaunalaisen Päätöksen ja Iijokea koskevan päätöksen¹²³ seurauksena istutettujen smolttien määrä Itämeressä kaksinkertaistuisi, mikä lisäisi huomattavasti jo aiemmin esitettyjä riskejä istutettujen ja luonnonlohien välisen geneettisen ja ekologisen vuorovaikutuksen sekä tautien leviämisen kautta.¹²⁴

4.3.3.6 Johtopäätökset

Edellä ja liitteessä 5 esitetyn perusteella on osoitettu, että nykyinen velvoite suuruusluokaltaan on oikea. Kaikkiin vahinkoarvioihin liittyy aina tiettyä epävarmuutta, eikä ole olemassa keinoa varmuudella selvittää, mikä Kemijoen vaelluspoikastuotanto täsmällisesti olisi nyt ja pitkän ajan kuluessa tästä hetkestä eteenpäin ilman voimalaitosrakentamista. Vaellus- ja etenkin lohikannoille on myös tyypillistä voimakkaat vaihtelut eri vuosien välillä. Mahdollisesti ilmastonmuutoksen seurauksena Atlantin lohen eri kannat ovat myös yleisesti heikentyneet, sekä Itämerellä että molemmin puolin Atlanttia. Esimerkiksi Tornionjokeen ja Tenojokeen nousevien vaelluskalojen nousumäärät ovat romahtaneet viime vuosina.

Asian oikeudellisen arvioinnin kannalta on syytä huomata, että sovellettavaan vesilain 3 luvun 22 §:ään liittyy kvalifiointi: kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa vain, jos *"olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti"*. Mikäli uutta tutkimustietoa vastoin kaikkea edellä kohdassa 4.3.2 esitettyä pidettäisiin olosuhdemuutoksena, tulee myös tutkimustiedon ja siihen pohjautuvan vahinkoarvion muuttua olennaisesti, jotta Velvoitepäätöksen nykyistä velvoitetta voitaisiin muuttaa vesilain

¹²³ AVI:n päätös nro 98/2024, annettu 29.7.2024, Iijoen Raasakan, Maalimaan, Kierikin, Pahkakosken ja Haapakosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Oulu ja li.

¹²⁴ ICES. 2024. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 6:42. 425 pp. <https://doi.org/10.17895/ices.pub.25868665>

Araki, H. & Schmid, C. (2010) Is hatchery stocking a help or harm?: Evidence, limitations and future directions in ecological and genetic surveys. *Aquaculture*, 308:2–11; ICES. 2016. Report of the Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST), 30 March–6 April 2016, Klaipeda, Lithuania.

ICES CM 2016/ACOM:09. 257 pp.

Hagen, I.J., Jensen, A.J., Bolstad, G.H., Diserud, O.H., Hindar, K., Lo, H. and Karlsson, S. 2019. Supplementary stocking selects for domesticated genotypes. *Nature Communications*, 10:199.

Östergren, J., Palm, S., Gilbey, J., Spong, G., Dannewitz, J., Königsson, H., ... & Vasemägi, A. 2021: A century of genetic homogenization in Baltic salmon—evidence from archival DNA. *Proceedings of the Royal Society B*, 288(1949), 20203147.

McMillan, J. R., Morrison, B., Chambers, N., Ruggerone, G., Bernatchez, L., Stanford, J., & Neville, H. 2023: A global synthesis of peer-reviewed research on the effects of hatchery salmonids on wild salmonids. *Fisheries Management and Ecology*, 30(5): 446-463.

3 luvun 22 §:n perusteella. Velvoitetta ei sen sijaan säännöksen perusteella vuosittain voida tarkistaa aina sen perusteella, mikä Luken tutkijoiden kulloinenkin näkemys on. Koska edellä kohdassa 4.3.3 on osoitettu, että Luken kahden sivun lausunnossa ilmoitetut ja Muutoksenhaunalaisen Päätöksen vahinkoarvion perustana olevat suureet ovat virheelliset, ja koska edellä ja liitteessä 5 on osoitettu, että nykyinen velvoite on suuruusluokaltaan oikea, laillisia edellytyksiä muuttaa Velvoitepäätöksen nykyistä kalatalousvelvoitetta vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella ei ole, sillä mitään sovellettavan säännöksen edellyttämiä olennaisia muutoksia ei ole tapahtunut.

Edellä mainituin perustein Muutoksenhaunalainen Päätös pitää kumota ja Hakemus hylätä. Kustannusvaikutuksiltaan noin 370 miljoonan euron kalatalousvelvoitetta ei asiaan sovellettavien kansallisten ja kansainvälisten, hallintomenettelyä ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien velvoitteiden perusteella laillisesti voida ratkaista Luken kahden sivun perustelemattoman lausunnon perusteella.

Lopuksi on syytä todeta, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen meritaimenta koskeva velvoite on täysin perusteeton ja ilmeisen lainvastainen, sillä jo nykyinen velvoite perustuu erittäin merkittävään vahingon ylikompensaatioon. Myös nykyinen siikavelvoite ylikompensoi vahingon, ja Muutoksenhaunalaisen Päätöksen meritaimenta ja siikaa koskevat muutetut velvoitteet tulee perusteettomina ja siksi lainvastaisina kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.4 Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota, sillä Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty kalatalousvelvoite on toteuttamiskelvoton ja siksi lainvastainen

Yhtiölle ei voida määrätä kalatalousvelvoitetta, jota ei ole tosiasiallisesti mahdollista toteuttaa, sillä toteuttamiskelvoton velvoite on sekä hallinnon oikeusperiaatteiden, oikeusturvan että vesilain vastainen. Tästä huolimatta Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty kalatalousvelvoite on toteuttamiskelvoton, kuten liitteessä 2 ja seuraavasta, em. liitteessä esitettyyn perustuvasta esityksestä ilmenee.

Voimalohi Oy on Suomen merkittävin velvoiteistutuskalan tuottaja. Yhtiö hoitaa omistajiensa, Kemijoki Oy:n ja PVO-Vesivoima Oy:n, kalanistutusvelvoitteet Kemi- ja Iijoen vesistöissä sekä Lieksanjoella. Istutuksilla kompensoidaan vesivoimatuotannon kalastukselle ja kalakannoille aiheutettuja haittoja. Velvoiteistutusten lisäksi Voimalohi toteuttaa ja kehittää omistajayhtiöiden vaelluskalastrategioiden mukaisia vaelluskalojen palauttamiseen tähtääviä vapaaehtoisia toimenpiteitä.

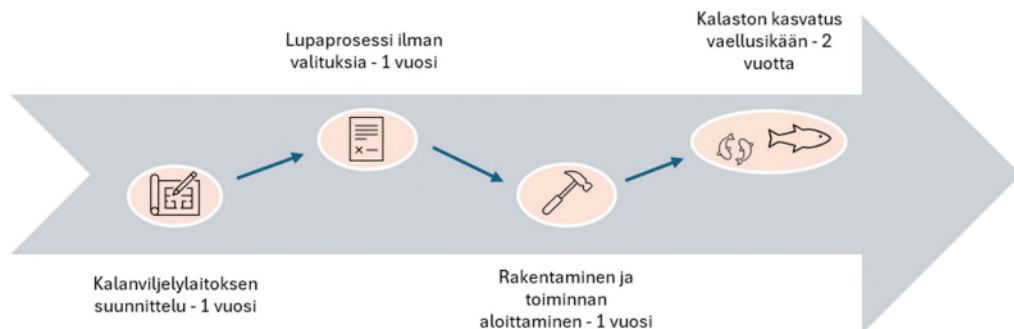
Luken tilastotietojen mukaan koko Suomen istutuksiin tuotetaan vuosittain kaikkiaan noin 2 200 000 lohen ja meritaimenen vaelluspoikasta. Tästä määrästä lähes puolet toteuttaa Voimalohi Kemijoen ja Iijoen vesistöjen velvoitteiden kattamiseksi. Voimalohi tuottaa tarvittavista vaelluspoikasista omissa laitoksissaan noin 80 % ja loput 20 % ostetaan sopimuskasvattajilta. Sopimuskasvattajat tuottavat vaelluspoikasista eri vesistöjen velvoitteiden tarpeisiin. Kalanviljelylaitoskapasiteetin rakentaminen on kallista, jonka vuoksi kalanviljelijöiden kapasiteetti on rakennettu nykyisten tarpeiden kattamiseksi. Reservissä olevaa ylimääräistä kapasiteettia ei ole olemassa.

Nykyisen velvoitteen mukaisesti Kemijoelle istutetaan 615 000 lohen ja 90 000 meritaimenen vaelluspoikasta. Kaiken kaikkiaan tämä tarkoittaa vuosittain yhteensä 705 000 lohen ja meritaimenen vaelluspoikasta.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesti vaelluspoikasten kokonaisistutusmäärä Kemijoelle on yhteensä 3 838 235 yksilöä vuosittain. Vaelluspoikasmäärinä tämä tarkoittaa nykyisten istutusmäärien yli viisinkertaistamista ja samalla erittäin huomattavaa emokalojen lisätarvetta. Mikäli jokialueelle tehtävät istutukset muutettaisiin pienpoikasistutuksiksi (0–1 vuoden ikäiset), tämä voisi tarkoittaa istutusmäärien kasvamista moninkertaisesti vielä edellisestä ja edelleen vielä huomattavampaa emokalojen lisätarvetta.

Edellä esitettyjen istuskasmäärien tuottamiseen ei Suomesta löydy käytettävissä olevaa, ylimääräistä kalanviljelykapasiteettia. Voimalohella on käytössä kaksi kalanviljelylaitosta, Ossauskoski Kemijoella ja Raasakka lijoella, joiden tuotanto käytetään nykyisiin velvoitteisiin. Tuotannon lisääminen Muutoksenhaunalaisen Päätöksen edellyttämään mittakaavaan vaatisi erittäin mittavaa uuden kapasiteetin rakentamista.

Kemijoella Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisten velvoitteiden toteuttaminen tarkoittaisi nykyisten velvoiteistutusten yli viisinkertaistamista nopealla tahdilla. Poikastuotannon käynnistäminen uudella kalanviljelylaitoksella vie hyvin optimistisellakin aikataululla ainakin viisi vuotta (Kuva Kuva 24). Tämän verran vähintään kuluu aikaa laitoksen suunnitteluun, luvitukseen, rakentamiseen ja kalaston kasvattamiseen vaellusikäiseksi. Mahdolliset muutoksenhaut voivat viivästyttää lainvoimaisen luvan saantia useilla vuosilla. Onkin perusteltua arvioida, että poikastuotannon käynnistäminen uudella kalanviljelylaitoksella vie realistisella aikataululla 7–8 vuotta.

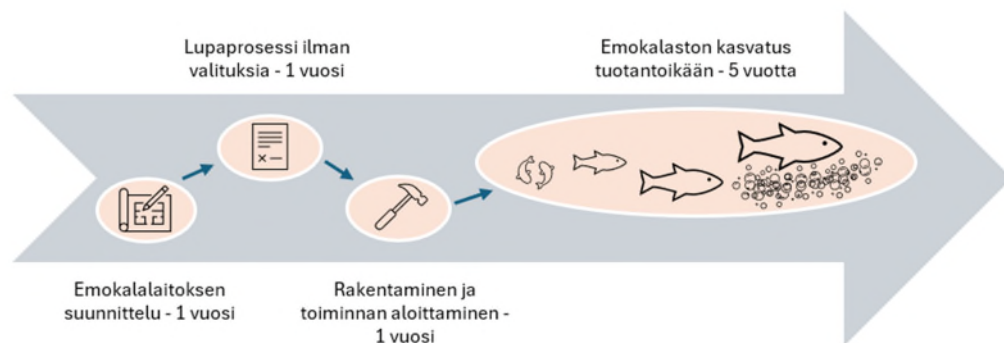

Kuva 24. Uuden kalanviljelylaitoksen toiminnan aloittaminen vie optimistisellakin aikataululla vähintään viisi vuotta.

On lisäksi syytä huomioida, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen edellyttämä nopea rakennusaikataulu ei myöskään mahdollista ratkaisujen toiminnallisuuden seuranta ja johtaa pahimmillaan puutteellisten ratkaisujen kertaantumiseen seuraavissa kohteissa. Nopea aikataulu vaarantaa myös rakentamiseen ja käyttöön liittyvien kokemusten kautta kertyvän osaamisen siirtämisen seuraavaan kohteeseen.

Nykyisin Voimalohon viljelylaitoksilla istutusveloitteen mukaisiin kalanpoikasten kasvatukseen tarvittava mätä tuotetaan Luken Taivalkosken ja Keminmaan kalanviljelylaitoksilla. Näiden laitosten tuotantokapasiteetti on nykyisellään täysimääräisesti käytössä. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisten istutusveloitteiden toteuttamiseen vaadittava lohen ja meritaimenen mätimäärä edellyttää uuden, suuren emokalalaitoksen rakentamista. Emokalalaitoksen perustaminen on välttämätöntä myös tuotantovarmuuden ja kalatautiriskien näkökulmasta.

Uuden emokalalaitoksen koko vastaisi nykyistä Luken Taivalkosken emokalalaitosta. Mädituotannon käynnistäminen uudella emokalalaitoksella vie ainakin kahdeksan vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa laitoksen suunnitteluun, luvitukseen, rakentamiseen ja emokalaston tuotantoikään kasvattamiseen (Kuva Kuva 25). Mahdolliset muutoksenhaut voivat viivästyttää lainvoimaisen luvan saantia useilla vuosilla. Onkin perusteltua arvioida, että mädituotannon käynnistäminen uudella emokalalaitoksella vie realistisella aikataululla 11–12 vuotta.

Kuva 25. Emokalalaitoksen toiminnan aloittaminen vie optimistisellakin aikataululla vähintään kahdeksan vuotta.

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä edellytetty lohen ja meritaimenen istutusveloitteiden kaksinkertaistuminen jo toisena vuotena lainvoimaisesta päätöksestä tarkoittaa siis sitä, että emokalalaitoksen suunnittelu olisi pitänyt käynnistää 9 vuotta ja rakentaminen 7 vuotta ennen lainvoimaista päätöstä. Tämä ei tietenkään ole edes teoriassa mahdollista, eikä Yhtiölle laillisesti voida määrätä veloitetta, jota se ei voi toteuttaa.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen edellyttämän massiivisen kalanviljelylaitoskapasiteetin rakentaminen johtaa haasteisiin myös tarvittavan lisähenkilöstön rekrytoinnissa. Kun huomioidaan samalla kasvava luonnonravintolammikkojen määrä, on Kemijoen vesistöalueen veloitteiden hoitoa varten rekrytoitava 35–45 uutta henkilöä. Näin suuren kalanviljelyalan osajien määrän rekrytoiminen päätöksen edellyttämällä aikataululla on erittäin haasteellista. Käytännössä tämä johtaa siihen, että rekrytoitava henkilöstö tulee pääosin kouluttaa Voimalohon toimesta kalanviljelyn ammattilaisiksi. Tämä puolestaan edellyttää laaja-alaisen koulutuksen organisointia ja henkilöstön etukäteistä rekrytointia johtaen merkittäviin koulutuskustannuksiin.

Merialueen vaellussiikavelvoite on nykyisin 3 100 000 yksilöä Kemijoen ja 1 200 000 yksilöä Iijoen istutusveloitteeseen. Tähän tarkoitukseen Voimalohella on

käytössään 1 295 hehtaaria luonnonravintolammikoita, joilla tuotetaan noin 80 % istutustarpeesta. Loput 20 % ostetaan sopimuskasvattajilta. Olemassa oleva siian tuotanto on erittäin kilpailtua ja pääsääntöisesti muiden valtakunnallisten istutusvelvoitteiden tuotantoon sidottua.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesti Kemijoen lainvoimaisesta istutusvelvoitteesta poiketen istutettavien vaellussiikojen keskimittaan tulee olla vähintään 10 cm. Vaikka istutettava kalamäärä pysyykin lainvoimaisen velvoitteen mukaisena, johtaa 10 cm vähimmäiskeskimittaan varmistaminen siihen, että luonnonravintolammikkojen pinta-alaa tulee lisätä Kemijoen istutusvelvoitteen tarpeisiin arviolta 500 hehtaaria.

Tuotannon aloittaminen uudella luonnonravintolammikolla vie ainakin kolme vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa sopivan kohteen etsimiseen, suunnitteluun, luvitukseen ja rakentamiseen. Uusien luonnonravintolammikoiden rakentaminen on tiukentuneen ympäristölainsäädännön vuoksi erittäin haastavaa. Luvitusprosessit muutoksenhakuineen voivat tästä syystä kestää useita vuosia. Onkin perusteltua arvioida, että tuotannon aloittaminen uudella luonnonravintolammikolla vie realistisella aikataululla 6–7 vuotta. Viiden uuden kohteen löytäminen vie suurella todennäköisyydellä selvästi enemmän aikaa.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen merialueen vaellussiikavelvoite edellyttää sitä, että optimistisen lyhyelläkin rakentamisaikataululla luonnonravintolammikkojen etsintä, suunnittelu ja luvitus tulee aloittaa ainakin kolme vuotta ja rakentaminen viimeistään vuotta ennen lainvoimaista päätöstä.

Yhteenvedona voidaan todeta, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaista velvoitekokonaisuutta ei edes teoriassa voida toteuttaa vaaditulla tavalla, ja velvoite on yksinkertaisesti toteuttamiskelvoton. Näin ollen Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota lainvastaisena ja Hakemus hylätä.

4.3.5 Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota perusteettomana ja lainvastaisena, sillä Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrätty kalatalousvelvoite on vesilain kompensatiovelvoitteen ja yleisen vahingonkorvausoikeudellisen differenssiopin vastainen

Vesilain kalatalousvelvoitteen määrittämisestä koskeva 3 luvun 14 §:n 1–3 momentti, jota sovelletaan myös velvoitteen muuttamiseen olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella, kuuluu seuraavasti:

"Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu).

Kalatalousvelvoitetta, kalatalousmaksua tai näiden yhdistelmää määrättäessä on otettava huomioon hankkeen ja sen vaikutusten laatu, muut haitta-alueella toteutettavat hoitotoimenpiteet ja kalastuksen järjestely. Kalatalousvelvoitteen

toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.

Kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu."

Vesilain virallis- ja samanaikaisuusperiaatteen ja myös em. säännöksen sanamuodon mukaan kalastolle ja kalastukselle aiheutuva haitta tulee ensisijaisesti kompensoida täysimääräisesti. Myös yleinen vahingonkorvausoikeudellinen differenssioppi perustuu samaan logiikkaan: korvattavaksi määrätään erotus todellisen tapahtumainkulun ja hypoteettisen, ilman vahinkoa seuranneen tapahtumainkulun välillä. Mistään näistä periaatteista tai sovellettavasta vesilain 3 luvun 14 §:n säännöksestä ei kuitenkaan seuraa, että sama vahinko määrättäisiin kompensoitavaksi kahteen kertaan. Näin ei myöskään laillisesti voida määrätä.

Edellä esitetystä huolimatta AVI on toiminut juuri näin, eli määrännyt saman vahingon kompensoitavaksi kahteen kertaan: ensin täysimääräisesti sinänsä määrältään virheellisesti arvioiduilla istutuksilla, ja lisäksi velvoitteella rakentaa vaellusratkaisut saman vahingon kompensoimiseksi. Muutoksenhaunalainen Päättös on siksi vesilain 3 luvun 14 §:n ja em. periaatteiden vastainen, ja se tulee siksi lainvastaisena kumota ja Hakemus hylätä.

Muutoksenhaunalaisen Päättöksen määräyksessä 6 on kyllä määräys siitä, että istutusvelvoitteita mahdollisesti voidaan vähentää vaellusrakenteiden valmistuttua niiden mahdollisesti tuottaman hyödyn perusteella. Mutta tämä ei poista edellä esitettyä, rakenteelta kaksinkertaista ja siksi lainvastaista saman vahingon kompensointivelvoitetta. Tämä johtuu siitä, että kuten liitteessä 2 on osoitettu, Muutoksenhaunalaisen Päättöksen määräyksen 5 istutusvelvoitteen toteuttaminen edellyttää, että Yhtiön on ensin tehtävä täysimääräiset investoinnit istutusvelvoitteen täysimääräiseksi täyttämiseksi yhteensä 277 miljoonalla eurolla (pääomitettyä 30 vuoden ajalta) ja tämän lisäksi Muutoksenhaunalainen Päättös velvoittaa rakentamaan vaellusratkaisut kaikkiin Ounasjoen alapuolisiin vesivoimalaitoksiin, eli kompensoimaan saman vahingon täysimääräisen istutusvelvoitteen lisäksi täysimääräisin 83 miljoonan euron investoinnein vaellusratkaisuihin. Vasta kun saman vahingon kompensoimiseksi suoritettava vaellusratkaisuinvestointi on tehty, eli kun vaellusrakenteet ovat valmistuneet, voidaan istutusmääriä mahdollisesti alentaa vaellusratkaisujen tuottaman hyödyn perusteella.

Kuitenkin edellä kuvatussa tilanteessa edellä mainitut istutusvelvoitteen täysimääräiseksi täyttämiseksi tehdyt 277 miljoonan euron investoinnit on jo tehty ja ne käyvät hyödyttömiksi: Itämeren rantavaltiot istuttivat Itämereen laskeviin jokiin vuonna 2023 yhteensä 3,419 miljoonaa lohismolttia. Muutoksenhaunalaisessa Päättöksessä määrätty istutusvelvoite näin ollen kaksinkertaistaisi kaikki Itämereen tehtävät yhteenlasketut lohismoltti-istutukset, eikä istutusvelvoitteen toteuttamiseksi tehtyjä investointeja enää käytännössä voida käyttää muuhun toimintaan, sillä kysyntää tuotannolle ei enää ole. Vuosittaiset käyttökustannukset

toki alenevat jonkin verran, jos istutusmääriä voidaan vähentää vaellusratkaisujen tuottaman kompensaation perusteella, mutta investoinnit on jo tehty, eikä mainittu istutusveloitteen täysimääräiseksi täyttämiseksi tehty 277 miljoonan euron investoinnin summa enää takautuvasti pienene. Kaiken kaikkiaan Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen istutusvelvoite johtaa edellä kuvatulla tavalla merkittävilta osin saman vahingon kahdenkertaiseen kompensaatioon, ja se tulee vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisena kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.6 Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätty veloittekokonaisuus on vesilain 3 luvun 14 §:n kustannus-hyötyedellytysten vastainen

4.3.6.1 Yleistä

Vesilain 3 luvun 14 §:n perusteella, jota KHO:n ratkaisun KHO 2019:172 perusteella sovelletaan myös veloitteen muuttamiseen, jos olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti, *"kalatalousveloitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia"*. AVI on Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessään vesilain vastaisesti ja näin ollen lainvastaisesti sivuuttanut tämän oikeudellisen edellytyksen.

Lain edellyttämää kustannus-hyötyvertailua ei voida tehdä vain kvalitatiivisella tarkastelulla, vaan sekä hyödyt että haitat on myös jollain tasolla kvantifioitava; jos kustannuksia ei mitenkään kvantifioida euromääräisesti, ei myöskään edes käsitteellisesti ole mahdollista arvioida, ovatko kustannukset kohtuuttomat. Sama koskee hyötyjä: jos niitä ei millään tavalla kvantifioida, on jo pelkästään käsitteellisesti mahdotonta päätyä siihen tulokseen, että saavutettavan hyödyn määrä on kohtuullinen suhteessa kustannuksiin. Vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella tehtävää päätöstä kalatalousveloitteen muuttamisesta ei laillisesti voida tehdä ilman vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista kustannus-hyötyanalyysiä. Näin AVI on kuitenkin toiminut, kuten myös tässä kohdassa 4.3.6 tarkemmin esitetään, ja Muutoksenhaunalainen Päätös on lainvastaisena kumottava.

4.3.6.2 Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaan saavutettavia hyötyjä ei todellisuudessa synny

AVI on Muutoksenhaunalaisen Päätöksen sivulla 873 esittänyt perustelunsa sille, miksi AVI katsoo, että uudesta veloitteesta syntyvät hyödyt ovat merkittävät. Näitä käsitellään alla, mutta Yhtiö huomauttaa, että kaikki hyötyihin liittyvät perustelut Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ovat lainvastaisesti täysin kvalitatiivisia. Huomionarvoista on myös se, että AVI ei Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä edes käsittele tätä Muutoksenhaunalaisen Päätöksen laillisuuden arvioinnin kannalta keskeistä kysymystä oman otsikon alla, vaan ainoastaan 1,5 kappaleessa sivun 873 otsikon *"Kalatalousveloitteen muutoksesta aiheutuvat kustannukset"* alla olevien perusteluiden lopussa.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perusteluiden mukaan *"Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kalatalousveloitteen muutoksella saavutettaviksi hyödyiksi on laskettava:*

- *Vaelluskalojen, etenkin lohien ja meritaimenen, mahdollisuus luontaiseen lisääntymiseen Kemijoen vesistöalueella ja etenkin Ounasjoessa;*
- *Vaelluskalakantojen suojelun sekä kantojen monimuotoisuuden paraneminen;*
- *Myönteiset vaikutukset Kemijoen alaosan tilaan ja kalastoon;*
- *Kalastukseen liittyvät virkistykselliset sekä taloudelliset tekijät;*
- *Parantaa Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelmassa voimakkaasti muutetuksi vesimuodostumaksi nimetyn Ala-Kemijoen ekologista tilaa;*
- *Virkistyksellinen ja taloudellinen hyöty sekä joki- että merialueella."*

Näitä väitettyjä hyötyjä käsitellään seuraavassa edellä luetellussa järjestyksessä.

Vaelluskalojen mahdollisuus luontaiseen lisääntymiseen ja Vaelluskalakantojen suojelun sekä kantojen monimuotoisuuden paraneminen: Kuten Yhtiö osoitti jo asian käsittelyssä AVI:ssa ja kuten myös AVI toteaa, Kemijoelle ei voida palauttaa itsensä ylläpitävää vaelluskalakantaa. On myös syytä korostaa voimakkaasti, ettei "osittain itseään ylläpitävää kantaa" todellisuudessa voi muodostua, ja Muutoksenhaunalaisen Päätöksen yksi keskeisimmistä perusteista on yksinkertaisesti totuutta vastaamaton. Kuten Yhtiö osoitti seikkaperäisesti jo Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen johtaneen käsittelyn aikana, mm. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen liitteenä 2 olevassa muistutuksessa liitteineen, kaikki käytettävissä oleva luonnontieteellinen tieto Suomesta ja maailmalta, kuin myös Luken populaatiomalli, osoittaa, että lohikannat Kemijoella Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrätyllä velvoitteella tulevat pysyvästi olemaan istutusten varassa. Kun näin on, Kemijoelle tai Ounasjoelle ei syntyisi mitään omaa osakantaa, joka olisi itsensä ylläpitävä, ja sen rinnalle jokin oma erillinen, istutuksiin perustuva osakantansa. Edes teoriassa mitään geneettisesti erottuvaa Ounasjoen kantaa ei voisi syntyä, vaan Kemijoessa olisi pysyvästi istutusten varassa oleva, keinotekoisesti ihmisen toimesta ylläpidettävä lohikanta, joka kuolisi sukupuuttoon istutusten loputtua, ja jossa Ounasjoella mahdollisesti kutevat ohetetut aina lopulta olisivat peräisin myös istutuksista.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen keskeiset perustelut ovat näin ollen ilmeisen virheelliset, ja Muutoksenhaunalainen Päätös pitää myös tällä perusteella lainvastaisena ja vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisena kumota ja Hakemus hylätä.

Myönteiset vaikutukset Kemijoen alaosan tilaan ja kalastoon; Kalastukseen liittyvät virkistykselliset sekä taloudelliset tekijät; Virkistyksellinen ja taloudellinen hyöty sekä joki- että merialueella: Nykyinen smoltti-istutusvelvoite tuottaa kalataloudellista hyötyä merialueella ja Kemijoella toteutettava ns. sisävesivelvoite tuottaa kalataloudellista hyötyä sisävesialueella. Mikäli Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoite jäisi pysyväksi, ja mikäli velvoitteen taustalla olevalle tavoitteelle Ounasjoen poikastuotantoalueiden hyödyntämiselle perustuen vaelluskalojen nousuun mereltä Ounasjoelle annettaisiin merkitystä, seuraisi tästä väistämättä, että

nousukalojen kalastus tulisi kieltää tai vähintään sitä tulisi rajoittaa erittäin voimakkaasti. Kemijoella virkistyskalastushyötyä ei siksi syntyisi lainkaan tai hyvin marginaalisesti. Tilanne olisi myös pysyvästi näin, sillä itsensä ylläpitävää kantaa ei koskaan syntyisi, ja tavoitteeseen nähden liian vähäiseen nousukalojen määrään kohdistuvaa kalastusta jouduttaisiin myös pysyvästi rajoittamaan.

Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä ei muutettaisi Velvoitepäätöksen velvoitetta sisävesialueen osalta, muutoin kuin siten, että nykyinen määräys 60 000 järvitaimenen tai muun lohensukuisten sisävesikaloiden poikasen vuosittaisesta istutusvelvoitteesta on poistettu. Kun tämä velvoite käytännössä on muunnettu mm. pyyntikokoisen kirjolohen istutuksiksi, johtaisi Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoite itse asiassa jokialueen kalataloudellisen hyödyn alenemaan. Muutoksenhaunalaisen Päätöksessä virheellisesti määritellyn vahinkoarvion takia perusteettomasti nostetut merialueen istutusvelvoitteet nostaisivat jossain määrin merialueen saaliita, mutta lisäisivät lähtökohtaisesti samalla kalastuspainetta ja -kuolevuutta Itämeren sekakalastuksessa, mikä entisestään heikentäisi Itämeren lohen luonnonkantojen elinvoimaisuutta. Mahdollinen merikalastuksen kalataloudellinen hyöty ei myöskään olisi vesilain tarkoittamalla tavalla kohtuullinen velvoitteesta aiheutuviin noin 370 miljoonan euron kustannuksiin nähden. Oheisessa liitteessä 5 todetun mukaisesti Yhtiö huomauttaa myös, että Itämeren lohikanta koostuu useiden eri jokien osakannoista, joista monet ovat hyvin heikkoja. Esimerkiksi Ljunganin lohikannan elvyttämiseksi EU:n maatalous- ja kalastusneuvosto päätti lokakuussa 2023 kaupallisen kalastuksen kiellosta Ahvenanmaalta Merenkurkkuun ulottuvalla merialueella ja siitä, että vapaa-ajankalastuksessa voidaan ottaa saaliiksi eväleikattuja lohia säännöllä yksi lohi kalastajaa kohden päivässä. Vastaavasti Itämeren lohen kalastuskiintiötä (TAC) on pienennetty vuosien saatossa johdonmukaisesti tavoitteena heikkojen lohikantojen suojele. Tornionjoen heikkojen lohivuosien takia on joessa harkittu totaalista kalastuskieltoa Tenon tapaan.

Sekä Suomen kansallinen kalatiestrategia että kansallinen lohi- ja meritaimenstrategia 2020 Itämeren alueelle korostavat voimavarojen ja toimenpiteiden suuntaamista vaelluskalojen luontaista elinkiertoa tukevaksi istutusten sijaan.

Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) alainen Itämeren lohi- ja meritaimentyöryhmä (WGBAST) toteaa vuoden 2023 raportissa seuraavaa:

Releases of reared salmon. The total amount of reared salmon released annually in the Baltic Sea (between 4 and 7 million smolts) has for several decades outnumbered the number of wild salmon smolts produced in rivers. Continuous releases of this magnitude are associated with biological risks, through genetic and ecological interactions between reared and wild salmon and the spread of disease (e.g. Araki and Schmid, 2010; ICES, 2016a; Hagen *et al.*, 2019; Östergren *et al.*, 2021). The bulk of releases in the Baltic Sea area is carried out in rivers exploited by hydropower, to compensate fisheries for the loss of natural production and fishing opportunities. To decrease risks associated with such releases, release volumes must be adapted to the exploitation level in the fishery, to reduce the amount of unutilized reared salmon that may interact with wild conspecifics. As reared salmon is an important resource for Baltic Sea fisheries that at the same time constitutes a biological risk for wild salmon, Member States in the Baltic Sea area should agree on how stocking activities with different purposes should be managed in the future, based on scientific information (ICES, 2020b). Such a long-term plan should also provide recommendations/guidelines for the management of hatchery populations and stocking activities so that negative effects on wild stocks are minimized.

Kuva 26. WGBAST 2023¹²⁵.

Eli Itämeren alueelle vuosittain istutettujen kasvatettujen lohien määrä (4–7 miljoonaa smolttia) on ollut jo useiden vuosikymmenten ajan suurempi kuin jokien tuottamien luonnonlohismolttien määrä. Jatkuvat tämän mittakaavan istutukset aiheuttavat biologisia riskejä kasvatettujen ja luonnonlohien välisen geneettisen ja ekologisen vuorovaikutuksen sekä tautien leviämisen kautta.¹²⁶ Suurin osa Itämeren alueen istutuksista tehdään vesivoiman hyödyntämissä joissa, jotta kompensoidaan kalastusta luonnontuotannon ja kalastusmahdollisuuksien menetyksistä. Vähentääkseen tällaisiin istutuksiin liittyviä riskejä, istutusmääriä on sopeutettava kalastuksen hyödyntämistasoon, jotta vähennetään käyttämättömien kasvatettujen lohien määrää, jotka voivat olla vuorovaikutuksessa luonnonlohien kanssa. Koska kasvatettu lohi on tärkeä resurssi Itämeren kalataloudelle ja samalla biologinen riski luonnonlohille, Itämeren alueen jäsenvaltioiden tulisi sopia, miten erilaisiin tarkoituksiin suunnattuja istutustoimia hallitaan tulevaisuudessa tieteellisen tiedon perusteella.¹²⁷ Tällaisen pitkän aikavälin suunnitelman tulisi myös tarjota suosituksia ja ohjeita kalanviljelypopulaatioiden ja istutustoimien hallintaan niin, että kielteiset vaikutukset luonnonlohikantoihin minimoidaan. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen istutusten moninkertaistaminen nykyisestä on selkeässä ristiriidassa mm. ICES:n esittämien tavoitteiden kanssa ja vaarantaisi sen näkemyksen mukaan osaltaan Itämeren luonnonlohikantojen tulevaisuuden.

¹²⁵ ICES 2023. Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST). ICES Scientific Reports. 5:53. 465 pp.

<https://doi.org/10.17895/ices.pub.22800983>.

¹²⁶ Araki, H. & Schmid, C. (2010) Is hatchery stocking a help or harm?: Evidence, limitations and future directions in ecological and genetic surveys. *Aquaculture*, 308:2–11; ICES. 2016. Report of the Baltic Salmon and Trout Assessment Working Group (WGBAST), 30 March–6 April 2016, Klaipeda, Lithuania.

ICES CM 2016/ACOM:09. 257 pp.

Hagen, I.J., Jensen, A.J., Bolstad, G.H., Diserud, O.H., Hindar, K., Lo, H. and Karlsson, S. 2019. Supplementary stocking selects for domesticated genotypes. *Nature Communications*, 10:199.

Östergren, J., Palm, S., Gilbey, J., Spong, G., Dannewitz, J., Königsson, H., ... & Vasemägi, A. 2021: A century of genetic homogenization in Baltic salmon—evidence from archival DNA. *Proceedings of the Royal Society B*, 288(1949), 20203147.

¹²⁷ ICES. 2020. Workshop on Baltic Salmon Management Plan (WKBaltSalMP). ICES Scientific Reports. 2:35. 101 pp. <http://doi.org/10.17895/ices.pub.5972>.

Ala-Kemijoen ekologisen tilan parantaminen: Kuten Muutoksenhaunallisessa Päätöksessäkin todetaan, mitään itsensä ylläpitävää vaelluskalakantaa ei Kemijoelle voida aikaansaada Velvoitepäätöksen kalatalousvelvoitetta muuttamalla. Tästä seuraa, että vesipuidedirektiivin (2000/60/EY) ja vesienhoitolain (1299/2004) perusteella Ala-Kemijoki tulee luokitella hyvään saavutettavissa olevaan tilaan. Tämä siksi, että ei myöskään AVI:n Muutoksenhaunallisen Päätöksen perustelut huomioiden ole olemassa sellaista hydrologis-morfologista toimenpideyhdistelmää, jonka perusteella syntyisi itsensä ylläpitävä vaelluskalakanta ja joka ei samalla aiheuttaisi merkittävää haittaa vesivoimatuotannolle. AVI:n Muutoksenhaunallisen Päätöksen vesimuodostumien luokituksen liittyvät perustelut ovat näin ollen virheelliset.

Yhteenvedona voidaan todeta, että mitään AVI:n kuvaamia edellä mainittuja hyötyjä ei siis pääosin syntyisi, ja merialueen vähäiset ja osittain myös Itämeren luonnonlohikantojen kannalta haitalliset kalataloudelliset hyödyt aiheuttaisivat Yhtiölle em. hyötyihin nähden täysin kohtuuttomat, noin 370 miljoonan euron kustannukset. Muutoksenhaunallinen Päätös tulee siksi myös tällä perusteella vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisena kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.6.3 Muutoksenhaunallisen Päätöksen mukaisesta velvoitteesta aiheutuisi Yhtiölle hyötyihin nähden kohtuuttomia kustannuksia

4.3.6.3.1 Yleistä

AVI on Muutoksenhaunallisen Päätöksen s. 869–873 täysin kvalitatiivisesti käsitellyt kalatalousvelvoitteen muuttamisesta aiheutuvia kustannuksia edes pyrkimättä kvantifioimaan niitä. Pelkästään tämä tekee Muutoksenhaunallisesta Päätöksestä lainvastaisen, sillä on mahdotonta ottaa kantaa kustannusten kohtuullisuuteen arvioimatta edes jollain tarkkuudella niiden määrää. Monet muut vesilain käsitteet ovat jossain määrin avoimia, kuten vesilain 19 luvun 10 §:n mukaiset yleiset ja tärkeät yksityiset edut. Kustannus on kuitenkin eri asia; se voidaan ja täytyy arvioida rahamääräisesti.

Edellä esitetystä huolimatta AVI perustelee Muutoksenhaunallista Päätöstään s. 869–873 edellä todetusti kvalitatiivisesti, ja AVI:n keskeinen peruste on se, että AVI:n näkemyksen mukaan Yhtiö itse omalla toiminnallaan ja suunnitellullaan voi vaikuttaa määrätyn kalatalousvelvoitteen toteuttamiskustannuksiin. Näin tietenkin jossain määrin on, mutta määrätystä kalatalousvelvoitteesta aiheutuisi kiistatta vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisesti yhtiölle kohtuuttomia kustannuksia, kuten liitteestä 2 ja jäljempänä esitetystä ilmenee.

Sen lisäksi, että AVI:n Muutoksenhaunallinen Päätös on sisällöllisesti puutteellinen, siinä on myös selviä virheitä, joiden oikaisemisen Yhtiö näkee välttämättömänä.

AVI väittää esim. perusteettomasti sivulla 870, että Yhtiön AVI:lle esittämissä laskelmissa olisi päällekkäisiä kustannuksia ja että hinta-arvioita olisi tehty kalliimpien mahdollisten vaihtoehtojen mukaan. Näin ei kuitenkaan ole: päällekkäisiä kustannuksia laskelmiin ei sisälly, ja vaihtoehdot oli tietenkin mitoitettu ELY-keskuksen hakemuksen ja siihen sisältyvien toimivuusvaatimusten mukaan, joita ei mitenkään olisi mahdollista saavuttaa esimerkiksi kelluvilla smolttiohjainaidoilla.

Edelleen AVI väittää virheellisesti sivulla 870, että *"Lisäksi laskelmissa on otettu mukaan myös rakentamaton Sierilän voimalaitos, jota kyseessä oleva kalatalousvelvoitteen muutoshakemus ei edes koske"*. Tämä ei ole totta, Sierilän voimalaitosta ei ole mukana Yhtiön AVI:lle lisäkirjelmässään 25.4.2024 toimittamassa kustannuslaskelmassa (ks. liite 6), sillä Yhtiö päätti alkuvuodesta 2024 olla rakentamatta Sierilän voimalaitosta. AVI viittaa päätöksessään sivulla 871 siihen, että Yhtiö on itse jättänyt Taivalkosken ohitusuoman toteuttamiseen liittyvän vapaaehtoisen hakemuksen. Näin toki on, mutta siitä ei automaattisesti seuraa, että toimenpiteen kustannukset vesilain 3 luvun 14 §:n tarkoittamalla tavalla ovat kohtuulliset hyötyihin nähden, ja ilman tällaista arviota asiasta ei laillisesti voida määrätä velvoitteena.

Yhtiö kummeksuu myös AVI:n Muutoksenhaunalaisen Päätöksen sivulla 872 esitettyjä perusteluja, joiden mukaan Yhtiö on suunnitellut *"luvanhaltijan liiketoimintaa vaarantamattoman kalatieratkaisun, joten vastaavien ratkaisujen löytäminen myös Ossauskosken, Petäjäsken ja Valajäskosken voimalaitosten osalta lienee mahdollista"*. Yhtiö korostaa, ettei Yhtiötä laillisesti voida velvoittaa toteuttamaan kaikkia ratkaisuja, jotka eivät vaaranna Yhtiön liiketoimintaa, vaan ainoastaan sellaiset velvoitteet, joiden suorittamisesta ei aiheudu niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna Yhtiölle kohtuuttomia kustannuksia vesilain 3 luvun 14 §:n tarkoittamalla tavalla.

Edelleen AVI:n Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä väitetään sivulla 872 virheellisesti, että *"istutuskustannukset voivat vähentyä ajan kuluessa merkittävästi"*. Tämä ei ole totta, sillä kuten kohdassa 4.3.4 tarkemmin on osoitettu, seuraa Muutoksenhaunalaisesta Päätöksestä, että Yhtiö joutuu investoimaan yli viisinkertaiseen istutusmäärään nykyiseen verrattuna, eikä tätä investointia pienennä mahdollisesti myöhemmin toteutettavat vaellusratkaisut.

Mutta edellä mainittujen Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen sisältyvien virheisiin nähden huomattavasti merkityksellisempää on se, että Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrätystä kalatalousvelvoitteesta kiistatta aiheutuisi vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisesti Yhtiölle kohtuuttomia kustannuksia hyötyihin nähden. Kuten edellä on todettu, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisilla velvoitteilla saavutettaisiin vain vähäisiä hyötyjä merikalastukselle, eikä Kemijoen alajuoksulle mahdollisesti nousevia vaelluskaloja voisi kalastaa toimimatta vastoin velvoitteen tavoitteita. Näihin vähäisiin hyötyihin nähden velvoitteesta aiheutuisi massiivisia, noin 370 miljoonan euron ja näin ollen täysin kohtuuttomia kustannuksia. Edellä mainittuja kustannuksia on kuvattu seikkaperäisesti liitteessä 2, johon myös seuraavassa esitettävä yhteenveto kustannuksista perustuu.

4.3.6.3.2 Ylös- ja alasvaellusrakenteet

Yhtiö jätti AVI:lle tammikuussa 2022 lupahakemuksen Taivalkosken voimalaitoksen yhteyteen suunnitellusta vaellusyhteydestä. Yhtiö tilasi vuonna 2022 suunnitellulle ratkaisulle kustannusarviolaskennan. Kustannuslaskennan toteutti kokenut, vesivoimalaitoksilla urakoinut rakennusliike. Toimeksiannon mukaisesti rakennusliike laski yksikköhintoihin perustuvan budjettihinnan Yhtiölle. Budjettihinnan laskenta vastasi urakan hinnoittelussa käytettäviä periaatteita. Samoilla yksikköhinnoilla on laskettu Ossauskosken, Petäjäsken sekä

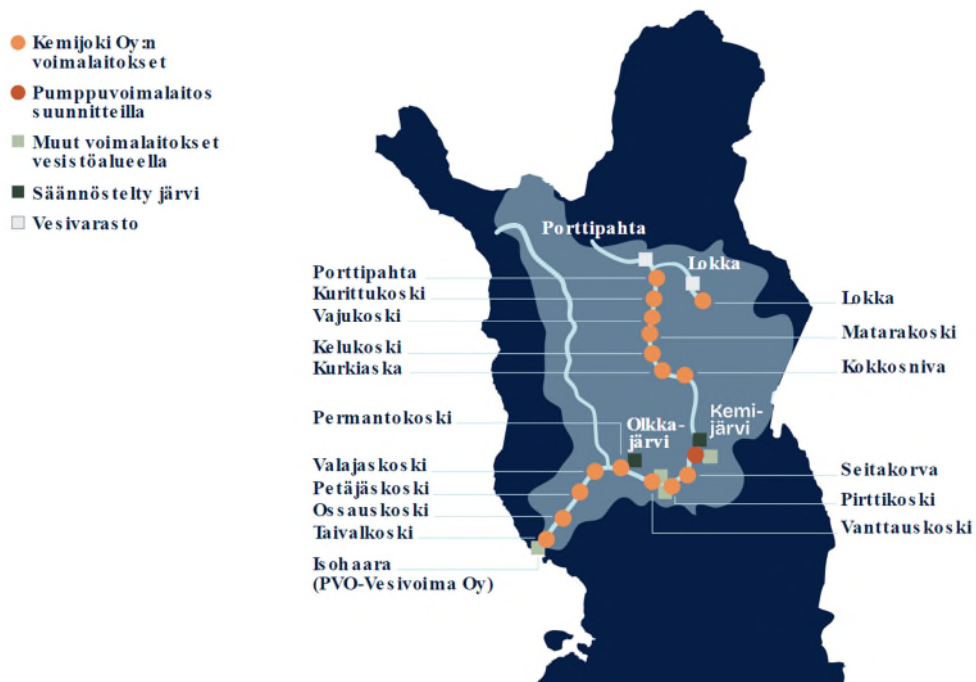
Valajaskosken vaellusratkaisujen kustannusarviot. Yksikköhinnat ovat korjattu rakennuskustannusindeksillä vastaamaan kesäkuun 2024 hintatasoa. Voimalaitosten sijainnit ilmenevät kuvasta Kuva 27.

Edellä mainittu kustannuslaskenta ei sisältänyt ohjausaidan rakentamista eikä houkutusvesipumppaamon rakentamista. Ohjausaidan yksikkökustannuksena on käytetty Pankakosken voimalaitokselle kesäkuussa 2024 toteutetun urakkakilpailun hintoja ja houkutusvesipumppaamon osalta Sweco Oy:n 20.8.2024 päivättyä kustannusarviota.

Kustannusten arvioinnissa on huomioitu kunkin vesivoimalaitoksen ominaispiirteet kuten pudotuskorkeus, alakanavan törmän korkeus, linjauksen edellyttämät teiden alitustarpeet sekä tarvittaessa maapatoon tehtävät läpiviennit ja rakennusaikaiset tuotannon menetykset.

Kustannuksissa on huomioitu myös Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä (määräykset 1 ja 6) edellytetyt suunnitelmat mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestämiseksi ja tarvittavilta osin ylös- ja alasvaellusrakenteista ohjausmenetelmineen sekä arvio kalankulkurakennelmien mahdollistamasta lohen ja meritaimenen kalatalousvelvoitteen kompensatiosta.

Samoin kustannuksissa on huomioitu aidat vaellusreitit molemmille suuaukoille, houkutusvesimäärään lisäämisen mahdollistavat pumppaamot, Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä mainitut kalojen nousun tarkkailun mahdollistavat havaintolaitteistot sekä nousevien kalojen kiinniottomahdollisuus Taivalkosken voimalaitoksella ja alasvaeltavien smolttien kiinniottomahdollisuus Valajaskosken voimalaitoksella.

Kuva 27. Voimalaitosten sijainti.

Vesivoimalaitos	Investointi	Rakennusaikainen tuotannon menetys	Vuotuinen käyttökustannus
Isohaara	28,9	2,6	0,46
Taivalkoski	15,8	7,1	0,31
Ossauskoski	11,2	6,4	0,28
Petäjaskoski	14,5	8,8	0,29
Valajaskoski	12,4	5,0	0,30

Taulukko 8. Vaellusyhteyksien investointi-, keskeytys- ja käyttökustannukset (pienet huollot, kausityöt, käyttö, tarkkailu ja pumppaamiseen käytettävä energia) miljoonaa euroa 2024 rahassa.

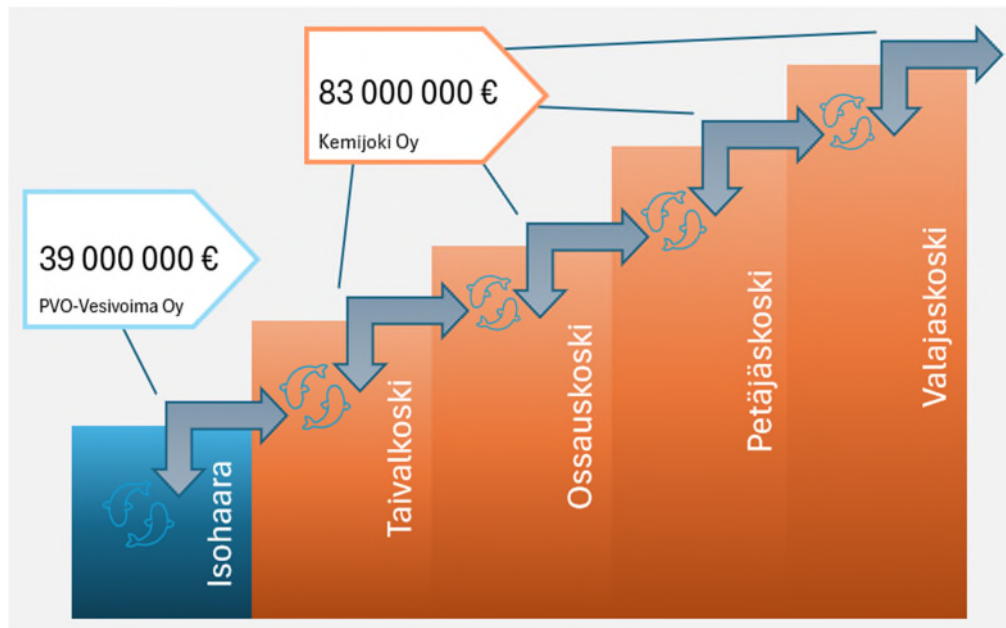
Vaellusyhteyden suunnitteluun, luvitukseen ja rakentamiseen kuluu hyvin optimistisellakin aikataululla vähintään 3,5 vuotta. Sen tiedon valossa, että Yhtiön Taivalkosken voimalaitoksen vaellusyhteyttä koskeva hakemus on nyt ollut Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ratkaistavana 2,5 vuotta, voidaan edellä esitettyä aikataulua pitää epärealistisenä. Lisäksi mahdolliset muutoksenhaut voivat viivästyttää lainvoimaisen luvan saantia useilla vuosilla. Onkin perusteltua arvioida, että Kemijoelle rakennettavan vaellusyhteyden suunnittelu, lainvoimaisen luvan saaminen ja toteuttaminen vie realistisella aikataululla 5–7 vuotta.

On syytä huomioida, että nopea aikataulu ei mahdollista ratkaisujen toiminnallisuuden seuranta ja johtaa pahimmillaan puutteellisten ratkaisujen kertaantumiseen seuraavissa kohteissa. Erityisesti ensimmäisten vaellusyhteyksien osalta on tärkeää seurata toimivuutta ennen seuraavien kohteiden suunnittelun käynnistämistä. Nopea aikataulu vaarantaa myös rakentamiseen ja käyttöön liittyvien kokemusten kautta kertyvän osaamisen siirtämisen seuraavaan kohteeseen.

Vuotta lainvoimaisesta päätöksestä	Kohde	Selvityskustannus		Investointi		Käyttökustannus		Rakennusaikai- nen tuotannon menetys	
		Kemijoki Oy	PVOV	Kemijok i Oy	PVO V	Kemijok i Oy	PVOV	Kemijo ki Oy	PVO V
+1 vuotta		0,2	0,4			0,0			
+2 vuotta	Taivalkoski	0,4		10,5		0,20		4,9	
	Isohaara		0,8		19,3		0,46		1,7
+3 vuotta	Taivalkoski			5,3		0,22		2,2	
	Isohaara				9,6		0,46		0,9
+4 vuotta						0,22	0,46		
+5 vuotta	Ossauskoski			7,4		0,22	0,46	4,5	
+6 vuotta	Ossauskoski			3,8		0,38	0,46	1,9	
+7 vuotta						0,39	0,46		
+8 vuotta	Petäjaskoski			9,6		0,39	0,46	6,0	
+9 vuotta	Petäjaskoski			4,9		0,64	0,46	2,8	
+10 vuotta						0,66	0,46		
+11 vuotta	Valajaskoski			8,2		0,66	0,46	3,4	
+12 vuotta	Valajaskoski			4,2		0,93	0,46	1,6	
+13 vuotta ja eteenpäin						1,00	0,46		

Taulukko 9. Vaellusyhteysinvestointien hyvin optimistinen aikataulus, kustannukset miljoonaa euroa 2024 rahassa.

Pääomitettuna tämä on 83 miljoonaa euroa, kun oletetaan +1 vuoden vastaavan vuotta 2025. Pääomituksessa käytetään reaalista laskentakorkoa 3,15 %, joka perustuu 4,8 %:n nimelliskorkoon ja 1,6 %:n inflaatioon. Käytetty korkotaso vastaa pääomituskerrointa noin 20. PVO-Vesivoima Oy:n osalta vastaava kustannus pääomitettuna on 39 miljoonaa euroa.

Kuva 28. Velvoitemuutoksen mukaisten Kemijoen vaellusyhteyksien kustannukseksi tulee 122 miljoonaa euroa ja toteutukseen kuluu aikaa ainakin 12 vuotta.

4.3.6.3.3 Vaellussiian istutusvelvoite

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesti lainvoimaisesta veloitteesta poiketen istutettavien vaellussiikojen keskimittan on oltava vähintään 10 cm. Vaikka istutettava kalamäärä pysyykin lainvoimaisen veloitteen mukaisena, johtaa 10 cm vähimmäiskeskimittan varmistaminen siihen, että luonnonravintolammikkojen pinta-alaa tulee lisätä arviolta 500 hehtaaria. Luonnonravintolammikoiden lisäkapasiteetin rakentaminen on tiukentuneen ympäristölainsäädännön vuoksi erittäin haastavaa. Lupamenettelyt voivat tästä syystä kestää useita vuosia.

Uusia lammikkokohteita on arvioitu tarvittavan yhteensä 5 kappaletta, keskimääräiseltä vesipinta-alaltaan noin 100 ha. Kustannusten arvioinnissa on huomioitu tarvittava maanhankinta, luvitus, patorakenteet ja tarvittava infra (mm. tieyhteys). Lisäksi on huomioitu vuotuinen käyttökustannus.

	Investointi	Vuotuinen käyttökustannus
Yksittäinen luonnonravintolammikko (100 ha)	0,64	0,033
Yhteensä (5 kpl)	3,3	0,16

Taulukko 10. Luonnonravintolammikkojen investointi- ja käyttökustannukset miljoonaa euroa 2024 rahassa.

Tuotannon aloittamiseen uudella luonnonravintolammikolla kuluu hyvin optimistisellakin aikataululla ainakin kolme vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa sopivan kohteen etsimiseen, suunnitteluun, luvitukseen ja rakentamiseen.

Viiden uuden kohteen löytäminen vie suurella todennäköisyydellä selvästi enemmän aikaa.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen merialueen vaellussiikavelvoite edellyttää sitä, että optimistisen lyhyelläkin rakentamisaikataululla luonnonravintolammikkojen etsintä, suunnittelu ja luvitus tulee aloittaa ainakin kolme vuotta ja rakentaminen viimeistään vuotta ennen lainvoimaista päätöstä.

Vuotta lainvoimaisesta päätöksestä	Investointi	Käyttökustannus
-3 vuotta	1,1	
-2 vuotta	1,1	
-1 vuotta	1,1	
Lainvoimainen päätös		
+1 vuotta		0,16
+2 vuotta		0,16
+3 vuotta ja tämän jälkeen		0,16

Taulukko 11. Luonnonravintolammikkoinvestointien Muutoksenhaunalaisen Päätöksen edellyttämä aikataulutus miljoonaa euroa 2024 rahassa.

Luonnonravintolammikkojen investointeihin ja käyttökustannuksiin liittyvät kustannukset ovat pääomitettuna 6,6 miljoonaa euroa 30 vuoden ajalta. Pääomituksessa käytetään reaalista laskentakorkoa 3,15 %, joka perustuu 4,8 %:n nimelliskorkoon ja 1,6 %:n inflaatioon. Käytetty korkotaso vastaa pääomituskerrointa noin 20. Pääomituksessa oletetaan +1-vuoden vastaavan vuotta 2025. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen velvoitekustannusten jakautumisen perusteella tästä 5,5 miljoonaa euroa (83 %) kohdistuu Kemijoki Oy:lle ja 1,1 miljoonaa euroa (17 %) PVO Vesivoima Oy:lle.

Kuva 29. Vaellussiian vähimmäiskeskimitan kasvun aiheuttamat kustannukset ovat yhteensä noin 6,6 miljoonaa euroa.

4.3.6.3.4 Lohen ja meritaimenen istutusvelvoite

Kustannuslaskenta perustuu Yhtiön kesällä 2024 kilpailuttamaan Ossauskosken uuden smolttihalli -hankkeen kustannusarvioon. Kustannusarviossa on huomioitu tulovedenkäsittelyyn tarvittavat laitteet ja putkistot, kalanviljelyhalli, sekä poistovedenkäsittelyyn tarvittavat laitteet. Kyseinen hanke on suunniteltu toteutettavan nykyisen Ossauskosken kalanviljelylaitoksen läheisyyteen, jolloin voidaan hyödyntää olemassa olevaa infraa.

Ossauskosken hankkeen suunnittelu- ja kustannustietojen perusteella voidaan tehdä kapasiteettiskaalaus soveltuvaan kokoon. Koska Muutoksenhaunalainen Päätös kasvattaa nykyistä Kemijoen vesistön lohen ja meritaimenen istutusvelvoitetta yli viisinkertaiseksi, tehdään kustannusten skaalaus vastaamaan nykyistä istutusvelvoitetta. Tällöin viiden uuden kalanviljelylaitoksen tuotantokapasiteetti mukaan luettuna Ossauskosken kapasiteetti kattaa Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen istutusvelvoitteen. Samalla lisätuotanto hajautuu viiteen eri kohteeseen ja näin vähentää mm. kalatauteihin liittyviä riskejä.

Yhden uuden kalanviljelylaitoksen hallipinta-ala on noin 9 500 m² ja investointikustannus 18,5 miljoonaa euroa. Lisäksi uuden kalanviljelylaitoksen perustaminen uuteen kohteeseen edellyttää myös infrainvestointia mm. maanhankintaan, vedenottoon, putkistoihin, sähköliittymään, teihin, piha-alueisiin, sosiaalityöihin, luvitukseen ja suunnitteluun. Laitoskohtainen infrakustannus on 4,1 miljoonaa euroa.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisten istutusvelvoitteiden toteuttamiseen vaadittava lohen ja meritaimenen mätimäärä edellyttää myös uuden, suuren

emokalalaitoksen rakentamista. Emokalalaitoksen perustaminen on välttämätöntä myös tuotantovarmuuden ja kalatautiriskien näkökulmasta.

Ossauskosken hankkeen suunnittelu- ja kustannustietojen perusteella voidaan tehdä kapasiteettiskaalaus myös tarvittavan emokalalaitoksen osalta. Emokalalaitoksen koko määräytyy tarvittavan emokalamäärän ja sen edellyttämän allaspinta-alan kautta.

Emokalalaitoksen hallipinta-ala on noin 2 100 m² ja investointikustannus 4,9 miljoonaa euroa. Lisäksi myös emokalalaitos edellyttää infrainvestointia mm. maanhankintaan, vedenottoon, putkistoihin, sähköliittymään, teihin, piha-alueisiin, sosiaaliloihin, luvitukseen ja suunnitteluun. Infrakustannus on 4,1 miljoonaa euroa.

Uusien kalanviljelylaitosten ja emokalalaitoksen vuotuiset käyttökustannukset arvioidaan Ossauskosken kalanviljelylaitoksesta kertyneen kustannustiedon perusteella laitostokoon skaalattuna. Uuden kalanviljelylaitoksen vuotuinen käyttökustannus on noin 2,4 miljoonaa euroa vuodessa ja emokalalaitoksen noin 1,2 miljoonaa euroa vuodessa.

Kunkin viljelylaitoksen ja luonnonravintolammikkojen henkilökunta tulee rekrytoida kaksi vuotta ennen laitoksen tai luonnonravintolammikkojen käyttöönottoa. Näiden kahden vuoden aikana henkilöt koulutetaan ja perehdytetään kalanviljelijän ammattiin. Koulutus toteutetaan osin yhteistyössä alan oppilaitosten kanssa, mutta pääosin oman henkilöstön toimesta. Koulutuskustannus muodostuu pääosin koulutettavien (6 hlö) ja kouluttavien (2 hlö) henkilöiden palkkakustannuksista sekä oppilaitosyhteistyön kautta saatavan koulutuksen kustannuksista. Koulutuskustannuksen suuruudeksi on arvioitu 0,46 miljoonaa euroa vuodessa.

Kalanviljelylaitos	Investointi	Koulutuskustannus kohteittain	Vuotuinen käyttökustannus
Emokalalaitos	9,0	0,92	1,2
KVL 1	22,6	0,92	2,4
KVL 2	22,6	0,92	2,4
KVL 3	22,6	0,92	2,4
KVL 4	22,6	0,92	2,4
KVL 5	22,6	0,92	2,4

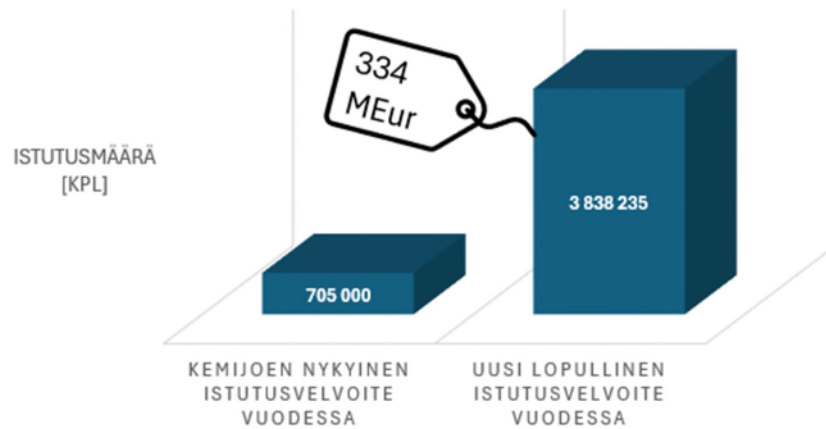
Taulukko 12. Kalanviljelylaitosten (KVL) investointi- ja käyttökustannukset miljoonaa euroa 2024 rahassa.

Vuotta lainvoimaisesta päätöksestä	Kohde	Investointi	Koulutuskustannus	Käyttökustannus
-9 vuotta				
-8 vuotta				
-7 vuotta			0,46	
-6 vuotta	Emokalalaitos	9,0	0,46	
-5 vuotta				1,2
-4 vuotta				1,2
-3 vuotta				1,2
-2 vuotta			0,46	1,2
-1 vuotta	KVL 1	22,6	0,46	1,2
Lainvoimainen päätös				
+1 vuotta			0,46	3,6
+2 vuotta	KVL 2	22,6	0,46	3,6
+3 vuotta			0,46	6,0
+4 vuotta	KVL 3	22,6	0,46	6,0
+5 vuotta			0,46	8,4
+6 vuotta	KVL 4	22,6	0,46	8,4
+7 vuotta			0,46	10,8
+8 vuotta	KVL 5	22,6	0,46	10,8
+9 vuotta ja tämän jälkeen				13,2

Taulukko 13. Kalanviljelylaitosinvestointien (KVL) Muutoksenhaunalaisen Päätöksen edellyttämä aikataulukutus miljoonaa euroa 2024 rahassa.

Kalanviljelylaitosinvestointeihin sekä koulutus- ja käyttökustannuksiin liittyvät kustannukset ovat päämitettuna noin 334 miljoonaa euroa 30 vuoden ajalta. Päämituksessa käytetään reaalista laskentakorkoa 3,15 %, joka perustuu 4,8 %:n nimelliskorkoon ja 1,6 %:n inflaatioon. Päämituksessa oletetaan +1-vuoden vastaavan vuotta 2025. Käytetty korkotaso vastaa pääomituskerrointa noin 20. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen velvoitekustannusten jakautumisen perusteella tästä 277 miljoonaa euroa (83 %) kohdistuu Kemijoki Oy:lle ja 57 miljoonaa euroa (17 %) PVO Vesivoima Oy:lle.

VAADITUT MERILOHEN JA MERITAIMENEN ISTUTUSVELVOITTEET VERRATTUNA NYKYISIIN

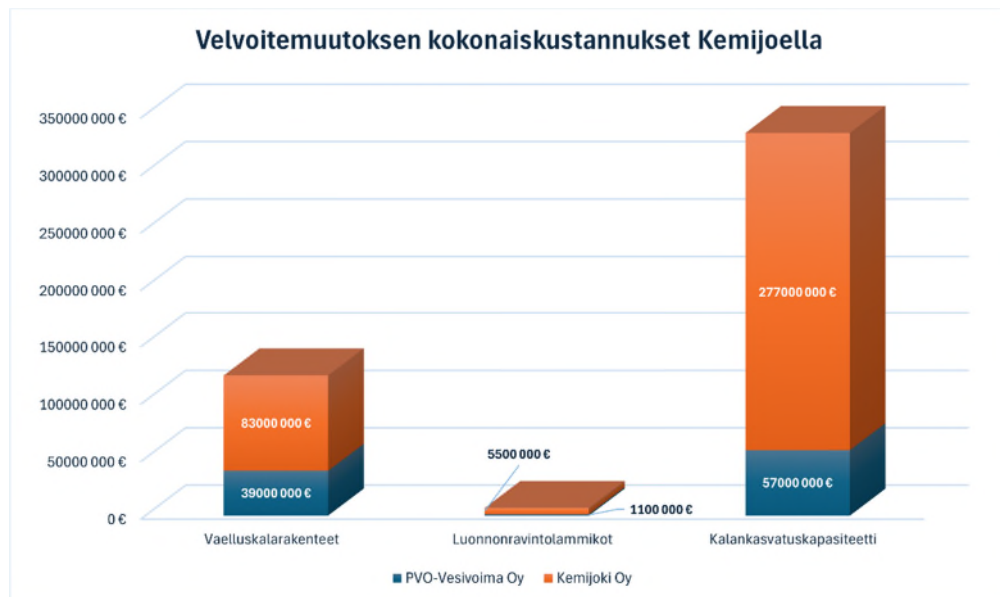
Kuva 30. Merilohen ja meritaimenen istutusvelvoitteiden moninkertaistaminen tulee maksamaan noin 334 miljoonaa euroa.

4.3.6.4 Johtopäätös

Kuten edellä ja liitteissä 2 ja 5 on osoitettu, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesta kalatalousvelvoitteesta aiheutuisi vain vähäisiä hyötyjä, jotka nekin olisivat vastoin yleisiä, Itämeren luonnonlohikantojen suojelutavoitteita. Samalla Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesta kalatalousvelvoitteesta aiheutuisi Yhtiölle massiiviset, noin 370 miljoonan euron kustannukset. Onkin ilmeistä, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta aiheutuisi vesilain 3 luvun 14 §:n vastaisesti niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna yhtiölle kohtuuttomia kustannuksia. Muutoksenhaunalainen Päätös tulee siksi lainvastaisena kumota ja Hakemus hylätä.

Lisäksi, kuten liitteessä 6 on tarkemmin kuvailtu, Yhtiö huomauttaa, että Hakemuksen mukaisten velvoitteiden kustannukset ja menetykset olisivat olleet lähes miljardi euroa Yhtiölle. Mikäli Yhtiölle asetettaisiin Hakemuksen mukaisia

velvoitteita, kuten kalankulun mahdollistavien rakenteiden toimivuusvaatimuksia, olisivat velvoitteiden tarkistamisen kustannukset erittäin merkittävät.¹²⁸

Kuva 31. Velvoitemuutoksen aiheuttamat 463 miljoonan euron kokonaiskustannukset Kemijoella ovat kohtuuttomat.

4.3.7 Vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisella intressivertailulla ei voida päätyä Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen velvoitekokonaisuuden määräämiseen.

Kuten kohdassa 4.2.6 on tarkemmin kuvailtu, AVI ei ole sisällyttänyt Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen vesilain 3 luvun 4 §:n edellyttämää intressivertailua, vaikka Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus vaikutuksineen on katsottava vesilain mukaiseksi vesitaloushankkeeksi ja näin ollen kuuluvan vesilain 3 luvun 4 §:n soveltamisalaan.

Mikäli vesilain 3 luvun 4 §:n mukainen intressivertailu olisi tehty osana Muutoksenhaunalaisen Päätöksen päätöksentekoa tai tullaan valituksen johdosta Vaasan hallinto-oikeuden päätöksen myötä tekemään, ei intressivertailun lopputulos voi vesilain mukaan johtaa Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiseen lopputulokseen. Kuten liitteissä 2 ja 5 ja kohdissa 4.3.4 ja 4.3.6 on tarkemmin kuvailtu, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen velvoitekokonaisuuden yleiset ja yksityiset menetykset ovat poikkeuksellisen mittavat ja yleiset ja yksityiset hyödyt, joita Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisella velvoitekokonaisuudella voitaisiin saavuttaa, ovat marginaaliset. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus aiheuttaisi Yhtiölle merkittävät, arviolta 370 miljoonan euron kustannukset.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesta velvoitekokonaisuudesta ja näin ollen sen mukaisesta vesitaloushankkeesta yleisille tai yksityisille eduille saatava hyöty ei voi olla huomattava verrattuna siitä yleisille tai yksityisille eduille koituviin

¹²⁸ Ks. liite 6.

menetyksiin vesilain 3 luvun 4 §:n mukaisesti. Näin ollen edellytykset kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä määrättyllä tavalla eivät täyty, ja Muutoksenhaunalainen Päätös tulee lainvastaisena kumota.

4.3.8 Vedenjuoksuun vaikuttavasta lupamääräyksestä ei saada vesilain 19 luvun 7 §:n edellyttämää hyötyä

Vesilain 19 luvun 8 §:n mukaan muulle kuin säännöstelyä koskevalle vesitaloushankkeelle ennen tämän lain voimaantuloa myönnetyn luvan vedenkorkeuteen tai vedenjuoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä voidaan tarkistaa tai antaa uusia määräyksiä noudattaen soveltuvin osin, mitä 7 §:ssä säädetään. Vesilain 19 luvun 7 §:n 3 momentin mukaan (korostus lisätty):

"Tarkistamisen edellytyksenä on, että siitä saatava hyöty on yleisen edun kannalta olosuhteisiin nähden merkittävä. Tarkistaminen ei saa myöskään vähentää huomattavasti säännöstelystä saatavaa kokonaishyötyä eikä muuttaa olennaisesti säännöstelyn alkuperäistä tarkoitusta, ellei se ole jo menettänyt merkityksensä. Jos tarkistamisen edellytykset ilmeisesti ovat olemassa, lupaviranomainen voi, jollei hakemusasiakirjoissa ole riittävää selvitystä, määrätä myös luvanhaltijan toimittamaan lupaviranomaiselle tarvittavat lisäselvitykset. Tähän lupaviranomaisen päätökseen ei saa hakea erikseen muutosta. Jollei luvanhaltija ole toimittanut lisäselvitystä määräajassa lupaviranomaiselle, se voidaan teettää hänen kustannuksellaan. Tarkistamiseen sovelletaan soveltuvin osin, mitä 3 luvun 21 §:ssä säädetään."

Kuten kohdassa 4.2.7 on esitetty, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen määräyksen 1 mukaiset määräykset, joiden mukaan kalankulun mahdollistavien rakenteiden on sovelluttava vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen ja joiden mukaan Yhtiöllä on velvollisuus luovuttaa maksutta kalankulun rakenteisiin tarvittava vesi ja johtaa vettä vähintään 2 m³/s, ovat vesilain 19 luvun 8 §:n mukaisia veden juoksuun vaikuttavia lupamääräyksiä. Koska edellä kuvatulla tavalla Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä ei saavuteta yleisen edun kannalta hyötyä, myöskään vesilain 19 luvun 7 §:n mukaiset edellytykset eivät täyty, eikä lupamääräysten tarkistamiselle näin ollen ole ollut edellytyksiä.

4.3.9 Muutoksenhaunalainen Päätös on vesilain 19 luvun 10 §:n vastainen

Edellytys sille, että Yhtiön kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa, on vesilain 19 luvun 10 §:n mukaan se, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena. AVI on Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esittänyt, että tarkistamista on pidettävä yleisen edun kannalta tarpeellisena.¹²⁹ AVI on pitänyt em. perusteina mahdollisuutta itseään ainakin osittain ylläpitävien vaelluskalakantojen palauttamiseen Kemijoen vesistöön ja tämän merkitystä luonnon monimuotoisuudelle.

Muutoksenhaunalainen Päätös perustuu yllä mainituilta osin harhakäsitykseen siitä, että itsensä osittain ylläpitävällä kannalla olisi merkitystä vaelluskalakannan

¹²⁹ Muutoksenhaunalainen Päätös, s. 861–862.

geneettisen monimuotoisuuden kannalta. Näin ei yksinkertaisesti ole, sillä Kemijoessa esiintyvät vaelluskalat olisivat Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perusteella pysyvästi keinotekoisten tukitoimien, kalanviljelyn ja istutusten varassa, ja jos istutukset loppuisivat, myös tämä keinotekoisesti ylläpidettävä kalakanta kuolisi pois. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisella velvoitteella ei siksi myöskään olisi merkitystä kestäväen kalastuksen näkökulmasta, vaikka AVI Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessään näin esittää. Koska muitakaan perusteita Muutoksenhaunalaisen Päätöksen vesilain 19 luvun 10 §:n mukaisuudelle ei ole esitetty, tulee Muutoksenhaunalainen Päätös edellä mainitun säännöksen vastaisena kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.10 Muutoksenhaunalainen Päätös on osittain perus- ja ihmisoikeuksien vastainen

4.3.10.1 Yleistä

Kuten edellä on todettu, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen velvoitekokonaisuuden määrääminen on perustettu vesilain 3 luvun 22 §:n mukaiseen tarkistamiseen, jonka myötä asiassa keskeisiä säännöksiä ovat vesilain 19 luvun 10 §, 3 luvun 22 § ja 3 luvun 14 §. Koska Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä on määrätty täysin poikkeuksellisesta ja kohtuuttomasta velvoitekokonaisuudesta, jonka kustannusvaikutukset Yhtiölle olisivat arviolta 370 miljoonaa euroa, on merkitystä annettava myös yleisille kansainvälisille ja kansallisille säännöksille ja velvoitteille, jotka liittyvät perusoikeuksiin ja omaisuudensuojaan, eli EIS:n omaisuudensuojaa koskeville määräyksille, EU:n primäärioikeuden määräyksille koskien perusoikeutena turvattua omaisuudensuojaa sekä kansalliselle perusoikeussäntelylle ja erityisesti omaisuudensuojalle. Näitä kysymyksiä käsitellään seuraavassa.

4.3.10.2 Ihmisoikeussäntelyn merkitys

Suomi on EIS:n osapuolena velvollinen noudattamaan sopimuksen ja sen lisäpöytäkirjojen asettamia velvoitteita. On selvää, että Yhtiön omistama Kemijoen vesivoima ja sen tuottamat taloudelliset edut kuuluvat omaisuudensuojan piiriin.¹³⁰ Myös viranomaisluvut kuuluvat EIS:n mukaisen omaisuudensuojan piiriin alla esitettävän EIT:n ratkaisukäytännön perusteella. Vuoden 1995 Suomessa tehdyn perusoikeusuudistuksen mukaiset, suomalaiseen valtiosääntöoikeuteen kuuluvat perusoikeudet pohjaavat voimakkaasti EIS:een. Ihmisoikeussäntelyllä ja Suomen osapuolen asemalla EIS:ssa on konkreettisia oikeusvaikutuksia: jos suomalainen laki on ristiriidassa ihmisoikeuksien kanssa, on tuomarin noudatettava EIS:n määräyksiä.¹³¹

¹³⁰Vesilain 2 luvun 1 §:n mukaan muuta avopintaista vettä sekä pohjavettä vallitsee laissa säädettyin rajoituksin se, jolle kysymyksessä oleva vesi- tai maa-alue kuuluu, jollei toiselle kuuluvasta oikeudesta muuta johdu. Vesilain 2 luvun 2 §:n mukaan vesi- tai maa-alueita koskevat laissa säädettyt oikeudet ja velvollisuudet kuuluvat alueen omistajalle, jollei jäljempänä tai erikseen toisin säädetä. Edelleen Vesilain 8 luvun 3 §:n mukaan oikeus tietyltä vesialueelta saatavan vesivoiman tai sen osan käyttämiseen (*vesivoiman käyttöoikeus*) voidaan luovuttaa toiselle määrääjäksi tai pysyvästi. Luovutussopimus on, jotta sillä olisi tässä laissa tarkoitettuja vaikutuksia, tehtävä kirjallisesti noudattaen mitä kiinteän omaisuuden luovuttamisen muodosta maakaareissa (540/1995) säädetään.

¹³¹Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. Vantaa 2003, s. 106.

4.3.10.2.1 Omaisuudensuoja EIS:n järjestelmässä ja viranomaislupien kuuluminen omaisuuden suojan piiriin vesivoiman lisäksi

Omaisuudensuojasta säädetään EIS:n 1. lisäpöytäkirjan 1. artiklassa seuraavaa:

"Jokaisella luonnollisella tai oikeushenkilöllä on oikeus nauttia rauhassa omaisuudestaan. Keneltäkään ei saa riistää hänen omaisuuttaan paitsi julkisen edun nimissä ja laissa määrättyjen ehtojen sekä kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti. Edellä olevat määräykset eivät kuitenkaan saa millään tavoin heikentää valtioiden oikeutta saattaa voimaan lakeja, jotka ne katsovat välttämättömiksi omaisuuden käytön valvomiseksi yleisen edun nimissä tai taatakseen verojen tai muiden maksujen tai sakkojen maksamisen."

Tapauksessa *Tre Traktörer AB* (07.07.1989, EIT:A-159) EIT arvioi muun ohella omaisuudensuojaan lupa-asiassa liittyviä kysymyksiä. Asiassa oli kysymys oikeudesta oikeudenkäyntiin alkoholin anniskeluluvan peruuttamista koskevassa asiassa sekä siitä, merkitsikö anniskeluluvan peruuttaminen EIS:n turvaaman omaisuudensuojan loukkausta.

Tuomiossaan EIT katsoi, että anniskeluluvan myöntäminen antoi yhtiölle oikeuden tarjoilla alkoholijuomia ravintolassa edellyttäen, että se täyttää luvassa asetetut ehdot ja lainsäädännön asettamat vaatimukset. Viranomaisten harkintavalta luvan peruuttamisen suhteen ei ollut rajaton, vaan viranomaisia sitoi laki. EIT hylkäsi hallituksen väitteen siitä, ettei anniskelulupa ollut omaisuutta EIS:n 1. lisäpöytäkirjan 1. artiklan mukaisessa merkityksessä. EIT:n mukaan ravintolatoimintaan liittyvät taloudelliset edut olivat omaisuutta, ja se katsoi luvan peruuttamisen merkitsevästi heikentävän ravintolan suosiota ja laskevan sen arvoa. Siten anniskeluluvan peruuttaminen merkitsi puuttumista valittajan omaisuuteen.

Yllä esitetyn EIT:n ratkaisun perusteella on selvää, että viranomaisluvalla ja siihen liittyvillä taloudellisilla eduilla tarkoitetaan omaisuudensuojan piiriin kuuluvaa omaisuutta.¹³² Lainvoimaiset vesioikeudelliset lupapäätökset ja näihin liittyvät taloudelliset edut ovat näin ollen Yhtiön omaisuutta. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen kalatalousvelvoitteiden muutos heikentäisi merkittävästi Yhtiön lupien mukaisen toiminnan kannattavuutta edellä mainitusta noin 370 miljoonan euron lisäkustannuksesta johtuen. Koska Yhtiön vesioikeudelliset luvat ja näihin liittyvät taloudelliset edut ovat Yhtiön omaisuutta, koskee näitä EIS:n mukainen kieltä riistää omaisuutta muutoin kuin julkisen edun nimissä ja laissa määrättyjen ehtojen sekä kansainvälisen oikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti.

Omaisuudensuojaa on käsitelty myös EIT:n tapauksessa *Huoltoasema Matti Eurén Oy ja muut* (19.1.2010, 26654/08). Tapauksessa oli kyse oikeudenkäynnin kohtuullisesta pituudesta ympäristölupa-asiassa ja siitä, oliko hakijan tekemiin hakemuksiin perustuneita menettelyjä tarkasteltava oikeudenkäynnin keston kannalta yhtenä kokonaisuutena. Kysymys oli myös omaisuudensuojan loukkauksesta ja syrjinnästä. Valittajat väittivät EIS:n 1. lisäpöytäkirjan 1. artiklaa rikoivan, kun ympäristölupa oli evätty. EIT totesi päätöksessään, että valittajien omaisuudensuojaan oli puututtu ja että puuttumisesta oli säädetty saatavilla ja ennakoitavissa olleella lailla. EIT katsoi

¹³² Ks. myös Fredin 18.2.1991, kohta 40.

ratkaisussaan myös, että yleisen edun ja valittajien perusoikeuksien suojan välillä oli löydetty oikeudenmukainen tasapaino. Ratkaisusta ilmenee, että valtioilla on melko laaja harkintavalta koskien sitä, milloin ihmisoikeuksien tasapainoa on katsottava rikotun. Harkintavalta ei kuitenkaan ole rajatonta.

Vireillä olevassa asiassa, ja mikäli Muutoksenhaunalaista Päätöstä ei kumottaisi tai muutettaisi, olisi kuitenkin kyse merkitykseltään poikkeuksellisen suuresta, ilman minkäänlaisia korvauksia tapahtuvasta puuttumisesta omaisuudensuojan piirissä oleviin viranomaislupiin ja niihin liittyviin taloudellisiin intresseihin arviolta 370 miljoonan euron lisäkustannusten muodossa, eikä omaisuudensuojan loukkaus siksi olisi suhteessa loukkaamisella saavutettaviin etuihin, eikä perusoikeuksien tasapaino säilyisi. Muutoksenhaunalainen Päätös tulee siksi kumota siltä osin kuin sen pysyttäminen olisi vastoin EIS:n 1. lisäpöytäkirjan 1. artiklan omaisuudensuojaa koskevia määräyksiä. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisista velvoitteista taloudelliselta arvoltaan merkittävimmän osan muodostaa istutusvelvoite yhdessä päällekkäisen vaellusrakennelvelvoitteen kanssa, joten erityisesti tämän osalta Muutoksenhaunalainen Päätös on EIS:n 1. lisäpöytäkirjan 1. artiklan vastainen ja näin ollen se tulee kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.10.2.2 EU:n primäärioikeuden merkitys Hakemuksen mukaisessa asiassa

Yhtiön omaisuutta suojaa myös EU:n primäärioikeudessa perusoikeutena turvattu omaisuudensuoja. EU:n perusoikeuskirjan 17 artiklan 1 kohdassa määrätään omaisuudensuojasta seuraavasti:

"Jokaisella on oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, luovuttaa ja testamentata sitä. Keneltäkään ei saa riistää hänen omaisuuttaan muutoin kuin yleisen edun sitä vaatiessa laissa säädetyissä tapauksissa ja laissa säädettyjen ehtojen mukaisesti ja siten, että hänelle suoritetaan kohtuullisessa ajassa oikeudenmukainen korvaus omaisuuden menetyksestä. Omaisuuden käyttöä voidaan säännellä lailla siinä määrin kuin se on yleisen edun mukaan välttämätöntä."

Edellä mainittu määräys on otettava huomioon, kun arvioidaan kustannusvaikutuksiltaan noin 370 miljoonan euron velvoitekokonaisuutta.

4.3.10.2.3 Kotimaisen perusoikeussäätelyn ja erityisesti omaisuudensuojan merkitys

Jälkikäteisessä puuttumisessa Yhtiön lainvoimaisiin viranomaislupiin on oikeudellisesti kyse puuttumisesta perusoikeutena voimassa olevaan omaisuudensuojaan. Koska vesilaki on käytännössä identtinen kumotun vesilain (264/1961) kanssa kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevilta osiltaan ja koska tämän prosessin kohteena olevat velvoitteet on annettu kumotun vesilain nojalla, on kumotun vesilain aikainen laintulkinta-aineisto myös perusoikeussäätelyn osalta relevanttia tuoreemman perusoikeuspunnintaa korostavan tulkintakäytännön lisäksi. Perustuslain 106 §:n mukaan tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle, jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. Kuten Tolonen on

oikeuskirjallisuudessa esittänyt, on ilmeinen ristiriita aina tulkinnanvarainen asia. On kuitenkin selvää, että ristiriita vallitsee nyt vireillä olevassa asiassa.¹³³

Perustuslain 15 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla. Kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain (603/1977, "lunastuslaki") 29 §:n mukaan lunastettavan omaisuuden omistajalla on oikeus saada täysi korvaus lunastuksen vuoksi aiheutuvista taloudellisista menetyksistä. Aikaisemmin asiasta säädettiin perustuslailla kumotussa Suomen hallitusmuodossa (94/1919, jäljempänä hallitusmuoto) ja kiinteän omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen annetussa laissa (27/1898). Vuoden 1995 perusoikeusuudistukseen johtaneessa hallituksen esityksessä 309/1993 todetaan omaisuudensuojaa koskevan säännöksen osalta seuraavaa (korostus lisätty):

"Pykälä vastaisi rakenteeltaan nykyistä hallitusmuodon 6 §:ää. Se sisältää omaisuudensuojan yleislausekkeen ja nykyistä hallitusmuodon 6 §:n 3 momenttia vastaavan pakkolunastuslausekkeen. Omaisuudensuojan osalta ei ole olemassa vastaavaa tarvetta niin yksityiskohtaiseen sääntelyyn kuin eräiden muiden perusoikeuksien kohdalla, koska omaisuudensuojasta Suomessa on poikkeuksellisen laaja tulkintakäytäntö. Huolimatta ehdotetun säännöksen vähäisistä sanonnallisista eroista nykyiseen säännökseen verrattuna tarkoituksena on säilyttää nykyinen tulkintakäytäntö. Nykyisen hallitusmuodon 6 §:n tulkinnat tarjoavat siten perustan myös 12 §:n tulkinnalle."

Huomionarvoista on vireillä olevan asian kannalta erityisesti nimenomainen maininta olemassa olevan tulkintakäytännön relevanttiudesta. Tältä osin hallituksen esityksessä todetaan tarkemmin seuraavaa (korostus lisätty):

"Perustuslakivaliokunta on omaksunut useita yleisiä arviointikriteerejä sille, milloin omaisuudensuojaan puuttuminen on mahdollista tavallisella lailla ja milloin se vaatii perustuslainsäätämisyjärjestyksen käyttämistä. Keskeisellä sijalla on oikeustieteessä kehitetty testi, jonka mukaan hallitusmuodon 6 §:n estämättä voidaan omistusoikeuden rajoituksista säätää tavallisella lailla, jos rajoitukset eivät loukkaa omistajan oikeutta omaisuutensa normaaliin, kohtuulliseen ja järkevään käyttämiseen (esim. PeVL 13/1989 vp, PeVL 3/1990 vp, PeVL 9/1990 vp).

Lisäksi perustuslakivaliokunnan mukaan vähäisemmistä puuttumisista omaisuuteen voidaan säätää tavallisessa järjestyksessä, kun taas ankarammat ja syvemmälle käyvät puuttumiset ovat mahdollisia vain perustuslainsäätämisyjärjestyksessä. Myös rajoituksen taustalla olevan intressin tärkeydellä on merkitystä. Mitä voimakkaammasta ja pakottavammasta yleisestä edusta on kysymys, sitä pitemmälle menevästä puuttumisesta voidaan säätää tavallisella lailla (korostus lisätty) (esim. PeVL 14/1982 vp, PeVL 2/1986 vp). Myös omaisuuden käytön rajoituksista aiheutuvien menetysten korvaamisella ja rajoittamiseen liittyvillä oikeus- turvajärjestelyillä on merkitystä säätämisyjärjestysvalinnan kannalta."

¹³³ Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. Vantaa 2003, s. 107.

Edellä korostettu hallituksen esityksen kohta, jossa tuodaan ilmi omaisuuden normaali, kohtuullinen ja järkevä käyttö, on edelleen merkityksellinen. Normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön kriteeristö tulee edellä lainatun hallituksen esityksen kohdan mukaisesti ottaa huomioon arvioitaessa sitä, missä määrin perusoikeutena vahvistetun omaisuudensuojan näkökulmasta on mahdollista korvauksetta puuttua Yhtiön lainvoimaisiin vesioikeudellisiin lupiin.

Yhtiö toteaa olevan selvää, että nyt vireillä olevassa asiassa ei ole käsillä sellaista yllä mainitussa hallituksen esityksessä 309/1993 tarkoitettua voimakasta ja pakottavaa yleistä etua, joka puoltaisi Yhtiön omaisuudensuojaan puuttumisen olevan hyväksyttyä tavallisella lailla. Yleinen etu nyt vireillä olevassa asiassa liittyy käytännössä väitettyyn yleiseen kalatalousetuun, mutta etu ei ole niin merkittävä ja pakottava, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen puuttuminen Yhtiön omaisuudensuojaan olisi mahdollista tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä annetun vesilain nojalla. Päinvastoin, kuten Yhtiö on tässä valituksessa esittänyt, on yleinen kalatalousetu Kemijoella hyvin vähäinen. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen pysyttämisestä aiheutuvat yleiset ja potentiaaliset yksityiset edut olisivat kokonaisuudessaan marginaalisia verrattuna Muutoksenhaunalaisen Päätöksen hyväksymisestä aiheutuviin yleisiin ja yksityisiin menetyksiin, kuten Yhtiö on aiemmin tässä valituksessa esittänyt. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä ei myöskään ole määrätty Yhtiölle aiheutuvien menetysten korvaamisesta, eikä mitään muitakaan oikeusturvajärjestelyitä, joiden nojalla voitaisiin puoltaa Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen Yhtiön omaisuuteen puuttumisen olevan sallittua tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä annetun vesilain perusteella.

Yhtiö toteaa edellä esitettyä vielä tarkentaen, ettei kysymys ole siitä, voidaanko kategorisesti todeta, ettei vesitalouslupiin miltään osin voida puuttua tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä tai siitä, että vesitalouslupia rajoituksetta ja korvauksetta voidaan muuttaa tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksytyyn lainsäädännön perusteella. Sen sijaan kysymys on edellä lainatussa hallituksen esityksessä HE 309/1993 kuvatulla tavalla kokonaisharkinnasta, jossa merkitystä on mm. omaisuuden suojan loukkauksen ankaruudella ja syvyydellä, rajoituksen taustalla olevan intressin tärkeydellä ja myös omaisuuden käytön rajoituksista aiheutuvien menetysten korvaamisella.

Yhtiö korostaa edelleen, että omaisuuden suojaan puuttumiseen korvattavuuden osalta kyse ei ole "joko tai" -tilanteesta, jossa arvioitaisiin pelkästään sitä, onko kyseessä omaisuudensuojaa koskevan perustuslain 15 §:n 1 vai 2 momentin mukaisesta tilanteesta ja siitä, maksetaanko luvanhaltijalle korvauksia täyden korvauksen periaatteen mukaisesti tai ei lainkaan. Tilanteissa, joissa liu'utaan omaisuudensuojaan puuttumisen osalta perustuslain 15 §:n 1 momentin tarkoittamista tilanteista 15 §:n 2 momentin mukaisiin tilanteisiin, ei kokonaispunninnassa tietenkään voida päätyä siihen, että tapauksissa, joissa luvanhaltija esim. menettää 90 % tuloistaan, hakeutuu vapaaehtoiseen selvitysmenettelyyn tai ajautuu konkurssiin muutosten johdosta, mutta joissa kuitenkin juuri ja juuri katsottaisiin, että perustuslain 15 §:n 2 momentin kynnyksellä ylity, omaisuudensuojaan puuttuminen tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä ilman korvausten maksamista luvanhaltijalle olisi mahdollista. Päinvastoin, kuten edellä kuvatusta perustuslakivaliokunnan käytännöstä ilmenee, ja kuten myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, on tällaisissa tilanteissa välttämätöntä, että

luvanhaltijalle määrätään korvauksia menetyksistään, vaikka perustuslain 15 §:n 2 momentin kynnyks ei ylittyisi.¹³⁴ On siis ilmeistä, että arvioitaessa sitä, onko Yhtiön omaisuuteen puuttuminen sallittua tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä annetun vesilain perusteella, ei ratkaisevaa ole se, katsotaanko perustuslain 15 §:n 2 momentin kynnyksen ylittyvän. On näin ollen tälläkin perusteella selvää, ettei tällainen omaisuudensuojan puuttuminen ole mahdollista.

4.3.10.2.4 Omaisuudensuojan ulottuvuudesta perustuslaissa

Omaisuudensuojan on katsottu perusoikeusudistukseen johtaneessa hallituksen esityksessä 309/1993 kohdistuvan useisiin erityyppisiin varallisuusarvoisiin etuuksiin. Kyseisessä hallituksen esityksessä todetaan mm. seuraavaa:

"Omaisuudella tarkoitetaan perustuslakivaliokunnan käytännössä varallisuusarvoisia etuja, joihin kuuluu laajimpana omistusoikeus. Omistusoikeus taas käsittää periaatteessa kaikki ne oikeudet, jotka eivät jollain erityisellä perusteella kuulu jollekin muulle kuin omistajalle tai ole omistusoikeudesta erotetut. Mikäli omistusoikeuteen aikaisemmin kuuluvia oikeuksia vähennetään tai rajoitetaan, puututaan samalla omaisuuteen, vaikka omistusoikeuden kohteena oleva esine sinänsä säilyisikin koskemattomana haltijallaan (esim. PeVL 14/1982 vp, PeVL 18/1983 vp, PeVL 2/1986 vp).

Varsinaisen omistusoikeuden lisäksi omaisuuden suojan piiriin kuuluvat esimerkiksi rajoitetut esineoikeudet, saamisoikeudet, maksettavaksi langenneet julkisen vallan rahasuoritusvelvollisuudet sekä varallisuusarvoiset immateriaalioikeudet (esim. tekijänoikeus, patenttioikeus, tavaramerkkioikeus).

Sopimusvapautta ei nimenomaisesti ole turvattu hallitusmuodossa, mutta sekin saa suojaa tietyssä määrin omaisuudensuojasäännöksen kautta. Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan on pääsääntöisesti kielletty puuttumasta tavallisella lailla taannehtivasti yksityisten välisiin varallisuusarvoisuuksiin sopimussuhteisiin. Tätä oikeusperiaatetta ei kuitenkaan tulkita niin ahtaasti, ettei se sallisi tavallisella lailla taannehtivilla säännöksillä selvittää ja täydentää voimassa olevia oikeussuhteita, ellei siten tuoda aineelliseen oikeuteen mitään olennaisesti uutta (esim. PeVL 13/1986 vp, PeVL 4/1987 vp, PeVL 8/1991 vp).

Perustuslakivaliokunta on myös korostanut, etteivät lain tai hyvän tavan vastaiset taikka kohtuuttomat oikeustoimet nauti perustuslain suojaa (esim. PeVL 3/1982 vp, PeVL 13/1986 vp). Siten esimerkiksi oikeudesta oikeustoimen kohtuullistuttamiseen on voitu säätää tavallisella lailla taannehtivuudesta huolimatta (PeVL 3/1982 vp).

Myös pitkälle menevien talouselämän säännöstelytoimien on saatettu katsoa edellyttävän perustuslainsäätämisyjärjestyksen käyttämistä. Perustuslakivalio-

¹³⁴ Ks. esim. Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Vantaa 2001, s. 50, jolla todetaan seuraavaa:

"Valiokunta arvioi myös korvausten merkitystä käyttörajoitusten osalta katsoen, että muunlaisissa kuin tosiasiallisilta vaikutuksiltaan pakkolunastukseen rinnastettavissa tilanteissa omaisuuden käyttörajoituksen korvaaminen on valtiosääntöoikeudellisesti luonnehdittavissa yhdeksi sääntelyn sallittavuuden kokonaisarviointiin vaikuttavaksi osatekijäksi, joka otetaan huomioon selvitettyä, meneekö käyttöoikeuden rajoitus omaisuuden perustuslainsuojan kannalta pidemmälle kuin tavallisella lailla on mahdollista säätää".

kunnan uudemmassa käytännöstä voidaan esimerkkinä mainita hintasulun katsominen omaisuuden suojan vastaiseksi (PeVL 2/1988 vp)."

Yllä luetelluissa esimerkeissä omaisuudensuojan ulottuvuudesta ei nimenomaisesti mainita lainvoimaisia viranomaislupia varallisuusarvoisena etuna, johon omaisuudensuojasääntely ulottuisi. Merkityksellistä asian oikeudellisessa arvioinnissa on kuitenkin yllä esitettävällä tavalla EIT:n oikeuskäytäntö, jossa on vahvistettu viranomaislupien kuulumisen omaisuudensuojasääntelyn piiriin, jolloin viranomaislupiin ja näihin liittyviin taloudellisiin intresseihin ei voida puuttua ilman täyttä korvausta. On selvää, että Yhtiön oikeus hyödyntää omistamaansa vesivoimaa kuuluu omaisuudensuojan piiriin.¹³⁵ Yhtiö toteaa tässä yhteydessä perusoikeusudistukseen johtaneessa hallituksen esityksessä noteeratun suomalaisen oikeusjärjestelmään sisältyvän potentiaalisen ongelman:

"Ihmisoikeussopimusten vaikutuksen vuoksi osa sellaisista lainsäädäntöhankkeista, jotka aiemmin olivat hallitusmuodon perusoikeussäännösten estämättä toteutettavissa perustuslainsäätämisyjärjestyksessä käsiteltynä poikkeuslakina, olisi nykyisin maamme kansainvälisten sitoumusten vastaisia siltä osin kuin ne poikkeavat perusoikeussäännösten kanssa aineellisesti varsin saman sisältöisistä ihmisoikeusmääräyksistä."

Kumotun vesilain (264/1961) säätämisen yhteydessä annettua, osittain vuonna 2011 ja lopullisesti vuonna 2017 annetulla lailla kumottua, mutta silti omaisuudensuojakysymyksiä koskevan tulkinnan näkökulmasta ja myös esitöidensä osalta edelleen merkityksellistä eräistä vesien käyttämistä varten myönnettävistä oikeuksista annettua lakia (266/1961, jäljempänä *"pikkulaki"*)¹³⁶ käsitellään seuraavassa.

4.3.10.2.5 Lainsäätämisyjärjestys ja pikkulaki

Hallitusmuodon voimassaoloaikana on annettu runsaasti perustuslain säätämisyjärjestyksessä annettuja poikkeuslakeja, joilla on valtuutettu poikkeamiseen hallitusmuodon turvaamista oikeuksista Suomen valtiopäiväjärjestyksen (7/1928, jäljempänä valtiopäiväjärjestys) 67 §:n nojalla. Keskeisin poikkeuslaki vireillä olevan asian kannalta on kumotun vesilain (264/1961) säätämisen yhteydessä annettu pikkulaki, jossa säädetään eräistä oikeuksista, joista voidaan erikseen lailla säätää liittyen vesistöjen tai veden hyödyntämiseen.

Kuten kumotun vesilain (264/1961) ja tämän ohella pikkulain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä HE 64/1959 on todettu, on pikkulaki annettu perustuslain säätämisyjärjestyksessä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n mukaisesti. Hallituksen esityksessä todetaan pikkulain tarkoituksena olevan valtuuden antaminen sellaisten toisen omaisuuteen kohdistuvien lunastus- ja käyttöoikeuksien osalta, joiden antaminen merkitsee perustuslain säätämisyjärjestystä vaativaa poikkeamista hallitusmuodon 6 §:n mukaisesta sääntelystä. Pikkulaki on sisältänyt

¹³⁵ Ks. myös PeVL 21/1993 vp. s. 1.

¹³⁶ Pikkulain 2 ja 3 §:t kumottiin 1.1.2012 voimaantulleella lailla eräistä vesien käyttämistä varten myönnettävistä oikeuksista annetun lain 2 ja 3 §:n kumoamisesta (602/2011). Pikkulaki kumottiin lopullisesti 1.1.2018 voimaantulleella lailla eräistä vesien käyttämistä varten myönnettävistä oikeuksista annetun lain kumoamisesta (613/2017).

kattavasti ne elementit, joilla on katsottu tarpeelliseksi puuttua hallitusmuodon suojaamaan omaisuudensuojaan kumotun vesilain (264/1961) soveltamisalan piiriin kuuluvissa asioissa.

Koska Suomi on EIS:n osapuoli, on EIS:sta koskevan oikeuskäytännön perusteella selvää, että myös viranomaisten myöntämät lainvoimaiset luvat ovat omaisuudensuojasääntelyn piirissä Yhtiön omistaman vesivoiman lisäksi. Pikkulaki ei ole sisältänyt kalatalousvelvoitteen muuttamista koskevia määräyksiä ja näin ollen velvoitteen muuttamista koskevat säännökset, joita ei ole annettu perustuslain säätämisyjärjestyksessä pikkulaissa, eivät voi muodostaa ns. blanco-valtuutusta muuttaa kalatalousvelvoitteita ilman oikeudellisia reunaehtoja. Koska kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskeva sääntely on annettu tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, tulee sääntelyn olla normaalin, kohtuullisen ja järkevän käytön piirissä. On selvää, että valtuutus rajoituksettomaan kalatalousvelvoitteiden muuttamiseen ei täyttäisi tätä vaatimusta, eikä vesilain 3 luvun 22 §:n näin ollen voida katsoa tällaista valtuutusta sisältävän.

Pikkulaki oli tarpeen siltä osin kuin kumotulla vesilailla (264/1961) puututtiin omaisuudensuojaan ilman täyttä korvausta. Pikkulakiin ei sisällynyt määräyksiä koskien puuttumista lainvoimaisiin kalatalousvelvoitemääräyksiin. Kumottu vesilaki (264/1961) sisälsi määräyksiä lupaehtojen muuttamisesta, mutta rajasi ne luvanhaltijan kannalta vähäisiin muutoksiin. Perustuslain säätämisyjärjestyksessä annettu pikkulaki on sisältänyt tyhjentävästi lainsäätäjän tarpeelliseksi katsomat valtuudet puuttua vesioikeudellisessa sääntelyssä omaisuudensuojaan. Tulkinta pätee edelleen vesilain voimassa ollessa. Mikäli Yhtiön omaisuudensuojaan halutaan puuttua Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesti, tulee tämän tapahtua täyttä korvausta vastaan lunastuslain mukaisessa järjestyksessä ja edellyttäen, että lunastuslain mukaiset edellytykset täyttyvät. Näin ei kuitenkaan vireillä olevassa asiassa ole, koska Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaiselle Yhtiön omaisuudensuojaan puuttumiselle ei ole osoitettavissa lunastuslain 4 §:n mukaista yleistä tarvetta.

4.3.10.2.6 Korkeimman hallinto-oikeuden omaisuudensuojaa koskevasta ratkaisukäytännöstä

KHO on vuosikirjapäätöksessään KHO 2015:69 ottanut kantaa perusoikeuksia ja myös omaisuudensuojaa koskeviin kysymyksiin. Asiassa oli aineellisesti kyse voimajohtojen sijoittamisesta maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 161 §:ssä tarkoitetulla tavalla. KHO totesi päätöksessään, että maankäyttö- ja rakennuslain 161 § sisältää valtiosääntöoikeudellisesti arvioituna maanomistusoikeutta rajoittavan sallimisvelvollisuuden, johon maanomistaja on perustuslain 15 §:n 1 momentin puitteissa velvollinen alistumaan. KHO totesi myös, että lainkohdassa säädetty sietämisvelvollisuus on perustuslaissa turvattua omistajan vapautta rajoittava säännös, jota on tulkittava suppeasti ja pitäen ohjeena perustuslaissa turvattua omaisuudensuojaa. Vireillä oleva asia on aineellisoikeudellisesti erilainen, mutta KHO:n kannanotto on syytä huomioida.

Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus ja sen aiheuttamat arviolta 370 miljoonan euron kustannukset merkitsevät merkittävää puuttumista Yhtiön lainvoimaisiin, omaisuudensuojan piirissä oleviin vesioikeudellisiin lupiin ja näihin liittyviin taloudellisiin intresseihin. KHO:n

ratkaisussaan vahvistamalla tavalla on kuitenkin selvää, että omaisuudensuojaan puuttumiselle on asetettava rajat. Vesilain 3 luvun 22 § on tosiasiasa omistajan vapautta rajoittava säännös samalla tavalla kuin, mitä KHO on lausunut maankäyttö- ja rakennuslain 161 §:n osalta. Näin ollen vesilain 3 luvun 22 §:ää tulee tulkita suppeasti ja pitäen ohjeena omaisuudensuojaa. Vaikka vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisella menettelyllä aina puututaan jossain määrin omaisuudensuojaan ja näin ollen lainsäätäjä on tämän hyväksynyt (tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä), ei omaisuudensuojaan puuttuminen voi olla rajoituksetonta.

Vaikka yksiselitteistä kynnysarvoa sille, milloin omaisuudensuojaan puuttuminen muuttuu lainvastaiseksi ei ole asetettu eikä vaikeudetta voidakaan asettaa, on selvää, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen laaja ja korvauksetta toteutettava velvoitekokonaisuus merkitsisi Yhtiön omaisuudensuojan kiellettyä loukkausta. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisista toimenpiteistä istutusveloitteen ja päällekkäisen vaellusratkaisujen suunnittelua ja toteuttamista koskevat veloitteet muodostaisivat taloudelliselta arvoltaan merkittävimmän osan Yhtiön veloitteiden toteuttamisesta aiheutuvista kokonaiskustannuksista, suuruusluokaltaan peräti 370 miljoonaa euroa. Näin ollen omaisuudensuojan loukkaus olisi erityisen selvä tämän kokonaisuuden osalta, ja Muutoksenhaunalainen Päätös tulee siksi ainakin tältä osin kumota ja Hakemus hylätä perustuslain vastaisena.

4.3.10.2.7 Perusoikeuksien tasapainottaminen

Vireillä olevassa asiassa on kiistatta kyse puuttumisesta Yhtiön perustuslain turvaaman omaisuudensuojan piirissä oleviin vesioikeudellisiin lupiin. Voidaan katsoa, että toisena merkityksellisenä perusoikeutena vireillä olevassa asiassa on perustuslain 20 §:n mukainen vastuu ympäristöstä. Säännöksen mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon. Muutoksenhaunalaista Päätöstä perustellaan muun ohella luonnon monimuotoisuuteen liittyvillä argumenteilla.

Eri perusoikeuksien keskinäisestä risteävyydestä puhuttaessa käytetään termiä perusoikeuskollisio. Perusoikeuksien kollisiotilanteet ratkaistaan pääsäännön mukaan punninnalla. Kollisiotilanteessa tulee pyrkiä ratkaisuun, joka mahdollisimman hyvin turvaisi kilpailevien perusoikeuksien samanaikaisen toteutumisen ja tavoitteena olisi näin ollen saavuttaa mahdollisimman hyvä tasapainotilanne perusoikeusintressien kesken. Kollisiotilanteiden osalta on oikeuskirjallisuudessa tunnistettu lakien säätämistason lisäksi konkreettiset soveltamistilanteet.¹³⁷ Vireillä olevassa asiassa täytyy siis ottaa huomioon Yhtiön omaisuudensuojaan ulottuva merkittävä korvaukseton puuttuminen. Ympäristöä koskevat argumentit eivät ole tähän nähden ensisijaisia, vaan kollisiotilanne tulee ratkaista perusoikeuksien paras mahdollinen tasapaino saavuttaen. Punninta kiinnittyi vahvasti tapauskohtaisiin olosuhteisiin, eikä oikeuskirjallisuudenkaan

¹³⁷ Ks. esim. Viljanen Veli Pekka: Perusoikeuksien rajoittaminen, teoksessa Hallberg ym. perusoikeudet. Helsinki 2011, s. 139.

perusteella punnintatilanteita varten ole olemassa lähtökohtaista etusija-asetelmaa.¹³⁸

Perusoikeuspunnintaan ja ympäristöä koskevan perustuslain 20 §:n, sekä omaisuudensuojan suhteeseen on kiinnitetty huomioita myös kansallisessa oikeuskäytännössä. KHO lausui vuosikirjapäätöksessään KHO 2006:58, että perustuslain omaisuudensuojaa ja elinkeinovapautta koskevat 15 ja 18 §:n säännökset edellyttävät, ettei kumotun ympäristönsuojelulain (86/2000) nojalla annetuilla määräyksillä kohtuuttomasti ja suhteettomasti vaikeuteta maaomaisuuden käyttöä ja elinkeinotoimintaa, vaan määräysten tarpeellisuutta ympäristön pilaantumisen torjumiseksi on punnittava suhteessa vastuuta ympäristöstä koskevaan perustuslain 20 §:n säännökseen. Ympäristöperusoikeus ei siis KHO:n tulkinnankaan mukaan ole itsessään vahvempi perusoikeus suhteessa esimerkiksi omaisuudensuojaan. Perusoikeuspunninta tulee suorittaa tapauskohtaisesti ja paras mahdollinen perusoikeuksien tasapaino saavuttaen.

Muutoksenhaunalaista Päätöstä koskevassa asiassa voidaan katsoa vallitsevan kollisiotilanteen omaisuudensuojan ja ympäristövastuuta koskevan perusoikeuden välillä. Muutoksenhaunalaista Päätöstä perustellaan osittain luonnon monimuotoisuutta koskevilla argumenteilla. Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä kuitenkin todetaan, ettei itsensä ylläpitävää vaelluskalakantaa voida luoda velvoitekokonaisuudella, ja kuten edellä on todettu, tästä seuraa, ettei velvoitekokonaisuudella ole merkitystä luonnon monimuotoisuuden kannalta: vaelluskalakannat olisivat Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perusteella pysyvästi keinotekoisesti ylläpidettäviä, ja kun tukitoimenpiteet loppuisivat, kuolisivat vaelluskalakannat sukupuuttoon, eikä luonnon monimuotoisuudelle perusoikeuspunninnassa voida antaa merkitystä.

Yhtiö toteaa myös, että luvanhaltijan kannalta ja omaisuudensuojan näkökulmasta on merkittävä ero sillä, määrätäänkö toiminnan edellytyksiin vaikuttava velvoitekokonaisuus alkuperäisessä lupapäätöksessä vai jälkikäteen velvoitetta muutettaessa. Jälkikäteisen lupapäätöksen puuttumisen seurauksena voi olla jopa toiminnanharjoittajan toiminnan päättyminen taloudellisesti kannattamattomana ja tehtyjen investointien menetys. Mikäli toiminnan edellytyksiin haitallisesti vaikuttava velvoitekokonaisuus määrätään alkuperäisessä lupapäätöksessä, voi toiminnanharjoittaja jättää investoinnin toteuttamatta.

Yhtiö huomauttaa myös, että perustuslain 20 §:n mukainen ympäristöperusoikeutta koskeva säännös on kaksiosainen. Säännöksen mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille ja lisäksi julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Vaelluskalaintressin edistämistä voidaan perusoikeusnäkökulmasta perustella ympäristöperusoikeuteen sisältyvällä vastuulla luonnon monimuotoisuuden suojaamisesta. Toisaalta ympäristöperusoikeutta koskeva säännös viittaa yhtä lailla myös vastuuseen luonnosta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä, joita myös ilmastomuutos uhkaa, ja joita voidaan turvata torjumalla ilmastomuutosta muun

¹³⁸ Viljanen, Veli-Pekka: Perusoikeuksien rajoittaminen, teoksessa Hallberg, ym: Perusoikeudet. Helsinki 2011, s. 158.

ohessa uusiutuvalla vesivoimalla. Yhtiön käsityksen mukaan on varsin selvää, että kyseiset intressit synnyttävät ympäristöperusoikeussäännöksen sisäisen kollision.

Yhtiö toteaa, että ilmastonmuutoksen torjunnalle annettava painoarvo on korostunut vuosien saatossa ja tämän kehityksen voidaan varmuudella todeta jatkuvan myös tulevaisuudessa. Osoituksia ilmastonmuutoksen torjunnalle annettavasta yhä merkittävämmästä painoarvosta ovat esimerkiksi vuonna 2015 hyväksytty kansainvälinen Pariisin ilmastopöytäkirja, jonka tavoitteena on pysäyttää ilmaston lämpeneminen, ja johon myös Suomi on sitoutunut. Sopimuksessa asetetaan keskeinen tavoite ilmaston lämpenemisen pysäyttämiseksi 1,5 asteen nousuun verrattuna esiteolliseen aikaan.¹³⁹ Edelleen vuonna 2017 julkaistussa kansallisessa energia- ja ilmastostrategiassa on tehty linjauksia, joilla pyritään EU:n vuoteen 2030 yltävien energia- ja ilmastotavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteisiin lukeutuu esimerkiksi uusiutuvan energian osuuden yltäminen 50 prosenttiin loppukulutuksesta.¹⁴⁰ Euroopan unionin tasolla viimeisin merkittävä muutos on Euroopan komission 6.2.2024 julkaisema tiedonanto, jossa Euroopan komissio suosittelee Euroopan unionin vuoden 2040 tavoitteeksi kasvihuonekaasujen nettopäästöjen vähentämistä 90 %:lla vuoden 1990 tasosta.¹⁴¹ Edellä mainituille EU:n oikeudesta ja kansainvälisistä sopimuksista johtuville velvoitteille on annettu merkitystä myös hallituksen esityksessä laeiksi hiilen energiakäytön kieltämisestä ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 2 §:n muuttamisesta (HE 200/2018 vp), jossa todetaan omaisuudensuojan rajoitusten hyväksyttävyyden osalta seuraavaa:

”Tässä yhteydessä on syytä myös korostaa kiellon kytkentää EU:n oikeudesta ja kansainvälisistä sopimuksista johtuviin valtion velvoitteisiin.”

Edelleen perustuslakivaliokunta on ko. hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 55/2018 vp) vahvistanut ilmastonmuutoksen torjuntaa tarkoittavien toimien olevan ympäristöperusoikeuden kanssa linjassa todetessaan seuraavaa:

”Esityksen tavoitteet liittyvät esityksen perusteluiden mukaan paitsi kansalliseen energia- ja ilmastostrategiaan myös Pariisin ilmastopöytäkirjaan ja Euroopan unionin ilmastopolitiikkaan. Tällaiset tavoitteet sopivat perustuslakivaliokunnan mielestä hyvin yhteen perustuslain 20 §:n vastuuta ympäristöstä koskevan perusoikeuden kanssa.”

Vesivoima on uusiutuvana energianlähteenä keino torjua ilmastonmuutosta. Näin ollen vesivoima edistää myös ympäristöperusoikeuden toteutumista. Vaelluskalaintressiä ja ympäristöperusoikeuteen liittyvää luonnon monimuotoisuuden suojelua painotettaessa ei tule jättää vaille huomiota sitä, että edellä todetulla tavalla ilmastonmuutoksen torjunnalle annettava merkitys on

¹³⁹ Ks. Pariisin sopimus, https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf ja hallituksen esitys eduskunnalle Pariisin sopimuksen hyväksymisestä ja sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 200/2016).

¹⁴⁰ Valtioneuvoston selonteko kansallisesta energia- ja ilmastostrategiasta vuoteen 2030. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 4/2017, s. 34.

¹⁴¹ Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Turvattu tulevaisuus. Euroopan vuoden 2040 ilmastotavoite sekä eteneminen kohti ilmastoneutraaliutta vuoteen 2050 mennessä kestävässä, oikeudenmukaisessa ja vauraassa yhteiskunnassa. COM(2024) 63 final (ei vielä sitova).

oikeudellisesti korostunut 2010-luvulta eteenpäin. Vesivoimalla on keskeinen merkitys ilmastonmuutoksen torjunnassa ja sitä kautta viimekädessä myös luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Myös tämä seikka tulee ottaa huomioon vireillä olevaa asiaa ratkaistaessa. Kuten yllä on todettu, johtaisi Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen luonnon monimuotoisuuden korostaminen perusoikeuksien tasapainon vastaiseen tilanteeseen, ottaen huomioon, ettei Yhtiön kärsimiä mittavia menetyksiä edes korvattaisi ja ottaen vielä huomioon, ettei luonnon monimuotoisuushyötyjä edes syntyisi, eikä Muutoksenhaunalaisen Päätöksen pysyttämislle tästäkään syystä ole edellytyksiä.

4.3.10.3 Hallinnon oikeusperiaatteet

Koska Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on kyse lainsäädännön näkökulmasta merkittävästä puuttumisesta Yhtiön lakiin perustuviin oikeuksiin, ovat asiassa aineellisen lainsäädännön lisäksi merkityksellisiä myös lainsäädännön taustalla vaikuttavat, ja osin myös aineelliseen lainsäädäntöön kirjatut hallinnon oikeusperiaatteet.

Hallintolain 6 § sisältää hallinnon oikeusperiaatteet, joiden mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia. Hallinnon oikeusperiaatteiden vastaisuus on itsenäinen hallintopäätöksen lainvastaisuuden peruste.¹⁴²

Toiminnanharjoittajalle lainsäädännön nojalla myönnettävä lupa luo haltijalleen oikeutettuja odotuksia. Myönnetyn luvan ehtoihin tehtävä jälkikäteen puuttuminen on luottamuksensuojan näkökulmasta poikkeuksellista, vaikka tämä on vesilain 3 luvun 22 §:ssä tehty jossain määrin mahdolliseksi. Menettelylle on kuitenkin oltava selkeät oikeudelliset reunaehdot, eikä puuttuminen voi Yhtiön käsityksen mukaan olla niin merkittävää, että kyseessä olevan vesitaloushankkeen edellytykset toimia taloudellisesti kannattavalla tavalla vaarantuvat. Kuten vesilain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä todetaan:

"Perustusvaliokunnan omaksuman käytännön mukaan perusteltujen odotusten suojaan liittyy oikeus luottaa toiminnan kannalta olennaisia oikeuksia ja velvollisuuksia sääntelevän lainsäädännön pysyvyyteen niin, että tällaisia seikkoja ei voida säännellä tavalla, joka kohtuuttomasti heikentäisi osapuolten oikeusasemaa (PeVL 31/2006 vp, 107/2005 vp ja 4/2008 vp)."

Suhteellisuusperiaatteen mukaan hallinnon toimien on myös oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Oikeuskirjallisuudessa Mäenpää on esittänyt, että viranomaisen toimien oikeasuhtaisuuden arvioinnissa perusteena voidaan

¹⁴² Hallituksen esityksessä HE 230/2014, joka koski eräiden hallintoasioiden muutoksenhakusäännösten tarkistamista, todetaan hallintolainkäyttölain 7 §:n osalta seuraavaa:

"Hallintopäätös voi olla lainvastainen ensinnäkin silloin, jos viranomainen on soveltanut lakia virheellisesti. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että viranomainen on tulkinnut sovellettavaa lakia väärin tai soveltanut päätöksensä perusteena säännöstä tai lakia, joka ei koske ratkaistavaa asiaa. Virheellinen lain soveltaminen voi aiheutua myös siitä, että viranomainen ei ole päätöstä tehdessään noudattanut perustuslain, Euroopan unionin oikeuden tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia."

yleensä pitää kohtuullisuutta sekä velvoitteiden asettamisessa että etujen myöntämisessä.¹⁴³ Hallinnon oikeusperiaatteet eivät sisällä erillistä kohtuusperiaatetta, mutta oikeuskirjallisuudessa mm. Hautamäki, sekä Tuori ja Kotkas ovat katsoneet eräänlaisen ”kohtuusperiaatteen” sen määrittelemättömästä asemasta huolimatta sisältyvän hallinnon oikeusperiaatteisiin.¹⁴⁴

Kalatalousvelvoitteen rahallisen arvon korvauksettomassa ja määrällisesti merkittävässä kasvattamisessa ilman nimenomaisen lain säännöksen tukea tulisi ottaa huomioon myös luottamuksensuojaperiaatteen ja suhteellisuusperiaatteen asettamat rajoitteet sekä, sen lakiin kirjaamattomasta asemasta huolimatta kohtuusperiaate. Vireillä olevassa asiassa on kokonaisuutena arvioiden selvää, että Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus on ristiriidassa kyseisten hallinnon oikeusperiaatteiden kanssa sen arviolta 370 miljoonan euron toteuttamiskustannusten takia. Näin ollen Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus on myös tällä perusteella lainvastainen ja Muutoksenhaunalainen Päätös tulee kumota ja Hakemus hylätä.

4.3.10.4 Vahingonkorvausoikeuden yleiset opit

4.3.10.4.1 Differenssiopista, adekvaattisuusteoriasta ja rikastumiskiellosta

Vaikka vireillä olevassa asiassa on kyse vesilain soveltamisesta, on vahingonkorvausoikeuden yleisille opeille kuitenkin annettava tulkinnallista merkitystä, koska kalatalousvelvoitteen määräämisessä on oikeudellisesti kyse kalakannoille tai kalastukselle aiheutuneen edunmenetyksen korvaamisesta täysimääräisesti vesilainsäädännön mukaisilla velvoitteilla ja siltä osin kuin tämä ei ole mahdollista, rahamääräisillä korvauksilla.

Vahingonkorvausoikeudessa sovelletaan ns. differenssioppia, jonka sisältö on se, että vahinko on toteutuneen tapahtumakulun ja hypoteettisen tapahtumakulun erotus.¹⁴⁵ Näin ollen lähtökohta vahingonkorvausoikeudellisesta näkökulmasta on vahingon arviointi hypoteettisen tapahtumakulun perusteella, eli vireillä olevassa asiassa tilanteessa, jossa voimalaitoksia ei olisi alun perin rakennettu. Hypoteettista tapahtumakulkua ei kuitenkaan voida mieltää vailla rajoituksia olevana, puhtaasti teoreettisena konstruktiona. Korvausvastuun osalta tietyt hyvin kaukaiset, yllättävät ja odottamattomat seuraukset on ns. adekvaattisuusteorian avulla suljettu pois korvausvelvollisuuden piiristä. Jotta korvausvastuu voisi syntyä, tulee vahingollisten seurausten olla tietynlaisessa suhteessa vahingon aiheuttaneeseen tekoon.¹⁴⁶ Routamon ja Ståhlbergin käyttämän terminologian mukaisesti seurauksen on tiettyjen kriteerien mukaan oltava ennalta arvattavissa tai varottavissa, jotta korvausvastuu voisi tulla kyseeseen.¹⁴⁷

"Päätös voi olla lainvastainen myös, jos viranomainen on käyttänyt päätösvaltaansa vastoin toimivaltasäännöstä tai jos se on käyttänyt

¹⁴³ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Helsinki 2023, s. 168.

¹⁴⁴ Hautamäki, Veli-Pekka: Hyvän hallinnon toteuttaminen. Helsinki 2004, s. 166 sekä Tuori, Kaarlo, Kotkas, Toomas: Sosiaalioikeus. Helsinki, 2008, s. 154.

¹⁴⁵ Ks. esim. Hemmo, Mika: Vahingonkorvausoikeuden oppikirja. Vantaa, 2002, s. 114.

¹⁴⁶ Ks. esim. Virtanen, Pertti: Vahingonkorvauslaki ja käytännöt. Helsinki, 2011, s. 339.

¹⁴⁷ Routamo, Eero, Ståhlberg, Pauli: Suomen vahingonkorvausoikeus. Helsinki 2000, s. 251.

harkintavaltaansa vastoin hallintolain 6 §:ssä säädettyjä hallinnon oikeusperiaatteita.”

Vahingonkorvausoikeuden yleisiin oppeihin sisältyvän rikastumiskiellon perusteella kiellettyä on vahingonkärsijän päätyminen parempaan asemaan, kuin missä tämä olisi ilman vahingotapahtumaa. Hemmon esittämän mukaisesti rikastumiskiellon soveltaminen liittyy tyypillisesti esimerkiksi tapauksiin, joissa vahingotapahtuman jälkeiset ennallistamistoimenpiteet on tehty vahinkoa edeltävän laatutason ylittävällä tavalla tai joissa muualta saadut korvaukset ovat jo turvanneet vahingonkärsijälle osittaisen kompensaaion.¹⁴⁸ Myös rikastumiskielto tulee vireillä olevan asian tarkastelussa ottaa huomioon, koska Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen velvoitekokonaisuus on poikkeuksellisen laaja ja se perustuu MSY-tasoon, eikä keskimääräiseen poikastuotantoarvioon. Lisäksi Kemijoen kalakannoille tai kalastukselle aiheutuneita haittoja on jo korvattu oikeusvoimaisesti Korvauspäätöksellä.

4.3.10.4.2 Vahinkoarvion lähtökohta

Vesilain 3 luvun 22 §:n mukaisessa kalatalousvelvoitteen muuttamisessa on oleellista hahmottaa oikein se, mihin tilanteeseen muutettavana olevaa velvoitetta peilataan, ts. mikä on yksittäistapauksessa vahinkoarvion lähtökohta. Oikeuskirjallisuudessa Hollo on todennut, että kalastuksella täytynee ajatella olevan oikeudenhaltijan käytössä yleensä vesien tuottokykyä huonompi arvo.¹⁴⁹ Lähtökohtana velvoitteen tasolle on kalakannoille tai kalastukselle aiheutuneen vahingon täysimääräinen kattaminen. Toisaalta ylikompensaatio on edellä mainitulla tavalla rikastumiskiellon vastaisena kielletty.

Hakemuksessa esitettiin, että luonnontilaiseen Kemijokeen erittäin hyvin vertautuvan Tornionjoen poikasmäärä edustaa noin puolta koko Pohjanlahden alueen luonnonpoikastuotannosta. Hakemuksen mukaan suurin, kestävä kalastuksen mukainen saalistuotto saavutetaan arvioiden mukaan, kun joki tuottaa vähintään 75 %¹⁵⁰ potentiaalisesta lohen vaelluspoikastuotannosta (MSY-taso). Potentiaalinen poikastuotanto tarkoittaa käytännössä poikasten määrää, jonka joki voi tuottaa tilanteessa, jossa kalastusta ei lainkaan harjoitettaisi. MSY-taso puolestaan edustaa poikastuotantotasoa tilanteessa, jossa kalastusta harjoitetaan sellaisella tehokkuudella, että MSY-taso säilyy.

Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä hyväksyttiin Hakemuksessa esitetyn mukaisesti, että MSY-tasoa voidaan käyttää lähtökohtana arvioitaessa voimalaitosrakentamisesta aiheutunutta vahinkoa. Tätä perustellaan sillä, että Kemijoen lohikanta on ennen patoamista ollut vähintään yhtä suuri kuin Tornionjoen lohikanta, ja näin ollen voidaan arvioida, että ilman voimalaitosrakentamista myös Kemijoen lohen luonnonkanta olisi tänä päivänä hyvin lähellä MSY-tasoa, sillä muut edellytykset saavuttaa pysyvästi kyseinen tavoitetaso täyttyisivät.

¹⁴⁸ Hemmo, Mika: Vahingonkorvausoikeus. Porvoo 2005, s. 204.

¹⁴⁹ Hollo, Erkki: Pilaamiskiellon sisältö vesilain mukaan. Vammala, 1976, s. 470.

¹⁵⁰ 75 % on Hakemuksessa käytetty luku. Haarakka on tyypillisesti 60–80 %.

Yhtiö toteaa liitteeseen 5 viitaten, että Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä on käytetty MSY-tasoon perustuvan laskelman lähtökohtana Tornionjoen poikastuotantoarviota vuodelta 2021. Yhtiö toteaa lisäksi, että ICES-raportteihin sisältyy Tornionjokea koskevia huomattavia epävarmuuksia, kuten liitteessä 5 on osoitettu. Kalakannoille tai kalastukselle aiheutuvan vahingon arviota laadittaessa tulee tarkastella pitkän ajan keskiarvoa, ei yksittäisen hyvän tai heikon vuoden poikastuotantoarviota. Näin on tehty laadittaessa voimalaitosten rakentamisen aiheuttaman vahingon alkuperäistä määritystä, joka on suuruusluokaltaan oikealla tasolla kuten liitteestä 5 ilmenee.

4.3.10.4.3 Johtopäätökset vahingonkorvausoikeuden näkökulmasta

Yhtiö viittaa tässä kohdassa kaikilta osin liitteenä 5 olevaan luonnontieteelliseen analyysiin ja toteaa vahingonkorvausoikeuden näkökulmasta seuraavaa.

Vahingonkorvausoikeudellisesta näkökulmasta Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen MSY-tason käyttö kalataloudellisen vahingon perustana johtaisi rikastumiskiellon vastaiseen ylikompensaatioon. On selvää, että kalatalousvahingon kompensoinnin lähtökohtana on pidettävä ainoastaan voimalaitoksen rakentamisesta kalataloudelle aiheutunutta haittaa.

Merkityksellisten olosuhdetekijöiden määrällisen vaihtelun osalta tietty vaihtelu on katsottava normaaliksi ja tämä tulee huomioida veloitteiden mitoituksessa, ts. lähtökohdaksi ei voida ottaa vaihteluvälin ylärajan ääripäätä. Tällöin veloitteen määrääminen ei enää noudattaisi differenssioppia, vaan johtaisi vahingonkorvausoikeudessa kiellettyyn ylikompensaatioon, eli rikastumiskiellon vastaiseen tilanteeseen. Yhtiön voimassa olevan Velvoitepäätöksen mukaisten meritaimenen ja vaellussiian istutusveloitteiden osalta on selvää, että kyseessä on jo vuosia jatkunut ylikompensaatiotilanne, kuten liitteestä 5 ilmenee. Huomionarvoista on myös se, että alkuperäisen vahingon korvaamiseksi on jo laajasti suoritettu toimenpiteitä, sillä esim. jokialueen menetetty lohi on jo oikeusvoimaisesti korvattu Korvauspäätöksen mukaisilla korvauksilla. Myös adekvaattisuusteorian näkökulmasta teoreettisesta maksimista johdettavaan MSY-tasoon perustuva Yhtiön korvausvastuu olisi seurauksiltaan kaukaisena, yllättävänä ja odottamattomana poissuljettu.

4.4 Viimesijaisen vaatimuksen perustelut

Vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella kalatalousveloitetta voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti. Kuten Yhtiö edellä on osoittanut usealla eri perusteella, käsillä ei ole tilannetta, jossa säännöstä voisi soveltaa, eivätkä olosuhteet myöskään ole muuttuneet säännöksessä tarkoitettulla tavalla, ainakaan olennaisesti. Edelleen Yhtiö on osoittanut, että AVI:n määräämän kalatalousveloitteen perustana oleva vahinkoarvio on virheellinen ja että nykyinen vahinkoarvio kompensoi aiheutuvan vahingon, eikä perusteita kalatalousveloitteen muuttamiselle tälläkään perusteella ole. Tämän lisäksi Yhtiö on osoittanut, että AVI:n määräämä kalatalousveloite joka tapauksessa on toteuttamiskelvoton ja siksi lainvastainen ja myös, että kalatalousveloitteen kustannukset olisivat täysin kohtuuttomat saavutettavaan vähäiseen ja myös monen vaelluskalojen hoitoon liittyvän strategian vastainen.

Kuten edellä on todettu, Yhtiö vaatii ensisijaisesti Muutoksenhaunalaisten Päätöksen kumoamista ja Hakemuksen hylkäämistä. Toissijaisesti Yhtiö vaatii asian palauttamista AVI:lle lainmukaista käsittelyä ja lainmukaisen uuden kalatalousvelvoitteen määrittämistä varten. Mikäli Vaasan hallinto-oikeus kuitenkin vastoin kaikkea edellä esitettyä jostain Yhtiölle tuntemattomasta syystä katsoo, että Kemijoen kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa, Yhtiö vaatii viimesijaisesti, että Muutoksenhaunalaisten Päätöstä muutetaan edellä kuvatulla tavalla. Yhtiö perustelee vaatimustaan ja muutosesitystään seuraavasti.

Kuten Yhtiö jo asian käsittelyssä AVI:ssa osoitti, Kemijoen voimalaitosrakentamisesta kalastolle ja kalastukselle aiheutuvia vahinkoja on lohi- ja meritaimenkantoihin liittyvien vaikutusten osalta hyvin haasteellista kompensoida kalatalousvelvoitteella. Potentiaaliset poikastuotantoalueet ovat pääosin Ounasjoella viiden voimalaitoksen ja viiden voimalaitoksen yläpuolisen järvimäisen altaan takana. Kaikki käytettävissä oleva tieto maailmalta osoittaa, ettei itsensä ylläpitävää vaelluskalakantaa tällaisessa tilanteessa voida aikaansaada eikä ylläpitää. Myös AVI on todennut tämän Muutoksenhaunalaisten Päätöksen perusteluissa.

On kuitenkin ainakin teoriassa mahdollista, että eri toimenpideyhdistelmin nykyisin tiedossa olevan ja mahdollisesti lähivuosina kehittyvän uuden teknologian perusteella on löydettävissä toimenpideyhdistelmä, jolla eri keinoin mahdollisesti voidaan aikaansaada tilanne, jossa osa vaelluskalojen poikastuotantomenetyksistä kompensoidaan osittain itsensä ylläpitävään vaelluskalakannan perusteella. Tässä tilanteessa kalakannat olisivat edelleen pysyvästi riippuvaisia istutuksista ja muista tukitoimenpiteistä, mutta osa smolttituotannosta perustuisi Kemijoen poikastuotantoalueilla tapahtuneeseen kutuun.

Mutta sen lisäksi, että edellä mainitun toimenpideyhdistelmän löytäminen on erittäin haasteellista, sen tulee olla myös vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen, jotta siitä laillisesti voitaisiin määrätä kalatalousvelvoitteen muuttamisena. Pitäisi siis löytää toimenpideyhdistelmä, joka on sekä teknisesti että kalataloudellisesti toimiva, tuottava ja toteuttamiskelpoinen, ja lisäksi sen tulisi olla sellainen, että kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei aiheutuisi niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.

Edellä mainitun mahdollisen toimenpideyhdistelmän löytäminen vaatii huolellista suunnittelua, eikä sen sisältöä edes osittain Kemijoen tilanteessa voida määrätä etukäteen. Tämän osoittaa omalta osaltaan AVI:n määräämä toteuttamiskelvoton ja lainvastainen kalatalousvelvoiteyhdistelmä.

Myös AVI on Muutoksenhaunalaisten Päätöksen perusteluissa todennut mm. seuraavaa (korostukset lisätty):

- *"Aluehallintovirasto toteaa, että Isohaaran ja Vanttauskosken välisellä matkalla sijaistee yhteensä neljä nousuesteen muodostavaa voimalaitosta: ...ja aluehallintovirasto arvioikin, että kalankulku on ensin saatava järjestettyä riittävän tehokkaasti joen alimpien voimalaitosten ohi. Vasta tämän jälkeen voidaan arvioida, voidaanko kalatalousvelvoitetta muuttaa*

siten, että kalatalousvelvoite on määrättävä myös Vanttauskosken, voimalaitosten yhteyteen." (s. 867)

- "Aluehallintovirasto arvioi, että kalankulun mahdollistavien rakenteiden rinnalle tarvittavien kompensatiotoimien laatu ja määrä riippuvat täysin siitä, millaisiin ja kuinka tehokkaasti toimiviin kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin Kemijoella lopulta päädytään". (s. 868)
- "Luvanhaltijat voivat olosuhteiden muututtua hakea muutosta lohja ja meritaimenta koskevaan velvoitteeseen ja esittää osaksi lohja ja meritaimenen velvoitekokonaisuutta myös muita tarpeellisiksi katsomiaan kalatalousvelvoitteita kuten ylisiirtoja ja kalataloudellisia kunnostuksia. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan oleellisinta on, että esitetyt toimenpiteet tukevat luonnonpoikastuotantoa ja niillä voidaan yhdessä lohja ja meritaimenen kulun mahdollistavien rakenteiden kanssa kattaa tässä päätöksessä määritetty voimalaitosrakentamisen aiheuttama lohja ja meritaimenen vaelluspoikastuotannon menetys". (s. 868–869)
- "Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintoviraston näkemys on, että kalankulun mahdollistavien rakenteiden lopullinen hinta riippuu suurelta osin siitä, millaisiin ratkaisuihin kalankulun järjestämisessä päädytään, ja millaisia tekniikoita valitaan käytettäväksi. Hyvällä suunnittelulla ja teknisiä ratkaisuja optimaalisesti hyödyntäen on sekä ylös- että alasvaellusrakenteet aluehallintoviraston arvion mukaan mahdollista toteuttaa ja niitä käyttä huomattavasti edullisemmin kuin luvanhaltija on laskelmissaan esittänyt". (s. 870–871)
- "Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan mahdollisia vesivoimatuotannon menetyksiä ei vielä tässä vaiheessa voida luotettavasti ja tarkasti arvioida, sillä menetykset riippuvat täysin siitä, millaiset rakenteet luvanhaltija voimalaitoksiinsa suunnittelee ja miten niitä käytetään" (s. 871–872)
- "Asiassa saadut selvitykset huomioon ottaen aluehallintovirasto arvioi, että vesivoimatuotannon menetyksiä minimoivien ratkaisujen löytäminen Kemijoen voimalaitoksille on mahdollista." (s. 872).

Nämä ja monet muut Muutoksenhaunalaisen Päätöksen perustelut osoittavat, ettei asian tässä vaiheessa ole mahdollista päättää, onko olemassa vesilain 3 luvun 14 §:n mukaista ratkaisua, joka perustuu vaellusratkaisujen rakentamiseen, ja etenkin on mahdotonta asian tässä vaiheessa päättää, mikä kalatalousvelvoitekokonaisuus on optimaalinen tai edes vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen ja siten laillinen. Tämän johdosta asian tässä vaiheessa voidaan enintään päättää siitä, onko kalatalousvelvoitteen tarkistamiselle lailliset edellytykset, eli onko tarkistamista pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena vesilain 19 luvun 10 §:n tarkoittamalla tavalla ja ovatko olosuhteet muuttuneet olennaisesti vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittamalla tavalla. Jos nämä edellytykset täyttyvät, voidaan enintään velvoittaa luvanhaltija selvittämään, onko olemassa kalatalousvelvoitekokonaisuutta, joka on vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen. Tätä asiaa ei laillisesti miltei osin voida ratkaista etukäteen, sillä velvoitekokonaisuuden sekä sen kustannusten ja hyötyjen arvioiminen vaatii

huolellista suunnittelua, etenkin Kemijoen erittäin haasteellisessa tilanteessa, jossa luontaiseen lisääntymiseen soveltuvat alueet ovat viiden voimalaitoksen takana.

Yhtiö on edellä esitetyn perusteella esittänyt viimesijaisena vaatimuksena, että AVI:n määräämää velvoitekokonaisuutta muutetaan niin, että Yhtiö velvoitetaan suunnittelemaan vesilain 3 luvun 14 §n mukainen velvoitekokonaisuus ja, mikäli tällainen löytyy, hakemaan sille vesitalouslupaa. Kuten AVI Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessään toteaa, on ennenaikaista suunnitella ja päättää ylempien voimalaitosten velvoitteista ennen kuin alempien voimalaitosten mahdolliset ohitusratkaisut saadaan toimimaan. Yhtiö on siksi viimesijaisessa vaatimuksessaan esittänyt etenemistä portaittain, eli ensin suunnitellaan ja toteutetaan Isohaaran ja Taivalkosken mahdolliset ratkaisut, mikäli tältä osin löydetään vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen ratkaisu, ja vasta näiden toimivuuden perusteella edetään kokemuksiä hyödyntäen seuraaville laitoksille. Yhtiö korostaa, että Isohaaran voimalaitoksessa jo pitkään on ollut kalatiet, joiden suunnitteluun myös kalatalousviranomaiset ovat vaikuttaneet, mutta niiden toimivuus on ollut heikkoa. Myös tämä osoittaa osaltaan sen, että asiassa on edettävä askeleittain: on merkityksetöntä ja jopa järjetöntä suunnitella ja investoida ylempien laitosten ratkaisuihin, jos alempien voimalaitosten ratkaisut eivät toimi. Ja toimivuus voidaan todeta vain käytännössä, sitä ei todellisuudessa tehokkaasti voida ratkaista määräyksin.

Yhtiö toteaa edelleen, että myös oikeuskäytännössä on katsottu, että muutettaessa kalatalousvelvoitetta olosuhteiden olennaisen muuttumisen perusteella, ensimmäisessä vaiheessa ratkaistaan kysymys siitä, ovatko olosuhteet vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla muuttuneet, ja muutettavan kalatalousvelvoitteen laajuus ja tarkempi sisältö ratkaistaan tarkempien selvitysten ja suunnitelmien perusteella. Esimerkiksi Hiitolanjoen voimalaitoksia koskevassa tapauksessa KHO 29.1.2013 t. 358 KHO totesi perusteluissaan seuraavaa:

"Tämän vuoksi olosuhteiden on katsottava muuttuneen olennaisesti vuoden 2001 tilanteeseen verrattuna. Kangaskosken, Lahnasenkosken ja Ritakosken voimalaitoksille asetettua kalatalousmaksua on voitu muuttaa. Kalatalousmaksun lisäksi on asetettu selvitysvelvoite, joka koskee voimalaitosten patojen ohittavan kalatien vaihtoehtoja, suunnitelmaa kalatiestä ja kalatien rakentamista koskevan hakemuksen tekemistä Itä-Suomen aluehallintovirastolle. Selvityksen tekeminen on perusteltua sen arvioimiseksi, miten kalatalousvelvoitetta on mahdollisesti muutoin muutettava olosuhteiden olennaisen muuttumisen vuoksi. Selvityksen ja hakemuksen tekemiseen velvoittamisella ei siten ole vielä ratkaistu tulevan velvoitteen laajuutta ja sen sisältöä. Tässä vaiheessa velvoite on arvioitava riittäväksi ja oikeasuhtaiseksi olosuhteiden olennaiseen muutokseen verrattuna."

Kyseisessä Hiitolanjoen voimalaitoksia koskevassa tapauksessa voimassa ollut kalatalousvelvoite jätettiin voimaan siihen saakka, kunnes kalateitä koskevien hakemusten johdosta annettavat päätökset saisivat lainvoiman.

Muutoksenhaunalainen Päätös on edellä esitetyn perusteella ennenaikainen ja myös lainvastainen, ja Muutoksenhaunalainen Päätös on siksi kumottava, ja Hakemus hylättävä tai toissijaisesti palautettava AVI:in laillisen kalatalousvelvoitteen

määrittämistä varten. Viimesijaisesti Yhtiö vaatii, että Muutoksenhaunalainen Päätös on muutettava Yhtiön esittämällä tavalla.

Yhtiö toteaa vielä selvyden vuoksi, että vaikka AVI:n määräämä velvoitekokonaisuus on melko väljä, on siinä kuitenkin lainvastaisesti annettua sitovia määräyksiä koskien ns. toisen vaiheen hakemusta. Esimerkiksi määräys "*kuitenkin vähintään 2 m³/s*" rajaa pois ns. kalasydämen, eli hydraulisen kalatien, ja muut mahdolliset vasta markkinoille tulevat ratkaisut. Kalasydämen toiminnan yksi keskeinen tekijä on veden energiatehokas käyttö toimintatehon heikentymättä. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen kalatien mitoitustavasta sulkisi nykymitoituksen mukaisen kalasydämen pois mahdollisten toteuttamisratkaisujen valikoimasta. Määräys ei ole teknologianeutraali, vaikka etukäteen on mahdotonta sanoa, minkälainen velvoitekokonaisuus toimii ja on vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen. Myös ympäristöhallinnon ohjeessa "*Keinotekoisiksi tai voimakkaasti muutetuksi nimetyin vesimuodostuman luokittelu III suunnittelukierroksella*" on korostettu tulevan kehityksen huomioon ottamista: "*Arviossa huomioidaan, että tulevaisuudessa kalankulun tekniset ratkaisut ja niiden käyttö paranevat ja merikalastuksessa voi tapahtua merkittäviä muutoksia*". Nyt määrätty velvoite pakottaisi suunnittelemaan ja rakentamaan vaellusratkaisuja kaikille Ounasjoen alapuolisille vesivoimalaitoksille, vaikka etukäteen ei voida tietää onko Kemijoen erittäin haasteellisessa tilanteessa olemassa nimenomaan vaellusratkaisuihin perustuvaa kokonaisuutta, joka on vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen. Muutoksenhaunalaisesta Päätöstä on siksi muutettava Yhtiön vaatimalla tavalla, jotta se olisi lainmukainen.

Yhtiö huomauttaa myös, että vaikka se on jättänyt Taivalkosken ohitusuomaa koskevan hakemuksen ja etenee määrätietoisesti vapaaehtoiselta pohjalta Yhtiön vaelluskalastrategian mukaisesti, tämä ei tarkoita sitä, että Taivalkosken ohitusuoma olisi vesilain 3 luvun 14 §:n mukainen ja että siitä voidaan laillisesti määrätä velvoitteella, sillä ei ole mitään takeita siitä, että hankkeen kustannukset ovat kohtuulliset siitä saavutettaviin hyötyihin nähden. Yhtiö aikoo kuitenkin edetä askel kerrallaan ja jokaisesta ratkaisusta ja sen toimivuudesta oppien, tavoitteenaan vaellusyhteyden toteuttaminen Ounasjoelle. On epäselvää, ovatko Taivalkosken ohitusuoman kustannukset loppujen lopuksi kohtuullisia saavutettavaan hyötyyn nähden, mutta vapaaehtoisuuteen perustuvissa hankkeissa tämä ei myöskään ole lainmukaisuuden edellytys. Velvoitteena asiasta ei kuitenkaan laillisesti voida määrätä, mikäli vesilain 3 luvun 14 §:n mukaiset edellytykset eivät täyty.

Yhtiön viimesijaisen muutosvaatimuksen yksityiskohtien osalta Yhtiö toteaa seuraavaa:

- Määräykseen 1 tehdyt muutokset ovat välttämättömiä, jotta päätös edellä kuvatulla tavalla olisi vesilain 3 luvun 22 §:n ja 3 luvun 14 §:n mukainen.
- Määräykseen 4 tehdyt muutokset ovat välttämättömiä vesilain 3 luvun 14 §:n takia. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisesti Kemijoen nykyisestä istutusvelvoitteesta poiketen istutettavien vaellussiikojen keskimittaan tulee olla vähintään 10 cm. Vaikka istutettava kalamäärän pysyykin nykyisen velvoitteen mukaisena, johtaa 10 cm vähimmäiskeskimittaan varmistaminen siihen, että luonnonravintolammikkojen pinta-alaa tulee lisätä Kemijoen istutusvelvoitteen tarpeisiin arviolta 500 hehtaaria. Tuotannon aloittaminen

uudella luonnonravintolammikolla vie ainakin kolme vuotta. Tämän verran vähintään kuluu aikaa sopivan kohteen etsimiseen, suunnitteluun, luvitukseen ja rakentamiseen. Uusien luonnonravintolammikoiden rakentaminen on tiukentuneen ympäristölainsäädännön vuoksi erittäin haastavaa. Luvitusprosessit muutoksenhakuineen voivat tästä syystä kestää useita vuosia. Onkin perusteltua arvioida, että tuotannon aloittaminen uudella luonnonravintolammikolla vie realistisella aikataululla 6–7 vuotta. Viiden uuden kohteen löytäminen vie suurella todennäköisyydellä selvästi enemmän aikaa. Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukainen merialueen vaellussiikavelvoite edellyttää sitä, että optimistisen lyhyelläkin rakentamisaikataululla luonnonravintolammikkojen etsintä, suunnittelu ja luvitus tulee aloittaa ainakin kolme vuotta ja rakentaminen viimeistään vuotta ennen lainvoimaista päätöstä. Velvoite on siten ajallisesti toteuttamiskelvoton, ja sitä on siksi muutettava edellä vaaditulla tavalla. Lisäksi luonnonravintolammikkojen investointeihin ja käyttökustannuksiin liittyvät kustannukset ovat pääomitettuna 6,6 miljoonaa euroa 30 vuoden ajalta, mikä velvoitetta ei muuteta edellä vaaditulla tavalla. Muutoksen hyötyä ei ole mitenkään kvantifioitu AVI:n Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä, mutta se on Yhtiön arvion mukaan marginaalinen. Muutos on siksi myös vesilain 3 luvun 14 §:n vastainen, eli kustannukset eivät ole kohtuulliset saavutettavaan hyötyyn nähden, ja velvoitetta on siksi muutettava edellä esitetyllä tavalla.

- Määräykset 5 ja 6: Määräykset ovat edellä kuvatulla tavalla toteuttamiskelvottomat, johtavat lainvastaisesti saman vahingon kaksinkertaiseen kompensatioon, ja ovat kustannuksiltaan täysin kohtuuttomat ja siksi vesilain 3 luvun 14 §:n ja muiden edellä todettujen säännösten vastaiset, ja määräykset tulee siksi lainvastaisina kumota ja Hakemus hylätä.
- Määräys 9: muutos on luonteeltaan tekninen ja seurausta muista vaadituista muutoksista.

4.5 Käsittelyyn liittyvät vaatimukset

Kuten tämän valituksen kohdassa 4.3.3 on todettu, perustuu Muutoksenhaunalainen Päätös keskeisiltä osin virheelliseen arvioon Kemijoen voimalaitosrakentamisen aiheuttamasta kalataloudellisesta vahingosta. Yhtiö esitti asian käsittelyssä AVI:ssa seikkaperäistä selvitystä siitä, miksi nykyinen velvoite kompensoi aiheutuvan vahingon. AVI kuitenkin sivuutti kaikki nämä selvitykset ja perusti päätöksensä tämän valituksen edellä mainitussa kohdassa todetusti yksinomaan Luken Lausuntoon.

Luken Lausunto on täysin perustelematon, ja myös Luke sivuuttaa kaiken Yhtiön esittämän ja Luken sen em. lausuntoa kirjoittaessaan käytössä olleet selvitykset.

Kuten tämän valituksen kohdissa 4.3.3 ja 4.2.8 on todettu, on selvää, ettei Yhtiölle noin 370 miljoonan euron kustannuksia aiheuttavasta velvoitteesta laillisesti voida päättää ilman perusteluja, ottaen huomioon perustuslain 2 §:n 3 momentin määräykset oikeusvaltioperiaatteesta ja 21 §:n määräykset oikeusturvasta, hallintolain 6 §:n määräykset hallinnon oikeusperiaatteista ja 31 §:n määräykset

selvittämisvelvollisuudesta, hallintoprosessilain 37 §:n määräykset asian selvittämisestä sekä EIS:n 6 artiklan määräykset oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä.

EIS sekä sen pohjalta syntynyt EIT:n ratkaisukäytäntö asettaa oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille kansallisen minimitason. EIS suojaa myös oikeushenkilöitä kuten on vahvistettu esimerkiksi tapauksessa *Fortum Corporation v. Finland* vuonna 2003.

Oikeusturva ja asian asianmukainen käsittely on edelleen vahvistettu perustuslain 21 §:ssä. Tämä perustuslaintasoinen säännös yhdessä perustuslain 106 §:n mukaisen perustuslain etusijan kanssa varmistaa osaltaan sen, ettei tavallista lakia sovelleta ristiriidassa EIS:n 6(1) artiklan kanssa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus nauttii siten vahvaa suojaa kansallisessa hallintoprosessissa ottaen huomioon liitteessä 3 tarkemmin kuvaillun EIS:n tulkintavaikutuksen ja ihmisoikeusmyönteisen tulkinnan periaatteen, jonka myötä EIS:n 6 artikla ulottaa tulkintavaikutuksensa kansallisesti sovellettaviin tavallisiin lakeihin.

Edellä esitetty hallintoprosessin selvittämisvelvollisuus ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus korostuu tässä valituksessa edellä kohdassa 4.2.8 kuvaillulla tavalla, sillä Muutoksenhaunalaisessa Päätöksessä esitetty vahinkoarvio ei perustu riittäviin selvityksiin. Vahinkoarvion perusteena oleva Luken esittämä lausunto on puutteellinen ja perustelematon, mikä ei ole toteuttanut hallintolain 31 §:n 1 momentissa vahvistettua viranomaisen selvittämisvelvollisuutta. Selvittämisvelvollisuuden mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset.

Hallintoprosessilain esitöissä on todettu, että "*hallinnon lainalaisuuden, hallintoasioiden indispositiivisen luonteen ja tehokkaan oikeussuojan vaatimuksen vuoksi hallintolainkäytössä ei päätöksen perusteena olevien tosiseikkojen selvittämistä voida jättää pelkästään osapuolten oma-aloitteisesti esittämän näytön varaan*". Esitöissä on lisäksi todettu, että epäselvyyden vallitessa tuomioistuimen on varattava oikeudenkäynnin osapuolille tilaisuus todistelun täydentämiseen. Tuomioistuimen on tehtävä asian selvittämiseksi tarpeelliset kysymykset osapuolen epäselvästä tai puutteellisesta lausumasta.¹⁵¹

Kuten liitteessä 3 on tarkemmin kuvailtu, EIT:n käytännössä on edellytetty, että tuomioistuin ei saa kieltäytyä tutkimasta valittajan perusteita, ja jos se hylkää nämä perusteet, sen on esitettävä perusteet hylkäämiselle selkeästi. Tämän valituksen mukaisessa asiassa tämä koskee Yhtiön kiistämiä tosiasiaperusteita, jotka perustuvat Luken Lausuntoon.¹⁵² Koska Muutoksenhaunalaisen Päätöksen käsittelyssä on esitetty vastakkaisia selvityksiä, korostuu valituksen käsittelyssä Vaasan hallinto-oikeuden selvittämisvelvollisuus.

Asian selvittämisen osalta on huomioitava Yhtiön ja AVI:n asemat hallintoprosessissa. Kuten oikeuskirjallisuudessa on vahvistettu, päätöksen tehnyt viranomainen on hallintoprosessissa asianosaisen sijaan oikeudenkäynnin osapuoli, ja yksityisellä

¹⁵¹ HE 29/2018 vp (37 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 103–104.

¹⁵² Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (civil limb), I.A.4., kohta 190. Ks. liite 5, s. 13–315.

asianosaisella on siihen verrattuna laajemmat prosessuaaliset oikeudet.¹⁵³ Hallintoprosessilain esitöissä on niin ikään todettu, että "*viranomaisen on oikeudenkäynnissä toimittava samoin tasapuolisesti ja tuotava esille myös ne seikat, jotka puhuvat yksityisen asianosaisen vaatimusten tai esittämän puolesta*".¹⁵⁴ Tämä korostaa yksityisen asianosaisen ja viranomaisen eriäviä rooleja hallintoprosessissa ja viranomaisen yleistä velvollisuutta myötävaikuttaa asian selvittämiseen. Viranomaisen toimintaa määrittelevät hallintolain 6 §:n hallinnon oikeusperiaatteet sekä 31 §:n selvittämisvelvollisuus myös hallintoprosessissa.

Hallintoprosessilain esitöissä on lisäksi vahvistettu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kriteereiksi oikeudenkäynnin tasapuolisuus ja vastavuoroisuus sekä kuulemisperiaate.¹⁵⁵ Nämä kriteerit edellyttävät, että osapuolilla on mahdollisuus tasapuolisesti ja vastavuoroisesti osallistua käsittelyyn, jotta asia tulee hallintotuomioistuimessa selvitettyksi. Nämä korostuvat etenkin yksityisen asianosaisen prosessuaalisissa oikeuksissa. Yhtiö vaatii siten tulla kuulluksi asian selvittämisessä edistääkseen samalla osaltaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tasapuolisuutta ja vastavuoroisuutta.

Oikeuskirjallisuudessa on vahvistettu, että asian selvittäminen edellyttää riittävästi faktaperusteista informaatiota. Lisäksi tuomioistuimen tehtäviin kuuluu arvioida saatua ja hankittua selvitystä sekä "*saada ja hankkia myös päätöksenteossa sovellettavaa oikeutta määrittelevää informaatiota ja siihen kohdistuvia vaatimuksia*".¹⁵⁶ Jotta Muutoksenhaunalaisen Päätöksen lainmukaisuus saadaan ratkaistua, on hallintotuomioistuimen selvittettävä siihen vaikuttava tosiseikasto riittävällä tavalla.

Koska asiaa ei ole AVI:ssa ratkaistu asianmukaisten selvitysten perusteella, edellyttää Yhtiön oikeusturva asian selvittämistä hallintoprosessilain mukaisesti Vaasan hallinto-oikeudessa. Asiassa ei voida tehdä ratkaisua hallintoprosessilain 37 §:n ja EIS:n 6(1) artiklan vaatimukset huomioon ottaen ilman, että asia on selvitetty.

Näiden velvoitteiden täyttämiseksi on välttämätöntä, että asian käsittelyssä Vaasan hallinto-oikeudessa pyydetään lausunto Lukelta, järjestetään katselmus, veloitetaan Luke esittämään edellä mainitut asiakirjat ja järjestetään suullinen käsittely edellä mainittujen henkilöiden kuulemiseksi.

Vaasan hallinto-oikeuden tulee pyytää perusteltu lausunto Lukelta Muutoksenhaunalaisen Päätökseen liittyvästä kalataloudellisesta vahinkoarviosta ja sen osatekijöistä. Tämä on välttämätöntä sen takia, ettei Luken edellä mainitusta kahden sivun lausunnosta ilmene, mihin tietoihin ja selvityksiin lausunto perustuu.

Yhtiön tulee myös saada tutustua kaikkiin näihin tietoihin ja selvityksiin, ja Luke tulee siksi velvoittaa esittämään kaikki asiakirjat, jotka ovat vaikuttaneet edellä mainittuun

¹⁵³ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Helsinki 2023, s. 879.

¹⁵⁴ HE 29/2018 vp (37 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 104.

¹⁵⁵ HE 29/2018 vp (37 §:n yksityiskohtaiset perustelut), s. 103.

¹⁵⁶ Mäenpää, Olli: Hallinto-oikeus. Helsinki 2023, s. 1013.

ja mahdollisesti Vaasan hallinto-oikeuden pyynnöstä annettavaan uuteen lausuntoon.

Edelleen asiassa tulee järjestää katselmus Yhtiön Ossauskosken kalanviljelylaitoksella, jotta Vaasan hallinto-oikeus saa oikean kuvan kalanviljelyn nykyisestä tilasta ja siitä, mitä Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisen istutusvelvoitteen toteuttaminen käytännössä tarkoittaisi.

Suullinen käsittely, jossa kuullaan Luken edellä mainitun lausunnon laatineita henkilöitä ja myös Yhtiön kalataloudellisen selvityksen (liite 5) laatineita asiantuntijoita, on välttämätön, jotta oikea vahinkoarvio saadaan selvitettyä hallintoprosessilain 37 §:n ja EIS:n 6 artiklan edellyttämällä tavalla.

Kuten edellä kohdassa 4.3.6.3 ja liitteessä 5 tarkemmin käsitellään, Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mukaisella velvoitekokonaisuudella on suoria vesivoiman ja edelleen säätövoiman tuotantoedellytyksiä heikentäviä kustannusvaikutuksia, jotka ovat merkittäviä. Jäljempänä kohdassa 6 käsitellään vesivoiman tuotannon, vesivoiman tuottaman säätövoiman ja Muutoksenhaunalaisen Päätöksen yhteiskunnallista merkitystä, mitä Yhtiö haluaa myös tässä valituksessa korostaa. Asian laadun ja korostuneen merkityksen vuoksi suullisessa käsittelyssä tulisi Yhtiön näkemyksen mukaan kuulla myös kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj:n, Energiaviraston ja Huoltovarmuuskeskuksen edustajia, jotta vesivoiman merkitys Suomen sähköjärjestelmän, sähkömarkkinoiden ja energiahuoltovarmuuden kannalta tulee asiassa riittävästi ja objektiivisesti selvitettyksi.

4.6 Uudistettavat perusteet ja perustelut

Edellä esitetyn lisäksi Yhtiö uudistaa kaiken Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen johtaneen prosessin aikana AVI:lle esittämänsä sellaisena kuin se ilmenee seuraavista kokonaisuuksista:

- Yhtiön ja PVO-Vesivoima Oy:n prosessiväitekirjelmä AVI:lle, päivätty 18.10.2017 (kyseinen prosessiväitekirjelmä on myös Muutoksenhaunalaisen Päätöksen liitteenä 2 olevan muistutuksen liitteenä)
- Yhtiön kirjelmä AVI:lle Hakemuksen kalataloudellisista, yhteiskunnallisista ja taloudellisista virheistä, päivätty 28.1.2019
- Yhtiön muistutus, päivätty 9.8.2020, liitteineen (kyseinen muistutus on myös Muutoksenhaunalaisen Päätöksen liitteenä 2)
- Yhtiön vastaselitys, päivätty 15.11.2021, liitteineen
- Yhtiön toinen vastaselitys, päivätty 23.6.2022, liitteineen
- Yhtiön lisäkirjelmä AVI:lle, päivätty 25.4.2024, liitteineen

Mikäli edellä lueteltu aineisto ei ole Vaasan hallinto-oikeuden käytettävissä, Yhtiö varaa mahdollisuuden täydentää valitustaan kyseisellä aineistolla.

5. Johtopäätökset

Muutoksenhaunalainen Päätös on tässä valituksessa esitetyin perustein ilmeisen lainvastainen. Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen johtaneessa prosessissa on ollut selkeitä menettelyvirheiksi katsottavia puutteita, ja vesilain mukaiset edellytykset Velvoitepäätöksen mukaisen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi vesilain 3 luvun 22 §:n perusteella eivät täyty. Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä asetettu velvoitekokonaisuus ei myöskään sisällöllisesti täytä vesilaissa säädettyjä kalatalousvelvoitteita koskevia edellytyksiä, ja velvoitekokonaisuus on ilmeisen toteuttamiskelvoton. Muutoksenhaunalaisella Päätöksellä määrätyn kompensaation laajuus perustuu vahinkoarvioon, jota ei ole perusteltu ja joka on selvästi virheellinen.

Ottaen huomioon Muutoksenhaunalaisen Päätöksen mittavat kustannus- ja muut vaikutukset, tässä asiassa korostuu Vaasan hallinto-oikeuden velvollisuus huolehtia, että asia tulee riittävästi selvitettyksi.

6. Lopuksi

Yhtiö on Suomen suurin vesivoiman tuottaja. Kemijoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden tarkoitus on kalastukselle ja kalakannoille aiheutuvan vahingon ehkäiseminen ja vähentäminen, mutta velvoitteiden muuttamisen vaikutukset ulottuvat tätä laajemmalle. Kalankulun järjestämistä koskevilla ratkaisulla on merkittäviä vaikutuksia vesivoiman ja säätövoiman tuotantoedellytyksiin, eivätkä mittavat vaikutukset rajoitu ainoastaan näiden ratkaisujen toteuttamiseen. Lainvoimaisten lupien lain adaptiiviseen soveltamiseen perustuva mahdollisesti jatkuva muuttaminen heikentää investointiedellytyksiä sekä nykyisten vesivoimaloiden peruskorjauksiin että uusinvestointeihin, mm. pumppuvoimaloihin. Tämä vaikuttaa myös laajemmin Suomen maineeseen ja investointien suuntautumiseen Suomeen. Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muuttamisessa ei näin ollen ole kyse pelkästään Yhtiön toimintaedellytysten ratkaisemisesta vaan erittäin merkittävistä yhteiskunnallisista intresseistä.

Lisäksi, kuten liitteessä 6 on tarkemmin kuvailtu, Yhtiö huomauttaa, että Hakemuksen mukaisista velvoitteista olisi aiheutunut sille lähes miljardin euron kustannukset ja menetykset. Mikäli Yhtiölle asetettaisiin Hakemuksen mukaisia velvoitteita, kuten kalankulun mahdollistavien rakenteiden toimivuusvaatimuksia, olisivat velvoitteiden tarkistamisen kustannukset näin ollen ennennäkemättömän suuret.¹⁵⁷

Yhtiö on tuonut Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen johtaneessa prosessissa esiin, että Yhtiön toimintaedellytyksiin puuttuminen Hakemuksen mukaisesti tarkoittaisi vesivoiman tuotantoedellytysten vaarantumista kansallisella tasolla. Tällä olisi ensinnäkin välittömiä vaikutuksia Suomen sähköjärjestelmän toimintaan ja energiahuoltovarmuuteen, mikä aiheuttaisi suoria yhteiskunnallisia kustannuksia. Vesivoiman merkitystä Suomen sähköjärjestelmän toiminnalle ja energiahuoltovarmuudelle ovat korostaneet mm. kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj sekä

¹⁵⁷ Ks. liite 6.

Huoltovarmuuskeskus lausunnoissaan, jotka Yhtiö toimitti Muutoksenhaunalaiseen Päätökseen johtaneessa prosessissa AVI:lle.

Yhtiön toimintaedellytyksiin puuttuminen vaikeuttaisi myös Suomen ilmasto- ja energiapoliittisten tavoitteiden saavuttamista. Vesivoima ja etenkin vesivoimalla tuotettu säätövoima ovat keskiössä ilmastonmuutoksen torjunnassa: yhteiskunnan sähköistyessä ja siirtyessä yhä enenevässä määrin sellaisiin uusiutuviin energiantuotantomuotoihin kuin tuuli- ja aurinkoenergia, jotka eivät tarjoa säätömahdollisuutta, sähköjärjestelmän toimivuus edellyttää, että käytössä on riittävästi myös uusiutuvalla energialla tuotettua säätövoimaa. Vesivoima on tässä ratkaisevan tärkeässä asemassa. Esimerkkinä vesivoiman kiistattomasta merkityksestä ilmastonmuutoksen torjunnassa voidaan mainita esimerkiksi Suomen ilmasto- ja energiastrategia, jossa mm. todetaan, että *"vesivoima on vielä pitkään keskeisin joustava resurssi sähköjärjestelmässä ja avainasemassa sääriippuvaisen sähköntuotannon kasvun mahdollistajana"*.¹⁵⁸

Nyt ratkaistavana olevalla asialla ei ole merkitystä pelkästään koko vesivoimatoimialalle, vaan laajemmin muillekin toimialoille. On selvää, että riski toiminnan edellyttämien lainvoimaisten lupien pysyvyyssuojan laajamittaisesta murtamisesta jälkikäteisesti romuttaa investointiedellytykset uusiin hankkeisiin. Tällainen kehityssuunta tulisi johtamaan siihen, että esimerkiksi puhtaan siirtymän vaatimat investoinnit suunnattaisiin sellaisiin maihin, joissa investointiympäristö on vakaampi ja ennakoitavampi ja omaisuudensuojan periaate on vahva.

Yhtiön pitkän aikavälin tavoitteena on vaelluskalakantojen palauttaminen Kemijokeen vapaaehtoisin toimin, ja Yhtiö on sitoutunut myös vaelluskalojen vaellusyhteyksien luomiseen Ounasjoelle sekä virtavesien elinympäristökunnostuksien toteuttamiseen. Yhtiö suunnittelee ja toteuttaa vaelluskalakantojen palauttamiseen liittyvät toimenpiteet yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Yhtiö etenee vaelluskalojen palauttamisessa vaiheittain ja tutkimuksista sekä tuloksista jatkuvasti oppien ja tekee jo nyt laaja-alaista yhteistyötä muun muassa tutkimuslaitosten, viranomaisten sekä paikallisten osakaskuntien ja järjestöjen kanssa. Tätä arvokasta työtä vaelluskalakantojen palauttamiseksi tulee kuitenkin edistää siten, ettei samalla vaaranneta vesi- ja säätövoiman tuotantoedellytyksiä ja sitä myöten Suomessa energiahuoltovarmuuden, yhteiskunnan hiilineutraalisuuden ja puhtaan siirtymän eteen tehtyä työtä.

7. Liitteet

Liite 1	Pohjois-Suomen aluehallintoviraston 29.7.2024 antama päätös nro 97/2024, dnro PSAVI/932/2017 (Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi)
Liite 2	Selvitys Muutoksenhaunalaisen Päätöksen kustannuksista

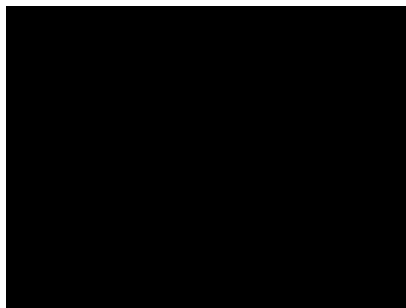
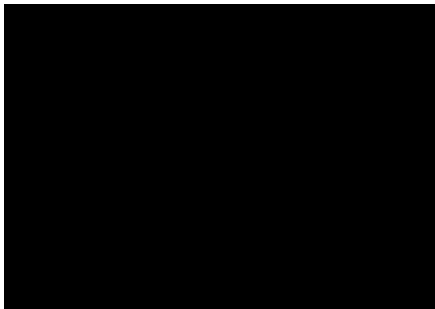
¹⁵⁸ Hiilineutraali Suomi 2035 – kansallinen ilmasto- ja energiastrategia. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:53, s. 182.

- Liite 3** [REDACTED] oikeudellinen
asiantuntijalausunto, 23.8.2024
- Liite 4** [REDACTED] oikeudellinen
asiantuntijalausunto, 15.1.2020
- Liite 5** Analyysi Muutoksenhaunalaisten Päätöksen kalataloudellisista perusteista
- Liite 6** Yhtiön lisäkirjelmän liitteenä toimitettu päivitetty arvio kalatalousvelvoitemuutoksen kokonaismenetyksistä, 15.4.2024

Kemijoki Oy

Helsingissä, 3. syyskuuta 2024

Laati:

Valitus 9

WWF *for a living planet*

WWF
Lintulahdenkatu 10
00500 HELSINKI

Puh: (09) 7740 100
Faksi: (09) 7740 2139
www.wwf.fi, www.panda.org

Vaasan hallinto-oikeudelle
(vaasa.hao@oikeus.fi)

4.9.2024

VALITUS KALATALOUSVELVOITTEIDEN MUUTTAMISESTA

ASIA: Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi, Nro 97/2024 Dnro PSAVI/932/2017

* Hakijana asiassa on ollut Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut

MUUTOKSENHAKIJA

Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature, Suomen rahasto sr
("WWF Suomi")
Lintulahdenkatu 10, 00500 Helsinki

WWF Suomi on rekisteröity säätiö. Säätiön tarkoituksena on "...vaalia luontoa Suomessa ja ulkomailla toimimalla luonnonvaraisten alueiden säästämiseksi ja hoitamiseksi sekä uhanalaisten eläin- ja kasvilajien varjelemiseksi." Kaikki suomalaiset vaelluskalalajit ovat uhanalaisia. WWF Suomen toiminta-alue on koko Suomi. Virtavesityö on yksi keskeisistä tavoista, joilla WWF Suomi toteuttaa ympäristön- ja luonnonsuojelua.

PROSESSIOSOITE

[REDACTED]
Lintulahdenkatu 10, 00500 Helsinki
puh. [REDACTED]
sähköposti: [REDACTED]

Valitusaika

Valitusaika päättyy valitusosoituksen mukaan 4.9.2024

1. VAATIMUKSET

WWF Suomi katsoo, että muutetut kalatalousvelvoitteet eivät vastaa niitä vaatimuksia, jolle ne tulisi voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti asettaa. Vesilain (587/2011) 3:14 §:ää ja 3:22 §:ää, jotka säätelevät kalatalousvelvoitteiden asettamista, ei ole tulkittu vesipuitedirektiivin (VPD) (2000/60/EY) asettamien unionioikeudellisten velvoitteiden edellyttämällä tavalla.

EU-oikeuden tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi muutoksenhakija vaatii, että Vaasan hallinto-oikeus muuttaa aluehallintoviraston päätöstä (Nro 97/2024 Dnro PSAVI/932/2017) seuraavasti:

1.1 Muuttamalla määräystä 1 siten, että sen kappaleet 3, 4 ja 5 korvataan seuraavalla muotoilulla:

”Kalan kulun mahdollistavat rakenteet tulee suunnitella ja toteuttaa siten, että ne soveltuvat parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen kaikille Kemijoen alkuperäisille kalalajeille (ml. vaellussiika, ankerias ja nahkiainen), ja että ekologinen jatkumo toteutuu ympärivuotisesti. Lisäksi vaellusrakenteiden vesitys tulee määrittellä määrällisesti, laadullisesti ja ajallisesti riittäväksi voimalaitoskohtaisesti siten, että ne toteuttavat vaatimusta riittävästä ympäristövirtaamasta.”

1.2 Hyväksymällä hakijan vaatimukset 1 b) ja 1 d)

1 b) *Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevasta lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoitteet tulee saavuttaa 5 vuoden kuluttua siitä, kun kalatiet ovat valmistuneet.*

1 d) *Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitit tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevasta vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun.*

1.3 Muuttamalla määräystä 5 siten, että se vastaa hakijan vaatimuksen 5 kohdan ”Merivaellualueet” alakohdissa a) ja b) esitettyä

a) *Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueille tulee tehdä lohien ja meritaimenen kotiutusistutuksia suhteutettuna poikastuotantopinta-alaan. Pääosa lohien kotiutusistutuksista tulee kohdentaa Ounasjoen vesistöalueelle ja meritaimenen istutukset Kemi- ja Ounasjoen sivujokiin. Istutusmäärän tulee vastata yhteensä*

vähintään 2 miljoonaa yksivuotiasta lohenpoikasta/vuosi ja 200 000 yksivuotiasta meritaimenen poikasta/vuosi. Istutusmääriä voidaan sopeutuvan velvoitehoidon periaatteilla tarkistaa kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla, mikäli vesistöalueen kalakantojen seurannassa todennetaan merkittävää luonnonpoikastuotantoa. Kotiutusistutuksissa voidaan käyttää mätiä ja eri-ikäisiä poikasia. Istutuspoikasten iästä sovitaan kalatalousviranomaisen kanssa. Kotiutusistutusten toimeenpano tulee aloittaa heti seuraavassa kalanviljelyn tuotantokierrossa muutoshakemuksen tultua ratkaistuksi.

b) *Kemijoen edustan merialueelle ja Kemijokisuuhun tulee istuttaa 700 000 lohen, vähintään 14 cm:n sekä 100 000 meritaimenen, vähintään 18 cm:n pituista vaelluspoikasta. Enintään 50 % lohen ja taimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.*

1.4 Hyväksymällä hakijan vaatimuksen 2

Ossauskosken, Petjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen.

1.5 Hyväksymällä hakijan vaatimuksen 3 siltä osin, kuin vaatimuksessa vaaditaan asettamaan *Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijoiden velvoitteeksi hakea rakentamislupaa ja toteuttaa kalatiet. Hakijan vaatimuksesta poiketen rakentamislupa tulee osoittaa haettavaksi viimeistään vuoteen 2027 mennessä.*

2. VALITUKSEN PERUSTELUT

2.1 Yleistä

Aluehallintovirasto (AVI) on arvioinut, että Kemijoen kalatalousvelvoitteita koskevien päätösten (PSVEO nro 78/79/II, 28.12.1979 ja KHO nro 8620/80, 30.5.1980) antamisen jälkeen olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Tästä syystä AVI on päättänyt muuttaa Pohjois-Suomen vesioikeuden 28.12.1979 antamallaan päätöksellä nro 78/79/II määräämää ja korkeimman hallinto-oikeuden 30.5.1980 päätöksellään nro 2860/80 muuttamaa Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitetta.

Vesilain kalatalousvelvoitteiden muuttamista koskevan 3:22 §:n perimmäisenä tarkoituksena on katsottu olevan sen varmistaminen, että kalatalousvelvoitteet saadaan vastaamaan sitä tasoa, jolle ne tulisi voimassa olevan lainsäädännön perusteella asettaa.¹ Kemijoen kalatalousvelvoitteiden asettamista koskevien päätösten antamisen jälkeen voimaan on tullut EU:n vesipuitedirektiivi. Viranomaisilla on velvollisuus tulkita kansallista lainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti. Huomioon on otettava myös EU-oikeudellinen soft-law aineisto, kuten erilaiset ohjeasiakirjat ja suositukset.²

Vesipuitedirektiivi asettaa Suomelle oikeudellisen velvoitteen³ saavuttaa voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien hyvä ekologinen potentiaali/hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila vuoteen 2027 mennessä (VPD 4(1)(a)(iii) ja 4(4) artiklat). Vesimuodostumien ekologinen potentiaali määritetään suhteessa toimenpiteiden kautta saavutettavissa olevaan parhaaseen tilaan. Voimalliset, joita valituksenalainen päätös koskee, sijaitsevat voimakkaasti muutetuiksi nimetyillä Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumilla. Molempien vesimuodostumien ekologinen tila on arvioitu tyydyttäväksi suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan.⁴

Vesipuitedirektiiviä koskevan CIS-ohjeasiakirjan mukaan hyvää ekologista potentiaalia ei ole mahdollista saavuttaa ilman, että päästään lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa eli tilaa, joka on niin lähellä häiriötöntä ekologista jatkumoa kuin mahdollista. Ekologisella jatkumolla tarkoitetaan muun muassa organismien liikkeitä vesiekosysteemissä, ja sillä varmistetaan, että pintavesityypille ominaisten vedessä elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertonsa itseään ylläpitävinä kantoina.⁵

Valituksenalaisen päätöksen mukaisten kalatalousvelvoitteiden tulisi siis olla sellaiset, jotka mahdollistavat Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumien hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamisen. Koska vesimuodostumien hyvän ekologisen potentiaalin saavuttaminen ei ole mahdollista ilman, että niissä päästäisiin lähelle niin häiriötöntä ekologista jatkumoa kuin mahdollista, uusien kalatalousvelvoitteiden tulisi taata riittävän ekologisen jatkumon toteutuminen. Tältä osin määräyksiin liittyy puutteita, jonka vuoksi niihin tulee tehdä WWF Suomen vaatimat muutokset.

WWF Suomen määräyksiin vaatimat muutokset ovat yhdenmukaisia komission Suomelle antamien suositusten kanssa, joiden mukaan Suomen tulisi tarkistaa kaikki olemassa olevat vesivoimaluvat vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamiseksi,

¹ Hollo 2010, s.7

² Ks. Asia C-322/88, Salvatore Grimaldi v Fonds des maladies professionnelles, kohta 18 ja asia C-106/89, Marleasing, 8 kohta

³ Tilatavoitteiden oikeudellinen velvoittavuus on todettu Euroopan unionin tuomioistuimen tuomiossa C-461/13 Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. v. Saksa, kohdat 39, 41 ja 43.

⁴ Karjalainen ym. 2022 s. 64

⁵ Euroopan komissio 2019a, s. 32–33

erityisesti ekologisen virtaaman, kalateiden ja muiden haittojen lieventämistoimenpiteiden osalta.⁶

2.2 Perustelut vaatimukseen määräyksen 1 muuttamisesta

Määräyksessä 1 luvanhaltijoille asetetaan selvitys- ja suunnitteluvollisuus kalankulun mahdollistavista rakenteista. Määräyksen kappaleen 3 mukaan kalankulun mahdollistavat rakenteet on suunniteltava siten, että ne soveltuvat vähintään lohen ja meritaimenen ylös- ja alasvaellukseen. Kappaleissa 5 ja 6 tähän vaatimukseen esitetään täsmennyksiä muun muassa veden johtamiseen sekä rakenteiden käyttöaikaan liittyen.

WWF Suomi katsoo, että määräyksen 1 kappaleet 3, 5 ja 6, jotka varmistavat kalankulun mahdollistavien rakenteiden soveltuvuuden vain lohelle ja meritaimenelle, mutta sivuuttavat esimerkiksi vaellussiian, ankeriaan ja nahkiaisien, eivät ole riittäviä varmistamaan, että Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumissa päästäisiin lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa, joka on edellytys sille, että vesimuodostumat voivat saavuttaa hyvän ekologisen potentiaalin.

Tämä johtuu siitä, että vaatimus päästä lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa ei priorisoi mitään tiettyjä kala- tai eliölajeja. Ekologisen jatkumon tarkoituksena on varmistaa, että pintavesityypille ominaisten vedessä elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertonsa itseään ylläpitävinä kantoina.⁷ WWF Suomen näkemyksen mukaan on selvää, ettei vaatimusta päästä lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa voida täyttää asettamalla tietyille lajeille vain istutusvelvoitteita, kuten päätöksessä on esimerkiksi vaellussiian osalta tehty.

Hyvän ekologisen potentiaalin saavuttaminen edellyttää ekologisen jatkumon ohella ympäristövirtaamaan huomioon ottamista. Euroopan komissio on kehottanut Suomea vuonna 2019 toimeenpanemaan ympäristövirtaaman kaikilla vesienhoitoalueilla.⁸ CIS-ohjeasiakirjan mukaan voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa ympäristövirtaaman on oltava sellainen, että se ei estä hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamista.⁹ Suomen ympäristökeskus on julkaissut vuonna 2023 priorisointikriteeristöt ja menetelmät, joilla voidaan alustavasti arvioida ja tunnistaa ympäristövirtaaman kannalta parhaat kohteet.¹⁰

⁶ Euroopan komissio 2019b, s. 22

⁷ Euroopan komissio 2019a, s. 32–33

⁸ Euroopan komissio 2019b, s. 22

⁹ Euroopan komissio 2019a, s.132

¹⁰ Hellsten, Koljonen ja Turunen 2023

WWF Suomen näkemyksen mukaan, jotta Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumat voisivat saavuttaa hyvän ekologisen potentiaalin, luvanhaltijat tulisi määräyksessä 1 nimenomaisesti velvoittaa suunnittelemaan kalankulun mahdollistavat rakenteet siten, että ne täyttävät voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa ympäristövirtaamalle asetetut vesipuidedirektiiviin pohjautuvat kriteerit.

Edellä mainitun perusteella WWF Suomi katsoo, että 1 määräyksen kappaleet 3, 5 ja 6 tulisi korvata seuraavalla muotoilulla, jotta määräys olisi yhdenmukainen vesipuidedirektiivin mukaisten vaatimusten kanssa:

Kalankulun mahdollistavat rakenteet tulee suunnitella ja toteuttaa siten, että ne soveltuvat kaikille Kemijoen alkuperäisille kalalajeille (ml. vaellussiika, ankerias ja nahkiainen), ja että ekologinen jatkumo toteutuu ympärivuotisesti. Lisäksi vaellusrakenteiden vesitys tulee määrittellä määrällisesti, laadullisesti ja ajallisesti riittäväksi voimalaitoskohtaisesti siten, että ne toteuttavat vaatimusta riittävästä ympäristövirtaamasta.

2.3 Perustelut vaatimukseen hyväksyä hakijan vaatimukset 1 b) ja 1 d) koskien kalateille asetettavia prosenttiperusteisia toimivuusvaatimuksia

Aluehallintovirasto ei ole asettanut määräyksissään kalateiden toimivuudelle hakijan vaatimusten 1 b) ja 1 d) mukaisia prosenttiperusteisia toimivuusvaatimuksia. WWF Suomi haluaa huomauttaa, että nousevien kalojen määrän arviointi on mahdollista esimerkiksi kaikuluotaus- ja merkintätutkimuksen avulla,¹¹ ja että näihin arvioihin perustuvat prosenttiperusteiset toimivuusvaatimukset ovat tärkeitä sen varmistamiseksi, että kalatiet tosiasiallisesti takaavat riittävän ekologisen jatkumon toteutumisen. Ilman varmuutta kalateiden riittävästä ekologista jatkumoa toteuttavasta funktiosta, Suomi ei voi olla varma, että se pystyy täyttämään unionioikeudellisen velvollisuutensa saavuttaa Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumien hyvän ekologisen potentiaalin. Mitattavat ennalta määrätyt toimivuusvaatimukset ovat myös keskeisiä sen varmistamiseksi, että kalatalousvelvoitteet tosiasiallisesti ehkäisevät ja vähentävät voimalaitosrakentamisesta kalastolle aiheutuneita vahinkoja vesilain 3:14 §:n mukaisesti.

WWF Suomen näkemyksen mukaan hakijan vaatimukset 1 d) ja 1 b) tulee hyväksyä, jotta voidaan varmistaa, että uudet kalatalousvelvoitteet todella vastaavat vesilain 3:14 §:n ja 3: 22 §:n mukaisia vaatimuksia, kun niiden tulkinnessa huomioidaan myös vesipuidedirektiivin vesimuodostumien tilatavoitteita koskevat velvoitteet (VPD 4(1)(a)(iii)).

2.4 Perustelut vaatimukseen muuttaa määräys 5 hakijan vaatimusten mukaiseksi

Pienpoikasistutukset ovat tärkeä tukitoimenpide virtavesialueilla luontaisen elinkierron käynnistämisen ensi vaiheessa. Aluehallintovirasto on kuitenkin päättänyt nostaa

¹¹ Ks. esim. Erkinaro ym. 2022

merkittävästi hakijan vaatimukseen verrattuna lohen ja meritaimenen vaelluspoikasten vuosittaisia istutusmääriä Kemijoen vesistöön ja mereen Kemijoen suualueelle.¹² Hallituksen esityksen (HE 277/2009 vp) mukaan vesilain 3:14 §:n mukaisten kalatalousvelvoitteiden tausta on kalanhoidollinen. Niillä pyritään muuan muassa ehkäisemään kalastolle syntyviä vahinkoja ja haittoja. Erilaisten hoitotoimenpiteiden tulee olla esityksen mukaan samanarvoisessa asemassa, ja niiden tulee olla tapauskohtaisesti valittavissa siten, että käytettävissä olevilla resursseilla saavutetaan suurin hyöty.

Hallituksen esityksen perustelut on laadittu kuitenkin ennen kuin Euroopan unionin tuomioistuin antoi tuomionsa C-461/13, joka vahvisti vesipuidedirektiivin mukaisten vesistöjen tilatavoitteiden oikeudellisen velvoittavuuden.¹³ WWF Suomen näkemyksen mukaan, ottaen huomioon direktiivin tulkintavaikutus, on selvää, että vesilain 3:14 §:n mukaiset kalatalousvelvoitteet tulee asettaa tavalla, joka takaa hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamisen. Koska hyvää ekologista potentiaalia ei ole mahdollista saavuttaa ilman, että vesimuodostumassa päästään lähelle niin häiriötöntä ekologista jatkumoa kuin mahdollista,¹⁴ kalatalousvelvoitteiden painopisteen tulisi olla kalankulun mahdollistavien rakenteiden perustamisessa.

Aluehallintovirasto on todennut päätöksessään, että osittain itseään ylläpitävät luontaisesti lisääntyvät lohi- ja meritaimenkannat ovat pitkällä aikavälillä istutuksia tuloksellisempi tapa hoitaa lohi- ja meritaimenkantoja. AVI:n päätöksen määräyksessä 5 asetetut korkeat istutusvelvoitteet eivät kuitenkaan ohjaa luvanhaltijoita kompensoimaan voimallistoiminnasta aiheutuneita poikastuotannon menetyksiä tehokkaasti toimivilla kalannousun mahdollistavilla rakenteilla, jotka varmistaisivat pääsyn lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa.

Laajaan DNA-aineistoon perustuvan ruotsalaistutkimuksen mukaan, Itämeren alueella tehdyt mittavat vaelluspoikasistutukset ovat aiheuttaneet luonnonlohikantojen perimän yksipuolistumista¹⁵. Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset indikoivat, että istutettujen lohien eksyminen luonnonkantajokiin on johtanut eri lohikantojen välisten perinnöllisten erojen kaventumiseen. Tulokset korostavat mittavien kalanistutusten potentiaalisesti haitallisia vaikutuksia luonnonlohikantojen sopeutumiskykyyn ja elinkelpoisuuteen. WWF Suomi katsoo, että laitosviljelystä peräisin olevien poikasten istuttamiseen tulee näin ollen suhtautua suurella varovaisuudella, ja erityisesti välttää jokisuu- ja merialueelle tehtävien istutusten lisäämistä.

¹² Lohen vaelluspoikasten osalta aluehallintovirasto on nostanut vuosittaista istutusvelvoitetta hakijan vaatimasta 2,7 miljoonasta yli 3,2 miljoonaan. Vastaavasti aluehallintovirasto on nostanut meritaimenten vaelluspoikasten vuosittaista istutusvelvoitetta hakijan vaatimasta 300 000 poikasesta 575 735 poikaseen.

¹³ Tilatavoitteiden oikeudellinen velvoittavuus on todettu Euroopan unionin tuomioistuimen tuomiossa C-461/13 Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. v. Saksa, kohdat 39, 41 ja 43

¹⁴ Euroopan komissio 2019a, s.33

¹⁵ Östergren ym. 2021

Suuret istutusmäärät voivat myös välillisesti vaikeuttaa pääsyä lähelle vaelluskalakantojen parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa, sillä istutukset ylläpitävät loheen ja meritaimeneen kohdistuvaa suurta pyyntipainetta meri- ja jokisuualueilla.

Edellä mainituin perustein WWF Suomi katsoo, että määräystä 5 tulee muuttaa niin, että istutusmäärät vastaavat hakijan esittämiä vaatimuksia.

2.5 Perustelut vaatimukseen hyväksyä hakijan vaatimus 2 koskien *Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä tehtävää toteutettavuusselvitystä ja suunnitelmaa*

Aluehallintovirasto on hylännyt hakijan vaatimuksen 2, jonka mukaan luvanhaltijoiden tulisi tehdä selvitys ja suunnitelma Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä. Aluehallintovirasto on perustellut päätöstään sillä, että vesittämisestä ennalta arvioiden aiheutuu hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia suhteessa saavutettavissa olevaan kalataloudelliseen hyötyyn, minkä vuoksi vaatimus tulee hylätä vesilain 3 luvun 14 §:n 2 momentin perusteella¹⁶.

Aluehallintoviraston mukaan vanhojen uomien vesittämisestä saatavat hyödyt saattavat jäädä vähäisiksi ja vaikutukset paikallisiksi, eikä vanhojen uomien vesittäminen takaa niissä poikastuotannon onnistumista. Sen sijaan vesittämisestä koituvat kustannukset ovat aluehallintoviraston mukaan ennalta arvioituna merkittävät.

WWF Suomi katsoo, että aluehallintoviraston arvio vanhojen uomien vesittämisen kalataloudellisista hyödyistä ei ole paikkansapitävä. Vähävetisiksi jääneiden vanhojen joenuomien vesittäminen ja kunnostaminen on ensisijaisen tärkeä toimenpide Kemijoen vaelluskalakantojen elvyttämisessä. Huomattava osa vesistöalueen menetetyistä lohen ja vaellussiian poikastuotantoalueista on nimenomaisesti sijainnut pääuoman rakennetun alaosan alueella.

Aluehallintoviraston arvioimiin kustannuksiin liittyen WWF Suomi toteaa, että vesienhoitotoimenpiteiden vaikutuksia vesivoimatuotantoon on tutkittu ja arvioitu vuosina 2023-2024 osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa VHS-säätövoimahankkeessa. Hankkeen seminaarissa 3.6.2024 esiteltyjen tulosten mukaan vesienhoitotoimien sähkömarkkinavaikutukset jäävät vähäisiksi. Vesivoiman luontainen vaihtelu on moninkertaista ympäristösäätelyn aiheuttamiin muutoksiin verrattuna. Lisäksi rajoittava vaikutus kohdistuisi ajoille, jolloin vesivoiman suhteellinen arvo on vähäisin. Arvioiden mukaan ekologisesti merkityksellisiä vaikutuksia saadaan aikaan keskimäärin

¹⁶ Vesilain 3:14 §:n 2 momentin mukaan *kalatalousvelvoitteen toimenpiteiden suorittamisesta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna hankkeesta vastaavalle kohtuuttomia kustannuksia.*

joidenkin prosenttien vähenemällä, mitä ei WWF Suomen näkemyksen mukaan voida nähdä kohtuuttomana kustannuksena.

Vanhon uomien vesittämisen kalataloudellista hyötyä korostaa se, että toimenpide tukee vesipuidedirektiivistä johdettavaa vaatimusta päästä lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa, mikä puolestaan mahdollistaa Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumien hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamisen. Vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen on nimittäin sitä todennäköisempää, mitä vähemmän patoja kalojen on ohitettava lisääntymis- ja syönnösalueiden välillä. Näin ollen on välttämätöntä pyrkiä luomaan luontaista lisääntymistä myös joen alaosille. Vanhien joenuomien kunnostaminen ja niihin juoksutettava ympäristövirtaama mahdollistavat vaelluskalojen lisääntymisen myös rakennutulla jokiosuudella.¹⁷

Ottaen huomioon vanhien uomien vesittämisen kalataloudelliset hyödyt, mukaan lukien niiden merkitys unionioikeudellisen velvoitteen täyttämässä saavuttaa Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumien hyvä ekologinen potentiaali, WWF Suomi katsoo, että hakijan vaatimus 2 tulee hyväksyä.

2.6 Perustelut vaatimukseen hyväksyä hakijan vaatimus 3 siltä osin kuin vaatimuksessa vaaditaan asettamaan *Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijoiden velvoitteeksi hakea rakentamislupaa ja toteuttaa kalatiet*

Aluehallintovirasto on hylännyt hakijan vaatimuksen 3, jonka mukaan Vanttauskosken, Pirttikosken, Seitakorvan ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijat tulisi velvoittaa hakemaan rakentamislupaa kalateille 9 vuoden kuluessa ja toteuttamaan ne 12 vuoden kuluessa siitä, kun valituksenalainen päätös on saanut lainvoiman. Aluehallintoviraston mukaan, koska vaellusyhteyttä ei ole vielä avattu Isohaaran voimalaitosta pidemmälle, on ennenaikaista asettaa velvoite kalannousun ja alaskaelluksen mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta ja hakemusasioiden vireille saattamisesta pidemmälle kuin Kemijoen viidelle alimmalle voimalaitokselle.

WWF Suomi katsoo, ettei hakijan vaatimusta 3 voida pitää ennenaikaisena. Vaatimuksen mukaiset voimalaitokset sijaitsevat Keski-Kemijoen vesimuodostuman alueella, jonka ekologinen tila on arvioitu tyydyttäväksi suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan. Suomella on vesipuidedirektiivistä peräisin oleva EU-oikeudellinen velvoite saavuttaa vesimuodostuman hyvä ekologinen potentiaali vuoteen 2027 mennessä, minkä vuoksi tarve asettaa velvoitteita, jotka varmistavat, että Keski-

¹⁷ Tästä on jo konkreettista näyttöä lijoelta vanhassa luonnonuomassa olevan Uiskarin kalatien osalta. Uiskarin kalatietä on viime vuosina kunnostettu ja siihen on juoksutettu vettä tavanomaista enemmän. Toimenpiteiden ansiosta Uiskarin kalatiessä havaittiin vuonna 2018 ensimmäistä kertaa luonnonkudusta peräisin olevia lohenpoikasia.

Kemijoen vesimuodostuman alueella päästään lähelle niin häiriötöntä ekologista jatkumoa kuin mahdollista, on ilmeinen.

Edellä mainituin perustein WWF Suomi katsoo, että hakijan vaatimus 3 tulee hyväksyä siltä osin kuin vaatimuksessa vaaditaan asettamaan Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijoiden velvoitteeksi hakea rakentamislupaa ja toteuttaa kalatiet. Vesipuidedirektiivin velvoittavan vesimuodostuman tilatavoitteen toteuttamiseksi rakentamislupa tulisi kuitenkin osoittaa haettavaksi viimeistään vuoteen 2027 mennessä hakijan alkuperäisestä vaatimuksesta poiketen.

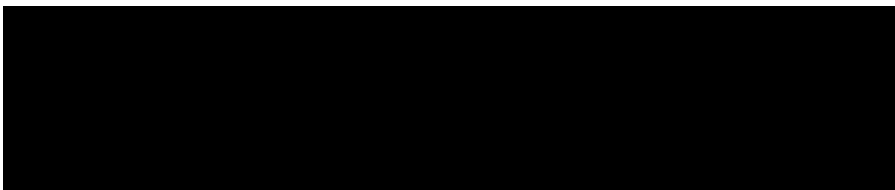
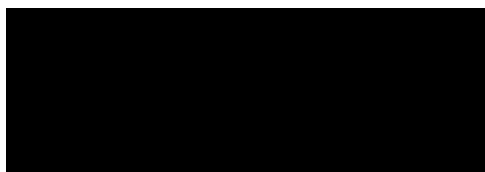
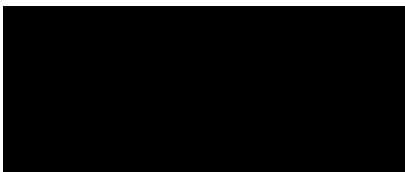
3. YHTEENVETO

WWF Suomi katsoo, että valituksenalaisen päätöksen mukaiset kalatalousvelvoitteita koskevat määräykset eivät ole riittäviä takaamaan sitä, että Ala- ja Keski-Kemijoen vesimuodostumissa päästään lähelle niin häiriötöntä ekologista jatkumoa kuin mahdollista. Tämän vuoksi määräykset eivät myöskään vastaa niitä vaatimuksia, jolle ne tulisi voimassa olevan lainsäädännön mukaan asettaa, koska ne eivät mahdollista vesimuodostumien hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamista vuoteen 2027 mennessä. Koska kyseessä on EU-oikeudellinen velvollisuus, WWF Suomi katsoo, että määräyksiä on välttämätöntä muuttaa WWF Suomen valituksessa esittämällä tavoilla.

WWF Suomi pyytää, että hallinto-oikeus varaa meille tilaisuuden lausua asiassa annettavista vastineista ja lausunnoista.

Helsingissä 4.9.2024

Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund for Nature (WWF), Suomen Rahasto sr

Valmisteluun on osallistunut myös avustava

LÄHTEET:

Kirjallisuus

Erkinaro, Jaakko; Jaukkuri, Mikko; Jääskeläinen, Jarno; Mäntyniemi, Samu; Orell, Panu; Rinnevali, Riku ja van der Meer, Olli: Kemilohi : Isohaaraan palaavan lohipopulaation koko ja lohien hakeutuminen kalateihin vuonna 2021. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 34/2022.

Hellsten, Seppo; Koljonen, Salla ja Turunen, Jarno: Ympäristövirtaaman toimeenpano – Ekologisten hyötyjen arviointiin perustuva kriteeristö ja priorisointimenetelmä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 26/2023.

Hollo, Erkki: Oikeudellinen selvitys kalatalousvelvoitteiden tarkistamisesta Montan sopimuksen valossa. Helsinki 2010.

Karjalainen, Niina; Lindholm, Anne, Pasanen, Jari; Puro-Tahvanen, Annukka; Räinen, Pekka ja Ylikörkkö, Jukka: Kemijoen vesienhoitoalueen toimenpideohjelma vuosille 2022–2027. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Raportteja 3/2022

Östergren, Johan; Palm, Stefan; Gilbey, John; Spong, Göran, Dannewitz, Johan; Königsson, Helena; Persson, John and Vasemägi, Anti: A century of genetic homogenization in Baltic salmon—evidence from archival DNA. Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences Volume 288, Issue 1949, 2021.

<https://doi.org/10.1098/rspb.2020.3147>

Virallislähteet

Euroopan komissio (2019a): COMMON IMPLEMENTATION STRATEGY FOR THE WATER FRAMEWORK DIRECTIVE (2000/60/EC) Guidance Document No. 37 Steps for defining and assessing ecological potential for improving comparability of Heavily Modified Water Bodies. 2019.

Euroopan Komissio (2019b): Commission staff working document: Second river basins management plans - Member State: Finland. SWD (2019) 46 final.

HE 277/2009 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle vesilainsäädännön uudistamiseksi

Oikeustapaukset

EUT C-322/88, *Salvatore Grimaldi v Fonds des maladies professionnelles* (1989)

EUT C-106/89, *Marleasing* (1990)

EUT C-461/13 *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. v. Saksa* (2015)

Valitus 10

Vaasan hallinto-oikeus
Korsholmanpuistikko 43, 4. krs
PL 2024, 65101 Vaasa
vaasa.hao@oikeus.fi

VAASAN HALLINTO-OIKEUDELLE

ASIA

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen valitus Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä nro. 97/2024 asiassa dnro. PSAVI/932/2017 (29.7.2024) koskien Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousvelvoitteiden muuttamista, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi

VALITTAJA JA PROSESSIOSOITE

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Hallituskatu 3 B
96100 Rovaniemi
kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi

myöhemmin ”Lapin ELY-keskus” tai ”ELY-keskus”

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

MÄÄRÄAIKA VALITUKSEN TEKEMISELLE

Valitusaika päättyy 4.9.2024

PÄÄTÖS, JOHON HAETAAN MUUTOSTA

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston (myöhemmin "AVI" tai "aluehallintovirasto") päätös nro. 97/2024 asiassa dnro. PSAVI/932/2017 (29.7.2024) koskien Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousvelvoitteiden muuttamista, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi

PÄÄTÖKSEN KOHDAT, JOIHIN HAETAAN MUUTOSTA

1. AVI:n "Hylätyt vaatimukset" -kappale 4. kohta;
2. AVI:n "Hylätyt vaatimukset" -kappale 3. kohta;
3. AVI:n "Hylätyt vaatimukset" -kappale 8. kohta;
4. AVI:n "Hylätyt vaatimukset" -kappale 1. kohta ja AVI:n "Määräykset" -kappaleen 1. kohta;
5. AVI:n "Määräykset" -kappaleen 3. kohta;
6. AVI:n "Määräykset" -kappaleen 4. kohta;
7. AVI:n "Hylätyt vaatimukset" -kappaleen 5. kohta ja AVI:n "Määräykset" -kappaleen 5. kohta, sekä
8. AVI:n "Määräykset" -kappaleen 6. kohta.
9. AVI:n "Hylätyt vaatimukset" -kappale 5. ja 7. kohta;

1. LAPIN ELY KESKUKSEN VAATIMUKSET; MUUTOKSET, JOITA PÄÄTÖKSEEN VAADITAAN

Lapin ELY-keskus vaatii, että Vaasan hallinto-oikeus:

1. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 3 "Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa päätöksen tultua lainvoimaiseksi." jäljempänä, kappaleessa 2.1 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti;

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

2. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 2 "Ossauskosken, Petäjäsosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen (kohta 8)." jäljempänä, kappaleessa 2.2 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti;
3. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 8 "lupaehtojen tarkistaminen" jäljempänä, kappaleessa 2.3 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti;
4. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on hylännyt osittain hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 1 "kalatievelvoite" jäljempänä, kappaleessa 2.4 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti;
5. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on määrännyt lupamääräyksessään 3. sisävesivelvoitteesta jäljempänä, kappaleessa 2.5 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti;
6. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on määrännyt lupamääräyksessään 4. merialueen siikavelvoitteesta jäljempänä, kappaleessa 2.6 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti;
7. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on määrännyt lupamääräyksessään 5. lohen ja meritaimenen istutusvelvoitteista jäljempänä, kappaleessa 2.7 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti, sekä
8. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on määrännyt lupamääräyksessään 6. kompensatiotarpeesta ja -toimenpiteistä jäljempänä, kappaleessa 2.8 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti.
9. muuttaa päätöstä tässä valituksessa esitetyllä tavalla siltä osin, kun AVI on hylännyt hakemuksessa esitetyn vaatimuksen 4f. ja 7b nahkiaisen seurannasta ja tarkkailusta jäljempänä, kappaleessa 2.9 esitetyn vaatimussisällön ja perusteiden mukaisesti.

2. VAATIMUSTEN PERUSTELUT; PERUSTEET, JOILLA MUUTOKSIA VAADITAAN SEKÄ TARKEMMAT VAATIMUSSISÄLLÖT

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

Lapin ELY-keskus katsoo, että AVI on tarkastellut päätöksessään oikein olosuhteiden muuttumista vesistöalueella ja päättynyt oikeaan lopputulokseen olosuhteiden muuttumisen arvioinnin osalta – olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet vesistöalueella. Lapin ELY-keskus katsoo niin ikään, että kalataloudellinen vahinko on määritelty päätöksessä määrällisesti oikein.

Lapin ELY-keskus katsoo, että Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämät vaatimukset ja/tai toimenpiteet velvoitesisällöksi siirtävät velvoitehoidon painopisteen selkeämmin luontaiseen lisääntymiseen perustuvaan ja pitkäjänteiseen koko jokiekosysteemiä palvelevaan kokonaisuuteen. Lapin ELY-keskus katsoo, että sen hakemuksessaan esittämät velvoitekokonaisuudet vastaavat paremmin niin ikään lain vaatimuksia. Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa esitetyillä velvoitekokonaisuuksilla päästään todennäköisemmin tilanteeseen, jossa käytettävissä olevilla resursseilla saavutetaan suurin hyöty kalataloudellisten vahinkojen kompensoimiseksi. AVI:n päätöksen keskeinen velvoitesisältö heijastelee edelleen vahvasti istutuskeskeistä kompensatiota kalataloudellisten haittojen korvaamiseksi. AVI:n päätöksen velvoitesisältö jää epäselväksi siltä osin, miten luonnonelinkiertoa saadaan elvytettyä. AVI:n päätöksessä lisäksi ongelmalliseksi muodostuu erityisesti lupamääräyksen 1. osalta riittävä tarkkuus ja selkeys velvoitemääräysten noudattamiseksi.

Lapin ELY-keskuksen alkuperäisessä hakemuksessaan esittämät vaatimukset velvoitesisällöksi heijastelevat paremmin luontaiseen lisääntymiseen perustuva ja pitkäjänteistä koko jokiekosysteemin kokonaisuutta palvelevaa velvoitekokonaisuutta. On otettava huomioon, että esimerkiksi kalastuslain esitöissä (HE 192/2014) on todettu, että: "Kalakantojen hoidon osalta tavoitteena on siirtyä istutuskeskeisestä kalavesien hoidosta kalastuksensääntelyyn perustuvaan kalavarojen hoitoon. Vähintään yhden kutukerran periaatetta toteuttaen pyrkimyksenä on, että jatkossa kalakantojen kestävä tuotto perustuisi kalojen luontaiseen lisääntymiseen." Vesilain esitöissä (HE 277/2009) koskien vesilain 3:14:ää todetaan, että: "Hoitotoimenpiteen tai hoitotoimenpiteiden yhdistelmän tulee olla tapauskohtaisesti valittavissa siten, että käytettävissä olevilla resursseilla saavutetaan suurin hyöty." Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan käytettävissä olevilla resursseilla saavutetaan maksimaalinen hyöty, kun velvoitteen keskeinen sisältö painottuu vaelluskalakantojen luontaisen lisääntymisen palauttamiseen - tältä osin AVI:n päätöksessä määrätyt velvoitesisällöt jäävät puutteellisiksi.

AVI on päätöksessään asettanut laajat istutusvelvoitteet, joka voi johtaa tilanteeseen, missä kalateiden suunnittelu ja rakentaminen muodostuu oheisprioriteetiksi ja velvoitekokonaisuus painottuu edelleen istutuksiin. Istutusvelvoitteet ovat sinänsä arvokas kokonaisuus osana velvoitetta, mutta pääpainon tulee olla kalakantojen luontaisessa lisääntymisessä ja

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

jokiekosysteemin kokonaisvaltaisessa parantamisessa sekä luontaisen vaellusyhteyden ja luonnonmukaisen, parhaan saavutettavissa olevan tilan tavoittelemisessa - tätä vaatimusta tukevat kalastuslain ohella kalatiestrategiat, vesienhoitosuunnitelmat ja –toimenpideohjelmat sekä EU:n vesipuidedirektiivi. Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan velvoitehoidon täysimääräisen kompensaation kohdentaminen osaksi sellaisiin toimenpiteisiin, jotka edistävät luonnonkierron palauttamista, kuten mahdollisimman tehokkaasti toimivat kalatiet ja alasvaellusreitit, on aluehallintoviraston päätöstä ekologisempi ja pitkällä aikavälillä todennäköisesti myös kustannustehokkaampi vaihtoehto.

AVI on päätöksessään tarkemmin perustelematta esimerkiksi päättänyt olla sisällyttämättä velvoitteeseen toimivuusvaatimuksia kalateiden osalta (Lapin ELY-keskuksen hakemuksessa esitetty vaatimus 1 b). Lapin ELY-keskus katsoo, että toimivuusvelvoite on perusteltu, vesilain mukainen ja välttämätön osa velvoitesisältöä. Vesilain soveltamiskäytännössä toiminnanharjoittaja vastaa yleensäkin toimenpidevelvoitteiden toteuttamisesta ja niiden tarkoituksen saavuttamisesta. Lapin ELY-keskuksen mukaan on selvää, että luvanhaltija vastaa siitä, että AVI:n päätöksessä todettu kalataloudellinen vahinko korvataan kokonaisuudessaan ja sen korvaaminen kokonaisuudessaan varmistetaan. Ilman toimivuusvelvoitetta kalataloudellisen vahingon korvaamisen arviointi jää kokonaisuudessaan puutteelliseksi. Toimivuusvelvoite ei ole myöskään kohtuuton – luvanhaltijan on vastattava siitä, että sen rakentamat ylös- ja alasvaellusrakenteet tosiasiallisesti ovat toimivia.

AVI on päätöksessään lisäksi epäloogisesti ja lainvastaisesti hylännyt Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämän vaatimuksen teknistä-taloudellisesta ja biologisesta toteutettavuusselvityksestä ja suunnitelmasta vanhojen uomien vesittämiseksi. Vaikka Lapin ELY-keskus on katsonut, että selvitysvelvoite tarvitaan nimenomaan asian selvittämiseksi, on AVI hylännyt selvitysvaatimuksen selvittämällä itse asian ilman asianmukaisia lähtötietoja ja päätenyt hylkäämään selvitysvelvoitteen. AVI ei ole päätöksessään ottanut huomioon vesienhoitolain, vesienhoitosuunnitelman ja –toimenpideohjelman velvoittavuutta siten, kun esimerkiksi korkein hallinto-oikeus on päätöksessään 993/2023 niiden sitovuutta käsitellyt osana viranomaispäätöksiä. Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpideohjelman vuosille 2022-2027:n perusteella on selvää, että päätöksessä on velvoitettava luvanhaltija tekemään Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämän vaatimuksen mukaisesti selvitykset ja suunnitelmat vanhojen uomien vesittämiseksi.

AVI on päätöksessään lisäksi lainvastaisesti hylännyt Lapin ELY-keskuksen hakemuksessaan esittämän vaatimuksen lupaehtojen tarkistamisesta. AVI on hylännyt vaatimuksen virheellisesti

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

epätarkoituksenmukaisuusperusteella. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun 2018:23:n perusteella tällainen määräys voidaan kuitenkin antaa. KHO on lisäksi kyseessä olevassa tapauksessa todennut, että: "Tällaisen lupamääräyksen antaminen on perusteltua sen vuoksi, että luvassa rakennettavaksi määrätyn kalatien toimivuus on epävarmaa, mikä saattaa edellyttää kalatien toimivuuden parantamistoimia myöhemmin." Kansallisessa kalatiestrategiassa (Valtioneuvoston periaatepäätös 2012, s. 12) on todettu, että: "Esitetään tarvittaessa lupaan sisällytettäväksi toimenpiteitä kalojen alasvaelluksen onnistumisen varmistamiseksi ja/tai menetettyjen lisääntymis- ja poikashabitaattien rakentamiseksi ohitusuomiin." Lisäksi edellä mainitussa strategiassa on todettu (s. 17), että: "Kalateiden toimivuutta tulee seurata niiden rakentamisen jälkeen. Näin saadaan tietoa kalatietä käyttävien kalojen määrästä ja lajistosta, mutta myös mahdollisesta rakenteiden ja virtausten säätötarpeesta. Hyvinkin suunnitellussa ja toteutetussa kalatiessä voi esiintyä ongelmia, joiden ratkaiseminen edellyttää muutoksia kalatien rakenteisiin ja vallitseviin virtausolosuhteisiin." Lapin ELY-keskus katsoo, että tässä tapauksessa on vastaavasti ja nimenomaisesti kyse tilanteesta, jossa tarkistamismääräys on tarpeellinen kalateiden toimivuuden varmistamiseksi pitkällä tähtäimellä.

Aluehallintovirasto on käsittelyratkaisussaan todennut, että asia käsitellään kalatalousviranomaisen hakemuksessa ja sen täydennyksissä esitettyjen vaatimusten mukaisessa laajuudessa. Perusteluissaan aluehallintovirasto on todennut, että lausuntoja antaneet viranomaiset tai muut tahot, muistutuksia tehneet asianosaiset tai mielipiteitä ilmaisseet tahot eivät ole tulleet kalatalousviranomaisen ohella kanssahakijoiksi. Tällä perusteella ei kuitenkaan voida jyrkästi rajata asian tutkimisvelvoitetta kalatalousvelvoitteen sisällön osalta. Peruste koskee vain sitä, että muut asianosaiset eivät tule hakijoiksi, mikä on oikein. Hakija-asema ja viranomaisen tutkimisvallan laajuus ovat eri asioita.

Vesilain 3 luvun 22 § säättää siitä, mitä edellytyksiä kalatalousvelvoitteen muuttamiseen on oltava olemassa. Kun nämä edellytykset täyttyvät, on kalatalousvelvoitteen sisältöharkinta tehtävä samalla tavalla kuin velvoitetta ensi kertaa asetettaessa. Ja tässä harkinnassa aluehallintoviraston harkintavaltaa eivät yksityiskohdissaan rajoita esitetyt vaatimukset siitä, miten velvoitetta on muutettava.

Lapin ELY-keskus katsoo, että nyt annettavalla hallinto-oikeuden päätöksellä asiaan on merkittävä ohjaava merkitys siitäkin näkökulmasta, että erityisesti kalatalousvelvoitteiden määräysten täsmällisyyteen, sitovuuteen ja selkeyteen otetaan kantaa tuomioistuimen toimesta. Tämä koskee erityisesti kappaleessa 2.4 esitettyjä näkökohtia siihen, miten tarkasti esimerkiksi parasta käyttökelpoista tekniikkaa tai oikeammin vesiasioissa parhaan käyttökelpoisen tekniikan periaatetta voidaan soveltaa yleisenä ympäristöoikeudellisena periaatteena kalataloutta

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

koskevissa velvoitemääräyksissä. Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan AVI:n päätöksessä kirjatulla yleisluontoisilla kirjauksilla (“paras käyttökelpoinen tekniikka”/ “parhaat kalankulun mahdollistavat käytännöt”) ei voida ratkaista kalatalousvelvoitteen sisältöä niin kuin aluehallintovirasto on sen nyt tehnyt – velvoitteen tulee olla muun muassa kyseisten määräysten osalta selkeämpi, yksityiskohtaisempi ja täsmällisempi. Lisäksi Lapin ELY-keskuksen mukaan olennaiseksi kysymykseksi asiassa nousee se, millä tarkkuudella velvoitesisällön tulee varmistaa kalataloudellisten vahinkojen kompensaaion korvaamisen suhteessa luvanhaltijalle asetettaviin rakenteiden toimivuusvaatimuksiin. Lapin ELY-keskuksen mukaan velvoitesisällössä tulee selkeästi ilmetä luvanhaltijalle asetetut toimivuusvaatimukset rakenteiden toiminnan kannalta sekä se, missä ajassa velvoitteessa olennaisen painoarvon omaavat kalatieratkaisut tulevat olla tosiasiallisesti valmiina ja toiminnassa. Tällä tarkoitetaan sitä, että luvanhaltijan vastuulla tulee olla velvoitteen tosiasiallinen toimivuus, eikä siten rakenteiden toimivuusvaatimukselle määräyksenä tule olla estettä - ja päin vastoin - ilman toimivuusvelvoitetta luvanhaltijan vastuu kalatieratkaisujen toiminnasta jää kyseenalaiseksi. Velvoitteen toteuttamiselle tulee olla selkeä aikaraja, koska muutoin vaarana on asian pitkittyminen ja/tai epäselvyys siitä, millä aikajänteellä velvoitteen olennainen sisältö - vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttaminen – toteutetaan ja/tai saavutetaan.

2.1 Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa päätöksen tultua lainvoimaiseksi

AVI on hylännyt vaatimuksen Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalateitä koskevan vaatimuksen ennenaikaisena. AVI:n näkemyksen mukaan vaiheessa, jossa vaellusyhteyttä ei vielä ole avattu Isohaaran voimalaitosta pidemmälle, on liian aikaista määrätä kalannousun ja alasvaelluksen mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta ja hakemusasioiden vireille saattamisesta pidemmälle kuin Kemijoen viidelle alimmalle voimalaitokselle. AVI:n mukaan tällä päätöksellä suunniteltavaksi määrättyjen rakenteiden tehokkuudesta lohen ja meritaimenen nousun ja alasvaelluksen mahdollistamiseksi on tarpeen saada näyttöä (liite 1, s. 876).

AVI on todennut päätöksessään, että olosuhteet Kemijoella ovat olennaisesti muuttuneet ja näin ollen Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksessä nro 78/79/II (28.12.1979) määrätty kalatalousvelvoite, sellaisena kuin se korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä nro 8620/80 (30.5.1980) on voimassa, on syytä arvioida uudelleen (liite 1, s. 841). Lapin ELY- keskus katsoo, että olosuhteiden olennainen muutos koskee niin ikään Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yläpuolisia vesialueita Kemijoessa ja

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

niiden osalta on nyt vireillä olevan asian yhteydessä annettava asiaratkaisu. Kalatalousvelvoitteen uudelleen arviointi koskee siten kaikkia mainitussa velvoitepäätöksessä mukana olevia hankkeita, eli myös Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksia, säännöstelyrakenteita ja niiden kalataloudellisia vaikutuksia koko Kemijoen vesistöissä. Muutettavia kalatalousvelvoitteita ei voi voida jättää asettamatta niiden osalta, vaan AVI:n olisi tullut määrätä velvoitteet luonnollisesti koko avatun velvoitepäätöksen mukaisia hankkeita ja vaikutusalueita koskien.

AVI on hylännyt vaatimuksen virheellisesti tarkoituksenmukaisuusperusteella. Olennaista Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan on se, että olosuhteiden muuttuminen on todettu päätöksessä koko vesistöalueella - tällöin myös riittävät velvoitteet tulee määrätä koko vesistöalueelle. Tässä tapauksessa AVI ei ole ottanut kantaa millään tavalla osan vesistöalueen velvoitesisältöön, vaan hylännyt velvoitteen ainoastaan ennenaikaisena. Ennenaikainen hylkääminen on perusteena siitäkkin näkökulmasta virheellinen, että ELY-keskus on hakemuksessaan esittänyt niin sanotun porrastuksen kalannousun ja alasvaelluksen mahdollistavien rakenteiden suunnittelusta ja hakemusasioiden vireille saattamisesta koskien Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalateitä - suunnitelma on siis olemassa vesistöalueen kokonaisuudelle mutta AVI on päättänyt sivuuttaa asian kokonaisuudessaan toteamalla vaatimuksen ennenaikaiseksi. Vaatimus ei voi olla ennenaikainen, koska AVI on itse päätöksessään todennut, että olosuhteet ovat muuttuneet vesistöalueelle ja tällöin toimivaltaisen viranomaisen on määrättävä riittävät ja toimivat velvoitteet koko olosuhteiden muuttumista koskevalle vesistöalueelle. Lisäksi kalataloudellinen vahinko ja tarvittavat velvoitteet tulee arvioida ja asettaa huolimatta siitä, millaiseksi mereisten vaelluskalojen vaellusyhteydet ja kyseisten lajien elinolosuhteet muodostuvat.

Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan kyseessä on ennen kaikkea jokiekosysteemin kokonaisuus ja selvä olosuhteiden muutos, joka ulottuu luontaisesti Kemijoen osalta koko joen pituudelle. Aluehallintovirasto on päätöksessään todennut, että "Aluehallintovirasto toteaa, että lohen ja meritaimenen luontainen lisääntyminen on arvokasta sekä kalakannoille itselleen että koko Kemijoen ja Ounasjoen ekosysteemeille. Luontainen lisääntyminen parantaa pitkällä aikavälillä myös vaelluskalakantojen suojelua ja lisää kantojen elinkykyä ja perinnöllistä monimuotoisuutta. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan muutoksesta koituu myös virkistyksellistä ja taloudellista hyötyä sekä joki- että merialueella." Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan Aluehallintoviraston päätelmät pätevät samalla tavalla Kemijoen Vanttauskosken, Pirttikosken ja

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten yläpuolisiin vesialueisiin Kemijoessa.

Lapin ELY-keskus vaatii, että päätöstä muutetaan siten, että velvoitteeseen sisällytetään seuraava velvoitesisältö/ -määräykset:

“Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten luvanhaltijan velvoitteena on hakea rakentamislupa 9 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 12 vuoden kuluessa tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.”

2.2 Ossauskosken, Petäjaskosken ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen

AVI on hylännyt vaatimuksen asian selvittämistä koskevan vaatimuksen. AVI on päätöksessään arvioinut, että vanhojen uomien vesittämisestä saatavat hyödyt saattavat jäädä vähäisiksi ja vaikutukset paikallisiksi. AVI on arvioinut, että asiassa saatujen selvitysten perusteella vesittämisestä ennalta arvioiden aiheutuu hankkeesta vastaavalle kohtuuttomat kustannukset niillä saavutettavaan kalataloudelliseen hyötyyn nähden (liite 1, s. 875).

AVI on toiminut vastoin vesilakia ja hallintolain selvittämisvelvollisuutta tekemällä ilman asiallista selvittämistä johtopäätöksiä vanhojen uomien vesittämisen avulla saavutettavista kalataloushyödyistä. AVI on arvioinut, että kalataloudelliset hyödyt jäävät vähäisiksi - vaikka tätä ei voida edes arvioida ilman selvitystä, joka oli Lapin ELY-keskuksen nimenomainen vaatimus hakemuksessa. AVI:n päätös on lisäksi siltä osin virheellinen, että vesienhoitosuunnitelman ja –toimenpideohjelman sekä Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022-2027 ei ole riittävästi päätöksessä otettu huomioon.

KHO 993/2023: "Korkein hallinto-oikeus katsoo, että arvioinnilta vaadittavassa tarkkuudessa on otettava huomioon erityisesti ne oikeusvaikutukset, joita tilaluokituksella on osana vesienhoitosuunnitelmaa. Vesienhoitolain esitöiden mukaan vesienhoitosuunnitelman tavoitteet eivät aiheuttaisi suoria velvoitteita toiminnan harjoittajille tai kansalaisille, vaan tavoitteet tulisivat sitoviksi erityisesti muun lainsäädännön, lupapäätösten ja mahdollisesti annettavien paikallisten ympäristönsuojelumääräysten kautta. Lailla ei siten luotaisi suoraan yksityisiä koskevia velvoitteita...

Vesienhoitosuunnitelmalla ja siihen sisältyvällä vesimuodostumien tilaluokittelulla on kuitenkin tiettyä sitovuutta. Vesienhoitolain 21 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohtien mukaan vesienhoitosuunnitelman ja

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

toimenpideohjelman tavoitteena on muun ohella, että keinotekoisten ja voimakkaasti muutettujen vesimuodostumien tila ei heikkene ja että niillä on vähintään hyvä saavutettavissa oleva ekologinen tila ja hyvä kemiallinen tila. Tilaluokittelun sitovuus otetaan huomioon muun muassa ratkaistaessa vesien tilaa koskevien vesilain ja ympäristönsuojelulain mukaisia lupia, jolloin tilaluokan merkitys arvioidaan osana hankkeen vaikutusten merkittävyyttä (ks. KHO 2019:166). Lisäksi on mahdollista ottaa huomioon sellaisia tilaluokkaan liittyviä uusia tietoja, jotka eivät ole olleet käytettävissä vesienhoitosuunnitelmia laadittaessa."

Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022-2027 on puolestaan todettu seuraavaa: "Säännöstelyn seurauksena syntyneiden ns. kuivien eli vanhojen uomien ympäristövirtaaman palauttamiseen tähtäävät hankkeet kuuluvat niin ikään säännöstelykäytännön kehittämiseen. Ympäristövirtaaman palauttamisella tarkoitetaan riittävän virtaaman järjestämistä joen ekosysteemin turvaamiseksi tai palauttamiseksi mahdollisimman luonnonmukaiseksi. Ympäristövirtaaman määrittelyä ja käyttömahdollisuuksien selvittämistä esitetään kaikille vesivoimarakentamisen takia vähävetisiksi tai kuiviksi jääneille uomille."

Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022-2027 todetaan lisäksi seuraavaa kappalessa 5.2.1: "Selvitys ohitusratkaisuvaihtoehdoista ja mahdollisuuksista sekä vanhan uoman vesittämismahdollisuuksista ja ympäristövirtaaman määrittely. (koskien Raudanjokea)" ja "Selvitys ohitusratkaisuvaihtoehdoista ja mahdollisuuksista sekä ympäristövirtaamasta. (koskien Keski-Kemijokea)". Toimenpideohjelmassa on esitetty ohitusratkaisujen toteuttamista Ala-Kemijoen neljään voimalaan sekä selvityksiä ympäristövirtaamasta: Keski-Kemijoen ja Raudanjoen alaosa on esitetty luokittuvan tyydyttävään tilaan suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan, mutta toimenpideohjelmaan seuraavalle kaudelle esitetään vain selvityksiä ja ympäristövirtaamista ja ohitusratkaisuista. Tilatavoitteen saavuttamisen ajankohta on asetettu vuoden 2027 jälkeen.

Kalatalousviranomaisen on täydentänyt hakemustaan 31.10.2019 ilmoittamalla tarkoituksena olevan, että Pirttikosken kalatien ja alasvaellusreitit suunnittelun yhteydessä tehtäisiin myös selvitys vanhan uoman vesittämisestä osana kalojen nousun ja alasvaelluksen järjestämistä.

Lapin ELY-keskus vaatii, että päätöstä muutetaan siten, että velvoitteeseen sisällytetään Lapin ELY-keskuksen alkuperäisen hakemuksen mukaisesti seuraava velvoitesisältö:

“Ossauskosken, Petäjäskosken ja Raudanjoen Permantokosken sekä Pirttikosken voimalaitosten vanhojen uomien vesittämisestä on

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

tehtävä teknis-taloudellinen ja biologinen toteutettavuusselvitys ja suunnitelma. Selvitys ja suunnitelma on liitettävä lupaehtojen tarkistamista koskevaan hakemukseen.”

2.3 Lupaehtojen tarkistaminen

Aluehallintoviraston päätöksen mukaan: “Hakemuksen vaatimuksen 8 mukaan luvan haltijat on velvoitettava jättämään hakemus lupaehtojen tarkistamiseksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Aluehallintovirasto toteaa, että tässä asiassa kysymys on vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin tarkoitetusta kalatalousvelvoitteen muuttamisesta, jonka edellytyksenä on se, että olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet. Sanotun lainkohdan mukaan kalataloudellisesti epätarkoituksenmukaisesti osoittautunutta velvoitetta voidaan lisäksi tarkistaa, jos velvoitteen kalataloudellista tulosta voidaan parantaa sen toteuttamiskustannuksia merkittävästi lisäämättä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tässä vaiheessa ei voida olettaa, että nyt määrätty kalatalousvelvoite, jonka toteuttaminen muun muassa kalojen ylös- ja alasvaellusratkaisujen osalta ratkaistaan myöhemmin annettavilla päätöksillä, osoittautuu epätarkoituksenmukaiseksi. Tästä syystä vaatimus määrätä kalatalousvelvoite tarkistettavaksi määräajoin on hylättävä.” (liite 1, s. 880).

Lapin ELY-keskus katsoo, että AVI:n tulkinta on virheellinen ja vaatimuksen hylkääminen on perusteeton. Vesilain mukaisen luvan ja tässä tapauksessa siihen sisältyvän kalatalousvelvoitteen tarkistaminen nimenomaan toiminnanharjoittajan omasta hakemusta on ensiarvoisen tärkeää. Jo nyt vireillä olevan asian käsittely osoittaa yksiselitteisesti sen, kuinka vaikeaa on puuttua selkeästi puutteelliseen velvoitteeseen, vaikka olosuhteet ovat kiistatta muuttuneet. Kun nyt annettava velvoite on vielä voimakkaasti luvan haltijan omaan toimintaan ja aktiivisuuteen nojaava, on ensiarvoisen tärkeää määrätä velvoite tarkistettavaksi hakemuksessa esitetyin tavoin. Asian luonne nyt vireillä olevassa asiassa on sen laatuinen, että velvoitteen määräaikaista tarkistamista koskevaa 3 luvun 20 §:ää tulee soveltaa.

Oikeuskäytännöstä löytyy esimerkkejä, jotka soveltuvat nyt vireillä olevaan asiaan. Esimerkiksi ratkaisun KHO 2018:23 mukaan: "Voimalaitoksista aiheutuu kalan kululle ja kalakannan säilymiselle merkittävää haittaa. Vaikka vesilain 3 luvun 22 §:ssä säädetäänkin erikseen kalatalousmääräysten tarkistamisesta, asiassa on voitu antaa vesilain 3 luvun 20 §:n perusteella lupamääräys kalatien rakentamista ja kalatien toimivuuden tarkkailua koskevien lupamääräysten 3 ja 4 tarkistamisesta. Tällaisen lupamääräyksen antaminen on perusteltua sen vuoksi, että luvassa rakennettavaksi määrätyn kalatien toimivuus on epävarmaa, mikä saattaa edellyttää kalatien toimivuuden parantamistoimia myöhemmin. Tähän nähden on voitu myös asettaa lupamääräys kalatien toimivuuden tarkkailusta sekä mainittujen lupamääräysten 3 ja 4 tarkistamisesta. Kun

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

lupaharkinnan kannalta keskeisen kalatien toimivuus on jäänyt vielä epäselväksi, mainittujen määräysten 3 ja 4 tarkistamista koskevaa harkintaa ei ole syytä jättää vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin soveltamisen varaan, vaan määräysten mahdollinen tarkistaminen on tehtävä lupamääräyksessä 5 tarkoitetun erillisen selvityksen perusteella. Seurantatietojen perusteella on mahdollisuus ottaa kantaa siihen, onko kalatietä esimerkiksi muutettava uoman pohjan tai veden juoksutuksen osalta."

Lapin ELY-keskus katsoo, että edellä mainitun korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen sekä asian luonteen perusteella päätöksessä voidaan ja tulee antaa hakijan esittämän mukaisesti lupamääräys lupaehtojen tarkistamisesta.

Lapin ELY-keskus toteaa, että ylös- ja alasvaellusreittien rakentaminen Keski-Kemijoelle parantaa myös ns. paikallisten kalojen elinolosuhteita. Esimerkiksi Kemijoen vesistössä esiintyvien sisävesialueen taimenkantojen taimenet voivat liikkua Kemijoen pääuoman sisällä sekä pääuoman ja sivuvesien välillä syönnöstäessään tai vaeltaessaan kutualueille. Toisaalta kalatiet voivat parantaa myös kevätkutuihin kalojen (mm. hauki & ahven) elinolosuhteita Keski-Kemijoella esimerkiksi, jos lajeilla on kalateiden rakentamisen myötä nousumahdollisuudet laadultaan paremmille kutualueille.

Lapin ELY-keskus vaatii, että päätöstä muutetaan siten, että velvoitteeseen sisällytetään Lapin ELY-keskuksen alkuperäisen hakemuksen mukaisesti seuraava velvoitesisältö:

“Tämän päätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan ensimmäisessä vaiheessa määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja ovatko toimenpiteet edistäneet merkittävästi hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista. Arvioinnin perusteella tehdään johtopäätökset tarvittavista jatkotoimenpiteistä. Samassa yhteydessä voidaan antaa myös Ossauskosken, Petäjaskosken ja Raudanjoen Permantokosken vanhojen uomien vesittämiseksi tarvittavat määräykset.

Lupaehtojen tarkistamisen yhteydessä tulee määrätä velvoitehoidon toisesta vaiheesta, jossa saatujen kokemusten perusteella voidaan harkita mm. Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken sekä Pirttikosken voimalaitosten kalateihin liittyviä lupaehtoja sekä houkutusvirtaaman määrää ja kalateiden toiminnan tutkimiseen ja kehittämiseen määrättyä rahamäärää ja ylisiirto- ja istutusvelvoitteiden määrää kalateiden toimivuuden ja

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

luonnonpoikastuotannon määrän perusteella sekä tarkkailuvelvoitteen lupaehtoja.”

2.4 Aluehallintoviraston lupamääräys 1.; velvoitemääräykset

Lapin ELY-keskus katsoo, että AVI:n velvoitemääräys 1. on puutteellinen (s. 813). Lähtökohtaisesti velvoitemääräysten tulee olla sitovia, selkeitä ja tarkkoja. AVI:n päätöksessään määräävät velvoitemääräykset ovat riittämättömiä sen varmistamiseksi, että kalataloudellisen vahingon kompensoiminen kokonaisuudessaan varmistetaan. ELY-keskus katsoo, että lisäksi velvoitemääräys on puutteellinen hallintolain näkökulmasta, jonka mukaan “kirjallisesti päätöksestä on selkeästi käytävä ilmi päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu...”. Tällä hetkellä velvoitemääräykset jättävät liiksi tulkinnanvaraa, eivätkä ole riittävän tarkkoja sisällöllisesti jäljempänä esitetyn mukaisesti.

Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan lainmukaisen velvoitemääräyksen kriteereitä ei täyty on muun muassa seuraava lause: “Rakenteet on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.”

Parasta käytettävissä olevaa tekniikkaa ja parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä ei ole määritetty päätöksessä eikä muualla lainsäädännössä eikä niistä ole muutenkaan olemassa yleisesti hyväksyttyä standardia. Tässä suhteessa ympäristönsuojelulainsäädäntö ja vesilainsäädäntö eroavat merkittävällä tavalla toisistaan. Ympäristölainsäädäntö sisältää tarvittavat välineet BAT:n soveltamiseen (ns. BREF-asiakirjat), joten parasta käyttökelpoista tekniikkaa voidaan arvioida toimialoittain laitoskohtaisesti. Vesilainsäädännöstä nämä puuttuvat. Parasta käyttökelpoista tekniikkaa tai oikeammin vesiasioissa parhaan käyttökelpoisen tekniikan periaatetta voidaan soveltaa yleisenä ympäristöoikeudellisena periaatteena. Sillä ei kuitenkaan voida ratkaista kalatalousvelvoitteen sisältöä niin kuin aluehallintovirasto on sen tehnyt. Velvoitemääräys jää hyvästä tarkoituksesta huolimatta kokonaisuudessaan epäselväksi ja laveaksi. Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan kyseisten määräysten osalta tulisi määritellä tarkemmin, mitä niillä tarkoitetaan.

Esimerkiksi KHO 2019:172 päätöksessä on todettu seuraavaa: “Lupapäätöksessä ei kuitenkaan ole määritetty, olisivatko smolttiohjurit rakenteeltaan kiinteitä vai liikuteltavia taikka missä tilanteessa niiden asentaminen olisi tarpeen, eikä päätöksessä myöskään ole arvioitu smolttiohjuren asentamisesta ja käytöstä luvanhaltijalle aiheutuvia kustannuksia. Smolttiohjuren asentamisesta ei ole tietyvästi annettu Suomessa aikaisemmin lupamääräyksiä, eikä niitä ole vielä yleisesti

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

käytössä. Tutkimustyö smolttiohjurien rakenteista ja toimivuudesta on Suomessa parhaillaan käynnissä. Vaelluspoikasten kiinteitä alaslaskukouruja on sinänsä hyväksytty rakennettavaksi voimalaitosten yhteyteen. Muissa maissa käytössä olevat smolttiohjurit vaihtelevat rakenteeltaan ja kustannuksiltaan huomattavasti toisistaan. Kun otetaan huomioon lupaviranomaisen ja kalatalousviranomaisen päätösvallasta edellä lausuttu, lupamääräyksen 4 sisältö jää siten avoimeksi, että sen muotoilua ei voida pitää riittävän täsmällisenä. Tämän vuoksi lupamääräys 4 on kumottava.”

Lainmukaisen velvoitemääräyksen kriteereitä ei täyty muun muassa lause: “Houkutusveden johtaminen on suunniteltava niin, että lohelle ja meritaimenelle on niiden noustessa järjestettävissä riittävä houkutusvirtaama kaikissa olosuhteissa.”

Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan houkutusvirtaamalle tulee asettaa tarkat ja selvät vähimmäisvirtaamavaatimukset. Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan houkutusvirtaamaan tulee olla vähintään 20 m³/s. Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan, mikäli houkutusvirtaamalle ei aseteta selkeää kuutiomäärää, jää asia jää epäselväksi ja tulkinnanvaraiseksi sillä riskillä, että houkutusvirtaama ei tosiasiaassa ole riittävällä tasolla.

Lainmukaisen velvoitemääräyksen kriteereitä ei täyty muun muassa lause: “Kalankulun mahdollistavat rakenteet on mitoitettava ja suunniteltava niin, että ne ovat käytettävissä koko lohien ja meritaimenien nousuajan tai niiden smolttien alasvaellusajan.”

Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan ei ole riittävän selvää, miten lohien ja meritaimenien nousu-aika ja smolttien alasvaellusaika määritetään. Tämä mahdollistaa sen, että asia jää epäselväksi sillä riskillä, että rakenteet eivät palvele kalan nousua ja laskua varmuudella silloin, kun niiden tulisi palvella kalan vaellusta. Lapin ELY-keskus katsoo, että selkeämpää on määrittää ELY-keskuksen hakemuksen mukaisesti selkeä toiminta-aika sille, milloin kalateiden tulee vähintään olla toiminnassa. Lapin ELY-keskuksen mukaan kalateiden tulisi olla toiminnassa vuosittain vähintään 20.5.–20.10. välisen ajan, mikä määräys on selkeä ja varmistaa kalateiden toimivuuden. Myös luonnonmukainen kalatie on kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan tarkoituksenmukainen, mikäli se kohdekohtaisen selvityksen jälkeen osoittautuu sinne parhaiten soveltuvaksi. Hakemuksessa vaadittu kalateiden toiminta-aika ei mahdollista sitä, että kalatiet toimisivat vaelluskalojen lisääntymisalueina. Ympärivuotinen virtaama kalateissa on lupaviranomaisen harkinnassa, eikä siitä katsota aiheutuvan haittaa yleiselle kalatalousedulle.

Lisäksi Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tarvittaessa on rakennettava useampi kalatie, jotta voidaan varmistaa, että rakenteellisesti

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

ratkaisut mahdollistavat tosiasiallisesti kalannousun ja alasvaelluksen. Kyseinen ratkaisu on Lapin ELY-keskuksen mukaan kriittinen onnistuneelle vaellusrakenneratkaisulle.

Lapin ELY-keskus katsoo, että toimivuusvelvoite on kriittinen vaatimus veloitteen tosiasialliselle toimivuudelle. Vesilain soveltamiskäytännössä toiminnanharjoittaja vastaa toimenpideveloitteiden toteuttamisesta ja niiden tarkoituksen saavuttamisesta, joten toimivuusvelvoite ei voi olla kohtuuton. Lapin ELY-keskuksen mukaan on selvää, että luvanhaltija vastaa siitä, että AVI:n päätöksessä todettu kalataloudellinen vahinko korvataan kokonaisuudessaan ja sen korvaaminen kokonaisuudessaan varmistetaan. Ilman toimivuusvelvoitetta kalataloudellisen vahingon korvaamisen varmistaminen jää kokonaisuudessaan puutteelliseksi – toimivuusvelvoitteella varmistetaan veloitteen tosiasiallinen tehokkuus.

Vesi- ja ympäristönsuojelulain mukaisissa päätöksissä asetetaan varsin yleisesti tarvittavia vaatimuksia rakenteille sekä niiden toimivuudelle esimerkiksi virtaamien, vedenkorkeuden ylä- ja alarajojen tai pitoisuusvähennysten suhteen. Tavoitteellisten kriteereiden myötä ei vain rakenteet, vaan myös itse harjoitettava toiminta, kuten säännöstely tai rakenteiden käyttö, vaikuttavat suuresti rakenteen toimivuuteen kalataloudellisten tavoitteiden toteutumiseksi. Näihin voi vaikuttaa vain toiminnanharjoittaja. Olennaista on riittävien kriteerien määrittely viranomaisen, eikä toiminnanharjoittajan toimesta.

Huomionarvoista on se, että Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan tehokkaasti toimivat kalatiet ovat mahdollisia toteuttaa. Ruotsin Emjoella on saavutettu useamman voimalaitospadon systeemissä noin 65 % kumulatiivinen kalateiden tehokkuus meritaimenen osalta (Calles & Greenberg 2009), mikä on hyvin lähellä kalatalousviranomaisen vaatimusta Kemijoen kalateiden tehokkuudesta. Ranskasta ja Skotlannista on kokemuksia, että nykyaikaisilla ja parasta tekniikka edustavilla kalateillä voidaan päästä 90–100 % tehokkuuksiin lohen osalta (Larinier 2008, Gowans ym. 2003). Lisäksi kalateiden toimivuus ja tehokkuus paranee yleensä merkittävästi kalojen yläjuoksulle leimaantumisen ja luontaisen elinkierron elpyessä (Calles & Greenberg 2009).

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan kalateitä koskevissa lupapäätöksissä on voitu asettaa kalateiden tarkkailuun ja toimivuuden varmistamiseen liittyviä määräyksiä. Esimerkiksi KHO:2019:172 on todettu: "Voimalaitoksesta aiheutuu kalan kululle ja vaelluskalakantojen elvyttämiselle ja säilymiselle merkittävää haittaa. Kalatien rakentamis- ja kunnossapitovelvoite on merkittävä keino näiden haittojen vähentämiseksi siten kuin korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä 20.4.2015 on todettu. Tällaisessa tilanteessa kalatien toimivuuden varmistaminen on lupaharkinnan kannalta keskeistä. Luvassa rakennettavaksi määrätyn kalatien toimivuuteen liittyy epävarmuutta. Tarkkailutietojen perusteella on

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

myöhemmin mahdollista ottaa kantaa siihen, onko hankesuunnitelmaa muutettava esimerkiksi asentamalla smolttiohjureita tai lisäämällä houkutusvirtaamaa kalatien alaosalla.”

Aluehallintoviraston päätöksen kalatietä koskevissa määräyksissä puhutaan mahdollisimman tehokkaasta kalan kulun järjestämisestä, parhaista kalan kulun mahdollistavista käytännöistä sekä parhaasta käytettävissä olevasta tekniikasta. Edellä mainittujen seikkojen toteutumisen varmistaminen on vaikeaa ilman tarkempia määräyksiä siitä, mitä edellä mainitut seikat tosiasiaassa tarkoittavat. Lapin ELY-keskus on esittänyt hakemuksessaan perusteet sekä esimerkkejä tehokkuusvaatimusten mukaisesti toimivista kalateistä. Lapin ELY-keskuksen mukaan prosentuaaliset tehokkuusvaatimukset asettavat reunaehdot kalateiden mahdollisimman hyvälle toiminnalle ja ne ovat samalla kalateiden suunnittelua ja käyttöä ohjaavia reunaehtoja. Edellä kerrottuun viitaten aluehallintoviraston ei olisi tullut hylätä prosentuaalisia tehokkuusvaatimuksia sillä perusteella, että tehokkuusvaatimusten saavuttaminen on epävarmaa.

Aluehallintovirasto on päätöksen perusteluissa todennut, että luvanhaltijoiden ei olisi mahdollista vaikuttaa kalankulkuun rakenteissa hakemuksessa vaaditulla tavalla. Lapin ELY-keskus toteaa, että aluehallintoviraston perustelu on ristiriitainen päätöksessä kalateiden rakentamista koskeviin lupamääräyksiin nähden. Kalateiden rakentamista koskevissa lupamääräyksissä luvanhaltija on veloitettu selvittämään, suunnittelemaan ja rakentamaan kalatiet järjestämällä kalan kulku mahdollisimman tehokkaasti käyttäen parasta mahdollista tekniikkaa ja parhaita kalan kulun mahdollistavia käytäntöjä. Kaikki nämä vaaditut seikat ovat sellaisia, johon luvanhaltija voi itse vaikuttaa ja parantaa kalan kulun edellytyksiä ylös- ja alasvaellusrakenteissa. Näin ollen aluehallintoviraston perustelua, että hakija ei voisi vaikuttaa kalan kulkuun rakenteissa, on pidettävä virheellisenä.

Lapin ELY-keskus toteaa, että säännöstelyä harjoittava luvanhaltija on ainoa taho, joka voi vaikuttaa oleellisesti kalojen kulkuun voimallituksen ohitse. Voimallituksen käyttö ja juoksutustilanteet vaikuttavat merkittävästi siihen, miten vaelluskalat hakeutuvat voimallitosten alapuolelle ja edelleen kalateihin. Erityisesti lyhytaikaissäännöstelyllä voi olla suuri vaikutus kalatien toimintaan. Säättämällä voimallituksen eri turbiinien käyttöä on mahdollista ohjata esimerkiksi lohja kalateiden sisäänkäynnin läheisyyteen. Myös kalatien säätö ja käyttö (mm. houkutusvirtaaman käyttö) vaikuttavat kalateihin lopulta hakeutuvien kalojen määrään. Aluehallintoviraston ei olisi tullut hylätä tehokkuusvaatimuksia myöskään edellä mainitulla perusteella.

Lapin ELY-keskus on alkuperäisessä hakemuksessaan vaatinut, että kaikkien kalateiden ja alasvaellusreitien tulee olla rakenteellisesti valmiina ja

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

toiminnassa viimeistään kahden vuoden kuluttua vesirakentamisluvan myöntämisestä. Lapin ELY-keskus katsoo, että vähintään velvoitekokonaisuudelle tulee asettaa kohtuullinen määräaika, jonka puitteissa velvoitekokonaisuuden tavoitteet pyritään saavuttamaan. Lapin ELY-keskus katsoo, että velvoitesisällöksi tulee asettaa määräys, jonka mukaan velvoitekokonaisuuden tulee olla toteutettu 10 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Lapin ELY-keskus vaatii, että päätöstä muutetaan siten, että velvoitteeseen sisällytetään seuraava velvoitesisältö/ -määräykset:

- **Mitoitusvirtaama, jonka puitteissa houkutusvettä käytetään, tulee olla vähintään 20 m³/s kutakin yksittäistä kalatietä kohden.**
- **Kalojen kulku tulee järjestää kullakin padolla tarvittaessa yhden tai useamman kalatien kautta.**
- **Kalateiden tulee olla toiminnassa vuosittain 20.5.–20.10. välisen ajan.**
- **Luvanhaltijoiden tulee vastata kustannuksellaan kalateiden toiminnasta, ylläpidosta sekä rakenteiden ja virtaamien säädöstä.**
- **Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että PVO-Vesivoima Oy:n omistaman Isohaaran voimalaitoksen alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja niistä vähintään 75 % nousee Kemijoki Oy:n omistamien Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken voimalaitosten kalateiden kautta Valajaskosken padon yläpuolelle. Tavoitteet tulee saavuttaa 5 vuoden kuluttua siitä, kun kalatiet ovat valmistuneet.**
- **Kunkin voimalaitoksen yhteyteen toteutettavan alasvaellusreitit tulee toimia niin, että Valajaskosken yläpuolelle tulevista vaelluspoikasista 60 % selviytyy viiden voimalaitoksen ohi Isohaaran voimalaitospadon alapuolelle. Voimalaitoksia on käytettävä niin, että se tukee vaelluspoikasten selviytymistä jokisuuhun.**
- **Velvoitekokonaisuuden tulee olla toteutettu 10 vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.**

2.5 Aluehallintoviraston lupamääräys 3.; sisävesivelvoite

Lapin ELY-keskus toteaa, että lupamääräyksessä on tarpeen määrätä 1-kesäisten siikaistukkaiden keskipituudesta. Siikaistukkaiden keskipituudeksi tulee asettaa keskimäärin vähintään 10 senttimetriä. Määräys keskipituudesta vastaa aluehallintoviraston päätöksen lupamääräyksessä 4. määrätyn vaellussiikaistukkaiden keskipituutta. Lisäksi kalaistutusten kehittämistyöryhmän mietinnön mukaan (MMM 2004/6) 1-kesäisten siikaistukkaiden keskipituuden tulisi olla vähintään 10 cm. Siika istukkaiden koko vaikuttaa istukkaan laatuun ja sitä kautta istutustulokseen. Velvoiteistukkailta tulee edellyttää parasta mahdollista istukaslaatua.

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

Lapin ELY-keskus toteaa, että lupamääräyksessä 3. on ilmeinen virhe. Järvitaimenvelvoite puuttuu kokonaisuudessaan lupamääräyksestä. Aluehallintovirasto on perustellut päätöstään seuraavasti: ”Paikallisia virtakutuisia sisävesikaloja ja sisävesialueelle istutettavia siikoja koskevassa määräyksessä ei tapahdu muutosta.” Näin ollen aluehallintoviraston päätöksestä on ymmärrettävissä, että aluehallintovirasto ei ole tarkoittanut muuttaa ns. sisävesivelvoitetta järvitaimenen osalta.

Lapin ELY-keskus toteaa, että istutusvelvoitteen muuttamista koskevasta kappaleeseen tulee sisällyttää sana kantojen, jolloin mahdollisissa istutuskasvaihdoissa voidaan käyttää kalalajien eri istutuskantoja.

Lapin ELY-keskus vaatii, että aluehallintoviraston päätöksen lupamääräystä 3. muutetaan. Muutettu lupamääräys 3. kuuluu seuraavasti (muutokset kursivilla):

3. Luvanhaltijoiden on vuosittain kolmen vuoden keskiarvona istutettava Kemijoen vesistöön katselmustoimituksessa selvitetulle vaelluskalojen leviämisalueelle 2 100 000 1-kesäistä, *keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista* sisävesisiin poikasta, 60 000 *vaelluskäistä vähintään 20 senttimetrin pituista järvitaimenen tai muiden lohensukuisten sisävesikalojen poikasta* sekä paikallisten virtakutuisien sisävesikalojen vahinkoalueelle yhteensä 200 000 siian, *keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista*, ja harjuksen, *keskipituudeltaan vähintään 9 senttimetrin mittaista* 1-kesäistä poikasta.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien lajien, *kantojen* sekä istukkaiden ikäryhmän, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

2.6 Aluehallintoviraston lupamääräys 4.; merialueen siikavelvoite

Lapin ELY-keskus toteaa, että istutusvelvoitteen muuttamista koskevasta kappaleeseen tulee sisällyttää sana lajien, jolloin mahdollisissa istutuskasvaihdoissa voidaan käyttää eri kalalajeja.

Lapin ELY-keskus vaatii, että aluehallintoviraston päätöksen lupamääräystä 4. muutetaan. Muutettu lupamääräys 4. kuuluu seuraavasti (muutokset kursivilla):

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

4. Mereen Kemijoen suualueelle on vuosittain istutettava kolmen vuoden keskiarvona laskettuna 3 100 000 yksikesäistä, keskipituudeltaan vähintään 10 senttimetrin mittaista vaellussiian poikasta. Istutuksissa voidaan käyttää myös vastakuoriutuneita siianpoikasia. Vastakuoriutuneiden ja yksikesäisten osuudesta ja niiden vaihtokertoimesta on sovittava kalatalousviranomaisen kanssa.

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien *lajien*, kantojen sekä istukkaiden ikäryhmien, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

2.7 Aluehallintoviraston lupamääräys 5.; lohen ja meritaimenen istutusvelvoitteet

Aluehallintovirasto on määrännyt päätöksessään voimalaitosrakentamisen vuoksi menetetyt lohi- ja meritaimenkannat kompensoitavaksi täysimääräisesti istutuksin. Lapin ELY-keskus viittaa aluehallintoviraston päätöksen ratkaisuosan perusteluihin, jossa korostetaan vahvasti lohen ja meritaimenen luontaisen elinkierron palauttamista. Nyt päätöksessä määrätty huomattavan suuri istutusvelvoite on ristiriidassa lohen ja meritaimenen luontaisen elinkierron palauttamista koskevan tavoitteen kanssa.

Lapin ELY-keskus toteaa, että lupamääräyksen 5. mukainen huomattavan suuri ja merialuepainotteinen lohen ja meritaimenen istutusvelvoite on sellaisenaan ongelmallinen ja sisältää monia riskejä. Lupamääräys ohjaa luvanhaltijoita sitoutumaan vahvasti lohen ja meritaimen viljelypoikastuotantokapasiteetin kasvattamiseen. Lupamääräyksen mukainen istutuspoikasten tuotanto (3 262 500 lohen vaelluspoikasta ja 575 735 meritaimenen vaelluspoikasta) edellyttää luvanhaltijoilta viljelypoikastuotannon huomattavaa kasvattamista, joka vaatii mittavia investointeja kalanviljelyyn. Luvanhaltija on siis toisaalta velvollinen investoimaan merkittävästi kalanviljelyyn ja toisaalta luvanhaltijan olisi sidottava taloudellisia resursseja lohen ja meritaimenen luontaisen elinkierron palauttamiseen. Luvanhaltijan näkökulmasta merkittävät investoinnit molempiin eivät voi olla kannattavia. Toisaalta lupamääräyksen 6. perusteella istutusvelvoitteen kompensatio lohen ja meritaimenen luonnonkierolla on jätetty luvanhaltijan itsensä arvioitavaksi. Riskinä on, että luvanhaltijat katsovat istutuksin tehtävän velvoitehoidon olevan heille taloudellisesti kannattavin tapa hoitaa velvoitetta myös tulevaisuudessa.

Täysimääräisesti toteutuvaan istutusvelvoitteeseen sisältyy tunnistettuja sekä ennalta arvaamattomia ekologisia riskejä. Huomattavan suuri

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

vaelluspoikasten istutusmäärä voi voimistaa kilpailua ja vaikuttaa negatiivisesti syönnösvaelluksella oleviin istukaspoikasten ja toisaalta myös luonnonjoista (Tornionjoki ja Simojoki) peräisin olevien lohen ja meritaimenen vaelluspoikasten eloonjääntiin. Toisaalta lupamääräys mahdollistaa istukasvaihdot jokialueella esimerkiksi pienikokoisempiin lohen ja meritaimenen poikasiin. Kuitenkin myös huomattavan suuri määrä pienempiä jokipoikasvaiheen istukkaita voi vaikuttaa pidemmällä aikavälillä negatiivisesti Kemijoen vesistössä lähitulevaisuudessa luonnonkudusta syntyvien lohen ja meritaimenen poikasten elinolosuhteisiin ja heikentää velvoitteen tuloksellisuutta jokipoikasvaiheessa. Lapin ELY-keskus täydentää myöhemmin valitustaan Luonnonvarakeskuksen lausunnolla täysimääräisesti toteutuvaan istutusvelvoitteeseen sisällyvistä riskeistä.

Lapin ELY-keskus toteaa, että aluehallintoviraston vaihtoehdossa ei ole selkeää päämäärää, mihin mennessä istutuskeskeisestä velvoitehoidosta on tarkoitus luopua. Toteutuessaan sellaisenaan lupamääräys sitoo velvoitehoidon tavoitteen yhä vahvemmin istutuskeskeiseen velvoitehoitoon. Istutuskeskeisen velvoitehoidon riskinä on muun ohella, että laitospasvatettujen istukkaiden geneettinen monimuotoisuus edelleen kaventuu ja eloonjäänti heikkenee.

Lapin ELY-keskuksen esittämä vaihtoehto lohen ja meritaimenen velvoiteistutusten hoidolle on velvoitehoidon tavoitteiden näkökulmasta ekologisesti kestävämpi vaihtoehto. Lapin ELY-keskuksen esittämä tapa suuntaa velvoitehoitoa tosiasiallisesti luonnonmukaisempaan suuntaan. Lohen ja meritaimenen ylisiirtojen käynnistämällä välittömästi tavoitellaan lohen ja meritaimenen luontaisen lisääntymisen käynnistämistä Kemijoen vesistössä. Jokialueelle tehtävistä mätä- ja pienpoikasistutuksista peräisin olevat poikaset tulevat luonnonvalinnan kohteeksi jo jokipoikasvaiheessa. Luontainen lisääntymiskierto ja poikasten syntyminen luonnonvalinnan seurauksena edistää ja parantaa kalakantojen elinkykyä ja vahvistaa pitkällä aikavälillä lohen ja meritaimenen geneettistä monimuotoisuutta. Lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueiden kunnostuksiin käytettävällä kalatalousmaksulla on mahdollista parantaa velvoitteen tuloksellisuutta.

Aluehallinto on ratkaisussaan todennut, että vielä ei voida arvioida lohen ja meritaimenen ylisiirtojen tarpeellisuutta Ounasjoen vesistöalueella ja on määrännyt lohen ja meritaimenen poikastuotannon kompensoitavaksi kokonaisuudessaan istutuksin. Lapin ELY-keskuksen näkemyksen mukaan ei ole tarpeen odottaa, että kaikki vaelluskalojen näkökulmasta tarpeelliset ylös- ja alasvaellusratkaisut Ala-Kemijoen voimalaitoksilla ovat rakennettu ja toiminnassa. Alasvaellusratkaisujen yhteyteen on esimerkiksi mahdollista rakentaa vaelluspoikasten kiinniottolaitteita, joista vaelluspoikasia voidaan pyydystää ja kuljettaa poikaset niiden voimalaitosten ohi, joista alasvaellusratkaisut vielä puuttuvat. Kun luonnonmukainen velvoitehoito ylisiirrot mukaan lukien käynnistetään

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappiPL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 KajaaniPL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

hyvissä ajoin, saadaan samalla arvokasta tietoa luonnonmukaisemman velvoitehoidon tuloksellisuudesta.

Toissijaisen vaatimuksen osalta Lapin ELY-keskus toteaa, että istutuksia tulee voida käyttää istutusten lisäksi myös muihin jokialueella lohen ja meritaimenen lisääntymistä ja poikasten elinympäristöjä parantaviin toimenpiteisiin. Alun perin Lapin ELY-keskuksen hakemuksen tavoitteena oli luopua nykyisen istutusvelvoitteen mukaisesta jaottelusta sisävesivelvoitteeseen ja merialueelle kohdistuvaan velvoitteeseen. Jokisuun velvoiteistutuksista ei voida kokonaan luopua tilanteessa, jossa suuri osa Kemijoen poikastuotantoaluetta on myös jatkossa rakennettu tai voimalaitospatojen yläpuolella. Kuitenkin osa aluehallintoviraston päätöksessä määrätystä jokisuun istutusvelvoitteesta voi olla lohen ja meritaimenen luontaisen elinkierron palauttamisen näkökulmasta tarkoituksenmukaisempaa käyttää toimenpiteisiin jokialueella.

Lapin ELY-keskus vaatii ensisijaisesti, että aluehallintoviraston päätöksen lupamääräys 5. kumotaan ja päätöstä muutetaan niin, että velvoitteeseen sisällytetään Lapin ELY-keskuksen alkuperäisen hakemuksen mukaisesti seuraava velvoitesisältö: (Nämä vaatimukset ovat kytköksissä tehokkuusvaatimuksiin (molempien on toteuduttava).

- Luvanhaltijoiden velvollisuutena on suunnitella ja toteuttaa kustannuksellaan kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla lohen ja meritaimenen ylisiirto Isohaaran voimalaitoksen alapuolelta Ounasjoen vesistöalueelle ja Kemijärven yläpuolelle.
- Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset laitteet, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle.
- Ounasjokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 2000 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.
- Ylä-Kemijokeen Kemijärven yläpuolelle tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 300 lohta, joista naaraita vähintään 50 %. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-ialtään ja nousuajankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto.
- Ounasjoen vesistöalueelle ja Vähäjokeen sekä Louejokeen tulee siirtää kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain vähintään 200 meritaimenta.
- Lohen ja taimenen ylisiirtovelvoitteiden toimeenpano tulee aloittaa välittömästi, viimeistään tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.
- Kalatalousmaksu 30 000 euroa, jota käytetään lohen ja meritaimenen poikastuotantoalueiden kalatalouskunnostuksiin ja muihin toimenpiteisiin.

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

- Kemijoen vesistöalueen poikastuotantoalueille tulee tehdä lohen ja meritaimenen kotiutusistutuksia suhteutettuna poikastuotantopinta-alaan. Pääosa lohen kotiutusistutuksista kohdennetaan Ounasjoen vesistöalueelle ja meritaimenen istutukset Kemi- ja Ounasjoen sivujokiin. Istutusmäärän tulee vastata yhteensä vähintään 2 miljoonaa yksivuotiasta lohenpoikasta/vuosi ja 200 000 yksivuotiasta meritaimenen poikasta/vuosi. Istutusmääriä voidaan sopeutuvan velvoitehoidon periaatteilla tarkistaa kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla, mikäli vesistöalueen kalakantojen seurannassa todennetaan merkittävää luonnonpoikastuotantoa. Kotiutusistutuksissa voidaan käyttää mätiä ja eri-ikäisiä poikasia. Istutuspoikasten iästä sovitaan kalatalousviranomaisen kanssa. Kotiutusistutusten toimeenpano tulee aloittaa heti seuraavassa kalanviljelyn tuotantokierrossa muutoshakemuksen tultua ratkaistuksi.
- Kemijoen edustan merialueelle ja Kemijokisuuhun istutetaan 700 000 lohen, vähintään 14 cm:n sekä 100 000 meritaimenen, vähintään 18 cm:n pituista vaelluspoikasta. Enintään 50 % lohen ja taimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla.
- Veloitteen toteuttamistapaa, kuten istutettavaa kalalajia, ikäryhmää, kokoa ja istutuspaikkaa voidaan muuttaa toimenpiteiden tuloksellisuuden parantamiseksi tai varmistamiseksi tai velvoite voidaan toteuttaa muuna, istutusta korvaavana toimenpiteenä, mikäli tarkkailun tulokset tai muu tutkimustieto antavat siihen aiheita. Muutoksista päätetään Lapin ELY-keskuksen ja luvan saajan sopimalla tavalla. Veloitteen muutoksista on kuultava asianomaista kalatalousaluetta. Mikäli veloitteenhaltija ja Lapin ELY-keskus eivät pääse yksimielisyyteen veloitteen muutoksista tai istutuksia korvaavista toimenpiteistä, veloitteenhaltijan on saatettava asia Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ratkaistavaksi.

Lapin ELY-keskus vaatii toissijaisesti, että lupamääräystä 5. muutetaan siten, että istutusvelvoitetta voidaan muuttaa myös muiksi lohen ja meritaimenen poikastuotantoa tukeviksi toimenpiteiksi. Istutuksia tulisi voida muuttaa muiksi toimenpiteiksi sekä merialueen ja jokialueen istutusvelvoitteiden osalta. Tällöin Lapin ELY-keskuksen nyt esittämän vaatimuksen mukaisesti muutettu lupamääräys 5. kuuluu seuraavasti (muutokset kursivilla):

5. Istutusvelvoite Kemijoen vesistöön ja mereen Kemijoen suualueelle on vuosittain 3 262 500 lohen vaelluspoikasta vastaava määrä ja 575 735 meritaimenen vaelluspoikasta vastaava määrä kyseisten lajien poikasia seuraavan porrastuksen mukaisesti:

Istutukset on aloitettava vuoden kuluessa tämän päätöksen saatua lainvoiman siten, että ensimmäisenä vuonna mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 615 000 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

mittaista, sekä 150 000 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 2 ja 3) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 203 330 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 240 470 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 4 ja 5) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 6 ja 7) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 588 330 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 95 790 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana kahtena vuonna (vuodet 8 ja 9) mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 1 176 670 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 191 580 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Seuraavana vuonna (vuosi 10) ja vuosittain siitä eteenpäin mereen Kemijoen suualueelle on istutettava 1 791 670 lohen vaellusikäistä, vähintään 14 senttimetrin mittaista, sekä 336 260 meritaimenen vaellusikäistä, vähintään 18 senttimetrin mittaista, poikasta. Enintään 50 % mereen Kemijoen suualueelle istutettavista lohen ja meritaimenen vaelluspoikasista voidaan vapauttaa Taivalkosken patoaltaaseen kalatalousviranomaisen hyväksymällä tavalla. Kemijoen vesistöalueen virtavesialueille on istutettava yhteensä 1 470 830 lohen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia ja 239 475 meritaimenen vaellusikäistä poikasta tai niitä arvoltaan vastaava määrä yksivuotiaita poikasia.

Eri kantaa olevia taimenia ei tule istuttaa Kemijoen vesistössä alueille, joissa elää alkuperäisiä geneettisesti erilaistuneita taimenpopulaatioita.

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

Mikäli tarkkailun tulokset tai istutustoimenpiteistä muutoin saatavat kokemukset antavat siihen aihetta, voidaan istutusvelvoitetta muuttaa istutettavien kantojen sekä istukkaiden ikäryhmien, koon tai määrän suhteen luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla, kuitenkin niin, ettei velvoitteiden arvo heikkene. *Lisäksi istutusvelvoitetta voidaan muuttaa lohen ja meritaimenen suhteen sekä merialueen että jokialueen istutusvelvoitteen osalta luvanhaltijoiden ja kalatalousviranomaisen sopimalla tavalla muiksi lohen ja meritaimenen luonnonpoikastuotantoa lohen ja meritaimenen historiallisella esiintymisalueella tukeviksi toimenpiteiksi, kuten emokalojen ylisiirrot tai elinympäristöjen kunnostus, kuitenkin niin, ettei velvoitteen arvo heikkene.* Muutoksista on laadittava kalatalousvelvoitteen toteuttamissuunnitelma ja se on toimitettava kalatalousviranomaisen hyväksyttäväksi.

2.8 Aluehallintoviraston lupamääräys 6.; kompensatiotarve- ja toimenpiteet

Lapin ELY-keskus katsoo, että lupamääräys 6. sisältää yleisen kalatalousedun näkökulmasta kohtuuttomia vaatimuksia.

Lupamääräyksen mukaan lohi- ja meritaimenvelvoitteen kompensoiminen kalankulkua mahdollistavilla rakenteilla jää kokonaan luvanhaltijan vastuulle. Lapin ELY-keskus huomauttaa, että luvanhaltijan intressissä on taloudellisen toiminnan kannattavuuden maksimoiminen. Aluehallintoviraston antama lupamääräys jättää yritysten itse arvioitavaksi, millä tavalla velvoitehoidon toteuttaminen on kulloinkin taloudellisesti kannattavinta toteuttaa. Riskinä on, että tavoite luonnonmukaisemmasta velvoitehoidosta jää toteutumatta, jos velvoite on luvanhaltijoiden näkökulmasta kannattavinta hoitaa kalankasvatuksen ja istutustoiminnan avulla. Toisaalta arvioon perustuvassa kompensaatiossa on riskinä mahdolliset eriyvät näkemykset kompensaaation tasosta. Lapin ELY-keskus näkee arvioihin perustuvan kompensaaation arvottamisen riitatilanteissa ongelmallisena. Toimittaessa lupamääräyksen 6. mukaisesti on riskinä, että yleinen kalatalousetu jää luvanhaltijoiden taloudellisiin intresseihin nähden toisarvoiseksi seikaksi.

Lapin ELY-keskuksen toteaa, että velvoitteen muuttamisen yhtenä tavoitteena on ollut, että velvoitehoito järjestetään tosiasiallisesti vaikuttavilla lohen ja meritaimenen luontaista elinkiertoa edistävillä toimenpiteillä. Aluehallintoviraston antaman lupapäätöksen mukaan lohi- ja meritaimenvelvoitteen kompensaaation tasoa arvioitaisiin kalateiden rakentamista koskevassa lupahakemusvaiheessa. Lapin ELY-keskus toteaa, että lupahakemusvaiheessa ei ole vielä varmuutta myöhemmin rakennettavaksi tulevien vaellusyhteyksien toimivuudesta. Lapin ELY-keskuksen mukaan mahdollisen kompensaaation arvottaminen edellyttää tutkittua tietoa vaellusyhteyksien toiminnasta sekä lohen ja meritaimenen luontaisen vaelluspoikastuotannon kehityksestä vaellusyhteyksien rakentamisen myötä avautuvilla ns. vapailta virtavesillä. Istutusvelvoitteen

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

tasoa voidaan arvioida perustellusti uudelleen, kun luonnonpoikastuotannon tasosta on tutkitusti varmistettu. Samoin perustein vaatimus kytkeytyy osaltaan lupaehtojen tarkistamiseen määräajan kuluttua. Vaatimus lupaehtojen määräaikaistarkistuksesta turvaa myös luvanhaltijoiden etua.

Lapin ELY-keskus vaatii, että aluehallintoviraston päätöksen lupamääräys 6. kumotaan.

2.9 Aluehallintoviraston päätös nahkiaisen tarkkailujen osalta.

Aluehallintovirasto on päätöksessään hylännyt nahkiaisen tarkkailua koskevat vaatimukset (esitetty kohdissa 4f ja 7b) sillä perusteella, että kyse on tarkemmin yksilöimättömästä perustutkimuksesta ja perustutkimusluonteisesta uuden tieteellisen tiedon tuottamisesta, eikä toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailusta. Lapin ELY-keskus toteaa, että tällä hetkellä ei ole riittävästi tietoa siitä, kompensoidaanko kalatalousvelvoitteeseen sisältyvillä nahkiaisen ylisiirroilla aiheutettua haittaa. Nykyinen nahkiaisen ylisiirtopyyntien yhteydessä tehtävä saalis seuranta on riittämätöntä ylisiirtojen tuloksellisuuden arvioimiseksi. Lapin ELY-keskus katsoo, että nahkiaista koskevat selvitysvaatimukset liittyvät oleellisella tavalla nahkiaisen ylisiirtojen tuloksellisuuden arviointiin ja siihen, missä määrin ylisiirroilla kompensoidaan nahkiaiselle aiheutettuja haittoja. Esimerkiksi nahkiaisen kutu- ja toukkatuotantoalueita koskevan selvityksen on ajateltu olevan kertaluonteinen. Selvityksen tulosten perusteella ylisiirrot voidaan kohdistaa sellaisiin vesistöön osiin, joissa nahkiaisille on tarjolla riittävästi kutu ja toukkatuotantoalueita. Lisäksi on tärkeää selvittää, paljonko nahkiaisia Kemijokeen pyrkii ja mikä niiden kohtalo on jokeen päästyään. Edelleen on keskeistä selvittää, tuottaako Kemijoen vesistöalue nykyisellään nahkiaisen toukkia sekä mikä on alasvaeltavien nuorten aikuisten kuolleisuus patoaltailla.

Edellä kuvattuun viitaten Lapin ELY-keskus katsoo, että aluehallintovirasto ei ole voinut kategorisesti hylätä hakemuksen kohdissa 4f ja 7b esitettyjä nahkiaisen tarkkailua koskevia vaatimuksia sillä perusteella, että toimenpiteet ovat luonteeltaan perustutkimusluonteisia. Yhteenvetona Lapin ELY-keskus katsoo, että nahkiaisen seuranta ja tarkkailua koskevat määräykset ovat osa nahkiaisen ylisiirtojen tuloksellisuuden tarkkailua, mutta selkeyden vuoksi määräykset on syytä sisällyttää velvoitepäätökseen.

Lapin ELY-keskus vaatii, että päätöstä muutetaan siten, että velvoitteeseen sisällytetään seuraava velvoitesisältö/ -määräykset

- *Luvanhaltijan on osana tarkkailua selvitettävä Kemijokeen nousevan nahkiaiskannan koko, nahkiaiselle soveltuvat kutu- ja toukkatuotantoalueet, toukkatuotanto ylisiirtoalueilla sekä joesta mereen*

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

3.9.2024

vaeltavien nuorten nahkiaisten määrä ja niille aiheutuvat vaellustappiot voimalaitoksissa ja patoaltailla.

3. TODISTELU JA TEEMAT

3.1 KIRJALLISET TODISTEET

KT 1. Luonnonvarakeskuksen lausunto (toimitetaan myöhemmin)
Teema: Mahdolliset ekologiset riskit, jos istutusvelvoite toteutetaan täysimääräisenä

Kalatalouspäällikkö

Lakimies

Johtava kalatalousasiantuntija

VIITTEET

Calles, O., & Greenberg, L. (2009). Connectivity is a two-way street the need for a holistic approach to fish passage problems in regulated rivers. *River Research and Applications*, 25(10), 1268–1286.
<https://doi.org/10.1002/rra.1228>

Gowans, A. R. D., Armstrong, J. D., Priede, I. G., & Mckelvey, S. (2003). Movements of Atlantic salmon migrating upstream through a fish-pass complex in Scotland. *Ecology of Freshwater Fish*, 12(3), 177–189. <https://doi.org/10.1034/j.1600-0633.2003.00018.x>

Larinier, M. (2008). Fish passage experience at small-scale hydro-electric power plants in France. *Hydrobiologia*, 609(1), 97–108.
<https://doi.org/10.1007/s10750-008-9398-9>

LIITTEET

Liite 1. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös nro. 97/2024 asiassa dnro. PSAVI/932/2017 (29.7.2024) koskien Kemijoen ja Raudanjoen kalatalousvelvoitteiden muuttamista, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi.

LAPIN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS

Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut Toimialue: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu

Vaihde 0295 037 000
www.ely-keskus.fi/lappi

PL 8060, Hallituskatu 3 B PL 115, Kalliokatu 4
96101 Rovaniemi 87101 Kajaani

PL 86, Veteraanikatu 1
90101 Oulu

Tämä asiakirja LAPELY/2756/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument LAPELY/2756/2020 har godkänts elektroniskt

Esittelijä [REDACTED] 04.09.2024 12:10

Esittelijä [REDACTED] 04.09.2024 12:07

Ratkaisija [REDACTED] 04.09.2024 12:18

Valitus 11

4.9.2024

MH 6667/2024

Vaasan hallinto-oikeus

vaasa.hao@oikeus.fi

**Valitus Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä 29.7.2024; Dnro PSAVI/932/2017
Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi,
Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi**

Valittaja Metsähallitus

Asiamies ja prosessiosoite

PL 80 (Opastinsilta 12 C), 00521 Helsinki

Puh. 0206 39 4000 (vaihde)

Sähköposti: kirjaamo@metsa.fi

Valituksen kohteena oleva päätös

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös 29.7.2024; Dnro PSAVI/932/2017
Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi,
Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi.

Päätöksen mukaan voimalaitosten omistajien tulee selvittää ja suunnitella Kemijoen
Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken voimalaitosten sekä
tarvittavilta osin Isohaaran voimalaitoksen yhteyteen rakenteet, jotka mahdollistavat
lohen ja meritaimenen pääsyn voimalaitosten patojen ohi Kemijoen vesistön
poikastuotantoalueille. Samoin voimalaitosten omistajien pitää suunnitella rakenteet,
jotka mahdollistavat smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen.

Metsähallitus

PL 80 (Opastinsilta 12 C)
FI-00521 Helsinki, Suomi Finland

Tel. 0206 39 4000
kirjaamo@metsa.fi

www.metsa.fi
Y-tunnus / Business ID: 0116726-7

4.9.2024

MH 6667/2024

Lisäksi aluehallintoviraston antama velvoite sisältää siikaa, paikallisia virtakutuisia sisävesikalvoja, lohta ja meritaimenta koskevia istutusvelvoitteita sekä nahkiaisien yliiirtovelvoitteen. Voimayhtiöiden on myös esitettävä suunnitelma lohien ja meritaimenen kompensatiotarpeen täyttävistä toimenpiteistä kalankulun mahdollistavien rakenteiden valmistumisen jälkeen sekä tarkkailtava toimenpiteiden tuloksellisuutta.

Vaatimukset

Metsähallitus pyytää kunnioittavasti, että Vaasan hallinto-oikeus

1.
 - a. muuttaa valituksenalaista päätöstä siten, että vaelluskalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden suunnittelu- ja rakentamisvelvoite kokonaisuudessaan laajennetaan koskemaan ELY:n hakemuksen mukaisesti Rovaniemen kaupungista ylävirtaan (keskinen Kemijoki ja Yli-Kemi sekä Raudanjoki) ja
 - b. muuttaa kalankulun mahdollistavia rakenteita koskevan luvanhakuvelvollisuutta koskevaa ehtoa siten, että siitä ilmenee myös em. rakenteiden rakentamisvelvollisuus.
2. Toissijaisesti vaaditaan, että hallinto-oikeus palauttaa asian Pohjois-Suomen aluehallintoviraston uudelleen ratkaistavaksi esitettyjen vaatimusten osalta.

Valitus ja perustelut

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto (myöhemmin AVI) on muuttanut päätöksessä tarkemmin yksilöityjen voimalaitosten kalatalousvelvoitteita Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (myöhemmin ELY) hakemuksesta osin em. hakemuksesta poiketen.

Metsähallitus katsoo, ettei muutoksenhaun alainen päätös ole vesilain mukainen siltä osin, kuin jokiosuus Rovaniemen kaupungista ylävirtaan (keskinen Kemijoki ja Yli-Kemi sekä Raudanjoki) on jätetty vaelluskalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden suunnittelu- ja rakentamisvelvoitteen ulkopuolelle. Em. velvoite tulee ulottaa ELY:n hakemuksen

4.9.2024

MH 6667/2024

mukaisesti myös Kemijoen ylemmille osille Vanttauskosken voimalaitoksesta ylöspäin aina Seitakorvaan saakka sekä Raudanjoelle koskien Permantokosken voimalaitosta.

Valitusperusteet on yksilöity Perustelut -kappaleessa.

Perustelut

1 a Vaelluskalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden suunnittelu- ja rakentamisvelvoitteen kohde

AVI on hylännyt ELY:n hakemuksessa esitetyn vaatimuksen kalatalousvelvoitteen muuttamiseksi myös Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta.

AVI toteaa päätöksen perusteluissa seuraavaa: *“Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan olosuhteet Kemijoella ovat yllä todetulla tavalla olennaisesti muuttuneet ja näin ollen Pohjois-Suomen vesioikeuden päätöksessä nro 78/79/II (28.12.1979) määrätty kala-talousvelvoite, sellaisena kuin se korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä nro 8620/80 (30.5.1980) on voimassa, on syytä arvioida uudelleen.”*

AVI luettelee päätöksessään useita seikkoja, joiden perusteella olosuhteiden olennaisen muutoksen todetaan tapahtuneen koko Kemijoen vesistössä. Tällaisia ovat muun muassa uiton päättyminen, uiton kalastukselle ja kalastolle aiheuttaman haitan päättyminen, uiton jälkeisten ennallistamistöiden johdosta parantuneet vaelluskalojen elinolosuhteet, kansallisten ja kansainvälisten strategioiden luominen vaelluskalojen suojelemiseksi, vesipuitedirektiivin toimeenpano kansallisella lainsäädännöllä, jokiekosysteemeistä kertyneen ja parantuneen tiedon olemassaolo. Lisäksi yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, joihin vapaa-ajan kalastuksen merkityksen lisääntyminen ja ekosysteemipalveluiden arvostuksen lisääntyminen kuuluvat, ovat AVI:n näkemyksen mukaan osa yhteiskunnan arvoissa ja arvostuksessa tapahtuvaa jatkuvaa muutosta.

Metsähallituksen näkemyksen mukaan edellä luetellut päätöksen perusteluissa esitetyt seikat koskevat yhtä lailla koko Kemijoen ja Raudanjoen vesistöaluetta, eikä em. alueen poisrajaukselle ole päätöksessä esitetty vesilain mukaisia perusteluja. Näin ollen vaelluskalojen ylös- ja alasvaellusrakenteiden suunnittelu- ja rakentamisvelvoite tulee kokonaisuudessaan muuttaa koskemaan ELY-keskuksen alkuperäisen hakemuksen mukaisesti koko Kemijoen rakennettua osuutta.

4.9.2024

MH 6667/2024

AVI:n näkemystä kalanhoitovelvoitemuutoksen ennenaikaisuudesta, poiketen ELY-keskuksen hakemuksesta, ei voida pitää perusteltuna. Huomioiden muutosprosessien käsittelyajat muutoksenhakuaikoineen, tulee em. velvoite koskea ELY-keskuksen hakemuksen mukaisesti myös Kemijoen ylempiä osia sekä Raudanjokea.

Metsähallitus valtion vesien ja maiden haltijana sekä valtion yksityisen kalastusoikeuden haltijana toteaa, että Raudanjoen vesistöalue Olkkajärvestä ylöspäin, sekä Raudanjoen pääuoman että Vikajoen pääuoman sekä näihin laskevien sivuvesien osalta on erinomaista vaelluskalojen kutu- ja poikastuotantoaluetta. Raudanjoen vesistöalueella on tehty pitkäjänteistä kalaelinympäristöjen parantamiseen tähtäävää vesistökuunnostustyötä parantaen vaelluskalojen elinolosuhteita merkittävästi.

Lisäksi Metsähallitus toteaa, että ylisellä Kemijoella on laajat lähes luonnontilaiset joki- ja puroekosysteemit, jotka ovat oleellisia alueita kokonaisvaltaisessa vaelluskalojen palauttamisessa Kemijoen vesistöekosysteemiin.

Tällä hetkellä voimassa olevan EU-lainsäädännön mukaisesti jäsenvaltioiden tulee tuottaa kansalliset ennallistamissuunnitelmat vuoteen 2026 elokuuhun mennessä EU-ennallistamisasetuksen mukaisesti. Ennallistamisasetuksen mukaan heikentyneiden elinympäristöjen tilaa tulee ennallistamistoimilla parantaa. Luonnonvarakeskuksen ennakoarvioiden mukaan Suomen kansalliset toimet tulevat kohdistumaan voimakkaasti myös sisävesiin. AVI:n päätöksen ulottamisella Kemijoen vesistöalueen ylempiin osiin sekä Raudanjoelle edistetään myös ennallistamisasetuksen toimeenpanoa seuraavien vuosien aikana.

AVI:n päätös, jossa kalanhoitovelvoitteen muutos ei ELY-keskuksen hakemuksesta poiketen koske koko rakennetun Kemijoen ja Raudanjoen vesistöaluetta, asettaa haitan kärsijät eriarvoiseen asemaan. Valituksen kohteena oleva päätös ei siten ole myöskään hallintolain ja yhdenvertaisuusperiaatteen mukainen. Metsähallituksen näkemyksen mukaan kalanhoitovelvoitteen muutoksen ulkopuolelle jättämien vesistöalueiden osalta näin on juuri tapahtunut eli näitä alueita ei ole käsitelty yhdenvertaisesti päätökseen sisältyvien muiden alueiden kanssa.

1 b Rakentamisvelvoite

Päätöksen perusteluissa (s. 870) todetaan Kalatalousvelvoitteen muutoksesta aiheutuvat kustannukset -kappaleessa mm. että *"--- velvoite hakea lupaa kalankulun mahdollistaville rakenteille sisältää myös velvoitteen rakentaa kyseiset kalankulun mahdollistavat rakenteet ja luovuttaa maksutta niihin tarvittava vesi."*

4.9.2024

MH 6667/2024

Varsinaisissa määräyksissä rakentamisveloitetta ei ole todettu tai kirjattu muutenkaan auki. Tältä osin lupamääräykset ovat epäselvät ja tulkinnanvaraiset ja niitä tulee muuttaa siten, että rakentamisvelvoite tulee selkeästi esille.

Edellä mainituin perustein Metsähallitus katsoo, että muutoksenhaunalaista päätöstä tulee muuttaa edellä vaadituin tavoin.

Muutoksenhaunalaisen päätöksen laajuuden vuoksi päätöstä ei liitetä tämän valituksen liitteeksi, mutta päätös toimitetaan toki tarvittaessa hallinto-oikeudelle.

METSÄHALLITUS

valtakirjalla

Liite

Valtakirja

Valitus 12

VALITUS

4.9.2024

Vaasan hallinto-oikeus

Korsholmanpuistikko 43, 4. krs

PL 204, 65101 Vaasa

vaasa.hao@oikeus.fi

ASIA

Valitus Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätöksestä Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi. Dnro PSAVI/932/2017.

VALITTAJA

Villilohi - Yhteistyöverkosto Vaelluskalojen puolesta ry,
3060368-9 (myöhemmin Villilohi ry).

Lohijokitiimi ry, 1733962-5

PROSESSIOSOITE

[REDACTED]
Villilohi ry

[REDACTED]
Valtuutus Villilohi ry:n osalta perustuu yhdistyksen sääntöihin. Lohijokitiimin osalta erilliseen valtakirjaan.

PÄÄTÖS, JOHON MUUTOSTA HAETAAN

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen, Kemi, Keminmaa, Kemijärvi, Tervola ja Rovaniemi. Dnro PSAVI/932/2017.

Sisällysluettelo

1	Vaatimukset hallintoikeudessa	5
2	Valittajat ovat asianosaisia	6
3	Lyhyesti	7
4	Asiaa ratkaistaessa huomioitava sääntely ja käsitteistö	8
4.1	Pakottava EU -lainsäädäntö ja sen määräämä aikataulu on huomioitava kaikilla viranomaistasoilla	8
4.2	Muu sääntely ja ennakoratkaisut	9
4.3	Keskeisiä käsitteitä	10
5	PSAVI on oikeassa todetessaan kalatalousvelvoitteiden muutostapeen olevan välttämätöntä olosuhteiden muututtua olennaisesti	11
6	PSAVI rajoittaa päätöksen käsittelyä hakemussidonnaisuudella virheellisesti	13
7	Aluehallintoviraston lupamääräykset eivät täytä riittävän täsmällisyyden kriteeriä	14
8	PSAVI:n päätöksen tulee korvata yleiselle kalatalousedulle aiheutettu vahinko täysimääräisesti kaikki vaelluskalalajit huomioiden	16
9	Valittajien vaatimukset päätöksen muuttamisesta	20
9.1	Olosuhteet ovat muuttuneet koko Kemijoen osalla, kalatalousvelvoitteita on muutettava koko Kemijoen osalla	20
9.2	Kalateiden on toimittava tehokkaasti ja niiden on toteutettava ekologinen jatkumo, vain siten ne voivat korvata aiheutettua vahinkoa	22
9.3	Ekologisen ympäristövirtaaman määrittäminen ja määrääminen on edellytys vaelluskalojen paluulle	26
9.4	Vanhojen uomien kunnostus, hyödyntäminen nousureitteinä ja lisääntymisalueina sekä uudet lisääntymisalueet - habitaattien riittävä määrä on edellytys vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiselle	28
9.5	Ylisiirrot ovat tärkeä keino tuottaa luonnollisen lisääntymisen palauttamisen kannalta tärkeitä nousuhalukkaita vapaudessa syntyneitä villejä poikasia	33

9.6	Luonnollisesti lisääntyvien vaelluskalakantojen syntymistä ja ylläpitoa on tuettava mätilaitoilla ja pienpoikasistutuksilla	35
9.7	Istutusvelvoitetta on muotoiltava indeksiin sidottu arvo säilyttäen	35
9.8	Lupaehtoja on tarkistettava määräajoin viiden vuoden välein	37
10	Lopuksi	38

1 Vaatimukset hallintoikeudessa

Valituksessa ensisijaisesti **vaaditaan**, että **hallinto-oikeus muuttaa päätöstä** vastaamaan lakia ja valituksessa esitettyjä vaatimuksia.

Valituksessa kiinnitetään huomiota asian tähänastisen käsittelyn erittäin hitaaseen ja hyvän hallintotavan vastaiseen, apulaisoikeuskanslerin moittimaan¹ etenemiseen PSAVI:ssa, josta johtuen hyvän hallinnon takeet eivät toteudu. Asian käsittelylle toivotaan ripeää käsittelyä ja päätöksen välittömää toimeen pantoa.

¹ Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu OKV/1681/10/2022-OKV-9. https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/196899305/julkaistu_ratkaisu_hakemusten_kasittelyaika_aluehallintovirastossa_OKV_1681_10_2022.pdf/3356b21b-1c13-738e-8583-8c0249858af4/julkaistu_ratkaisu_hakemusten_kasittelyaika_aluehallintovirastossa_OKV_1681_10_2022.pdf?t=1709532349475

2 Valittajat ovat asianosaisia

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain² mukaan hallintopäätökseen saa muun muassa hakea muutosta valittamalla se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa.

Villilohi ry on sääntöjensä mukaan valtakunnallinen ympäristön, virtavesien ja vaelluskalojen edunvalvoja. Villilohi ry on asianosainen. Esitämme tälle perusteeksi Suomen perustuslain³ ja Århusin sopimuksen⁴ lisäksi Komission tiedonannon kirjauksen:

“Kansallisten tuomioistuinten on tarvittaessa syrjäytettävä sellaiset säännökset, jotka ovat yhteen sopimattomia EU:n lainsäädännön kanssa, vaikka ne olisivat osa säädöstä tai määräystä. Tämän olisi koskettava muun muassa asiavaltuuden aiheetonta rajoittamista, jotta varmistetaan EU:n sääntöjen täysi tehokkuus.”⁵

Lisäksi viittaamme Burgenland - ennakkotapaukseen⁶.

Lohijokitiimi ry on Kemijoen rakentamisen haitankärsijäkuntien ja kalastusoikeuden omistajien perustama yleishyödyllinen ja voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka sääntömääräinen toiminnan tarkoitus on vaelluskalojen palauttaminen Ounas-Kemijoen vesistöön. Lohijokitiimi ry:n kotipaikka on Keminmaa. Lohijokitiimi ry on asianosainen.

Valittajat ovat saaneet laajaa asiantuntija-apua valituksen laatimiseen. Osa avustajista haluaa pysytellä anonyymina. Valittajat kiittävät seuraavia kalaston ja luonnontieteen asiantuntijoitahoja:

[REDACTED]

² Laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 808/2019.

³ Suomen perustuslaki 731/1999, 20§.

⁴ Tasavallan presidentin asetus tiedon saannista, yleisön osallistumisoikeudesta päätöksentekoon sekä muutoksenhaun- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 122/2004. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2004/20040122>

⁵ Komission tiedonanto 14.10.2020. COM (2020) 643 final. S. 9-10.

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0643:FIN:FI:PDF>

⁶ Unionin tuomioistuimen tuomio Burgenland, C-197/18, 3.10.2019, kohta 70.

3 Lyhyesti

Asian käsittely on kestänyt kohtuuttoman kauan. Valittajat pyytävät hallinto-oikeudelta ripeää käsittelyä ja muutettujen kalatalousvelvoitteiden toimeenpanemista valmisteluluvan kautta niin aikaisin, kuin mahdollista.

PSAVI on päätöksessään todennut olosuhteiden olennaisen muutoksen. Velvoitteita on muutettava.

Velvoitteiden selkeä piirre on siirtyä istuttamisista luonnollisen lisääntymisen ja elämän palauttamiseen Kemijoella.

Valittaja pitää päätöstä olosuhteiden muuttumisen toteamisesta oikeana, samoin kalatalousvelvoitteiden avaamisesta.

Valittaja pitää määrättyjen kalatalousvelvoitteiden lupamääräyksiä epätarkkuuksiansa ja puutteellisuuksiensa vuoksi toimeenpanokelvottomina ja esittää vaatimuksia niiden muuttamiseksi.

Asian ratkaisemisessa täytyy olla kysymys aiheutetun vahingon täysimääräisestä korvaamisesta, jossa tulee huomioiduksi, että vuosikymmenten ajan luvanhaltijoilta on vaadittu täysin alimitoitettuja velvoitteita ja toisaalta heidän liiketoimintansa on saanut jatkua maksimaalisena, jonka hyödyksi on koitunut myös päättynyt uitto, voimalaitosten tehonnostot ja lisääntyneet sade- ja vesimäärät. Investoinnit on tulleet kuitatuksi kauan sitten.

4 Asiaa ratkaistaessa huomioitava sääntely ja käsitteistö

4.1 Pakottava EU -lainsäädäntö ja sen määräämä aikataulu on huomioitava kaikilla viranomaistasoilla

Valittajat vaativat, että hallinto-oikeus muuttaa PSAVI:n päätöstä niin, että EU:n vesipuitedirektiivin määräykset ja ympäristötavoitteet toteutuvat myös nyt kyseessä olevan päätöksen myötä.

EU:n vesipuitedirektiivi⁷ (myöhemmin VPD) on nyt päätöksen kohteena olevaan asiaan liittyen ylin auktoriteetti Euroopassa.

VPD:n kriteerit on tuotava kansalliseen lainsäädäntöön, mikäli kansallisen lainsäädännön ja yhteisön lainsäädännön välillä on ristiriitaa, on noudatettava yhteisön lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä. VPD liitteinen (Blue Print) edellyttää ekologisen jatkumon avaamista ja ekologisen ympäristövirtaaman määrittämistä ja määräämistä.

Kalatalousvelvoitteita ei voida säätää ilman, niiden sisältö saatetaan vastaamaan EU:n vesipuitedirektiivin kirjainta ja henkeä. Kalatalousvelvoitteissa on huomioitava tarve joen monimuotoisuuden elvyttämiseksi. Vesipuitedirektiivin keskeisin viesti kansalliselle lainlaatijalle, viranomaiselle, tuomioistuimille ja tietysti Suomen kansalaisille on, että vesistöjen tilaa ei saa heikentää. Ja jos vesistön tila on heikentynyt, niin vesistön tilaa on parannettava. Se on saatettava hyvään tilaan. EU:n vesipuitedirektiivi on myös suomalaisia viranomaisia ja tuomioistuimia sitovaa lainsäädäntöä. VPD edellyttää, että vesistöt on saatettava hyvään tilaan vuoteen 2027 mennessä.

⁷ EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI 2000/60/EY, yhteisön vesipolitiikan puitteista, 23. 10. 2000. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5c835afb-2ec6-4577-bdf8-756d3d694eeb.0010.02/DOC_1&format=PDF

4.2 Muu sääntely ja ennakkoratkaisut

Kalastuslaki

Päätös pohjautuu kalastuslakiin, jonka *tarkoituksena on parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon perustuen järjestää kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö ja hoito siten, että turvataan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun vesiluonnon monimuotoisuus ja suojelu.* (alleiviivaus tässä)

Vesilaki

Vesilain (587/2011) 3 luvun 14 §:n mukaan: *Jos vesitaloushankkeesta aiheutuu kalakannoille tai kalastukselle vahinkoa, hankkeesta vastaava on velvoitettava ryhtymään toimenpiteisiin vahinkojen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi (kalatalousvelvoite) taikka määrättävä maksamaan tällaisten toimenpiteiden kohtuullisia kustannuksia vastaava maksu kalatalousviranomaiselle (kalatalousmaksu).*

Kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu.

Ennakkoratkaisut

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu, että jäsenvaltiolla on velvollisuus evätä hanke, joka voi johtaa pintavesimuodostuman tilan heikkenemiseen tai vaarantaa hyvän tilan saavuttamisen (asia C-461/13, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland e.V. vastaan Saksan valtio, ns. Weser-tuomio).

Valittajien näkemyksen mukaan **korkein hallinto-oikeus** on ottanut erityisesti ratkaisuisaan KHO:2023:993 ja KHO:2019:172 asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisesti kantaa.

PSAVI:n oma toteamus

”Vaellusyhteyden avaamista Kemijoen poikastuotantoalueille ja sieltä edelleen takaisin mereen puoltavat myös kansalliset ja kansainväliset säädökset kuten vesipuidedirektiivi, meristrategiadirektiivi, biodiversiteettistrategia, vesienkunnostusstrategia, kansallinen kalatiestrategia, lohi- ja meritaimenstrategia ja kalastuslaki (379/2015) sekä erilaiset asetukset, kuten asetus biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen

voimaansaattamisesta ja valtioneuvoston asetus kalastuksesta 1360/2015. Kyseiset säädökset ja strategiat ohjaavat Suomea huolehtimaan uhanalaisten vaelluskalalajien säilymisestä ja luontaisen lisääntymiskierron edistämisestä.”⁸

4.3 Keskeisiä käsitteitä

Ekologinen jatkumo

Ekologisen jatkumon saavuttamisella varmistetaan, että vesiekosysteemille tyypillisen lajiston elinympäristöt ovat yhteydessä toisiinsa. Jatkumo ulottuu meren syönnösalueilta latvavesien lisääntymisalueelle, ankeriaan kohdalla päinvastoin.

Korkein hallinto-oikeus määrittelee ekologisen jatkumon, ”jolla tarkoitetaan muun muassa organismien liikkeitä vesiekosysteemissä ja jolla varmistetaan, että pintavesityypille ominaisten vedessä elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertonsa itseään ylläpitävinä kantoina”. (KHO:2023:993)⁹

Ekologinen ympäristövirtaama

”Ympäristövirtaama on se virtaama, jonka virtaveden ekosysteemi tarvitsee menestyäkseen. Kun säännöstellyn joen virtaama säädetään ympäristövirtaaman mukaiseksi, on mahdollista saavuttaa joen hyvä ekologinen tila. Ympäristövirtaama määritetään määrällisesti, laadullisesti ja ajallisesti riittäväksi kullekin virtavedelle erikseen.” (<https://www.vesi.fi/sanasto/ymparistovirtaama/>)

Kyseessä on yhtäältä kalatien läpi tuleva virtaama, mutta myös virtaama, joka padon kohdalla tulee kalatien ulkopuolelta. Kyseessä on myös virtaama, joka joesta purkautuu merelle jatkuen edelleen hajujälkenä meressä kohti syönnösalueita.

Kalatie

Kalatiellä tarkoitetaan kalojen kulkemiseksi toteutettua yhteyttä voimalaitoksen ohi, joka toteuttaa parhaan toteutettavissa olevan ekologisen jatkumon, ”*jolla tarkoitetaan muun muassa organismien liikkeitä vesiekosysteemissä ja jolla varmistetaan, että pintavesityypille ominaisten vedessä elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertonsa itseään ylläpitävinä kantoina*”. (KHO:2023:993)¹⁰

⁸ PSAVI:n päätös, S.866.

⁹ KHO:2023:993, 113. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/muitapaatoksia/1679929985266.html>

¹⁰ ibi

5 PSAVI on oikeassa todetessaan kalatalousvelvoitteiden muutostapeen olevan välttämätöntä olosuhteiden muuttuttua olennaisesti

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Pohjois-Suomen kalatalouspalvelut (jäljempänä hakija) on 23.3.2017 aluehallintovirastossa vireille panemassaan ja myöhemmin täydentämässään hakemuksessa pyytänyt PVO-Vesivoima Oy:n (jäljempänä myös luvanhaltija, toiminnanharjoittaja tai haitanaiheuttaja) Kemijoen Isohaaran ja Kemijoki Oy:n (jäljempänä myös luvanhaltija, toiminnanharjoittaja tai haitanaiheuttaja) Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamista. Hakemuksen lähtökohtana on vesilain 3 luvun 22 §:n tarkoittama olosuhteiden olennainen muutos.

PSAVI toteaa päätöksessään olosuhteiden muuttuneen olennaisesti koko Kemijoen osalta ja perustelee kantansa huolellisesti. Valittaja yhtyy tähän, olosuhteet ovat oleellisesti muuttuneet koko Kemijoen osalla.

PSAVI toteaa päätöksessään, että olosuhteiden olennaisen muuttumisen johdosta, **kalatalousvelvoitteet on avattava** – ”Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että Kemijoelle määrätyn kalatalousvelvoitteen tarkistamista on pidettävä yleisen edun kannalta tarpeellisena”.¹¹ Valittaja on samaa mieltä, kalatalousvelvoitteita on muutettava.

Kemijoen koko pääuoman (Ala-Kemijoen, Keski-Kemijoen ja Raudanjoen alaosa) **kalatalousvelvoitteita on haettu muutettavaksi todeten**, että ”muuttaminen on välttämätöntä menetetyin vaelluspoikastuotannon korvaamiseksi, luontaisen lisääntymisen palauttamiseksi osaksi kannan hoitoa sekä perinnöllisen monimuotoisuuden ja kalastusmahdollisuuksien turvaamiseksi.” Valittajan näkemyksen mukaan tähän näkemykseen yhtyy myös Korkein hallinto-oikeus päätöksessään KHO:2019:993 todeten, että vaelluskalakantojen elvyttämistä koskevia toimenpiteitä on pidettävä mainituissa vesimuodostumissa (Ala-Kemijoen, Keski-Kemijoen ja Raudanjoen alaosa) perusteltuina.¹²

PSAVI muuttaa Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten voimassaolevia kalatalousvelvoitetta. PSAVI on päätöksessään tavoitellut, että Kemijoen kalatalousvelvoitteen uudelleen arviointi ja muuttaminen tässä päätöksessä määrättyllä tavalla mahdollistaisi ”lohen ja meritaimenen luontaiseen poikastuotantoon perustuvan elinkierron palauttamisen ja ainakin osittain itseään

¹¹ PSAVI:n päätös, S.861.

¹² KHO:2023:993, kohta 113.

ylläpitävien kantojen syntymisen, edistää vaelluskalakantojen elinvoimaisuutta ja uusiutumiskykyä” ja olisi siten ”yleisen edun mukainen toimenpide myös kestävän kalastuksen järjestämisen näkökulmasta.”¹³

¹³ PSAVI:n päätös, S.862.

6 PSAVI rajoittaa päätöksen käsittelyä hakemussidonnaisuudella virheellisesti

Valittaja vaatii, että **hakemussidonnaisuutta sovelletaan siten**, että hakemussidonnaisuuden piiriin on kuulunut kysymys siitä, onko olosuhteet Kemijoella muuttuneet niin olennaisesti, että aiemmin määrätty kalatalousvelvoitteet on tullut avata muutosta varten. Valittaja toteaa, että tämä asia on ratkaistu sitä tyydyttävällä tavalla, eikä sillä ole sen osalta vaatimuksia.

Valittaja vaatii, että **kalatalousvelvoitteiden sisällön osalta hakemussidonnaisuutta ei tule soveltaa** PSAVI:n esittämällä päätöksentekoa rajaavalla tavalla, vaan kalatalousvelvoitteiden sisältö määrätään hakijan osaamista asiantuntijaviranomaisena kunnioittaen ja sen hakemaa minimitasona pitäen, mutta kalatalousvelvoitteiden sisältö määrätään kuitenkin lain vaatimukset täyttäen. Myöskään kuulemisissa esille tulleita ei pidä sulkea ulos kalatalousvelvoitteiden sisällöstä päätettäessä. Valittajan näkemyksen mukaan PSAVI on menetellyt virheellisesti rajoittaessaan päätöksenteon käsittelyä siten, että se ”käsittelee hakemuksen hakijana olevan kalatalousviranomaisen hakemuksessa ja sen täydennyksissä esittämien vaatimusten mukaisesti”.¹⁴

Valittajat katsovat PSAVI:n ylittäneen toimivaltansa rajatessaan toimivaltaansa siten, että on ottanut kalatalousvelvoitteiden sisällön määrittelemisen tehtäväkseen siten, että sen toimivaltaa rajoittaa hakijan hakemus. Kalatalousvelvoitteiden sisältö on säädettävä huomioimaan kaikki lain vaatimukset, korvaamaan aiheutettu vahinko täysimääräisesti sekä olemaan tarkkuudeltaan täytäntöönpantavissa.

Valittajat katsovat, että hakijan vireille panema hakemus, jota on käsitelty vuodesta 2017 alkaen olisi ollut hyvin toisenlainen, mikäli se olisi tullut vireille nyt. Sen laatumiseen ja tukemiseen tulisi osallistua myös Lapin ELY -keskuksen Y -vastuualue. Lain vaatimukset ympäristönäkökulmasta olisi välttämätöntä ottaa vahvemmin huomioon, olisi toki tullut ottaa jo vuonna 2017.

Hakemuksessa on puutteita suhteessa yhteisön lainsäädäntöön. PSAVI olisi tullut huomioida nuo puutteet ja määrätä enemmän kuin hakemuksessa on haettu. Tätä on kuulemisvaiheessa esille tuotu. PSAVI:n päätöksessä on ristiriitaisuuksia myös suhteessa kansalliseen lainsäädäntöön - PSAVI on myös päättänyt asioista, jotka ovat ristiriidassa Kalastuslain (379/2015) tavoitteiden kanssa, joista määrätään jo lain 1 §:ssä. Valittajat pyytävät hallinto-oikeutta korjaamaan PSAVI:n päätöksen lain, oikeuden ja biodiversiteetin vastaisuudet ja puutteellisuudet.

¹⁴ PSAVI:n päätös, S.816.

7 Aluehallintoviraston lupamääräykset eivät täytä riittävän täsmällisyyden kriteeriä

Valittaja vaatii, että PSAVI:n päätöstä kalatalousvelvoitteiden sisällön osalta muutetaan tarkentaen lupamääräyksiä tässä valituksessa esitetyillä tavoilla ja tavoitteilla.

Valittajien näkemyksen mukaan PSAVI:n päätös ei ole täytäntöönpanokelpoinen ja on lain ja hyvän hallintotavan vastainen siltä osin, kun PSAVI hylkäsi kalatalousviranomaisen vaatimuksen kalateiden selkeistä ja mitattavista toimivuuskriteereistä ja asetti (määräys 1.) niiden sijaan yleisluontoisia tai epäselviä kriteereitä.

”...selvitettävä kunkin voimalaitoksen ympäristön olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman tehokkaan kalankulun järjestäminen... Rakenne on suunniteltava siten, että ne ovat parhaan käytettävissä olevan tekniikan mukaisia ja niissä voidaan soveltaa parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.”

Epäselvästi asetettujen kalatalousvelvoitteiden velvoittavuudesta ja kalatalousviranomaisen sekä aluehallintoviraston välisestä toimivallan jaosta ratkaistiin KHO:2019:172¹⁵. Tapauksessa arvioitiin asetetun kalatalousvelvoitteen lupamääräyksien sisältöjen täsmällisyyttä ja niiden sitovuutta. KHO totesi, että määräyksen jäädessä siten avoimeksi, että sen muotoilua ei voida pitää riittävän täsmällisenä, se oli kumottava. Näin ollen on perusteltua kiinnittää erityistä huomiota PSAVI:n lupamääräysten muotoilun täsmällisyyteen ja tavoitteisiin myös tämän kalatalousvelvoitteen kohdalla. Sanallisten luonnehdintojen ja toiminnallisuuden tehokkuuskriteerien välinen ero on suuri, sillä se määrittää kalateiden suunnitteluprosessia ja sillä on siten vaikutusta kalatalousvelvoitteen tavoitteen saavuttamisen kannalta.

Lisäksi esitämme, että määräyksessä 1. mainittu kriteeri “paras käytettävissä oleva tekniikka” on monella tavalla ongelmallinen ja epäselvä. Kalojen vaellusyhteyksien palauttamista koskevaa BAT-kriteeristöä, käytänteitä tai tehokkuuskriteerejä ei ole olemassa. Tämä on ongelma sekä luvanhaltijan että toiminnan tehokkuutta valvovan viranomaisen kannalta. Toisekseen, paras käytettävissä oleva tekniikka (BAT) on määritelty Ympäristönsuojelulain (527/2014) 5 §:ssä siten, että kustannustason arviointi kuuluu siihen:

“tekniikka on teknisesti ja taloudellisesti toteuttamiskelpoista silloin, kun se on saatavissa käyttöön yleisesti ja sitä voidaan soveltaa asianomaisella toiminnan alalla kohtuullisin kustannuksin..”

¹⁵ KHO:2019:172. <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1584105556736.html>

Kalatalousvelvoitteen kustannustaso määritellään Vesilain mukaisessa kalatalousvelvoitteen asettamisessa tai muuttamisessa, eikä lupamääräysten kriteereihin tulisi asettaa sellaisia ehtoja, jotka tuovat epäselvyyttä kustannustasoon. Nyt jäisi epäselvyyttä siitä, tulisiko kustannustason kohtuullisuus uudelleen arvioitavaksi kalateiden suunnitteluvaiheessa. Ympäristönsuojelulaissa käytettyjen käsitteiden käyttäminen kalatalousvelvoitteen määrittämisessä on ongelmallista.

8 PSAVI:n päätöksen tulee korvata yleiselle kalatalousedulle aiheutettu vahinko täysimääräisesti kaikki vaelluskalalajit huomioiden

Valittajat vaativat, että kaikkien Kemijoen alkuperäisten vaelluskalalajien, **merilohen, taimenen, siian, ankeriaan ja nahkiaisen** menettämisen vahinko yleiselle kalatalousedulle määrätään ensisijaisesti korvattavaksi kalastuslaissa mainitun luonnollisen elinkierron palauttamisella. On siis määrättävä toteutettavaksi sellaiset vaellusyhteysratkaisut, jotka täyttävät kaikkien edellä mainittujen vaelluskalalajien vaellusedellytykset. Tämä tarkoittanee useamman ohitusmahdollisuuden toteuttamista kullakin padolla. Kaikkien mainittujen vahinkoa kärsineiden vaelluskalalajien olemassaolo lajina on vaarantanut.

Valittajat vaativat, että PSAVI:n käyttämää sanamuotoa tarkennetaan täytäntöönpanokelpoisuuden toteuttamiseksi – on puhuttava vaelluskalojen luonnollisen lisääntymisen ansiosta itseään ylläpitävien kantojen palauttamiseen tähtäävistä toimista ja sitä tukevista toimista. On siis tehtävä selväksi, että vaaditaan toimia, jotka tähtäävät annetussa määräajassa vaelluskalakantojen itseään ylläpitävien ja luonnollisesti lisääntyvien kantojen palauttamiseen Kemijokeen.

Päätöksen nykyinen muotoilu jättää PSAVI:n tarkoituksen epäselväksi ja mahdollistaa tulkinnan yleisen kalatalousedun vastaisesti alennetuista tavoitteista. Tätä tarkennusta vaatii haitanaiheuttajien jo pitkään esiintynyt viestintä heidän vapaaehtoisista ja yleisen kalatalousedun kannalta aivan riittämättömien toimien tähtäävän ”vaelluskalojen osittain itseään ylläpitävien kantojen elvyttämiseen”. On siis todettava, että luvanhaltijoilla on jo nyt väärä käsitys ilmaisun ”itseään ainakin osittain ylläpitävän kannan” merkityksestä.

PSAVI lähtee päätöksessään Vesilain (587/2011) 19 luvun 10 §:n toisen momentin mukaisesta kirjauksesta ”*Tarkistamisen edellytyksenä on, että sitä on pidettävä yleisen tai tärkeän yksityisen edun kannalta tarpeellisena.*” PSAVI toteaa, että nyt kyseessä olevassa asiassa saatujen selvitysten perusteella se arvioi, että Kemijoelle määrätyn kalatalousveloitteen tarkistamista on pidettävä yleisen edun kannalta tarpeellisena.

Yleisenä etuna PSAVI:n näkemyksen mukaan asiassa on otettava huomioon yleinen kalatalousetu ja etenkin mahdollisuus itseään ainakin osittain (alleviivaus tässä) ylläpitävien vaelluskalakantojen palauttamiseen Kemijoen vesistöön, vaelluskalakantojen olemassaolon turvaaminen ja geneettisen monimuotoisuuden suojeleminen.

Vuodesta 1980 voimassa olleen Kemijoen kalatalousveloitteen aikana vaelluskalakantojen tila on heikentynyt ja geneettinen monimuotoisuus kärsinyt. Erityisesti vaarantuneeksi luokitellun Itämerellä syönnöstävän eri jokien

merilohikantojen sekä äärimmäisen uhanalaiseksi luokiteltujen meritaimenen ja vaellussiian kantojen tila on huolestuttava. Myös nahkiaisien kannat ovat heikentyneet ja ankerias on uhanalainen. Siika on jätetty myös PSAVI:n nyt kyseessä olevassa päätöksessä täysin istutusten varaan, samoin on toimittu nahkiaisien osalla, vaikka tilastot osoittavat, että nahkiaisien nykyinen istusvelvoite on useiden vuosien ajan jäänyt toteuttamatta. Ankeriasta PSAVI ei ole huomionnut ollenkaan. Tilanne on kestämaton.

”Kalastuksella on aina ollut tärkeä merkitys Ounasjokivarren asukkaille. Lohi, siika ja meritaimen ovat olleet kalaston arvokkain osa. Ne ovat nousseet Ounasjärveen saakka”, kertoo Vesihallitus selvityksessään vuodelta 1984.¹⁶ *”Vaellussiian levinneisyysalueen kerrotaan ulottuneen varmimmin Taivalkoskelle saakka (20km merestä), ja enimmillään 100 km etäisyydelle (Lind 1978a). On myös esitetty, että siikaa olisi noussut merestä paljon ylemmäskin Kemijoessa ja Ounasjoessa (Seppovaara 1972). RKTL:n (1978b ja 1978c) lausuntojen mukaan siikojä nousee selvästi Taivalkosken yläpuolelle, jopa Kemijärven läpi Kemihäärään, Luiroon ja Kitiseen, mutta suurin osa sijoista pysähtyi kutemaan Perämeren ja Rovaniemen välille, jossa oli myös sopivia pyyntipaikkoja”,* kerrotaan RKTL:n raportissa vuodelta 2014.¹⁷ Siian nousukykyä ja lisääntymiskäyttäjä vahvistavat tiedot Tornionjoelta, Kokemäen Oulujoelta. Tornionjoella siika kykenee nousemaan kaikkien koskien (mm. Kattilakoski, Kukkolankoski ja Matkakoski) yli aina Turtolaan saakka. Paamajoesta on ikiaikaisesti kalastettu vaellussiikaa.¹⁸ Kokemäenjoella siika on kirjallisuuden mukaan noussut mereltä jopa 135 km ylävirtaan.¹⁹ Luonnollisesti lisääntyvien kantojen elvyttämisen puolesta puhuu, myös että Oulun Merikoskella Alakanavassa, Toivoniemen ja Tukkisaaren välisellä virtaosuudella, jossa on otollinen rakennettu sorainen pohjamateriaali, villi siikakanta kykenee tuottamaan yli 2 miljoonaa poikasta / vuosi lyhyellä otoksella tarkasteltuna. Tämä on rakennettujen jokien parhaimmistoa koko Perämerenosalla.²⁰

Siian merkityksellisyttä vaelluskalana lisää sen luontainen rooli alasvaeltavien smolttien suojakalaparvina. Asiaa on selvitetty Oulun yliopiston alaisuudessa [REDACTED] ja [REDACTED] toimesta, [REDACTED] luvittamana. Alasvaellusseuranta toteutettiin viistokaikuluotaimella ja

¹⁶ Vesihallitus. Tiedotus 245. Ounasjoen suunnittelun lähtökohdat ja tavoitteet – Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Helsinki 1984. S.16

¹⁷ [REDACTED]

2014.

Rakennettujen jokien kalataloudelle aiheutuneet vahingot ja kalatalousvelvoitteet. S. 22. RKTL:n työraportteja 6/2014 .

¹⁸ Julkaisematon lähde. [REDACTED]

¹⁹ Puhelinkeskustelu [REDACTED]

²⁰ ibid.

vedenalaisella kameralla. Seurannassa tehtiin havaintoja erikokoisista alasvaeltavista kalaparvista. Suurimmillaan kalaparvet olivat valtavia - parven leveyden ollessa 30 – 40 m ja parven pituuden jopa 80 metriä. Parvissa oli siis kymmeniätuhansia, jopa satojatuhansia yksilöitä, jotka laskeutuivat pyrstö edellä voimalaitoksen lävitse Perämeren merialueelle. Selvityksessä kalat varmistuivat 12-15 cm mittaisiksi sioiksi. Parven läpäistyä turbiinin kuolleita kaloja ei voimalaitoksen alapuolelta havaittu. Tällöin syntyi havainto poikasten selviämisestä voimalaitospadon alapuolelle.²¹

Ounasjoesta kerrotaan saadun ankeriaita sodan jälkeen 1950 -luvun lopulle saakka, mm. Lohinivasta.²² Vallitunsaaren kalatiessä on havaittu ankerias.²³

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan ”erityistä huomiota onkin kiinnitettävä vaelluskalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden suojelemiseen ja turvaamiseen sekä luontaisen elinkierron palauttamiseen”.²⁴ Tämä PSAVI:n oma perustelu laitettava toimeen.

Valittajat huomauttavat, että nykytietämyksen mukaan vain luonnollisen lisääntymisen käynnistämiseen ja tukemiseen tarkoitettu istutustoiminta on ekologisesti hyväksyttävää, sillä laituskantojen istuttaminen edistää lajin sisäistä geneettistä homogenisaatiota. Tästä syystä on ymmärrettävä, että luonnollisesti lisääntyvien ja itseään ylläpitävien vaelluskalakantojen palauttaminen on ainoa vastuullinen tapa korvata Kemijoen patoamisella yleiselle kalataloudelle aiheutettu vahinko. Siian istutustoiminta suualueelle ja nahkiaisien pelkkä yliiirto eivät voi olla pysyviä ratkaisuja.

Paras käytettävissä oleva kalateiden tekniikka mahdollistaa kalateiden toiminnan kaikille mainituille lajeille. Siian on todettu nousevan huonosti teknisistä kalateistä, mutta siika käyttää mm. Hirvensalmen Kissakosken ja Eurajoen Pappilankosken luonnonmukaisia kalateitä, jotka ovat keskikaltevuudeltaan noin 3 %. Kissakosken kalatietä käyttää myös ankerias. Pappilankosken kalatie alkoi toimia siialle, kun muutama kynnyksen loivennettiin, minkä jälkeen yläjuoksulla alkoi esiintyä siian poikastuotantoa. Pappilankosken kalatiessä on näköhavaintoja myös nahkiaisesta.

Pappilankosken kalatien kunnostus siialle osoittaa, että luonnonmukainenkin kalatie voi muodostaa nousuesteen vaatimuksiltaan herkälle lajille kuten siialle.

²¹ [REDACTED] 1999. Kala- ja riistalallinnon julkaisun: Nro 39 : *Vaelluskalojen elvyttämismahdollisuudet Kemijoessa*. ISBN 951-53-2017-8, ISSN 1236-7222. <https://mmm.fi/julkaisut/kala-ja-riistahallinnon-julkaisuja>; [REDACTED] 1999.

²² Suullinen tieto jokivarresta. [REDACTED] tekemä haastattelu 2024 (J.M.Maa)

²³ [REDACTED] 2017. Silminäkijähavainto. (Varmistettu 2.9.2024 / [REDACTED]).

²⁴ PSAVI:n päätös, S.862

Luonnonmukainen kalatie on kuitenkin helposti korjattavissa, koska luonnonkiviä voidaan siirtää. Jos luonnonmukaiseen kalatiehen tehdään teknisiä rakenteita, kuten rakokalatieosuuksia, on suuri mahdollisuus, että yksi kohta uomassa, esimerkiksi heti alapää muodostaa nousuesteen ja pilaa siten pysyvästi koko muun uoman merkityksen kaikkien vesistöissä liikkuvien lajien nousureittinä.

Tekniset rakenteet voivat muodostua esteeksi koko luonnonmukaisen kalatien tai ohitusuoman toiminnalle ekologisen jatkumon toteuttamisessa. Samalla voidaan "vallata" paikka paremmalle ratkaisulle tulevaisuudessa. Esimerkiksi Taivalkosken voimalaan suunniteltu ns. kalauoma on esitetty pidettäväksi talvella suljettuna huolimatta siihen suunnitelluista luonnonmukaisesta osuudesta. Perusteena on esitetty teknisten rakenteiden jäätyminen.

Luonnonmukaisissa kalateissa ja ohitusuomissa voidaan käyttää maasto-olosuhteiden vaatimia teknisiä apurakenteita, jos uoman linjaus ja ylä- ja alapään sijainti sitä edellyttävät. Ahtaissa paikoissa ja jyrkissä rinteissä voidaan käyttää tukimuureja ja tarvittaessa ohitusuoman ylä- tai alapää voidaan pengertää vesialueelle. Uomien riittävällä loivuudella ja verhoilumateriaaleilla on pyrittävä luomaan myös heikosti uiville lajeille sopivat virrannopeudet.

On tärkeää, että nyt määrättävät kalatalousveloitteet ohjaavat sekä suunnittelua, toteuttamista, käyttöä ja lopputulosta niin, että tavoiteltu eli vaelluskalojen luonnonkierto voi toteutua.

Lähteitä:

Raunio J. ja Muuri L. 2017. Kissakosken kalatieseuraus vuonna 2017. Kymijoen vesi- ja ympäristö ry:n tutkimusraportteja 375/2017

[Kissakoski-2017.pdf \(kyvy.fi\)](#)

Hynninen M. ja Vatanen S. 2022. Eurajoen Pappilankosken kalatieseuraus vuonna 2022. Pyhäjärvi-instituutti. Kala- ja vesijulkaisuja nro 364.

[Eurajoen Pappilankosken kalatieseuraus vuonna 2022 - Pyhäjärvi-instituutti \(pyhajarvi-instituutti.fi\)](#)

9 Valittajien vaatimukset päätöksen muuttamisesta

9.1 Olosuhteet ovat muuttuneet koko Kemijoen osalla, kalatalousvelvoitteita on muutettava koko Kemijoen osalla

Valittajat vaativat, että hallinto-oikeus muuttaa PSAVI:n päätöstä siten että kalatalousvelvoitteita muutetaan myös Vanntauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten osalta. Kalatalousvelvoitteen myötä voimalaitosten luvanhaltijan **velvoitteena on hakea rakentamislupa 3 vuoden kuluessa ja toteuttaa kalatiet 5 vuoden kuluessa** tämän päätöksen tultua lainvoimaiseksi.

PSAVI toteaa päätöksessään **olosuhteiden muuttuneen** olennaisesti koko Kemijoen osalta ja perustelee kantansa huolellisesti. Edelleen PSAVI toteaa päätöksessään, että olosuhteiden olennaisen muuttumisen johdosta, **kalatalousvelvoitteet on avattava** – ”Asiassa saatujen selvitysten perusteella aluehallintovirasto arvioi, että Kemijoelle määrätyn kalatalousvelvoitteen tarkistamista on pidettävä yleisen edun kannalta tarpeellisena”.²⁵

Valittajien näkemyksen mukaan on huomioitava vesienhoidon suunnitelmat ja toimenpideohjelmat, joissa Keski-Kemijoen vesimuodostuma on luokiteltu tilatavoitetta heikompaan luokkaan. KHO:2023:993 käsitteli luokituksen lainmukaisuutta ja totesi sen olevan lainmukainen. Päätöksestä selviää luokituksessa käytettyjä kriteerejä, joista yksi ekologista potentiaalia arvioiva sisältää ajatuksen, että padotun jokijakson tilaluokitusta heikentää yläpuolisten vesistöjen runsaat tai ennallistettavat kutu- ja pienpoikasalueet. Vaellusyhteyden avaaminen Ylä-Kemijoen vesimuodostumaan asti olisi siten tilaluokitusta parantava toimenpide. Valittajien näkemyksen mukaan PSAVI:n päätös jättää ylemmän osan voimalaitosten velvoitteet muutettavaksi myöhemmässä vaiheessa on virheellinen.

Valittajat toteavat, että kun olosuhteet koko Kemijoella todetaan vesilain 3 luvun 22 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen tarkoittamalla tavalla muuttuneeksi niin olennaisesti, että kalatalousvelvoitteita on sen perusteella muutettava, niin muutoksen on koskettava koko Kemijokea.

Valittajien näkemyksen mukaan PSAVI:n olisi tullut päätöksessään määrätä toteutettavaksi Keski-Kemijoen vesimuodostuman tilaluokkaa parantavia toimia. Voimassa olevassa Kemijoen vesihoitosuunnitelmassa kaudelle 2022-2027 Keski-Kemijoen vesimuodostuman ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on luokiteltu olemaan hyvää huonommassa eli **tyydyttävässä** ekologisessa potentiaalissa.²⁶ Voimakkaasti muutetun vesimuodostuman lakiin

²⁵ PSAVI:n päätös, S.861.

²⁶ Kemijoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuosille 2022–2027: Osa 1. Vesienhoitoaluekohtaiset tiedot.

perustuva tavoite on **hyvä** ekologinen potentiaali. Keski-Kemijoen nykyinen tila ei siten täytä lain vaatimaa tasoa. Vaelluskalojen puuttuminen on merkittävä syy hyvää huonommalle tilalle. Kalatalousviranomaisen oli hakenut velvoitemuutosta koskemaan myös Keski-Kemijoen vesimuodostumaa. Nyt kun PSAVI käsitteli Kemijoen kalatalousvelvoitteita ja totesi perustellun tarpeen muuttaa niitä, kuten edellä on todettu, niin olisi PSAVI:n tullut muotoilla päätöksensä niin, että myös VPD:n vaatimus hyvän ekologisen potentiaalin saavuttamisesta yleisen kalatalousedun korjaamisen ohella olisi tullut mahdolliseksi myös Keski-Kemijoen vesimuodostuman osalla.

Perustuslain 2.3 §:n mukaan: ”Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.” Kyseessä olevassa tapauksessa PSAVI:n olisi tullut soveltaa vesilain 3 luvun 22.1 §:ssä mainittua olosuhteiden olennaista muutosta välittömästi myös Rovaniemen yläpuolisen vesistöalueen osalta PSAVI:n todettua, että ko. säännöksen mukaiset ehdot täyttyvät. PSAVI on näin ollen ylittänyt toimivaltansa jättämällä Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen eli Keski-Kemijoen vesimuodostuman (Keski-Kemijoen ja Raudanjoen alaosa) veloitteen ulkopuolelle.

9.2 Kalateiden on toimittava tehokkaasti ja niiden on toteutettava ekologinen jatkumo, vain siten ne voivat korvata aiheutettua vahinkoa

Valittajat vaativat, että kalateiden²⁷ ominaisuuksien on vastattava luonnonmukaisia ohitusuomia vähintään yhden ratkaisun osalla kunkin padon ohittamisessa. Kalateiden on toimittava tehokkaasti ja niiden on toteutettava ekologinen jatkumo. PSAVI:n päätöstä muutettavaksi määräyksen 1. osalta kuulumaan seuraavasti:

- a. Luvanhaltijoiden on selvitettävä ja toteutettava kustannuksellaan kunkin voimalaitoksen ja ympäristön olosuhteet huomioon ottaen tehokkain kalankulun järjestäminen Kemijoen **Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan** sekä Raudanjoen **Permantokosken** voimalaitosten patojen ohi ja suunniteltava kyseisten selvitysten perusteella voimalaitosten patojen ohi pääsyn mahdollistavat vaellusyhteydet sekä smolttien ja kuteneiden yksilöiden alasvaelluksen mereen mahdollistava vaellusyhteys ohjausmenetelmineen.
- b. Yllä mainitut selvitykset ja suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina hakemusasioina Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjäskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan osalta **vuoden** ja Raudanjoen Permantokosken voimalaitoksen osalta **kahden vuoden** kuluttua tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.
- c. Kalatiet ovat parhaan tunnetun osaamisen mukaisia ja niissä sovelletaan parhaita kalankulun mahdollistavia käytäntöjä.
- d. Kalatiet on suunniteltava ja niitä sekä voimalaitoksia on käytettävä siten, että ne soveltuvat Kemijoen vaelluskalojen, **merilohen, meritaimenen, vaellussiian, nahkaisen ja ankeriaan**, ylös- ja alasvaellukseen.
- e. Kalatiet on pidettävä toiminnassa ympärivuoden ekologisen ympäristövirtaaman mahdollistamiseksi.

²⁷ Kalatiellä tarkoitetaan kalojen kulkemiseksi toteutettua yhteyttä voimalaitoksen ohi, joka toteuttaa parhaan toteutettavissa olevan ekologisen jatkumon, ”jolla tarkoitetaan muun muassa organismien liikkeitä vesiekosysteemissä ja jolla varmistetaan, että pintavesityypille ominaisten vedessä elävien lajien elinympäristöt ovat ajallisesti ja paikallisesti yhteydessä toisiinsa, jotta lajit voivat toteuttaa elinkiertonsa itseään ylläpitävinä kantoina”. KHO:2023:993

- f. Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että niiden alapuolelle tulevista lohista vähintään 90 % nousee padon yläpuolelle ja vähintään 60% viiden toisiaan seuraavan padon osalta selviytyy tapahtuvassa vaelluksessa. Ylösnousutehokkuudessa huomioidaan kalatien mahdolliset kutuparit todellisiin kutupesähavaintoihin perustuen, jotta ne eivät heikennä kalatien laskennallista tehokkuuslukua. Toiminnallisuustavoitteet tulee saavuttaa 5 vuoden kuluessa siitä, kun kalateiden rakentaminen on aloitettu.
- g. Kalatiet on suunniteltava ja toteutettava siten, että mahdollistavat sellaiset kalamäärät, jotka ovat Kemijoen luonnollisesti lisääntyvien ja itseään ylläpitävien kantojen edellytyksenä (kymmenientuhansien kalojen vuosimääriin).
- h. Kalatiet on suunniteltava, toteutettava ja niitä sekä patoja on käytettävä siten, että kalateissä jo niiden ulkopuolella voidaan johtaa vettä riittävästi merilohen, meritaimenen ja muiden edellä mainittujen vaelluskalojen vaelluksen varmistamiseksi. Kunkin voimalaitospadon ohittamiseksi vaadittava virtaama on 5-10% ²⁸joen keskivirtaamasta (556m³/s), aina minimissään 20m³/s. On tavoiteltava vaikuttavuutta. Vaadittava virtaama voidaan jakaa kunkin padon osalla useammalle kalatielle, lisääntymisalueelle ja/tai vanhojen uomien vesityksiin tällöinkin kalatiekohtainen minimivirtaama on oltava riittävä kalojen vaellukselle. Kullekin kalatielle on mahdollistettava vähintään 25 m³/s lisähoukutusvirtaama, joka voidaan ottaa käyttöön, mikäli toiminnallinen tehokkuusluku uhkaa jäädä täyttymättä. Talvikaudella (1.11. – 31.3.) virtaamaa kalateissä voidaan pienentää erikseen määritelty ja määrätty ekologinen ympäristövirtaama huomioiden kuitenkin niin, että kalatien pohja ei koskaan jäädy pohjan eliöstön elinolosuhteet varmistaen.
- i. Kalatiet on suunniteltava, toteutettava ja niitä sekä patoja on käytettävä siten, että tulvajuoksutuksia voidaan hyödyntää niiden houkutusvirtaamana.
- j. Kalatiet on suunniteltava ja toteutettava siten, että ne mahdollistavat uudelleen muotoilua tilanteissa, joissa toimivuus edellyttää sitä. Toimivuutta ja vaikuttavuutta on seurattava jatkuvasti ja lupaehdot on tarkistettava määräajoin vaikuttavuuden varmistamiseksi.
- k. Kalateiden on toteutettava ekologinen jatkumo ja niitä sekä patoja on voitava hyödyntää toteutettaessa ekologista ympäristövirtaamaa.

²⁸ Kts KHO (29.1.2013, dno. 1607/1/11). <https://www.ely-keskus.fi/documents/43307217/0/KHOPa-milo.pdf/1d30e335-f523-e758-9822-e9685cea52a3?t=1627633947830>

- I. Suunnittelussa on myös otettava huomioon, että luvanhaltijoiden tulee luovuttaa maksutta kalankulun mahdollistaviin rakenteisiin tarvittava vesi ja haitanaiheuttajan on vastattava kaikista muistakin kuluista, joita velvoitteen noudattaminen edellyttää.

Vesilain 3 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan kalatalousvelvoite voi olla kalatie, kalataloudellinen kunnostustoimenpide, istutus tai muu kalataloudellinen hoitotoimenpide taikka näiden yhdistelmä. Kalatalousvelvoitteeseen voidaan tarvittaessa sisällyttää toimenpiteiden tuloksellisuuden tarkkailu sillä vesialueella, johon hankkeen vahingollinen vaikutus ulottuu. Lain säätäjä ei ole tarkoittanut edellä mainittuja mahdollisia velvoitteita olemaan kalatalousedulle aiheutetun vahingon korvaavia elementtejä, vaan tuloksia. Näillä mainituilla keinoilla luodaan vahingonkorvaus. Valittajat korostavat, että kalatalousvelvoitteilla on luotava olosuhteet vaelluskalojen luonnollisen lisääntymisen käynnistymiselle ja ylläpysymiselle. Vasta tällä saavutetaan korvaus aiheutetulle vahingolle. Valittajat toteavat, että yleinen kalataloudellinen etu edellyttää vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen ja itseään ylläpitävien kantojen palauttamista ja näitä tukevien toimien toteuttamista ja seuranta Kemijoella.

Aluehallintoviranomaisen pyynnöstä LUKE on antanut lausunnon, jonka tiivistys kuuluu seuraavasti: *”Luonnonvarakeskuksen mielestä Lapin ELY -keskuksen Kemijoen kalatalousvelvoitteiden muutoshakemuksella on vankka biologinen pohja. Lapin ELY -keskuksen esittämien velvoitteiden toteuttaminen siten, että niillä saavutetaan vaelluskalojen luonnonkierto ja varmistetaan niiden riittävä monimuotoisuus on erittäin vaativa ja pitkäkestoinen hanke ja vaatii huomattavaa biologista ja muunlaista erikoisosaamista.”*

Valittajat vaativat ekologisen jatkumon toteuttamista Kemijokeen ja tämän kirjaamista muuttanutta kalatalousvelvoitetta määrittelevään päätökseen.

Perusteena tälle vaatimukselleen valittajat toteavat, että VPD:n vaatimus hyvän ekologisen potentiaalin toteutumisesta vaatii vaelluskalojen luontaisen lisääntymisen palauttamista Kemijokeen. Tämä puolestaan edellyttää Kemijoen ekologisten olosuhteiden muuttamista vaelluskaloille ja niitä kannattavalle ekosysteemille otollisiksi tarkoittaen ekologisen jatkumon toteuttamista.

Biologiset mahdollisuudet lohen palauttamiselle ovat erinomaiset, sillä Kemijoen läheisimpien jokien lohikannat ovat säilyneet, ja Kemijoen kanta on ollut niille epäilemättä läheisintä sukua. Näitä kantoja hyödyntäen luontaisen lisääntymisen palauttaminen Kemijokeen on toteutettavissa. Sama koskee myös muita vaelluskalalajeja.

PSAVI:n päätöksessä todetaan, että geneettisen lohikannan muodostumiseen liittyen Hakija toteaa, että paikallinen sopeutuminen alkaa jo ensimmäisestä luontaisesti syntyneestä sukupolvesta. Hakijan mukaan kannan geneettinen eriytyminen ei ole kalatalousvelvoitteen toteutumisen kannalta oleellista, vaan keskeistä on, että ”näin Itämeren lohen geneettinen monimuotoisuus vahvistuu ja elinvoimaisuutta ylläpidetään tehokkaammin kuin pelkästään istutuksiin perustuvalla lohikantojen hoidolla.

Valittajat kiinnittävät vielä huomiota siihen, että PSAVI on päätöksessään määrännyt haitanaiheuttajaa laatimaan kehityssuunnitelmia Kemijoen Isohaaran padossa oleviin kalateihin:

”Isohaaran voimalaitosluvan haltijan on lisäksi tehtävä selvitys ja suunnitelma mahdollisuudesta käyttää Isohaaran jo olemassa olevia kalateitä tässä määräyksessä 1 annettujen velvoitteiden täyttämiseen. Suunnitelmaan on tarvittaessa liitettävä kalateiden toiminnan tehostamista koskeva suunnitelma.”

Tämän on tarpeellista, sillä kyseisten kalateiden toiminta ja toimintaedellytykset mm. säännöstelykäytännöistä johtuen ovat täysin riittämättömät. Kyseiset kalatiet kuitenkin ovat toisen osapuolen omistuksessa, joka on niiden hallintaoikeuden vuokrannut lainvoimaisesti kolmannelle osapuolelle vuoteen 2032 saakka. Haitanaiheuttajalle määrätty velvoite suunnitella ja toteuttaa vaellusyhteys Isohaaran padolla on kyettävä toteuttamaan myös ilman mainittuja olemassa olevia kalateitä. Niitä voidaan käyttää velvoitteen toteutuksessa, vain jos niitä voidaan siinä käyttää. Kolmannelle tai neljännelle osapuolelle ei voida haitanaiheuttajan velvoitteita määrätä.

9.3 Ekologisen ympäristövirtaaman määrittäminen ja määrääminen on edellytys vaelluskalojen paluulle

Valittajat vaativat, että osana yleiselle kalatalousedulle aiheutetun vahingon korvaamisesta Kemijoella on määriteltävä ja määrättävä vaelluskalojen ja niiden luonnollisen elinkierron toteutumisen kannalta välttämättömän ekosysteemin palauttamiseksi **jatkuva ja riittävä ekologinen ympäristövirtaama**. Sillä tarkoitetaan, että virran on aina oltava olemassa ja heikoimmillaankin virtavesiluonnon ja -lajiston kannalta riittävä. Tulvavirtaamilla, jotka rakennetussa joessa aiheuttavat tarvetta ohijuoksuksiin, on erityinen merkityksensä vaelluksen houkutusvirtaamana jokisuulla ja tulvauomina käytettävissä vanhoissa luonnonuomissa. Virtausta ei saa muutella tai pysäyttää jokiluonnon elinolosuhteita häiritsevästi. Ekologinen ympäristövirtaama virtausmäärineen ja muine ominaisuuksineen tulee määritellä patokohtaisesti niiden lupiin. Tämä vaatimus koskee kaikilta osin ohitusuomien virtaamia ja kokonaisuudessaan Kemijoen rantojen välissä tapahtuvaa jokimittakaa-vaista virtaamaa sekä sitä virtaamaa, jonka Kemijoki luo Perämerelle ja Pohjanlahteen.

PSAVI päättyy olosuhteiden olannaisen muutoksen myötä siihen, että yleinen kalatalousetu edellyttää kalatalousvelvoitteiden muuttamista Kemijoella. pääuoman osalta (Ala-Kemijoen, Keski-Kemijoen ja Raudanjoen alaosa) todeten hakemuksessaan, että *”muuttaminen on välttämätöntä menetetyin vaelluspoikastuotannon korvaamiseksi, luontaisen lisääntymisen palauttamiseksi osaksi kannan hoitoa sekä perinnöllisen monimuotoisuuden ja kalastusmahdollisuuksien turvaamiseksi”*. Hakija on hakemuksessaan edellyttänyt, että luvanhaltijan on käytettävä patojaan kalateitään siten, että kalateiden toimintaedellytykset varmistetaan ja tehokas kalankulku taataan – Kalateitä ja voimalaitoksia on käytettävä niin, että va-dittu vaellustehokkuus ja ekologinen kestävyys saavutetaan.

Hakemuksessa on olosuhteen olennaiseksi muutokseksi katsottu myös muutuneet kansalliset ja kansainväliset velvoitteet ja strategiat. Muun muassa uusi kalastuslaki, Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiivi 2000/60/EY ja sen toimeenpanemiseksi säädetty laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VHJL) 272/2011 edellyttävät, että rakennetuilla joilla huolehditaan vaelluskalojen palauttamiseen liittyvistä tavoitteista. Rakennetuilla joilla tämä edellyttää toimivaa kalan kulun esteiden poistoa ja kokonaisvaltaisia tukitoimenpiteitä. Euroopan unionin vesipolitiikan puitedirektiivi 2000/60/EY ja sen toimeenpanemiseksi säädetty laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VHJL) 272/2011 sisältävät velvoitteen parantaa vesistöjen ekologista tilaa. Hakija on huomauttanut, että EU:n komissio on kehottanut Suomea käymään läpi kaikki vesivoimaan liittyvät luvat ja muuttamaan niitä niin, että vesienhoidon tavoitteet voidaan saavuttaa. Komissio on esittänyt toimenpiteinä kalateitä, ympäristövirtaamia ja muita vesivoiman haittoja vähentäviä toimenpiteitä. Lisäksi komissio on kehottanut Suomea toimeenpanemaan ekologiset- tai ympäristövirtaamat voimakkaasti muutetuissa

vesistöissä. Voimassa olevassa Kemijoen vesistöalueen vesien- hoitosuunnitelmassa Kemijoen vesistö on arvioitu merkittäväksi vaelluskalavesistöksi, jossa tulee toteuttaa teknis-taloudellisesti toteuttamiskelpoiset toimenpideyhdistelmät, joilla voidaan saada aikaan vaelluskalojen kestävä, luontaisesti lisääntyvät kannat. Koska vaelluskaloilla ei ole pääsyä voimalaitosten yläpuolisille laajoille poikastuotanto- ja lisääntymisalueille, Ala-Kemijoki, Keski-Kemijoki sekä Raudanjoen alin osuus ovat nimetty voimakkaasti muutetuiksi ja niiden ekologinen tila suhteessa parhaaseen saavutettavissa olevaan tilaan on vuonna 2019 tehdyn arvion perusteella tyydyttävä.”²⁹

Vaelluskalakantojen luontaista lisääntymistä edistetään yhä useammin rakennettujen jokien säännöstelykäytäntöjä muuttamalla ja virtaamaa säätämällä. Tavoitteena on ympäristövirtaama eli sellainen virtaama, joka turvaa mahdollisimman hyvin kyseessä olevien jokiekosysteemien toiminnan ja biologisen monimuotoisuuden.³⁰

Katkokäytön on Isohaarassa empiirisesti havaittu heikentävän kalateiden toimivuutta ja aiheuttavan 1-4 tunnin välillä vaihtelevan viiveen kalojen nousussa kalatiehen turbiinivirran palattua ns. keskimääräiselle tasolle.³¹ Valittajat muistuttavat, että ekologialle erittäin haitallinen ja virkistyskäytölle vaarallinen lyhytaikaisäännöstely on kiellettyä, jos sitä ei ole nimenomaisesti luvassa erikseen sallittu. Valittajien näkemyksen mukaan lyhytaikaisäännöstelyä ei ole Kemijoella erikseen sallittu yhdelläkään voimalaitoksella. **Valittajat vaativat**, että Kemijoen voimalaitoslupien tilanne lyhytaikaisäännöstelyn luvituksen osalta käydään tuomioistuimen johdolla huolellisesti läpi. Voimalaitoksia on käytettävä lupien edellyttämällä tavalla. Voimalaitosten lyhytaikaisäännöstelytilastot on tehtävä yleisön tarkastelulle julkiseksi, liiketalousuuteen tässä yhteydessä vetomainen ei ole perusteltua.

Yleiselle kalatalousedulle aiheutetun vahingon korvaamisen edellytys on palauttaa itsensä ylläpitävien vaelluskalakantojen luonnollinen lisääntyminen. Aiheutetun haitan korvaamiseksi määrättyjen velvoitteiden on edellytettävä toimivan. Voimalaitosten säännöstelykäytännöt vaikuttavat kalateiden toimintaan. Jotta velvoitteet toteutuisivat, luvanhaltijaa on velvoitettava huomioimaan kalateiden toimivuus säännöstelykäytänteidensä toteutuksessa. Kalatalousvelvoitteiden määräämisen yhteydessä on määritettävä ja määrättävä ekologinen ympäristövirtaama.

²⁹ S.833 – 834.

³⁰ SYKE, verkkojulkaisu, 3.10.2023. (luettu 31.8.2024) [https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uusi_julkaisu_millaisilla_alueilla_jokie\(66039\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uusi_julkaisu_millaisilla_alueilla_jokie(66039))

³¹ Lohijokitiimi ry, 2021, Voimalaitosten katkokäytön ja Vallitunsaaren kalatiehen nousevien lohien ja taimenten määrän välisen yhteyden tilastollinen tarkastelu. https://www.lohijokitiimi.fi/wp-content/uploads/Tilastollinen_tarkastelu-Lohijokitiimi-Sanna.pptx

9.4 Vanhojen uomien kunnostus, hyödyntäminen nousureitteinä ja lisääntymisalueina sekä uudet lisääntymisalueet - habitaattien riittävä määrä on edellytys vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamiselle

Valittajat vaativat, että luvanhaltija on **velvoitettava lisäämään poikastuotanto-alueita patojen lähetyvillä ja laatimaan suunnitelmat** Ossauskosken, Petäjääskosken, Raudanjoen Permantokosken, Pirttikosken ja Seitakorvan voimalaitosten vanhojen uomien vesittämistä ja ennallistamisesta poikastuotantokäyttöön. Lisäksi on suunniteltava lisääntymisalueet Taivalkosken, Valajaskosken ja Vanttauskosken voimaloiden säännöstelypatojen yhteyteen. Isohaaran voimalaitoksen yhteydessä on kunnostettava Vähähaaran yläosa poikastuotantoon. Suunnitelmien tulee sisältää kyseessä olevan alueen mallinnus, joka osoittaa syntyvät lisääntymisalueet riittävine virtaamineen. Suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle voimalaitoskohtaisina **hakemusasioina kahden vuoden kuluessa** tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Itseään ylläpitävän luontaisen lisääntymisen varmistamiseksi Kemijoen pääuomaan kunnostetaan poikastuotanto-alueita muuallekin mallinnukseen perustuen. Näistä suunnitelmat on toimitettava toimivaltaiselle lupaviranomaiselle **hakemusasioina neljän vuoden kuluessa** tämän päätöksen lainvoimaiseksi tulosta.

Ounasjoen ja Ylä-Kemijoen kunnostettujen ja jo käytettävissä olevien koskialueiden lisäksi Kemijoella on tällä hetkellä yli 300 hehtaaria koskialueita kuivillaan tai vähävetisinä, mikä on merkittävä osuus joen alkuperäisestä tuotantoalasta. Pääuoman koskissa on tapahtunut myös huomattava osa joen poikastuotannosta. Sen vuoksi on perusteltua, että kosket palautetaan kunnostamalla ja johtamalla niihin riittävä ympäristövirtaama. Kosket ovat myös merkittävä nousureitti, sillä tulvavirtaamat houkuttelevat kaloja runsaaseen vaellukseen kohti säännöstelypatoja, mikä on voitu todeta vuosittain mm. Ii- ja Oulujoella.

Vanhoja uomia voidaan kunnostaa lisääntymisalueiksi tulvavirtaamista huolimatta. Suuria virtaamia on esiintynyt Kemijoella aina ja silti poikastuotanto on ollut Euroopan parhaita. Kun vanhat uomat kunnostetaan lisääntymisalueiksi, tulvavirtaamat otetaan huomioon kunnostuksessa. Kutusoran sopivasta sijoittamisesta saa viitteitä tutkimalla, mihin sora on tällä hetkellä kasautunut. Kutu- ja poikasalueille voidaan tehdä suojakivikoita järkäleillä ja muita suojarakenteita esim. suurikoisella puuaineksella.

Esimerkkinä toimivasta vanhan uoman vesittämisestä ympäristövirtaamalla on Fortumin omistama Gullspångin voimala Ruotsissa. Tulvapadon alapuolelle Gullspångsforseniin on kunnostettu lisääntymisalue Vänernin uhanalaiselle järvilohelle. Juoksutus noin 30 m levyiseen uomaan on 3 -5 m³/s. Järvilohen 0-vuotiaan poikasen tiheysarvion keskiarvo ja vaihteluväli sähkökoekalastuksella ja

pyydystettävyydellä arvioituna oli 61 ja 2–220 yksilöä/100 m² ja järvitaimenen 0-vuotiaan poikasen tiheysarvio vastaavasti 92 ja 60–150 yksilöä/100 m² vuosina 2015–2020.³²

Gullspångin vanhaan uomaan johdettavat tulvavirtaamat pysyvät suhteellisen maltillisina johtuen yläpuolisesta säännöstelystä järvestä. Yllätyksellinen tulva huuhtoi kerran kunnostetun koskialueen, jolloin sitä piti kunnostaa uudelleen. Toiminnanharjoittaja vetoaa ilmeisesti tähän tapaukseen esimerkkinä tulvien haitallisuudesta vanhojen uomien kunnostuksessa. Esimerkki on syytä ottaa huomioon Kemijoella siten että varaudutaan tulviin kunnostuksessa jo etukäteen.

Gullspångin voimalan alapuolella on kaksi koskea, joissa tapahtuu järvilohen ja taimenen lisääntymistä voimalan säännöstelystä huolimatta. Suurimmat virtaamat johdetaan erillistä uoma pitkin koskien ohi. Voimalassa harjoitetaan lyhytaikais-säännöstelyä talvella mutta kesäaikana säännöstely tapahtuu viikkosäännöstelynä. Poikastuotanto on poikastiheydellä arvioituna pienempää kuin Gullspångsforsenissa, mutta sekä järvilohi että järvitaimen tuottavat koskissa poikasia vuosittain luontaisesti. Järvilohen ja järvitaimenen kutuun ja 0-vuotiaalle poikaselle hyvin sopivan koskiympäristön yhteenlaskettu pinta-ala näissä kolmessa koskessa on vain noin 3 hehtaaria. Molempien lajien populaatiot joessa ovat pysyneet silti hengissä voimalan rakentamisen jälkeen noin 110 vuotta ilman mainittavia istutuksia. Gullspångin voimala on esimerkki, miten voimalan käyttöä voidaan sovittaa yhteen lohen ja taimenen poikastuotannon kanssa.

Suomessa uusin esimerkki ympäristövirtaaman avulla kunnostetusta koskesta voimalan yhteydessä on Varkauden Ämmäkosken kunnostus. Stora Enso luovuttaa koskeen 10 m³/s ympäristövirtaaman eli 10 % keskivirtaamasta, mistä 5 m³/s johdetaan säännöstelypadosta ja 5 m³/s säännöstelypadon ohittavan ohitusuoman kautta. Koskeen tulevat lisäksi tulvajuoksutukset. Ohitusuomassa tapahtunutta taimenen kutemista voitiin seurata WWF:n videoinnissa syksyllä 2023. Koskessa oli 16 ja ohitusuomassa 2 kutupesää syksyllä 2023. Ensimmäisessä sähkökoekalastuksessa elokuussa 2024 löytyi 0- ja 1-vuotiaita taimenia koskesta, kosken ja ohitusuoman koekalastus jatkuu myöhemmin syksyllä.

Taivalkosken, Valajaskosken ja Vanttauskosken voimaloiden tulvaluukkujen alapuolella on uomaosuudet, jotka voidaan kunnostaa lisääntymisalueiksi samaan tapaan kuin Kuurnan Laurinvirta Pielisjoessa, ottaen oppia siellä saaduista kokemuksista.

³² [REDACTED] 2024. Julkaisematon lähde / Svenskt elfiskeregister.

Ohitusuomat ja vanhat uomat nousureitteinä

Vaikka Isohaarassa on kaksi kalatietä, niiden toimivuudessa on ollut ongelmia mm. katkokäytön takia. Kalatiet eivät toimi kunnolla myöskään ohijuoksutuksilla, joten nykyiset kalatiet eivät ole optimaalisia vaellukselle tärkeiden tulvavirtaamien hyödyntämisessä. Nousuhalukkaiden kalojen massavaellus Isohaarasta ylöspäin tulee mahdollistaa koko ylemmän Kemijoen takia. Sen vuoksi on perusteltua edellyttää Isohaaraan vielä muita ohitusratkaisuja nykyisten kalateiden lisäksi.

Isohaaran voimalan vieressä on padottu Vähähaara, joka vastaa muiden voimaloiden vanhoja uomia. Vähähaaraan johdetaan vain Akkunusjoen vedet niitä varten kaivettua Akkunusuomaa pitkin. Akkunusjoessa elää mm. harjus. Vähähaaran yläosa tulisi kunnostaa lohen ja taimenen lisääntymisalueeksi. Kemijoen tulisi johtaa Akkunusuomaan lisävettä, jolloin Akkunusuoman kautta voidaan rakentaa myös nousureitti Kemijoen pääuomaan. Houkutusveden laadun ja määrän varmistamiseksi voidaan Vähähaaran patoon tehdä pienvoimala ja tulvaluukku.

Vähähaarasta saa ohitusuoman alapään Isohaaran puolelle Vallitunsaaren kautta, jolloin uoman alapää tulee nykyisen Vallitunsaaren kalatien lähistölle tai alapuolelle. Vallitunsaarella voidaan tehdä ohitusuoman yläpää myös padon läpi, jolloin uomaan tuleva vesi olisi kokonaan Kemijoen vettä. Ohitusuoman alaosa voidaan Vallitunsaarella tehdä niin suureksi, että sen kautta voidaan hyödyntää tulvavirtaamia ja mahdollisen Vähähaaran pienvoimalan virtaamaa. Isohaaran padon ohi saa myös toisen ohitusuoman joen pohjoisrannalle siten, että se kiertää kytäkentän. Tämä ohitusuoma täydentäisi vaellusyhteyttä pohjoisrannan lähellä nouseville kaloille.

Taivalkoskelle on suunniteltu ns. kalauoma, joka ei voi toimia ekologisena jatkumona kautta vuoden, jos se toteutetaan talvella suljettavana. Sen kautta ei ilmeisesti voida myöskään hyödyntää tulvavirtaamia. Ohijuoksutuksilla kalat todennäköisesti hakeutuvat säännöstelypadon alle. Tulvauomaan tulisi rakentaa lisääntymisalue Laurinvirran tapaan. Patotien viereen saa myös ohitusuoman, johon saa houkutusvirtaaman tulvatilanteessa. Ohitusuomasta saa myös yhteyden säännöstelypadon alapuolelle laskevaan luonnonpuroon ja siten hyvän elinympäristön poikasille.

Ossauskoskella yli 60 hehtaarin koskialue, joka tulisi kunnostaa poikasympäristöksi ja tulva-ajan nousureitiksi. Säännöstelypadolle tulisi tehdä ohitusuoma, jonka kautta voidaan johtaa tulva-aikana houkutusvirtaksi normaalia suurempi virtaama. Myös voimalalle tehtävä kalatie voidaan tehdä kokonaan luonnonmukaisena ohitusuomana terassoimalla alakanavan reunaa riittävän leveästi. Tarvittaessa luiskaan voi tehdä tukimuurin siten, että ainakin ohitusuoman toinen ranta on loivempi. Voimalan ohi saa ohitusuoman myös joen pohjoispuolelta sivujokien kautta. Niillä olisi merkitys erityisesti poikastuotantoalueina mutta myös vaihtoehtoisena nousureittinä vaikka alapää sijaitseekin kauempana voimalan alapuolella.

Petäjaskoskella on Kemijoen laajin kuivana oleva koskialue, yli 150 ha, joka tulisi ennallistaa koskeksi ja nousureitiksi ympäristövirtaaman avulla. Säännöstelypadolle saa ohitusuoman samaan tapaan kuin Ossauskoskelle. Kunnostettavaan koskeen tulee sivupuroja, joihin saa juoksutusyhteyden myös Kemijoesta, jolloin niitä voidaan hyödyntää sekä poikasalueina että nousureitteinä.

Valajaskoskella voidaan tehdä ohitusuoma tulvauoman yhteyteen kuten Taivalkoskella ja tulvauomaan voidaan tehdä lisääntymisalue Laurinvirran tapaan. Voimalalle saa ohitusuoman kiertämällä kytkinkentän ja tuomalla alapää voimalan lähelle käyttäen tarvittaessa muurirakenteita.

Raudanjoen suulla on koski, joka todennäköisesti toimii hyvänä houkutusena kalojen nousulle Kemijoesta. Permantokosken vanha uoma tulee vesittää ympäristövirtaamalla. Säännöstelypadolle saa ohitusuoman. Voimalalle tehtävän kalatien erään mahdollisuutena on louhia alapään nousuyhteys vanhan uoman puolelle säännöstelypadon alle. Tällöin säännöstelypadon ohitusuomaa voidaan hyödyntää molempien nousureittien yläosana.

Vanttauskosken säännöstelypadon etelärannalle saa ohitusuoman. Yläpäässä on otettava huomioon vedenkorkeuden vaihtelu, jota olisi syytä lieventää. Säännöstelypadon alapuolista uomaa tulisi kunnostaa lisääntymisalueeksi johtamalla siihen ympäristövirtaama joko padosta tai pienvoimalasta. Pohjoisrannalle voidaan tehdä ohitusuoma voimalan ohi.

Pirttikosken vanha uoma tulisi kunnostaa jatkuvalla juoksutuksella. Itäisen säännöstelypadon viereen voidaan tehdä ohitusuoma, tarvittaessa tukimuurien avulla.

Seitakorvan koski tulisi kunnostaa ympäristövirtaamalla. Padon viereen saa ohitusuoman, jonka yläpäässä otetaan huomioon Kemijärven vedenpinnan vaihtelu, mahdollisesti useamman yläpään aukon avulla. Voimalalle voidaan tehdä joko erillinen kalatie tai louhia nousuyhteys säännöstelypadolle, jolloin yläpään ratkaisut voidaan suunnitella molemmille nousureiteille yhteisinä.

Ohitusuomat korvaavina elinympäristöinä

Ekologinen kompensatio ja korvaavat elinympäristöt ovat tulleet Suomen lainsäädäntöön vuonna 2023, toistaiseksi vapaaehtoisina. Vuonna 2024 hyväksytty EU:n ennallistusasetus painottaa pilattujen vesialueiden ennallistusta ja vesistöjen avaamista eliöiden kuljettaviksi. Ennallistusasetus koskee myös rakennettuja joki-vesistöjä eikä vain pienten patojen purkua tai esim. toiminnanharjoittajan

mainitsema tierumpuja.³³ Jo rakennettujen kohteiden, kuten voimalaitosten osalta, missä ennallistus on mahdollista lähinnä vanhoissa uomissa, tarvitaan lisäksi ekologista kompensatiota³⁴ eli uusien hävinneitä korvaavien elinympäristöjen luomista. Hyvänä esimerkkinä uusista lohikalojen poikastuotantoa lisäävistä hankkeista ovat Imatran kaupunkipuro ja Granite Canalin poikastuotantouoma Kanadassa.

Imatran kaupunkipuro rakennettiin poikastuotantouomaksi Vuoksen jokitaime-
nalle 2014 käyttäen suunnittelussa tietoja taimenen ja lohen elinvaatimuksista. Taimenen 0-vuotiaan poikasen tiheysarvio oli keskimäärin n. 45 yksilöä/100 m², ja vaihteluväli 10–126 vuosina 2016–2023. Puron keskivirtaama on 150–250 l/s, ja vesipinta-ala on 0,42 hehtaaria, josta koskiympäristöä on 0,28 hehtaaria. Koskiympäristössä havaittiin taimenen kutupesiä 6–13 kpl syksyinä 2018–2022, mutta 27 kpl syksyllä 2023. Luonnossa syntyneiden taimenten osuus Vuoksen saaliista on kasvanut, mihin kaupunkipurolla on todennäköisesti vaikutusta, koska muita lisääntymisalueita on alueella muuten niukasti. Puro tuottaa vähintään kymmeniä, mutta ehkä satoja vaelluspoikasia Vuokseen vuosittain. Selvitys vaelluspoikastuotannosta on tekemättä tutkimusrahoituksen puutteen takia. Kaupunkipuro on erinomainen osoitus keinotekoisien uoman toimimisesta hyvänä, joskin Vuoksen koskiin verrattuna kapasiteetiltaan pienenä, ekologisena kompensatiiona.

Granite Canal – poikastuotantouoma rakennettiin lainsäädännön mukaisesti kompensoimaan voimalaitoksen rakentamisessa tuhoutunut 4,5 ha atlantinlohen lisääntymisalue Newfoundlandissa Kanadassa. Sama pinta-ala toteutettiin 2,5 km pitkänä ohitusuomana. Uomassa todettiin 1000 kutupesää ja lohen poikastiheyksiä 50-150 kpl/100 m². Tiheys ylitti normaalit luonnonalueiden tiheysarviot, joten uomalla saavutettiin poikastuotannon ylikompensaatio.

Vastaavan tapaisia uomia voidaan suunnitella Kemijoelle ohitusuomina siten, että uomissa huomioidaan sekä vaellus että lisääntymisalueet lohelle, taimenelle ja lisäksi siialle ja nahkiaiselle. Lohelle uomien tavoitevevyytenä voidaan pitää 10-20 m, jolloin virtaama voi olla sama kuin yleensä kalateihin eli noin 2 m³/s, talvella riittää vähemmän. Ohitusuomien muodostuvaa pinta-alaa on pidetty pienenä tavoiteltaviin luontaisesti lisääntyviin kantoihin nähden. Poikastiheydet ja todennäköinen smolttituotto pinta-alaa kohti voivat olla poikastuotantouomiksi suunnitelluissa uomissa kuitenkin moninkertaisia luonnonjokien pääuomiin verrattuna. Jos 0-vuotiaiden poikasten tiheys ohitusuomassa on esimerkiksi 50 yksilöä/100 m² koko uomassa, smolttituotanto voi olla kymmenen tai muutama kymmentä smolttia/100 m², mikä tarkoittaa 1000 tai tuhansia smoltteja hehtaarilta. Ohitusuomien

³³ Tekstiviestikeskustelu [REDACTED]
Director, EU. (25.1.2023)

³⁴ Huomaa kompensatiohierarkia: 1) ei synnytetä uutta vahinkoa, 2) korjataan syntyneitä vaurioita, 3) luodaan korvaavaa samassa vesistössä ja vesistöyhteydessä.

etuna on mahdollisuus kutu- poikas- ja talvehtimishabitaattien suhteiden optimointiin ja tasaisiin tai vaihtelultaan hallittuihin virtaamiin. Tiheydestä aiheutuvaa erityistä kuolevuuden lisääntymistä ei ainakaan Imatran kaupunkipurossa ole todettu. Sen sijaan on todettu taimenen poikasten liikkumista pääuomaan ja takaisin jo ennen varsinaista smolttituumista. Ohitusuomilla voikin olla erityinen merkitys suojausina kutu- ja pienpoikasalueina, jotka tuottavat poikasia lähialueille. Lohen poikasten liikkumistaipumus on todennäköisesti vielä voimakkaampaa kuin taimenella. Esimerkiksi Tervolan Runkausjoen tutkimuksissa todettiin joidenkin joessa kuoriutuneiden lohen poikasten siirtyneen 400 m yläjuoksulle ensimmäisen kesän aikana. Jos ohitusuoma voidaan liittää läheisen sivuvesistön yhteyteen, poikasille käytävissä oleva hyvä habitaatti vastaavasti laajenee.

Esimerkkinä ekologisen jatkumon luomisesta on myös Tonavalle rakennettu laajamittainen ohitusuomien verkosto, jolla tähdätään joessa muinoin eläneiden lajien palauttamiseen koko joen pituudelta.³⁵ Perusteena voimayhtiö Verbund AG esittää vesiputedirektiivin vaatimuksen vuoteen 2027 mennessä. Hankkeisiin on saatu myös EU-rahoitusta.³⁶

9.5 Ylisiirrot ovat tärkeä keino tuottaa luonnollisen lisääntymisen palauttamisen kannalta tärkeitä nousuhalukkaita vapaudessa syntyneitä villejä poikasia

Valittaja vaatii, että kalatalousvelvoitteisiin tehdään kirjaus kaikille vaelluskaloille soveltuvasta ja niiden luonnollisesti lisääntyvien kantojen palauttamista edistävästä ja luonnollisten kantojen ylläpitoa tukevista ylisiirroista kohti lisääntymisalueita. Ylisiirrot toteutetaan Isohaaran padolla pyydystetyillä emo-kaloilla (ankeriaan osalla sille sopivilla paikoilla). Voimalaitoksen säännöstelykäytännöissä, kalateiden suunnittelussa, toteutuksessa ja käytössä on huomioitava velvoitteen toteutumisedellytysten turvaaminen. Kalojen ylisiirtoa varten tulee suunnitella ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset ratkaisut, joiden avulla minimoidaan ylisiirrosta aiheutuva haitta kalateiden toiminnalle ja ylisiirrettävien kalojen kunnolle.

Valittajat vaativat, että **luvanhaltijoiden tulee ylisiirtää** kolmen peräkkäisen vuoden liukuvana keskiarvona vuosittain **Ounasjokeen** vähintään **3000** merilohta ja **1500** taimenta sekä **Yli-Kemille 1500** merilohta ja **500** taimenta, joista naaraita vähintään 50 % Ylisiirrot kohdistetaan Ounasjoen pääuomaan latvavesille, Molkokönkään ylipuoliselle osuudelle, samoin Yli-Kemillä, Martinkylän ylipuolisiin

³⁵ [REDACTED], 2023. *Ohitusuomia ekologisen jatkumon palauttamiseksi Tonavalla*. <https://vesistosaa-tio.fi/ohitusuomia-ekologisen-jatkumon-palauttamiseksi-tonavalla/>

³⁶ [REDACTED], suullinen lähde. Verbund AG:n edustajan vastaus Free Flow- kongressissa [REDACTED] Alankomaissa huhtikuussa 2024.

pääuoman vesiin. Ylisiirtopyynnillä tulee pyrkiä saamaan meri-äältä ja nousujankohdaltaan luontaisesti vaihteleva emokalasto, rasvaevällisiä suosien.

Valittajat vaativat, että myös muiden vaelluskalojen (siika, nahkiainen ja ankerias) luonnollisesti lisääntyvien kantojen syntymistä ja elinvoimaa on tuettava ylisiirroin.

PSAVI:n päätöksessä ja sen perusteluissa korostetaan, että on ”*kiinnitettävä erityistä huomiota vaelluskalakantojen perinnöllisen monimuotoisuuden suojelemiseen ja turvaamiseen sekä luontaisen elinkierron palauttamiseen*”³⁷. Tätä tavoitetta edistää nopea nousuhalukkaista yksilöistä koostuva kanta. Ylisiirrot edistävät tätä, sillä villien, vapaudessa syntyneiden, lohien kyky hyödyntää kalateitä vaellusyhteytenä eroaa merkittävästi viljeltyjen kyvystä hyödyntää. Tämä käy helposti ilmi Lohijokitiimi ry:n³⁸ raportoinnista, joka mukaan Isohaaran padon kalateissä rasvaevällisten (vapaudessa syntyneiden) lohien osuus kesä-heinäkuussa 2021 oli Isohaaran kalatiessä 47% ja 93% Vallitunsaaren kalatiessä.³⁹

Lapin ELY -keskus on todennut Ounasjolle vuonna 2000 tehtyjen ylisiirtojen olleen poikastuotannon näkökulmasta erityisen tuloksellisia. Niiden seurauksena on saatu sähkökoekalastuksissa jopa 36 000 smoltin tuloksia⁴⁰ Metsähallituksen asiantuntija kuvailee ylisiirroilla saatuja tuloksia myös nolikkaiden (edellisvuoden kuden tuloksien) osalta vastaavan jopa vapaiden luonnontilaisten jokien kututuloksia.⁴¹ Valittajien näkemyksen mukaan ylisiirrot ovat tehokas menetelmä tukea nousuhaluisen luonnonkannan syntymistä ja vahvistumista Kemijoen vesistöön.

Valittajat toteavat, että ylisiirtojen toteuttamista on häiritty voimakkaasti ja näin on vaikeutettu Kemijoessa kuteneiden vaelluskalojen kantojen vahvistuminen. Isohaaran sääntöstelykäytännöt ovat heikentäneet ratkaisevasti kalateiden toimivuutta ja siten myös ylisiirtojen toteuttamista. Kemijokisuun kohtuuton kalastuspaine verottaa Kemijoelle pyrkivien kalojen määrää vakavasti heikentäen ylisiirtojen toteutusmahdollisuuksia ja tehokkuutta. Tutkimustoiminta ei ole edistänyt ylisiirtojen kehittymistä.

³⁷ PSAVI:n päätös, S.862.

³⁸ Lohijokitiimi ry on haitankärsijäkuntien ja kalatalousalueiden vuonna 2001 yhdessä perustama yleishyödyllinen yhdistys, jonka sääntömääräinen tarkoitus on vaelluskalojen palauttaminen Kemijokeen. Verkkosivut. (Luettu 31.8.2024) <https://www.lohijokitiimi.fi>

³⁹ Lohijokitiimi ry, 2022. Raportti Isohaaran kalateiden käytöstä ja hoidosta sekä kehittämisestä ja syntyneistä kustannuksista vuonna 2021. <https://www.lohijokitiimi.fi/wp-content/uploads/Raportti-Isohaaran-kalateiden-kaytosta-ja-hoidosta-vuonna-2021.pdf>

⁴⁰ [REDACTED] 2003. Lapin ympäristökeskus.

⁴¹ [REDACTED] Radiohaastattelu Iskelmä Rovaniemi. Verkkosivutalenne, Lohijokitiimi ry. (kuunneltu 31.8.2024 <https://www.facebook.com/share/v/QBNFrp5EG3hwQtqd/?mibextid=UalRPS>)

9.6 Luonnollisesti lisääntyvien vaelluskalakantojen syntymistä ja ylläpitoa on tuettava mätilaitoilla ja pienpoikasistutuksilla

Valittajat vaativat, että kalatalousvelvoitteisiin tehdään kirjaus jokikutuisille vaelluskaloille soveltuvasta ja niiden luonnollisesti lisääntyvien kantojen palauttamista edistävistä ja luonnollisten kantojen ylläpitoa tukevista jatkuvista ja riittävästä mätilaitoista Ounasjoen ja Kemijoen latvavesille.

Valittajat vaativat, että mätilaittoja täydentämään kalatalousvelvoitteisiin tehdään kirjaus kaikille vaelluskaloille soveltuvasta ja niiden luonnollisesti lisääntyvien kantojen palauttamista edistävistä ja luonnollisten kantojen ylläpitoa tukevista jatkuvista ja riittävästä pienpoikasistutuksista latvavesille.

9.7 Istutusvelvoitetta on muotoiltava indeksiin sidottu arvo säilyttäen

Valittajat toteavat PSAVI:n määräämän istutusvelvoitteen vahvuudeksi, että se perustuu tarkistettuihin vahinkotekijöihin ja näillä perusteilla sen massiivinen koko on oikeutettu. Menetettyä poikatuotantoaluetta on tarkistettu suuremmaksi ja näin paremmin vastaamaan Kemijoen patoamisella aiheutetun vahingon suuruutta. Myös smolttikerroin on korjattu vastaamaan paremmin luonnonpoikastuotannolle patoamisella aiheutettua vahinkoa.

Istutustoiminta on kuitenkin ongelmallinen ja kestämaton keino korvata Kemijoen patoamisella yleiselle kalataloudelle, virtavesiluonnolle ja sen elinvoimaisuudelle aiheutettua vahinkoa. Pidemmällä aikavälillä laitoskantojen istuttaminen on ekologisesti suorastaan haitallista, sillä laitoskantojen istuttaminen edistää lajin sisäistä geneettistä homogenisaatiota.⁴² Istuttamista on pidettävä viimesijaisena

⁴² Johan Östergren, Stefan Palm, John Gilbey, Göran Spong, Johan Dannewitz, Helena Königsson, John Persson & Anti Vasemägi, 2021.

A century of genetic homogenization in Baltic salmon—evidence from archival DNA

“Intra-species genetic homogenization arising from anthropogenic impacts is a major threat to biodiversity. However, few taxa have sufficient historical material to systematically quantify long-term genetic changes. Using archival DNA collected over approximately 100 years, we assessed spatio-temporal genetic change in Atlantic salmon populations across the Baltic Sea, an area heavily impacted by hydropower exploitation and associated with large-scale mitigation stocking. Analysis was carried out by screening 82 SNPs in 1680 individuals from 13 Swedish rivers. We found an overall decrease in genetic divergence and diminished isolation by distance among populations, strongly indicating genetic homogenization over the past century. We further observed an increase in genetic diversity within populations consistent with increased gene flow. The temporal genetic change was lower in larger wild populations than in smaller wild and hatchery-reared ones, indicating that larger populations have been able to support a high number of native spawners in relation to immigrants. Our results demonstrate that stocking practices of salmon in the Baltic Sea have led to the homogenization of populations over the last century, potentially compromising their ability to adapt to environmental change. Stocking of reared fish is common worldwide, and our study is a cautionary example of the potentially long-term negative effects of such activities.” <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rspb.2020.3147>

keinona⁴³ ja sitä ennen pyrittävä luonnollisen lisääntymisen palauttamiseen kaikin keinoin. Tästä syystä on ymmärrettävä, että luonnollisesti lisääntyvien ja itseään ylläpitävien vaelluskalakantojen palauttaminen on ainoa vastuullinen tapa korvata Kemijoen patoamisella yleiselle kalataloudelle aiheutettu vahinko.

Istutusvelvoitteiden tehottomuus käy ilmi myös Luonnonvarakeskuksen PSAVI:lle antamasta lausunnosta – ”*Luke toteaa, että Kemijoen nykyinen jokisuistutukseen painottuva kalatalousvelvoite on varsin kankea, eikä sen avulla kyetä palauttamaan vaelluskalojen luonnonkiertoa ja varmistamaan vaelluskalojen pitkän aikavälin monimuotoisuutta [...]*”⁴⁴

On tärkeää huomioida, että mereen määrätty istutukset eivät edistä kalastuslain mukaisia tavoitteita ja nyt määrätyn kalatalousvelvoitteen toteutumista, eli luonnonkierron palauttamista, mutta niistä aiheutuva haitta on laaja-alaista ja merkittävää. Haitat ulottuvat suoraan tai välillisesti kaikkiin Itämeren lohijokiin, myös Kemijoen välittömässä läheisyydessä oleviin Tornionjokeen ja Simojokeen. Haitallista vaikutusta voidaan pitää merkittävänä, sillä velvoitteessa määrätty mereen osoitetut lohen istutusmäärät ovat suuria. Itämereen tehdyt lohen istutukset ovat olleet jo pitkän aikaa välillä 4-7 miljoonaa smolttia vuodessa.⁴⁵ PSAVI:n päätöksessä määrättyt meri-istutukset olisivat suurimmillaan n. 1,8 miljoonaa lohenpoikasta, joten istutustoiminnan ekologinen riski (esim. geneettinen samankaltaistuminen, kalataudit) voimistuisi n. 33%. Ja tätä haittaa aiheutettaisiin ilman tavoiteltua ekologista hyötyä.

Merialueen istutukset ovat siis ekologisesti haitallisia, eivätkä tuota kaivattua hyötyä yleiseen kalatalousetuun.⁴⁶ Hyöty yleisen kalatalousedun kannalta on saatettavissa jokialueelle istutettujen kalojen ja niiden jälkeläisten merivaelluksen muodossa, kuten on tapahtunut tuhansien vuosien ajan. Tähän luonnonmukaisuuteen on syytä palata.

⁴³ Robert J Lennox, Carlos M Alexandre, Pedro R Almeida, Kevin M Bailey, Bjørn T Barlaup, Kristin Bøe, André Breukelaar, Jaakko Erkinaro, Torbjørn Forseth, Sven-Erik Gabrielsen, Edmund Halfyard, Erlend M Hanssen, Sten Karlsson, Stephanie Koch, Anders Koed, Roy M Langåker, Håvard Lo, Martyn C Lucas, Shad Mahlum, Charles Perrier, Ulrich Pulg, Timothy Sheehan, Helge Skoglund, Martin Svenning, Eva B Thorstad, Gaute Velle, Frederick G Whoriskey, Knut Wiik Vollset, 2021.

The quest for successful Atlantic salmon restoration: perspectives, priorities, and maxims. <https://academic.oup.com/icesjms/article/78/10/3479/6425092?login=false>

⁴⁴ Luke, 2020. Lausunto Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttamisesta, PSAVI/932/2017.

⁴⁵ ICES 2023, s. 275 <https://doi.org/10.17895/ices.pub.22800983>

⁴⁶ *ibid.*

Valittajat vaativat, että istutusvelvoitteen indeksoitu oikeutettu arvo huomioiden ja säilyttäen itse istutustoiminta kohdistetaan luonnollisesti lisääntyvien kantojen syntymistä ja ylläpitoa palvelen pääosin Ounasjoen ja Yli-Kemin latvavesiä painottaen sekä osin Kemijoen pääuoman alemmille osuuksille kutupaikkoja ja sivujokien potentiaaleja etsien ja hyödyntäen. Istutusvelvoitteen indeksoitu arvo huomioiden ja säilyttäen itse istutustoiminta ja mättilaitot on korvattava ripeästi vaelluskalojen luonnollisen lisääntymisen käynnistävillä ja sitä tukevilla toimilla. Mereen istuttaminen on lopetettava. Kemijokisuun kalastusjärjestelyt on uudistettava siten, että kalastetaan vain kantojen kestokyvyn sallimissa rajoissa. Terminaalikalastaminen on lopetettava.

Valittajat vaativat myös, että nyt määrätyn kokoinen istutusvelvoite ja merialueen uudistetut kalastussäännöt astuvat voimaan välittömästi, jo ennen tämän päätöksen lainvoimaiseksi tuloa.

9.8 Lupaehtoja on tarkistettava määräajoin viiden vuoden välein

Valittaja vaatii, että PSAVI:n päätöstä muutetaan siten, että nyt määrättäviä kalatalousvelvoitepäätöksen mukaisia lupaehtoja tarkistetaan viiden vuoden välein, jotta varmistetaan velvoitteen täysimääräinen tehokkuus ja toimivuus. Luvanhaltijoiden tulee vuotta aikaisemmin saattaa asia uuteen käsittelyyn lupaehtojen tarkistamiseksi. Tällöin arvioidaan määrättyjen toimenpiteiden vaikutus vaelluskalojen luonnonpoikastuotantoon ja hakemuksessa esitettyjen tavoitteiden saavuttamisen edistyminen toimenpiteillä. Arvioinnin perusteella tehdään johdopäätökset ja määrätään tarvittavista jatkotoimenpiteet. Esitetty määräaika on hakijan mukaan kohtuullinen ja se varmistaa, että biologisesti vaativa kokonaisuus vaelluskalojen luonnollisen lisääntymisen palauttamiseksi saadaan kaikkien siihen vaikuttavien komponenttien osalta optimaaliseen toimintakuntoon.

Hakija on hakenut, että kalatalousvelvoitepäätöksen mukaiset lupaehdot tulee määrätä tarkistettavaksi 10 vuoden kuluttua päätöksen lainvoimaiseksi tulemisesta. Valittajien näkemyksen mukaan on toimittava tiheämmässä syklissä, koska kalastolle ja Kemijoen vesistölle aiheutettu kalataloudellinen ja ekologinen katastrofi on niin massiivinen.

Valittaja tuo esille, että Euroopan unionin komissio on vuonna 2019 vesipuitte-direktiivin toteuttamisen seurantaraportissa esittänyt Suomelle kaikkien vesivoimalaitosten lupien määräaikaista tarkastelua, jotta vesipuitte-direktiivin ympäristötavoitteet toteutuisivat erityisesti ekologisen virtaaman, kalateiden ja muiden haittoja lieventävien toimenpiteiden osalta. Tämä sama toimenpidesuositus oli myös komission edellisessä seurantaraportissa.

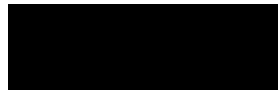
10 Lopuksi

Valittajat pyytävät kaikki ne kannanotot, jotka koskevat tätä valitusta itselleen mahdollista vasta-argumentointia varten.

Villilohi ry:n puolesta

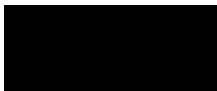

Villilohi ry

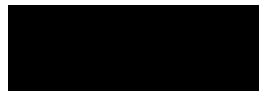

Villilohi ry

Lohijoki tiimi ry:n puolesta

Lohijoki tiimi ry

Lohijoki tiimi ry

Valitus 13

Kuolajärven Lapinkylä ry

Sodankylän Lapinkylä ry

ASIA Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös 29.7.2024, nro 97/2024 (dnro PSAVI/932/2017) voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen.

VAATIMUS Vaadimme Pohjois-Suomen aluehallintoviraston (AVI) päätöksen Pohjois-Suomen aluehallintoviraston päätös 29.7.2024, nro 97/2024 (dnro PSAVI/932/2017) ja Dnro PSAVI/3111/2017 Kemijoen ja Raudanjoen voimalaitosten kalatalousvelvoitteiden muuttaminen sekä lijoen kalatalousvelvoitteiden kumoamista koskien Rovaniemen yläpuolisen Kemijoen vesistöalueen jättämistä muutetun kalatalousvelvoitteen ulkopuolelle.

Vaadimme, että kyseinen vesistöalue (Keski-Kemijoki voimalaitoksineen ja Ylä-Kemijoki) sisällytetään kalatalousvelvoitteen piiriin. Rovaniemen yläpuolisen vesistöalueen jättämiselle pois muutetun kalatalousvelvoitteen piiristä ei ole laillisia perusteita, ja päätös on epätäydellinen ja kohtelee epätasa-arvoisesti henkilöitä ja yhteisöjä voimalaitosten toiminnan aiheuttamien haittojen alueella. Avin päätös on lainvastainen.

AVIn päätös jättää Rovaniemen yläpuoliset vesistöalueet kalatalousvelvoitteen ulkopuolelle.

Avi ei ole kuullut asiassa Entisen Kemin Lapin alueelle sijoittuvia lapinkyläiä, jotka ovat asianosaisia.

PERUSTELUT

Metsästys- kalastus ja poronhoito ovat perinteisiä lapinkylille kuuluvia oikeuksia. Erityisperusteiset oikeudet kuuluvat lapinkylille.

Sodankylän Lapinkylän ja Kuolajärven Lapinkylälle kuuluvat erityisperusteiset oikeudet alueenkäyttöön. Omistusoikeus ja läheisesti siihen liittyvät erityisperusteiset oikeudet ovat edelleen voimassa olevia vahvoja perustuslaillisia oikeuksia Kiinteistöjen omistus ja erityisperusteiset oikeudet vaativat lain muotomääräykset täyttävät toimet. Lapinkyläien oikeudet ovat edelleen voimassa olevaa oikeutta.

Korvaukset ja kompensatiot kuten kalatalousvelvoitteet kuuluvat Rovaniemen yläpuolisien vesialueiden omistajille / haltijoille.

Ely-keskus hakemuksessaan (perusteena vesilain 3 luvun 22.1 §):
”Kalatalousviranomaisen katsoo, että Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten lupaehtojen muuttaminen on välttämätöntä menetetyin vaelluspoikastuotannon korvaamiseksi, luontaisen lisääntymisen palauttamiseksi osaksi kannan hoitoa sekä perinnöllisen monimuotoisuuden ja kalastusmahdollisuuksien turvaamiseksi.

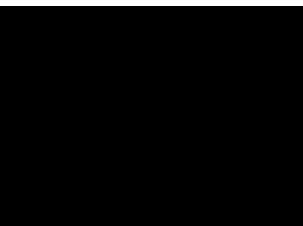
Se vaatii, että ”Kemijoen Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken, Valajaskosken, Vanttauskosken, Pirttikosken ja Seitakorvan sekä Raudanjoen Permantokosken voimalaitosten omistajille on määrättävä kalatalousvelvoite.”

Edelleen Ely-keskus: ”Luvanhaltijoiden velvollisuutena on suunnitella ja toteuttaa kustannuksellaan Isohaaran, Taivalkosken, Ossauskosken, Petäjaskosken ja Valajaskosken voimalaitosten yhteyteen tarkoituksenmukainen ja toimiva kalatie sekä alasvaellusreitti ohjausmenetelmineen. Isohaaran nykyisiä kalateitä sekä Lapin ELY-keskuksen toimeksiannosta laadittuja Kemijoen alaosan kalateiden yleissuunnitelmia voidaan hyödyntää soveltuvin osin.”

Hakemus koskee kaikkia Rovaniemen yläpuolisia vesistöalueita. Siitä ei tule irrottaa osaa vesialueesta velvoitteiden ja kompensatioiden ulkopuolelle. AVIn päätös on puutteellinen.

Valitusaika asialla on lyhyt asian ja selvitysten laajuuteen nähden. Pyydämme mahdollisuutta täydentää valitustamme.

Kuolajärven Lapinkylä ry

Sodankylän Lapinkylä ry

Liitteet